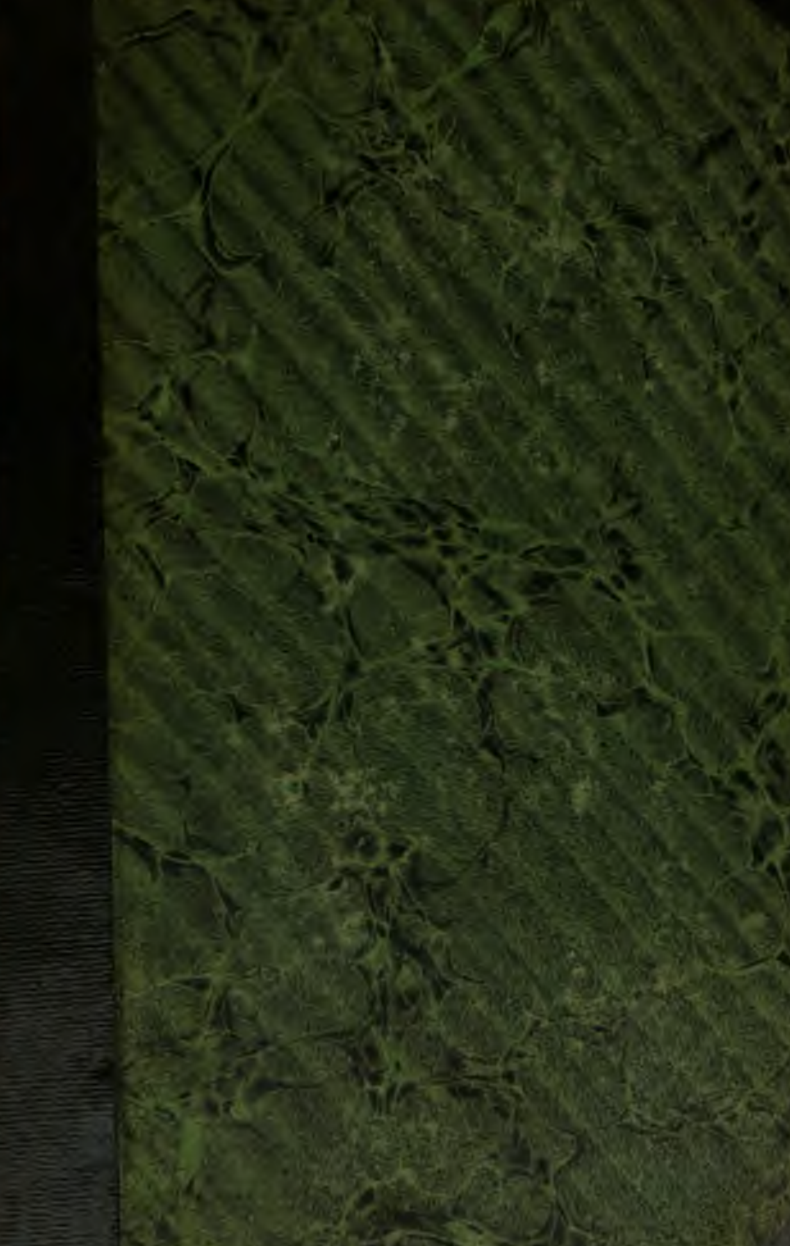
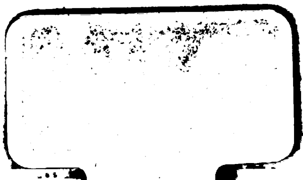

DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA
Taylor Institution.

Jens Baggesens danske Værker.

Anden Udgave.

Ved

August Baggesen.

Niende Bind.

Kjøbenhavn.
Forlagt af Universitets-Boghandler C. A. Reitzel.
Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.
1846.

Prosaiske Skrifter.

Første Deel.

Labyrinthen

eller

Digtervandringer.

Første Deel.

Indhold.

Reise gjennem Tydskland til Schweiz. 1789.

Side

Reise

giennem Tydskland til Schweiz.

1789.

(Efter Forfatterens egen Udgave og med de af ham selv foretagne Rettelser i denne.)

Første Deel.

Tilegnelse

til

Hans Durchlauchtighed,

Hertugen af Augustenborg.

Den Sjeldenste blandt de Sjeldne, jeg kjender, Menneskehedens varme Ven, Oplysningens Beforddrer, alle Fordommes Fiende, den fineste Smigers Foragter: helliger med dyb Høiagtelse og taknemmelig Hengivenhed mit Hjerte i følgende Blade Erindringen af hver ædel Nydelse, hans Forsorg skabte mig.

Forfatteren.

Ny Forerindring.

Nærværende Værk, hvis Begyndelse alt for femten Aar siden udkom i tvende Bind under Navn af Labyrinthen, indeholder en tro Fremstilling af mine Reiser i Europa, som poetisk Betragter af Naturen og Menneskene; eller, med andre Ord: den meest underholdende Deel af mit Digterliv. Det Velbehag, hvormed de første Prøver deraf bleve modtagne, saavel i Tydskland, som i mit Fædreneland, har opmuntret mig til, efter lang Tilbageholden, at udgive dette maaskee meest yndede af alle mine Arbeider paa ny, med den betydelig større til omtrent syv lignende Bind vorne *Fortsættelse. Det Hele har jeg kaldet Digtervandringer, for ved Titelen selv allerede at gjøre opmærksom paa Værkets egentlige Natur.

Da den næstfølgende Forerindring, som alt fandtes foran den første Udgave, tilstrækkeligen angiver Synspunktet, hvorfra jeg ønsker disse Reiser bedømte, vilde det være overflødigt, her at tilføie noget om Værket selv.

Kun eet Punkt, der, forsaavidt nærværende Værk indeholder ikke Digtervandringer overhovedet, men mine Digtervandringer i Særdeleshed, staaer i nøie Forbindelse dermed, finder jeg mig forpligtet til, jo før jo heller at berøre; og dette Punkt er — min poetiske Troesbekjendelse. At aflægge den udførligen, forbeholder jeg mig til et mere passende Sted — ikke at tale om, at jeg fornemmelig søger heri, som i andet, at vise min egentlige Tro af mine Gjerninger — men at berøre den, løseligen i det mindste, kan jeg ikke her undlade, da en Miskjendelse af Digteren, som Digter, lettelig kunde affstedkomme en fuldkommen Misforstaaelse af hans Digtervandringer.

Jeg ønskede altsaa — saa meget mere, da jeg saavel i Vers, som i Prosa, paa ny betræder Forfatterbanen i mit Modersmaal — at

give Publicum et Vink om, at jeg først, ved Enden af min Labyrinth, er kommen efter, hvorhen den usynlige Haand, som ledte mig derpaa, førte mig. Især ønskede jeg, at gjøre dem iblandt mine Læsere, der have hævet sig, eller som en lykkelig Natur har opsvunget til det Standpunkt, Konsten bør betragtes fra, for at skjelnes fra alt andet endeligt Arbeide — dem, som den i Følge en saadan Skjelning er ikke blot inderlig kjær, men underlig hellig — opmærksomme paa den Forandring, der er foregaaet i min poetiske Tænkemaade, ved endelig, efter utallige excentriske Svingninger, formedelst Bortrydelsen af det, som forvoldte dem, at have sat mig i den fuldstændige Ligevægt, Konstneren behøver.

For dem, der ansee Poesie for rimet Prosa, for konstig bunden Dagligdagstale, for blot legemlig Moro — for dem, der ansee den for blot Naturefterlignelse i det Lille, eller Fremstilling af Livets enkelte Virkeligheder — for dem, der ansee den for Lidenskabernes Tolk, Begrebernes Sanger, eller Kundskabernes Maler — selv for dem, der, ærende den høit, forvexle den med Philosophien, og forestille sig dens Sol blot lysende — skriver jeg ikke denne Fortale. Jeg har tilfredsstillet dem Alle meer eller mindre med de sletteste blandt mine Digte — og med dem især, der aldeles ikke vare det.

Hvor stor eller lille den Gudkraft (saaledes gad jeg i Nordsproget kalde den Konstens Grundevne, Sydsproget kalder Genius) i sig selv er, der med mit eiendommelige Kald blev mig til Deel, veed ene Kilden, hvoraf den sprang; men at en saadan virkelig Poesiens Solstraale faldt i min Lod, troer jeg naturligviis selv med Fasthed; og føler jeg inderlig i den Misfornøielse selv, hvormed jeg betragter, og altid har betragtet, endog dem af dens Yttringer i mine Arbeider, der ikke blot blendede Mængden, men tilfredsstillede de Indviede. At den største ikke blev mig tildeelt, er det Eneste, jeg med Vished veed — thi denne seirer strax over alle udvortes Hindringer, og danner sig tidlig en egen Verden — at jeg ikke fik den mindste, er det Eneste, jeg tillader mig at haabe; thi denne seirer over ingen Vanskelighed, og døer i sit Chaos.

Det er fodt for Digteren, der virkelig er det, stor eller lille: at virke harmonisk med Grandskeren til sin Tidsalders Dannelse og Forædling; født, at vande det Træ, som Læreren planter, og Lovgiveren

hegner; født, at opflamme til Religion de Begreber, hiin gjør til Viisdommens, og denne til Sædelighedens Fremavlere — saa meget sødere, da han i denne harmoniske Sammenvirken maa føle sig den kronende, den fuldendende — men denne Belønning for hans Digten og Tragten nyder han, som Menneske, tilfælleds med Borgeren. Hans særegne sødeste Løn, som Digter, er at forstaaes af Konstnere og Konstdommere, af skjøntskabende og skjøntfattende Væsner. Disse maae nødvendigen — trods alle de enkelte Træk af høiere Phantasie og Udbrud af hellig Ild, trods alle Tegn til dybere Anskuelser og Glimt af evigt Lys — gjennem alle Stiilkonstens Trylleslør have opdaget i den lille Sprogverden, jeg, som Digter, har dannet, en ved intet Andet erstattelig Mangel paa det dem kjæreste: Heelhed, Eenhed og Selvstændighed. De bedste iblandt dem maae ofte have spurgt med et Slags Utaalmodighed, om ikke Uvillie: Veed Baggesen, som Digter, hvad han selv vil? Ligger Poesien ham paa Hjertet, som Alvor? eller leger den blot for Spøg i hans Hoved? Med eet Ord: har han nogen virkelig poetisk Religion? eller er han, medens han giver sig Skin af alle, i Grunden en hykkelsk Fritænker? Sandelig, hvis min Bane var endt; hvis jeg, som Digter, maatte bedømmes efter hvad jeg hidindtil har ladet komme for Lyset, langt fra at tage denne Tvivlen om min egentlige Konstcharakteer ilde op, vilde jeg endog tilgive, om man affagde den meest ufordeelagtige Dom derover. Sagen er, at mine Forsøg hidindtil virkeligen udgjøre et Chaos af saa usammenhængende, forskjellige, hinanden modstridende, digteriske og udigteriske Bestanddele, at der udfordres en mig alene mulig Kundskab til Aarsagen, for ikke aldeles at fordømme mig. Hvad der er mig meer om at gjøre, end at undgaae denne Fordømmelse (der dog tidligere eller sildigere vilde blive formildet til den virkelig fortjente Straf, jeg aldeles ikke søger at undflye) — er min Samvittigheds Tilfredsstillelse ved en offentlig Erkjendelse af hvad jeg offentlig har forseet mig i, og at underrette de Ædlere om, at deres Dom om mine Forsøg er ikke strengere end min egen. Ærligen tilstaaer jeg, at jeg hidindtil, fra den høiere Kritiks Synspunkt, oftere har misbrugt, end heldigen brugt de Digterevner, Naturen betroede mig. Men skylder jeg paa den ene Side den hellige Konst, og dem af dens Dyrkere, der værdige at studere mig, denne Bekjendelse, saa skylder jeg paa den anden Side

mig selv, at gjøre Rede for de virkelige Aarsager til denne Misbrug.

Mit Hidtils-Liv, paa de fire sidste Aar nær, har været en Kjæde af urolige Stillinger og voldsomme Omvexlinger, hvori det eneste Sammenbindende og mit egentlige Væsen Vedligeholdende var Stræben efter Eenhed, Sikkerhed og Ro — uden at finde samme. Jeg forvildede mig bestandig i en Labyrinth af meer eller mindre indflydende Omgivelser, og Digteren opoffredes næsten uophørligen, og hvad der maaskee er værre, vexelviis, Manden, Borgeren og Grubleren. De Evner, jeg af Naturen havde, eller meget mere, hvis Tilværen og bestemte Forhold til hinanden udgjorde min Natur, yttrede sig vel af og til, ofte nok endogsaa, da jeg aldrig har været lad eller uvirksom; men næsten aldrig fuldstændigen, roligen og ubehindret. Mine mangehaande Forhold og Forbindelser, mange Reiser og mangfoldige deraf nødvendig følgende Adspredelser gjorde mig det vanskeligt, noksom at samle mig selv, for alvorligen at tænke paa Samlingen af mine Tanker og Anskuelser i et stort Konstproduct, og uagtet Ideen om et saadant bestandig foresvævede mig — uagtet jeg endog tidligen bragte Planer til store Dramer og episke Digte til en vis Grad af Tydelighed og Klarhed i min Hjerne, og i lette Omrids paa Papiret — fik jeg dog aldrig Tid, ret at lægge Haand paa Værket til egentlig Udførelse. Ikke blot de udvortes Hindringer, men selv mine Studiers Mangfoldighed — da (naar jeg undtager Jurisprudents og Medicin) der gives faa Videnskaber, hvormed jeg ikke meer eller mindre har søgt at gjøre mig bekjendt — gjorde mig Behandlingen af et stort Æmne og ethvert Digterværk, som fordrer Stadighed i lang Tid, udelukkende Interesse og bestandig Fastholden af den samme Idee, umulig. Da jeg med alt det aldrig levede med min Aand i den virkelige Verden — og enhver Bestræbelse, for at sætte mig ind deri, var en Kamp imod Naturen, udgød min Phantasie sig bestandig i mindre Æmners udførlige, eller i større fragmentariske Behandling. Saaledes opstode Tid efter anden Samlinger af de meest forskjellige Smaadigte, digteriske Udkast og Lunefostere, dem jeg ikke engang ved Udgivelsen ordnede efter noget egentligt Eenheds Princip, da Mangel paa den nødvendige Tid og Rolighed bestandigen gjorde mig Udfyldningen af de Tomheder, jeg fandt deri, umulig. Slemt var dette for min egentlige Digterære;

men endnu værre den bittre Nødvendighed, formedelst Hensyn paa min oeconomiske Tarv, helliggjort ved den strenge Pligt, at opoffre sig for Sine, at see mig nødsaget til, at lade Stykker løbe med i mine Udgaver, der fyldte blot Arkantallets Huller. Bekjendelsen af denne poetiske Synd — en egentlig litterarisk var det ikke; thi fra Sprogets Side er i mine Tanker ingen af mine Hulbødere uden alt Værd — er fød imod den Bitterhed, at have maattet begaae den; og, forsaavidt jeg udgiver mine forhen trykte Arbeider, endnu at see mig nødsaget dertil. Naar jeg undtager det første Bind af mine „Comiske Fortællinger", som jeg — min Lyst og mit dengang følte Kald til Trods — i en Smag og Tone, der ikke var mig naturlig, rettende mig efter Publicums Smag, strev, for at betale min afdøde Faders Gjæld og redde min ulykkelige Familie fra Undergang — har jeg sikkert aldrig skrevet noget stort eller lille Stykke med et Konstneren uværdigt Øiemed. Meer eller mindre begeistret af Ideen selv, og følgende min egen Drift, har jeg digtet, endog hvad der meest kunde synes at bære Leilighedspræget; men i næsten min hele tilbagelagte Digter-Periode har blot Næringssorger bestemt mig til at lade trykke, hvad jeg engang havde digtet, og dette, som sagt, ofte uden synderlig Valg. Det Eneste, jeg med samvittighedsfuld Omhu til alle Tider sørgede for, var mit Sprogs Reenhed, Udtrykkets Naturlighed og Versets Fuldkommenhed, fordi jeg bestandigen har holdt disse for rigtig nok i høieste Forstand underordnede, men tillige ubetinget fornødne Egenskaber. Jeg trøstede mig altsaa, som Skribent, over Digterens Tab, saa meget lettere, da jeg egentlig ikke hidindtil tænkte paa at optræde som Digter i allereegentligste Betydning; vel følende, at jeg som saadan, trods min Forfatter-Alder, ikke endnu var fuldkommen moden.

Det kunde synes latterligt at tale om Forventning af Digtermodenhed efter Ungdommens umodne Fuldendelse; og det turde klinge for Mange, som Haab om Foraar mod Enden af Junius. Det vilde virkeligen være det, hvis jeg her ved fuldkommen Digtermodenhed forstod Modenhed af Digterevnen. Denne modnes aldrig, eller meget tidligen. Men hvad der, trods dennes umiskjendeligste Udbrud i Blomster, ja selv i enkelte Frugter, undertiden meget sildigen modnes, er Digterens bestemte Charakteer. Hvis Intet, af hvad jeg hidindtil har

ladet komme for Lyset, røber den første Modenhed, tilgiver jeg, at man trækker paa Skuldrene over Forventningen om den sidste. Forfatteren af Det tabte Paradiis havde i min Alder endnu ikke digtet nogen Emma eller Parthenaïs; kun i meget faa Smaastykker af ham lynede Glimt af den underfulde Gudkraft, som først fuldeligen aabenbarede sig i det Epos, der sang os Himmelen og Helvede. Odysseens oprindelige Forfatter røber sig uden tvivl umiskjendeligen for ethvert dybt poetiskt Blik, som en Mand, der er Oldingen nærmere end Ynglingen. Igjennem hele Naturen gaaer en Udviklings-Linie, med bestemt Begyndelse, Midte og Ende: liig Solens, har enhver Bevægelse sin Opgang, sit Høidepunkt, sin Nedgang — liig Plantens, har enhver Vært sin Spire, Modenhed og Henvisnen — og, liig Dyrets Liv, alt Levende sin Vaar, Sommer og Høst; men Længden af denne Linie, Hastigheden af denne Bevægelse, Forholdet i denne Vært, og det Tidlige eller Silbige i Livets Aarstider er ubestemt, og forskjellig efter ethvert sig udviklende Væsens individuelle Natur og besynderlige Plads i Tiden og Rummet: saa ubestemt, at endog den tilsyneladende almindelige Erfarings-Regel: „Hvad der senere modnes holder sig længere", ikke engang kan gjælde som Lov, uden Undtagelse.

Saa meget indtil videre — thi min Labyrinths Fortsættelse og Fuldendelse vil egentlig blive den fuldstændigste og meest tilfredsstillende Forklaring af mit Digterliv — om Aarsagen til den mig selv, saa klart, som nogen, og maaskee endnu klarere end nogen anden, indlysende Hidtilsmangel paa Eenhed, Heelhed og Selvstændighed i mine Værker. Hvad der, ved at tænke paa den Mulighed, snart at bortrykkes, fornemmelig ligger mig paa Hjertet, saasnart som muligt at gjøre, om ikke fuldkommen Rede for, saa dog noksom, til at frikjendes for Nid eller Hykleri, er Mangelen paa Eenhed, Bestemthed og Fasthed i min Theorie, og deraf flydende Foranderlighed og Tvetydighed i mine Domme. Den første Mangel lider blot Konstneren under; den sidste Feil, forsaavidt den begaaes imod Andre, hvis Kilden dertil miskjendes, maa Mennesket bøde for.

Hvad nu Foranderligheden af mine Meninger om andre Skribenteres og Digteres Værd i det Hele, eller Domme om enkelte af deres Arbeider i Særdeleshed, angaaer, da har jeg den formodentlig tilfælleds med Alle, der lade deres Omdømme bestemme af deres Kund-

skaber, og ikke af deres Villie. Har jeg ofte yttret en saadan Dom, inden jeg saavel udvortes som indvortes var forsynet med den tilstrækkelige Befoielse, saa har jeg, ved at forandre den, og berigtige den, beviist min Sandhedskjærlighed. Skulde man aldeles tilbageholde sin Dom, inden man blev fuldelig oplyst, vilde ingen Videnskab paa Jorden kunne begyndes, altsaa heller ikke fuldendes. Den større eller mindre Foranderlighed i Yttringen af vore Meninger lader sig rigtig nok forklare af meer eller mindre Letsind; men ogsaa af meer eller mindre Egensindighed. Hvad der er Sandheden skadeligst, er vanskeligt at afgjøre. Da hvad jeg hidindtil har skrevet, er kommen for Lyset i Samlinger, hvor Stykker af den forskjelligste Alder, fra min første Periode til min sidste, findes saaledes sammenblandede, at eet, jeg skrev, som Barn, ikke sjelden staaer ved Siden af eet, jeg skrev, som moden Mand, maa naturligviis denne Foranderlighed falde ulige stærkere i Øinene, og see meget større ud i Bogen, end den var i Naturen. Jeg har paa min Bane hidindtil, som Menneske og Digter, gjennemvandret næsten alle begges mulige Tid- og Rum-Stillinger. Der gives faa menneskelige Forfatninger, fra Overflødighedens til Armodens, fra Hofmandens til Eremitens, fra den i Verden omhvirvlede Reisendes, til den Aar ud og Aar ind i sin Hytte med Kone og Børn levende Bondes, jeg ikke har fundet mig i, snart i Syden, snart i Norden — der gives faa Konstens og Videnskabens Sphærer, hvori min Aand ikke har svævet — faa Europas dyrkede Lande, og dyrkede Sprog, hvori jeg ikke har gjort Bekjendtskab med det Kjendeværdigste. At jeg altsaa ved bestandigen at berige, maaskee overlade mig med nye Følelser, nye Fornæmmelser, nye Anskuelser af Livet, af Verden, af Mennesket og af Naturen, oftere end de Fleste, maa have forandret mine Meninger, er naturligt. Kommer dette til, at min lille Bies Flugt igjennem de forskjelligste Tankens, Følelsens og Phantasiens Egne indtraf i Tidsalderens store Vendepunkt — det aandelige Jordskjælv, hvori det nittende Aarhundrede løsrev sig fra det attende, midt i Politikens, Philosophiens og Poesiens anarchiske Gjæring — at jeg, gjærende selv, fandt mig ombruset af lutter gjærende Væsner — turde denne Foranderlighed i mine Meninger, og Langsomhed i at vælge for bestandig mit uforanderlige Standpunkt og Synspunkt, letteligen lade sig forklare af noget Andet end Letsind, og af noget mindre Utilgiveligt

end Vægelsindighed. Ikke, som om jeg vilde aldeles fritage mig for den første; tværtimod jeg veed og føler, at jeg i Alt, hvad der blot angaaer mig selv, som Jordborger, og ligger udenfor mit Hjerte, besidder den i høi Grad nok, for aldrig at bringe det vidt i Klogskab og Forsigtighed; men ligesaa lidt, som disse sidste, har den bestemt mine Domme om Poesie, der næst Kjærlighed og Religion — eller meget mere, som begges Aabenbaring i Sprog, er mig det Helligste i Livet. Alt har jeg omvexlet og forandret, undtagen mit Væsens Inderste: Kjærlighed til det Evige. I den legede jeg, som Barn; i den spøgte og sværmede jeg, som Yngling; i den tænker, handler og elsker jeg, som Mand; og i den vil jeg døe, som Olding. Denne har bestandigen sikkret, ikke min poetiske Religion, der, som udvortes Gudstjeneste, snart mere har nærmet sig den ene end den anden Kirke; men min poetiske Religiøsitet. Jeg har havt Epoker, hvori den sydvestlige, og Epoker, hvori den nordøstlige Stræben havde Overvægten; men ingen, hvori enhver virkelig Stræben efter det Evige og dets Udtryk ikke var mig hellig. Kun, hvad der fra mine daværende Standpunkter forekom mig denne Stræben imodsat, tillod jeg mig at angribe.

Hvad Tvetydigheden i mine Udladelser over Konsten og Konstneren, hist og her, angaaer, hvorpaa nogle af de Faa, jeg i nærværende Erklæring taler med, har gjort mig opmærksom, da negter jeg ikke, at der i et Par af mine Riimbreve og paa nogle enkelte Steder i min Gjenganger findes Vendinger og Udtryk, der kunde misforstaaes endog af dem, der ikke læse med forudfattet Uvillie. Den Stiil og Tone, som hersker i disse lunefulde Udbrud af mine ved Tid og Sted foranledigede poetiske Stemninger, fører en vis Mangel af logisk Bestemthed uundgaaelig med sig; og det er vanskeligt, om ikke umuligt, at skjemte længe, endog paa den uskyldigste Maade, uden stundom at berøre noget, der egentlig ikke burde spøges med. Musen overlader sig i saadanne Digte til en vis Overgivenhed, hvori hun — trods al hendes jomfruelige Blufærdighed — løber Fare for at lade mindre reen, end hun er, for ublue Tanker. Men sikkert udsætter hun sig endnu mere for en saadan Fare, hvis denne Overgivenhed ikke er hende naturlig; jo mindre den er grundet i hendes virkelige Væsen, jo alvorligere hun i sig selv er, jo lettere vil hun overdrive den spilte Rolle, og overskride Grændserne der, hvor hun ikke har hjemme. Det turde

let, i Henseende til det Anstødelige i mine skjemtsomme Digte, være i høieste Grad mit Tilfælde. Jeg kan ikke ofte nok igjentage mit alt tidlige Udraab:

Til Latter Himlen just saa lige
 Mig intet Kald og ingen Drift lod faae;
Men Creditorer og deslige
 Har nødt mig til, at lade saa.

Mine allerførste, tildeels hændelsesviis tabte, tildeels frivilligen af mig selv forkastede Forsøg i Poesien, vare alle alvorlige, og for det meste tragiske.* Jeg hadede egentlig det Komiske. For det Vittige, Muntre, Spøgende havde jeg, som Barn, og indtil jeg kom til Hovedstaden, hvor Pope, Wieland og Voltaire dengang forgudedes af mine nærmeste Omgivelser, ingen Smag. Ewalds alvorlige Digte, og hvad jeg kjendte af Klopstock, var næst Homer (for hvem jeg alt i Skolen havde en rigtig nok dunkel, men forunderlig inderlig Følelse, grundet især paa min tidlig udviklede Sands for Hexametrets Velklang) — og Horaz, som jeg kunde næsten udenad, omtrent Alt, hvad jeg beundrede i Poesien. Men mit egentlige poetiske Skatkammer var Bibelen, især Propheterne, Davids Psalmer, Christi Lidelses-Historie og Johannes Aabenbaring. Disse havde jeg fra min spædeste Barndom af læst, og atter læst, og blev ved, som Yngling, at læse dem. Men nu indtraf en Omstændighed, der — trods sin Ubetydenhed i sig selv — havde maaskee en stærkere Indflydelse paa min Overgang fra det Alvorlige til det Spøgende, end noget Andet. Alle mine alvorlige Forsøg bleve af de Konstdommere, jeg dengang henvendte mig til, aldeles forkastede, selv den lille »Elegie til Søvnen«, og „Da jeg var lille", to af mine tidligste Smaastykker. Et Par lette, muntre, Horaz efterlignende Bagateller derimod bleve ophøiede til Skyerne. Dette bestemte mig til, da mine Omstændigheder nødte mig at udgive en Bog, at vælge den spøgende Tone, og jeg skrev de »Comiske Fortællinger«. Herved kom jeg aldeles ud af den Bane, Naturen havde kaldt mig til. Mit Studium af Homer blev aldeles afbrudt; Zachariäs afskyelige Hexametrer havde skræmmet mig fra Milton; jeg opgav Muligheden af, at indføre Hexametret i den danske Digtkonst; jeg studeerte de franske og tydske Rimere;

begyndte at tvivle, om egentlig Poesie passede til vor Tidsalder; fortvivlede aldeles over Muligheden af, at give den det Mystiske tilbage, den med Troen paa Aandeverdenen havde tabt; skrev en Opera, mindre for at tilfredsstille Digtkonstens, end Tonkonstens Fordringer, mindre for selv at optræde som dramatisk Forfatter, end for at give een af de største musikalske Genier i Europa Leilighed til fuldelig at yttre sig — og begyndte saaledes i en meget poetisk-praktisk, men tillige meget prosaisk theoretisk Stemning mine Digtervandringer.

Wieland og Göthe, eller (som jeg nu heller siger) Göthe og Wieland delede den Gang Regjeringen over Tydsklands skjønne Litteratur. Hvorledes jeg, tildeels formedelst Familie-Forhold, faldt i den sidstes Kreds, fortæller jeg i Digtervandringerne. Den udelukte mig naturligviis fra den førstes. Ingen Tvivl, at, hvis jeg den Gang, istedenfor at indlemmes i Wielands attisk-franske, var bleven indviet i Göthes græsk-tydske Menighed, jeg jo vilde have sparet mig en lang Omvei til den ubekjendte Guds Alter, jeg nu, som Digter, knæler for — men sikkert var min Offring ogsaa derved bleven Guden mindre værdig, mindre fri, og upartisk erkjendende, end den nu er. Efter min inderligste Overbeviisning er Intet farligere for Digteren, end udelukkende at holde sig til et hvilketsomhelst Mønster iblandt de Gamle selv, end sige blandt de Nyere — hans Sang vil i et saadant Fald bestandigen blive et blot Echo af en Andens. Men havde jeg i min daværende Stilling og Stemning gjort personligt Bekjendtskab med denne Geniernes Genius, var jeg derved bleven tidligere bekjendt med hans Mesterstykker, og indviet i hans eiendommelige Konsts Mysterier, sikkert var min Hyldest i det mindste for lang Tid bleven udelukkende; og istedenfor at studere efterhaanden alle andre classiske Digtere, havde jeg holdt mig til den ene Göthe. Med eet Ord: naar jeg betænker det Indtryk, hans endog mindre betydelige Digte nu gjøre paa mit ikke meer lettelig beundrende Gemyt, føler jeg dybt, at han den Gang aldeles vilde have fængslet mig, og saaledes skylder jeg et i mange andre Henseender for mig meget beklageligt Uheld maaskee fornemmelig den Aands Frihed, hvormed jeg har gjennemvandret Litteraturen, indtil jeg fandt mig selv moden nok, til at foreskrive mig egne, uforanderlige Love. Wieland, uagtet jeg gjerne læste ham, og endnu hellere underholdt mig med ham, faldt det mig aldrig ind, som Digter, at

studere, eller efterligne. Hans Aand og Tone vare altfor forskjellige fra min indre, hvis og undertrykte, dog altid dybt i mit Hjerte gjærende Poesie, til at omstemme dens Naturklang. Klopstock, Voß og selv Schiller have havt mere Indflydelse paa min Digtkonst end Wieland.

For nærværende Tid er min poetiske Theorie, den være rigtig, eller falsk, uforanderlig; og min Dom om Digtekonstens Mestere og Mesterstykker ikke mere vaklende. Jeg er overbeviist om, at det Mystiske, høiere Poesie fordrer, ikke mere kan gives den, hverken i Anvendelsen af den græske og romerske Mythologie, som jeg selv uheldigen har brugt — eller i den catholske Romantik, som nogle Nyere have søgt at indføre. Jeg troer derimod med Fasthed, at den kan og vil for disse Tab vinde fuldkommen Erstatning i en hensigtsfuld Anvendelse af den nyeste Naturphilosophie, hvis levende Fremstilling af Naturkræfterne, i mine Tanker, allerede viser Spirerne til en tidligere eller sildigere blomstrende ny Digter-Religion. Jeg er ligeledes overbeviist om, at Rimets eenstonige Dobbeltklang snart i de Sprog, der, som i det græske, have deres Rødder i sig selv, vil vige for Metrets vexeltonige Eenklang; og (naar jeg undtager dets Anbringelse i lette, spøgende, og maaskee alle til Sang bestemte Smaadigte) blot beholdes i de Tungemaal, der have deres oprindelige Stammestavelser i døde Sprog, og af den Aarsag mangle følelig Stavelsevægt.

Hvad de nyeste tydske Forsøg af Brødrene Schlegel, Tieck og deres Tilhængere anbelanger, da tilstaaer jeg, at jeg, trods min Erkjendelse af disse Skribenteres Genialitet, og tildeels rigtige Følelse af hvad der er det Væsentlige i Poesien — finder dem paa en Konstens Afvei, hvorfra de maae vende tilbage, hvis de ville nogensinde erholde Plads imellem classiske Digtere. Udrustet med al deres Kraft, og forsynet med den finere Følelse for Velklang, som mangler dem, begyndte den alt for tidlig bortrevne Hardenberg en romantisk-poetisk Bane, der, i mine Tanker, gaaer høit over deres, og som fuldendet vilde have ført denne Digtart til Maalet. Til Slutning vil jeg blot anmærke, at den af mig saa længe miskjendte, blot i enkelte af sine Mesterstykker beundrede Göthe, efter min nærværende faste Overbeviisning, i egentlig poetisk Kraft — og Homers udødelige Oversætter, Voß, i egentlig Verskonst, staae i Spidsen for alle Nyere,

som classiske Mønstre. Mit Ideal vilde den Digter realisere, der forenede begges Fortrinligheder.

Om mig selv, som Konstens Dyrker, har jeg, efter denne Erklæring, intet videre at erindre. Mine Digtervandringer selv, saaledes som jeg i de følgende Bind fremlægger deres labyrinthiske Vei gjennem en Række af 15 Aar, for Publicum, ville udvise, at jeg temmelig har prøvet alle Ting. Om jeg, efter lang, samvittighedsfuld og ufortrøden Prøve, endelig og tilsidst af det til mit Brug Prøvede har beholdt det Bedste — derover kan først den fuldendte Samling af mine Digte berettige til en afgjørende Dom. Døer jeg, inden denne forhaabede Fuldendelse finder Sted, er min egen den: at mine Digte ingenlunde vare mit Digterliv værde — og at det for de Smaatings Skyld, hvormed jeg hidtil har beriget den danske Litteratur, aldeles ikke lønnede Umagen, at have tabt næsten Alt, hvad Borgeren kan tabe, lidt næsten Alt, hvad Mennesket kan lide — følt Alt, hvad Digteren kan føle, og vovet paa Livets urolige Hav i Skjebnens vildeste Storme Alt, hvad alle tre kunne vove.

Skrevet i Kjøbenhavn, med Enden af Mai, 1807.

Ældre Forerindring.

Nærværende Reise er en Labyrinth — eller endnu egentligere: et Stykke af den Labyrinth, det faldt i min Lod at gjennemvandre fra Buggen til Graven. Dens regelløse i allehaande Vinkler og Bugter fremløbende Krinkelgange stikke saa meget af imod de regelrette, snorlige, efter en strax i Øiet faldende Plan anlagte Gader og Alleer, man er vant til i de egentlig graphiske Værker, man besidder under Navn af Reiser — at jeg ikke trøstede mig til, ubetinget at fremstille min i disses glimrende Classe, og derved berettige Publicum til en Sammenligning, hvorved den nødvendigen maatte tabe alt for meget.

Ofte paa min Omvandring i denne Labyrinth, naar jeg i Naturens Favn, omgiven af alle Edens Fortryllelser, tidobbelt følte min Skabers Godhed, eller i Midten af Jordens Underværker paa Toppen af himmelopstigende Fjelde tilbad den Eviges Almagt, og, gjennemstrømt af Beundring, Andagt og Tilbedelse, overvældet af min Lyst, fandt mig for svag til at bære, for uværdig til at bære den ene — brændte det Ønske i mit Hjerte, at maatte kunne dele min Nydelse, og meddele de Følelser, den tændte eller nærede i mit Inderste.

Da jeg ved Vandringens Ende langsomt tilbageløb i Erindringen min labyrinthiske Vei, samlede de vigtigste, skjønneste, elskeligste Gjenstande paa samme, og tilsidst i eet eneste overskuende Blik sammenfattede til et Heelt de mangfoldige Dele, fremsprang i min Forestilling af dette Chaos en lille indre Verden — som jeg ønskede at give udvortes Tilværelse.

Jeg spurgte mig selv, paa hvad Maade jeg nærmest vilde komme til dette Ønskes Opfyldelse, og fandt efter langsomt Overlæg, at følgende Vei vilde være den gjenneste til Maalet.

Du maa stræbe, sagde jeg, ved saa meget som muligt at sætte Læseren ind i dig selv og din Forfatning, at føre ham den selvsamme Vei, du er kommen, og vise ham de selvsamme Gjenstande, aldeles fra den selvsamme Side, hvorfra du har beskuet dem — saa at hans Aand ved Enden af din Reise kan siges, ikke saa meget at have læst, som selv at have — gjort den. Du maa give dig selv aldeles til Priis, hvis du vil, at din Nydelse skal blive hans, og ikke bedrage ham med en fremmed, som aldrig har fundet Sted, som mangler den vigtigste Egenskab, den, som alene kan give den et Værd, og uden hvilken den vilde være skadelig som al Vildfarelse — Sandhed.

Naar jeg undtager de blot tællende, maalende, omridsende, copierende og silhouetterende Beskrivelser af blot synlige Gjenstande, visse nyttige Fingre have beriget Geographien med under Navn af Reiser, og som man maaskee ikke urigtigen alle kunde indbefatte under Navn af de mathematiske — i hvis ordentlige Afdelinger man blot gjør Bekjendtskab med den livløse Verden, eller egentligst med Materiens Figurer, og ligesaa forgjeves leder om Syner af Aandeverdenen, som om Liv i et Konstcabinet — naar jeg undtager disse, for Resten meget agtbare og i mange Henseender umistelige Haand-Værker, holder jeg for, at Intet er nødvendigere i en Reise end en Reisende. Thi forekommer mig i Værket meer end blotte mathematiske Objecter; indeholder Beskrivelsen andet end Tal, Navne og Figurer; tales om Behagelighed, Skjønhed og Høihed; lever, eller aander blot Naturen deri, og fremstilles endog Mennesker i samme — anderledes end under Rubrikerne: Hanner og Hunner, Sorte og Hvide, Bydende og Lydende, Vilde og Tamme, Adelige og Uadelige, Rige og Fattige, o.d.l. — er Reisen ikke blot tællende, men prøvende, ikke blot maalende, men veiende, med eet Ord, ikke blot mathematisk — men dynamisk; saa er Rigtigheden af min Dom om Gjenstandene aldeles afhængig af min Kundskab om det Glas, hvorigjennem jeg beskuer dem. I hine er Glasset almindeligt for Alle; thi Alle komme overeens om, at to og to gjør fire, at en Triangel er ingen Fiirkant, og at Sort er ligesaa forskjelligt fra Hvidt, som Natten fra Dagen. Man kunde derfor næsten ligesaa gjerne sige, at alle hine Ting sees med blotte Øine. Disse derimod betragtes aldrig uden igjennem Glas, og aldrig igjennem de selvsamme. Over Graden af Skjønhed i hiint eller dette

Natur= eller Konst=Maleri, over Graden af moralsk Fortræffelighed i hiin eller denne Menneske=Charakteer ere sjelden tre, end sige alle Mennesker, fuldkommen enige. Læseren løber altsaa ligesaa meget Fare for at faae et aldeles falskt Begreb om det Seete, hvis han ikke kjender det mindste til Glasset, hvorigjennem det blev seet, som Styrmanden om sin Brede, naar han ikke kjender Magnetnaalens Afvigelser.

Af denne Aarsag ønskede jeg ved Læsningen af enhver Bog, som indeholder Bemærkninger og Bedømmelser, at kjende i det mindste noget til dens Forfatter; men fornemmelig, hvis det er en Historie, eller en Reise, jeg har for mig. Maler han mig paa ingen Maade sig selv — har han, saa at sige, slaaet det omtalte Glas reent itu — giver jeg ikke en Hvid for alle hans Beretninger. Skal jeg reent ud sige, hvad jeg mener herom, seer jeg endog heller, at han blot maler sig (naar han kun maler upartisk og tro — hvilket lader sig snart bedømme) og forsømmer de andre Ting, end at han udmaler alt det Øvrige og glemmer sig selv. I det første Tilfælde lærer jeg dog at kjende Noget, og — er hans Individuum end nok saa ubetydeligt — noget mig høist Interessant: noget Menneskeligt; i det sidste Tilfælde staaer jeg der som Belzazar for et: Mene mene tekel upharsin — og man har ikke just altid en Daniel tilrede, for at udlægge Meningen i hovedløse Haandskrifter.

Ethvert Menneske rider igjennem Verden paa sin særegne Kjephest; og man tager mærkelig feil, om man troer, at hiin eller den, naar det falder ham ind, at reise udenlands, lader den staae hjemme. Tværtimod, saalænge han er i Rolighed, kan det vel hænde, at han i temmelig lang Tid lader den staae i Stalden, og blot af og til gjør en Tour derpaa, som man siger; men, medens Reisen varer, er han gemeenligen altid i Trav eller fuld Galop paa Ryggen af samme. For nu at bedømme Ridtet, er det ikke af Veien at kjende Hesten og dens Nykker. Veed man, at den er meget sky, for Exempel, begriber man lettere visse Spring til Siden for somme Gjenstande, uden at tillægge disse, der i sig selv kunde være meget uskyldige, Aarsagen.

Og, sandelig! heri finder jeg den vigtigste Grund og den meest afgjorte Ret til at fordre i det mindste Vink om en Forfatters Tilstand og Tænkemaade — naar han viser mig Mennesker igjennem sit Glas

— for nemlig ikke at gjøre dem Uret, og tillægge dem Egenskaber og Særheder, som de maaskee ingensteds have, uden i hans særegne Forestilling.

Hvor inderlig nødig vilde jeg, ved den ubetydeligste af alle Forsømmelser, nogensinde bidrage til en almindelig, ubetinget umild Dom om endog den ringeste af mine Medskabninger! Himlen bevare mig! Jeg skulde ikke vide, at min Dom om Hiint eller Dette ofte bestemmes af min Uerfarenhed, min Sygdom, mit Lune, min indskrænkede Forstand, min Mangel paa tilhørende Kundskaber og mine særegne Fordomme — og forsætlig eller uforvarende dølge dette for Læseren? Nei! Man kalde det Anmasselse, Egoisme, Jeghed, hvad man vil — heller vil jeg fremstille mig i min hele Svaghed, end gjøre mig skyldig i en virkelig Forbrydelse mod Andre. Hvad Beskyldningen for Selvros for Reisen angaaer, trodser jeg alle dens Storme i Havnen af min Samvittighed.

Man tillade mig at berøre endnu et andet Punkt, hvori jeg endnu mere har afveget fra den almindelige Slendrian i lignende Værker.

De fleste reisende Ferianter lade blot deres Legemer flyttes, medens deres Sjæle, saalænge denne Fremskyvning varer, blive staaende — som forsteenede ved et Underværk — urokkelige paa selvsamme Sted. De ere paa det sidste Bedested ligesaa sindrige, skjønsomme, kloge, erfarne, fornuftige og dannede, som paa det første. Læseren seer ingen Grund til deres Reise; thi deres Iagttagelser vare ligesaa fine, deres Domme ligesaa skarpsindige, da de tiltraadte, som da de endte den. Skade! — udbryder man med Rette — at de ikke bleve hjemme! de vare jo allerede saa vise, som deres Fædreneland kunde forlange det! de vidste jo allerede saa meget, som man omtrent kan vide, og lidt til! — Eller er en Reise da ikke, efter Bacos, Lockes, Rousseaus og saa mange andre paalidelige Dommeres Kjendelse, en Skolegang? Hvorledes gaaer det til, at man i nederste Lectie er allerede ligesaa færdig til Academiet, som i øverste? og hvi gav man sig da den Umage, Skridt for Skridt at gjennemgaae dem alle?

Jeg indseer ikke, hvad den reisende Feriants Uforanderlighed kunde svare herpaa, undtagen det Ovenanførte: „Det er blot mit Legeme, der har flyttet sig." Men det er, i mine Tanker, med

andre Ord: Hele Reisen er et tomt Skyggebilled, uden Sandhed, uden Virkelighed — en Reise, som Ingen har gjort, da jeg selv ikke har gjort den — en reen Modsigelse fra Begyndelsen til Enden, en Bevægelse uden Materie og en Materie uden Bevægelse. Nei, sagde jeg til mig selv, i det jeg satte mig ned for at bringe min allerede holdte Dagbog i Orden, forkaste det Overflødige deraf, tilføie hvad der manglede, og pynte det Hele — nei! sagde jeg, i det jeg strax stødte paa Bemærkninger og Omdømmer, som forekom mig halv-skjæve og umodne, og fristedes til i deres Sted at anbringe dem, som nu faldt mig ind, og som jeg umuligen dengang havde været i Stand til — du skal ikke begaae denne Uredelighed! Om det ikke er at gjøre dig klogere, end du er, saa er det, at gjøre dig længere klog, end du har været det. Ogsaa dette er Praleri. Og hvor vilde Sandheden i din Bog blive af ved denne Fremgangs- — eller rettere: Stilstands-maade? Al din Omsorg indskrænke sig til Foredraget — til Indklædningen af din Materie! denne selv blive, som den var, at du dog ved Bekjendtgjørelsen af dit Arbeide — skulde det end blive nok saa maadeligt, skulde det end lykkes nok saa slet — kan trøste dig med den Bevidsthed, at have leveret Verden een virkelig Reise mere.

Sandt at sige grunder jeg mit hele Haab om, dog at have skjenket Publicum noget meer end blot Maculatur i de følgende Blade, paa den samvittighedsfulde Strenghed, hvormed jeg, ofte paa min egen Bekostning, har fulgt denne for Mange maaskee selsomme Beslutning. Er det Tant, at Sandhed i sig selv umiddelbar har sin Nytte; at den ikke blot straaler, som Diamanten, med sit eget Lys, men varmer dermed, som Solen; er det falskt, at en sand Skilling er mere værd end en løiet Daler; og at vor Herre selv (efter Thomas Aqvinas Formening) holder meer af en virkelig Flue, end af en opdigtet Fugl Phoenix; saa tilstaaer jeg, at de Læsere, som lode sig nøie med Titelen af mit Arbeide, have valgt den bedste Deel, og at alt det Øvrige ikke er en Pibe Tobak værd, end sige mere.

Endelig maa jeg tilføie et Par Ord om den Sildighed, hvormed denne min Reise er kommen for Lyset.

Reiser i Almindelighed — især de, som ere komne i Moden i vore nye travle Tider — gjøre upaatvivleligen vel i, om de, som alle

andre til Forsendelse med Posten alene priviligerede Efterretninger, indfinde sig saasnart som muligt. Hid henhøre alle Dagens Anecdoter opsamlende, alle oeconomiske, politiske, og især alle blot til Nysgjerrighedens Tilfredsstillelse foretagne og skrevne Reiser. De maae skynde sig, at ikke deres Gjenstande skulle forandre sig, gaae af Brug, eller reent forsvinde, før man fik Beskrivelsen derover. Men en Reise, som fornemmelig gaaer ud paa Ting, hvis Interesse bestandig bliver den samme, og snarere tiltager, end formindskes med Tiden, en Reise, hvis Hovedgjenstand er det under alle Forandringer og Omvexlinger stedse Staaende, synes at turde gjøre en Undtagelse, og nærme sig med mere Sindighed og Betænksomhed. Dens Nytte er ikke afhængig af hvor snart — men hvorledes den indstiller sig; thi den bringer ikke den flygtige Nysgjerrighed Depescher; men gjør sin Opvartning for den stille Videlyst. Den seer derfor og mere paa en anstændig Paaklædning — og deri (mindst i vor nærværende Tid, da Drapperiet er saa sammensat, og spiller Hovedrollen i Maleriet) springer man ikke saa let, som i Curreerstøvler! Ja var det endda blot den simple borgerlige Videlyst, den havde at besøge; men der maa den forestilles den fornemme, fine, egensindige Dame Smag (som Curreren ikke engang tager sin Hat af for) og hendes ubeskrivelig knipske Datter Kritiken, paa hvis Smiil dens hele Lyksalighed beroer. Vee den — om dens Halsklud ikke er lykket!

Imidlertid vilde dog denne Reise-Labyrinth tidligere være kommen for Lyset, hvis ikke to andre uoverstigelige Hindringer havde gjort det umuligt. Den første standsede dens Skrivning, den anden forhalede Trykningen. Forfatteren havde nemlig nedlagt de betydeligste Materialier til samme, og tildeels hele Stykker af sin Dagbog i en Samling af meer end et halvt Hundrede Breve, som han ved sin Hjemkomst troede i god Behold hos den Person, de vare skrevne til. Han havde tænkt at lægge dem til Grund for Udarbeidelsen, og regnede fornemmelig paa samme ved Ideen om at udgive sin Reise. Men, da han til den Ende udbad sig dem tilbage, berettede man ham, at de alle tilhobe vare offrede til Vulkan — en Beretning, hvis Behagelighed han overlader Forfattere at bedømme. Ikke som om han var saa forelsket i sine Pennefostre, at deres Absaloniske Undergang just skulde bringe til Davidisk Fortvivlelse — han er for vant til deslige

frivillige Offringer; men deels er det noget Andet: selv at brænde sine Haandskrifter, og: see dem brændte af Andre — deels var det i nærværende Tilfælde dobbelt ubehageligt, da han paa den ene Side tabte saa godt som Muligheden til at opfylde et givet Løfte, og paa den anden mistede en ham selv i det mindste nyttig Samling af Bemærkninger. Det overalt ikke synderlig opmuntrende Forvarsel i denne Tildragelse var alene tilstrækkeligt til at afkjøle hans ilende Iver — og havde han ingen tilstrækkeligere Grund, end Forfængelighed, til at fremtræde med sine Arbeider, var man sikkerlig for Eftertiden bleven aldeles forskaanet med samme. Men han troede det sin Pligt, at aflægge et Slags Regnskab for Anvendelsen af den Tid, han havde tilbragt udenfor sit Fædreneland, og fandt, at han, ved at levere noget nok saa Ufuldstændigt og Utilfredsstillende, dog leveerte meer end den, der leverer slet Intet.

Det kostede ham utrolig Møie, nogenlunde at erstatte dette Tab, og ofte fortvivlede han om, at bringe det saa vidt, ved Hjælp af den blotte Hukommelse, at udfylde alle Huller. Da Tilforladelighed især var det, han bestræbte sig for, turde han ikke kalde sin Indbildningskraft til Hjælp i denne Knibe. Den første Deel har især lidt under denne Mangel paa Kilder — og ulykkeligviis var det den, som meest trængte til samme, da den baade indvortes og udvortes betragtet indbefattede den tørreste og ufrugtbareste Strækning i hele Labyrinthen.

Da den omsider — saa som saa — blev færdig, kunde den ikke blive trykt. De litterariske Accouchementhuse vare alle saa besatte, at man kun under de seendrægtigste Betingelser lovede, at see til, hvad man kunde gjøre. De Mourierske, Lüttichauske, Coopmanske og deslige Nedkomster ville aldrig ophøre — neppe var eet Ephemeron kommen lykkelig til Verden i den ene Presse, før et nyt begyndte at flæbe i den anden — der blev tilsidst et saadant Barselskrig i det hele skrivende, trykkende og læsende Rama, at min overalt meget undseelige Muse heller valgte at komme for sildig, end komme ned i denne frygtelige, bedøvende Hurlumhei, i hvilken man alt havde qvalt de arme Tvillinger, som kom for Dagen under Navn af Ungdomsarbeider, og hvis Minde allerede er saa aldeles udslettet iblandt os, at man ikke engang kan læse deres Gravskrift i

dateret Lapidarstiil paa et Blad af de Kjøbenhavnske lærde Efterretninger.

Han smigrer sig ikke med, at turde henvende denne Undskyldning til — Mange; ogsaa skal den langt fra ikke sige paa en underfundig Maade, hvad somme Folkevenne-Forfattere sige ligefrem, at Publicum hungrer og tørster efter deres Frembringelser. Han veed, at han er ligesaa langt fra at besidde hine Yndlings-Skribenters Lyksalighed, som fra at fortjene den — veed, at hans Smaating ikke ere i Moden — og at Navnet paa det Parti, der kunde være paa hans Side, fra det Øieblik af Skjebnen udlagde ham med det herskende, er: To eller Ingen.*)

---

*) Een kan man i det mindste altid med Sikkerhed gjøre Regning paa, hvis man ikke døer i Barselsengen, sig selv. Og vee den Forfatter, der ikke frygter denne ene Læser meer end alle mulige andre! Bedre var det en saadan, at der var hængt en Munkekappe om hans Hals, og at han saaledes var nedsænkt i en Dybhed, der i Almindelighed er bundløsere end Havets, hvis denne ene Læser ikke er hans strengeste Dommer, hans Aristark, Qvintilius, og Plato instar omnium millium. Jeg kan ved denne Leilighed ikke tilbageholde en Formening, som Mange maaskee ville finde ligesaa urimelig, som jeg finder den grundet: at en Forfatter nemlig, ved Udarbeidelsen af sit Værk, ikke letteligen noksom kan indskrænke sit Hensyn paa Læsere, og at han endog gjør allerbedst i, at have blot een eneste for Øie. Veien til Udødelighed gaaer ikke igjennem Nyboder; det er endog et Spørgsmaal, om den gaaer igjennem Østergade og Vimmelskaftet; og Længden af det litterariske Liv turde let staae i omvendt Forhold til dets Brede. Det er ogsaa herpaa, Ordsproget kan anvendes: Man kan ikke have det baade i Rose og i Pose.

En Skribent, hvis første og fornemste Hensigt er at behage Mange og, om muligt, Alle; hvis Hovedbestræbelse gaaer ud paa at vinde almindeligt Bifald, og til den Ende søger at hitte paa Tanker og Udtryk der i lige Grad tilfredsstille Kongen og Matrosen, Hofdamen og Fiskerkjellingen, Statsministeren og Ølbikebryggeren, løber Fare, strax, eller i det mindste om føie Tid, hverken at behage den Ene eller den Anden, hvis han ikke er Holberg; det er at sige: ikke blot komisk Digter, men den største af alle komiske Digtere.

Udenfor denne overordentlige Undtagelse er almindeligt Bifald og evigt Bifald i mine Tanker ikke blot ganske forskjellige men hinanden aldeles udelukkende Tilfælde. For at behage Mængden, maa man gjøre sig dens Smag og Tænkemaade egen, hvis Naturen ikke tilstrækkeligen har sørget derfor; og Mængdens Smag og Tænkemaade er, i det mindste hidindtil, overalt paa Jorden saaledes beskaffen, at det skulde undre mig, om Nogen kunde udtænke en Skam, større end den, at gjælde for dens Yndling.

Forf. f. A.

Men denne Bevidsthed fritager ham ikke fra nogen af de Pligter, der paaligge ham som Forfatter, endog uden Læsere. Ogsaa Eremiten i sin Ørk har et Regnskab at aflægge. Mennesket er aldrig aldeles uden Selskab — og en nogenlunde menneskelig Skribent aldrig aldeles uden Læser. Ikke at tale om, at al Verdens, end sige, Kjøbenhavns skjønne Aander, hvad enten de flagre om Dagen eller Natten, alle Parnassets Fluer, Bremser, Ravne, Skader og Natugler med al deres Summen, Skurren, Skrigen, Pladren og Tuden forgjeves gjøre sig Umage for at bortstraale Muligheden til at blive læst engang, naar alle deres enkelte Stemmer og deres hele samlede Skraal — indtil dets sidste Echo — ikke høres mere.

Eder altsaa, I Faa! som det egentlig Menneskelige, og det under alle Forandringer Blivende, rører — og besynderlig dig, bedste Deel af Menneskeheden, elskværdige Kjøn, hvis Uskyld og Ynde ombanner de mørkeste af Livets Labyrinther til Paradiser! vover han, efter nærværende Forerindring, at indbyde til Medvandring gjennem sin Labyrinth, og til Deeltagelse i de Nydelser, som lærte ham at elske meer end Eder. Skulde og hans Selskab ikke synderlig more Eder, saa haaber han dog, at de mange andre Bekjendtskaber med Naturens og Menneskehedens skjønneste Særsyn, som af og til forekomme paa Veien, ville godtgjøre denne Kjede. Det Værste, I have at befrygte er, at han maaskee undertiden snakker Eder i Søvn — men hvad dette angaaer, lover han hellig, at sørge for, det blot indtræffer paa Steder hvor man Intet forsømmer dermed, og hvor enhver Vandrer for Resten gjorde vel i at sove. Skulde det første Stykke af Veien forekomme Eder alt for øde, hullet og besværligt, saa lad denne Omstændighed ikke reent knække Modet eller slukke Lysten til at gaae videre.

Udsigten bliver efterhaanden lysere og lysere, Veien bedre, Egnen behageligere og Gjenstandene mere pirrende, ligesom man kommer dybere ind i Labyrinthen. Tingenes Natur førte det saaledes med sig — og hvo vilde være daarlig nok til at tænke paa at forandre den? — Lidt Taalmodighed gjør Enhver naturligviis vel i at tage med — og jeg har Intet derimod, om man endog forsyner sig med sit hele Forraad.

Og hermed, elskelige Læser! og elskværdige Læserinde! Haand i Haand, og Arm i Arm — i al den Fortrolighed, vort aandelige

Slægtskab berettiger os til, og med al den Munterhed og Tilfredshed, en god Samvittighed og en god Forstaaelse frembringer — ville vi tiltræde vor Reise. Maatte vi stedse kunne blive hos hinanden indtil Labyrinthens Ende — maatte jeg stedse blive mit Selskab værd — og maatte vi engang siden med hinanden saaledes reise fra Jorden til Jupiter, fra Jupiter til Sirius og fra Sirius til — Punkternes Midtepunkt.

Kjøbenhavn.

Reisens Bestemmelse.

Ingen af alle de utallige Reisende, fra Syndfloden indtil det første franske Friheds-Aar, som, til Vands, eller til Lands, have flyttet sig, eller ladet sig flytte, med, eller imod een af de Verdens fire Vinde, har været mere oplagt til dette Forehavende, end den for Resten ubetydelige Person, der spiller Hovedrollen i denne labyrinthiske Historie.

Sandelig, jeg havde ikke blot al mulig Lyst, men tillige al tænkelig Aarsag til at reise. Den skarpsindige Sterne har inddeelt alle løse og ledige Personer, som forlade deres Hjem, i fire Hoved-Classer: dem nemlig, som enten reise formedelst legemlig eller aandelig Brøstfældighed — eller af uomgængelig Nødvendighed — eller af nogen anden — eller af slet ingen Aarsag. Jeg hørte virkelig i strengeste Forstand til alle disse Classer. Jeg vilde reise, kort sagt, fordi mit Legeme var sygt! fordi min Sjæl var ikke frisk, fordi alle Omstændigheder tvang mig dertil; og endelig, fordi jeg i dette Tilfælde ikke indsaae, hvi jeg skulde lade det blive.

Solen selv (jeg vil ikke sige Phoebus; thi en Reisende bør, som saadan, ligesaalidt som en Historieskriver, have Religion, altsaa ikke heller den hedenske) Solen selv vakte mig om Morgenen, i det dens Straaler saa længe pikkede paa

mine Øine, indtil de endelig lukte op. — Her er jeg! raabte jeg, og foer op af Sengen. Det var den skjønneste Maidag. Hele Jorden syntes at vaagne med mig i Himmelens Favn. Ubeskrivelig Henrykkelse gjennemstrømte i dunkle Ahnelser mit Hjerte. Alle mine Sandser syntes at skjærpes i Fornæmmelsen af en ny Natur — min Phantasie gav alt det Liv, jeg fandt omkring mig, et nyt Spil — min Andagt hævede sig paa lettere Vinger over den hele Skabning. Jeg har aldrig vaagnet saa aldeles.

Hvad er det da? spurgte jeg mig selv. Fortjener en Reise fra Kjøbenhavn til Kiel — fra Kjøbenhavn til Kiel og fra Haderslev til Kiel er omtrent det samme — og overalt til Søes — fortjener slig en Geert-Westphaler-Reise en saa høitidelig Stemning? Og om den endog forlængtes siden til Pyrmont? — Styrter ikke Taarerne dig af Øinene, som om du var i Begreb med at gjøre en Reise til Montblanc — eller til Paris — eller til Orion?

Jeg begreb mig ikke selv — o! der ere tusinde Øieblikke, hvori vi ikke begribe os selv — jeg græd, og vidste ikke, hvi jeg græd? saa lidt som det nyfødte Noer, der første Gang vaagner paa sin Moders Skjød — jeg forstod det ikke. Men I himmelske Væsener, hvis finere Blik gjennemflyve Rummet og Tiden uhindret af skuffende Materie, I Usynlige, som stundom tilhviske os Fremtidens Hemmeligheder i sovende eller vaagne Drømme, forstode det — og smiilte over min Forvirring.

Jeg følte mig frisk. Halv død af en i fem Aar bestandig tiltagende Udmattelse, havde jeg Aftenen tilforn havt Umage med at opholde saa meget Liv, som er nødvendigt, for at — sove; omsonst! Slummeren veeg den fra mit Livs Begyndelse igjennem fem og tyve Aars Lidelser til Fortvivlelse voxne Kummer. Smerte havde tilsidst bedøvet mig mod Enden af

Natten. Hvilken Forandring! Formaaer den blotte Forestilling om Reisen til Pyrmont et saadant Underværk, hvad maa ikke Reisen selv, hvad maa ikke Pyrmont-Brønden virke! tænkte jeg.

Man maa ville, saa følger alt Andet af sig selv. Det er kun det første Skridt, som koster Anstrengelse. Og — det Vidnesbyrd maa jeg give mig — jeg vilde med overordentlig Alvorlighed. Mit hele Væsen var Intet uden Villie.

Jeg vilde, at denne Reise for mig maatte blive den nyttigste, den fornøieligste, den lykkeligste; ligesom jeg i dette Øieblik vil, at den og for Læseren maa blive den lærerigeste, underfuldeste og moersomste, der nogensinde er bleven trykt — ikke her i Kjøbenhavn; thi fra vore Presser er, saavidt jeg veed, endnu ingen saadan fremgaaet — men i hvilken anden Stad i Europa eller America, man vil forestille sig.

Passet.

Klokken ni skulde Paketbaaden afgaae. Alt mit Tøi var allerede ombord. Selskabet, jeg skulde reise med, opholdt sig i Nærheden af Toldboden, for paa Skipperens Vink at indborde sig. Man meldte mig, at Klokken var over otte — der var den yderste Hast — „Giv mig deres Pas“ sagde Professor Cramer, „saa vil jeg besørge det i Forveien....“ „Pas?“ sagde jeg: „jeg har ikke drømt om Pas? Er et Pas nødvendigt, for at komme levende bort fra Kjøbenhavn?“ — „Saa nødvendigt, som en Luftkugle, for at komme levende bort fra Jorden.“ — „De havde bedre kunnet glemme alt Andet!“ sagde en Anden. — „De havde ligesaa godt kunnet glemme Dem selv!“ sagde en Tredie.

Her vare gode Raad dyre. Man udsteder ingen Passer om Søndagen. Lykkeligviis var Manden i Huset, hvor jeg opholdt mig, Raadmand.

„Herr Raadmand! jeg har taget mig den Frihed at lade Dem opkalde, for at give mig et Raad i min nærværende Forlegenhed. Jeg skal afgaae med Paketbaaden i dette Dieblik, og jeg har intet Pas?“

„De maa gaae til Deres Vert, for at faae en almindelig Qvittering for Alt, og gaae med den til Raadmand L*“, svarte Raadmanden.

Jeg styrtede ned af Trapperne, og standsede ikke min Fart før midt paa Østergade, da en pludselig Betragtnings-Feber angreb mig med rystende Kulde: Klokken er næsten ni! Klokken ni Slet letter Skipperen! Din lille Kuffert med alle Nødvendigheder er i Skibet! alt det Øvrige, du eier i denne Verden, fra Bailes Lexicon til den Umage Sølv-Ærmeknap, der udgjør din hele Fædrenearv, er indsluttet i Frue Bruns forladte tillukte Værelser! Din Sundhed, Munterhed, og hele tilkommende Velfærd er afhængig af denne Reise! Din Vaaning i Kjøbenhavn er opsagt! Selv dine Manuscripter ere indsluttede. — Alle disse Forestillinger gav mig den fuldstændigste Koldfeber: Du har intet Pas.

Man kommer ikke vidt i denne Verden med stillestaaende Betragtninger. Skuepladsen var udenfor en Galanteribod. Det faldt mig ind, at Frue P** for nogle Dage siden, før jeg endnu tænkte paa at reise bort, havde bedet mig kjøbe sig et Par Flasker Bergamotte. Intet er nødvendigere, end at skynde dig, tænkte jeg, for, om muligt, at faae et Pas, og komme tidsnok tilbage dermed — her er den yderste Periculum in mora, blev jeg ved — og gik ind i Boden, for at tilhandle mig et Par Flasker. Da jeg ingen Smaapenge havde, maatte jeg verle en Seddel. Under Verlingen, som gik meget langsomt for sig, randt det mig i Sinde, at mine Medreiserinder i Indpaknings-Tummelen muligviis kunde have glemt at sørge for velluglende Vand, der er meget nødvendigt

ombord for Damer — „det er varmt i Luften, Kahytten er lille, vi ere ti Personer deri — kort sagt: noget Vellugtende kan være saare nyttigt.“ Jeg kunde ikke andet end gjøre min Betænksomhed en Compliment ved denne Leilighed — og gav mig ret sindigen til at undersøge de forskjellige Sorter, for at vælge den stærkeste — fik endelig een fat, som syntes mig den passeligste — betalte — og stod igjen med mine tre Flasker paa Gaden.

Som en Lynstraale foer her den Tanke gjennem mit Hoved, at jeg var paa Veien til min Vert og Raadmand L*; at Tiden, jeg havde tilovers, næsten var udrunden, og at det var egentligen meer et Pas, end lugtende Vand, jeg skulde hente. Mine Fødder fik herved pludselig Vinger, jeg fløi meer, end gik; men i Flugten stødte de tre Flasker sammen i min Lomme — jeg maatte, for ikke at knuse dem ved min heftige Bevægelse, gaae sindigen og langsomt — og kom endelig paa denne Maade til min Vert.

Han skrev mig en Qvittering, og jeg besørgede imidlertid i god Mageligbed de to Flasker til Frue P**. Jeg tog derpaa atter Fod i Haand, raskere end før, efter at have udløsset de to Flasker, og kom pustende til Raadmand L*s Port. Jeg ringede. Der kom langt om længe en Pige, og lukte op: „Herr Raadmanden er ikke rigtig opstaaet.“ „Saa vil jeg opvarte ham paa Sengen!“ sagde jeg — „jeg skal melde det til Tjeneren!“ sagde hun. Tjeneren kom: „Herr Raadmanden er aldeles ikke staaet op.“ „Ligemeget! Jeg skal tale med ham!“ — „Ja! jeg skal melde Dem.“ Tjeneren kom ud igjen: „Herr Raadmanden skal barberes i dette Dieblik.“ — „Jeg vil tale med ham ubarberet.“ Tjeneren ind, og ud igjen: „Herr Raadmanden er indsæbet.“ — „For tusind Raadmænd!“ brød jeg ud — og løb stærkt op og ned i Salen, — „en Raadmand burde aldrig lade sig barbere!

en Raadmand burde aldrig være glat om Hagen! Afskyelige Misbrug! Forbandede Afskaffelse af den gode gamle, ærværdige, for alle Passøgende beqvemme Skik, da Raadmænd havde lange Skjæg, og ved ingen Sæbe sinkedes i deres Audientser!" Klokken er ni, sagde Repeteer-Uhret. Jeg stillede mig hen for det, og betragtede hvert Ryk af Secundviseren; aldrig har et Uhr syntes mig at have et ærgerligere Physiognomie — hvert Ryk syntes mig en spottende Mine, hvert Slag et Skjeldsord. Jeg havde kunnet slaae det med knyttet Næve lige i Ansigtet. Jeg vendte mig fra det igjen, gned mine Hænder, bed Læberne sammen, lukte Døren op, slog den i igjen, stampede med Fødderne — og det ubarmhjertige Uhr slog en uudslukkelig Latter op over min Forlegenhed i en uendelig Bækkeklang.

Endelig fremtreen den ragede Raadmand, saa glat om Hagen, som et nyfødt Menneske. Jeg forklarte ham allegro prestissimo min Forlegenhed; han svarte mig, at jeg havde gjort vel i, om jeg Dagen før havde tænkt derpaa — at man om Søndagen ingen Passer uddeelte — og at han overalt ikke havde dermed at gjøre — Altsammen i den uudholdeligste Adagio. Jeg drev det endelig saa vidt ved de heftigste Forestillinger, at han gik over til Andante, med at fortælle mig, hvorlunde Herr Passkriver L** alene kunde redde mig af denne Knibe; at samme boede i Viingaardstræde, hvor det harmoniske Selskab harmonerer; og bevidnede han mig iøvrigt, paa den høfligste Maade af Verden, sin Medlidenhed.

Viingaardstræde ligger, som hele Verden veed, ligesaa langt fra Raadmand L*s Gaard, som Asien fra Europa ved Dardanellerne. Jeg holdt det altsaa for raadeligt, da jeg var kommen Halvveien, at stige ind i en tom Hyrevogn. Jeg kom hen til Gaarden, gik ind, til een Dør, til

den anden, til den tredie — endelig fandt jeg i Baggaarden en Skabning i Pigedragt, som berettede mig, at Herr Passkriveren ikke boede der længer, men var flyttet til Compagnistrædet for et Par Dage siden. „Saa har da hele Pas-Amtet sammensvoret sig til din Undergang?“ raabte jeg, og løb ned igjennem Viingaardstrædet, for at naae en anden tom Hyrevogn, hvori jeg satte mig, og kjørte til Compagnistrædet. I det jeg steeg ud, erindrede jeg først, at jeg ikke vidste Nummeret paa Huset — og altsaa kunde gaae Huus fra Huus den hele Dag, inden jeg fandt Pascomptoiret. Jeg foresatte mig virkelig dette — og begyndte med yderste Taalmodighed min Leden. Ingen vidste af det at sige, jeg ledte om. En Haarskjærer var saa artig at følge mig hen til et Huus, som han formodede var det rette. En Lieutenant havde rigtig nok boet der, og var reist til Norge. Mat og aandeløs kom jeg omsider til en Kjelder, hvor man sagde mig: at Passkriveren rigtig nok boede der i Gaden, men var med sit hele Huus kjørt ud paa Landet tidlig i Morges.

Jeg havde nu næsten opgivet alt Haab. Klokken var saa mange, at jeg kunde formode, Skipperen alt havde lettet. — „Holdt!“ raabte jeg i denne min Beængstelse til en forbifarende Hyrekudsk, „kjør mig et Steds hen!“ Hyrekudsken holdt stille — „Jeg skal kjøre for Jomfru Winter“, sagde han — og saae sig om: „See! der gaaer Grev D**** i Kirke!“ — „Hvor? hvad?“ — „Den Mand hist henne i den graae Frakke! ja min Salighed! er det Grev D****, ja!“ klitsk! klatsk! og han kjørte videre.

Jeg er ikke een af disse Vidundersyge, som „vor Herre har lært mig at tage mig i Agt for“ — efter Augustinus's Udtryk — der finde Mirakkel i enhver Ting, hvis Aarsag ikke ligger lige for deres Næse, og umage Himlen for at løse hver Knude, indtil Knuden paa deres Strømpebaand; men

jeg kan ikke negte, at dette besynderlige Apropos syntes mig (og synes mig endnu) saa himmelfaldent som noget andet Tilfælde af den Historie, jeg kjender — fra Solens Stillestaaen i Gilead til min Stillestaaen paa Østergade. Jeg lader mig nøie med dette Vink til videre, for ikke, ved at ville løse Knuden i dette Tilfælde, at overskjære Traaden i min Fortælling.

„Deres Excellents tilgive mig, at jeg standser samme! Den falder pludselig, som ned fra Himmelen i denne Gade — jeg er i den yderste Forlegenhed — i Begreb med en Reise til Badet, skal jeg afgaae i dette Øieblik med Paketbaaden — og — jeg har intet Pas!“ .... „Det skulde I have tænkt paa i Gaar.“ .... „Ganske rigtig, Deres Excellents! det veed jeg; men det veed jeg først i Dag.“ .... „Hvem er I?“ .... Jeg sagde ham mit Navn.... „Jeg kjender Jer ikke.“ .... „Det er ikke min Skyld, Deres Excellents! men, kjendt eller ukjendt, haaber jeg, at denne lykkelige Hændelse, som lader mig træffe Deres Excellents her, redder mig af min Forlegenhed.“ .... „Jeg kan ikke hjælpe Jer heri, min kjære Baggesen! jeg har Intet med Passernes Uddeling at gjøre; gaae til Passkriveren!“ .... „Han er ikke hjemme, han er paa Landet.“ .... „Paa Landet? det er slemt, at I ikke betænkte det i Gaar; jeg kan ikke hjælpe Jer; men i Aften kommer Passkriveren vist hjem igjen; thi han kan ikke blive nogen Nat paa Landet.“ .... „Men jeg kan ikke bie nogen Time længer! Skipperen letter maaskee i dette Øieblik!“ .... „O! nei! Vinden er jo stik imod! — (Hans Excellents saae op paa Skyerne og Nicolai Kirke-Fløi — Vinden var netop fuldkommen med) — Skipperen gi'er sig vel Tid; slaae Jer til Rolighed.“ .... „Jeg kan ikke slaae mig til Rolighed, Deres Excellents! vær i det mindste saa god at sige mig, om et Beviis fra Hans Durchlauchtighed,

Prindsen af Augustenborg, kan tjene mig ved denne Leilighed istedenfor Pas?" .... „Kjender I Prindsen af Augustenborg?" .... „Jeg har den Lykke, Deres Excellents." .... „Min kjære Baggesen! (han klappede mig paa Skuldrene) jeg vilde gjerne hjælpe Dem, om jeg kunde; men hør dog — gaae ned til Raadmand L*." .... „Jeg har alt været hos ham; han sagde mig, som Deres Excellents, at han Intet havde dermed at gjøre." .... „Ja, det er rigtig nok; men hils ham kun fra mig, at han gjerne kan udstede Dem et overordentligt Pas, og antegne det, saa skal jeg i dette Tilfælde indestaae derfor" .... „Jeg takker Deres Excellents for denne Artighed." .... „Farvel, min kjære Baggesen! Lykke paa Reisen!"

Jeg løb nu af alle Kræfter den lange Vei ned til Raadmanden igjen. Han var i Begreb med at klæde sig paa. Jeg maatte atter bie et halvt Qvarteer, som forekom mig evigere end alle de foregaaende. Endelig kom han ind. Jeg fortalte ham mine Hændelser og mit lykkelige Møde; og efter nogen Overveielse tog han sin Hat, og bad mig følge med til Raadhuset. Der fandt vi en Skriver, som lod os vide, at Passkriveren havde taget Nøglen med til Pulten med Blanketterne i. — Alt Haab var nu udslukt; og min Pas-Fortvivlelse var paa sin høieste Spidse.

Men Skjebnen, eller hvad det er, som man saa tankeløs belægger med dette Navn, vilde, at jeg skulde reise — og da jeg ikke kunde reise uden Pas — og da et Pas ikke kan blive til uden Blanket, havde den, med en over al menneskelig Anstalt ophøiet Forsigtighed, besørget en saadan ned imellem Væggen og Pulten saaledes, at en Flip deraf stak frem, og røbede mig hvad jeg søgte. Det var en virkelig Blanket — vi opdagede den alle Tre næsten i eet og samme Dieblik — og Passet blev i en Hast færdigt.

Jeg havde det i mine Hænder. Det begeistrede mig til den skjønneste Taksigelses-Tale, der nogensinde er strømmet fra mine Læber — og Raadmanden og jeg bleve meget gode Venner. Han raadte mig for min Sundheds Skyld — thi jeg havde virkelig ikke mange Livsaander tilbage — at tage en Vogn til Toldboden. Jeg var saa lykkelig strax at finde en i Vimmelskaftet. „Kjør", sagde jeg, „alt hvad Teiet kan holde, til jeg raaber Stop i Bredgaden." Han kjørte.

Niels Klim var ikke gladere over sit Testimonium academicum, end jeg over dette Pas. Trojas, den hellige Gravs, og nu nylig Oczakovs Erobring har ikke indgivet deres Seiervindere mere triumpherende Følelser, end dets Erobring indgav mig. Imidlertid blev jeg dog enig med mig selv om, at det første, jeg vilde besørge herefter, naar jeg reiste fra Kjøbenhavn til Kiel, skulde være et Pas.

„Holdt!" raabte jeg udenfor Cramers, og sprang op ad Trappen. Der stod skrevet paa Døren med hvide Bogstaver: „Du forefinder Alt paa Toldboden." „Kjør", raabte jeg igjen, „som om Døden var os i Hælene, til Toldboden!"

Hændelsen havde givet mig den raskeste Kudsk i hele Kjøbenhavn. Han kjørte som Kong Antiochus Epiphanes's, da Hans Majestæt fik sin Ormsyge og styrtede bag af Vognen. I tre Minuter var jeg hos mit Reiseselskab, der aldeles havde opgivet Haabet om mit Komme. Det var netop det yderste Dieblik.

En Sluppe laae færdig, for at bringe os ud til Paketbaaden. Vi pakkede os i samme tilligemed vore Levnetsmidler. De Tilbageblivende stode paa Broen. Sluppen gled med os ud i Søen; min Reises første Dags Iliade var forbi, og Odysseen begyndte.

Kjøbenhavns Rhed.

Advarsel.

Jeg beder enhver Læser af denne min upolitiske, uphilosophiske og ulærde, men sandfærdige Reise — dersom det er en Læserinde, bønfalder jeg derom — og er det en Konstdommer, fordrer jeg det — at tilbageholde sin endelige Dom over de foregaaende Blade indtil Reisens Ende, hvis man skulde følge mig saa langt; eller indtil Midten, i det mindste, hvis man ikke skulde udholde det længer.

Saa ligegyldig, uvedkommende, og overflødig den ovenfortalte Pastildragelse og for Resten kan synes ved første Gjennemløben, saa vil man dog, naar man engang fra Midten af nærværende Labyrinth seer tilbage paa det Halve, eller fra Enden overskuer det Hele — tilstrækkelig overtydes om, at den var ligesaa nødvendig i min Reisebeskrivelse, som Passet selv var det til Reisen.

Jeg vil ikke tale om dens eget uafhængige, i sig selv og for sig selv bestaaende Værd, da den — blot betragtet som en Reise gjennem Kjøbenhavn — udgjør en Samling af mindre til eet Maal sammenstemte Begivenheder og sammenvirkende Tilfælde, hvori saa mange nye og pirrende Charakterer, fra den bandende Kudsks til den bedende Greves, i saa mange nye og uformodentlige Stillinger indtræffe, sammenstøde, og stikke af imod hinanden — at en nogenlunde vindskibelig Homer i samme vilde finde meer end Stof nok til det fuldstændigste Heltedigt. Jeg vil ikke pege paa den beundringsværdige Plan, et nogenlunde fiint Øie letteligt opdager i dens episke Gang — den uophørlig meer og meer strammede Knude — de yderst naturlige Episoder, der, langt fra at overskjære, tværtimod, saa at sige, indspinde sig i Hoved-

handlingen, for paa eengang at forstærke og stramme den, og muliggjøre Opløsningen — endelig Opløsningen selv, der, om muligt, overgaaer alt Andet. Jeg vil overlade vore Lessinger at sætte alt dette ud fra hinanden til Publicums Opbyggelse og til den usynlige Forfatters Ære; og blot gjøre opmærksom paa Marven deri, den kraftige Moral, som Enhver, der veed at skjønne hvad Moral er, vil kunne udtrække næsten af hver tredie Linie.

Hvad den fornemmelig fremstiller til Exempel, er en langsom Skynding, og den naturligste Lære, som udspringer deraf, er: ikke at forhaste sig. Vil man endelig bedømme den strax, beder jeg at gjennemlæse den nok engang; men i al Fald gjør man bedre i at bie til de omtalte Terminer, da den, som et Forbillede, paa den hele følgende Reise, vil forklare sig selv uden mindste Vanskelighed.

Jeg har ingen anden Plan lagt, end den, der laae i Begivenhederne selv — men der er mere Plan i det, man kalder Skjebne, end man skulde troe. Og, efter denne lille Erindring, ville vi seile videre.

Madkurven.

Næst et Pas er uimodsigelig en Madkurv noget af det Nødvendigste til en Reise over Søen, hvad enten man reiser, for at forbedre sin Mave, eller sin Hjerne. Da jeg reiser, for, saa vidt muligt, at forbedre begge, fortjener den i mine Tanker et Capitel for sig selv — og sandt at sige, holder jeg en Madkurv for et af de rigeste og behageligste Emner, man kan vælge sig at afhandle, enten det saa er paa Vers, eller i Prosa. Den udødelige Homer selv synes at have været af samme Mening. I Beskrivelsen over Ulysses's Søreiser opholder han sig ved Intet saa længe og saa gjerne,

som ved Maaltiderne — og Moralen af alle de fire og tyve Bøger, Odysseen indeholder, er i Grunden ingen a..den end den: at Søen tærer — hvorfor og Engellands prosaiske Homer kalder dette Digt meget sindrigen: Ædedigtet.

Jeg elsker usigelig Havet, og begriber af alt det, den himmelhøie Pindarus i sin uaffeclige Ørneflugt har henbruset, Intet saa godt, som den første Linie i hans Ode til Hieron: Vandet er det herligste blandt Elementerne — jeg er ingensteds saa rask, saa levende, saa meget Helt, som paa Søen; men ingensteds føler jeg alligevel saa meget, som der, Sandheden i vor Wessels Bemærkning:

„Uden Øl og Mad er Helten Ingenting.“

Saa fortræffelig Søen er, efter min Smag, til at seile paa, saa lidt duer den, efter samme Smag, til at drikke af. Alt dette løb om i mit Hoved, i det Sluppen stødtes fra Broen, og jeg pludselig erindrede mig: at jeg lige saavel havde glemt at sørge for Proviant, som for Pas. Damerne, som jeg yttrede min Bekymring for, trøstede mig imidlertid med, at de begge havde taget hver sin Madkurv af klækkelig Størrelse med, og haabede, jeg deri skulde finde nok til at holde Helten vedlige. Med de gladeste Følelser herover, stod jeg bag paa Sluppen som en Flagstang; vinkede med Hatten til de Farvelvinkende paa Broen, og kom paa denne Maade gjennem den Skov af Skibe, mellem hvis Toppe Morgensolen fremskyder sine vækkende Straaler til Danmarks Hovedstad, yderst ud paa Rheden til Paketbaaden, hvor vi Alle stege ombord. Min Madlyst var allerede paa dette korte Stykke Vei stegen til en temmelig Høide; jeg spiste og drak alt i Tankerne, i det jeg treen op paa Rælingen, af Overflødigheden i de to Madkurve, da —

„Hvo kan fortælle sligt, og bare sig for Graad!“ Sel-

skabet i samme Dieblik opdagede, at den ene Madkurv, altsaa den hele Halvdeel af Fortæringen til Reisen, var borte.

Det var meget nær ved, at jeg, som Æneas fordum, havde grædt ombord; men hvad enten nu min Fortvivlelse var for stor til Taarer, eller Undseelsen over at græde i Damernes Nærværelse var større end min Fortvivlelse — nok sagt; jeg græd ikke; men sprang i dets Sted i den tomme Sluppe med to Matroser, for at indhente, om muligt, den anden Paketbaad, der alt havde lettet, og som vi formodede, af en Feiltagelse, havde taget vor Madkurv med sig.

Med mig steeg endnu i Sluppen en kjøn lille holsteensk Pige, som „havde mistet al sin Tyg", og ligeledes var i Fortvivlelse.

Vi stødte fra Skibet. Jason kan ikke med fuldere Begeistring have foretaget sig Toget til Colchis — hvad siger jeg? hans Iver kan ikke have været at ligne med min i dette Dieblik. Man sige hvad man vil, Æren har rigtig nok en stor Spore; men Mad og Drikke har to endnu større — og godt og vel, naar man seer sig til, om ikke de fleste af dem, der med saa megen Hidsighed fremløbe paa hiin ligesaa tornefulde, som glimrende Bane, have taget det for himmelsk Enthusiasme, Apollonisk Ild, og guddommelig Indskydelse, der i Grunden er intet Andet end — Hunger. Jeg turde næsten paastaae, at Penge selv (saa aldeles jeg iøvrigt indrømmer disses Trolddom Primrollen i den nyere Historie) ikke formaae at fremtrylle saa overordentlige Særsyn. Det er ingen Sag for den, der fra Morgen til Aften sit hele Liv igjennem har flyttet sig, eller ladet sig flytte, fra et overdækket Taffel til et andet, at foragte denne Livets upaatvivlelig allernødvendigste Nødvendighed; men den, som blot et Hundrede Gange har forsøgt at savne den i fire og tyve Timer, og den, som blot eengang har maattet undvære

den i tre Dage — vil neppe betænke sig paa, at indrømme den Rang over al Verdens Ridderbaand, Kroner og Udødeligheder. „Jeg vil have det gyldne Skind, det koste hvad det vil“, sagde Jason, og lod Argonauterne roe af alle Kræfter. „Jeg vil have denne Madkurv“, sagde jeg, og lod mine Matroser gjøre det samme.

Jeg havde den Fordeel, at Veien til den anden Paketbaad, som havde min Kurv ombord, ikke var nær saa lang, som den til Colchis — men Jason havde derimod den, at det Sted, hvor han søgte sit Skind, laae ganske stille. Argonauternes Ukyndighed og Uerfarenhed i det dengang nye Søvæsen gjorde ham det rigtig nok vanskeligere at opnaae sit Maal; men Skibsfolkenes Færdighed paa den bortseilende Paketbaad og dens store Seil gjorde det næsten umuligt for mig. Vore Mangler og Fordele gik altsaa temmelig lige op imod hinanden.

Dersom det ikke var overflødigt — da Hunger er meer end almindelig nok i den poetiske Verden — vilde jeg ønske enhver begyndende Digter min Begeistring.

Det oprørte Hav, Bølgernes Sqvulpen og Fraaden og Brusen, Stormens Hviin imellem de tougslagne Master, og den bestandige Gyngen i den vippende Sluppe, der hver for sig, og Alt tilsammen taget, efter Manges Forsikkring, skal ene være nok til at begeistre, forhøiede og forstærkede endnu mere min Enthusiasme!

Madkurv! Madkurv! raabte jeg — min Madlyst fløi i dette Raab efter det flygtende Skib, med en saadan Voldsomhed, at den syntes i sin Fart at trække Baaden, jeg var paa, med sig. De to Matroser lode til at dele min Begeistring; de roede med en Iver, som om de roede efter — Mad og Drikke. „Min Tyg! Min Tyg!“ raabte den lille Pige; men Stormens Tuden, Bølgernes Brusen, og mit

høie Raab overdøvede det spæde Skrig saa aldeles, at Ingen — ikke engang de smaa Engle, der omflagre den bestjaalne Uskyldighed paa Vandet — kunde høre det. Jeg er ellers vis paa, at det vilde have trukket meer end alle Seil og Appetiter i Verden. Selskabet paa Paketbaaden, vi havde forladt, trak os overalt med deres Blikke — der strammede sig meer og meer, alt som vi kom længer bort — lige saa meget tilbage, som vore Ønsker stød os frem. Men — hvad enten det nu var en synlig eller usynlig Magt, der satte sig mod vort Foretagende, vi søgte bestandig forgjeves at indhale den for halv Vind seilende Galease. Da den imidlertid maatte gjøre et Slag, kom vi den ved denne Leilighed pludselig saa nær, at vi — ved den lykkeligste Hændelse af Verden — nogle Haandbreder fra dens Stavn, undgik at blive seilet i Grund af den.

Vi samlede i eet samlet Raab alle vore begeistrede og ubegeistrede Kræfter, men fik intet Svar. „Holdt doch!" skreeg den lille Pige; men et Skib i Børrens fnysende Fart bryder sig ligesaa lidt om et Holdt eller Stop — som den franske Friheds-Aand om Hoffolkenes Pst! — Farvel, Madkurv! god Nat, min Tyg! Vi maatte med uforrettet Sag vende tilbage.

Der er, troer jeg, Intet i Verden saa fortrædeligt for en Elsker, som naar han i sin Elskovs stedse stegne, til yderste Heftighed hævede Flamme, i det den spidser sig paa hans Læber til et Uskyldigheden gjennembrændende Kys — faaer et Ørefigen — selv den flaue Følelse af at omfavne en Sky istedenfor en Gudinde er ikke at ligne dermed — efter alle deres Forsikkringer, der have været i slige Tilfælde. Jeg vil ikke afgjøre dette — ihvorvel jeg for min Part vilde foretrække en Sky, naar der ingen Torden var i, for et Ørefigen — men det troer jeg at turde paastaae med Vished,

at hverken den ene eller den anden af disse Forslauelser kan være større, end vores var, ved at gaae glip af Madkurven.

Jason skulde saaledes, efter saa mange tusinde udstandne Møier og Farer, et Bøsseskud, for ikke at sige en Haandbred fra Colchis, have maattet vende pludselig om igjen — uden saa meget Skind, som der er bag paa min Haand — og man skulde have hørt en Skrigen! Og dog ere al Verdens gyldne og ugyldne Væddersfind ikke saa meget værd, som et eneste Smørrebrød, naar man er hungrig.

Den lille Pige var trøstesløs, og græd. „Jeg seer aldrig min Tyg mere“, sagde hun — og Taarerne styrtede oven paa hinanden.

Der er een Ting i denne for Resten middelmaadige Verden, som trodser den noksom omtalte mægtige Fiende — endskjøndt og desværre kun en føie Tid — den alle øvrige Magter overvindende Kjærlighed — og der er een eneste Ting, som i de skjønneste Tilfælde erstatter Mangelen af denne: Medlidenhed.

Du Menneskets menneskeligste — Menneskets guddommelige Menneskelighed! Egenskab, som vort Hjerte seer sig nødt til at tillægge Guddommen, trods alle Fornuftens Indvendinger, for at elske den! Eneste fuldkommen ædle, fuldkommen himmelrene Følelse — Moder, var det endog blot i tiende Led, til al Støvets selskabelige Lyksalighed — og er der en Lyksalighed, som ikke er selskabelig? — Vee den Hjerteløse, som har smagt din Vellyst i lindrende Taarer, og ikke, som i Kjærligheds fuldeste Henrykkelse, glemt alle egne Lidelser deri! Vee den Usle — — — men der er intet saa umenneskeligt Menneske paa Jorden! Ingen, der aldrig har følt Medlidenhed, Ingen, der ikke i denne salige Smerte har glemt sit hele Jeg, eller hvad der er det samme, henkastet det i en anden Skabnings blødende Hjerte.

„Jeg seer aldrig min Tøg mere“, sukkede hun.

Men dette Suk hørte Reenhedens, Sædelighedens og Uskyldighedens Engle; dette Suk var fiint, som Ætheren, og blev baaret vaerligen af de Himmelske, som hørte det, gjennem Stormen og Skyerne til den, der kunde bønhøre det.

Det gjennemtrængte mit Hjertes Inderste. Jeg saae paa hende — og ønskte mig hendes eget Blik, for at hun deri kunde læse tydeligere, hvad jeg følte. Jeg bemærkede og ved denne Leilighed, at hun var meer end kjøn; men hvilken Evadatter er i en saadan Scene, i en saadan Forfatning, paa det oprørte Hav, mellem to Matroser, glemmende sin Angst for Havet over Tabet af sine Halstørklæder, Snørlive, splinternye Forklæder, Sølv-Skoespænder, som maaskee oven i Kjøbet vare en Foræring af Ham — o! hvilken Evadatter er i en saadan Tilstand, seet gjennem Medlidenhedens Glas, ikke meer end kjøn?. Hun var i dette Øieblik det smukkeste Fruentimmer, jeg havde seet — det var Rezia, bortført af Røvere.

Havde hun sagt: jeg faaer aldrig mit Tøi mere — som et Mandfolk vilde have sagt, eller som et Fruentimmer, der ikke meer er Fruentimmer, vilde have sagt; men hun sagde: jeg seer aldrig mit Tøi mere. Det var uudholdeligt.

Jeg forestilte mig hende ved Indpakningen i sin lille Garderobe. Hvor net hun havde lagt Alting sammen — hvert Stykke saa reent og skjært, som det, hun havde paa, vidnede det maatte have været — de fineste Tiestiller — de hvide, de blaae, de rosenrøde Baand — og nu hvorledes det Alt i dobbelt yndige Billeder foer derhen med det grusomme Skib....

Og du, som græd over Angelicas eller vor Preislers*) forladte Ariadne, i det Øieblik Skibet taber sig af

*) Angelica Kaufmann har i et Maleri, og Skuespillerinden, Madam Preisler, i et Melodram, rørende forestilt denne Begivenhed. U. A.

Syne! siig mig, tabte denne lille Pige ikke virkelig mere end en Theseus?

Det var eet af disse Øieblikke, hvori det smertede mig dybt, at være pengeløs. Jeg havde Intet uden Ord — og Noget, som Bølgernes Stænk bortskyllede paa mine Kinder: jeg trøstede hende.

Søen gik temmelig stærk — vi naaede endelig igjen vort Skib; men jeg veed ikke, hvorledes det gik til, i det vi entrede Paketbaaden — neppe havde jeg hjulpet hende lykkeligen op, og selv faaet den ene Fod paa Rælingen, før Sluppen kantrede med begge Matroserne. De reddede sig imidlertid i den lykkeligviis tæt ved liggende Skibsjolle — og bandede, i det de rystede deres vaade Kavaier, Madkurven, medens Sluppen med Kjølen i Veiret af Strømmen blev dreven henimod Kysten. Der blev en jammerlig Skrigen og Larmen paa Dækket ved denne Leilighed. Man saae paa Søen den omkantrede Sluppe uden Folk, og troede dem alle paa Bunden, indtil vi endelig ved vores Nærværelse forjoge den halve Skræk, og strax derpaa de to Matroser ved deres Torden og Lynen i den skyllende Regn af Kavaierne overbeviste hele Selskabet om — at de vilde have Drikkepenge.

Den lille Piges Skjebne, som jeg besørgede i Damernes Varetægt, og denne sidste larmende Tildragelse, forstrøede aldeles min Fortvivlelse; men den samlede sig igjen med Alles Deeltagelse, da Vinden blev svagere og svagere, i det vi passerede Castrup — og gav os Anledning til den hungrige Betragtning, at Reisen kunde vare meget længe. Jeg vil ikke beskrive de mange herlige Sager, som tabtes i denne Madkurv.

— — — „Jeg beder jeg maa slippe,
At jeg ei tvinges maa min Modgang at oprippe.“ *)

*) Holbergs Oversættelse af Virgils! Infandum, regina, jubes renovare dolorem.

Men det veed jeg, at næst efter et Pas, skal det første, jeg besørger herefter, naar jeg reiser fra Kjøbenhavn til Kiel, være en — Madkurv.

Kjøge-Bugt.

Vi glede, ved Hjælp af en svag Vind, igjennem Kjøge-Bugt henimod de Møenske Kridtbjerge. Halvtredsindstyve engelske, hollandske, tydske og danske Skibe glede os forbi. Det var den skjønneste Aften, man kan indbilde sig. Tordenen fra den russiske Flaade dundrede langt borte — dens Lyn tabte sig i svagere og svagere Glimt i den dunklere Horizont. Vi glemte lidt efter lidt den tabte Madkurv, og holdt os til den, vi havde. Ingen af os vare søsyge. Damerne puttede sig i deres Køier — og Alle begave sig til Rolighed, saa nær som jeg, der i den aabne Kahytdør, gjennemtryllet af tusinde vexlende Erindringer, Forestillinger og Phantasier, hele Natten betragtede den blaae Himmel imellem Seilene.

Det Baltiske Hav.

„Du Danskes Vei til Roes og Magt,
„Sortladne Hav!
Modtag din Ven, som uforsagt
„Tør møde Faren med Foragt,
„Og kjæk, som du, mod Stormens Magt,
„Sortladne Hav!
„Og rask igjennem Larm og Spil
„Og Kamp og Seier før mig til
„Min Grav!“ *)

*) Ewald.

Hvilket majestætisk Syn er Havet i Dagbrækningen, naar den luerøde Sol fremkommer i Østen i al sin straalende Herlighed! hvilket Billede paa Evighedens Fødsel! Men hvilken Gysen gjennemzittrer alle Nerver i tilbedende Rædsel, naar, midt paa Havet, Øiet, som opløftet paa Overfladen af en umaalelig hele Jorden overdækkende Tordensky, ikke opdager uden een eneste Gjenstand i Naturen: Solen paa den hvælvende Himmel!

Vinden reiste sig, og de tynde Dampe, som havde borthyllet de omringende Kyster, hævede sig til tyk Taage, der varede hele Dagen, saa at vi ikke nød den ellers skjønne Udsigt til Skovene paa Falster og Lolland. Selskabet var imidlertid meget muntert; thi Skipperen spaaede os, om fire og tyve Timer at naae Kiel. Vi havde altsaa, trods Tabet af den ene Kurv, meer end nok af Levnetsmidler, og gjorde vore Maaltider med ligesaa megen Sorgløshed som Rundhed.

Det blev mørk Nat. Der reiste sig en stærk Torden, og Skibet slingrede skrækkeligen. Damerne skrege i deres Køier — Alt i Kahytten tumlede overende, og midt i denne Hurlumhei forsøgte Professor Cramer, som med mig havde tømt en lille Bolle Punsch, en Handling, som, i slige indvortes og udvortes Omstændigheder, af alle dristige Handlinger saa aldeles forekom mig den allerforvovneste, at jeg, ved at overrumple ham deri, ikke kunde bare mig for at udbryde, med Hænderne krydsviis paa mit Bryst, i Klopstocks Udraab:

— — — „Es ist die lezte
Steilste Höhe von dem was Trunkn' ersannen
Besoffener Thaten! — —"

Han var nemlig i Begreb med at ville trække sine Støvler af paa Kahyt=Trappen — han havde kunnet blive ved at trække til i Morgen.

Jeg fandt en saa besynderlig træffende Liighed i dette Foretagende med adskillige Vises Bestræbelser, for at finde X i den menneskelige Sjæl, X i Guddommen, og den philosophiske Steen — at Betragtningen herover, uagtet jeg ikke havde sovet den hele forrige Nat, holdt mig vaagen til Klokken to.

Jeg holdt det for et advarende Vink, hvis Anvendelse kunde komme mig vel tilpas paa min forehavende Reise: ikke at søge efter det, man ikke kan finde.

Jeg vil ikke lede om den philosophiske Steen, sagde jeg; thi det er vanvittigt —

Jeg vil ikke søge Diriker til den menneskelige Sjæl; thi dens Laas er formodentlig dirkefri — ikke heller til Guddommens Væsen og Tilværelse; thi jeg behøver ikke at anatomere min Fader, for at komme efter, at jeg er hans Søn, og bør bevise ham sønlig Lydighed.

Jeg vil ikke gamse efter Viisdom over for noget Catheder i nogen Høresal; thi sande Principer gamses ikke engang saa let, som Fluer — og sæt endog, at Viisdommen af hiin eller denne Professors Mund udfløi i Form af en stegt Due — saa kan jeg deels ikke gabe vidt nok, for at sluge den, deels ....

Her faldt jeg endelig i Søvn; og det skulde ikke gjøre mig ondt, om Læseren faldt med; thi Søvn, især naar man har vaaget i fem og fyrgetyve Timer, er ikke at foragte.

Kiel.

Schrevenborn d. 30 Mai.

Jeg er nu allerede paa femte Dag i dette Paradiis, i hvis Midte jeg forestiller mig Kiel med sit Universitet, som Kundskabens Træ paa Godt og Ondt. Beliggenheden af denne ret artige Stad er meget behagelig, og Egnen rundt derom er fortryllende. Man sige, hvad man vil, saa ligger Holsteen dog upaatvivlelig lidt sydligere end Danmark. Jeg seer ingen Grund, hvorfor jeg skulde negte dette — og fortie, at Foraaret her er allerede fuldmodent. Jeg tager heller ikke i Betænkning at fortælle Dem, hvorlunde Indbyggerne paa denne Side Eideren ogsaa forekomme mig at bære noget mere Præg af Syden end de paa den anden Side — at Bønderne her forekomme mig større, raskere, mere levende, og Bønderkonerne nettere, penere, og mere vimse — at deres Huse forekomme mig beqvemmere, huusligere, og overalt bedre indrettede — deres Qvæg og Bester større, federe og stærkere — deres Agre og Enge bedre holdte i Hævd — og det Hele, for at bruge det lemfældigste Udtryk, jeg i en Hast kan finde, mere physiognomiskt. Jeg veed ikke, hvi jeg skulde fortie min Næstes Fortrin; men jeg veed vel, hvi jeg skulde tildække hans Feil — og hvad Holsteen angaaer, da maa jeg tilstaae, at jeg holder min Broder, uagtet han er friskere end jeg, for ligesaavel at være min Faders Søn, som jeg selv.

Jeg glæder mig over, efter en lang Fraværelse, igjen at see en saadan Broder. Modtager han mig med aabne Arme, med broderlig Gjestfrihed, som den, i hvis Ansigt han gjenkjender den fællebs Faders Træk — saa glæder det mig endnu mere; og finder jeg, at det i hans Huus staaer bedre til end i mit, saa kan jeg vel rødme, men umulig harme mig derover.

Det var derfor med en inderlig Fornøielse, at jeg om Morgenen den 26 Mai, efter den behageligste Indseilen i Kielerbugten, var den Første paa Land — og igjen hilste den skjønne Jord, i hvis Lunde Fuglene for to Aar siden henqviddrede saa mange af mine Lidelser. Det faldt mig aldeles ikke ind at tænke paa Førstefødsels Ret, paa min Moders Kjæledæggerier, eller paa min glatte Hud — det Lodne, jeg fandt, forekom mig loddent, og jeg lod det være loddent, uden at fordømme det, fordi det var loddent; thi det er aldrig faldet mig ind at efterabe den første Jøde, den søde velsignede Jacob.

Jeg gjorde endnu samme Eftermiddag en Spadseregang fra Kiel, gjennem den yndige Allee langs med Strandbredden til Skovbrinken ved Planteskolen Düsternbrook, et Sted, der har megen Liighed med vores Springforbi — og hvor jeg forrige Gang med Hellebeks Sanger *) henryktes over Udsigten til det aabne Hav gjennem Mundingen af Bugten. Min Erindring, oplivet af de samme i lige venligt Solskin, rundt omkring mig smilende Billeder, syntes endnu at see og høre denne Jambernes, Dens, Numas og Fremtidens aandrige Digter i fuldeste Begeistring male mig Hellebeks, Humlebeks og Vedbeks Fortryllelser — og min Phantasie sværmede saaledes paa eengang med dobbelt Blik mellem alle disse forskjellige Egnes Yndigheder. Fuglene sang i Toppene af de høie Træer, som krandse den steile Brink, og Bugtens udmattede Bølger sqvulpede dybt under vore Fødder.

Den følgende Dag gjorde jeg een af de behageligste Landreiser, jeg hidindtil har gjort. Efter et lille landligt Maaltid med et lykkeligt Ægtepar paa det deilige Schirensee — leiret paa en grøn Plads omringet af Liliecovaller, over

---

*) Grev F. L. Stollberg.

for en Bakke, der vrimlede af bøgende Køer og brægende Lam, omtonet af alle Havens Nattergaler — hvor jeg havde kunnet lært, hvis jeg ikke før havde vidst det, hvor Lidt der er Nok, og hvor Nok er uendelig Meget i Naturens Skjød — kom jeg til Bordesholm, to Mile fra Kiel. Grev Holck modtog os her med sin sædvanlige Munterhed og Gjestfrihed. Selskabet var temmelig stort, men yderst utvunget. Det bestod for det meste af Damer — jeg behøver altsaa ikke at fortælle Dem, at jeg morede mig. Dagen derefter, i Gaar, seilede jeg med Professor Cramer og hans Kone, deres Børn og Hr. Spazier — en ung tydsk Lærd med udmærkede Talenter, hvis Bekjendtskab jeg, især paa Musikens Vegne, beklager, De ikke fik Leilighed til at gjøre i Kjøbenhavn — over Fjorden til Kysten paa venstre Haand, hvor en Vogn holdt færdig for at hente os til dette Elysium. Vi kom igjennem de yndigste Skove til Slottet, som ligger overmaade fortroligen indbarmet i Naturens Favn mellem lutter løvbuskede Høie. Det tilhører en Familie, som man efter to Dages Bekjendtskab ønsker sig indlemmet i, og jeg befinder mig her, som om jeg var paa Trolleborg i Fyen, eller paa Christiansfæde i Lolland.

Iblandt de mangfoldige landlige Forlystelser, som have deelt mine Sandser og mit Hjerte mellem sig, har imidlertid Intet saa meget tiltrukket sig min hele Opmærksomhed, som et Bondehuus her i Nærheden paa et af de skjønneste Steder i Skoven. Den indvortes Forfatning, hvori jeg fandt det, og hvori det bestandig er, naar man kommer, ved Morgen, Middag, eller Hanegal, fortjente, som det meest idealske Mønster paa fuldkommen Orden og Reenhed, meer end noget Andet i Nærheden af Kiel, en omstændelig Beskrivelse; men til at gjøre denne har jeg hverken Tid eller Evne. De maa neies for denne Gang med et let Blik derover, ved at fore-

stille Dem Alt, hvad der hører til en Bonde-Huusholdning, bestaaende af ni Personer, uden Undtagelse, i en saa fuldkommen Orden, som Hjulene i et velindrettet Uhr, og saa reent, som alle de indvortes Dele af samme, naar det gaaer fuldkommen rigtigt.

I alle de Stadsestuer, jeg hidtil har seet, fra Skoleholderens i Hulby til Kongens i Kjøbenhavn, har jeg forgjeves søgt om den fuldkomne Peenhed, som jeg fandt her — i Kjøkkenet.

Der fandtes i alle Værelserne, efter den omhyggeligste Søgen, ingen Plet, hvor man jo kunde have henlagt det fineste Linned, indtil i Krogen bag Kakkelovnen. Man havde maattet bruge Forstørrelsesglas, for nogensteds at opdage Støvgran — og kort: det syntes, som om Solen og Vinden alene beboede dette Dukkeskab.

„Men hvorledes er det muligt?“ udbrøde vi næsten Alle paa eengang til Huusmoderen, som viste os omkring, og som var ligesaa peen, som alt det Øvrige. „Der er Intet i Verden lettere“, sagde hun — „hele Hemmeligheden bestaaer i to meget simple Midler, hvis bestandige Anvendelse er bleven mig Vane: altid at lade enhver Ting have sit bestemte Sted, og strax at gjøre reent igjen, hvad man har smudset.“ — „Men det maa dog medtage skrækkelig megen Tid, saa ængstelig at holde Alting reent og i Orden.“ — „Tværtimod“, sagde hun, „det er den eneste sikkre Maade at skaffe sig Tid paa.“ — „Men Børnene — fem Børn ....“ „Jeg veed, hvad De vil sige“, blev hun ved; „men deels holder jeg dem fra Brystet af til Intet saa strengt, som til Reenlighed; deels finder de Alt reent omkring sig; og endelig er Intet til, som man jo kan holde reent, naar man for Alvor vil.“

Jeg forlod med et Slags Ærefrygt dette Reenhedens, Ordenens og Nøisomhedens landlige Tempel. Min Gud!

tænkte jeg, hvilket Elysium vilde Jorden være, hvis alle Boliger, fra Kongens til Bondens, vare indviede disse Gratier!

Alle Bønderhuse i Holsteen ere vel ikke som dette; thi alle Holsteenske Bønderkoner ere ikke som den lykkelige Christian Köhlers; men alle de, jeg har seet, ligne dog meer eller mindre dette Mønster — hvilket jeg ikke turde sige om dem i Sjælland!

Fortsættelse.

Kiel d. 31 Mai.

Med hvilken Snarhed ere disse sidste tre Dage henfløine! Jeg havde aldrig troet, at Tiden kunde blive En saa kort under bestandig Forlystelse. Jeg har ikke arbeidet det mindste, og dog synes mit Ophold her kun at have været tre Minuter. Min Helbred er imidlertid ikke bleven bedre. Nætterne have været mig ligesaa lange, som Dagene korte; jeg er endnu altfor svag til at udholde for megen Fornøielse.

Efter at have beseet alle de deilige Lunde og Brinke omkring Schrevenborn, er jeg i Gaar kommen over Fjorden fra dette Trylleſted tilbage hertil. Det artige Selskab, tildeels af Damer, jeg i Aftes fandt hos Professor Ehlers, og hvoriblandt den smukke Frue B** vilde have tildraget sig min hele Opmærksomhed, dersom ikke Frue C** og Jfr. D** havde bemægtiget sig dens to Trediedele, lod mig ikke føle Tabet af hine Fortryllelser, og en stedsevarende Musik, om Dagen af Torden, og om Aftenen af Bachs Sonater, har aldeles fuldendt min Fortumling. Medens jeg taler om Fruentimmere — en Materie, som man aldrig bliver kjed af — kan jeg ikke undlade at fortælle Dem Noget om de nydelige Tjenestepiger, som vrimle her paa Gaderne. Deres almindeligen skjønne Skabning, nette Liv, sorte Øine, smaa Fødder

og livlige Bevægelse — Altsammen indhyllet i en net, peen og passende Dragt, faldt mig allerede forrige Gang, jeg var her, strax i Dinene. Om de ere saa knipske, som pene, skal jeg ikke kunne sige; men vist er det, at de aldrig mangle en Kurv i paakommende Tilfælde. Alle de, jeg har seet, have været udrustede med dette frygtelige Vaaben, hvilket de snart bære paa Hovedet, som en Hjelm, snart paa Armen, som et Skjold; og vist er det, at der ikke hører lidet Mod til at gaae deres Yndigheder imøde, naar de hoppe frem i denne Rustning. Man har rigtig nok sagt mig, at de bruge disse overordentlig store Straakurve mere til at beskjerme deres Ansigters Roser og Lilier mod Solen, end til at forsvare deres Hjerter mod Frieres Angreb; men jeg finder intet Unaturligt deri. En Piges Hjerte er skabt til at tabes — det er ikke i Tabet, Feilen stikker, men i Maaden at tabe det paa — — O! gid alle de, som ikke allerede have tabt deres, maae tabe det paa den bedste, behageligste og lyksaligste Maade!

Alt, hvad jeg kan sige om Studenterne, som opholde sig her, og hvis Antal skal beløbe sig til et Par Hundrede, er snart sagt. De synes mig at fordybe sig meer i Støvler end i Folianter. Det skal være Tilfældet ved de fleste Universiteter. Ved vores der hjemme gaaer man heri, som i Alting, Middelveien, og fordyber sig hverken i det Ene eller det Andet.

Om Universitetet for Resten kunde jeg pludre Dem en heel Hoben, dersom det lønnede Umagen at læse, hvad jeg kan skrive om et Universitet. — Foruden de Professorer, jeg allerede kjendte her, har jeg havt den Fornøielse at gjøre Bekjendtskab med den fortræffelige Hegewisch og den unge Doctor Hensler.

Om Staden Kiel i sig selv, dens Bygninger, Gader, Havn, Slottet, og saa videre, maa jeg blot anmærke, at det

Alt har et meget artigt Physiognomie, der passer sig ret godt til Egnens.

Frue Brun gaaer i Morgen herfra lige til Poppenbüttel; men jeg har allerede havt Nok af to Gange at slæbes igjennem den kjedsomme Midte af Holsteen. Da jeg overalt gjerne tager saa Meget med paa min styrkesamlende Reise, som muligt, og bader ingen Vei saa meget, som den snorlige — vælger jeg heller at gaae med Professor Cramer over Eutin, Lybek og Tremsbüttel. Lev vel!

Veien til Eutin.

Jeg forlod nødigen Kiel; mit Hjerte hængte. derved. Jeg var saa usigelig vel i det selskabelige Huus, hvor jeg havde begyndt at glemme min Sygdom og al min Kummer. Udmattet af den sidste Nats Besvimelser havde jeg neppe Kræfter nok til at stige i Vognen. Min Afsked var stille, men tung med den elskværdige Frue Cramer og hendes toaarige Herman. Det bedrøvede mig, at man i denne Verden, som Ewald siger:

— „kun kan see sin Glæde, før den kommer,
Og naar den er ei meer“ —

De syv Dage, jeg der havde lagt tilbage, forekom mig syv vellystfulde Minuter. Jeg havde havt det fromme Ønske, at tilbringe der et Par Uger i det mindste i qvægende Ro; men

Skjebnens Styrer tidt det fromme Ønske,
Mangen salig Drøms udsprungne Haab
Byder visne hen — og der
Pludselig en Labyrinth fremkalder,
Hvor en Dødelig vil gaae. *)

*) Klopstock.

Vi kjørte igjennem det skjønne Vogelsang, en afverlende Skov, en Miil fra Kiel. Da vi kom ud deraf, laae lige for os det landlige, solbare Preetz, omgivet af bebustede Høie, speilklare Vande, frugtsommelige Marker og tonende Lunde.

Vi kom siden forbi Herregaarden Freudenholm, der ligger saa behageligt, at det vist staaer i dens Besidders Magt at lade den svare til sit Navn. Dens Have er anlagt paa en med Træer bekrandset Jordtunge, der spidser sig ud i en lille Indsø, hvis smaa Øer og skovrige Bredde gjør hele Egnen saa skjøn, at jeg troede det umuligt at faae nogen yndigere Udsigt paa den hele Vei at see. Næsten ligesaa behageligt ligger Herregaarden Leemkulen siden paa venstre Haand; den hele Vei forbi begge disse Steder er overmaade skjøn. Vi kom tæt udenfor Landsbyen Grebin til en høi Bakke, paa hvis Top laae en Mølle, stege af, og gik omkring en omhegnet Kornmark op ad Bakken; men hvilken fortryllende Udsigt udbredte sig her for mit vidtblikkende Øie! Det romantiske Pløen med sin Indsø ligefor, i Baggrunden verlende Skovegne, paa begge Sider Høie, kornrige Dale, adspredte Lunde, og længere borte smaa Landsbyer. En rigere landlig Udsigt har mit Øie aldrig mødt. Jeg talte ti forskjellige Vande — i de nærmeste laae smaa Lucienholmer og Ermenonviller. Vi stege ned igjen, og føre, henrykte over dette himmelske Landskab, videre frem gjennem det smukke Grebin. Det var det behageligste Veir i Fødselen af Juni — jeg var overmaade munter, og glemte aldeles min Svaghed, Hovedstaden og alle dens Ubehageligheder. Tungsindigheden over mit Farvel i Kiel var hensmeltet i stille glad Følelse af den yndige Naturs Venlighed. Lydia, Aglaja S*** og Euphrosine R*** var det eneste Fødelandske, som fastholdt mine tilbagesflyvende Tanker, og Prindsen af Augusten-

borg, hvis ædle Understøttelse jeg skyldte min Glæde, erindrede jeg med inderlig Taknemmelighed.

Længere borte, omtrent en Miil før man kommer til Eutin, bliver Veien meer og meer bakket. Man kjører igjennem lutter Skov; paa den ene Side af Veien har man opskydende bebuskede Høie, paa hvis Toppe de høie Bøge synes at kneise mod Skyerne; paa den anden Side synkende Dale, der og ere prydede med Træer, mellem hvis Stammer man seer ned i stille Bække. Midt i denne himmelske Egn hæver sig noget borte paa venstre Haand af Landeveien en udmærket høi Skovbakke. Vi gik op paa den igjennem labyrinthiske Hækker, som slynge sig sneglende paa dens Afhang til Toppen. Vi saae herfra ned over de henbølgende Trægrupper ud over hele Skoven og Zelundene i de spredte Indsøer, i hvert andet Blik et nyt Landskab, og i een Overskuen Naturen i sin hele Herlighed. Selv paa Toppen af de Blankenesiske Bjerghøie følte jeg ikke Gud i Naturen saa mægtigen som her. „Det er den skjønneste Plet paa Jordkloden!“ raabte jeg. „O! jeg vil ikke reise længer, for at beundre Naturens Skjønhed! Det er umuligt at faae et Sted, som dette, meer at see; paa den hele Kugle er intet Paradiis som dette — her vil jeg evig knæle,

„til under mig, og over mig, og om mig
Den hele Skabning sammenknuses“ —

Jeg har aldrig været saa henreven af den almægtige Natur. Gud, Kjærlighed og Skjønhed var den treenige Tanke, som fyldte min hele Sjæl, den trefoldige Følelse, som berusede mit hele Hjerte. Jeg tilbad — thi det er den sande Tilbedelse, saa drukken af Vellyst at beskue Naturen. Vær mig hellig, fortryllende Bakke! Hjertero være fra nu af dit hellige Navn! — Jeg rev et Pergamentblad af min Brevtaske, skrev knælende derpaa de nysnævnte hellige Navne,

puttede det ned i den hellige Jord, som tredobbelt helligedes derved; og tredobbelt skjøn syntes mig Høien, tredobbelt herlig Udsigten, tredobbelt salig den hele Jord. Jeg heldede mig derover, og en Taare randt ned paa mine Kinder — den sidste Misfornøielse, som var tilbage i mit Hjerte, flød bort deri — jeg var i dette Øieblik forsonet med alle Jordens Daarligheder og det menneskelige Livs Lidelser — jeg følte mig i den bedste Verden — og hvad Godt, Ædelt, Stort følte jeg ikke i dette Øieblik? — da pludselig en Ræv — den første levende Ræv, jeg har seet — sprang mig skraas forbi ned af den heldende Bakke.

Saa springe mig hver Ræv forbi, naar jeg er midt i din hellige Dyrkelse, herlige Natur! ned af Bakke!

Alt, hvad vi svage, foranderlige, letsindige Mennesker bygge i denne Verden, det være sig ved Hjælp af vor Grublen, eller Eftertanke, eller Indbildningskraft i det Nærværende, Forbigangne eller Tilkommende — er, meer eller mindre: Korthuse. Neppe ere vi færdige med vor Bygning, før et uformodet Stød pludselig omstyrter den. Men af alle omvistes ingen lettere end Andagtens; fordi den af alle ikke blot er den høieste, men tillige den mechanisk dristigste, i det den, liig en omvendt Pyramide med Spidsen paa Jorden, udvider sig meer og meer, indtil den endelig taber sin Grundflade i Himmelen. Det mindste jordiske Pust er nok til at omvælte den, og den falder da med uhyre Bulder fra sin svingle Høide, og knuses i tusinde Smaabrokker.

Lad den springe! tænkte jeg, i det Ræven sprang mig forbi — men min Henrykkelse var forsvunden — og jeg gik ned af Bakken igjen, som et andet fornuftigt Menneske.

Vi kjørte igjennem den fortryllende Skovring, hvori vor forladte Høi var Diamanten. Veien var en Labyrinth af

bestandige Naturafverlinger. Vi talte om, at det udentvivl var saaledes, man paa sin Reise studeerte den sande Æsthetik, og bleve enige om, at denne Bakke var et sandt Catheder; Skovkrandsene derom de sande Collegie-Bænke; og at man havde meer æsthetisk Nytte af, fra disse at høre Naturen paa Bakken, end fra Bænkene i Göttingens, eller noget andet berømt Universitets Høresal, at høre Heine eller nogen anden æsthetisk Professor.

Under deslige Samtaler, Udsigter og Betragtninger naaede vi om Eftermiddagen det rolige, landsalige Eutin. Paa den hele Vei fra Kiel hertil var min Sjæl intet Dieblik ubeskjæftiget. Saaledes lever man sex Dage i sex Timer.

Voß.

Eutin den 3 Jun'.

Vi stege af mit i Byen udenfor et lille smukt Huus, hvor tre smaa Rollinger kom os imøde fra Gadedøren. Jeg vilde ikke see paa dem, for ikke at see Noget af Voß, før jeg saae den egentlige Voß selv. Han og hans Ernestine vare med en Landsby-Præst, der gjenkaldte mig den ærværdige Pastor fra Grünau, i Haven. Vi iilte derud, og Voß kom os i en lang Sloprok, med en lille hvid rund Hat paa Hovedet, imøde

Jeg havde ikke gjort mig noget synderligt Begreb om Voß's Udvortes. Man havde sagt mig, at han havde noget Tørt og Stivt i sit Ansigt og Væsen; jeg vidste, han var Rector; og havde nylig lært, at han tillige bar Titel af Hofraad — han udgiver Virgilii Georgica cum annotationibus, tænkte jeg — af alt dette satte jeg i min Indbildning en Mand sammen, som meer eller mindre lignede en Grammatik, eller vor lærde Professor S**, og forestillede mig

Kjød- og Beenhuset, hvori Louises og Idyllernes Muse boede, gothisk, gammeldags, og endog lidt forfaldet. Nu stod han der høi og slank, med apollonisk Anstand, for mig, med Vaarens eget Smiil paa sin aabne Pande — og i det han, trykkende min Haand, bød mig venligen velkommen, forekom han mig een af de skjønneste Mænd, jeg har seet i denne Verden — mine Øine havde neppe mødt hans Blik, før jeg var hans personlige Ven. Faa Mennesker have ved første Øiekast gjort det bestemte sympathetiske Indtryk paa mit Hjerte.

Det glade Lune, Naturafverlingen paa Veien hertil havde stemt mig i, steeg, efterat have seet og hørt ham i en halv Time, til sin høieste Spidse. Jeg var overvættes munter.

Ernestine, som sad ved Kaffebordet i Lysthuset, modtog os med en Hyrdindes Gjestfrihed og Venlighed. Det er en lille, rødmosset, landlig simpel, naturlig og godlidende Kone. Jeg havde nær modtaget en Kop Kaffe af hendes Haand, uagtet denne Drik, som De veed, er mig Gift — saa levende blev mig Erindringen af Kaffeen i Louise her i dette Lysthuus, ved hendes Side, mellem Voß, den ærværdige Pastor, og den gamle forstandige Kone, Voß's Moder, som var nærværende.

Vi spadseerte omkring i den lille nydelige Have under verlende Lovtaler over den landlige Natur, hvis Aftensmiil bød os Farvel i Udsigten over Søen, der beskvulper Havens Bredde.

Samtalen blev siden litterarisk, da vi kom op i hans Studerestue, hvor jeg saae det første Ark af Virgils Georgica. Men da dette Arbeide, saa skjønt det for Resten kan være, ikke synderligen interesseerte mig, hensnoede jeg Underholdningen til hans andre Arbeider — og især til den mig saa kjære Louise. Jeg bad ham forelæse os Fortsættelsen af dette homeriske Mesterstykke. Cramer foreente sine Bønner

med mine — og han læste. Noget rundere, fulckomnere, mere hjertetryllende har jeg aldrig hørt. Fra det Dieblik af, Amalie faaer det Indfald at lade Louise tage sin Brudedragt paa, til Enden — især under den ærværdige Faders Velsignelse — trillede Taarerne mig i strømmende Vellyst ned paa Kinderne. Af alle Stykker af lige Længde, Muserne nogensinde har udklækket i en Digters Hjerne, gad mit Hjerte ligesaa bestemt helst have strevet dette, som mit Hoved die Künstler af Schiller. Og denne Mand maa lære vorne Drenge Fero-tuli-latum-ferre — og tilbringe de faa Timer, han kan stjæle fra Brødarbeidet, med Correcturen af de ængstelig sammenpassede Note-Columner under en slavisk Oversættelse!

Vi havde en lang Samtale med hinanden om Hexametrer, i hvilken Versart Voß upaatvivleligen har samme fortrinlige Rang iblandt de Tydske, som Virgil fordum iblandt de Romerske Digtere. Vor gode Boie, som er bleven Conrector her, havde gjort ham opmærksom paa den Danske Litteratur; og vort skjønne Sprogs blide Physiognomie havde snart indtaget ham. Det kildrede mig ikke lidet, at han fandt de fleste af de Hexametrer, der hist og her ere indstrøede i Oversættelsen af Klim, rigtige, og ved sit afgjørende Bifald aldeles bestyrkede min Theorie om denne Versart. Han havde fast foresat sig at ville lære Dansk, sagde han — og lovede mig, ved min Tilbagekomst, at give mig Prøver paa sin Fremgang.

De kjender og beundrer Voß som Digter; men det veed De maaskee ikke, at han tillige er een af de grundigste Lærde, især i den gamle Philologie, Tydskland besidder. Han har saa dybe og udbredte Kundskaber i den græske og romerske Mythologie, Historie og Geographie, at Intet vilde forundre mig mere, end Vedligeholdelsen af hans runde, bløde, velly-

stige Sprogform i Midten af saa mange haarde Materialier, dersom ikke hans utrættelige, næsten ængstelige Flid i at tilskjære, tilrunde og affile hans Perioder og Stavelser gjorde det endnu mere bestyrtsende, at han ikke glemmer Materien over Formen. Han har, fra denne Side betragtet, mere Liighed med Nathans og de antiqvariske Breves Forfatter, end nogen anden nu levende tydsk Skribent. Men Udgaven af hans landlige Virgil vil snart lære Dem dette bedre end Alt, hvad jeg kunde sige derom.

Som Blidhed, Uskyldighed, livelig praktisk Philosophie, og overhovedet landlig Naturlighed, forbunden med en usædvanlig Peenhed, er fremstikkende i alle hans Digte, saa synes det og at udgjøre Hovedtrækkene i hans Charakteristik som Menneske. Han hader alt det Overdrevne, Svulstige og stærkt Afstikkende. Hans Smag afskyer de mørke Contraster, og hans Konst har lært at undvære dem, for at sætte det Skjønne i stærkere Lys — en beundringsværdig Egenskab, som charakteriserer især hans idylliske Epos. Han elsker ikke Richardsons Clarissa, han gider ikke været i Selskab med Djævle, allermindst med dem, der bære Menneske-Masker, siger han — men derimod læser han hver Vinter om Aftenen med sin Ernestine den Don-Quixotte, der ved syvende Gjennemlæsning har moret mig lige saa meget som ved første.

Voß burde af adskillige Aarsager, men især for Bibliothekets Skyld, boe i Kjøbenhavn. Den grundige Lærdom, som i hans Sjæl har truffet den sjeldne Forening med Digteraand, Smag og Uskyldighed, burde straale til Andres Nytte fra et høiere Catheder end Rectorens i Eutin. Han er en Skoleholders Søn; men jeg indseer ei, hvi han ikke derfor kunde blive Procanzler. Han taler Tydsk, vil De sige — det er sandt; men han skriver det ogsaa. Men jeg maa afbryde — et lille landligt Aftensmaaltid, som jeg vilde ønske,

De kunde dele med os, vinker mig bort fra hans Pult. Mit Brev er udentvivl det slettefte, som nogensinde er kommen fra dette Værksted; men det er danst, og det er sandt. — Og dermed maa De lade Dem nøie!

Mellem Eutin og Lybek.

„Om nogle Uger er du der igjen!" tænkte jeg, i det vi fore ud af det stille Eutin. Jeg havde lovet Helligen, fra Pyrmont at tage samme Vei tilbage og opholde mig der i det mindste et Par Uger, for at studere Hexametriken. I min Hjerne havde allerede siden forrige Vinter spiret en Idee til et episk Digt — jeg beregnede, saa nøie som muligt, Tiden, min Muse havde tilbage, og fandt, at Nedkomsten (hvis ellers Skjebnens og mine egne Luner vedbleve i den hidtil herskende gode Forstaaelse) gjerne kunde indtræffe ved min Tilbagekomst til Eutin. Ingen Muse i Verden kunde ønske sig et bedre Sted at ligge i Barselseng paa. Der udbredte sig en Strøm af livelig Kildren i alle mine Livsaander ved denne Tanke, og det syntes, som om ikke blot jeg selv og den frugtsommelige Muse, men som om den lille Epunculus selv frydede sig derover.

Hele Naturen smilede — og saa tilbøielige ere vi kongelige Jorddyr til at henføre Alting til det lille Middelpunkt, hvorom hele Skabningen, fra de fjerne Taarnspidser af Lybek til de end fjernere ved Siden af Melkeveien, dreier sig — at jeg troede i dette Smiil at bemærke et Slags Velbehag med min Plan, der ikke lidet forøgede mit eget. Dette Himmelens gode Lune varede imidlertid ikke længe; thi ligesom vi kom længer frem paa vor yndige Vei, blev Luften tykkere og tykkere; skjøndt dog altid gjennemsigtig nok, for igjennem dens Slør at bemærke den himmelsk yndige Egn, som Traven

her gjennemflyder. Noget udenfor den deilige Flekke Svartau, hvorigjennem vi kjørte, optaarnede sig Lybek for os i sin hele gothiske Majestæt. Denne gamle Hanseatiske Hovedstad falder fra denne Side høiere, større og prægtigere i Øiet end Kjøbenhavn. De mangfoldige høispirede Taarne, som kneise nær hinanden over dens høie Volde, giver den et yderst bydende Udseende, og den har af sin fordums Magt og Herlighed i det mindste beholdt Anseelsen i denne Frastand. Vi kjørte henved en Fjerdingvei langs med Traven, hvorpaa en Galliot og et andet mindre Skib for fulde Seil gled hen imellem Træer, med Engens grønne Indfatning i Vandgangen, som gjenkaldte mig de skjønne Syn af samme Art, man har hist og her ved Canalen og fra Høiene i Angeln.

Lybek.

Hilsenen.

Vi vare neppe komne paa Stadens Enemærker, som en Slagbom og to Invalider forkyndte, før een af de meest pudseerlige Hilsener bød os velkommen. Det var en Raadsherre in pontificalibus med sin Raadsherrinde, der pludselig væltede, i det de med al den Majestæt, en gammel Karreet med smeldende Kudsk paa Bukken ikke mangler at forkynde, vilde fare os forbi. Jeg har seet faa saa tragikomiske Optrin. I Førstningen vidste vi ikke, hvad denne ærværdige Eqvipage indeholdt; men nu udkrøb af det væltede Karreetskab en uendelig Paryk med en næsten lige saa uhyre grundmuret Haar-Frisur, der trak efter sig den øvrige Deel af et Fruentimmer: aldeles som Hviden og Blommen udstyrter af et knuust Æg. Af Parykken syntes igjen at udkrybe en

mindre Skabning, som vor Kudsk forsikkrede, var Raadsherren selv. Det varede ikke længe, inden han kom op igjen, lettet ved Tabet af Parykken; men desto længer Tid tog dette med Frue Raadsherrinden, hvis Taarnfrisur udgjorde en fast sammenhængende Deel af hendes Legeme, og som engang nedstyrtet paa Jorden syntes at ville grundfæste sig der for evig. Hun havde maaskee og virkelig maattet blive liggende, hvis Kudsken, der var en stærk haandfast Lybekker, ikke, med begge Hænder, og stemmende sig imod Tyngden med Brystet, havde havt Kræfter nok til at opløfte den babyloniske Haarbygning, hvorefter alt det Øvrige fulgte, som ingen Ting. Jeg kom efter ved denne Leilighed, at Pynten i denne Stad er ligesaa gammelfrankisk, som Architecturen — og gik min Reise blot ud paa Costumer, behøvede jeg ikke at kjøre ind i Byen, men kunde gjerne strax vende om igjen.

Men Lybek vinkede mig i adskillige andre Henseender, især i den dobbelte, hvorom Hendrik taler i Holbergs Abracadabra. Jeg var nysgjerrig efter at vide, om Alting i Lybek virkelig var ligesaa dobbelt, som Skillinger og Marker. Staden selv havde allerede, som jeg nys har bemærket, et dobbelt Udseende — og de otte Billedstøtter paa Broen udenfor Holsteens-Porten, syntes mig ikke at imodsige det, da dette Antal upaatvivlelig er det dobbelte af fire. Saa høflig den første Hilsen af Raadsherren var, saa uartig forekom mig den anden af Mercurius, Byens virkelige Patron, der stod imellem disse Støtter og vendte Bagen til Holsteen. Det syntes mig en Satire paa Anlægget af Canalen. Jeg kjørte gjennem den faste, mørke, gothiske, taarnspirede, tredobbelte Port over den krumme Trave-Bro, mellem mangfoldige Skibe og Baade paa begge Sider — med fordoblet Opmærksomhed ind i Byen.

Den dobbelte Engel.

Jeg kan ikke negte, at der jo i min pirrede Forventning af Lybecks Vidundere blandte sig en hemmelig Frygt for dens Fruentimmeres Tryllemagt. Siden Alting i denne By er dobbelt, tænkte jeg, maae dens Skjønne ogsaa være det. Jeg har væbnet mig, saa meget som muligt, imod alle enkelte Yndigheder; men imod dobbelte! — Jeg zittrede — og steeg zittrende af Vognen udenfor Vertshuset: Engelen.

Der kom os en lille, netpyntet, særdeles indtagende, endskjøndt noget mutladende Pige imøde i Døren — og mit Hjerte slog allerede med dobbelte Slag imod hende. Jeg blev rød og bleg i et Øieblik — jeg vilde imidlertid see rask ud, og give mig Mine af at have seet Lybek før. „Siig mig engang, lille Jomfru, har dette Vertshuus sit Navn af Dem? eller boe kun lutter Engle i dette Vertshuus?“ — „Der er saa fuldt“, svarte hun, „at vi ingen Plads har til flere.“ Desværre! og desbedre! tænkte jeg. Det første paa Følelsens, det andet paa Fornuftens Vegne. „Men heromme i den anden Gade er nok et Herberge, hvor man udentvivl vil kunne modtage Dem.“ — Kjør derhen, Svoger, sagde Cramer. Jeg gik med. Det første, det andet, det tredie Skridt gik langsomt. Men neppe var jeg kommen tre Huuslængder bort, før jeg tog en stærkere Fart, gned mine Hænder og slog Nakken tilbage: „Det var ret godt“, sagde den seirende Fornuft, „at du undgik denne Fristelse.“

„Og hvad undgik du ved at undgaae den?“ sagde Forstanden, i det jeg kom ind i Dielen af det andet Vertshuus, og mærkede, at ingen Engel der kom mig imøde — „dog vel ingen virkelig Fare?“ — „Ikke det jeg haaber!“ svarte min Selvtillid, grundet paa adskillige Aars Erfaring. Jeg seer paa en Qvinde — som paa en Blomst, som

paa et Træ, som paa en Flod, som paa Solens Opgang, som paa det, der er skjønnere end alt dette — for at beundre hende. Hvi skulde jeg see paa alle øvrige Værker af Naturen — thi jeg har dog nu engang faaet mine Dine, for at see med — og ikke see paa dens Mesterstykker? Og om virkelig min Skuen gaaer over til Betragtning, og min Betragtning til Beundring —

„Og din Beundring til Kjærlighed?" raabte den strenge Kritiker —

Ja! der har vi det! Kjærlighed! — Kjærlighed! — denne Rod til alt Godt er det, man saa gjerne vilde udrydde af det menneskelige Hjerte, for i dens Sted deri at plante Ligegyldighed, Roden til alt Ondt! Det er denne, man vil indbilde os om, at den spiller Satans Rolle i en Lysets Engels Skikkelse! det er denne, vore Lovgivere, vore Theologer, vore metaphysiske Philosophister med al deres naturlige og konstige Kulde forene sig om at bortfryse af Jorden! Arme Kjærlighed! hvori bestaaer da din Brøde, at man forfølger dig med en Uforsonlighed, som om du var Sandhed selv? Eller er din blotte Liighed med Dyden nok, for at lægge dig ud med hele Verden?

— Og om min Beundring nu virkelig gik over til Kjærlighed — som i slige Tilfælde, jeg tilstaaer det, hændes meget letteligen, og i en saadan Haandevending, at (trods Alt, hvad en ond Aand kan paastaae, og en Doctor Faust bedømme) Overgangen selv fra Godt til Ondt, fra Dyd ti Last ikke kan være snarere — hvad da? ....

Jeg havde neppe begyndt at tænke mig næste Tanke, før hun stod for mig igjen, og, som det syntes mig, i fordoblet Rustning —

Det var det andet Exemplar af Engelen i Engelen. Jeg troede virkelig i et Dieblik, at Alting i Lybek var dobbelt.

„Er det Dem, vi forlod i det andet Vertshuus? er De den samme, som stod og som venteligt staaer endnu i Døren derhenne?“ spurgte jeg. „Det er min Søster!“ svarte hun, og smilede. „Er hun Deres Søster, eller er De hendes?“ vedblev jeg. „Jeg troer det Ene er som det Andet“, igjentog hun, og loe. Tilforladelig, jeg troer det selv, sagde jeg, og gik ind.

„Er nu Eventyret ude?“ — Ja, Madam!

Den lybske Mercurius.

Lybek d. 3 Juni.

Jeg kommer fra et Besøg hos en Syndicus, som meget har moret mig. De topographiske Efterretninger, jeg kunde give Dem ved denne Leilighed om Gaderne, jeg kom igjennem, og Husene, jeg kom forbi, ere meget ubetydelige; thi jeg fik ikke Stunder til at see Noget af alt dette for de mange artige Fruentimmeransigter, som mødte mig. Det smukke Kjøn er virkelig dobbelt smukt. Nogle enkelte Møder have rigtig nok ogsaa lært mig, at de Stygge ere dobbelt stygge; men det er uvist, om dette ikke kan skrives paa Contrastens Regning.

For at give Dem en Beskrivelse paa en Lybekker, troer jeg ikke at kunne træffe noget bedre Valg, end Herr Buchholz, hvis Væsen og Adfærd forekom mig strax at have noget saa Nationalt, at jeg umulig kan tænke mig ham Borger i nogen anden Stad paa denne Side Elben. Paa hiin Side har jeg endnu ikke været, og kan altsaa ikke dømme derom — en Slutning, som jeg ønskte mere i Moden.

Det var en foer, fat, jovialsk Hanseater, der modtog os midt i sin Familie med ægte tvangløs Gjestfrihed. Han gjorde os i tre Minuter fortrolig med sin hele Tænkemaade,

og indbildte os allerede i det fjerde til yderste Skuffen, at vi vare hjemme. Vi kom snart i en Samtale, hvori han overbeviste mig om, at han var ligesaa kyndig som fornuftig, og ligesaa original som begge Dele. Han holdt Tobaksdaasen for mig, imedens jeg stoppede deraf, og fløitede, naar han vilde have sin Pibe. Vi talte om Mercurius ses Støtte paa Holsteensbroen, hvis bagvendte Stilling, jeg kan ikke negte, havde saaret en Smule min Ømlighed. Den havde stødt mig, som Patriot, som Poet, og som Reisende. Som saa havde jeg ligesaa mange Hypotheser om dens Betydning; men ingen af dem lod til at ville smage ham. Han vender Bagen til Holsteen, sagde jeg; det betyder, at hver ægte Holstener bør give ham et Smæk derpaa. Han staaer i denne Stilling, blev jeg ved, fordi Holsteen er et Paradiis, og Mercurius, som Gud for Handelen, er en Hader af den skjønne Natur, og finder mere Behag i at betragte Tagstenene paa Lybeks Magasiner end i alle dens fortryllende Skuespil. Han staaer endelig saaledes, endte jeg, fordi han har ingen Levemaade. Han gjengjældte mine Hypotheser med Sarcasmer i en ganske anden Anledning, i det vi fra Mercurius, jeg veed ikke selv hvordan, kom paa Tale om det danske Sprog. Han var den første af alle Tydskmælende, jeg hidtil har lært at kjende, som lod haant derom. Jeg spurgte, hvad han havde at indvende mod dets Rigdom, Frugtbarhed og Ynde? „Alt“, svarte han, „og især tre Hovedparter: Den første, at det har en altfor stor Liighed med Dyrenes, ved at mangle al Articulation. Den anden, at det er saa dyndblødt, at Tankerne og Følelserne nødvendigen maae synke tilbunds deri, naar de ikke ere saa lette som Fjær, og den tredie — hvilken jeg imidlertid meget holder af“, lagde han til — „at det tales af Ingen“. — „To Millioner“ — begyndte

jeg .... „Holdt!“ raabte han, „ved at tale, forstaaer jeg at articulere.“ —

Det var overmaade ærgerligt, som De selv vil indsee, at denne Indvending just var den sidste — den eneste, som jeg ikke var belavet paa, fuldkommen at gjendrive — og lade den fare, for at gaae tilbage til de andre, røbede alt for megen Forlegenhed — det var vanskeligt at komme ud af denne Knibe paa en god Maade! men medens jeg betænkte mig paa et Krigspuds til den Ende — førend jeg endnu havde udfundet, om der virkelig var noget saadant muligt, styrtede paa eengang Cramer med Cavalleriet af sin hele Veltalenhed over alle tre Hovedgeleder saa vældigen, at de lybske Indvendinger pludselig ikke syntes saa meget at flygte, som reent at sønderttrædes under Forsvarsgrundenes Fødder. Og sandelig, det var at ønske, enhver tydsk General med lige Held anførte danske Tropper. Jeg saae med inderlig Fornøielse paa Nederlaget — uagtet jeg selv ingen Deel havde deri; men hvad min Egenkjærlighed tabte ved det sidste, vandt min Patriotismus ved det første. Fredstractaten blev sluttet med Eutinsk Øl. Jeg erfoer, at der vare Tydske, som lode haant om det Danske; men jeg maatte ogsaa tilstaae, at der fandtes Danske, der lade haant om det Tydske — og begge disse Misforstaaelser kunne gaae op imod hinanden.

Jeg fandt i dette Selskab et ungt Fruentimmer, som strax derpaa, til min store Forundring, tiltalte mig paa Dansk. Hun var overmaade vel tilfreds med Lybek, og foretrak, uagtet hun for Resten var meget patriotisk sindet, Levemaaden her for den i Kjøbenhavn. Hendes fleste Grunde herfor vare imidlertid saare sandselige. „Der var ingen Sammenligning“, sagde hun, „imellem begge disse Stæders Oxekjød, Salat og Asparges“, og jeg erindrer ikke, hvor mange flere spise-

lige Ting, hun nævnte mig, hvori Kjøbenhavn kom tilkort. „Foraaret er ogsaa her meget smukkere — de deilige Haver — de smukke Volde — den utvungne Levemaade“ — — Men derimod har De ingen Comedier, sagde jeg, ingen Balletter, ingen Operetter — „det er sandt“, sagde hun, „det savner jeg tidt i disse Matronal-Selskaber her om Aftenen, hvor man kjeder sig tildøde undertiden, og hvor en Person af et andet Partie især er ilde faren.“ — Hvad vil det sige: af et andet Partie? — „Veed De ikke, at hele Byen er deelt i Partier?“ — Men om nu de Danske faldt paa det Indfald, at beleire Lybek, spurgte jeg, hvilket Partie vilde De da vel slaae Dem til? — Hun betænkte sig noget: „I Hjertet er jeg dog Dansk“, svarte hun.

Man tør i Lybek, fra Klokken elleve af om Aftenen, ikke gaae paa Gaden, end ei i Maaneskin, uden Lygte, hvis man ikke vil sættes i Vagten, forhøres eengang, og andengang, og kort gjennemgaae alle de Besværligheder, man kan gjennemgaae en Nat og en Formiddag. Det hører ventelig og til den utvungne Levemaade. Vor Vert boede i Dom-Capitelet, og derfra til vort Herberge maatte vi passere næsten hele Byen. Klokken var just paa Slaget, da vi gik, og jeg ønskte hemmelig, at vi maatte blive optagne og arresterede; thi det var dog et Eventyr, og et Eventyr er og bliver dog, det være for Resten saa ubehageligt, det vil, et Eventyr. Jeg paastod til denne Ende, at finde Veien paa min egen Haand; og enten nu Cramer med eller uden Willie lod sig lede galt af mig, veed jeg ikke; men nok, vi forvildede os og kom det lange, mørke, tretaarnede Raadhuus forbi i en ganske fremmed Gade, hvor vi maatte vende om igjen. Vi fandt imidlertid langt om længe Vertshuset; og der blev, til min store Misfornøielse, Intet af det haabede Eventyr. Jeg kunde saa skjønt, ved denne Leilighed, have lært at kjende Rigsstaden

Lybeks indre Forfatning, og prydet dette Brev med Beskrivelser paa dens Vægtere, Soldater, Brixe, Raadsherrer, Forhør, Domme, Vidner og tusinde andre i vore Tider særdeles mærkelige Ting; i dets Sted maa De nu tage til Takke med min gode Villie.

Et Capitel for Professorer,

de communi præcepto legis naturalis. *)

Det slette Veir og mit slette Befindende forbød mig at gaae ud; jeg valgte altsaa, hvad den sunde Fornuft gjerne raader i saadant Tilfælde, at blive hjemme — og laxere.

„Laxere?“ .... Ja! og er det da saa forskrækkeligt? Er denne nyttige Handling, som endog i de nyere Tider meer og meer er bleven forædlet, og, det være nu paa Grund af sit eget Værd, eller de Fornemmes hyppige Brug deraf, er stegen til en saa høi Grad af Anseelse, især i den finere Verden, at man paa en Maade kan regne den iblandt de adelige Andagtsøvelser — er pludselig denne Handling, siger jeg, som næsten er den eneste, Monarken værdiger at dele med Undersaatten, og hvis Udøvelse altid tiltager i Forhold med Stigningen i Rangforordningen, bleven saa vanhellig, at man korser sig for dens blotte Navn? Hvor vi Dødelige dog ere ustadige!

Mennesket bestaaer af Sjæl og Legem; og det er endnu indtil i Dag, for saa vidt jeg veed, ikke blevet afgjort, hvilken af disse tvende Dele der spiller Hovedrollen i hans

---

*) Alle Damer, som ikke enten virkelig have taget Graden, eller i det mindste ofte disputeret saaledes, at man skulde sværge paa, de disputeerte for den, gjøre vel i, at springe nærværende Capitel over, da man uden Hjælp af en ydre Lærdom umuligen kan forstaae, eller føle dets Indhold.

Væsen. Man kan imidlertid, uden at vove Meget, antage indtil videre, at Legemet har denne Ære hos de Fleste. Af denne Aarsag er man og i Almindelighed tilbøielig til, om ikke just at forestille sig Alt som legemligt, saa dog ved alle Ting at hefte visse legemlige Forestillinger. Nu er det upaatvivleligt, at det blotte Ord, som jeg af yderlig Delicatesse ikke vil gjentage — uden nogen anden Forbindelse lige saa vel kan betyde en Sjælens, som en Legemets Handling — og dog er jeg overbeviist om, at i det mindste de to Trediedele af mine Læsere strax have henført dets Forstand paa Legemet. Det er mig umuligt at forebygge slige forhastede Domme; og jeg erklærer herved eengang for alle, at jeg herefter i alle lignende Tilfælde vil lade mig nøie med den gode Samvittighed, ikke at have villet fremlokke dem.

Mit Hoved var saa fuldt af Jagttagelser, Bemærkninger og Ideer, som de mangfoldige nye Gjenstande efterhaanden havde tyllet deri — at det tilsidst (hvad enten nu det kom deraf, at det Givne var for stort, eller at det Tagende var for lille) var i egentligste Forstand færdigt at springe. Jeg overtænkte, hvorvidt det var tilladt, at forsømme slig en Crisis, og lade Sygdommen forværre sig til Ulægelighed — den ene Grublen udviklede den anden — og før jeg saae mig til, havde jeg, uden at vide det, udkastet de første Grundlinier til en Theorie om de menneskelige Forfatterpligter, en væsentlig Gjenstand for den Alting belysende Philosophie, og som dog hidindtil har ligget i et utilgiveligt Mørke.

En sund Sjæl i et sundt Legeme*) er vel uden Modsigelse, i kort Begreb, det ønskeligste af Alt, paa hvis Vedligeholden det svage Menneske kan og bør anvende sin

*) Mens sana in corpore sano.

Juv.

alvorlige Omhu. Især er denne dobbelte Skat, imod hvilken alle Jordens øvrige Tønder Guld ere Kobberskillinger, nødvendig paa en Reise, og allerhelst paa en saa nydelsefuld, lærende, afverlende Reise, som denne min nærværende Reise virkelig er — eller kan blive. Til Intet udfordres en stærkere Sjæl og et stærkere Legeme for den bestandig forandrede Diæts Skyld, hvormed man saa let overlader baade Hoved og Mave, Tænkekraften og alle Sandserne.

Men nu er der Intet naturligere, end at en Person, der har tabt den ene af disse Skatte, fordobler sin Omhu, for at bevare den anden, hvorfor man ogsaa seer saa mange sunde, tykke og fede Præster, Propheter og Konger, eller med eet Ord christelige Huusfædre, pleie deres legemlige Sundhed med en Tilsidesættelse af al aandelig Omsorg, som om de ikke blot ingen sunde, men i al Forstand aldeles ingen Sjæle havde. I det modsatte Tilfælde er den arme Skrantning, hvis hele Krop ikke besidder saa megen Styrke, som een af hines mindste Fingre, nødt til at sørge for Vedligeholdelsen af den Kraft, der er levnet ham, og uden hvilken han aldeles vilde tabe sin beskyggede Tilværelse imellem hine Alt dominerende Maver.

Laxere — er nu eet af de fornemste Midler, som begge disse Sundheders Vedligeholdelse har tilfælleds. Det er saa væsentlig nødvendigt for begge, og taber saa ganske sin dobbelte Anvendelse i Historiens Mørke, at jeg holder den Opgave: om Sjælen først har lært det af Legemet, eller Legemet af Sjælen? for ligesaa uopløselig, som den: om Drikken har været til før Tørst, eller Tørst før Drikken? Man indseer letteligt, at jeg ikke tager dette Middel blot i sin konstige, men og i sin naturlige Forstand, og indskrænker det ikke til noget vist Species; hvorfor man og med eet almindeligt Udtryk kunde kalde det: Afføring.

Jeg besluttede, paa Grund af alle disse Betragtninger og Overlæg, at vedligeholde, saa meget som muligt, mit Hoveds Helbred ved Hjælp af dette Middel, og til den Ende at indrette mig en Dagbog, for, om muligt hver Morgen og Aften, at give den Mængde Billeder, Ideer, og hvad man vil kalde dem, Luft, som ellers, sammentrykte i min ikke meget rummelige Hjerne og bestandig forøgede med nye Tilpropninger, vilde maaskee drage min Sjæl den Sygdom paa Halsen, der nøder saa mange af vore grundlærde Professorer til baade mundtlig og skriftlig at ligne de Skabninger, de indbilde sig ophøiede over.

Men ikke blot for min egen Skyld, blev jeg ved — i det min Næste faldt mig i Tankerne — vil jeg strengeligen adlyde dette store Naturens Bud: at uddunste. Ogsaa heri findes den beundringsværdigste Liighed mellem Legemets og Sjælens Oeconomie — at denne Handlings objective Nytte er fast uberegnelig. Hvo kan afsee de talløse Virkninger af Materiens Uddunstninger, fra Myggets til Elephantens? hvo veed, hvor de blive af? de spredes allerede umiddelbar, især ved at reise, paa forskjellige Steder — de frugtbargjøre den goldeste Jord — hvad siger jeg? de frembringe, rigtig anbragte, Millioner Smaakloder med utallige Bittebevaanere, som man kan overbevises om, uden mindste Hovedbrud, i Bogen De la Philosophie de la Nature, hvis letdunstende Forfatter godtgjør til meer end Tilfredsstillelse, at den flygtigste Uddunstning er svanger med Centillioner spirende, sig efterhaanden i Rummets uendelige Skjød udviklende Verdener. Det er bestyrtsende! Men hvad vil det Altsammen sige, hvor taber denne Uendelighed sig, som en Draabe i Havet, i Sammenligning med Aandens Afføringers mageløse Velsignelse! Hvad er overhovedet (naar vi dog ville tale som Philosopher) al physisk Frembringelse mod disses afvexlende, stedse voxende,

uendelige, aldeles uudregnelige Nytte for Objectet: det hele intellectuelle Alt? De sprede sig, dele sig, fortynde sig endnu lettere og snarere end hine! Enhver ny Tanke — og alle Tanker ere nye, i det mindste hvad Tid og Sted angaaer — som farer ud i den uhyre fattende Verden, er en Vind, et Pust, der omsider bliver en af nye Stjerner vrimlende Æther; en aandelig Sædspire, der lidt efter lidt bliver et Æg, hvis Hvide er en ny Melkevei paa Tankernes udstrakte Befæstning! Jeg svimler paa denne svingle Spidse, naar jeg derfra —

„Høit over Stjerner, hvilke Kepler saae —"

overskuer det mulige Product af denne blotte Idee — og jeg haaber, at mine Læsere svimle med. O! Svælg af Frugtbarhed!

I denne store philosophiske Overbeviisning vil jeg altsaa hver Dag nedsætte mig for min Pult, og nedskrive hvad jeg samler, og hvad der ved min Samling falder mig ind paa denne min medicinsk-philosophisk-æsthetiske Reise. Jeg troer overalt, at enhver Skribent, han være Scoliast eller Digter, Philosoph eller Professor i Catalogien, Vers- eller Prosamager (siden en saadan Skribent dog gjør Fordring paa Sjæl saavel som paa Legeme, og paa Hoved saavel som paa Mave) er forbunden til den daglige Stolgang, hvis Bud:

Nulla dies sine linea! *)

er for den Studerende ligesaa vigtigt, som noget af den Salernitanske Skoles Regler for den Fordøiende. Det synes mig, alvorlig talt, at enhver Videnskabsmand, han være Metaphysiker, Physiker, Mathematiker, Historiograph, Politiker, Poetiker, eller hvad han forresten være vil — Theolog

---

*) Hver Dag en Linie i det mindste!

undtagen; thi i dette Tilfælde er det rigtig nok hans Pligt at tie — det synes mig, siger jeg, at enhver saadan, der forsætligviis forsømmer denne Pligt, synder ligesaa meget imod Naturen, som den, der i det Physiske meer eller mindre efterligner vor for Resten berømmelige Tyge Brahe. Selv den ellers meget priisværdige Undseelse for Selskabet kan ikke undskylde en saadan Efterladenhed; thi Cicero har eengang for alle rigtigen bemærket, at — Naturalia non sunt turpia.

For at beslutte denne i mine Tanker endog politisk vigtige Afhandling, og hvorved jeg erklærer, saa godt som nogen af vore Doctorer eller Magistre, at have disputeret pro loco — maa jeg endnu tilføie een Bemærkning, som jeg vilde ønske alle privilegerede Grund-Boglærde i Europa, fra dem med ni, til dem med fem og tyve Hundrede Rigsdalers aarlige Indkomster, og iblandt disse: Hr. Professor A— Hr. Professor B— Hr. Professor C— Hr. Professor D— Hr. Professor E— og Hr. Professor F— i Kjøbenhavn vilde tage sig til Hjerte. Det er nemlig ikke den, Hugo Grotius i sin Undersøgelse: An per obligationem ab Universitate factam partes universitatis obligentur? og for ham Thucydides, Appianus, Aristoteles, og Gud veed, hvem ellers har gjort*) — ikke heller den, Puffendorf endnu nøiere har belyst i et af hans Capitler om Natur- og Folkeretten**) — endnu mindre Apostelen Pauli

*) Omnino ea credenda est fuisse voluntas in societatem coeuntium, ut ratio aliqua esset expediendi negotia; est autem manifeste iniquum, ut pars major sequatur minorem, &c.

De J. belli et pac. 2, 5, 17.

**) Necessum est, ut peculiaris existat obligatio, quæ alicui necessitatem adfer tum ad *loquendum*, tum ad *ita loquendum, ut alter sensa animi intelligat.* Oritur autem illa obligatio *vel ex peculiari pacto, vel ex communi præcepto legis naturalis, vel ex præsentis negotii indole &c.*

De Offic. Hom. L. 1 Cap. 10 § 111.

almindelige Forskrift: „Hvo, som ikke arbeider, han æde ikke heller" — der i vore Tider synes at gjælde omvendt, og burde hedde: „Hvo, som æder, arbeide ikke!" eller: hvo, som ikke æder, han arbeide! Alle disse og flere Bemærkninger kunde være rigtige og passende nok for Folk af almindelig Menneske-Forstand; men deels vide de Grund-Boglærde dem allerede udenad, deels ere de spildte paa deres finere Fattekraft. Den Bemærkning, jeg her tilføier, er af en ganske anden Natur, og indeholder et hemmeligt Argumentum ad verecundiam, der paa disse Lærdes Jomfru-Muser sjelden pleier at være uden al Virkning. Det er korteligen denne: Enhver Videnskabsmand, som aldrig umager sig med slige Sjælens Afføringer, eller aandelige Stolegange, tilkjendegiver dermed, at han virkelig ingen Sjæl, ingen videnskabelig Aand eller Hjerte har — eller, om han virkelig besidder dette, at det Altsammen er beheftet med Miserere, og nær sin Undergang. Ligesom den, der aldrig forfatter mindste Søn eller Datter, aldrig skriver eet eneste: de quo aurum colligere fas est, tilkjendegiver, at han ingen Vis stomachi besidder, og ingen af de Principal-Redskaber, den store Corneille udfordrede til at frembringe en god Tragedie, og som upaatvivlelig ere endnu nødvendigere til at frembringe en god Tragedieskriver. De største Naturkyndige ere for længe siden enige om, at et saadant Menneske, der en Tid lang har havt total Mangel paa alle slige Afføringer, fra de største personlige Epopeer af til de mindste materielle Epigrammer, virkelig er uden Legeme. Skulde de bedste Psychologer, naar de alvorligen og grundigen gave sig til at pønse derpaa, ikke ligeledes blive enige om, at den, der i lang Tid har havt Mangel paa alle mulige aandelige Uddunstninger, fra de fuldbaarneste Hjernefostre af til de mindste forulykkede Bonmots, — var uden Sjæl? Mig synes,

der er ingen Tvivl om. De ere begge døde, hiin legemlig og denne aandelig. Hvad siger jeg? De ere reent døde, saa døde, som man kan være det; thi det er en uimodsigelig Sandhed, at Døden ligesaavel bestaaer i Legemets Mangel paa Sjæl, som i Sjælens Mangel paa Legeme. Egentlig betragtet er den første endog den egentligste Død; thi Talemaaderne: Legemet afsjæles, eller Legemet taber sin Sjæl, eller Sjælen forlader sit Legeme, og alle de dermed beslægtede Udtryk, ere i Grunden aldeles falske. Det er, som man vilde sige: Kjolen afkroppes, Handsken taber sin Haand, eller Hovedet forlader sin Hat. Det burde hedde omvendt: Sjælen mister sit Legeme, Legemet forlader sin Sjæl, og saa videre.*) Det er et sørgeligt Beviis mere paa, hvor almindeligen man i vor ædende og drikkende Verden henfører Alt til Legemet, og ved alle Leiligheder, selv der, hvor det ophører, lader det spille Hovedrollen. Men jeg vil vende om igjen i denne vidtløftige Afkrog af min Labyrinth, og spare de mangfoldige Opdagelser, der vinke mig dybere inde, til et eget Værk, hvori jeg, volente Minerva, vidtløftigere skal afhandle denne vigtige og moersomme Materie. For denne Gang er det mig nok at have givet et Vink om Forfatteres naturlige Pligter, og med det samme forsvaret den Sædvane, jeg har, at holde en Dagbog paa min Reise, uden hvilken den nærværende og alle de følgende Afhandlinger, til saa mange Hundredes mulige Tidsfordriv, aldrig var bleven til. Om denne Tidsfordriv iøvrigt vil blive dem morende eller kjedende, behagelig eller ubehagelig — overlader jeg til Maanen, Moden, Recensenterne, og alt det Øvrige, som har meer eller mindre

*) Den fyndige Tacitus har virkelig brugt denne Talemaade. Han siger i Anledning af Keiser Tibers Død: Jam Tjberium vires et corpus, non dissimulatio, deserebant.

Indflydelse paa en Læsers Appetit; jeg — har reddet min Samvittighed — og gjort efter Evne, hvad jeg kunde.

Lybek.

Lybek er i adskillige Henseender en meget mærkelig Stad, som overalt de Stæder, der have en egen Personlighed, i mine Tanker ere. I et Rige, hvor de forskjellige Byer under samme Regjering ere bragte til eens Benævning, leder man forgjeves om disse skarpe Træk, som, i det de stærkere male den indvortes Charakteer, gjøre Physiognomierne strax kjendelige fra hinanden. Jeg hader Intet saa meget, som de utydelige Ansigter, det være sig iblandt Bøger, iblandt Mennesker, eller iblandt Stæder. De røbe i alle tre: Efterabelse, Slaveri, Mangel paa Originalitet og Selvstændighed. Denne min Dom er imidlertid, hvad de sidste angaaer, forudfattet — og jeg anmærker det for de Svages Skyld, der saa gjerne gjøre den første den bedste til deres egen, at det er en Fordom, som kun er grundet paa Analogie, og som jeg selv vil mistroe saa længe, indtil jeg, efter Bekjendtskab med flere Stæder, ved Erfaring bliver overtydet om dens Rigtighed.

Men enten det nu kommer af den republicanske Forfatning, eller ikke, saa er det vist, at Lybek har et saa eget Physiognomie, baade hvad Ansigtet og hvad Kroppen angaaer, at man maatte være blind paa begge Oinene, for ikke ved første Oiekast at overbevise sig om, naar man første Gang kommer dertil — at man ikke har seet den før. Hvad dens Gang angaaer, der hos enhver Person er noget af det meest Charakteristiske, da kan man ikke negte, at faa Stæder ere spadseerte igjennem Historien med saa lige Skridt, med saa faste Trin, og med saa opret Hoved. Den gik fra Midten af det trettende Aarhundrede i Spidsen af de øvrige

Hansestæder frem med en Sikkerhed, som røbede, at der randt meer end Ministerpolitik i dens Aarer, og at der var meer end Told-Marv i dens Knokler. Den gik heller ikke af Veien hverken for Land- eller Sørøvere; og Dannemark selv maatte til en Tid putte dens Puf i Lommen. Dette hanseatiske Overmod er nu rigtig nok dæmpet, Tak skee de mange bitte Smaa, som gjøre en Aae i Tydskland; men længe vedligeholdt dog Lybek sin selvstændige Sundhed — og døer den endelig engang aldeles, er der al Anseelse til, at det vil skee af Alderdom; thi med den Podagra, den for nærværende Tid er plaget af, kan den endnu leve længe i Keiserdømmets Hospital.

Skelettet, som er tilbage af dens Magt, indjager endnu et Slags Ærbødighed for Alderdommens gothiske Energie. Porte, Volde, Kirker, Bygninger, og den almindelige Tone, som hersker inden dens Grave, bære et saa umiskjendeligt Præg heraf, at man troer sig flyttet pludselig et godt Aarhundrede tilbage i Tiden. Smag — det Eneste, som aldrig fremvirkes af selvstændig Eenhed, det eneste deilige Barn, som aldrig fødes af en tydsk Moder, og som til evig Tid vil blive uvidende om sin virkelige Fader — af denne finder man ikke mindste Spor. Derimod stikker alligevel hist og her en forlegen Mode-Luxus frem, der gjør en saare ubehagelig Virkning, og røber hvert Øieblik sin Saulismus iblandt Propheterne. Et Huus — og desværre! der skal være mange af den Sort — hvori en saadan Spitsbub har indsneget sig og vidst at vinde Fruens Fortrolighed, seer ud som — jeg veed ikke hvad — som Voltaires Oversættelse af Shakespears Julius Cæsar. Jeg havde kunnet give det et Ørefigen, hvergang jeg traf det. Uagtet jeg af mit ganske Hjerte hader den gamle modsatte Overdaadighed, som ikke gjør Fordring uden paa physisk Smag — denne Gudinde „Dindonette",

„Nur ein bischen zu dumm, und ein bischen zu fette" — som Lybek kappes om med Hamborg at tilbede, og hvis Altere man finder her overalt, naar Solen begynder at kjøre ned af Bakke, besatte med alle Canaans Velsignelser — saa opvækker denne Mave-Andagt dog ikke saa meget min Uvillie, Latter og Ærgrelse, som den omtalte fremmede Gud; thi hiin fordærver kun Legemet, og sløver Tænkekraften; men denne forvansker Sjælen og forgifter Sæderne. Dersom den ikke er ledsaget af Oplysning, forvolder den tidlig eller sildig sin Dyrker (det være en enkelt Person, en By, eller et Land) total Undergang.

Det var af denne Aarsag meget at ønske, at de høie Herrer, i hvis Hjerner Staternes Vel og Vee distilleres, vilde være betænkte paa at forhindre denne Ødelæggelse der, hvor den ikke allerede er uforebyggelig. Da Erfaring tilstrækkeligen lærer, at det er umuligt, for bestandigt at udeholde fra sin Stat, skjulte man den endog i de arabiske Sandørkener, den indbrydende Luxus, saa er intet Andet tilovers, end at forsørge sig i Forveien med den Oplysning, i hvis Melk dens Gift alene kan taales. Den kan, som andre dræbende Midler, blive uskadelig, ja endog nyttig, men aldrig uden Tilsætning — og den eneste Maade at forsætte den paa, er at udbrede Industrie, Videnskaber og Frihed.

Men — jeg seer Skjæven i min Broders Øie, og Bjælken i mit eget bliver jeg ikke vaer! I det jeg beleer Lybekkernes Luxus, og sammenligner den med Kongen iblandt Poeterne*), glemmer jeg, med hvilken Ret man her kan spørge mig: „Hvad vil Poeten iblandt Kongerne?"

---

*) Philosophen i Sanssouci.

Tremsbüttel.

Den 5 Juni.

Her er jeg da paa een af disse Øer paa fast Land, hvoraf der gives adskillige i det sydlige Holsteen. Men hvilken Øe! Hvad er Alcines, Tinian, og Isle de St. Pierre derimod? Dog Naturen er overalt Natur — der gives eet Paradiis skjønnere end et andet, fra Krebsens til Steenbukkens Zone — men reis fra Pol til Pol, fra Versailles over Mexico tilbage til Paris, og De finder kun een Lovise Stollberg.

Jeg forlod Dem i Lybek. Vi satte os om Morgenen Klokken sex paa den store Postvogn, som hver Dag gaaer fra Lybek til Hamborg, og kjørte i Selskab med to magre Jøder, to Skræddersvende og en tyk Snedkerkone, der alene tog ligesaa megen Plads, som alle vi andre sex, op i Vognen, ud af Mühlenthor, i det deiligste Veir. Der tilstødte os intet Mærkværdigt, naar jeg undtager de evige Stød af den stenede Vei. Jeg var meget syg, og saa kraftløs, at jeg neppe kunde holde mig fast i Sædet paa Vognen — men en gammel Betler, som kom os forbi, og saa betimelig ønskede mig Sundhed, at jeg havde kunnet give ham Alt, hvad jeg havde, forstrøede min Tungsindighed — og det unge, muntre, levende Paaskeæg, som under Navn af Kudsk kjørte for os, gjorde mig det reent umuligt at fæste min Opmærksomhed paa noget Andet end paa sig. Han var saa umaadelig frisk, at jeg, blot ved at betragte ham, forekom mig selv at blive det.

Vi foer over en Flip af det Engelske Herredom, forbi Georg den Tredie paa Skiltet af en Kro i Enden af Sachsen-Lauenburg, til Schønberg, hvorfra vi leiede os en egen Vogn hertil. Hvilken Fart! For første og sidste Gang

har man kjørt saaledes i Holsteen. Vor nye Svoger var beskjenket og Hestene galne. Det var Phaëton, som havde bemægtiget sig Solens Vogn. Hippogryphherne løb løbsk. Vi kom, uden at vide selv hvordan, i et Øieblik til Tremsbüttel.

Jeg traadte med bankende Hjerte ind i dette Athenes Tempel, hvor jeg for to Aar siden i Kredsen af Muser og Gratier henbragte den didindtil nyttigste og behageligste af alle mit Livs Perioder. Den beskedne Konst, den fuldkomne Orden, den udsøgte Smag, som Dydens Engel bevogter her i Naturens Favn — vilde fordre det hele Elysiums Skaberindes egen Aand, for værdigen at beskrives. Det Ideal, een af Naturens bedste Talsmænd har fremstilt i Beskrivelsen paa Julies Anlæg, Huusholdning og Levemaade i Clarens, finder man her realiseret — og dog glemmer man det alt i een eneste Samtale med dets Besiddere, hvis Nærværelse vilde paa den ødeste Plet af Jorden fremtrylle et Paradiis.

Egnen rundt omkring er vild og øde — det er derfor jeg har kaldet det en Landøe — men inden dets Grændseskjel, saa langt Eiendommens-frie og gavmilde Haand har kunnet række, savner man Intet af alt det Nødvendige og Forlystende, det mildeste Clima kunde udklække. Huset er udvortes uden Pomp, som en landlig Bolig bør være det, og indvortes et Mønster paa hvad Orden, Nethed og Smag, ved Hjælp af den rige Sparsomhed, kan frembringe. Gjennem Haven slynger sig i mangfoldige Bugter en stille henrislende Bæk, i hvis speilklare Chrystal jeg saa ofte ved Lovises Side saae Himmelen hensmile min Kummer, og mellem Fuglenes Frihedssange i de omkrandsende Buske drømte mig i Numas hellige Lund, lyttende til Egerias Viisdom. Her vandrer man i kjølige Skygger af een Labyrinth i en anden mellem en udsøgt Samling af Europas yndigste Værter, alle

fremelskede af Naturens og dens Betragters*) bedste Veninde — indtil man, uden at vide hvorledes, pludselig befinder sig i en Skov, hvis høit kneisende Bøge synes at slaae en Kreds, for at udeholde Floras Fiender, Nordens og Østens Storme, fra dette eensomme Eden.

Hvilken Vellyst at tilbringe her — ikke sit Liv! Himlen frie mig fra saa overdaadigt et Ønske! — nei, men blot een Sommer i denne Helligdom. Hvilket Opholdssted, hvilken rørende, hvilken fortryllende Samling af Tilfredsstillelser! En simpel, men yderst beqvem Vaaning, hvor Orden, Nethed, Fred, Uskyldighed oplives, modnes og beskyttes i Viisdoms Hegn og Venskabs himmelske Solskin — hvor man uden Pral, uden Pomp, uden Paaskud, finder forenet Alt, hvad der svarer til Menneskets ædleste Bestemmelse: Arbeide, Landlyst, Ro, Frihed — overalt Natur og Lyksalighed. Hvad fattes et saadant Sted, uden Beboere, som Christian og Lovise Stollberg? Hvilket Nok, i dette Paradiis imellem dem at tilbringe nogle Maaneder! Og jeg har nydt denne Fryd — og bevarer stedse i dens Minde een af Forsynets frugtbareste Velsignelser.

Maae alle jordiske Sorger, alle kjedende Daarligheder, alle Lidenskaber selv ikke tie i en saadan Himmel! Ogsaa taug de — og jeg var for første Gang, selv uden Sundhed, lykkelig.

Der var Fremmede, da vi ankom. Da de vare borte, foretoge vi Tilbageblevne en Spadsering rundt om Tremsbüttel i den yndige Aftenstund. Med hvilken Følelse hilste jeg igjen paa alle de kjære, voxende, grønnende, blomstrende Gjenstande, hvis friske Erindring blomstrede i mit Hjerte!

*) Bonnets.

„Baggesen“, sagde Lovise, „De maa see mine tvende nye Klenodier.“ Hun førte mig ind i det Allerhelligste, for den ærværdige Bonnets skjønne, overmaade lignende Buste. „Hvad siger De om dette Landskab“, sagde hun, i det hun gjorde mig opmærksom paa Dørstykket — „denne Bro — denne Sø — disse Bjerge her?“ Jeg blev staaende, som fastnaglet. Det var en Udsigt over Thunersøen imellem Stokhorn og Beatenberg. En vellystfuld Ahnelse — en Henrykkelse, jeg ikke kunde gjøre Rede for, bemægtigede sig min Phantasie. O! hvi kan jeg ikke reise til Genthod, for at høre Naturens Betragter — og til Thunersøen, for at see Naturen selv! Jeg phantaseerte mig dybere og dybere ind i denne Drøm. Men uden Sundhed — uden Veiledning — og uden Verler? —

Jeg har læst anden Gang Schillers Lææredigt: Die Künstler, i Merkuren. Det er et yderst fortræffeligt Stykke. Det blev endnu om Aftenen silдig forelæst os alle af Greven, og jeg fandt det endnu fortræffeligere. Med hvilken vorende Herlighed stiger denne nye Stjerne paa Tydsklands glimrende Digter-Horizont! Fra Stykke til Stykke hidindtil har hvert Skridt været et Kjæmpeskridt! Hvad vil Schiller engang blive i sin Meridian!

Hamborg.

Jeg har vel aldrig seet Jerusalem; men — enten det nu kommer af de smagløse Huse, de trange Gader, den megen Smuds, og de mange Jøder, som vrimle her, eller af hvilken anden Aarsag man vil, saa er det vist, at jeg ikke kan faae

den Tanke af Hovedet, at Judas berømte Hovedstad meget maa have lignet denne By, paa Salomons Tempel nær — der alene rigtig nok (hvis man skal troe Historiens Sigende) har været mere værd, end alle Hamborgs Bygninger tilsammentagne.

De gothiske Spire, som næsten alle udmærke sig ved en overordentlig Skjevhed og Brøstfældighed, give den i nogen Frastand et Slags Anseelse — nærmere forvolder dens Strækning, og de mangfoldige Haver og Lyststeder, som omgive den — at man, ved første Gang at komme did, troer den prægtigere end Kjøbenhavn — men naar man kommer ind deri, er der aldeles ingen Sammenligning. Man ønsker sig ude igjen deraf, saa snart som muligt.

Diet og Dret leder forgjeves her om behagelig Tilfredsstillelse — og Lugten forbander hvert Dieblik sin Fødselsdag. Ingensteds Spor af Symmetrie — ingen melodisk Lyd — overalt stinkende Canaler, stinkende Torve og stinkende Israeliter. Smalle, smudsige Gader, utallige Peermadsensgange, lurvede Broer, uanseelige Huse, faldefærdige gothiske Kirker, og en uophørlig Række af Kramboder, der ved hvert andet Skridt vække det Spørgsmaal: Hvo kjøber, hvor Alle sælge? og en betydelig Pøbelvrimmel — ere de Gjenstande, i hvis stride Strøm den nylig ankomne Reisendes Opmærksomhed henskylles. Den Følelse, herved opvækkes hos En, der ingen anden Hovedstad kjender end Kjøbenhavn, er meget ubehagelig. Hamborg har, som blot Stad, alle en stor Byes Modbydeligheder, ingen af dens sandselige Tillokkelser. Hos os hviler Fodgængerens Die, efter at have gjennemilet Smaagaderne, paa Christiansborgs store, symmetriske, skjønne Steenmasse — ved Enden af de fleste større aander han en qvægende Luft paa Støttepladserne — næsten i alle forstrøes hans sandselige Lidelse eller Kjede ved Synet af en smagfuld

Bygning — her, især i Midten af Byen, er ingen Trøst; man er og bliver i Jerusalem.

Men man havde megen Uret, om man lod det staae ved det løse Bekjendtskab med Hamborg. Man bør ikke bedømme en Mand efter hans blotte Udvortes — det samme gjælder om en Stad. Den bittreste Skal gjemmer ofte den sødeste Kjærne. En Samling overalt af hundrede og ti Tusinde Mennesker, sammenbundne til eet eneste Statslegeme — fortjener nøiere Betragtning. Hvad der desuden selv ved første Diekast indbyder dertil, er de overalt umiskjendelige Træk af politisk Tanke, og de ligesaa almindelige Yttringer af politisk Liv i dette æsthetisk-hæslige Ansigt.

De tvende charakteristiske Hovedtræk, som først faldt mig i Dinene, og lidt efter lidt saaledes fængslede min Opmærksomhed, at jeg glemte Alt, hvad der i Førstningen saa meget havde stødt mig — var Vindskibelighed og Munterhed. De sloge mig maaskee saa meget mere, da de af alle borgerlige Phænomener hos os ere de sjeldneste. Det være som det vil — da jeg skriver for Danske, gjælder det Relative her positivt — næsten overalt, hvor jeg henvendte mit Blik, fastholdtes det af en usædvanlig Flittighed — og hvor denne hvilede, af en usædvanlig Jovialitet. Man arbeidede, eller gjorde sig tilgode — rigtig nok, som det forekom mig, begge Dele uden denne finere Smag og Delicatesse, hvormed Gratierne tilrunde deres Dyrkeres Arbeider og krydre deres Nydelser; men — tænkte jeg — Athenens første Huusguder vare og uhøvlede Klodse, og dens første Forlystelser ogsaa Æde- og Drikke-Gilder. Hvor man aldrig falder paa at arbeide, vil man aldrig komme til at arbeide skjønt, og hvor man aldrig begynder at nyde Livets første, vil man altid negtes dets sidste Nydelser. Bedre at arbeide og svire, naar Alt kommer til Alt, end at sove og bede.

Hamborg er i egentligste Forstand en blot Handelsstad, og bestaaer alene ved Handelen. Det er vanskeligt at bestemme, hvilken Green den skylder sin fornemste Næring — dens Vindskibelighed omfatter alle. Beliggenheden er til denne Hensigt yderst fortræffelig. Elben, Alsteren og Billen, som deels omflyde, deels i mangfoldige Canaler gjennemskære den, drive dens Mølleværker, forskaffe den Vand, og lette dens Ind- og Udførsel. Dens Historie har megen Liighed med Lybeks, kun med den Forskjel, at den har udholdt endnu flere Ulykker af Pest, Beleiringer, Oversvømmelser, Ildsvaader, indvortes og udvortes Uroligheder — og dog endnu mere er i Tiltagen end Aftagen. Ogsaa vil dens Velstand formodentlig endnu længe stige, da den drager al sin Vinding af fremmed Luxus. Dens Riigdom er (efter hvad jeg har hørt) temmelig fordeelt, en Følge af dens borgerlige Indretninger, Indbyggernes Speculations-Aand, og Lyst til overdaadig Adspredelse. For de Fattige ere mangehaande deels forebyggende, deels lindrende Anstalter, som fortjene Opmærksomhed og Beundring. Hvad Pøbelen angaaer, da troer jeg at have bemærket Nok til den almindelige Slutning, at den heller snyder end tigger. Hos os er dette virkelig omvendt. Iøvrigt er Hamborg, efter al Anseelse, saa velhavende, som en By med hundrede og ti Tusind Indvaanere kan være det.

At den bestaaer ved sin Handel, er begribeligt; men hvorved denne Handel bestaaer — da saa mange andre til deres Tid ligesaa betydelige Handelsstæder ere gangne til Grunde? — hvoraf det kommer, at Hamborg, trods alle de mægtige Rivaler, der paa alle Sider omgive den, og sikkerligen bestræbe sig for at hindre dens Væxt, bestandig blomstrer og voxer, dette lader sig udentvivl hverken forklare af dens heldige Beliggenhed, eller af dens Borgeres Snildhed

og Vindskibelighed alene, hvis man ikke søger Ænigmets Opløsning i dens udentvivl meget gode Constitution. Dens Indretning synes at være et Mønster for en lille Stat — og adskillige deri kunde maaskee med meget Held efterlignes af en større. Den har paa den kloge Middelvei mellem Aristokratie og Demokratie saa megen politisk Frihed, troer jeg, som en Stat indtil videre — medens virkelig Oplysning og sand Moralitet endnu ere saa langt under deres Middagshøide — kan og bør have. Denne Constitution er dens Palladium; den, og intet Andet skylder den sit Liv og sin Sundhed *).

Hamborg er ikke Musernes Tempel, den er deres Herberge, og Gratierne boe der ikke, de logere der. De ædlere Konster og Videnskaber ville til evig Tid aldrig hjemme sig i en Stat, hvor Alle, der ikke ere Kjøbmænd, ere — Kræmmere. Den vil kunne føde store Sjæle, men aldrig danne dem.

Imidlertid erstattes Tabet af denne naturlige Interesse ved den konstige, og den samme Aand, som bortskrækker Musernes Dyrkere fra denne By, trækker dem paa en vis Maade tilbage. Handelen har, i Henseende til Videnskaberne, en vis Tyngdekraft, der ligesaa meget tiltrækker, som bortstøder. Hamborg er, i Følge denne Bevægelses-Lov, bleven Mødeplads for Europas Lærde, og, saa at sige, Musernes almindelige Vertshuus. Fra denne Side betragtet er den maaskee den interessanteste By, næst Rom og Paris, i Europa.

Det hænder undertiden, at een eller anden af Jordens egentlige Guder, der, fremledte paa een eller anden Maade

---

*) Denne Bemærkning er sikkert falsk, og kan blot tilgives en ung Reisende ved første Udflugt fra sit Hjem. Den sande Aarsag, hvi Hamborg har blomstret saa længe, og især blomstrer endnu, er de omgivende Magters Finants-Interesse. Forf. s. A.

ved Mercurius, tage ind i dette Herberge, leie sig Værelser der for bestandig. Iblandt disse straaler endnu med fordunklende Glands den evige Yngling Klopstock. Reimarus, Büsch, Ebeling i een, Schröder og Madame Stark i en anden Constellation glimre noget høiere over Aftenhorizonten. Egentlig har jeg, blandt disse og flere mærkværdige Personer, hvis Ophold saa meget forskjønner Hamborg, dennegang kun lært at kjende: Klopstock og Schröder. Men hver af dem fortjente en Reise tværs over Jorden fra Syd- eller Nordpolen.

Klopstock.

„Homo est, nil humani a se alienum putat!"*) Det er i een Linie det meest Charakteristiske, jeg veed at sige om denne Germaniens Homer — det er Hovedtrækket i hans hele Væsen, den herskende Følelse, som gjennemstrømmer Hjertet ved hans Underholdning, og Resultatet, hvormed Forstanden forlader hans personlige Omgang.

Saa kjendelig den øverste Himmel er i hans Digte, saa ganske fremlyser det Bedste af Jorden i hans Væsen. Klopstock lever, som Mand, aldeles paa Jorden — som Digter er han paa hiin Side Uranus. Hans Sjæl er opstanden, før hans Legeme døde. Det simpleste Menneske er den meest poetiske Sanger.

Heraf reiser sig den besynderlige Blanding af Majestæt og Barnlighed — af Selsomhed og Sædvanlighed i hans Træk, Anstand og Gebærder, som gjør det næsten umuligt at afgjøre, om der er meer Naivt end Høitideligt, meer Barnligt end Helteligt i hans Væsen. Han synes ikke mindre

*) Det er et Menneske; alt Menneskeligt ligger ham paa Hjertet.

skikket til Anførselen af en Hob Rollinger i Gimmerom paa en Juleaften, end til Rollen i Spidsen af Frankrigs Friheds-Helte. Hans Arbeide er disses, og hans Hvile hines.

Hans øvrige personlige Særkjender vil jeg ikke stykkeviis opregne og gjennemgaae. Forfatteren af Commentaren over Klopstock har til Tilfredsstillelse betaget mig og enhver Anden denne Umage. Jeg kan kun bekræfte, hvad han allerede har sagt, og vover blot at tilføie dette. I et Selskab, hvor man sammenlignede adskillige mærkværdige Personer med Blomster, fandt een af de vittigste Damer, jeg kjender, Overeensstemmelse imellem Forfatteren af Messiaden og en Reseda — jeg vilde efter tusinde valgte og forkastede Billeder paa hans Person tilsidst beholde dette. Som Duften af denne Blomst, saa reen, ætherisk, uskyldig, blid og stille-høitidelig er Aanden i hans Sange; som dens Blust og Blade, saa simpelt, glimmerløst og beskedent er hans Udvortes. Det Hele er Apollonisk Majestæt, indhyllet i barnlig Fortrolighed.

Med hvilken ungdommelig Interesse taler han om Alt, hvorpaa man falder i Samtale med ham, fra de sammenkaldte Stænder i Frankrig til det skjønne Par Stigbøiler, han har faaet for kort Tid siden! Hans Sjæl hæver sig med samme Fyrighed i hiin Forestilling til Udsigt over Frihed paa Despotismens Ruiner, som hans Krop i disse paa Ryggen af det modige Dyr, hvorpaa han galopperer over Alsterens Sletter. Det sidste er ham Symbol paa det første — og saaledes er ham Intet egentlig nedrigt eller foragteligt, da hans Aand i det allerubetydeligste Træsnit paa Jorden gjenkjender Træk af Original-Maleriet i Himmelen. Det Eneste, hvorom han synes ikke gjerne at tale, er Penge — i den Forstand, hvori de Fleste med saa megen Interesse tale derom — det lader, som om han enten aldrig ret havde seet dem, eller, som om

der endnu manglede ham et Symbol i Aandernes Rige paa denne Jordmaterie.

Han har endnu, trods sin høie Alder, et temmelig skarpt Syn. I hans yngre Dage, sagde han mig, levede han næsten bestandig imellem Blinde. Han smiilte, da jeg udlod mig med det Haab, at han dog selv endnu vilde miste sit Syn, før han døde: „det er utilladeligt", sagde jeg, „at gjøre Undtagelse fra visse Regler — Klopstock bør engang være blind, saavel som Homer og Milton." — Jeg kan trøste Dem med, tilhviskede han mig, at jeg virkelig i de sidste Aar har fornummet en vis Aftagen, og ofte havt Møie med at skille en Krage fra en Skade i en vis Frastand.

Hans Øre er overmaade lydt, og opsnapper hver Stavelse, man frembringer. Hans Tilhørere behøve og denne Egenskab, som han synes at forudsætte; thi hans Udtryk er overordentlig afverlet, og hans Tale løber ikke alene gjennem alle Toner, men gjennem alle indtil de svageste Lyd, saa at man i Begyndelsen troer ham tie, naar han endnu taler, og, efter længere Omgang, hører ham tale endnu, naar han tier. Saaledes er og hans Declamation. Men da hans høieste Forte ikke overstiger et andet Menneskes Piano, maa man have en usædvanlig fiin Øretromme, for at mærke Slagene i hans Pianissimo. Jeg hørte ham engang forelæse en af sine Oder i et Selskab, hvor alle Tilstedeværende havde leiret sig i en Ellipse omkring ham. Jeg var lykkeligviis i Perihelio, og hørte paa denne Maade omtrent hver tredie Linie — men adskillige af dem i Aphelio forsikkrede mig, at de ikke havde hørt een eneste. Det falder ham ikke ind at tvivle paa, man jo hører, hvad han hører selv, og han frygter meer for at overdøve, end for at undgaae Øret. Det er ham meer om Modulationens Rigtighed og Fiinhed at

gjøre, end om dens Styrke — og han vilde have Ret, hvis Alle hørte Græsset groe med den Tydelighed, som han selv.

Han taler fornemmelig med Begeistring om store Anførere, Grækernes, Romernes og de gamle Nordiske Folkeslags Bedrifter, alle energiske, især republicanske Foretagender, og fremfor Alt, om Ypperligheden af det Sprog, som han i egentligste Forstand kan kalde sit. Om alt Andet taler han med Vennens, eller Barnets; om dette med Faderens Deeltagelse. For nærværende Tid er Revolutionen i Frankrig hans Sjæls anden Messiade. Og har det første af disse Vehikler hævet hans Aand til Himlens, saa hæver dette nærværende den med ikke mindre gloende Forspand til Jordens Himmel, den ikke blot alle Muser og Engle, men alle Prosaister og Mennesker hellige Frihed. Neppe nævner man Gallien, før hans Ansigt ved den blotte Lyd forklares, som om det gjenstraalte Frihedens Morgenrøde. Aviserne ere blevne ham interessantere end Thucydides, Plutark og Tacitus — hans Alder er bleven muntrere end hans Ungdom. — Den vaagnende Frihed har vakt ham til et nyt Liv — og friskere, end han i lang Tid har været, synes han selv en dalende Stjerne, at standse i sit Livs Aften, før heel at beskue Herligheden af denne Sols Opgang.

Men aldrig bliver Klopstock varmere i Samtale, aldrig spille hans Øine mere levende, aldrig afvexle hans Miner og Gebærder med større Betydenhed, end naar den Persons Interesse, han taler med, er paa Bane. Klager man sig af en Hændelse midt i den interessanteste Samtale — lader man et Ord falde om mindste Lidelse eller Uleilighed, strax er hans hele Opmærksomhed henvendt derpaa; han giver Raad, han foreslaaer Midler, han deeltager — og alt dette med en saa ubeskrivelig Omhyggelighed og Inderlighed, som om det var ham det allervigtigste; og det er ham virkelig

det allervigtigste i det Dieblik. Aldrig har jeg hørt ham fremkomme ved saadan Leilighed med et almindeligt Trøstsprog — med et „det gaaer nok over igjen!“ eller „ja! hvad skal man gjøre?“ Han er ganske i den Lidendes Forfatning, den være saa ubetydelig for Resten, som den vil — og denne Deeltagelse er ikke søgt, ikke fremkonstlet eller tilvant Høflighed, men Natur — hvorfor han og, trods det Ophøiede og ligesom Bydende, der fremstraaler i hans Væsen, indskyder mere Tillid og Fortrolighed, end noget andet Menneske.

Klopstocks egentlige Udvortes er simpelt, og i fuldkommen Hvile næsten almindeligt. I hans Die straaler meer Uskyldighed og himmelsk Fromhed, end Digterkraft, og hvad man egentlig kalder Genie. Desto mere Overordentligt er der i hans Gebærder — og hans Gang især er i høieste Grad original-charakteristisk. Hans Miner forraade kjendeligen Gratiernes hemmelige Dannelse. Men alt dette tilhobe er imidlertid saa fiint, saa let henaandet over hans Væsen, at der behøves meer end almindelige Blik, for strax at opdage det i en simpel, lidt gammeldags Dragt, og under en almindelig Pidskeparyk. Den stærke Brug af Røg- og Snuustobak giver hans blot physiske Tilværelse mere Liighed med en forførret, end med en frisk Reseda. Hans Smiil er ubeskrivelig behageligt; men uagtet deri blander sig en ikke ubetydelig Deel ironisk Skjelmeri, er det dog mere Jomfruens end Mandens. Hans Latter er den sidstes Smiil.

Han lever — til Ære for vor Danske Regjering og Markgreven af Baden, uden Næringssorg, i tarvelig Beqvemmelighed — har en artig lille Have tæt udenfor Byen, holder en Ridehest, og kan imellemstunder, uden at lide derunder, dele sit Brød og sin Viin med et Par gode Venner. Det er et besynderligt Indfald af Skjebnen — en Undtagelse, som har faa Mager — og jeg begriber endnu ikke, hvorledes det

gaaer til, at dette virkelig forholder sig saa. En Digter — og upaatvivlelig sin Tidsalders største Digter — en Digter af uberegnelige Fortjenester, en Digter, som har offret Religion, Frihed, Kjærlighed og Uskyld sine Sange, som ved at danne sit Sprog, og i dets yndigere Former sine Læseres Hoveder og Hjerter, saa virksom har bidraget til Menneskehedens Forædling — en Mand, kort, som har nyttet og glædet saa mange Tusinde, nytter og glæder Tusinde, og som længe vil vedblive at nytte og glæde Tusinde, uden nogensinde at have skadet een Eneste — har sit Udkomme, lever uden Gjæld, uden Frygt for at døe Digterdøden! Det er ubegribeligt! Skulde den Tid virkelig nærme sig, da en saadan Mand i deres Øine, paa hvis Naade alle Adel- og Guldarveløses physiske Liv beroe, vinder Kokkens og Kammertjenerens Værd? Skulde en Digter i vort philosophiske Aarhundrede virkelig kunne opsvinge sig til disses Rang og Agtelse i Staten? Skulde hans Liv være bleven Politiken ligesaa vigtigt, som den krybende Skurks ..... Sandelig! vort Aarhundrede fortjener da virkelig Navn af — det poetiske. Camoens, Cervantes, Milton og et Halvthundrede andre deslige arme Stympere vilde, om de kunde slaae Øinene op af Graven, græde af Glæde over at see det!

J Selskab med den ældre Doctor Mumsen kom Cramer og jeg fra Poppenbüttel til Hamborg, hvor vi toge ind i Stadt Kopenhagen — et Vertshuus, som jeg og forrige Gang valgte af lutter Patriotismus, blot for Navnets Skyld. Cramer gik ud om Formiddagen derpaa, og jeg satte mig til at skrive. Jeg sad fordybet i min Afhandling pro loco, med Næsen mod de Blæktanker herover, der efterhaanden flød af Pennen paa Papiret, som for at lugte, om der virkelig var Noget i dem — da en Lyd, som Lyden af

en Seraphs sammenslagne Vinger vakte min Sjæl af sin Drøm paa Stolen. Jeg dreiede Hovedet pludselig om paa Skuldrene — og see! Klopstock stod bag mig, smilende som en tredsindstyveaarig Cherub, for ikke at bruge Seraph nok engang. Han saae endnu friskere og muntrere ud, end da jeg saae ham forrige Gang for to Aar siden. Han indbød mig til en Spadseregang med sig i Haven — og vi gik ned. Det varede ikke længe, før Cramer kom til. Neppe lod han sig tilsyne, før Klopstock stillede sig i fægtende Stilling, traadte eet Skridt tilbage, og bød ham forsvare sig — i Anledning af hans utroe forræderiske Opførsel mod Teutona i den Fortale til Holger Danske, der (uden al Skyld paa min Side) er kommen mig saa dyrt at staae. „Har han ikke sagt, at Ch var Crocodilernes? Med Ch begyndte Grækerne Benævnelsen af deres Gratier!*) Paf! Jeg gjør kort Proces, min kjære Cramer! nu er jeg hevnet; nu er den Sag afgjort, og vi ville ikke mere tale derom!" De omfavnede derpaa hinanden.

Vi fornøiede os over hans raske Befindende. Med et Slags Triumph fortalte han os, at han, især i dette sidste Aar, havde lidt af Gigt; men (lagde han til med mageløs Høihed) aldrig har den endnu aftvunget mig et Skrig eller blot et Suk — kun, naar den slog op i Maven, nødte den mig at bide Tænderne sammen. Samtalen snoede sig hen til den politiske Forkjølelses-Gigt, Danmark synes at have paadraget sig i Polskdandsen med Sverrig og Rusland. Den falske Don Quixotte, sagde han, gad han for længe siden ikke mere tænkt paa, end sige, tale om — og Herskerinden .... men — Frankrig! „Veed De, at jeg har gjort to nye Oder i denne Anledning: „Ludvig der Grösere" og „Les

*) Χαριτες.

Etats généraux?" Vi vare begjerlige efter at see dem. I Lysthuset foresagde han os den sidste, som jeg lod mig forlyde med, jeg havde Lyst til at oversætte udenad. Den første erindrede han ikke; og det bedrøvede mig, sandt at sige, ikke meget, da Titelen allerede havde stødt mig en Smule. Jeg bad ham derimod gjentage den anden. Han gjentog — og jeg vil her forsøge at gjentage den i mit Modersmaal.

Din frækne Rigsdag, Gallia! dæmrer alt;
Og Morgenskuddring farer den Ventende
I Marv og Been — o bryd, du nye, du
Qvægende, selv ikke drømte Sol, frem!

Velsignet vær mig du, som alt farvede
Min Isse graa! den Kraft, som end varer bag
Tolv Lustrer — den det var, saa langt hen
Bragte mig den, at jeg det opleved'!

Tilgiver, Franker! (Brødrenes Navn er længst
Det ædle Navn) at før jeg Teutonerne
Tilraabte, det at flye, hvad nu jeg
Beder dem om: Eders Spor at følge!

„Den største Handling saae vort Aarhundrede!"
Var før min Dom, da Herkules Frederik
Stridskøllen førte mod Europas
Herskeres Vold og dens Herskerinders —

Er ei min Dom meer. Gallien fletter sig
En hidtil useet straalende Borger-Krands;
Den overfunkler, og med Rette!
Glandsen af Laurbær, som Blod afslimrer!

Han fortalte os, at Rochefoucauld havde givet sig megen Umage, for at oversætte den paa Fransk; men det

havde ikke ret villet lykkes ham; og sandelig, Herr Rochefoucauld er at undskylde. Klopstocks Oder lade sig ikke opløse i Talemaader. Det franske Sprog er af alle det fattigste paa poetiske Udtryk — af alle det rigeste paa rhetoriske Vendinger. Med det Tydske gjælder dette omvendt. Frankrig har Taler og ingen Digte*), Tydskland har Digte og — i det mindste hidindtil — ingen Taler. Forgjeves forsøger den germaniske Muse at nedlade sig til den simple Lethed i hiins fortræffelige Memoires, og omsonst bestræber den galliske sig for at naae den høie Flugt i dennes lyriske Sange. Der findes neppe i Musernes hele Konstcabinet to hinanden saa aldeles modsatte Arbeider, som Klopstocks Messias og Voltaires Henriade. Aanden i hiin er en himmelfarende Ørn, som taber sig af Syne i Solstraalerne over Skyerne; Aanden i denne en And, som pladsker i Gadekjæret. Den første toner som en Nattergal, den anden snakker som en Skade. Det er ikke blot den særegne Forskjellighed af deres Forfatteres Genier, men Contrasten af deres Sprogs hinanden aldeles modsatte Naturer, som volder, at man læser det ene med Moerskab, og synger det andet i Henrykkelse.

Mit Modersmaals Genius har saa meget af det franske Sprogs flydende Lethed og af det tydskes vældige Kraft, at man skulde troe samme et Foster af begges Forening. Det høist lykkelige Sprogs egentlige Natur-Sphære er i et omvendt Forhold til Kredsens Omfang, det tales i. Det danske Sprog i Danmark er, fra dette Synspunkt betragtet, en Meridian inden i en Polarkreds, en større Cirkel i en mindre. Uden at have al det Franskes Lethed og al det Tydskes Kraft,

*) Det forstaaer sig, at jeg her ved Digte blot forstaaer Digte i strengeste Forstand, episke og lyriske. De uegentligere Digte: Rimede Fortællinger, Fabler, Læredigte, nymodens Epigrammer o.s.v., have hjemme i Frankrig.

besidder det nok af begge, for i Oversættelser, eller Efterlig-ninger, at berige sit Folk med begges Velsignelser.

Klopstock har lært saa meget Dansk, at han til Nød kan forstaae det lidet, han læser i dette Sprog; men da han sjelden har denne Øvelse, og siden Ewalds Tid intet dansk Digt er kommen ham for Øie eller Øre, kjender han i Grunden overmaade lidet til vor Litteratur. Jeg fortsatte, hvad Professor Cramer havde begyndt, at give ham et almindeligt Begreb om dens nærværende blomstrende Parnas. Han talte med Beundring og Varme om Ewald, som han i egentligste Forstand aflokkede den fortræffelige Rolf Krage; men vor Prams, vor Rahbeks og vor Todes Fortjenester vare ham fast aldeles ubekjendte. Jeg negter ikke, at denne Omstændighed jo vakte adskillige Betragtninger i mit Baghoved, som havde kunnet stemt mig i ærgerligt Lune mod enhver anden, end mod den yderst elskværdige Klopstock. Saaledes forekommer det mig, for Exempel, underligt, for ikke at sige ubilligt, at Klopstock, der fornemmelig lever af Danmark, ikke paa mindste Maade lever enten i eller for dette Land. Han lever ikke i Danmark; thi intet Sted paa Jorden, trods al udvortes Anseelse, ligger mindre i dette Land end netop Hamborg — hvorfor jeg ogsaa i lang Tid kaldte denne Hamstad Burg, og ikke Borg. Af alle Betingelser ved Pensioner til Fremmede forekommer mig ingen naturligere end den, at de (dersom visse Tilfælde ikke gjøre det enten umuligt, eller unyttigt) *) forbindes til at opholde dem der, hvor deres Brød voxer. Cosmopolitismus er en skjøn Sag; men den har sine Grændser; den bør endnu hverken være almindelig, eller uindskrænket; mindst ere Regjeringer

*) Jeg selv (f. Ex.) er i begge Tilfælde.
R. A.

forbundne til dens Overdrivelse. Nu er det vist, at Klopstock i Kjøbenhavn ikke kunde leve med det Udkomme, som er tilstrækkeligt i Hamborg, og for saa vidt er Intet billigere end hiin Tilladelse; men endnu mere politisk, endnu regjeringsværdigere, og endnu billigere havde det maaskee været, at forstørre Pensionen, og derved tilfredsstille alle Fordringer.

At leve i et Land som fortærende Medlem, er nu rigtig nok ikke nær saa magtpaaliggende, som at leve for det, hvor det ogsaa er, som virkende Person. Arbeidede kun Flere for Danmark, vilde man let trøste sig over, at ikke Flere spise deri — og een Æder meer eller mindre er i Grunden ikke værd at tale om. Men Klopstock arbeider ikke heller for os, undtagen for saa vidt han har arbeidet og arbeider for hele Verden — en Fortjeneste, som Gud veed hvor mange Digtere dele med ham, der dog ingen Pension have af de saa kaldte Tvillingrigers Krone. Der er Homer og Virgil, for Exempel, i den gamle — Cervantes, Shakespear, Milton og Wieland i den nyere Historie, der, uagtet de have havt vel saa megen verdsens Indflydelse paa den danske Litteratur, dog, saa vidt jeg veed, ikke have havt eller have een eneste Skilling af Nationen*). Havde Klopstock udarbeidet eet eneste Æmne af den danske Historie, havde han foreviget hiin eller denne Tildragelse deraf blot i en Ode — vilde man Intet savne i denne Henseende; men omsonst leder man i alle hans udødelige Værker om Spor af egentlig dansk Begeistring; thi hvad Elegien Rothschilds Gräber angaaer, da røber Titelen noksom dens hele Udenlandskhed.

Med alt det er og bliver det en Sag, som gjør mit Fødeland og dets Regjering Ære, at Tydsklands Homer

---

*) Af Nationen? Hvad har Nationen hermed at gjøre? det er jo en Hofsag! Jeg beder om Forladelse, Herr Kammerherre!

skylder det sit Udkomme. Ogsaa føler den i alle Henseender værdige Mand dette med inderlig og varm Taknemmelighed. Enhver Dansk maa læse denne Følelse i den forekommende faderlige eller broderlige Venlighed, hvormed han modtages i hans Huus, som eet af de der kjæreste Særsyn. „Hvi har De ladet Dem melde“, spurgte han mig, da jeg første Gang besøgte ham, „som om jeg var Dem fremmed? Man behøver blot at være Dansk, for uanmeldt til alle Tider at være mig usigelig velkommen. Veed De ikke, at jeg har hjemme i Danmark?“ — Vee det virkelig udanske Hjerte, som kjender Klopstock, uden at fryde sig over Maaden, han har sit Udkomme paa, og vee den virkelig udanske*Skribent, som ikke takker Regjeringen derfor, som om den var skjenket ham selv dobbelt!

Klopstock arbeider endnu bestandig, og hans høie Alder synes ikke saa meget at have sløvet, som tværtimod skærpet hans Konstevne. I Messiaden, Oderne og Bardieterne udtømte han sin Phantasie og sin Følelse. Deres Ild er slukt i hans nærværende Udarbeidelser; men Forstandens kritiske Fiil er desto kjendeligere i det ikke længer gloende Digter-Metal. Man kan gjøre Regning paa et høist interessant Efterladenskab af denne Art efter hans Død. Historien om Syvaarskrigen, som tilfældige Aarsager hindrede ham at udgive, har jeg ikke seet; men af det vidtløftige, yderst egne Arbeide, som i de sidste Aar har beskjeftiget ham, har han forelæst mig adskillige Stykker. Det er en tydsk Grammatik, eller egentligen en philosophisk Kritik af de vigtigste Sprog — dramatisk behandlet. De handlende Personer i dette besynderlige grammatiske Drama ere Bogstaverne og Sprogformerne. De træde op, snart som Krigere, snart som Lærere, snart som Spottere, og Striden imellem dem seer ud som en Strid imellem virkelige Theologer eller Poeter. Der

er en Knude i det Hele, som Sprogets Genius ved sin Ankomst løser. Det er saaledes behandlet, at man under bestandigt Moerskab — og ikke sjelden Latter — paa den behageligste Maade faaer de tydeligste Begreber om Sprogenes Natur og deres forskjellige Charakterer. Det Græske og det Tydske spille naturligviis Hovedrollen.

Klopstock arbeider med stedse vorende Lyst paa dette Værk, som udentvivl ogsaa fra Nyhedens Side af alle hans Arbeider vil blive det meest Klopstockiske. Faa have forstaaet ganske hans Messias, Færre hans Oder, endnu Færre hans Gelehrten-Republik; de Allerfærreste maaskee ville forstaae dette. Men ligemeget! Iblandt de Tre, en selvfrembringende, efter sit eget Hoved tænkende og med sit eget Hjerte følende Forfatter kan gjøre Regning paa, er dog vel Een, som har Gave til at bringe hans særegne Fortjenester i Omløb, ved, saa at sige, at verle hans underlige Guldmynter for Folket, og give Mængden det i mange smaa Stykker Kobber, hvad der i det ædleste Metal vilde være saa godt som tabt for den.

I een af vore Underhandlinger over det danske Sprog, om hvis sjeldne Værd det lykkedes mig at overtyde ham, kom vi paa Tale om Hexametrer, en Verseart, som, uagtet et Par priselige Forsøg af Pram, Plum og Rahbek, dog endnu ikke er til hos os; og meente han, at den i Dansk, som i ethvert andet Hovedsprog burde have sin særegne Beskaffenhed. Hexametret hos os bør hverken være det latinske, eller det tydske — men det danske. Ethvert af de andre vilde udentvivl være ligesaa umuligt i vort Sprog, som den ægte Sapphiske Strophe er det i det tydsk.

Mange behagelige Timer har jeg tilbragt i denne store Digters og eiegode Mands moersomme Selskab; men ingen behageligere end dem til Hest, naar han paa Ryggen af sin

Harald Haarfager overlod sig til sin hele ungdommelige Munterhed. Ofte blev imidlertid min Fornøielse afbrudt af Angest, da han rider med en mageløs Forvovenhed, og hans Hest gemeenlig er saa vælig, at den hvert Dieblik truer at afkaste sin poetiske Rytter. Paa sit Studerekammer, hvor han tilbringer hele Formiddagen, er han bestandig indhyllet i Støv af Snuus- og Skyer af Røgtobak. Det er uvist, hvori han meest udmærker sig: i Heltedigten, Riden, Skøiteløben eller Tobaksbrugen.

Theatret i Hamborg.

Kort før Klopstock kom, havde man bragt mig Skuespil-Placaten. Hvad lignede min Glæde, da jeg derpaa saae — Kong Lear! Jeg sprang op i Henrykkelse, som jeg sad paa Stolen, og væltede det før omtalte Tankehorn. Kong Lear! Melpomenes, Shakespears, Schröders Mesterstykke! Kong Lear! Polarstjernen, Enden og Yderligheden for alle mine theatralske Forestillings-Ønsker! Jeg havde paa Veien hertil aftalt med Cramer, at bønfalde Schröder om at opføre dette Stykke engang, imedens vi vare her — og nu — strax paa den første Dag — tilbød den venlige Skjebne os det af sig selv. Sandelig! det var meer, end man kunde forlange.

Klopstock tog Afsked, og vi dandsede meer end gik ned igjennem den korte, mørke Peermadsensgang, som fører til Skuespilhuset. Vi toge ved Indgangen Billetter af en Kone, som vi ombyttede hos en Mand, og afgave til en Dreng — en saare omhyggelig Control, som syntes at bestyrke min Mening om Forskjellen paa den hamborgske og den kjøbenhavnske Pøbelcharakteer.

Man spilte Symphonier af Stegmann; men, vante

til det kjøbenhavnske Orchester, kunde vi neppe udholde at høre Musiken. Vi anstilte i dets Sted Betragtninger over den Smule Publicum, for hvis Domstol Tragediens Muse nu skulde fremtræde i sin hele Pomp. I Hamborg sidde Cavallerer og Damer iblandt hinanden paa Parterret, de første med Hattene bestandig paa, de sidste med Visterne i bestandig Bevægelse. Det nærværende Parterre-Publicum bestod efter Ewalds Udtryk.

„af Os
„og af — Couleur de Louer“,

hvori der blandede sig et Par Officerer, som havde al Anseelse af brutale Klappere — og endeel Fruentimre, hvoraf nogle havde saa megen Liighed i Anstand, Fagter og Lader med Lisetter, som den brutaleste Klapper kunde forlange. Forhænget gik op. De første Scener skruede blot Længselen efter at see Hovedpersonen. Endelig kom han frem —

Kong Lear.

Maaden, han kom ind paa, hans blotte Gestalt, hans Ansigt, hans Gang opvakte allerede den kildrende Gysen hos mig, som Naturen i Konstens Arme aldrig mangler at fremtrylle. Og nu hans Tone, hans Foredrag, hans Hoved- og Armbevægelser, hans Minespil — den Sandhed, hvormed hans Stemme, Øine, Hænder og Fødder sagde hver Replik! Mage til dette har jeg aldrig seet, og faaer jeg aldrig meer at see, før jeg engang igjen seer — Schröder, som Kong Lear.

Jeg har læst og atter læst, gjennemfølt og gjennemtænkt, skattet, beundret og tilbedet den guddommelige Shakespear; jeg har erkjendt i hans majestætiske Genius Digternes Konge,

Phantasiens Fyrste; men aldrig har jeg kjendt hans hele Værd, før ved denne Leilighed.

Det var Skuespilkonstens Mesterstykke, fremført i Skuespillerkonstens Triumph! Den menneskelige Natur i dens Allerinderste, hengiven til Nydelse for Fornuften og Følelsen i Smagens Ideal; en menneskelig Handling, med Aarsag og Virkning, stod der, saa at sige, levende for Tilskuerens Øine, og hans tryllede Hjerte beundrede det synlige Forsyn i hver dens mindste Bevægelse. Konstnere! her tilbad jeg Eders Skabning, og udraabte med hiin Konstner, som saa værdigen sang Eders Priis.

De vilde Lidenskabers Raserier,
Den regelløse Skjebnes Phantasier,
Instincters blinde, Pligters kjendte Tvang,
Alt, hvad Naturen paa sin store Gang
I maalløs Afstand fra hinanden spreder,
Bli'er Eet i Orden, Harmonie for Eder!
Hvad møisom af dens Masse stykkes ud:
Chaotisk skilte, fiendske, døde Dele
Forene sig paa Eders Skaberbud
I Konstens lette, livelige Hele!

Neppe kan der gives nogen høiere Grad af Forstandens og Følelsens harmoniske Tilfredsstillelse, af egentlig menneskelig Forlystelse end den, jeg nød under den mageløse Opførelse af dette fortræffelige Sørgespil. Min Henrykkelse var saa stor, at jeg er tilbøielig til at troe, den hverken kunde have steget høiere, eller varet længere, uden at tabe.

Men hvad var det da egentlig, som frembragte denne overvættes Virkning paa mit Hoved og Hjerte? Hvad var det især, som hævede min Nydelse af denne Forestilling saa uendelig over alt Lignende, hvad jeg nogensinde har nydt ved Musernes Høitidstaffel?

Tre særskilte Hovedkilder samlede sig til denne mægtige Vellystström: Stykkets eget fortrinlige Værd for alle de Skuespils, jeg har seet, og næsten for alle dem, jeg kjender — Hoved-Rollens mageløs ypperlige Udførelse, eller Schröders uforlignelige Mesterspil — og en vis Harmonie i det Hele, som skyldes den Omstændighed, at Hovedskuespilleren er tillige Skuespildigter og Bestyrer af Skuespilselskabet.

Kong Lear er, i mine Tanker, Shakespears, altsaa Jordens mesterligste Tragedie. Digteren synes, i dette mønsterskjønne Stykke, at have udtømt hele Melpomenes hjertegribende. skrækkende, rørende Trolddom. I intet mig bekjendt Skuespil findes saa aldeles Alt samlet, hvad der opvækker Nysgjerrigheden, anspænder Forventningen, vedligeholder Opmærksomheden, og i stedse tiltagende Interesse hvirvler Gemyttet af een Lidenskab i en anden. Hovedpersonen er maaskee den uden Undtagelse hidtil interessanteste, man kan tænke sig som Middelpunkt, hvorom Alt dreier sig, hvortil Alt, indtil de yderste Biting, samler sig i et heroisk-tragisk Drama: en ulykkelig, med sin egen svage, med sin Familiеs utaknemmelige, og med Elementernes oprørte Natur kjæmpende Konge. Hans tragiske Charakteer er i næsten alle mulige tragiske Stillinger omringet af lutter tragiske Tilfælde. I hans ene Tilstand skildres alle Fyrstens, Faderens, Menneskets ynkværdigste Lidelser. En anden Laokoon indvikles han ved hver Bevægelse meer og meer i sine Qvalers Slangeknuder; og ak! det er ikke hans Børn, som dele blot, men som volde hans Smerte. Alle de andre Charakterer og Forfatninger i Dramer, indtil de meest episodiske, saa mangfoldige og stærke deres gjensidige Contraster ere, tjene blot til at sætte hans i et stærkere Lys. De ere alle saa nødvendige, som Børnene i hiin beundringsværdige Gruppe. Til Udvikling af de mangfoldige enkelte Skjønheder, de nye og stærke Tanker, de end

nyere og stærkere Udtryk, de livagtige Malerier, levende Vittigheder og skarpsindige Bemærkninger, der ligesom gjennemlyne Stykkets høitidelige Nat, fordredes et eget Værk af tredobbelt Størrelse. Det Hele er fra Begyndelsen til Enden Naturen i Oprør. Gemyttet seer det ikke, hører det ikke, men er, midt deri, en Vold for Angest, Uvillie, Medynk, Raseri, Haab og Fortvivlelse.

I faa Stykker er Hovedrollen saa aldeles den vigtigste, som i Kong Lear: med dens Udførelse maa det staae, eller falde. Spiltes alle de øvrige til yderste Fuldkommenhed, og denne blot maadelig, vilde man neppe udholde at see det til Enden; derimod troer jeg, at den alene spilt, som Tydsklands Garrick spiller den, vilde, hvis endog de andre bleve givne af blotte Statister, fængsle Tilskueren. Den er Maanen paa Forestillingens Nathimmel; i dens fulde Glands er Stjernernes Lys fast overflødigt — uden den, unyttigt.

Jeg tvivler paa, at Skuespillerkonsten har nogensinde havt, har, eller kan have noget Fuldkomnere at opvise, end Schröders Udførelse af denne Rolle. Gestalt, Aasyn og Stemme har Naturen allerede skjenket ham til den, i saa høi Grad, at man i Idealet Lear umulig kan indbilde sig samme anderledes — og den Anvendelse, hans Konstflid fra Begyndelsen til Enden gjør af denne heldige Figur, dette heldige Ansigt og dette lykkelige Organ, er Kritikens, Theoriens og Øvelsens Triumph. Det er mig umuligt at anføre Exempler herpaa, og antegne de Steder, hvori det rigtigste Foredrag, den naturligste Bevægelse, og de meest overbevisende Gebærder foreente sig i den smagfuldeste Samklang, for ikke blot at udtrykke, men forskjønne Rollen — jeg maatte anføre den heel, og udskrive alle Replikerne.

Hvilken Blanding af Rædsel og Medynk bemestrede sig min Sjæl, da han i Enden af den gyselige Eed, hvormed

han forbander Gonerill, pludselig lader Stemmen falde, i det han siger:

— — „at hun maa føle, hvor meget skarpere end alle „Slangebid det er, at have et utaknemmeligt Barn! — bort! „bort!“ — og siden, naar han hæver den i følgende Periode:

— — „Gamle, dumme Øine! Græde I nogensinde „igjen over denne Tildragelse, saa vil jeg udrive jer, bort„slænge jer“ — —

Det frygtelige igjentagne: „Nei! — Nei, siger jeg! — Ved den almægtige Gud! Nei!“ i Scenen, hvori den fodsluttede Kent paa Lears Spørgsmaal: hvo der har vovet saaledes at behandle hans Sendebud? svarer: „En Han og en Hun, Eders Søn og Eders Datter!“ toner endnu i mine zittrende Ører.

Og nu den Vexel af Medlidenhed, Uro, Forfærdelse, Vrede, Fortvivlelse — ved Udbruddet af hans Raseri i følgende Sted, hvor et Uveir, synligt i alle hans Miner og Bevægelser, trækker op i hans Sjæl, paa samme Tid Tordenen og Stormen begynder:

Hans Døttre, Gonerill og Regan, havde afslaaet ham et Følge af hundrede — af halvtredsindstyve — af fem og tyve — af ti Personer. Hans Kummer, Fortørnelse, Vrede, Græmmelse derover er stegen til sin høieste Spidse, da Regan tilsidst udbryder: „Og hvortil har du endog kun een eneste nødig?“

Kongen.

„O! fornuftler ikke saa spidsfindigen over hvad man „har nødig; eller de usleste Tiggere have, trods al deres „Nødliden, Overflod. Tilstaaer Naturen ikke mere, end hvad „den har Behov, saa koster Menneskets Liv ikke meer end

„Fæets! Du er en Dame; ere varme Klæder allerede Pragt, „nu, saa behøver Naturen ikke, hvad du bærer blot til Stads, „hvad der neppe holder dig varm. Men hvad jeg virkelig „har nødig — Himmel! skjenk mig Taalmodighed! — Taalmod „har jeg nødig. Her see I mig, Guder! en fattig gammel „Mand, nedtrykt af Alder og Græmmelse, fra begge Sider „elendig! Er det Eder, som oprøre disse Døttres Hjerter „imod deres Fader, o, saa driver Eders Grusomhed ikke saa „vidt, at jeg taaler det, som en tam Daare, som en feig „Nar! Antænder mig med ædel Vrede! Lad ikke qvindagtige „Taarer smitte mine mandige Kinder! Nei, naturlige Uhyrer! „jeg vil saaledes hevne mig paa eder Begge, at hele Verden „...... jeg vil foretage mig — jeg veed ikke selv hvad — „men hele Jorden skal forfærdes derover! I tænke, jeg vil „græde? Nei! jeg vil ikke græde. Jeg har Aarsag nok til „Graad; men før skal dette Hjerte briste i tusinde Stykker, „før jeg skal græde — Nar! Nar! jeg bliver afsindig!“ —

I den følgende Acts anden Scene siger han den mesterlige Tirade, Mønsteret for rasende Smertes og Fortvivlelses Udtryk, med en Sandhed, som gjør, at Tilskueren hvert Dieblik selv frygter for at rammes af Tordenstraalerne. Men aldeles sønderriver han vore Hjerter i den næstfølgende Scene, hvor han glemmer sin egen Tilstand i Forestillingen om de Ulykkeliges, der have hverken Ly eller Læ, og derved maler Tilskueren den mere følelig, end ved al egen Krympen:

„Jeg vil bede; og derpaa vil jeg sove — Arme, nøgne „Elendige, hvo I ogsaa ere! som ere udsatte for dette ubarmhjertige Uveirs Raseri, hvorledes ville Eders ubedækte Hoveder, Eders udhungrede Legeme og Eders forrevne Pjalter „beskytte Eder mod saadant et Veir! O! derpaa har jeg i „forrige Tider tænkt alt for sjelden. Overmod! her er et „Middel imod dig! Søg Leilighed til selv at føle, hvad disse

„Elendige lide, at du maa kaste Noget til dem af din Over-„flod og redde Himmelens Retfærdighed!“

Hvilken Rasen i hans Blik, i alle hans Fagter, i hans Tone, i hans hele Væsen, da Hofnarren spørger ham:

„Siig mig dog, Fa'er min! er en Galning en Adelig, eller en Borgerlig?

Kongen.

„En Konge! en Konge!“

Narren.

„Nei! en Galning er en Borgerlig, der har en Adelig til Søn“, o.s.v.

Kongen

(i det hans Døttre rinde ham i Sinde, med frygtelig løsbrydende Heftighed).

„Gid slige Tusinde med hedtbrændende Æbderspyt indstyrte paa dem?“ — Og dog synes han at overtræffe sig selv i den gyselige Scene i fjerde Act, hvor Raseriet voxer til fuldkommen Afsindighed:

Den gamle blinde Glo'ster.

„O! lad mig kysse denne Haand!“

Kongen.

„Lad mig først viske den af, den har en Dødningelugt!“

Glo'ster.

„O! Naturens sønderknuste Mesterstykke! Saa vil engang den hele store Verden afslides til Intet! — kjender du mig?“

Kongen.

„Jeg erindrer mig dine Dine meget vel. Skeler du til mig? Paf! din Umage er spildt, blinde Cupido! jeg vil ikke elske!“ —

Men — for at udmærke alle de Repliker, Schröder sagde til yderste Fuldkommenhed, og ledsagede med et Gebær-

bespil, hvis skuffende Sandhed man umulig kan forestille sig, uden at have seet ham — maatte jeg udskrive hele Rollen. Mine Taarer strømmede uophørlig i fuldeste Beundring. Og dog troede jeg intet Øieblik at see Schröder, saa aldeles led jeg med Lear! Forunderlige tredobbelte Gemytsforfatning — Smerte, Fryd og Beundring!

I denne Ruus gik jeg, da Forhænget var nedfaldet, med Cramer op paa Theatret ind i Schröders Pudsværelse, hvor vi fandt Kongen og Prindsessen i Begreb med at nedlægge deres Værdigheder. Men den første beholdt endnu i mit fortryllede Øie saa aldeles sin, trods den blotte Manfketskjorte og Velkomst-Complimenterne, at jeg intet Øieblik tvivlede paa, jeg jo stod for Kong Lear i Engelland — af hvilken Aarsag jeg bukkede mig urimelig dybt til Jorden for ham, og gik efter tre Minuters Forløb, i hvilke han indbød os til at spise hos sig, baglænds bort igjen, uden at have været i Stand til at fremføre eet Ord.

Jeg udsætter, indtil min Tilbagekomst paa Hjemreisen, at tale om de øvrige Skuespillere, og de andre Stykker, jeg har seet her — fordi jeg deels i dette Øieblik ikke har Følelse for andet, end Schröder, og deels fordi jeg frygter, at Læseren, hvis jeg indrømte hine blot tiende Delen af den Vidtløftighed, hvormed jeg har talt om ham, maatte falde paa at troe, vi aldrig kom ud af Hamborg igjen. Altsaa for denne Gang Intet om den Schröderske Truppe i Almindelighed — Intet om Madame Stark, Zuccarini, Klingmann, Langerhanns og Michaud i Særdeleshed — Intet om Don Karlos, Jægerne, og de øvrige Skuespil, jeg saae denne og forrige Gang, saa meget ogsaa alle disse Gjenstande fortjene Opmærksomhed. Kun dette maa jeg anmærke: Hamborgs Skueplads er af alle Seevær-

digheder den, som hidindtil meest har henrevet og tilfredsstillet mig — og jeg har Møie med at forestille mig Muligheden af en større Nydelse end den, som her blev mig til Deel. Havde jeg endog ikke seet meer end denne ene Forestilling af Kong Lear, nødtes jeg til at bekjende, at Alt, hvad jeg af dramatisk Konst hidindtil havde seet, var i Sammenligning dermed — hvad Voltaire er imod Shakespear.

Schröder.

Vi spiste i Gaar til Middag hos Schröder. Han boer overmaade smukt, i et af de skjønneste og smagfuldest indrettede Huse i Hamborg paa Bredden af Alsterbækkenet, hvor han fra sine Værelser og sin lille nydelige Have har en glimrende Udsigt over den skjønneste Deel af Byen. Græsk Elegants udmærkede Husets udvortes og indvortes Beskaffenhed, og romersk Urbanitet Huusherrens Levemaade. Hans Kone, der, som Cordelia, intet Indtryk havde gjort paa min Phantasie — thi hele Virkningen af denne Rolle tilhørte aldeles Shakespear — indtog mit Hjerte, som Madame Schröder. Hendes egentlige og maaskee eneste Rolle er Konens, Huusmoderens og Vertindens — udenfor Skuepladsen. Hun vandt meer end hun tabte ved denne Bemærkning i min Agtelse. En god Huusmoders Rang er uendelig ophøiet over en ypperlig Skuespillerindes; thi det er dog upaatvivlelig mere magtpaaliggende at opfylde de fuldkomne Pligter for Alvor, end at opfylde de ufuldkomne for Spøg. Men hvi spiller hun da? For hendes Mands Skyld! Men hvi lader han hende spille? Fordi hans Kjærlighed udentvivl gjør ham blind for hendes Naturmangler. Paa denne Maade kan jeg alene opløse det Problem: hvi den smagfulde konst-

forstandige Schröder ofte giver sin Kone hendes Evne langt overstigende Roller.

Om Eftermiddagen fulgtes vi ad til Comedien, og saae Beaumarchais Eugenie. Men, naar man har seet Frue Baronesse Krüdener spille denne Rolle, erindrer man intet Andet. Jeg kan ikke tænke mig Eugenie under nogen anden Gestalt — jeg drømte mig tilbage i Kjøbenhavn under Opførelsen — og saae bestandig Eugenie, uden at see paa Stykket.

Aftenen tilbragte vi meget behageligen atter hos Hamborgs Garrick. Han udlod sig med sin Misfornøielse, der ofte gaaer til Græmmelse, over hans møisomme, kjedefulde, utaknemmelige Post, en Omstændighed, der ikke lidet forundrede mig. Af alle tænkelige Bestillinger, sagde han, er kun een ubehageligere end den at være Skuespiller — den at være Skuespil-Directeur; at være begge Dele i een Person overgaaer næsten al menneskelig Taalmodighed — hvis Byrden ikke lettes ved rigeligt Udkomme og opmuntrende Hæder. Men, sagde jeg, den kildrende Følelse af sit Konstnerværd, den Tilfredshed, som altid er forbunden med overvundne Vanskeligheder, med lykket og til Mesterværk fuldendt Arbeid, og endelig Arbeidet selv, der selv er Lyst — skulde alt dette ikke i det mindste opveie de dermed forbundne Ubehageligheder? og gives der vel nogen Konstflid i Verden, som mere umiddelbar lønner sig selv, end Skuespillerens? Min Forundring blev Studsen, da han forsikkrede mig, at hans Spil var saa langt fra at være forbunden med Lyst, at han tværtimod, hvad den Følelse, som ledsagede det, angik, ligesaa gjerne vilde høvle, smede, eller lære Børn A B C, som forestille Kong Lear, eller spille nogen anden af de ham kjæreste Roller. De er altsaa, gjentog jeg, ikke Kong Lear selv, imedens De er paa Skuepladsen, ikke selv skuffet, i det De

skuffer Andre? — Troer De, svarte han, at det vilde lykkes mig at faae Tilskuerne til at glemme Schröder, hvis jeg et Dieblik selv var Lear — eller indbilde dem, at de see Kong Lear, hvis jeg noget Dieblik glemte Schröder? — De er altsaa under Spillet bestandig kold? — Saa kold, at jeg imellem Scenerne og Acterne spiller Directeurens Rolle, som om jeg bestandig havde staaet i Coulisserne. Min Varme er physisk og ikke aandelig, det er Anstrengelsens og ikke Begeistringens. — Sandelig! sagde jeg, jeg havde ikke troet, at der var en saadan Liighed imellem at gjøre Vers, og skuespille. Rigtig nok kjender jeg intet koldere, tørrere Slidarbeide, end det første; men deels havde jeg troet, at det sidste, formedelst den dermed forbundne sandselige Bevægelse, maatte være af en anden Beskaffenhed, deels, at der manglede mig til hiin Arbeidet ledsagende Lyst kun Evnen til at arbeide mesterlig. Versemageren træller, kun Digteren leger, tænkte jeg. Min eneste Trøst, naar jeg hørte tale om den Henrykkelse, hvormed den ægte Begeistring henhvirvler Poeten midt under hans Arbeide ved Praasen under Lofttaget mellem Muser og Gratier paa elysiske Enge, i paphiske Lunde, ja selv Gud veed hvor mange Siriusmile hen iblandt Himlens yderste Stjerner; og jeg i slige Omstændigheder fornam saa lidet af alt dette, at Musene tværtimod ofte foruroligede mig med deres Kraslen og Piben, medens Fodderne frøs paa det kolde Gulv, og alle de Stjerner, jeg opdagede, vare de, jeg af og til selv tegnede paa Papiret over hver ny Strophe — min eneste Trøst i denne ydmygende Sammenligning var en Anecdote, man fortalte mig om Lessing, der engang skal have sagt, at hans varmeste Scene har kostet ham den største Kulde. — Hvad Skuespillen angaaer, sagde Schröder, da troer jeg virkelig egen Kulde i høieste Grad nødvendig, for at vedligeholde Andres Varme. Skuespilleren maa, for altid at

glemmes, aldrig glemme sig, og denne kolde, strenge, kritiske Opmærksomhed er Labor; men sandelig intet mindre end Voluptas.

Samtalen blev meer og meer underholdende. Schröder taler med megen Bestemthed og Fynd, hans Kone med megen Fiinhed og Lethed. Vi bleve enige om, at Sententsen: Labor ipse Voluptas i den Forstand, hvori den almindelig tages, kan anvendes paa ethvert Arbeide, kun ikke paa Konstnerens.

Schröder er altsaa ikke Skuespiller af Tilbøielighed, og spiller ikke con amore. Det er imidlertid den ypperste Skuespiller i Europa — hvorledes hænger dette sammen med hiint almindelige Mundheld: Det er Lysten, som driver Værket?

For at forklare dette, maa man see lidt dybere i dette Ordsprogs Mening, end vel almindelig sees. Uagtet Schröder spiller med Ulyst, vil man dog komme efter, naar man har fundet Ordsprogets rette Forstand, at det kan forklares om ham. Lysten driver Værket, hedder det. Rigtig! Men hvad om det var Lysten til Frugten af Arbeidet, og ikke til Arbeidet selv, som driver? Sulte og tørste, slaae og lade sig slaae ihjel, pidske og skamskjende sig, er upaatvivlelig i sig selv ingen Fornøielse. Imidlertid seer man adskillige Personer, uden at være tvungne dertil, give sig af med deslige Forretninger — og det er her, meer end i noget andet Tilfælde, Lysten, som driver Værket. Men hvilken Lyst? Hos den Første Lysten til Guld, hos den Anden Lysten tilÆre, hos den Tredie Lysten til Himmeriges Rige. Lysten driver Værket hos Konstneren: men hvad egentlig Fornøielse er der i at staae Dag ud og Dag ind, og stryge Farver an, og slette dem ud igjen paa Bordug? Hvad Fornøielse er der i at hugge med en Meisel i en Træ- eller Steenblok? og hvori

bestaaer den Fryd, i gjennemvaagede Nætter at skrive lange og korte Linier paa et Stykke Papir, som, naar efter hundrede Udstrygninger og Forandringer, de lange ere blevne korte, og de korte lange nok, see ud som en Stiil i Tredielectie? Og naar nu Konstneren, som almindeligst, er fattig, og (hvad man her i vort kolde Norden, i det mindste om Vinteren, sikkert kan gjøre Regning paa) med forfrosne Fingre maa stryge, og hugge, og smøre — sandelig! lad endog Konstbegeistringen være nok saa varm, der hører dog virkelig næsten ligesaa meget til, zittrende af Kulde at kaste sig deri, som til med koldt Blod at springe ned i Ætnas brændende Hule! Horaz forklarer os imidlertid det sidste Særsyn:

— Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Insiluit. —*)

Lysten til at leve er den almindelige Strøm, som driver alle menneskelige Mølleværker, fra det ypperste til det ringeste. Den deler sig i tre Hovedfloder: Lyst til Ophold, Lyst til Opsigt, og Lyst til Opflugt — disse dele sig igjen i mangfoldige andre smaa Afledninger, hvorved de mindste Hjul, der ikke behøve saa megen Kraft, for at holdes i Gang, omdreies. De største Menneskehedens Hoved-Møller, Philosophernes og Konstnernes, ligge oppe i Strømmen, og somme saa nær ved dens klare, men vældige Udspring, at man kan troe det er Lyst til Sandhed og Fuldkommenhed selv — den ædleste af Lyster, som driver dem. For dem er Lysten til at leve det samme, som Lysten til at virke. Men alle, troer jeg, have de det tilfælleds, at den egentlige Kraft, som driver, ikke er Kjærlighed til Midlerne, men Kjærlighed til Medet.

*) — For Navn af Gud engang at vinde
Empedokles sprang kold i Ætnas Ild.

Altona.

Gerstenberg.

Den følgende Morgen besøgte vi Livmedicus Hensler, og gik derfra til Gerstenberg, som havde indbudt os til Middag paa et af Lyststederne udenfor Altona ved Elben. Det var det skjønneste Veir; vor Spadseregang var yderst behagelig. Vi fandt et veldækket Bord, med Udsigt over den neden under glimrende Flod, som vrimlede af Smaaskibe. Ene tre, os selv nok, paa det yndigste Sted af Verden, henfløb Dagen i Samtaler om Konsten og Nydelse af Naturen. Gerstenberg, som i de sidste Aaringer næsten aldeles har været tabt for det menneskelige Selskab, som Græmmelse over Tydsklands Uretfærdighed mod hans Arbeider, Huusbekymringer, Gjældqval og andre Ubehageligheder syntes at have styrtet i Fortvivlelsens Ligegyldighed — den tungsindige, besynderlige, fra mange Sider høist interessante Gerstenberg, var usædvanlig oprømt. Vi talte fornemmelig om den danske Litteratur, som han er meget bevandret i. Han ikke alene læser, men taler endogsaa Dansk til temmelig Fuldkommenhed.

Gerstenberg er en høi, velskabt, udvortes meget behagelig Mand, af hvis Ansigt en sjelden Genius umiskjendelig fremlyser. De Træk af Melancholie, hans nærværende Munterhed ikke ganske kunde udslette, gav hans Væsen noget saa Rørende, at jeg i kort Tid aldeles var indtaget af hans Person. De Timer, jeg tilbragte i hans Selskab, vare nogle af de rigeste, jeg har nydt. Med alt det, forekom han mig at have noget saa udvortes Sødt og inderligt Bittert, noget saa dybt Sandseligt og heit Fornuftigt, noget saa Klart og Utydeligt, noget saa Aabenhjertet og saa Tilbageholdende — at jeg ved hans personlige Omgang omtrent befandt mig i

samme Tilstand, som den, jeg befinder mig i ved Læsningen af hans Minona, et Stykke, hvori, efter mine Tanker, den laveste Snikfnak er parret med den høieste Phantasies meest fortryllende Ynde. Ikke som om han sagde noget Uforstaaeligt eller Trivialt; tværtimod i Alt, hvad der flød fra hans Læber, var Fornuft, Skarpsindighed og Dømmekraft; men et vist ubeskriveligt Mørke, jeg veed ei hvad, gjennemaandede det Hele — en vis varm Kulde, eller kold Varme, som gjorde mig det umuligt at vove endog det mindste Forsøg til hans Individualitets Bedømmelse.

Men jeg føler det; i det jeg taler om Gerstenbergs Uforstaaelighed, bliver jeg selv utydelig. Ligemeget! Læseren vil paa denne Maade sandseligst indsættes i min Forfatning.

Hans Ugolino, hans kritiske Breve, og fornemmelig hans Tändeleyen, en Urtekost, hvori de fleste Blomster synes, plukte paa Attisk Grund, at dufte Grækenlands yndigste Friskhed, have givet ham en udmærket Plads paa Tydsklands Parnas, hvor det imidlertid lader, som om Ingen bemærkede ham. Hiin sjeldne, overvættes fortryllende Muse synes i et Par Scener af det besynderlige Melodrama, at have skjenket ham sin sidste Gunst, for bestandig at forlade ham. Maaskee vinker ham Urania, eller en anden af hendes Søstre, til høiere Mysterier. Han lever indsluttet mellem sine Bøger, og, som man har sagt mig, forbybet i metaphysisk Grublen. Læsning og Musik dele hans Liv. Man beskylder ham for Uvirksomhed — og rigtig nok synes en alt for stor Ulyst til jordiskt Arbeide at være Aarsagen til hans ubehagelige Forfatning. Kort, Gerstenberg lader til at være et af de Væsener, som, ved en Feiltagelse af Naturen, bleve satte paa denne Klode, i det mindste i denne Tidsalder, da en vis Usædvanlighed ikke længer taales, og noget ganske Andet end Guder, Helte, Philosopher, Sylpher og Poeter regjerer Verden.

Faa Mennesker har jeg hørt saa modsat bedømme, som denne Mand. Hvor Dommene ere yderst forskjellige, tager man sikkerlig mindst feil af Sandheden ved at holde sig til de fordeelagtige; thi uagtet begge voxe ved Rygtet, er der dog gemeenligen ingen Sammenligning imellem Forøgelsen af det Gode, og Tilbigtelsen af det Slette. Hiin spirer langsomt, liig den helbredende Plante; dette skyder op i en Hast, og udbreder sig, som skadeligt Ukrud. Hvor sjeldne ere de Menneskehedens Urtegaardsmænd, som luge Bedet, og vande de tilsynekomne Planter!

Det Vigtigste, man almindeligst beskylder Gerstenberg for, er, som jeg nys har sagt: Ladhed. Han gider ikke forrette prosaiske Embeds Arbeider (siger man), og han har holdt op at frembringe poetiske. Hvad det første angaaer, da veed jeg ikke, om han har havt meer end een Leilighed til at vise sig som Embedsmand; og var maaskee samme af den Natur, at den aldeles stred imod hans. Men en Embedsmands Virksomhed kunne dog kun de bedømme, der have med hans Embede at gjøre. I Henseende til hans litterariske Stilstand, da kan man deels ikke vide, hvor længe den vil vare; om han ikke maaskee, før man seer sig til, bryder løs med sin Aands hele Artillerie, og med een eneste Salve jager alle Fiender paa Flugten — deels, om han og aldrig skrev noget mere, veed man ikke, hvilke overveiende Grunde han maaskee har dertil. Sandelig, der kan tænkes mange Aarsager til litterarisk Taushed; og iblandt andre synes grundet Frygt for, ikke at blive hørt, i det mindste at undskylde den. Skulde Gerstenberg, som det hedder, have forladt Poesien, for at opoffre sit hele Liv Philosophiens Dyrkelse — og jeg troer Verden vilde vinde meer end tabe derved — saa er Intet forklarligere end denne Taushed. Sandheder fanges ikke saa let, som Billeder; ofte meder Grubleren sit hele

Liv forgjeves, medens Vidspilleren drager det ene fulde Dræt paa Land efter det andet.

Vi spadseerte omkring i de over Elben hængende Haver, snart oppe paa Bakkerne, snart nede paa Sandbredden, og fornøiede os over Solen og Vandet og Træerne, som om vi aldrig havde seet disse Ting før. Egnen paa hiin Side Altona indtil Blankenese er virkelig fortryllende. Det er en Rad af langs med Floden henløbende Høie, fra hvis romantiske Brinke man har den meest smilende Udsigt over Elbøerne til Haarburg, Buxtehude og de paa den Side henstrøede Landsbyer. Paa Toppen af Blankenese, hvor jeg for to Aar siden saa ofte omsværmede, fandt Dronning Christina, siger man, det skjønneste Standpunkt i Norden. Det er mig uforklarligt, at ingen Landskabsmaler er faldet paa at fremstille denne Deel af Holsteen.

Altona selv har den behageligste Beliggenhed, man kan forestille sig. Der gives udentvivl faa Byer i Europa, som forene saa mange Tillokkelser. Nærheden af Hamborg, den tildeels deraf flydende lette Priis paa Levnetsmidler og andre Fornødenheder, de deilige Promenader, og Udsigterne fra Husene i det skjønne Pall-Mall indbyder saa meget til denne Bopæl, at det undrer mig, den ikke er bleven større og folkerigere, end den virkelig er. Den er imidlertid noget nær een af de største Byer med eet Kirketaarn i Europa. Jeg undrede mig i Forstningen meget over denne Omstændighed; men min Studsen ophørte, da jeg bemærkede, at man fra de fleste Gader kan see, hvad Klokken er paa Kirketaarnene i Hamborg. Da Hamborg ikke kan disputere Altona Luftens Gjennemsigtighed, er det det samme, som om den sidste By havde Taarnene selv. Det maa imidlertid være ærgerligt nok for Hammonia, saaledes at være nødt til at

laane sin Medbeilerinde baade Uhr og Kjæde, og see hende stadse dermed, som om hun havde betalt det med sine egne Penge. Godt og vel ogsaa, om man ikke engang seer en Proces opstaae derover, som hiin i Abdera over Æselsskyggen.

For Resten ere der adskillige Kirker uden Taarne; thi alle Religioner have i Altona fri Øvelse. Lutheranere, Katholiker, Reformerede, Qvækere og især Jøder leve sammen her, og have deres egne Templer. Denne Religionsfrihed har uden Tvivl ikke bidraget lidet til Byens Opkomst. Skibsfarten forekom mig meget anseelig, at dømme efter Skibenes Størrelse og Antal; ogsaa troer jeg Altonas Beliggenhed i denne Henseende endnu fordeelagtigere end Hamborgs, hvis den havde en god Havn. Den har adskillige ret skjønne Bygninger, og er i det Hele ulignelig smukkere end Hamborg. Raadhuset er en lille, men ziirlig Bygning. Det nye Comediehuus ved Enden af Pall-Mall mangler blot Comediantere.

Altona er ubefæstet, uden Volde eller Mure, og ligger paa Skraaen af en Bakke, som giver den et anseeligt Udseende. Den skilles fra Hamborg ved det saakaldte Hamborger-Bjerg — et Bjerg, der for Resten forekom mig næsten ligesaa fladt som Amager. Paa dette Bjerg, tæt ved Altona, staaer nogle smaa, tildeels høist elendige, smudsige Huse eller Brakker, hvor en Classe Mennesker, som jeg ikke vil nævne, end sige beskrive, vinke, true og ækle de Forbigaaende. Saa naturlig Hamborg opvækker Ideen om det gamle — og Altona om det nye Jerusalem, saa naturlig opvækker denne Samling af Pøbel-Lysthuse*) Ideen om Gomorrha. Det Ubehageligste ved Altona er, at man maa gaae her forbi, naar man vil til Hamborg.

*) Nu aldeles forsvundne eller traadte i Baggrunden. Udg. Anm.

Hamborg.

Vi fandt imidlertid en anden Vei, og gik over Marker og Enge bag om hele Staden til Klopstock udenfor Dammporten, hvorfra vi gik hjem i vort Herberge.

Den følgende Dag oplevede jeg et af de gyseligste Tordenveir, jeg, trods min physiske Angest, nogenside har ønsket mig. Alle gamle Christne ventede den yderste Dag, alle gamle Jøder Messias, og jeg, som dog ikke var gammel, Jerusalems Forstyrrelse. Tordenen slog ned paa adskillige Steder, dog uden at gjøre synderlig Skade, og Hagelen sønderslog nogle tusinde Vinduer. Torden er næsten overalt i Holsteen, men besynderlig trindt om Hamborg, formedelst den sumpige Beliggenhed, meget hyppig — og Uveiret, naar det engang er opkommet, varer meget længe, og anretter ikke sjelden betydelig Skade. Luften i denne Stad er imidlertid, som man paastaaer, ikke usund. Da Tordenen, Hagelen og Regnen havde udraset, gik jeg atter til Klopstock, som havde indbudet os til Middag udenfor Porten i hans Have, eller paa hans Have, som man her siger. Meget behagelig forfriskede vi os her i den rensede afkjølte Luft ved et sokratisk Bord under sokratiske Samtaler. Om Eftermiddagen gik jeg med Cramer til det berømte Baumhaus, een af de anseeligste offentlige Bygninger tæt ved Elben, hvor man, ene og i Selskab, til alle Tider, opvartes med Alt, hvad de grovere Sandser kunne forlange, fornemmelig i de hamborgske Principalmaterier: Spil, Mad og Drikke. Det er et meget rummeligt, høit Huus, med en Altan oven paa tredie Stokværk, hvorfra man overskuer en Vrimmel af hen og hid paa Elben glidende Skibe, en stor Deel af Staden selv, hele den hannoverske Kyst, og, hvad der især fortryller Øiet, de hist og

her i Floden frempippende Smaaser. Klopstock havde beskrevet mig denne Udsigt meget glimrende; men den overgik Beskrivelsen, der dog og, vel at mærke, blot var affattet i Prosa. Mit andet Øiemed med denne Promenade var, at smage et vist udenrigsk Øl, som i Behagelighed og Styrke endnu skulde overgaae Klopstocks Brunsviger-Mumme. Det var virkelig overmaade fortræffeligt, og jeg vil raade enhver Elsker af Øl at besøge dette Ølhuus. Vi fandt Gjester af alle Nationer der, hvis forskjellige Gebærder og Levemaade meget morede os. Man spiste, drak og spilte; spiste, spilte og drak; drak, spilte og spiste — jeg er bange for, at dette almindelige Recreationshuus, til hvis Spiiskammere og Kjeldere Europa leverer alle sine lækkreste Producter, gjør Schröders Theater megen Afbræk; thi man sige, hvad man vil: Kortspil gaaer for Skuespil, og Mad og Drikke for Alting i denne Deel af Verden. Paa Elben, som her er over en Miil bred, saae vi adskillige, tildeels temmelig store engelske, franske, spanske, hollandske og danske Skibe. Den Forvovenhed, man seiler her med i smaa Baade, er utrolig. Vi saae ogsaa den hamborgske Orlogsmagt; den bestaaer af een eneste Jagt med et halvt Dusin Kanoner.

Paa Hjemveien gik jeg ind i den Bohnske Boghandling, der i et af Stadens skjønneste Huse har et større Omfang, end alle vore Boglader tilsammentagne. Jeg fandt her adskillige Stykker af den originale Hamann, som jeg har hørt, Herders og Claudiusses Habakuk. Deres Samling er meget sjelden; og, sandt at sige, troer jeg, denne Sjeldenhed er den mærkværdigste ved dem. De ere deels paa Latin, deels paa Tydsk, deels paa Fransk — deels (og for det meste) paa intet Sprog. De synes virkelig alle at være skrevne — efter Mottoet paa hans Epistel over Inoculationen

af den sunde Forstand — pour les fous, pour les anges & pour les diables. Jeg kan ikke bare mig for, at afskrive en lille Prøve:

„Avançons, Monsieur", siger han i ovenanførte Epistel, „vers ce temple de papier maché, que le bon sens & la „raison publique doit à notre philosophie. Le Salamalec „d'un Géometre répond à toutes les enigmes du Sphinx „tutélaire. Une compilation des chevelures sert d'auréole „à la tète du Zoroastre Germanique (Leibnitz); les ma-„choires du Zoroastre s'attachent au tronc d'un Loup „(Wolf) marqué aux pattes & à la queüe; le dos du „loup est ennobli depuis hier par les ailes d'une „$\frac{\text{Chauve-souris}}{1000000000257}$ aërienne. Ici est la sagesse! Que celui qui „a de l'intelligence compte le Nombre septenaire de la „chauve-souris; car c'est un nombre d'homme, & les „ailes de la crosse amére relévent un Docteur de la Sor-„bonne en Gascogne le R. Pere — —"

Da jeg hverken er Affindig, eller Engel eller Djævel, tør jeg ikke vove mig til, at bedømme Viisdommen i denne forstaaeligste Paragraph i hele Epistelen; kun dette maa jeg tilstaae, at saa habakukisk den iøvrigt kan være, det dog aldrig kunde falde mig ind, efterat have læst den, at raabe til alle Folk, som mødte mig paa Gaden: har I læst Hamann? Jeg erindrer mig engang af en forrykt Hospitals-Candidat i Kjøbenhavn, at være bleven harangeret paa følgende Maade: „Efter utallige distilleerte Æggesopkeners ud-„trykkelige Befaling, har jeg den Godhed at melde Dem den „blodtørstige Kjærlighed, som Dronning Arabelle Hans-Datter „i Fjor den 27de i samme Maaned, Klokken tre Slet om „Flyttetiden, aflagde Prøve paa til offentlig Examen Artium „over Axelhængerkonsten. Meridianen var den Gang 365 „Grader under Frysepunktet i den guddommelige Walthers

„Hjerte, og Vinden blæste Sydvest; men jeg, Deres Maje-„stæt! blæser ad Kongeloven og ad hele Verden!“ Jeg har aldrig kunnet glemme denne mærkværdige Tale, som blev fremført med et Foredrag og en Gesticulation over al Beskrivelse, og skulde hist og her et Ord være undgaaet mig, uagtet jeg strax optegnede den med Blyant, saa indestaaer jeg dog for, at Meningen deraf ikke har lidt det mindste. Det er upaatvivleligt, at den er saa original, at intet ægte tydskt Storm-Lyn-Sving-Kraft-Genie skulde skamme sig ved den; imidlertid maa jeg oprigtigen tilstaae, at jeg har havt mindre Møie med at pille sund Forstand ud af dens Originalitet, end af noget andet saadant Stykke, jeg har læst af Hamann. De ovenanførte Mesterstykker have imidlertid det tilfælleds, at de begge virkelig synes at være dicteerte paa utallige distilleerte Æggesopkeners udtrykkelige Befaling.

S. Peersort.

Med Hovedet fuldt af tydsk og dansk Originalitet, forvildede jeg mig, efterat have forladt Bogladen, i Hamborgs afskyelige Smaagader. Jeg kom over een af de fire og firsindstyve Broer efter den anden, af een Krinkelkrog i den anden, indtil jeg endeligen fandt mig paa St. Peersort, hvis Etymologie og Beliggenhed Claudius eengang for alle saa nøiagtigen og beskueligen har forklaret mig, at jeg siden aldrig har kunnet tage feil deraf.

S. Peersort vil egentlig sige saa meget som Pladsen ved Sanct Peters Kirke, eller Sanct Peters Ort. For Korthedś Skyld (sagde Claudius) begyndte man alt tidlig at skrive St. Peters Ort, der snart udartede til St. Peers Ort, en Corruption, som Nærheden af Danmark,

efter de bedste Etymologers Formening ikke lidet har bidraget til. Da Fordærvelsen først var bragt saa vidt, varede det ikke længe, før et oeconomisk Genie faldt paa at tage det lille t bort fra det store S, hvorover det saaledes — per syncopen & crasin — blev SPeersort. For imidlertid ikke at glemme aldeles den hellige Oprindelse, ved denne profane Forkortning, er man i det verdslige eller geistlige hamborgske Raad, eller i begge, bleven enig om, aldrig at skrive det anderledes end med et stort P — og skal virkelig engang en vis Skrædder, som man af flere slige Træk havde mistænkt for Fritænkeri, og som i en Hast havde skrevet Speersort (efter Udtalen) isteden for SPeersort (efter Orthodoxographien), være bleven bragt for Magistraten, og eftertrykkelig straffet.

Den berømte hamborgske Pav Göze skal engang i en Prædiken have anvendt denne ugudelige Omgang med Navnet Sanct Peters Ort paa Christendommens Historie i Hamborg, ved at sammenligne Treenigheden med de tre særskilte Ord, som oprindelig tilhøre det: Sanct — Peter — og Ort, hvilke man i de senere Tider saa utilgiveligen har trukket sammen i eet: SPeersort. „Hvad det store P „angaaer, mine andægtige og dyrekjøbte Tilhørere!" blev han ved, „som, Tak skee Kirkens Vægtere, endnu er beholdt indtil „denne Dag, da frygter jeg, at det ikke vil vare meget længe, „før een eller anden fransk Abekat (Le singe, Lessing) vil „formaste sig til at ombytte det med et lille; thi Ørkesløs„hed, Djævelens Hovedpude, kan letteligen forlede en saadan „gudsforgaaen Krop til at spare den Tid, der gaaer bort med „Trækket af et stort P, ved at bruge et lille; og Gjerrighed, „som er en Rod til alt Ondt, kan ogsaa falde paa at spare „den Smule Blæk meer, der gaaer med til den rigtige „Orthographie. Har I ikke hørt, hvad jeg har fortalt Jer

„om den gamle Gnier, som aldrig satte Prikker over de smaa „i=er — ikke engang i Navnene: Christendom, christe„lig, Cathechismus, Kirke — som den Ugudelige dog „aldrig nævnte, end sige skrev, i sit hele syndige Liv? O! „mine Dyrekjøbte! Djævelen gaaer omkring, som en brølende „Løve, og søger ikke blot alle de andre Ting, men alle de „store P=er og alle de smaa i=er, han kan opsluge!“

„Men skulde det engang komme saa vidt, hvilket den „Wolfenbüttelske Ødelæggelses Vederstyggelig„hed (der ligesaa godt som den i Jerusalem er spaaet ved „Propheten Daniel) lader alle Troens Faarehyrder — hvor„iblandt mange ere blevne Svinehyrder — formode; skulde „det engang komme saa vidt, at hiin afskyelige jødisk=tyrkiske „Atheist*) eller Tilhængere, ved ugudelige Rænker og Trækker „fik det store P i SPeersort forvandlet til et lille p — saa „er det ude med Troen her i Hamborg, mine Dyrekjøbte! „saa er det ude med Arvesynden, det er: Djævelen selv, „hvorpaa min hele hellige Lærdom grunder sig, saa er det „ude med mig, saa er det ude med Eder alle, saa ere I af „Faar blevne Sviin, og jeg staaer her da, som en Svine„hyrde. Thi det store P er, at jeg skal tale lignelsesviis, „mine Elskelige! intet Andet end Arvesynden; tages denne „bort, er der ikke mere Christendom tilbage i vor Religion, „end Sanct Peterskirke i SPeersort, naar det store P var „borte o. s. v.“

Men da jeg dog nu eengang er paa SPeersort, og er kommen paa Tale om Pastor Göze, en Mand, der alene maaskee ligesaa meget, som alt det ypperlige Oxekjød, al den lekkre Fisk, alt det stærke Øl, og al den fortræffelige

---

*) Forfatteren af Nathan der Weise.

Viin, her findes *), har bidraget til Hamborgs endnu misundelsesværdige Orthodoxie og Kirkesalighed, kan jeg ikke andet, end sætte denne berømmelige Mand et ringe Minde i min tildeels ogsaa theologiske Dagbog. Luften, eller rettere Røgen, man aander her paa SPeersort, inspireerte mig opbyggelige Beslutninger. Jeg anvendte altsaa den hele Aften paa at samle mere Kundskab, og ordne den, jeg allerede havde om Pastor Göze, indtil jeg virkelig blev i Stand til at danne mig et fuldstændigt og tydeligt Billede af denne Zions Vægter. Da jeg imidlertid ikke tør forudsætte, at alle mine Læsere ere ligesaa hengivne til alvorlige og opbyggelige Ting, som jeg, saa vil jeg, for at skaane de letsindige Verdens Børn — saa lidt Skaansel de for Resten fortjene — lade det beroe med følgende Træk.

Herr Johan Melchior Göze, Ypperstepræst til St. Catharinekirken i Hamborg, var, som man veed, en dødelig Fiende af Gotthold Ephraim Lessing, den retskafne Alberti, den profane menneskelige Fornuft, o. a. d. Man vil letteligen tilgive ham det hellige Had, naar man betænker, hvor liden Forstaaelse der til alle Tider har været, eller den Dag i Dag er, imellem Lyset og Mørket. Bibelen siger rigtig nok, at vi skulle elske dem, som hade os; men den taler ingensteds om, at vi skulle elske dem, vi hade; hvilket og, som man let seer, vilde være en reen Modsigelse. Hvad hans Stridigheder med Lessing angaaer, da har denne hedenske Jøde-Tyrk i sine jøde-tyrkiske Hednings-Skrifter sørget for, at samme bleve udødelige nok; hans christelige Krig imod Alberti derimod er ikke saa bekjendt, og fortjener dog ikke

*) Claudius synger:
„Ja Hamburg — (Fleisch und Fisch und Wein
„Sind hier sehr gut, das merke!)" —
Han havde med Føie kunnet lægge „Bier" til.

mindre at være det til almindelig Opbyggelse. Luther, de symbolske Bøger, Bibelens Bogstaver, den gamle Catechismus, Satan, og Arvesynden (hvilke han alle bragte under eens Benævnelse) havde i denne ivrige Apostel den altidfærdigste Beskytter og Forfægter. Dog var Djævelen især, og hans Indflydelse paa os arme Mennesker, som det synes, hans fortrinlige Kjæledægge; og man kunde med Rette tillægge ham, meer end nogen Anden, det Æresnavn: Arvesyndens Donquixotte. Røre ved denne Dulcinea, og røre ved hans Viesteen, var det samme.

Den oplyste, retskafne, for nyttig Kundskab, Moralitet og sand Religion nidkjære Alberti udgav imidlertid en forbedret Catechismus, hvori Arvesynden spilte en saare liden og Djævelen aldeles ingen Rolle — og lærte, med Magistratens stiltiende Samtykke, offentlig efter samme. Göze lugtede ikke saasnart denne Lunte, før han, som en ærlig Vægter, peeb, og, skraalende! „Brand! Brand! Brand!“ ringede hele Pøbelen sammen med Zions Stormklokke. Han erklærte Lærebogens Forfatter for en Socinianer, for en Adiabolist, for en Mand uden Arvesynd, altsaa uden Deel i Christi Forsoning; thi Satan, pleiede han at sige, er Anklageren, de Troende have at gjøre med, og Arvesynden er, saa at sige, et Testimonium paupertatis, uden hvilket det ikke vilde være dem muligt at føre, end sige vinde Sagen. Paa femte Søndag efter Epiphanias, i Aaret 1772, udtordnede han fra Prækestolen denne Erklæring i en Forklaring af Evangeliet; Matth. 13. 24 seq. Hans Thema var: Vigtigheden og Nødvendigheden af Læren om Satan og hans Virkninger — og deri to Stykker!

1. „Falder den, saa maa Christi Sanddruhed og den hele hellige Skrift falde med“ — og

2. „Uden denne Lære er det platud umuligt, at forklare Syndens Oprindelse."

I det første Stykke viser han Satans, i det andet Arvesyndens Vigtighed og Nytte. „Er der ingen Satan, eller „hvis der er en, har han ingen Indflydelse paa Menneskenes „moralske Tilstand (siger han), saa har vor Frelser i Evan„geliets 25 Vers og dets Forklaring, 39 Vers, sagt en „aabenbar Usandhed — — Thi kan man sige, at et ondt „Menneske er Fader til alle Ondskabens Børn? Og hvo havde „da faaet dette Menneske?" — Efterat have leveret Theorien om Satans Sæd og Syndens Forplantelse, vender han sig til Menigheden i følgende Tirader: „Alle disse nødvendige „Sandheder lærer vor lille gode gamle Hamborger Catechis„mus rigtig, tydelig, fyndigen og bibelsk. Hvor mistænkelig „og farlig er altsaa en Ungdommen bestemt Lærebog, i hvil„ken de alle forsætligen forties! Jeg beder Eder for Guds „Skyld, mine Dyrekjøbte! lader Jer ikke forføre til at vige „fra den; og lader ingenlunde hine ugrundede og egennyttige „Beskyldninger gjøre Jer den stinkende! Den er ikke lemlæstet, „ikke sat paa Skruer, den er reen for Vildfarelser, og ægte „bibelsk. Een af vor Kirkes meest afgjorte Theologer har for„fattet, og hele Ministeriet billiger den. — Tager man „Satan og hans Virkninger bort af den christne Religions „Lærekjæde, saa er det umuligt at redde Arvesynden og Guds „Uskyldighed."

Paa en Tid, da hos os adskillige Antidiabolister synes at true med Albertiske Angreb paa Arvesynden, ja! undsee sig ikke engang ved, uden mindste Ærbødighed, at antaste Satan selv — paa en Tid, da man stærkt synes at tvivle paa Rigtigheden, Tydeligheden, Fyndigheden og Ufeilbarheden i vor lille gode gamle Cathechismus, og yttrer et Slags Lyst til at indføre nogen liden sund Fornuft, endog

i Troens Lærebøger — den syndigste af alle Lyster — paa en saa mistænkelig og farlig Tid har jeg ikke troet det af Veien, at anføre dette Forsvar for Kirkens rene Lære af en Mand, der sikkert var een af de meest afgjorte Theologer, og saa godt som Nogen forstod sig paa Djævelskab og Arvesynd — især da det i mine Tanker er det bedste, man har i denne Materie. Maatte det virke paa Andre, hvad det har virket paa mig, saa vilde jeg virkelig smigre mig med, ikke at have copieret aldeles uden Nytte!

Foruden denne ivrige Prædiken, som allerede virkede meget paa Cathrines Menigheds lange Ører og uomskaarne Hjerter, udkom et Pøbelen aldeles ophidsende Blad fra samme Haand, hvori Alberti blev skjeldt „et ugudeligt Uhyre, en vellystig Fraadser, en Pest for Religionen, en Socinianer, en Baalspræst og et Udskud af Menneskeligheden." Følgen af det Alt blev, at Magistraten saae sig nødt til at erklære den nye Cathechismus for kjættersk, lade den brænde af Bøddelen, og forbyde den værdige Lærer Prædikestolen. Alberti overlevede ikke længe denne Forhaanelse — nogle Uger derefter døde denne Retskafne, begrædt af alle Retsindige.

Børsen i Hamborg.

Da Hamborg er den tredie af Europas Handelsstæder, faldt det mig ind at ville see dens Børs, for at sammenligne i det mindste det Udvortes strax i Øiet faldende derved med vor. Den er deels tagdækket, deels under aaben Himmel; Bygningen er gammeldags og uanseelig. Men Vrimmelen af Handlende, som sammenstrømmer her fra alle Kanter i Verden, er over al Sammenligning med den, vore Børsdage opvise. Uagtet Handelsaanden ikke just er min Liv-Aand, og endnu

mindre min Skyts-Aand, indjog dog den, som her udbredte sine store Vinger, mig et Slags Ærbødighed. Den Mængde og Forskjellighed af Jordborgere, den virksomme Bevægelse, det Sammenstød af Kræfter og Midler, som slog mine Sandser, fremkaldte saa mange Ideer i min Sjæl om Handelens Værd, om hvor meget af sin Udvikling Jorden skylder den, om dens Indflydelse paa Konster og Videnskaber o. s. v., at Mercurius, hvis han i dette Dieblik personligen var gaaet mig forbi, vilde have saaet en meget dyb Compliment af mig. Guddommelige Søn af Maja! — vilde jeg have sagt — und mit Fødeland snart et overordentligt Besøg! reis engang til Kjøbenhavn, træd op paa Børsen, naar alle vore Kjøbmænd der ere samlede, og siig dem i din egen Veltalenheds Udtryk: „Danske Handelsmænd! jeg har nu længe reist „fra Hamborg til Amsterdam og London — fra London til Amsterdam og Hamborg — fra Amsterdam, Hamborg „og London rundt omkring i Verden, bestandig tvivlraadig „om, hvilken Stad jeg, næst efter disse, skulde vælge til „ordentlig Residents, og skjenke fortrinlig Beskyttelse. Eders „Byes Beliggenhed, Eders Folks Sø-Natur har endelig „fængslet min Opmærksomhed. Jeg har sagt mig selv: „Kjøbenhavn (især hvis Hoffet flyttede derfra) kunde være „den fjerde, om ikke den tredie Handelsstad i Verden; nu „siger jeg det Eder! lægger Haand paa Værket, ædle Borgere! „og jeg skal ærligen (trods Alt, hvad man stikler paa mig i „Henseende til denne Dyd) understøtte Eder. Men først og „fornemmelig aflægger den naragtige Undseelse over Eders „Stand, den daarlige Lyst til at prale med en anden, hvorved I fornærme min Guddom med bestandige Blasphemier! „Føler og skatter Eders Værd og Rang som Handelsmænd! „Siger med Grund: Os er det, som dyrke hine Ørkener og „fremtrylle Paradiser midt i sandige Heder — os er det, som

„bygge hine blomstrende Stæder — os er det, Konsterne og „Videnskaberne skylde deres Næring og Udbredelse — os er „det, Jorden har at takke for Overgangen fra vildt Barbari „til selskabelig Humanitet. Vi have adspredt Konstens Sæd„korn og samlet Naturens Skatte. Hele Kloden skylder os „sin Opdagelse og Forædling. Handelsmænd! foragter ikke „Eders ærværdige Stand og velgjørende Bestemmelse! Løber „ikke i Forgemakker efter værdløs Rang og tomme Titler; „men gjennemiler Havets og Jordens Vinkler efter Ting af „virkelig Værdi og grundet Ære! Ville I endeligen være „fornemme, saa værer ganske — hvad I ere bestemte til at „være! Hvilken Titelmands eller Adelsmands Fornemhed er „at ligne med den virkelig velfornemme Kjøbmands? — Lad „Baronen, General-ober-hof-hønse-huusmesteren, „ja Prindsen selv (naar de for Resten ikke besidde andet „end deres Adelskab, Titleri og Prindsenavn) reise omkring i „Verdens mægtige Stæder; man vil neppe lette Hatten her, „eller bukke Ryggen der for dem, end sige mere — man led„sage derimod den simple Handelsmand, hvis Skibes Flagge „vaie i alle Oceanets Bugter, paa hans Reiser; og sammen„ligne! Sagen er, at den store Handelsmand, hvis Hæder er „grundet paa Flid og Redelighed, hænger sammen med hele „Verden; den store Rangmand derimod, hvis Ære bestaaer i „Intet og Navne, hænger ikke sammen uden med ham selv „og de Insecter, som omflagre ham! Kjøbenhavnske Kjøbmænd! „kappes med Londons, Amsterdams og Hamborgs „i vittig Speculation, i gjennemtænkte Anlæg, i gjensidig „Understøttelse! Studerer Eders vidtløftige Videnskab, arbeider „med ufortroden Iver, og nyder i Fritimer Frugten af Eders „Vindskibelighed med den Appetit, Arbeide alene giver! Men, „siger I, vi have ikke Hamborgs grundfaste Girobank, ikke „dens lette Told; derimod skadelige Monopoler og unyttige

„Fabriker — jeg tilstaaer det; men disse Vanskeligheder kunne „overvindes; Mod og Flid overvinde Alt!“

Den Sammenligning, jeg nødtes til at gjøre mellem Physiognomiet af denne og vor Børs, var forbunden med en vis undseelig og ubehagelig Følelse. Det har altid forekommet mig, som om Handelen hos os ikke spilte den glimrende Rolle, den kunde og burde spille. At Danmark med sin fordeelagtige Beliggenhed, efter en saa langvarig Fred, ikke har bragt det videre heri, synes mig en Sag, hvis Problem det var værdt at løse. De nærmeste Aarsager ligge tydelige nok for hver Mands Øie; men den sidste Grund, den egentlige Hovedaarsag vilde det lønne Umagen at opsøge. Mærkeligt er det, at alle fortrinlig blomstrende Handelstæder have noget Republikanskt i og om sig; og man skulde snart falde paa, at en vis Grad af borgerlig og politisk Frihed var ligesaa nødvendig til Handelsopkomst, som Solskin til at modne Druer. Ogsaa er det ofte faldet mig ind, at der imellem ingen af Skyts-Guderne synes at herske saa liden Forstaaelse, som imellem Mars og Mercurius. De ere ingensteds hinanden nærmere end paa Himmelen, og selv der er dog en lille Afstand af fire og tyve Millioner Mile imellem dem. Krigsstandens staaende Tropper og Handelsstandens bosiddende Kjøbmænd synes ligesaa meget at ophæve hinanden, som Konsten at formere, og Konsten at formindske Verden. Især synes dette Tilfældet i vore militairiske Tider, der siden den nye Opfindelse, at ligge til Felts i Fred, virkelig fortjene mere Navn af krigerske, end nogen af de fordums, da man blot laae til Felts i Krig. Jeg kan ved denne Leilighed ikke tilbageholde een af mine eenfoldige Paradoxer: det synes mig nemlig, at Krig er allerskadeligst i Fred. I Krig plyndrer Soldaten vore Fiender; saa uchristeligt dette for Resten er, forekommer det mig dog naturligere, end naar

Soldaten plyndrer os, hvilket er Tilfældet i Fred. Og Soldaten selv er bedre faren med den første Plyndren. I Krigen har han adskillige Behageligheder; hvad han plyndrer er reen Gevinst; fryser han, kan han til Nød slaae sig varm; og bliver Livet ham med alt det for suurt, kan han paa en ærlig Maade lade sig slaae ihjel, uden at have nødig at indvikle sig i en lang kjedsommelig Proces til dette Diemed. I Freden derimod mangler han aldeles disse Fordele, og er reent ud, i mine Tanker, den ulykkeligste af alle Guds Skabninger. Besad han end nok saa stor Færdighed i at plyndre, saa ere ham saa mange Ting forbudne, at han nødes til at blive staaende ved nogle Skillinger om Dagen — og denne lovlige Plyndring opholder ham til Nød og Neppe Livet; falder det Naturen ind at lade Qvægsølvet i Thermometret synke til en vis Dybde, maa han, trods al sin Tapperhed, fryse ihjel i sit Skilderhuus; og vil han engang af Fortvivlelse over sin Skjebne døe, seer han sig nødsaget til at lade sit Gevær med en Knap, skyde den første den bedste Forbigaaende for Panden, lade sig arrestere, forhøre, dømme og omvende, for endelig at opnaae en taaleligere Plads i Helvede end den, han havde her paa Jorden. Godt og vel, om endog dette lykkes ham! — Nei! saa tusinde Gange heller Krig! siger Soldaten i denne Fred; og, som sagt, det siger jeg med. Det er paradox i høieste Grad, det veed jeg nok, jeg giver det heller ikke ud for andet; men — Armeer i Fred forekomme mig at være det samme, som Kakkelovne i Hundedagene, Orlogsflaader i en Indsø, eller Recensenter i Grønland. Mars er slettere anbragt imellem Arcadiens Hyrder, end Mercurius mellem Heltene for Troia.

Jeg veed imidlertid ret godt, at det indtil videre ikke kan være anderledes, og at disse Fredsarmeer i mange Henseender ere nødvendige. Er et nødvendigt Onde

derfor mindre et Onde? — „Men man maa intet Ondt sige om nødvendige Onder!“ Jeg beder om Forladelse. Der kunde komme en Tid, da hiint eller dette ikke meer var nødvendigt, og vee! om man da holdt det for et Gode!

Cramer, i hvis Selskab jeg, siden min Afreise fra Kjøbenhavn indtil i Dag den 13de Juni, havde nydt alt det Adspredende, Styrkende, Qvægende og Muntrende, jeg har omtalt paa de forrige Blade, reiste tilbage til Kiel. Vi vare begge tungsindige ved denne Leilighed, især bedrøvede mig denne Skilsmisse — jeg skyldte ham for en stor Deel det nogenlunde lette Lune, som satte mig i Stand til at sue Honning af de enkelte Blomster paa min Reise — hvad om jeg herefter finder Gift overalt? Vi havde saaledes vant os til hinanden — havde lidt efter lidt opdaget saa mange fælleds Paradoxer, fælleds Capricer og fælleds Kjepheste — den for Resten yderlige Forskjellighed mellem vore Hatte, eller rettere det, de bedækte — den Enes var rund, den Andens trekantet, saa at hvad der forekom den Ene Cirkel, syntes den Anden Triangel — tabte sig meer og meer i den voxende Sympathie mellem vore Hjerter, saa at vi gjerne havde reist med hinanden fra Hamborg til Paris, over Constantinopel, Peking, Gondar og Madrid tilbage til Paris igjen, uden at forlange andet Selskab. Alle Misforstaaelser, som i saa lang Tid havde holdt os i en vis Afstand fra hinanden, vare hævede, og — Gud give, de saaledes vare hævede mellem alle andre kjødelige og aandelige Brødre! Hvor venlig, hvor munter, hvor hjertefro vilde da Menneskeomgangen her paa Jorden blive! hvor sødt vilde Livet henglide i lutter sig mødende Deeltagelser, Overbærelser og Hjælpsomheder!

Jeg sidder nu alene i en lille Stue i Pasfows lille Kjøbenhavn i Hamborg — tredsindstyve Mile fra det store — i Midnattens stille Time — syg — uden Penge — uden Indsigter — uden Udsigter — uden Søvn — og hvad der er det allertungeste, uden synderligt Haab til nogensinde at erstatte disse Mangler. Trods al den Adspredelse, al den bedøvende Tummel, al den styrkende Nydelse, hvori jeg har ladet mig omhvirvle fra min Afreise til nu, er jeg dog saa svag, at jeg ikke engang har den Uvirksomheds-Kraft, som udfordres til at ligge i en Seng. Mit Uhr holder i dette Øieblik op at pikke; men heller vil jeg løbe Fare for, i Morgen at forsømme min Bortreise, end paatage mig det herkuliske Arbeide at trække det op. Overalt! det ærgrer mig, at mit Uhr skal have mere Liv, end jeg selv har.

Jeg har talt i Dag med en Læge, hvis Bekjendtskab jeg gjorde for to Aar siden, om min Sygdom, hvis Beskaffenhed jeg aldeles forklarede ham, og aftvunget hans Samvittighed den Tilstaaelse, jeg ikke har kunnet udvirke af den alt for venskabelige Doctor Hensler: at den efter al Sandsynlighed er ulægelig. Paa min alvorlige Forsikkring, at Livet var mig aldeles ligegyldigt, bad han mig ophøre med alle Medicamenter. Der er eet eneste Redningsmiddel, sagde han — men De vil neppe opleve Deres sex og tyvende Aar, hvis De ikke saasnart som muligt bruger samme — De maa gifte Dem!

Det er mig umuligt! sagde jeg — Saa nyd De den Tid, De har tilbage, blev han ved, uden ængstelig Bekymring! De vil snart see Enden paa Deres Lidelser. Min Erfaring kan ikke trøste Dem med Andet.

Denne Erklæring, der blot bestyrkede min egen Følelse, trøstede mig virkelig. Istedenfor at nedslaae mit Sind, har den skjenket mig en vis høitidelig Munterhed, som de ubeha-

geligste Tilfælde og de smertefuldeste Lidelser ikke kunde nedbryde. Jeg er nu virkelig roligere, end jeg nogensinde før har været det. Jeg seer nu Alt fra et ganske andet Synspunkt, og føler mig ikke saa meget paa Jorden, som i Verden, ikke saa meget i Tiden, som i Evigheden. Ethvert nyt Angreb af den Nerve-Krampe, jeg lider under, enhver ny Besvimelse, ethvert Stød af Skjebnen, som truer mig med Undergang, er mig ligegyldigt eller kjærkomment. Det eneste Haab — thi hiint Redningsmiddel er umuligt — er Døden; men dette Haab er vist; og sandelig! jo nøiere man stirrer derpaa, jo skjønnere bliver det. Dag efter Dag — fra det Dieblik, hun slog Sløret tilside og nærmede sig til mig — opdager jeg flere Yndigheder hos den frygtelige Atropos; hun er mig Venus Urania i Spidsen af høiere Gratier; og kun den eneste Hersker, jeg lystrer, kan afholde mig fra, strax frivilligen at styrte mig i hendes Arme.

I Pyrmont — tænkte jeg — er hendes Tempel. I Pyrmont i det mindste ere mange af hendes Præster. Fra dette Dieblik af, bedste blandt Parcerne! vær du min Seline!

Farvel! altsaa Hamborg! med Klopstock, Schröder, og Alt, hvad der ellers er deri! Farvel, elskte Danmark! Og Farvel endelig — —

Dog! det sidste Farvel! vil jeg opsætte til det alleryderste.

Wandsbeck.

„Min Gud! De lever endnu?“ raabte Claudius forrige Gang, i det han treen ind til mig temmelig langt ud paa Formiddagen i den faste Formodning, at finde mig død i

Sengen — „Lever De endnu? Jeg havde allerede talt med min Kone om Liiglagen, om hvorledes vi skulde faae Dem ud af Huset og begravet her o.s.v." Rebecca gjentog dette Raab nu igjen efter to Aars Forløb, da jeg pludselig med Klopstock og Hensler treen ind i Stuen, hvor jeg fandt Alt i den gamle Orden, paa en ny Søn og to nye Bugger nær — og tilforladelig! jeg forundrede mig selv over, at jeg ikke var død endnu. Desværre! svarte jeg — jeg døer for ofte, for at kunne døe tilgavns.

Men da jeg dog virkelig endnu paa en Maade er i Live — om just ikke saa ganske i levende Live, som det hedder — holder jeg det for min Skyldighed, at underrette Læseren om, hvorledes jeg er kommen fra Stadt Copenhagen i Hamborg til Claudiusses Huus i Wandsbeck.

Der gives adskillige Veie og adskillige Maader at gjøre denne Reise paa. Jeg vil ikke opregne dem alle; en Læser med nogenlunde Indbildningskraft kan selv gjøre dette — den Maade, Tilfældet valgte for mig til denne Forflytning, var overmaade vidtløftig; thi Altona kom to Gange i min Vei paa samme.

Da jeg havde ledsaget Cramer did og tilvinket ham det sidste Farvel, spadseerte jeg til Klopstocks Have, hvor jeg fandt Frue Brun og min Søster, som jeg ikke havde seet siden Kiel. De toge mig i Vognen med til Altona, hvor jeg tilbragte Natten hos Livmedicus Hensler. Den følgende Dag kjørte jeg med ham igjen tilbage. Paa Veien bleve vi Vidner til et høist eventyrligt Optrin. I det vi kjørte gjennem Altona, standsedes Vognen af en usædvanlig Mængde Jøder, hvis Skrigen, Tuden og urolige Gebærder anspændte vor hele Opmærksomhed. De syntes alle yderlig opbragte, og vi begyndte næsten at befrygte et Oprør, da vi pludselig opdagede en væltet Vogn, der syntes at spille en Hovedrolle

i denne Scene. Hvor forundret blev jeg, da jeg med Eet blev den maroccanske Jøde-Tyrk, Herr Sumble vaer, der skaaede sig som en Prophet, man er iſærd med at stene — og virkelig erfarede vi paa vor Forespørgsel, at det var hans Vogn, Israeliterne havde væltet, og at det var deres ramme Alvor, at stene ham selv, dog ikke som Prophet, men som Fritænker og Spotter, da han her i Altona, som man sagde, havde spillet Coras, Dathans og Abirams Rolle, og selv midt i Synagogen skjeldt Moses for en Bedrager. Vi benyttede den første den bedste Aabning, for at smutte ud af denne Mylren — især frygtede jeg, at denne nye Stephanus, eller rettere Antistephanus, skulde faae Øie paa mig, og bringe mig gammelt Bekjendtskab i Erindring, hvorved jeg havde løbet Fare for at blive stenet med; thi af en blind, opbragt, oven i Kjøbet jødisk Pøbel kan man ikke vente billig Distingveren. Jeg underholdt Hensler med Fortællinger af denne ualmindelige Nars Historie, saa vidt jeg kjendte samme, til Hamborg, hvor vi toge Klopstock til os, for alle Tre at spise til Middag paa Slottet i Wandsbeck. Vi stege først af hos Claudius. Det er overalt ikke let muligt, at kjende dette Huus, og kjøre det forbi.

Men det forlanger en udførligere Beskrivelse, end jeg denne Gang kan gjøre derover — jeg vil altsaa opsætte samme til min Tilbagereise; skulde jeg virkelig døe forinden, vilde dette Capitel dog være spildt; thi i saadant Tilfælde har jeg sørget for, at hele min øvrige Reise udebliver. Jeg kommer da til at aflægge et ganske andet Regnskab for min Reise fra Vuggen til Graven — end det nærværende for min Reise fra Kjøbenhavn til Pyrmont.

Har jeg ikke Tid til at beskrive et Huus, saa har jeg naturligviis endnu mindre til at beskrive et Slot, og mindst et Slot, som det i Wandsbeck, hvori to af vor Jords Engle

alene vilde bringe enhver Pensel og Pen til Fortvivlelse. Overalt, jeg maatte have seet og aftegnet alt andet Skjønt, hvad Himlen vil forunde mit Blik her paa Jorden, for ved Galleriets Ende at vove mig til det Allerskjønneste, til Himmelen selv i Dit hellige Smiil, guddommelige Julie!

O! maatte dette Smiil have lært mig at lide med Tusindedelen af Hendes Taalmodighed!

Vierlande.

Et heftigt Anfald af Krampe lod til at ville ende min Reise paa Slottet i Wandsbeck; man bragte mig med Nød og Neppe til mig selv igjen; imidlertid tog jeg, saa slet jeg var, samme Aften tilbage til Hamborg, Dagen derpaa til Altona, og derfra atter over Hamborg til Poppenbüttel. Jeg søgte, ved denne uophørlige Bevægelse, ikke saa meget at undløbe Døden; thi hvilken Extrapost kan holde det med den? som at undflye en alt for stille og rolig Følelse af Livet; og jeg raader Alle, i lige Omstændigheder, at betjene sig af dette Middel. Man maa være overvættes egoistisk, for ikke at glemme sit Subject i en vis hurtig afverlende Vrimmel af Objecter; og Intet er den Lidende skadeligere, end bestandig Bliven paa samme Sted. Der er Intet naturligere, synes mig; thi Livet er i sig selv intet Andet end Bevægelse. Bevægelse er det, som frembringer, opholder og fornyer alle Ting. Et Middel til bestandig Bevægelse for Sjæl og Legeme vilde være et Middel imod Døden.

Efter to Dages Ophold i det behagelige Poppenbüttel, gjorde vi os alle færdige til Pyrmontreisen, og kjørte tidlig om Morgenen i tvende Vogne over Wellingsbüttel og Wands-

beck gjennem Hamborgernes Lysthaver i Ham og Horn til Billewerder. Olde og Amtmandinde M*s tvende Døttre ledsagede os. Billewerder er en Samling af yndige Haver, hvorigjennem vi kjørte i en bestandig Allee langs med Billen til de dowe Elbe, hvorover vi satte i en Pram til Rehbrook. Her begynde de saakaldte Vierlande, eller Hamborgernes Canaan. Den overvættes Frugtbarhed, som udmærker hele denne af Elbens Arme og adskillige Canaler gjennemskaarne Flade, gaaer over al Forestilling. Den hele vidtløftige Strækning, som egentlig er fravundet Elbstrømmen, udgjør een eneste veldyrket Have, hvori Landsbyerne og de hist og her spredte Bondergaarde kunne ansees som ligesaa mange Lysthuse. Under, over, rundt omkring den Reisende spirer, voxer, grønnes, modnes alle Ceres's, Pomonas og Floras Skatte i en uophørlig Labyrinth af kjælne, vellystige Smaalandskaber. Elskere af den bløde Stiil i Naturen vilde her finde det sande Utopia, uden at savne det mindste til Idealets Opnaaelse. Det synes, som om hele Jordens Frugtbarhed havde sammentrukket sig i sin alleryppigste Udgydelse paa dette Sted. Kun Ovids vellystige Muse vilde kunne beskrive det i sin kjælneste Hyrdetime. Det er den sandselige Nydelses Tempel. I alle dets grønnende, blomstrende, frugtbugnende Løvsale qvæles Tanken i legemlig Behagelighed. Sjælen hendysses i alle Sandsernes fulde Tilfredsstillelse; man synes med kildrende Zittren at nedglide dybere i Naturens Barm, end Anstændigheden tillader, at opløses og hensmelte i dens alt for tæt krystende Vellystfavn. Med en vis Overmæthed iler man derfra, for at hensynke i en anden endnu varmere og blødere, og udmattes saaledes efterhaanden saa længe, indtil Nydelsesevnen aldeles udtømmes. Det var omtrent, hvad jeg følte paa Veien gjennem dette Schlaraffenland, og jeg er aldeles ingen Elsker af en saadan Tilstand.

Dens overvættes Behagelighed blev mig virkelig tilsidst ubehagelig. Jeg havde gjerne overladt enhver fornem Tyrk, eller Fedmetilbeder min Plads, efter fem Timers Forløb, hvori jeg allerede fandt mig meer end fornøiet. Hvorledes Hamborgerne her, og i det næsten ligesaa kjælne Billewerder, kunne tilbringe hele Maaneder, er mig aldeles ufatteligt. Jeg for min Part vilde heller tilbringe en Vinter i Grønland, end en Sommer her. Vierlandet er, trods al sin Frugtbarhed og kjælne Ynde, trods alle sine grønne Værter og gyldne Frugter, trods al den Beqvemmelighed og Magelighed, hvori man bestandig kan gotte sig der, af alle de Pletter, jeg hidtil kjender paa Jorden, den, jeg sidst vilde vælge til bestandigt Opholdsted.

Det var mig imidlertid umuligt at gjennemkrydse det, uden ved hver anden Objectgruppe at tænke paa Paradiis. Det er en virkelig Model til samme, og aldeles saaledes beskaffent, som det Ideal, den geistlige Indbildningskraft gemeenligen fremstiller, naar den vil gjøre de Troende opmærksomme paa det Liv, de har at vente efter Døden; og hvorfor jeg (hvis det virkelig er saa behageligt, som de paastaae) ydmygst betakker mig. Jeg havde for længe siden givet Helvede — endog efter den meest djævelske Beskrivelse over samme — Fortrinnet i min Dom; men ingensteds har jeg følt mere levende, og mere sandseligen, end her, at et Paradiis, som det omtalte, vilde — naar man lægger Evigheden til — være det utaaleligste Helvede, en nogenlunde ædru Forstand kan tænke sig. Et uophørligt Vellyst-Liv, hvis Behagelighed ikke forsødes ved mindste Arbeide, Møie eller Besværlighed! Heller, naar galt skal være, det Modsatte! Den ædlere Deel af mit Væsen, jeg føler det, vilde ikke lide saa meget ved evig Modgang, som ved evig Medgang. Frihed er Grunden, hvorpaa Menneskets virkelige Held alene kan

bygges; uden Frihed ingen Salighed — og uden mindste Modstand, uden mindste Kamp, og altsaa uden mindste Seier, ingen Frihed. Ikke at tale om, at Værdigheden af samme Aarsag vilde gaae aldeles i Løbet. Skulde Mennesket efter Døden komme i en for alle Vanskeligheder og Anstrengelser befriet Tilstand, behøvede det i sammes Vierlande blot at ønske, for at faae — vilde det virkelig blive fornedret, efter mine Tanker, endog under Dyrene. Men det har ingen Nød! Efter al Sandsynlighed ville vi paa hiin Side faae nok saa mange Besværligheder at kjæmpe med, nok saa mange Vanskeligheder at overvinde som her; ja, jeg haaber endog fuldt og fast, at de nærværende „denne Tids Piinagtigheder“ vilde være Muldvarpeskud imod hines Alper. Den Vinding, jeg vover at gjøre Regning paa, bestaaer ikke i Lettelsen af Byrden, men i Forstærkning af Kraften til at bære den. Denne vil Forsynet sikkerlig paa en sig og Mennesket værdig Maade bestandig udveie i Forhold til det, den skal anvendes paa. Sandt at sige, troer jeg, at dette Forhold aldrig vil blive meget anderledes, end det er her; thi var et rigtigere muligt, indseer jeg paa ingen Maade, hvorfor det ikke allerede skulde være blevet indført. Uagtet jeg for nærværende Tid just ikke føler mig saa saare lykkelig, maa jeg dog tilstaae, at dette Liv ligesaa meget nærmer sig mit Ideal til Himmerig, som mit Ideal til Helvede — og ønsker jeg dog med alt det, at forlade det, brænder min Længsel desuagtet efter et tilkommende, er det ikke saa meget, fordi jeg ønsker mig flere Glæder og færre Lidelser, som fordi jeg ønsker andre, og formoder begge ulige større.

Det Eneste i denne Egn, som contrasterer med Kjælenheden i det Hele, er Indbyggernes Huse, der ere for det meste fire til fem Stokværk høie, med mange og bitte smaa tildeels figureerte Vinduer, udzirede med Billedværk, og bema-

lede med allehaande Farver. Bønderne ere overhovedet rige, tykke og fede. De Fruentimre, jeg saae, vare, paa lidt for megen Trindhed nær, ret artige, nogle endog smukke. Deres Dragt er ikke ufordeelagtig. Man siger, at de spille Houris-Rollerne i dette Paradiis. For Resten er det ikke blot Planteriget, som luxurierer her; ogsaa Dyreriget synes at være meget yppigt. I eet eneste Huus i Neu-Gamm talte jeg fire og tyve uhyre Flesteskinker under Loftet, foruden andet Fødefærd. Kirsebærrene vare allerede modne, og vi behøvede, mens vi kjørte, blot at række Haanden lidt i Veiret, for at plukke dem.

Vierlandene tilhøre Hamborg i Fælledsskab med Lybek. De oversvømmes undertiden af Elben; og Skaden, derved lides, vilde i enhver anden Egn være ubodelig; her derimod forvindes den aldeles efter nogle faa Aaringers Forløb. Om jeg mindes ret, fortalte man mig, at Alt, hvad jeg nu saae, for elleve Aar siden havde staaet under Vand; og dog saae det ud overalt, som om det havde blomstret siden Noahs eller Deucalions Vandflod i uforstyrret Rolighed.

Jeg begyndte netop at see mig om efter Pusterum, da vi befandt os ved den anden Ende af denne tørre Elbe, og fik Øie paa den vaade med det overfor liggende Land, hvis nøgne Høie gave mit slappede Blik en ny Vederqvægelse. Den magreste Bjergegn er mig dog kjærere end den fedeste Flade. I denne har jeg Ormens, men i hiin Ørnens Følelse. I hiin synes man dog noget at hæve sig fra Jorden, og i denne Skuffen hæver Sjælen sig virkelig; i denne derimod bliver man bestandig klæbende ved det Lave, og Tanken selv tyknes i den tungere Luft. Det flakke Landskab, endog det allerskjønneste, har desuden altid en vis Monotonie, der langt om længe bliver kjedende. Hvad den saa almindelig prisede overvættes Frugtbarhed angaaer, da gjør jeg ikke

synderlig meget deraf, naar den blot skyldes en naturlig fed Jordbund. Menneskeflidens Spor i dyrkede Heder ere mig langt kjærere.

Grændsen.

I Zollenspicker, paa Bredden af Vierlande, Grændsestedet mellem Hertugdømmet Holsteen og Fyrstendømmet Lüneburg, deelte Selskabet sig. Vi toge Afsked med den elskværdige Olde, som kjørte tilbage med de to unge Damer. Det forekom os, som om vi toge Afsked for bestandig; vi bleve hængende i hinandens Arme, og havde Møie med at skille os fra hinanden.

Jeg gik ned til Elben, og lod den sidste Taare rinde deri. Hvilken Veemod bemestrede sig mit Hjerte! Maaskee betræder jeg dig for sidste Gang, nordiske Jord — maaskee seer jeg Eder aldrig mere, forladte Venner i Danmark og Holsteen! Aldrig? Jo! sikkert engang i mindre taagede Egne! Og lønner det Umagen at see hinanden her, hvor man næsten aldrig sees uden gjennem elendige Briller?

Vort lille overblevne Selskab samledes — vi satte over Elben. Den flyder her strid og grumset. Gule Strøm! sagde jeg, i det vi stødte fra Landet, vær mig et Lethe, modtag den sidste ubehagelige Erindring af Hiinsidens Kummer — bortskyl den i dine stride Bølger — til Oceanets Afgrund! Jeg fandt mit Hjerte aldeles lettet, og nærmede mig de overfor vinkende Høie, bag hvilke Heden udbreder sig, som den Alt forglemmende Skygge nærmer sig Elysium. Jeg fandt mig løst af utallige Baand, fri som Fuglen, der svævede over mig i Luften; jeg fandt mig første Gang Jordborger; og denne Følelse farvede mine Kinder med en ny Rødme, pirrede

mine Nerver med en ny Kildren, og satte alle mine Muskler i en saa levende Bevægelse, at jeg saae mig i Stand til at springe paa Land med en Fyrighed, som om jeg pludselig var bleven frisk — og jeg var det virkelig meer, end jeg siden min Vaagnen den sidste Morgen i Kjøbenhavn nogensinde havde været det.

Var det muligt, bestandigen til rette Tid saaledes at gjenstemme de slappede Livsaander — kunde Mennesket altid, naar det behøvedes, saaledes optrække sit Uhr — troer jeg, det stedse vilde skuffe Døden, der kun i de Øieblikke, hvori det indre Princip slumrer paa sin Vagt, lister sig til at anbringe Morderslaget. Men da dette Princip trænger til Slummer, som alle andre Vægtere — er Livets uophørlige Bevaring ligesaa chimærisk, som Staternes.

Vi kjørte gjennem veldyrkede Marker til Flekken Winsen, hvorigjennem der flyder en Bæk, og siden over Moor og Stene til det gamle Bardewyk, hvorfra et meget romantisk Landskab paa venstre Haand langs med Floden Ilmenau underholdt os til Lüneburg.

Denne Stad praler med otte anseelige Spire, og falder med sin høie Kalkbanke og Saltværket, særdeles i nogen Frastand, meget glimrende i Øiet. Jeg nærmede mig den med et Slags Ærbødighed — ikke saa meget for Spirenes og Bankens, selv ikke saa meget for Saltets Skyld — uagtet Salt er mig, næst Brød og Vand, det uundværligste til Livets Ophold — som fordi den har Æren af, i sit Skjød at have frembragt een af de største Tonekonstnere, og een af de elskværdigste Mænd, jeg kjender.

Lüneburg.

Saa udmattet jeg var af Heden og den evige Kjørsel fra Klokken fire om Morgenen til Klokken otte om Aftenen, kunde jeg dog ikke andet, da det randt mig i Sinde, end anvende de faa Øieblikke, vi maatte opholde os her, til at besøge vor Schulz's Fader. Jeg veed ikke, hvorpaa den Lyst egentlig grunder sig, at ville see udmærkede Personers Forældre, Sød- skende, Børn — og i Mangel af disse (især naar vi ikke have seet Personen selv), deres Værelser, deres Grave, deres Haandskrifter, ja indtil Ting, de blot have havt i Hænderne — men vist er det, at denne Lyst er een af de naturligste i den menneskelige Natur. Den sætter Millioner Fødder i Bevægelse, som man kan overtydes om paa Veiene til Ein- siedlen, til Loretto, til Mecca, til Jisje og til Ermenonville — hvi skulde den ikke flytte mine gjennem Lüneburgs Gader? Forgjeves altsaa duftede Stegen, blinkede Vinen paa det dækkede Bord, og — forlad mig det, søbt- smilende Venus! forgjeves overfunklede de to smukkeste Øine, man kan forestille sig, alt det Øvrige, da Datteren i Verts- huset traadte ind; de vilde have fastholdt mig i enhver anden mindre religiøs Stemning. Frue Brun havde samme Idee, hun gav mig sin Arm, vi vandrede altsaa begge omkring paa Gaderne, til vi fandt Bager Schulz's Huus. Det var saa lille, som man kunde vente sig det; — paa faa Undtagelser nær, er jeg kommen efter, at de største Mænd ere komne til Verden i de mindste Huse. En ærværdig graahærdet Olding, med en Næse, som vilde have sat den gamle Shandy i Henrykkelse, i hvide Skjorte-Ærmer med Aftenrødens Ven- lighed i sit Udseende, sad paa Bænken i Gadedøren og røg sin Pibe. Jeg tvivlede intet Øieblik, at det jo var den

Mand, vi søgte — uden videre Forespørgsel nærmede vi os ham med den Ærbødighed, hans blotte Alder fordrede — og, i det hans Kone kom til, hilste begge fra deres Søn. Hvor spillede Glæden i deres halvfjerdsindstyveaarige Træk, da de hørte, vi kjendte ham, og vare hans Venner — to Tilfælde, som noget nær ere aldeles uadskillelige. Vi kom ind i en lille simpel Stue, og satte os alle i Kanappet, for at pluddre efter Hjertens Lyst om denne Søn, om hans Kone — om hans Brødre, der alle meer eller mindre ere musikalske — uagtet begge Forældrene ikke lode til at have været det — „Mein Sohn in Coppenhagen", sagde Moderen, „ist mir doch immer der liebste g'west; er hatte fast keene Untugenden, muß ich sagen, und ist so simpel, und denn auch gerechtiglich!" „Ja!" sagde Faderen, „du hast Recht!" — „ja wohl ist er simpel und gerechtiglich!" istemte vi — gamle Mama hentede imidlertid Kringler og engelsk Øl. Jeg drak et Glas, og da jeg ved det andet opbød Capelmesterens Skaal, raabte hun med forynget Munterhed: „Ja! ja! daß Gott Ihn segne!" „Ja! ja! das wolle Gott!" sagde Faderen — og derpaa toge vi, efter mange gjentagne hjertelige Haandtryk, Afsked og gik. Sandelig! dette første udenlandske Besøg og Bekjendtskab fuldendte den livelige Stemning, jeg var sat i ved Scenen paa Elben — det var saa ganske efter min Smag, saa simpelt, naturligt og godlidende, at jeg ikke kunde bare mig for at ansee det som det lykkeligste Varsel for min følgende Vandring. Vi dandsede meer end gik tilbage gjennem de nette, stille, reenlige Gader, hvis Kanapper og Forstuer havde noget overordentlig Patriarchalskt og Hjemmeligt.

Slottet, hvor den engelske Prinds Edvard, der nu opholder sig i Schweitz, har ligget i halvandet Aar, Raadhuset og Hospitalet, kom jeg forbi, uden at standses i min Fart — des oftere, og des længere opholdte mig de mange

deilige Øine, rosenrøde Kinder, slanke Liv og nette Fødder, som kom tilsyne i Gadedørene, eller vimsede mig forbi paa Gaden — de lignede alle meer eller mindre Datteren i Vertshuset — og da jeg endelig kom hjem, og saae denne Galathea nok engang, havde Lüneburg, fra denne Side betragtet, allerede taget Palmen fra Lybek. Det gjorde mig ondt, saa snart at maatte forlade denne elskværdige By, hvori, foruden de nys omtalte Særsyn, Indskrifterne paa Husene fornemmelig fristede mig til nøiere Studering. Jeg havde og gjerne beseet Saltværket, hvis Tiden havde tilladt mig det. Hvad det berømmelige Sviin angaaer, som, efter Sigende, har opdaget samme, og derfor gjemmes den Dag i Dag til udødelig Afminde i en Glaskiste paa Raadhuset — da trøstede jeg mig let over, ikke at see det, især, da man paa mit Spørgsmaal: hvor mange Hoveder det havde havt? fortalte mig, at det havde været et Sviin med ganske almindelige Talenter.

Den Lüneburgske Hede.

Da vi havde et Stykke Vei af ti Miles Længde gjennem lutter Lyng for os til Celle, sadde vi allerede Klokken fire om Morgenen alle paa Vognen og rullede ud af Staden, omtrent en Fjerdingvei — da Vognen pludselig gik itu. Ingen af os led mindste Skade ved denne Leilighed; Damerne slap med en Smule Skræk. Medens vi vare beskjæftigede med at sætte Hjulene i Stand igjen, kom en fremmed Herre i en prægtig engelsk Vogn forbi, og befoel sin Kudsk og Tjener at hjælpe os. Imidlertid gik jeg i Forveien. Den ganske nye Natur her — saa udskregen den for Resten er — fristede mig til nøiere Bekjendtskab. Overalt fra min Barndom af

var det eet af mine Livønsker, engang at gjennemvandre en Ørk. En saadan Egn uden Høie, altsaa og uden Dale, uden vilde eller tamme Lov-Værker, uden Søer, uden Bække, uden Tegn til Beboelse — kan lignes med en Foliant, som bestaaer af lutter rene Blade. Hvo, der ikke har lært at skrive, er i Forlegenhed med en slig — den maa nødvendigen kjede enhver blot Læser. Den derimod, som selv er i Stand til at frembringe noget Sort paa Hvidt, fornøier sig ofte meer over en saadan Bog, end over mangen nok saa veltrykt Qvart eller Octav — og mangen Skrivpapirs-Subscribent, som selv har lært at skrive, saae vist heller ved sit Exemplars Gjennembladning, at alt det Trykte var reent borte. Jeg for min Part i det mindste har een og samme Smag i Naturen og Konsten, i Henseende til Egne og i Henseende til Malerier, musikalske Compositioner og Digter-Værker: enten noget usædvanlig Ypperligt eller — slet Intet.

Jo længere jeg kom frem i min Ørk, jo behageligere og jo mere underholdende blev den mig. Rigtig nok opdagede mit udvortes Øie Intet uden Lyng og hist og her enkelte vantrevne Naaletræer — Alt omkring mig laae udstrakt i en uafseelig sortegraa nøgen Flade. Men des flere skjønne Særsyn svævede forbi mit indre Øie i tusinde uforstyrrede Phantasier. Snart kom mig en langskjægget Eremit, en ærværdig gammel Dervisch med Vand i sin hule Haand, snart en forvildet Prinds af China, snart en flygtende Prindsesse af Tiflis, snart en Pillegrim, der ved hvert tredie Skridt fremad gjorde eet tilbage, snart en vandrende Ridder, snart tre pjaltede Propheter, snart fyrretyve rædsomme Røvere, snart en heel Caravane med alle sine Dromedarier, snart alle Israels Børn, sexhundrede Tusinde i Tallet, forbi — jeg havde neppe Tid til at hilse paa dem allesammen med et Nik, som sagde, at jeg kjendte dem — da pludselig den hele Scene gik

op i en almindelig Støv- eller Sand-Røg! En Larm under mig og over mig og om mig forstyrrede saa aldeles min Opmærksomhed, ved paa eengang at trække den opad, nedad og til Siderne, at jeg med lukte Dine ligesaa godt vilde have seet Alt, hvad jeg saae — hist strede to frygtelige Krigshære i det ene Hjørne, her Caravanen mod Røverne i det andet, Trolde og Kæmper i det tredie — og den aldrig nokfom berømte Ridder af Mancha med al Verdens Faar, Geder og Veirmøller i det fjerde. Min Ørk var i dette Dieblik saa befolket, at jeg halv begyndte at frygte for Mangel paa Plads, da Raslingen af en Vogn tæt bag mig døvede al den øvrige Larm — jeg sprang til Siden — Røgen, og Alt hvad deri myldrede, var borte; og jeg saae Intet — uden den nysomtalte Herre, som lod holde stille, i det han gjorde mig en Compliment, og bad mig tage Sæde hos sig.

Jeg gjengjældte hans Tilbud med en meget forbindtlig Taksigelse — men tilgiv mig, min Herre! (lagde jeg til) det forundrer mig, at en Mand af Deres fyrige Udseende (han lod til at nærme sig de Halvtredsindstyve) kan lade sig age gjennem en Egn som denne? Besad jeg end alle Verdens engelske Eqvipager — den har for mange Fortryllelser for mig til, at jeg ikke skulde foretrække at gjennemvandre den til Fods, med mindre Podagra netop bandt mig til min Chaise.

„Besynderligt!" sagde han med et Smiil, og betragtede mig nøiere — „De er den første Beundrer af denne Hede, jeg har fundet paa mine Reiser. Jeg selv er vel kommen over tyve Gange denne Vei; men uden at opdage mindste Fortryllelse paa samme" —

„Forlad mig! men De har maaskee ikke gjort dens Bekjendtskab — ikke engang det første Skridt dertil, ved at stige ud af Deres Vogn?"

„Var det ikke saa hedt“, sagde han, „De overtalte mig til at forsøge det“ —

„C'est le premier pas qui coute” — sagde jeg —

„Var jeg ikke saa træt“ — endte han med et Buk — og lod atter kjøre til. Vognen rullede bort — den blev mindre og mindre, og kom mig tilsidst ganske af Syne. Jeg overlod mig til mine Reflexioner over denne Mand. Det var en ørkesløs og ødsel Reisende, tænkte jeg, een af disse Herrer, som reise for at reise. Dog — hans Physiognomie havde behaget mig — hans artige Tilbud fortjente overalt en mildere Formodning om hans Charakteer — jeg ærgrede mig over at have afslaaet det: du har afslaaet et Menneskes Bekjendtskab, tænkte jeg — og hvo veed, hvor interessant et Menneskes? Hvordan det nu ogsaa var — hvad er interessant i hele Skabningen, som det ypperste af alle levende Dyr? Selv denne fortryllende Hede — blev jeg ved, og saae mig om — men hvor studsede jeg! Intet uden Lyng og Lyng og atter Lyng! Alt det Høitidelige var forsvundet — omsonst stræbte jeg at kalde hine levende Phænomener tilbage — Alt var tomt, eensformigt, tørt, koldt, dødt, ligegyldigt, utaaleligt. Du seer ham aldrig mere — sukkede jeg — og han syntes dog gjerne at have villet tale med dig! Hvad maa han desuden tænke om din Egensindighed? Hvo veed, hvormangen mødig, nødsaget Fodgænger, der vilde være glad ved at age en Station imellem, for snarere at naae Huus — for snarere at overrumple en længselfuld ventende Kone — du kan have skadet ved denne Uforsigtighed? Om han nu med Bevidsthed eller uden Bevidsthed foresætter sig, aldrig herefter at tilbyde nogen Fodgænger sit magelige Sæde? Jeg kom i ondt Lune, græmmede mig over, ikke at kunne forstrøe det i menneskeligt Selskab — den ene Vogn kunde jeg ikke naae, den anden kunde ikke naae mig — jeg tradskede afsted i Lyngen,

og besluttede — saa afskyelig forekom mig hele Egnen — at benytte mig af Veiens eneste Fordeel: i Blinde at kunne vandre den, uden Frygt for at stødes eller gaae feil — og lukke Dinene, for ikke at see den.

Jeg veed ikke, hvor langt jeg var gaaet paa denne Maade, der lidt efter lidt begyndte at more mig, og kalde Phantasierne tilbage — da jeg pludselig standsedes i min blinde Fart af et Par Hænder, som greb mig i Skuldrene. Jeg er fuldkommen overbeviist om, at mine Dine aabnede sig af sig selv, eller rettere mechanisk, uden al oversandselig Ordre — ligerviis som jeg er vis paa, at det umiddelbare Buk, hvormed jeg gjenkjendte Manden, der var bortkjørt, skete uden al tydelig Bevidsthed — „Det er altsaa med lukte Dine“, sagde han, i det Echoet af hans Latter tabte sig i næste Birkeskov, „man opdager denne Egns Fortryllelser?“

„Tilforladelig, min Herre!“ svarte jeg, i det jeg med Eet vaagnede, „jeg seer intet andet Middel dertil; men er det det eneste, troer jeg det ogsaa fuldkommen sikkert“ —

„Jeg vilde ikke have Noget derimod“, sagde han, „dersom jeg ikke selv saa ofte havde forsøgt det, uden at spore denne Virkning“ —

„Men De har formodentlig kun forsøgt det i Deres Vogn, min Herre! Troe mig, at denne Forskjel er overmaade betydelig. Man drømmer ganske anderledes til Fods end til Vogns! De maa allerede ofte have lagt Mærke til, at en Drøm i Deres Vogn er langt anderledes beskaffen end en Drøm i Deres Kirkestol, og en Drøm i Deres Kirkestol igjen langt anderledes end en Drøm i Deres Seng“ —

„De er en besynderlig Philosoph!“ sagde han med en Mine, som hævede Rangen i dette Udtryk til en Compliments høieste Værdighed — Jeg lod, som jeg ikke hørte det —

— „Og en Drøm til Fods i Lüneburger Hede overgaaer nu alle Drømme“ — blev jeg ved, og bukkede mig temmelig dybt — „især naar man vækkes deraf paa en saa behagelig Maade.“

Jeg veed ikke af hvad Aarsag: om for den smagfulde Eqvipages Skyld, eller fordi han havde en vis Freeports Mine, eller fordi, ved hans første Stilleholden, Mylord Wath then? randt mig i Sinde — men hidindtil havde jeg holdt min Ubekjendte, uagtet han talte Tydsk, for en Engellænder.

„Mit Navn er Caillard“, sagde han, da jeg paa hans Forlangende havde sagt ham mit Navn og mit Fødeland — „min Familie maatte flygte med de øvrige Hugenotter fra Frankrig — jeg var ene midt i en fremmed Verden i en Alder, hvori man bruger Leden — men jeg har været ligesaa lykkelig, som flittig, har erhvervet mig en anseelig Formue, som sætter mig i Stand til hvert Aar at gjennemreise et Stykke af Europa med al mulig Beqvemmelighed — og har i den øvrige Tid af mit Liv, nemlig hver Vinter, en Beskjæftigelse, som ved Vanen er bleven mig Fornødenhed.“

„Paa denne Maade“, gjentog jeg, „har Tilfældet efter al Anseelse bragt de to forskjelligste Reisende sammen, der nogensinde have spadseret med hinanden gjennem denne Hede.“ Jeg fortalte ham endnu kortere min Historie, end han havde fortalt mig sin — han udførte derpaa nøiere, hvad han allerede havde sagt mig — jeg ligeledes; og neppe havde vi paa denne Maade spadseret en halv Miil, før vort gjensidige Bekjendtskab var fuldstændigere, end det ved mange Aars daglige Omgang i en Stad sandsynligviis havde villet blive det.

Hede-Philosophie.

„Jeg holdt Dem strax for en Stoiker“ — sagde han — „hvorfor holdt De mig?“ — „For en Epicuræer“, svarede jeg. — „De er meget oprigtig!“ „Paa en Skueplads, som denne, behøves ingen Maske“, blev jeg ved.

— „To be or not to be that is the question!“ *)

Han anbragte denne første Linie af Hamlets Monolog over Selvmord med en saa betydende Mine, med en saa betydende Tone ved denne, som det syntes mig, meget lidt passende Leilighed — at jeg strax sagde til mig selv: Enten er denne Mand en Nar, eller en Viis! i det han bad mig ind i sin Vogn, som langsomt rullede ved Siden af os, og som han i dette Dieblik bod holde stille. Jeg modtog Tilbudet — vi satte os — og Kudsken kjørte til.

Aristip selv havde ikke kunnet ønske at sidde mageligere. Jeg længtes efter Opløsningen af den dobbelte Opgave: To be? or not to be? — og Nar? eller ikke Nar?

„Jeg gad afhandlet denne Materie med alle tænkende Mennesker“ — begyndte han. „De maa tilgive mig, at jeg syntes at fremtrække den ved Haarene; men Tiden er for kort i denne Verden til lange Præliminarier“ —

Han er ingen Nar! sagde jeg ved mig selv — „Jeg frygter“, udbrød jeg høit, „at min individuelle Mening om denne Shakespearske Linie er alt for individuel til at“ —

„Jo individuellere, jo kjærkomnere!“ — sagde han hurtig.

Han er aldeles ingen Nar, tænkte jeg. „Min særdeles individuelle, som jeg troer, og derfor noget undseelige Mening er den, at Shakespear i denne Linie ikke har sagt sin, men Hamlets Mening — at den er umiddelbar poetisk — men i det Høieste kun middelbar philosophisk — rigtig!“

*) At være til, eller ikke at være til, see det er Knuten!

„To be or not to be is not the question*) i mine Tanker!“

„Denne Mening har De tilfælleds“, sagde han, „med alle de Dogmatister og Orthodoxer, jeg kjender!“

„Jeg beder om Forladelse! Det er ikke fordi jeg enten paa Grund af saa kaldte Demonstrationer, eller saa kaldte guddommelige Aabenbaringer finder mig overbeviist om Fortsættelsen af min Tilværelse; men fordi sammes Ophør og fuldkommen Tilintetgjørelse i al Fald er mig aldeles ligegyldig.“

„De kan altsaa tænke Dem Tilintetgjørelse uden Gysen?“ spurgte han.

„Jeg veed ikke, om jeg kan tænke mig den“, svarte jeg, „men det, jeg forestiller mig ved samme: Ophør af al endog blot Mulighed til Bevidsthed, skrækker mig aldeles ikke. I alle urolige Forfatninger, hvori min Fornuft enten bluner, eller slumrer, eller sover — lokker den mig; i alle rolige — hverken ønsker eller frygter jeg den.“

„De er den første, som har roest mig Lüneburger-Hede, eller not to see“, sagde han — „og den første, som har yttret mig Ligegyldigheden over not to be! Men taler De alvorligen, eller paradoxerer De blot, for at oplive Samtalen?“

„Jeg forsikkrer Dem paa min Ære, at jeg taler saa alvorligen, som om jeg talte med Philosophien selv i Sandheds Overværelse. Der er mig Intet ubegribeligere, end hvorledes de mangfoldige Philosopher, der for Resten modsige hinanden næsten i alle andre Ting, komme overeens i den Paastand, at Intet skrækker Naturen og oprører Fornuften saa meget, som Utilværelse. Jeg troer, sandt at sige,

*) At være til, eller ei være til, er ikke Knuden.

at der stikker en Smule Praleri i denne Forsikring; thi at saa mange lærde og dybsindige Mænd skulde tage feil af hvad der egentlig handles om i dette Enten — eller, og snakke hen i Taaget, som man siger, er usandsynligt. Angesten og Forfærdelsen for Utilværelse forekommer mig at have noget meget Lignende med den Modbydelighed og Frygt, somme af vore fine Damer have for Fluer, Roser, Safran, Mandspersoner og ingen Ting — en Frygt, som gemeenligen kun yttrer sig i Selskab, og forsvinder, naar de blive alene — under to eller fire Øine — med Objecterne. Det lader saa smukt, at falde i Besvimelse — især naar man i Forveien kan sørge for Maaden at falde paa — og det lader selsomt, dybsindigt, metaphysiskt, at gyse for Intet. Jeg, som hverken er selsom, dybsindig, eller overnaturlig, og heller ikke skjøtter om at ansees derfor, bekjender aabenhjertigen, at Intet forskrækker mig ikke.« —

»Frygten for Døden finder De altsaa ligeledes unaturlig?«

»Ingenlunde! jeg finder den rigtig nok ufornuftig; men aldeles ikke unaturlig. Frygten for Døden er overalt ikke Frygt for Intet. Det er Tabet af en Milliondeel, af en Tusinddeel, af en Tiendedeel, af høit den halve — og ikke Tabet af den hele Tilværelse, som skrækker i denne Forestilling. Bestod Døden i aldeles Tilintetgjørelse, vilde den ikke skrække Menneskene nær saa meget. Enhver nogenlunde frisk og rørig Forstand vilde da strax have den Slutning ved Haanden, som beroligede Sterne: »Jeg maatte være en Nar, om jeg frygtede dig, o Død! thi saalænge jeg er, er du der ei, og naar du er, er jeg der ikke.« Hvordan man altsaa snoer og vender det, har Phantomet Utilværelse ingen Side, hvorfra det i mindste Maade kunde forstyrre min Rolighed; thi er det aldeles Intet, falder natur-

ligviis al Betænkelighed derved og derover bort — og er det Noget, angaaer dette Noget ikke mig?" —

— „Men Lysten til at existere" — — —

— „Existerer ikke!" brød jeg hastig af. — „Hvad man kalder saaledes er intet Andet end Lyst til at virke, handle, nyde, frembringe — kort sagt Lyst til Yttring af det engang existerende Væsen. Denne Lyst er, som jeg troer, almindelig og aldeles naturlig. Hiin Ulyst altsaa er ikke Modbydelighed for Tabet af vort Væsen — men for Tabet af sammes Yttring — som oftest blot paa den Maade, man er vant til. Saaledes indbilder hiin sig, at gyse tilbage for Tilintetgjørelse, der i Grunden kun skjælver for Tabet af Liv — og denne for Tabet af Liv, der egentlig kun frygter for Tabet af Spisen, Drikken, Spillen, Leflen, o. d. l." —

„Og om nu Døden i egen Person kom Dem imøde i dette Øieblik?" —

„Hans Majestæt skulde være mig hjertelig velkommen!" sagde jeg.

„De frygter altsaa ikke mindste Tab ved denne Leilighed?" —

„I det Høieste for Tabet af — Deres Selskab."

Epsdorf.

Vi vare paa denne Maade komne til en lille Flekke, hvor vi stege af Vognen, for at tage Frokost. Man kan i Epsdorf have ypperlig kold Steg, Parmesan- og Schweitzerost, Franskbrød og Madera — vel at mærke! naar man fører det selv med sig. Vi leirede os paa en Plads foran Kroen under aaben Himmel, for at tilfredsstille den synderlige Appetit, Veien havde givet os. Tjeneren dækkede i en Hast en omvendt Tønde for en der liggende Egestub, i et Øieblik kom

Flasker, Glas, Knive, Gafler og alt Tilbehør frem, som ved Slaget af en Talismann; Vinen sprudlede i guldrandede Chrystaller — Alt var saa beqvemt, smagfuldt, lækkert og lokkende, at det kjære Meta pludselig forsvandt af min metaphysiske Stemning. „To enjoy! that is the question”, sagde jeg, i det jeg tømte Glasset.

„Men Deres Stoicismus“ —

„Apropos! — Forlad mig, at jeg falder Dem ind i Deres Tale! paa hvad Grund har De holdt mig for at være Stoiker? Jeg tænker, Epicurus selv har oftere gaaet til Fods, end aget.“ —

„Just ikke det; men den Omstændighed, at De forlod tre saa artige Damer — (jeg havde sagt ham, at jeg hørte til hiint Selskab) — i Deres Alder — og i denne Hede.“ —

„De vil maaskee let forklare dette“, meldte jeg, „naar jeg siger Dem, at den ene af disse Damer var en Enke, den anden en gift Kone, og den tredie min Søster.“ —

„Der kunde siges meget om det første og det andet“ — sagde han; „men det vilde føre os for langt fra vor slupne Materie.“

Vi satte os igjen i Vognen.

Divels Steinweg.

Saaledes kalde Hannoveranerne den Vei, vi nu kjørte; og den fortjener sit Navn — i ondt Lune. Vi derimod fandt den begge ret artig. Uden ængstelig at søge hiint slupne Meta, kom vi det efterhaanden nærmere og nærmere i vore Diskurser. Jeg begyndte at finde mig meget vel i denne Vogn, og forsonede mig lidt efter lidt med dens Mageligbed. Herr Caillard var en Mand af Erfaring, Smag og Kundskaber. Han

fortalte mig sin Historie fra Begyndelsen til Enden, fortroede mig sine Principer og sine Omstændigheder, og Resultatet deraf blev, at jeg holdt ham for den lykkeligste Mand paa Jorden. »Jeg har Alt«, sagde han, »hvad jeg har ønsket og kan ønske mig, Sundhed, Rigdom, Huusfred (thi jeg er ugift), en temmelig god Samvittighed, Bøger — og saa meget i Panden, som der behøves til at more mig med dem — jeg kjender kun eet eneste Savn, mangler kun een eneste Behagelighed i denne Verden — men det Ene er Nok til at forbittre al min øvrige Nydelse, og sætte mig i Classe med alle andre Ulykkelige.« —

Jeg plagede min Gjettekraft med at udfinde hvad en saadan Mand i saadanne Omstændigheder endnu kunde mangle. „Det er dog vel ikke Frihed“? sagde jeg — „thi jeg begriber ikke, hvorledes en riig Handelsmand i en fri Rigsstad skulde savne samme?

„Nei! Himlen frie mig — jeg hverken vilde eller kunde leve een Dag til Ende uden Frihed.“

„De er vel ikke af en Hændelse forelsket i een eller anden grusom eller ulykkelig Prindsesse?“

„Det var endnu mindre Tilfældet!“

„Ah! — nu traf jeg det udentvivl — Deres Sjæl brænder af Torst efter Sandhed, efter Tilfredsstillelse i Henseende til Opløsningen af de store Fornuftopgaver, der hidindtil ere ligesaa mange philosophiske Gaader — De leder om det, saa mange brave Mænd fra Anaxagoras til Spinoza have ledt om og ikke fundet — den philosophiske Steen, som skulde begrunde vore Ideers Hovedbygning?“

Han forsikkrede mig, at han i denne Henseende var temmelig rolig. „Saa maa De — trods al Deres Sundhed — være plaget med den ulyksalige Snue?“ sagde jeg.

„„Den anden efter Jupiter, og rig,
„„Fri, agtet, elsket, Kongers Konge, og
„„Særdeles frisk — kun plaget lidt af Snue!“„*)

Da han og negtede dette, opgav jeg Gjetningen af hans mørke Tale.

O Lyksalighed! af alle Jordens Chimærer er du den allermeest chimæriske! Heller vil jeg lede om tørre Figener paa Bunden af Havet og om friske i denne Hede — heller vil jeg lede om Frihed, og Sandhed selv, eller de Vises Steen, end være saadan en Nar, at løbe furr efter dig, Veirlys for alle Veirlys, Jordens almindelige Lygtemand!

Jeg troede endelig, eengang at have fundet en aldeles lykkelig i alle Henseender misundelsesværdig Mand — og nu — sandelig! uagtet jeg ikke har ti tusinde Delen af hans Rigdom, uagtet jeg ikke har tusinde Delen af hans Eqvipage, uagtet jeg ikke har tiende Delen af hans Sundhed — uagtet jeg maaskee ikke har tredie Delen af hans Forstand — uagtet jeg for Resten har ikke blot alle de andre Savn, han ikke har, men tillige det eneste, han lider under — jeg vilde dog ikke bytte med ham!

Han indgød mit Hjerte fra dette Øieblik af virkelig Medlidenhed. Men hvori bestod da hans overordentlige Ulykke? Man høre det og skjælve!

„Hvad nytter det mig Altsammen til?“ sagde han, „C a f f e, som jeg elsker meer end al Jordens Vine, og meer, i det mindste i mange Øieblikke, end alle Jordens Fruentimmere, C a f f e, som jeg elsker til Raseri — C a f f e er mig a l d e l e s f o r b u d e n!“

---

*) -- Uno minor — Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum,
Præcipue sanus — nisi cum pituita molesta est.
Hor.

Lee, hvo som vil, herover! For saavidt Alting i denne Verden, fra en vis Synspunkt, er tragisk, vilde det være undskyldeligt, om man græd — men for saavidt Alt, fra en anden Synspunkt, er komiskt, kan man ikke heller tage en Smule Latter ilde op. Kun tage man sig i Agt for at lee med en vis Haan over det Suk, hvormed min lykkelige Mand fremførte hine Ord; thi det kunde let være, at man, i det man udleer ham, tillige udleer sig selv, sin Fader, sin Bedstefader, sin Oldefader, sin Tipoldefader, og saaledes sin hele Familie opad til Adam.

Om man, ved at belee en saadan Uviisomhed, tillige beleer i Forveien sin Søn, Sønnesøns Søn, og saa videre sin hele Familie nedad til den sidste Descendent — vil jeg ikke afgjøre. Det vil komme an paa den Vei, Menneskeheden engang vælger. Bliver den ved at gaae frem paa den nærværende Sti — vil et eller andet Caffe-Savn bestandig bestrøe den med Torne.

Havde han sagt: Chocolade er mig aldeles forbuden, eller Thee, eller Engelsk Øl, eller Madera eller Jordbær — vilde man have fundet hans Græmmelse derover ligesaa urimelig.

Hiin Erobrer græd, siger man, da han ingen flere Lande fandt at undertvinge. Den, der harmer sig over Savnet af en Verden, og den, der græmmer sig over Savnet af Caffe — er i mine Tanker lige affindig — og lige tilgivelig. Lysten til en Kop Caffe og Lysten til en Krone — Higen efter Smagen eller blot Røgen af hiin, og Higen efter Udødelighed ere lige rasende, og lige — menneskelige."

Vor nysnævnte Stammefader besad (om man skal troe Historiens Sigende) alle de Fordele og Beqvemmeligheder, havde alle de Nødtørftigheder og Behageligheder, en nyskabt Mand med nogenlunde Billighed kan forlange. Fuldkommen

Uafhængighed af andre Mennesker, lykkelig Kjærlighed, og rolig Søvn syntes at kappes med hinanden om at dysse hans unge Sjæl i den sødeste Tilfredshed. Hans Opholdsted var netop det Modsatte af denne Hede, den skjønneste, frugtbareste, kjelneste Plet paa Jorden. Den opgaaende og nedgaaende Sol opglødede dens Ynde Morgen og Aften i Himlens varmeste Purpur — tykløvede Træer frembøde ham hver Middag deres kjølende Skygge. I Bækkens Krystal saae han sin Mage fordoblet, og naar han under Palme-Taget i hendes Arme hensmeltede i Kjærligheds saligste Fortryllelse, ved Vandfaldets, Vestvindens og alle Fuglenes sammenstemte Melodier — hvor var hans Tilstand misundelig!

Hvilken Rigdom, hvilken Overflod besad han! Den hele Verden, med alle dens Skatte og Velsignelser fra Solen, der bestraalede hans Paradiis, til Rosen, som beduftede hans Leie! Herre over alle levende og livløse Skabninger, og tidobbelt nydende sin Herlighed ved at dele samme med sin Elskede — hvad fattedes ham?

Mellem titusinde Nydelser og sandselige Fortryllelser — var Frugten af eet eneste Træ ham forbuden. Farvel, Tilfredshed og Ro! Farvel for bestandig, al hans Lyksalighed?

Jeg erkjender, at det vilde have gaaet mig, som det gik ham; og den, som ikke erkjender den Sandhed, at det vilde have gaaet enhver i hans hele følgende Familie ligeledes, har maaskee studeret Alt, hvad der kan studeres fra Melkeveien paa Himmelen til Melkeveien i sit Kjøkken, har maaskee studeret alle Stene og Planter og Dyr, og alle de Folianter og Qvarter, som handle derom — men hverken sig selv, eller Mennesket.

Da man ikke veed, hvad det var for en Frugt, hvis Savn Adam ikke kunde udholde — kan det ligesaavel have

været Caffe, som nogen anden. At den var saare lystelig at see til — vil ikke sige mere, end at den var forbuden. Enhver forbuden Ting er lystelig at see til.

„Hvad nytter det mig Altsammen?" — sagde Adam, og saae sig rundt om i Eden, og saae den opgaaende Sol, og den rødmende Høi, og den lysnende Skov, og det glimrende Vandfald, og de mange bugnende Frugttræer, og, hvad der var skjønnere end det Alt, den vaagnende, smilende Mandinde — „hvad nytter det mig Altsammen til, da jeg dog ikke tør smage denne — Caffebønne?" —

„Og hvad nytter det mig Altsammen?" — sagde Herr Caillard, og saae sig om i den Lüneburgske Hede — „Caffe er mig aldeles forbuden; een eneste Kop vilde dræbe mig".

„Kan det trøste Dem", sagde jeg, „saa maa jeg sige Dem, at jeg er netop i samme Tilfælde." — „Og De fortvivler ikke derover imellemstunder?" — „Nei! svarte jeg; thi det er ikke min eneste Plage. Havde jeg, som De, alle andre Livets Behageligheder, vilde jeg maaskee ogsaa fortvivle."

Jeg erindrer ikke, hvorledes vi herfra kom igjen paa Tale om Utilværelse. Han sagde mig, at Aarsagen, hvi han havde bragt denne Uting paa Bane, var, fordi han — „foretrak den for alle Ting paa Jorden".

Forfængeligheds Forfængelighed! Ingen føler dig saa dybt, som de Ulyksalige, vi misunde!

Schafsthal.

Hele Selskabet samledes her Klokken fire om Eftermiddagen. Damerne skjændte lidt paa mig, fordi jeg saa aldeles havde forladt dem midt i en Ørken, og — da de ikke vidste, hvor jeg var bleven af — indjaget dem Frygt for at have forvildet mig. Herr Caillard undskyldte mig, ved at paa-

staae, han havde bortført mig med Vold. Sagen var, de vilde have havt mig hos sig, for at snakke dem i Søvn — jeg lovede dem denne Tjeneste paa det skjønne Stykke Lyng, som endnu var tilovers — og lod altsaa Manden uden Caffe reise alene til Celle.

Vi gjorde i Forveien et ypperligt lille Maaltid her af Jordbær, forlystede vore Øine med Synet af nogle Bøgetræer — og især med Synet af nogle ret artige Lyng-Nympher, hvis Kinders Roser og Halses Lilier erstattede meer end tilstrækkelig Mangelen paa Blomster i denne Egn. En stor Mængde Faarehjorde i Nærheden lod mig slutte, at de vare Hyrdinder; og, sandelig! de vare de meest arcadiske, jeg hidindtil har seet. Jeg faldt paa at troe, Naturen havde udtømt sin hele Frugtbarhed paa denne Plet af Jorden i deres hoitbølgende Barme.

Vi vare neppe komne en halv Miil fra Schafsthal, før Damerne allerede slumrede. Jeg fortsatte min Snak med Spatzier, indtil han og faldt i Søvn. Jeg var nu igjen aldeles overladt til mine egne Betragtninger — og Scenen var virkelig af den Natur, at man enten maatte sove, eller — meditere. Den egentlige øde og sørgelige Deel af Veien fra Lüneburg til Celle begynder her. Sand, Lyng og Mose, omrandet af evige Gran- og Fyrreskove, er Alt, hvad man opdager. Ikke eet eneste Tag — intet Vand — intet Menneske — intet Dyr — selv ikke i Luften — naar jeg undtager en gyselig Mængde Ravne, der fra det sidste Slag her imellem Franskmændene og Hannoveranerne endnu lugte til Valpladsen. Over denne stille, døde Flade ruller Vognen saa let og sagte, at man hører sit eget Aandedræt. Søvnen i Vognen og den almindelige Slummer i hele Naturen havde kunnet hendysse enhver Anden; men jeg var nu engang saa

vaagen, at jeg tvivler paa, den længste Prædiken i Doctor A's, B's eller C's Smag vilde have kunnet dysse mig i Slummer.

Jeg havde hidindtil hverken havt Tid eller Sted til at anstille Betragtninger over min Udenlandsreise — og det var mig ret kjært, at jeg nu fandt al den Ro, som behøvedes hertil. Da jeg havde bragt alle didhørende Forestillinger i et Slags Orden — fandt jeg, at Intet i denne Verden var nyttigere og behageligere, end en saadan Reise. Jeg summerede denne første Dags Indtægter, og fandt dem overstige en heel Maaneds i Kjøbenhavn. To Yderligheder i den materielle og to i den intellectuelle Verden vare allerede henlagte i min lille Erfarings-Sparebøsse: Vierlandene og denne Hede — Patriarchen i Lüneburg og hiin Kongers Konge uden Caffe — det forekom mig, i det jeg løftede Hovedet, som om disse fire nye Mynter tyngede den dobbelt, og altsaa veiede alene ligesaa meget som Alt, hvad der i Forveien laae forvaret.

Hvad den sidste angik, da gav hans Bekjendtskab — det andet paa denne Side Elben — og de Samtaler, vi havde havt med hinanden, mig Anledning til adskillige Reflexioner over Lyksaligheds-Læren, eller, som man og kunde kalde den, Nydelses-Philosophien. Men de vare alt for paradoxe og heterodoxe, til at jeg skulde vove paa eengang at komme frem med dem alle. Kun een eneste til Prøve. Man er Lyksalighed nærmere i Mangel, end i Overflod, tænkte jeg — de Herrer derfor, eller Fruer, som intet andet Maal i denne Verden have, burde tage sig vel i Agt for enhver ny Beqvemmelighed, for enhver ny Binding, og, kort sagt, for ethvert Ønskes Opfyldelse — thi bringe de det saa vidt, at de intet Savn mere kjende, savne de Alt. Den rigeste Mand er naturligviis den allermeest nødlidende; thi han har i egentligste Forstand dræbt sin hele Capital, i det

han har taget den fra Haabet, i hvis Gjemme den alene levede.

Mennesket er saaledes indrettet, at Alt, hvad der af udvortes Ting virkelig skal lyksaliggjøre ham, maa ligge foran ham i en vis Frastand. Hans fremilende Natur er bestandig i en saadan Fart, at Intet saa snart er tæt ved ham, før det er ham forbi.

Den menneskelige Lyksalighed er, kort sagt, en virkelig Regnbue. Saalænge den er foran os, hvælver den vor Udsigt med syvfold Glands og Fortryllelse. Ikke saasnart ere vi midt deri, før den er forsvundet.

Jeg holder derfor, maa jeg tilstaae, meer af enhver anden Philosophie, end af den, som opstiller hiin Regnbne til Maal for vor Fremilen — da den i Anvendelsen synes mig saa aldeles at hæve sig selv, som nogen Modsigelse kan det. At lede om det, som da først ganske tabes, naar det er fundet, forekommer mig yderst urimeligt.

Og jeg er vis paa, at denne Hedehyrde lever meget muntrere og sover meget sødere, end den fede Bierlandsbonde!

Milde Himmel! lad mig altid beholde i det mindste syv uopfyldte Ønsker! Lad deres Regnbue stedse forskjønne min Fremsigt — og skulde jeg komme den for nær — saa ryk den, trods alle mine indstændige Bønner, tilbage!

Celle.

Men hvorledes vil det gaae mig og min Dagbog, hvis Indkomsterne paa min Reise saaledes voxe? tænkte jeg, i det vi rullede gjennem Forstaden over Floden ind i denne anseelige

By. Har Veien fra Lüneburg hertil fyldt saa mange Vinkler i mit Hoved, Kroge i mit Hjerte og Sider i min Dagbog — Veien fra Lüneburg til Celle, hvorpaa der dog, efter de nøisomste Reisendes Forsikkring, er intet Mærkværdigt, hvor Alt er tomt, eensformigt og dødt — hvorledes vil det da gaae herefter, naar jeg kommer ind i den fulde, afverlende, levende Verden? Det vil jeg lade Himlen og Papirmølleren sørge for.

Det Første, som faldt mig i Øiet i Lüneburgs Vertshuus, var en levende Galathea — Det Første, jeg fik Øine paa her, var en — ak! for længe siden død Cypris, men hvis nok saa slet trufne Billede opvakte dog ulige heftigere Følelser hos mig, end alle levende Galatheer vilde have været i Stand til.

Det er ikke fordeelagtigt for Patriotismen, sagde jeg ved mig selv, at alle Danske, som reise udenlands, maae passere Celle. Brændte den end nok saa stærk i min Barm i dette Øieblik, Du vilde dog puste den ud, ulykkelige Cypria! blev jeg ved, og vendte mig igjen til Billedet — denne bittre Taare vilde slukke den! Og neppe vilde den tændes igjen, saalænge jeg blev i denne By, hvor Din mørke, blodige Skygge overalt møder mig.

Jeg sov lidet eller intet om Natten. Et Uveir havde leiret sig over Byen; det tordnede overmaade stærkt, og i hvert Lyn saae min Phantasie hiin Cypria, hvis Martyriums-Erindring har kostet mig saa mange blodige Taarer.

I Morgen skulle de rinde paa Dit Alter! O! hvor gjerne havde jeg ladet mig gjennembore for Dig! Du var min nyfødte Phantasies Gudinde, Cypria Mater.

Men hvi blev Du ikke i Dit Cnidus — hvi seilede Du til os paa Din Concha — for at tabe Din Uskyldighed,

Din Rødmen, Dit Hjerte, Dit Liv — og Alt hvad Gudinder kunne tabe — undtagen Din Udødelighed?

Mausoleet.

Jeg phantaseerte, drømte, tænkte intet Andet. Neppe vaagnede jeg om Morgenen af min korte Slum, før jeg i en Hast omgjordede mig til min nye Pillegrimsgang. Jeg tog min Søster og Spatzier med mig. Vi gik over Volden. Musikdirector Weber, en Ven af S**, mødte os. Vi gjorde snart hinandens Bekjendtskab — og fulgtes ad til Templet.

Taarerne styrtede mig af Øinene ved den første Indtrædelse. Jeg nærmede mig med bankende Hjerte til det hellige Marmor. Jeg knælede — jeg bad. Jeg besinder mig aldrig at have været i en høitideligere Stemning.

Havde jeg havt een eneste af hendes Taarer paa min Samvittighed — jeg følte det — jeg havde opgivet Aanden i dette Øieblik.

Nei! Kong Lear er dog ikke blandt alle mulige historiske Herodramer det meest rørende! sukkede jeg. Nu saae min antændte Indbildning det hele mageløse Sørgespil opføres. Hvor gyste, hvor zittrede, hvor græd jeg! Mit Hjerte blødte, gjennemboret af hver Piil, som traf den lidende Heltindes, fra den første, som forgiftede, til den sidste, som knuste det. O! havde jeg kunnet hengræde mine Forestillinger, mine Fornæmmelser, mine Følelser paa Papiret — hvilket Sørgedigt! Selv hine Bødler skulde have læst det med Taarer!

„Offer for Elskov, Herskesyge og Cabale! Forkorte, mishandlede, dræbte Uskyldighed! Om hundrede Aar skal dit Navn, liig Phønix, opstaae af sin Aske og straale paa et Monument, skjønnere og varigere end dette! Om hundrede Aar skal

Din Glands fordunkle Johanne Grays, Marias af Stuart, og selv Marias af Moulins!"

Afreise.

Havde man ikke overtalt mig til at gaae med omkring paa Slottet, Ridebanen, og i Staldene, vilde jeg sikkert atter her have forsømt de almindelige Seeværdigheder, saa ubetydelige, ligegyldige og kjedsommelige forekom mig alle Spor af Kongelig Hoihed og Pragt i det Lune, hvormed jeg forlod Capellet. Dog den Forestilling, at Hendes Fødder havde betraadt alle disse Fliser, og Hendes Blik i det mindste berørt alle disse Gjenstande, gav dem den Interesse for mit melankolske Sværmeri, som umiddelbart manglede dem. Slottet, der i Aaret 1757 ødelagdes af de Franske, og siden er blevet istandsat, har noget virkelig meget Romantiskt. Det er en prægtig Bygning, omgivet af brede dybe Grave og deilige Volde.

Staden Celle selv er en net, temmelig anseelig, og for det meste velbygget By ved Alleren, hvor Fuhsen flyder deri. Den har smukke Bygninger i temmelig lige Gader, og adskillige Haver, hvor man ikke synderlig mærker til Heden, i hvis yderste Flip den dog egentlig ligger. Overappellationsretten for de samtlige Brunsvig-Lüneburgske Lande er her, foruden adskillige Collegier. En fransk Colonie, som har nedsat sig i een af Forstæderne, har, siger man, havt megen Indflydelse paa Indvaanernes Levemaade, der udmærker sig ved Fiinhed og Artighed. Alle Secter fordrage sig her ligesom i Altona. I Vertshuset var en saadan Vrimmel af Reisende, at vi, af Mangel paa det Fornødne, maatte skynde os derfra. Det bedste var Taffelmusiken; thi Garnisonen trommer og piber fortræffelig. Men da man ikke kan leve af Trommen

og Piben alene — var man end nok saa melankolsk — brøde vi op strax efter Middag.

Herr Caillard, med hvem jeg her havde fundet Leilighed at fortsætte Samtalen, som blev afbrudt i Schafsthal, bad mig atter tage Plads i sin Vogn herfra til Hannover. Da der ikke var synderlig meget Rum tilovers i den Vogn, jeg egentlig hørte til — og da Herr Caillards originale Tilstand og Tænkemaade havde begyndt meget at interessere mig, saa afslog jeg det ikke. Musikdirector Weber modtog samme Tilbud — og saaledes fore vi alle tre meget fortroligen ud af Celle. Det var en skjøn Eftermiddag. Paa den sydøstlige Horizont graanede langt i Baggrunden Blocksbjerg, eller den store Brocken, med de høie Harz-Skove — paa den nordvestlige en optrækkende Torden. Lyngen vedholdt endnu bestandig til Schilderslag, hvor vi ankom under Sange af Claudius i Schulz's Melodier, som Tordenskraldene ledsagede.

Her fandt vi den berømte Skuespiller Großmann, Forfatteren af det bekjendte Skuespil: Kun sex Retter, en lille, net, levende, ret behagelig Mand, hvis Væsen indtog mig. Det ærgrede mig, at maatte sige ham Farvel i det samme Minut, jeg havde sagt ham god Dag — end mere ærgrede det mig, ikke at faae hans Spil at see denne Gang i Hannover, da Truppen just skulde gaae derfra til Celle.

Vi nærmede os Hovedstaden saa muntre, som om der hverken manglede os Caffe, eller Sundhed, eller nogen anden Ting paa Jorden. Vor Medreisende var en ung, fyrig, for sin Konst lidenskabelig Virtuos. Vi talte om Großmann, Musik og Skuespil, og underholdt os fortræffeligen. „Kunde man stedse saaledes være til, vilde det lønne Umagen“ — sagde Herr Caillard.

Hannover ligger i en dyb Flade; men Egnen derom,

hvorigjennem Leinen flyder, er behagelig. Den store By røbes allerede i en Miils Frastand. Vi kom igjennem Haver og en Samling af Lysthuse, der løbe i Eet med Staden, da samme hverken har Porte eller Volde, ind forbi Vagten, og kjørte under tusinde Forbandelser af den butte Kudsk, som havde taget feil af Vertshuset, fra den ene Ende af Byen til den anden, indtil vi fandt die Londoner-Schenke, hvor vi bestilte Plads for de Andre, som strax derpaa ankom. Endnu samme Aften havde vi den Fornøielse, at see Mademoiselle Forster, Datter af den gamle, eller, om man heller vil, Søster af den unge Jordomseiler, en ung Dame af høist ualmindelige Talenter og Kundskaber, som et Par Aar opholdt sig i Kjøbenhavn, og henrev alle Tilskuere med sit Mesterspil af Racines Athalia.

Hannover.

Jeg er nu her paa tredie Dag, omhvirvlet i saa mange nye Bekjendtskaber, og blandt saa mangfoldige nye Gjenstande, at jeg ikke har havt mindste Tid til at være syg, end sige til at døe i denne Tummel. Paa Veien hertil fra Celle lærte jeg at kjende Herr Weber (B. A.), Musikdirector ved den Großmannske Truppe, en ung Componist med megen Ild, som er i Begreb med at componere Menozeus, en Oper af Bouterweck, om hvis Udførelse nogle Chor, han forespilte os, synes at opvække de fordeelagtigste Forventninger. Han spiller med overordentlig Færdighed, Udtryk og Smag. Han kjender og beundrer vor Schulzes og Kunzens Arbeider, og misundte mig ikke lidet deres personlige Bekjendtskab.

Ved ham har jeg lært at kjende Baron von Knigge, foruden en Deel andre meget interessante Mænd her. Skue-

spiller Großmann har jeg desværre blot talt med i saa lang Tid, som behøvedes for at pirre min Længsel aldeles efter nøiere Omgang. Han og hans meget smukke Kone vare just paa Springet til Afreise, da vi besøgte dem. Hændelsen førte mig og — jeg veed ikke selv hvor, eller hvorledes — i Selskab med den unge danske Grev S*, som nu gaaer tilbage til Kjøbenhavn. Vi drak vort Fødelands Skaal i Tokayer.

Frokoster ere, som det lader, meget i Moden her. Man besøger hinanden om Morgenen i større eller mindre Grupper, og opvartes med Chocolade, Morgenviin og Claveerspil. Jeg tæller allerede sex syv slige Besøg, som alle have været meget jovialske og givet mig de fordeelagtigste Begreber om den hannoverske Gjestfrihed.

Fra eet af disse Morgen-Symposier gik jeg med Herr Caillard, som jeg nævnte i mit forrige Brev fra Celle, ned til den skjønne Plads, som er bestemt til Leibnitzes Monument. Det er en grøn Plet imellem Lindetræerne i Kanten af Byen, fra hvis Standpunkt man har den meest glimrende Udsigt i hele Egnen. Monumentet selv var endnu ikke færdigt. Jeg har blot seet Fodstykket og Modellen, som er simpelskjøn. Herr Hofapotheker Andreä, Forfatteren af de mineralogiske Breve over Schweiz, har for tyve Aar siden givet den første Idee til samme. Det bekostes fornemmelig af Hannoveranerne; dog bidrage og nogle Fremmede dertil — iblandt andre Grev Bernstorff i Kjøbenhavn. Hvad der paa en særdeles behagelig Maade overrumplede mig her, var Gjensynet af min gamle Regentsven, den unge Magister Block, hvis sjeldne philologiske Indsigter Du allerede kjender. Skjebnen lod ham falde, som ned af Himmelen, i den nye Londonske Skjenk her, i Værelset næst ved mit, efterat vi i tre Aar ikke havde seet eller hørt det mindste til hinanden.

Han kommer tilbage fra sin Reise gjennem Tydskland, Frankrig og Holland. Han seer og hører endnu bestandig Intet uden Paris, og er ganske beruset af de overordentlige Scener, han der var Vidne til. Du vil underholde Dig kostelig med ham om Halsbaandshistorien, Dronningens Fald, Neckers Triumph og Etats generaux.

Vi spadseerte sammen gjennem den store Allee ud til det kongelige Lystslot Herrnhausen, for at nyde den skjønne Dag og høre hinandens Fortællinger. Om denne berømte Have kan jeg ikke sige meget; hverken dens Anlæg, eller Billedstøtter, eller Vandspring svarte til min Forventning.

Den følgende Dag besaae jeg, i Selskab med den yderst artige og tjenstvillige Baron Knigge, Staden selv og dens Mærkværdigheder. Den nye anlagte Gade, Ridebanen, Staldene, Paradepladsen, det Kongelige Archiv rc. rc. fortjente sikkerlig en Beskrivelse; men samme er saa langt over min Evne — at jeg ikke vil forsøge den. Der hører et eget Pund til deslige Beskrivelser, som ikke faldt i min Lod. Det forekommer mig desuden, som om disse Ting tabe alt for meget ved at gaae gjennem Pennen. Kort sagt — jeg vil hverken nu eller for Fremtiden befatte mig dermed, men springe alle Gader, Kirker, Ridebaner, Stalde, Paradepladse og Archiver over i mine Efterretninger, som om jeg virkelig var sprungen over dem paa min Reise — med mindre een eller anden af disse Seeværdigheder skulde have en saa afstikkende Liighed med eet af de syv Verdens Underværker, at man maatte være stum, for ikke at hübnerere om dem.

Hvad der meest interessеerte mig, var Operahuset — og da Alt, hvad der hører til Skuespilfaget, saa meget interesserer Dig — vil jeg strax, saa godt jeg kan, dermed gjøre en Undtagelse. Det er ulige større end vort Theater, med fem

Rader Loger i Halvcirklen over hinanden; Structuren er gammeldags, og Forgyldningen afslidt. De opstilte Decorationer vare saa slette, at jeg ikke gad værdige dem mere end det første Blik; men hvilket Syn! da Forhænget paa Knigges Foranstaltning pludselig faldt ned. Vi stode ved Indgangen paa første Etage midt for Dækket og saae lige for os denne nye Verden af dristige Penselstrøg — jeg for min Part med en Art af Henrykkelse, som intet Maleri endnu i saa høi Grad har overvældet mig med. Det var den meest levende, fyrige, handlende Gruppe, man kan forestille sig: Apollo i begeistret Ungdom, ophøiet paa sin Solvogn, trukken af fire kaadvrinskende Heste, med Melpomene i en ædel Stilling paa den ene, og den skalkagtig smilende Thalia paa den anden Side, nærmer sig et Theater, man i Baggrunden er i færd med at bygge, medens Barbariet i en nordisk Bjergvilds Kæmpeskikkelse hæver sig under Vognen i Forgrunden og bortslænger sin Kølle. Havde der ikke været meer end dette, vilde jeg, hvad Compositionen angaaer, ikke havt meer at ønske. Men en Obelisk, hvis omgivende Taage svinder for Solens Straaler — Minervas Buste i Basrelief — og en lille Genius, som man i en Hast ikke veed, hvem der er Fader til — saa nydelig behandlet det i sig selv var, forekom mig overflødigt; ligesom den Inscription: „Didicisse fideliter artes etc." syntes mig deels smagløs, da Bogstaver paa samme Teppe, hvor Aanden vises, ihjelslaae — deels unødig, da Konstneren ikke har malt, som hiin Fusker, der under sit fiirbenede Dyr maatte sætte: Dette er en Hest. Den Tilskuer, som seer blot paa Farvespil, behøver ikke at vide Betydningen, var maaskee og bedre tjent med den paa Tydsk — og den, som seer paa Forestillingen med Tankens Øie, veed det. Af Muserne behagede mig især Thalia. Apollo var skjøn og veltegnet. Hestene vare yderst fortræffelige, og

den stærkmusklede halvnøgne Kæmpefigur røbede Konstnerens Indvielse i Theatermaleriets Hemmeligheder. Jeg sukkede hemmelig ved denne Leilighed over al den spildte Tid og Flid, vore Theatertepper der hjemme røbe — hvilke gemeenligen have den Feil, at være alt for fiint og omhyggelig udarbeidede, saa at de paa Tilskueren i Parterret gjøre omtrent samme Virkning, som Maanen paa Indbyggerne i Mars, eller som Uglspils Portraiter paa dem, der ikke kunde bevise deres Mødres Ægtetroskab. De ere saa nydeligt udpenslede, at man seer dem ikke, hvis man ikke gaaer saa nær ind paa dem, som Ens Næse tillader — hvilket man ei vel kan, da det ikke skikker sig, midt under et Stykkes Opførelse, at spadsere over Parquettet og Orchestret, for at beundre Decorationerne. Dette Teppe, naar man stod tæt derved, saae ud som blommet Kattun — eller rettere, som om Maleren af Vanvare havde spildt alle sine Farver derpaa — først i den Afstand, hvori det burde sees, vandt det Holding, Liv og Udtryk; og saaledes bør det udentvivl være. En Theatermaler maa aldrig glemme, at hans Konst er den modsatte af Miniaturmalerens.

Baron Knigge havde indbudet os til Middag. Det er en meget underholdende Mand, i hvis hele Anstand og Væsen der er saa meget Originalt, at man kunde skrive en temmelig lang Bog over hans blotte Hage. Den er virkelig ligesaa lang, som den forestilles paa hans Kobber — jeg har ingen længere Hage seet; men med alt det forekommer dens Besidders Physiognomie mig eet af de interessanteste Physiognomier i Verden. Der er megen Aand deri, og en Mildhed udbredt derover, som strax bestikker. Dersom jeg engang blev nødt til at holde Forelæsninger over Physiognomiken — en Forlegenhed jeg haaber at undgaae — vilde jeg sige, naar

jeg kom til Hagerne: Lange Hager ere Tegn til Sværmeri og Virksomhed.*) Man anstille til Prøve en Undersøgelse i sin Kreds af Bekjendtere. Det er bekjendt, at Romerne havde lange Hager; det er endnu mere bekjendt, at det var den virksomste Nation i Verden. Hvad Sværmeriet angaaer, da haaber jeg, Ingen vil disputere dem samme. Ikke at tale om deres Catechismus og dens Forklaring, hvor finder man flere sværmeriske Gjenstande end i det gamle Rom, hvor flere ægte Sværmere? Omsonst leder man hos andre Folkeslag om Mænd, som Curtius, Cato, Scævola, Regulus og Brutus; men omsonst vilde man og lede efter saa lange Hager, som jeg er vis paa, de have havt i levende Live.

Artighed, Opmærksomhed, fiin Levemaade og især en forunderlig Tjenstvillighed udmærker Baron Knigge. Hans Huus er et Mønster paa Tarvelighed, Orden og Oeconomie. Jeg havde kunnet anvende otte Dage paa at studere Indretningerne i hans Museum, saa ombyggelig var Alt anlagt paa Tidsparen. Han arbeider med utrolig Flittighed, og snapper hvert Minut til Anvendelse, som om det var det sidste. Han forstaaer, troer jeg, alle de nødvendigste Professioner, uagtet han er Kammerherre; i det mindste kan han selv indbinde sine Bøger, strikke sine Strømper og sye sine Skoe i paakommende Tilfælde. Lyst til Uafhængighed, og Modgang have lært ham, at aagre med alle sine Pund, og drage Fordeel af alle sine egne Kræfter. Hans Liv og Levnet vilde indeholde høist interessante Bidrag til Cabalens Historie.

---

*) Grev Benjowsky gjør en Undtagelse. At han var en Sværmer, kan man ikke tvivle om; og hans Virksomhed har han aflagt Prøver paa i flere Verdens Dele. Desuagtet har han, i det mindste paa det engelske Kobberstykke, næsten aldeles ingen Hage.

Trods alle hans Talenter og mageløse Arbeidsomhed har han hidindtil, efterat have tabt ved det afskyeligste Bedrageri sine anseelige Besiddelser, havt Umage med, anstændigen at holde sin Stand vedlige. Hans Datter, som han selv har opdraget, skal, efter Sigende, være et Mønster paa et elskværdigt ungt Fruentimmer. Hun er for nærværende Tid i Detmold; fra Pyrmont af haaber jeg at gjøre hendes personlige Bekjendtskab.

Knigges øvrige Værker indtage allerede en temmelig Hylde, uagtet han endnu er i sin bedste Alder, og har tilbragt sit virksomme Liv for det meste paa den store Skueplads, hvor enhver Anden vilde have havt nok med at passe sin borgerlige Rolle. Han er Forfatter af tre vidtløftige Romaner, adskillige originale og omarbeidede Skuespil, Afhandlinger over Frimureri, og adskillige andre tildeels anonymiske Arbeider. Hans vigtigste Skrift er Bogen over Omgang med Mennesker. Nu nylig har han udgivet Oplysninger i Henseende til hans Forbindelse med den berygtede Illuminat-Orden, under Titel af: Philos endliche Erklärung und Antwort, hvoraf man nøiere lærer at kjende denne Ordens Aand og egentlige Beskaffenhed, end af alle de udkomne Original-Skrifter og de mangfoldige Bidrag til samme. Dette hemmelige Selskab, som Professor Weishaupt (en Mand af Talenter, Kundskaber og sjelden Virkelyst, men uden Religion, luttret Philosophie og Menneskekundskab) under Navn af Spartacus oprettede i Bayern, og derfra i kort Tid udbredte over det øvrige Tydskland, synes at have udspilt sin Rolle. Uagtet det (efter al Anseelse) for det meste har bestaaet af raae og ukyndige Medlemmer, der uden egen tilstrækkelig Oplysning og Dannelse foretoge sig at oplyse og danne andre, kan man dog ikke negte det betydelige Fortjenester. Dets Original-Documenter fortjene at læses, var det

og blot for at lære, hvad man har at tage sig i Agt for ved deslige Indretninger, der endnu bestandig (som hundrede andre) synes at maatte henregnes til vor Jords nødvendige Onder.

Jeg talte ikke med Knigge selv om disse Ting — deels havde vi saa meget Andet at tale om, deels syntes han i sin Erklæring at have sagt Alt, hvad han kunde og vilde sige herom. Han indskød mig i øvrigt ligesaamegen Fortrolighed, som Agtelse, og jeg glædede mig over, i hans Person at have lært at kjende een interessant og retskaffen Mand mere.

Jeg gjorde ved samme Leilighed Bekjendtskab med en overordentlig Jøde, ved Navn Philipson, en ung Mand af Smag og Kundskaber, som meget glimrer i de hannoverske Selskaber. Hvad der strax bragte os hinanden nærmere, var vor fælleds Mening om den høist agtværdige, men som theoretisk Philosoph udentvivl alt for snart og alt for stærkt forgudede Moses Mendelsohn. Vi kom herfra i en lang Samtale om den jødiske Nation i Almindelighed, dens besynderlige Historie, dens nærværende Tilstand, de Hindringer, vore Fordomme lægge i Veien for dens Cultur, og især om de evige Forhaanelser, hvormed den saa uanstændigen forfølges i vore Romaner og Skuespil, hvori en Jøde næsten aldrig fremstilles uden til Latter for Pøbelen. Vi forenede os i at ønske denne uanstændige Skiks Afskaffelse — og virkelig var det vor Religion og vort Aarhundrede mere værdigt, om flere Mænd af Genie vilde træde i Lessings Fodspor og ved en opmuntrende, skaanende, meget hensigtsfuldere Behandling tilintetgjøre den Forbittrelse, hiin Misbrug deels afstedkommer, deels vedligeholder. Jeg græmmer mig inderlig, hver Gang jeg seer den hele Nation saaledes mishandlet paa Skuepladsen. Ikke at tale om de ubehagelige Følelser, det maa opvække hos enhver omskaaren Tilstedværende — en Følelse,

hvis Bitterhed jeg deler i et saadant Dieblik — i denne Henseende er det blot uretfærdigt, ubilligt, umenneskeligt; men er det ikke det sikkreste Middel til at forekomme al Forbedring, til at knække Modet aldeles paa de Enkelte, som kunde have Lyst til at forlade den gamle Slendrian, er det ikke et Slags Opfordring til Hevn — og fra denne Side betragtet høist upolitiskt? Politik skulde man dog i det mindste kunne forlange af vor oplyste Tidsalder, om man og finder, at Menneskelighed er for meget fordret.

Fortsættelse.

Elskere — og Elskerinder — af velskabte og velklædte Martis-Sønner maae reise herhid, for at see Livgarden til Hest og til Fods. Jeg har ingensteds seet en saadan Samling af mandigskjønne Mandspersoner. Deres Uniform er og saa fordeelagtig, som en gothisk Dragt kan være det. De, jeg har lært at kjende af disse nye Myrmidoner, opvække den skjønneste Formodning om Besiddelsen af andre endnu betydeligere Fortrin. De lode til, hvad Oplysning og Tone angik, at spille samme Rolle her, som den, vore Sø-Officerer (Danmarks Ære) spille i Kjøbenhavn. Deres raske, fyrige, kjærnefulde Udseende var mig Borgen for deres Sædelighed.

Hannover er en temmelig stor, meget smuk, og fra mange Sider særdeles interessant By. Egnen rundt omkring den er behagelig. Man finder Alt, hvad der henhører til en Residents, undtagen Hof, det slemmeste, som oftest, i en Residentsstad. Levemaaden er artig og utvungen. Man forskjønner Staden Aar efter Aar; den nye Gade, man er isærd med at anlægge, lader til at ville blive overmaade prægtig. I den ene Deel af Byen contrastere de ældgamle gothiske Huse besynderligen med de nyere; men denne Afvexling gjør

i mine Tanker ingen ubehagelig Virkning. Jeg haber den alt for store Eensformighed i Byer og i Selskaber, og seer gjerne Minder af den forbigangne Tid i den nærværende.

Det saa kaldte Wauxhall er en skjøn Samlingsplads om Sommeren, hvor man spadserer, drikker Caffe, spiser til Aften i forskjellige Partier og Grupper. Det smukke Kjøn glimrer her i fuld Rustning. Baron Knigge førte mig hen til den underskjønne Frøken D*, Maanen iblandt disse Stjerner, i hvis Glands de herværende Konstnere tænde deres Farver og Toner. Især er hendes Profil saa skjøn, at Malere fra alle Kanter i Landet strømme hid, for at copiere den. Min Forventning var til Lykke alt for høit spændt i Forveien; det havde ventelig ellers gaaet mig i hendes Maanskin, som alle Andre. Jeg fandt hende deilig; men mit Ideal var fuldkommen Skjønhed. — Hendes lette, frie og indtagende Væsen erstattede imidlertid, hvad hun tabte ved Sammenligningen. Det er besynderligt nok, at Phantasien lige saa lidt naaer det Virkelige i Behagelighed, som det Virkelige naaer Phantasien i Skjønhed. Dersom denne Omstændighed ikke var, vilde intet Fruentimmer være farligt. Det er ikke deres Skjønhed, som erobrer os, men deres Ynde.

I Dilettant-Concerten her, hvor den mageløse Haydn's herlige Symphonier henreve mig, gjorde jeg Bekjendtskab med en engelsk Agent, som nylig var kommen hjem fra Tranqvebar. Han kjendte meget nøie vor Walther og vor Prahl; og gjorde, i det han fortalte adskillige Træk af dem, den Bemærkning, at man umuelig kunde leve med disse to Personer, uden at blive høist begjerlig efter flere Danskes Bekjendtskab, for den Originalitets Skyld, de begge opvakte en saa stærk Formodning om hos Nationen. Han havde stor Lyst til at besøge Danmark, sagde han, var det og blot for at træffe der endnu to andre ligesaa besynderlige og interessante Mennesker. Ved

ingen Leilighed føler man saa inderligt det, jeg veed ei hvad, den Romerske Digter tillægger den fædrene Jordplet, som naar man i et fremmed Land hører sin Nation bedømme. Man er i et saadant Dieblik ikke længer Individ. Han vandt mit Hjerte ved denne eneste Yttring. Hvorvidt han gjorde Undtagelsen til Regel — hvormeget der tilhørte Norge i samme — hvor aldeles hans Bemærkning stred imod hans Landsmand Sternes — brød mig ikke Hovedet i dette Dieblik. Jeg fandt mig forbunden til at gjengjælde hans Compliment med den bedste Vending, der faldt mig ind: „Altsaa (svarte jeg) reise Engellænderne dog for at see Engellændere!“

Andreä.

Vil man see Mønsteret paa en ærværdig og elskværdig Olding, maa man besøge Hofapotheker Andreä her. Hans Ansigt maa sætte enhver Maler i Henrykkelse;

„thi Elhvis Top er ei saa skjøn, naar Solen daler,
„og venlig kysser den“ —

Jeg troede at see Alphonso i Wielands Oberon, da jeg første Gang nærmede mig til ham. Stille Tanke paa den blide Pande, Venlighed i det lyse Blik, Tilfredshed og inderlig Sjælero udbredt over det hele Physiognomie — O! hvad er Solens Aftenrøde mod den virksomme og dydige Gamles, hvis Fyrighed undgik Sireneklipperne og de blinde Skjær i Ungdommens Stormhav! Intet indskyder mig mere Høiagtelse, Intet kildrer mere min Følelse for Menneskeværd, end det sjeldne Syn af en saadan Olding, hvis Alder blot røbes af de graae Haar, og som paa hiin Side af tredsindstyve Vintre endnu straaler med den Ild, der i Almindelighed slukkes i den fyrretyvende. Saaledes maler Naturen kun et

velført Liv — og Diet seer i dette Maleri meer end alle dannende Konsters Trolddom. Andreä er, om ikke den allerførste, saa dog een af de første Reisende, som har gjort Tydsklands Mineraloger opmærksomme paa Alpernes Skatte i sine Breve fra Schweitz, 1766. Hans skjønne Naturalie-Cabinet er enhver Naturbetragters Opmærksomhed værd. Han besidder især en fortræffelig Samling af Steenarter og Chrystallisationer, som han tildeels selv har samlet paa Bjergene i Schweitz. Hvad der iblandt hans Cabinets Sjeldenheder især fastholdt mig, var to Embryoner i Spiritus, det ene syv, det andet tre Maaneder gammelt; det første var saa stort, som en Haand; det sidste var med alle sine Lemmer ikke større end en temmelig velvoxen Flue. To Vanskabninger, det ene en Griis med eet Hoved og otte Been, det andet en Kat med eet Hoved, to Haler og otte Laller tildroge sig og min Opmærksomhed. Et Par glatte Stene, som Naturen havde malet til Konstens Fortvivlelse, fortryllede mig; men Konsten hevnede sig igjen i Aubriets (en fransk Fuglemalers) og Ehrets (en tydsk Plantemalers) mageløse Mesterstykker. Deres Tegninger findes ingensteds samlede. Herr Andreä besad endeel af den førstes og fem af den sidstes, som vare ham forærede af Konstneren selv.

Vi talte fornemmelig om Schweitz, hvis Erindring endnu stedse begeistrede ham meer end alt Andet paa Jorden. Siden Synet af Thunersøen paa Maleriet i Tremsbüttel havde Ideen om en Reise til dette Vidunderland meer og meer bemægtiget sig min Phantasie — jeg yttrede ham samme, og han bestyrkede mig ikke lidet i mit Forsæt ved at spaae mig sikker Helbredelse i Alpeluftens Indaanding. „Men naar De nu engang drukner i Henrykkelse over Naturens Majestæt paa det herlige Gotthard“, sagde han, „saa erindre Dem den gamle Hannoveraner, som, før De blev født, der tilbragte sit

Livs skjønneste Timer!" — "O! det er desværre blot et Ønske", udbrød jeg, "jeg frygter, at denne Reise stedse vil blive en Drøm!" "I al Fald", sagde han, "vil jeg give Dem en god Adresse — henvend Dem, hvis Reisen skulde blive Dem mulig, til Herr Stads-Secretair Merian i Basel. Jeg skal imidlertid skrive ham til, og De vil finde Dem modtaget som en Ven." Jeg overlod mig nogle Dieblikke til denne behagelige Forestilling. Neppe var jeg kommen hjem paa mit Værelse, før jeg bedækkede hele Gulvet med Kaart over Tydskland og Schweitz, og reiste derpaa fra een Station til en anden. Jeg svinglede allerede paa Toppen af Gotthard, da Baron Knigge kom ind, for at sige mig Farvel. Jeg tog Afsked med ham, som med en Fader — og havde hiin Forestilling ikke trukket mit hele Væsen mod Syden, vilde det have kostet mig meget, saa snart at maatte forlade Hannover. Herr Caillard foretrak ethvert andet Bad for Pyrmont, og da han ikke kunde bevæge mig til at modtage sit artige Tilbud, at beholde Pladsen i hans Vogn, skiltes vi ligeledes ad her.

Mit næste Brev, hvis jeg saa længe beholder Kraft til at bevæge Pennen, faaer Du altsaa fra Pyrmont. Jeg er i disse Dage bleven mattere og mattere, og Haabet om tilbagekommende Styrke skimrer blot i hiin Phantasie, som jeg seer ingen Mulighed til at realisere.

Hameln.

Vi forlode Hannover tidlig om Morgenen, og kom ud paa Formiddagen til det deilige Springe. Egnen her er meget romantisk. Høiene hævede sig meer og meer, ligesom vi kom

længer frem imod Deisteren. Kjelne Græsgange, afhængende Skove, melankolske Lunde, rislende Bække og afvexlende Udsigter omgave os i den skjønneste Sommerdags varme Colorit. Vi følte alle et nyt Liv i denne Naturens Moderfavn, meddeelte hinanden vore Følelser, og fordoblede derved deres Styrke. Vi lode Kudsken kjøre saa langsomt han vilde, og nærmede os først efter otte Timers Kjørsel det indbydende Hameln.

O! Bjerge! Bjerge! — hvad har den seet paa Jorden, som hverken har seet et Bjerg eller Havet? Og dog ere disse foran mig morknende Bjerge kun Høie imod Brocken*) — og Brocken selv kun en Banke imod een af de Schweitzerske Alper!

Af Alt hvad jeg hidindtil har seet af perspectiviske Landskaber, har Intet grebet mig saa meget, som Indfarten til Hameln. En snorlige Vei gjennem smaa konstløse Haver med høie Buskbakker paa begge Sider — foran et bag over Byen fremskydende Bjerg med Bygninger paa — den videste Udsigt mellem Høiene over dybe Dale, hvor Møller og Hytter og Landsbyer legte Skjul bag yndige Lunde — hvor fortryllede mig denne Udsigt!

Vi kjørte over Weserbroen gjennem en overmaade skjøn Steenport ind i Staden. Dens Volde ere prægtige, krandsede med skjønne Alleer, og Gravene dannes af Weseren. Her var det Christian den Fjerde, som Kredsoberst i Tredivteaarskrigen, den 20de Juli 1625 med sin Hest styrtede ned fra Brystværket. Hamelns Historie er, siden den med Göttingen og Hannover udgik af Hanseforbundet, en bestandig Lidelses og Forfølgelses Legende. Der er ingen tænkelig

*) Bloksbjerg.

Stad- eller Landeplage, som den ikke i en Tid af to hundrede Aar har undergaaet. Krig i Fred og i Strid, Oprør, Pest for Mennesker og Qvæg, Ildsvaader, Oversvømmelser, Orcaner, Jordskjælv og Lynslag have afvexlet med hinanden i Kappen om at nedbryde dens Huse, og udrydde dens Beboere. Synet af en saadan Stad gjør omtrent det samme Indtryk paa mig, som en Olding, der er bleven graa i Gjenvordigheder.

Over Raadhuusporten faldt mig en Inscription med store forgyldte Bogstaver i Dinene. Jeg gaaer ikke gjerne en saadan forbi uden at læse den — uagtet jeg er intet mindre end Antiqvarius. Jeg havde formodet at finde en ganske anden end den, jeg fandt — krigersk er den vist, tænkte jeg, da Alting her er Fæstning — men hvor studsede jeg ved at læse:

Aus Gottes reicher Milde hat
Der Becker Brodt, und Rath die Stadt.

Saa from og opbyggelig denne Inscription nu og virkelig er, kunde jeg dog ikke faae i mit Hoved, hvorledes den første Deel af samme kom til at glimre paa en Raadhuusport — saa meget mindre, da Raadhuset var nyt opbygt — og virkelig i en temmelig god Smag; det langspirede Kirketaarn, som hævede sig bag samme, gav mig ikke mere Oplysning i Sagen. Hvad der forekom mig afgjort var, at hverken det verdslige eller geistlige Raad havde kunnet foreslaae den. Det første vilde maaskee have valgt:

Aus Georgs reicher Milde hat
Die Festung Wäll', und Rath die Stadt.

Det andet:

Aus Gottes gnadenreicher Milde hat
Die Kirche Priester, Predigten die Stadt.

Den virkelige Inscription røbede en ubegribelig Selvfornegtelse.

Det lykkedes mig paa min Spadseregang gjennem Byen, at træffe paa et saa ærligt Ansigt, at jeg i Forveien var overbeviist om trohjertigt Svar paa mit Spørgsmaal. „Ja det kan jeg give Dem den bedste Underretning om“ — sagde den gamle Mand — „men ikke sandt? det er en skjøn Overskrift?“ „Upaatvivlelig!“ sagde jeg, „det var at ønske, man fandt flere slige korte Inscriptioner, og færre lange Bøger i denne lille Sperevip-Verden — just derfor gad jeg saa gierne vidst dens Oprindelse.“ — „Seer De den gamle Kone, som sidder hist i Hjørnet af Porten og sælger Hvedebrød?“ — „Hun har dog vel ikke forfattet den?“ sagde jeg. — „Nei!“ sagde han; „men Bageren, hun sælger Brød for, har — ikke heller forfattet den.“ Endnu var jeg lige nær. „Det er egentlig en vidtløftig Historie“ — blev han ved — „Vilde De gjøre mig den Ære, at trine ind i Vertshuset her tæt ved, saa kunde den ved en Flaske Viin fortælles i al Magelighed“ — sagde jeg. Ved denne Leilighed slog jeg Øinene paa Vertshuus-Skiltet, og saae —

Men jeg vil først affærdige Indskriften paa Raadhuusporten.

Den gamle Mand takkede — han drak aldrig Viin, sagde han — og fortalte mig paa staaende Fod den hele Begivenhed med al den Vidtløftighed, jeg kunde forlange.

Summen deraf var, at en vis Bager, før den nye Raadhuusbygning blev opført, fra umindelige Tider havde havt Hævd paa Kirkehjørnet til Salg for sit Hvedebrød. Folk var nu engang vante til at søge det der; altsaa protesterede Bageren mod Bygningens Opførelse paa denne Plads. Efter mange Raadslagninger og Forhandlinger paa begge Sider blev ham endelig Raadhuusporten indrømt til Brødsalg;

men Bageren var dermed endnu ikke fornøiet. Paa Kirkehjørnet havde han havt sin Kringle — han vilde nu og, at Raadhuusporten skulde prydes med en saadan. For paa en anstændig Maade at forene Bagerens Interesse med Raadhusets Ære, lod Magistraten altsaa sætte den ovenanførte Inscription — „og i Grunden“, endte den gamle Mand, „kan man endnu mindre undvære Brød og Bager, end Raad og Raadhuus — hvorfor Bageren og staaer først, som De har seet.“

Indskriften paa det omtalte Vertshuus, hvis Skilt var en Klase Viindruer — var næst den, Vesterbro udenfor Kjøbenhavn har den Ære at besidde, hvis Diogenes, der puster Lyset ud i sin Lygte med Underskrift: Her fandt jeg Mennesker og Selskab! paa Veien til Frederiksberg har aflokket mig saa mangt et Smiil, og kildret min patriotiske Forfængelighed meer end alt Andet paa den hele Promenade — den sindrigeste, jeg hidindtil har seet i sit Slags. Skade kun, at den var i et Sprog, som i Hameln hverken er Mode- eller Almues-Sproget; den forenede for Resten alle de Egenskaber, den strengeste Kritik kunde udfordre. Under Drueklasen nemlig stod: Veritas in Vino.*)

Hvor laconiskt! hvor kjærnefuldt! hvor kraftfuldt! Hvor omfattende i Betydning — hvor rigt paa Udlæggelser — hvor tilfredsstillende i hvad Mening, i hvad Henførelse, i hvad Hensigt man og tager det! Alle de Inscriptioner, jeg kjender i vort Kongelige Kjøbenhavn, fra den paa Christiansborgs Port af til den paa Abel Cathrines Boder ere vandige derimod. Det gjorde mig ondt, at den gode Mand ikke vilde gaae ind med — jeg havde med Fornøielse offret min Mark til den sindrige Forfatters Erindring.

*) Sandhed i Vinen.

Georgsfæstningen.

De Bygninger, jeg havde seet ved Indkjørselen paa Toppen af Bjerget bag over Byen, var Fortet Georg. Amtmandinde M*s Broder, en Lieutenant v. B* ved den herværende Garnison, førte os derop, for at besee det. Det skal være det høieste Fort i Europa næst Gibraltar og Königstein. Det udgjør tilligemed Staden en meget stærk og betydelig Fæstning, den eneste, Kongen af Engelland har i ret Stand for nærværende Tid, da alle de øvrige, Hannover, Lüneburg og Celle ere sløifede.

Vi kom over Weseren til Foden af Lüde, (eller Klütbjerget, som det og kaldes) der er bekrandset med afhængende Haver. Opgangen var strax i Førstningen saare steil og trættende, da man maatte gaae paa lutter knuste Mergelstumper i den udgravede Klippe. Ved Enden af en grøn Skraaning kom vi gjennem en lille Port, hvor vi saae en lang, smal, snorlige, brat opskridende Gang for os, ved hvis Ende vi dreiede om og op i en endnu længere. Efter megen Sved og Pusten kom vi endelig til den tredie, som jeg halv fortvivlede om at lægge tilbage; thi jeg var overmaade mat. Imidlertid troer jeg, at den visse Død ikke havde kunnet skrække mig i dette Dieblik fra at arbeide mig op til Toppen, saa lystelig smiilte Ideen om Udsigten derfra i min ved et eneste Nedblik optændte Indbildningskraft. Jeg anspændte altsaa de sidste Kræfter, og kom drivvaad af Sved, skjælvende af Mathed og Hede, endelig til den øverste Skandse, hvor jeg pludselig saae mig om, og saae — lutter Taage. Jeg havde paa den hele Opgang, naar jeg undtager det halve Blik, der undflyede mig paa Halvveien, bestandig seet stivt til mine Fødder, og ikke nænt at see ned til Siden, for først fra den øverste Top ret at nyde Udsigten med Overrumplin-

gens Heftighed — og nu stod jeg der ligesaa klog, som nedenfor — med samme Henrykkelse over Egnen under mig, som en arm Tyvs i Eutins eller Kiels Galge — al min Sved, Anstrengelse og Standhaftighed var spildt. Det skylregnede — og Alt, hvad jeg saae, var Taage. Det kan man ret kalde, at stige hen i Taaget, tænkte jeg, og besluttede fast for Eftertiden, enten jeg saa stiger op, eller ned, eller gaaer ligefrem — altid at see mig om paa Veien.

Lad denne Stigen i det mindste tjene dig til Advarsel, blev jeg ved, i Hensigt til din Sjæls Fremvandring? Forsøm ikke af utaalmodig Higen, eller overdreven Nydelses Raffinering, at plukke de uanseeligere Blomster paa din Vei til Rosenmaalet! læsk din brændende Tørst i Bækkens mindre klare Rislen paa den lange, møisomme og usikkre Opgang til Chrystalkildens Udspring — at du ikke ved Enden maa skuffes som her, og — i det Døden med Haanlatter pludselig slaaer Bommen ned for dig — for sildig begræde, at du daarligen kastede det grumsede Vand bort, før du fandt det rene!

Nyd Minutet, Himlen skjenker dig,
Nøisom og taknemmelig!
Rosen pluk i Dag! hvo er dig Borgen,
At den dufter lige frisk i Morgen?

De Andre vare vel ikke heller synderlig fornøiede med denne pludselige Regn, men trøstede dem dog med det, de allerede havde seet, og den gode Samvittighed, Intet at have forsømt frivilligen. Vi gik imidlertid ind i Vagtstuen, hvor vi afkjølede os langsomt ved en Bolle Biskop. Adskillige Officerer, som poculeerte i næste Vagtstue, kom efterhaanden ind, blandt andre en yderst pudseerlig gammel Grenadeerlieutenant, som, i det han aabnede Døren, fortalte Damerne, at han aldrig tog sin Hat af, selv ikke for al Verdens Konger og Dronninger — og anførte det, som Beviis paa, at han havde

Noget i Panden. Jeg troede, han ved dette Noget forstod en Kugle; men kom efter, at han dermed meente Forstand og Tapperhed. Det varede imidlertid ikke længe, før han overbeviste os om i utrolige, med passende Gebærder ledsagede Fortællinger om de mangfoldige Hoveder, han havde afhugget i sidste Krig, hvori han havde opsvunget sig fra gemeen Soldat til den Ærestop, han nu stod paa, at begge Meninger vare falske, og at det sande Noget i hans Pande var Viinbunst. Jeg har aldrig seet Grenaderiet saa fuldkommen personificeret som i denne Mands Figur, Ansigt, Anstand, Gebærder og Tale. En Hollbein, Rembrandt eller Hogarth burde forevige ham. Det var Krigsguden selv i Carricatur — man blev Grenadeer blot ved at see paa ham. Han fulgtes med, da vi gik ned at besee Kasematterne, Kanonerne, Kuglerne og Kanonhullerne, Tilflugtshulerne, Vandstederne, Bageriet, Exerceerpladsene o. s. v. Han spillede her i sit Element, som Fisken i Vandet. Han talte om Alt med en Begeistring, at Haarene reiste sig paa vore Hoveder derved, og fremstilte os saa livagtig, hvorledes det vilde gaae til under en Beleiring, at vi alt troede at mærke Bomberne. Fæstningen gjemmer i fuld Besætning 3000 Mand. Det interessanteste var Brønden, Fortets Allerhelligste, hvortil vi kom ind i Klippen gjennem tre jernbeslagne Døre. Her lod den gamle Soldat, som lyste os omkring med en Bjerglampe, en stor Skaal Vand falde ned. Vi lyttede Alle. Det varede saa længe, inden det naaede Bunden eller Vandets Overflade, at jeg allerede havde vendt mig bort, i Formodning om, at det for længe siden maatte være kommen der, da et lydeligt Pladsk forkyndte dets Fald. Ved denne Operation faaer man paa den føleligste Maade Begreb om Høide eller Dybde. Øiet er for hurtigt, Synets Flugt er ikke noksom afmaalt, vort Blik standser ikke for at tælle sine Trapper; men Øret

rystes langsomt — og kan bede paa Veien. Jeg tog mit Uhr op, og lod det gjentage nok engang, for tilgavns at overtydes om, at det var muligt, en Ting kunde falde saa længe — han kastede Vandet ud af Skaalen, det gav et Pladsk af et Secunds Længde, derpaa fulgte en Stilhed af 13 Secunder, som den opmærksomme Lytten og stedse voxende Forventning forlængede til 13 Minuter, da det andet Pladsk paa Bunden endelig kom. Jeg fortrød nu ikke, at jeg havde trættet mig med Opgangen — jeg vilde ikke have undværet denne Lyttescene for meget mere; men jeg havde nu derved faaet et Begreb om Klippens Høide, som gjorde, at jeg heftigere endnu end forhen bad om Tørreveir, for at see, om Øiet studsede saa meget ved denne Dybde, som Øret. Mit Ønske blev opfyldt. Da vi kom op igjen, var det klart overalt, undtagen paa den ene Side, hvor en Regnsky nedraslede paa den neden under afhængende Skov. Nedsigten slog mig ikke. Klippen var ikke steil nok, den halve Deel deraf syntes at ligge parallel med Grundfladen, mit Blik sank altsaa ikke nær saa dybt, som min af Vandets Dump betyngede Formodning.

Men saa lidet, som Dybden virkede paa mig, uagtet Hameln med sine Volde, Skandser og Grave laae flad paa Jorden, som Grundtegningen paa et Papir, og Lysthusene i Haverne omkring Byen saae ud som Sneglehuse i et Urtebed — saa meget fornøiede jeg mig over den vide, leende, vexelrige Udsigt, især over Weserens glindsende Slangelinie gjennem Staden, Engene og Høiene. Lyden af Regnens Raslen paa Trætoppene i den nedenunder henbølgende Skov stemte behagelig til Tonen i det Hele. Da vi havde nydt dette Skuespil, og seet Alt, hvad der var at see fra denne 500 Fod høie Standpunkt, gik vi ned igjen. Men denne Nedstigen var ti Gange besværligere end Opgangen. Ved hvert Skridt

kom et nyt Pund Bly i Benene. Knæerne vilde ikke bøie sig, og Hovedet vilde for over. Jeg gik et Par Gange et Stykke tilbage opad af Utaalmodighed, og gjorde det derved endnu værre. Langt om længe kom vi ned, toge Afsked med vor artige Ledsager, og pakkede os i Vognen, som holdt neden for paa Veien ved Foden af Bjerget.

Pyrmont.

Ankomsten.

Den 26 Juni.

Endeligen ere vi Klokken eet om Natten komne til dette berømte Sundheds-Tempe, Maalet og Grændsen for vor selskabelige Reise; jeg for min Deel ubeskrivelig mat, efterat have gaaet for det meste i syv Timer fra Foden af Georgs Fortet, som ligger to Mile herfra.

Halv saa lange Mile, som disse tvende, har jeg aldrig drømt mig. Den sidste Fjerdingvei forekom mig alene længer end to Hede-Mile. Jeg begyndte virkelig ved Bommen at tvivle om, nogensinde at komme hertil. Imidlertid er det dog virkelig skeet — jeg har smagt noget Vand, som umulig kan kaldes søbt, uden i Pyrmont — og faaer altsaa at troe det.

Klokken sex kjørte vi fra Foden af Klütbjerget, med Ryggen imod det deilige Hameln. Veien var saa stenet og hullet og sølet, at Hestene, hvoraf vi kun havde fire for vores og tre for Bagagevognen, ikke kunde gaae uden Fodgang. Vi fik en Bjerghøi paa høire Haand, som morede os i lang Tid med Stridigheder om sin Høide — og siden een paa venstre Haand, der kjedede os ved sin Længde. Frue

Brun paastod, at det var egentlige Bjerge — jeg, at det kun var Høie, hvad vi havde seet hidindtil. Hun maalte med sin Erfarings — jeg med min Indbildnings Maalestok. Vi havde begge Ret. Striden blev derved desto heftigere. De første tre Timer gik, med Sang, Samtaler, og Frygt for hvert Dieblik at vælte, temmelig godt; men ved den fjerde kunde jeg ikke holde ud at skumples længer, steg ud og gik i Forveien. Klokken otte stod jeg altsaa paa Halvveien mellem Hameln og Pyrmont mellem Bjergene, og saae med Henrykkelse Solens prægtige Nedgang bag deres mørke Skove. Tusindfarvede Skyer bøde den Farvel i glimrende Jubel — dens Straaler kyste den høieste Bjergtop mod Østen; den svandt og efterlod sig en blodig Glands om den mørke Skov paa det fjerne Bjerg, som Erindringens om det sørgende Hjerte. Jeg stirrede ind i Glandsen, til den tabte sig — og tabte min Bevidsthed i melancholske Phantasier. Natten faldt paa, og det af Bjergene fordoblede Mørke nødte mig til at standse min Gang, for at lytte efter Vognen, der var bleven langt bag mig. Saasnart Lyden af dens fremsneglende Bevægelse blev mig hørlig, gik jeg videre, og kom mellem to dødmørke Banker forbi en Stampemølle, hvis Susen og Klappren gjenkaldte mig Sanchos Angest og Donquixottes Tapperhed. Lyra blinkede med sin blaalige Glands over min Isse — og Maanen syntes at henglide paa Ryggen af et Bjerg. Det var en himmelsk Aften. Alting var stille; intet Løv rørte sig. Da Lyden af Stampemøllen var forsvunden, hørte jeg Intet uden mine egne usikkre Skridt paa Kanten af Bjergbrinken. Vognen nærmede sig igjen. Det gik med uendelig Langsomhed bestandig op ad Bakke, til vi endelig kom i en mørk Skov paa Toppen af det Bjerg, hvorover Veien gaaer fra Hameln til Sundhedsbrønden. Hestene kunde ikke mere. Spatzier og min Søster stege af,

ligesom jeg, for at lette dem; men det hjalp intet. Den ene af de to forreste besvimede, eller lod til at besvime, og blev altsaa spændt fra og bunden til Vognen, for at traske bag efter. Med inderlig Medlidenhed gik Spatzier og jeg ved dens Side, betragtede dens matte Svinglinger, og virkelig følte jeg i den Time, hvori jeg var Vidne til dens tunge Fremslæben, noget vist, som om en Hest ogsaa var min Næste. Vee den, som ikke kan lide med et Dyr! hans kolde, tørre Steen- eller Træ-Hjerte kan endnu mindre lide med et Menneske. Hos det sidste tænker man sig dog en indre Kraft til at trodse eller taale, hos det første derimod kan man i en saadan Tilstand ikke forestille sig uden lutter Lidelse.*) Vi ønskede begge at kunne dele den arme Hest's Lidelse — da den endelig faldt om — dens udmattede Been kunde ikke bære den længer paa den knuddrede, sumpige Vei — den sukkede, som om den var i det sidste Aandedræt. Vi holdt imidlertid stille; og Kudsken slæbte den ud af Vognsporene, for at Bagagevognen bag efter kunde komme frem — i den Formodning, at den maatte døe, da Frue Brun og Amtmandinden huskede paa, de havde Viin hos sig. Vi fik en Flaske rød Viin pakket ud — jeg drak den til „Singot! min Broder!“ sagde jeg, med Taarerne i Øinene, og tyllede alt det Øvrige i det halvdøde Dyr. Efter nogle Minuters Forløb aandede den igjen, og langt om længe kom den endelig op paa Benene meget raskere end før — og gik siden ret godt bag efter.

---

*) Dette Raisonnement er maaskee ligesaa falskt, som Følelsen, der fremkaldte det, var naturlig. Jeg havde i Begyndelsen af min Reise ganske andre Begreber og Meninger, end ved dens Ende — og deriblandt adskillige, som jeg nu erkjender for aldeles urigtige. Men ikke at tale om den historiske Sandhed, jeg bestræber mig at fremstille i sin hele Nøgenhed, om det end skulde være mig nok saa ufordeelagtigt — troer jeg, at denne Reise vilde tabe sit eneste Værd, hvis jeg lod min Sjæl være eet eller to Aar i Forveien for mit Legeme og Omstændighederne.

Vi kjørte nu rigtig nok igjen — men saa vaerligt og krybende, at Bjerg-Skoven havde nær aldrig faaet Ende. Omsider kom vi til en Støtte, som forkyndte os, at vi vare paa Prindsen af Waldecks Grund — og nu, tænkte jeg, ved i Maanskinnet at see Chausseen lige for os, fare vi med Eet ned i Pyrmont. Saa skuffet er jeg aldrig bleven før, som jeg nu blev det hvert Dieblik. Tilsidst opgav jeg virkelig aldeles Haabet om nogensinde at komme til dette Sted — og havde vi ikke holdt stille, just som min Fortvivlelse havde naaet sin høieste Spidse — troer jeg, jeg havde faaet denne Tanke saa stærkt i Hovedet, at jeg trods alle Brønde aldrig havde faaet den skyllet ud deraf igjen. Klokken slog eet, og vi kom op paa nogle Værelser, som lode til at være ligesaa ubefolkede, som umeubleerte og uprovianteerte. Thee kunde vi ikke faae — Caffe ikke heller — Øl ikke heller — Vand fik vi endelig langt om længe, hvis afskyelige Smag fuldkommen overbeviste os om, at vi virkeligen vare paa Sundbrøndsgrund.

Da vi vare usigelig trætte, og hverken kunde faae det Ene eller det Andet til at styrke os med, gjorde vi hvad der i disse Omstændigheder var det raadeligste — vi gik nemlig i Seng — jeg for min Part paa bar Halm. Kommer Opholdet her til at svare til Indtoget, bliver Curen værre end alle Sygdomme.

Det uventede Møde.

Pyrmont den 29 Juni.

Jeg veed ikke, om Du har læst den gode Matthias Brambles Jeremiader over Bath i Humphry Klinkers Reiser, og sammenholdt dem med hans Nieces Lovtaler over samme Sted; i begge staaer en heel Deel, som saa aldeles passer sig paa Pyrmont, at jeg næsten ikke behøvede at forandre

uden Navnene ved at afskrive dem, og lade dem gjælde for Breve herfra. Af to Aarsager vil jeg imidlertid dog ikke betjene mig af dette Kneb, først, fordi jeg udstrækker Forbudet: Du skal ikke stjæle! endog indtil Tanker, Udtryk og Ord; og for det andet, fordi jeg ikke har den omtalte engelske Bog her. „Bath er det moersomste Sted paa Jorden“, skriver Frøken Milford — „Det er det kjedsomste i hele Verden“, skriver Hr. Bramble — „Hvilken udsøgt Samling af elskværdige Personer findes der!“ udbryder hun — „Hvilket udsøgt Selskab af Dosmere og Gavtyve!“ raaber han — „Kort sagt, det er et sandt Himmerig“ slutter den Ene — „Med rene Ord, det er et virkeligt Helvede“, ender den Anden. Jeg tvivler ikke paa, at der jo med Posten i Dag ville expederes Breve herfra i lige modsatte Toner, da her baade gives Brambler og Lydier, og omtrent samme Materie til Correspondenz, som den, hine havde. Men saa tilbøielig jeg og er ved deslige Leiligheder til den Mening, at begge Parter have Ret, eller, om man vil, Uret, maa jeg dog bekjende, at jeg, hvad Pyrmont angaaer, holder Sandheden for at ligge Brambles Forestilling noget nærmere end Lydias.

Jeg er i det mindste bleven overmaade skuffet i min Forventning af denne berømte Brønds Behageligheder. Hvad jeg allerede med Sikkerhed tør paastaae, er, at Hr. Hofmedicus Marcards prægtige Beskrivelse derover, hvad Egnen, Indretningen og Levemaaden angaaer, i høi Grad er overdreven panegyrisk, og i reneste Forstand blot at ansee som Lokkemad. I Henseende til Brønden selv, da kan jeg naturligviis ikke bedømme dens Ypperlighed, saa meget mindre, da jeg ikke tør drikke den.

Strax om Morgenen efter vor Ankomst kom Ypperstepræsten i dette medicinske Tempel, nysnævnte Hr. Marcard,

og bød os velkommen. Da han havde meddeelt de tvende Damer de nødvendige Forholdsregler, udbad jeg mig ligeledes hans Betænkning, efter at have givet ham en Idee om min Sygdom. Resultatet blev, at Brønden vilde være mig skadelig, at jeg kunde forsøge det kolde Bad, og at jeg for Resten maatte henholde mig til Forlystelserne her, og afstaae fra alt muligt Arbeide.

Det var endnu hvad man kalder tomt i Pyrmont, det er at sige, de Adelige, Standspersonerne og de fornemme Gjester vare endnu ikke ankomne. Et Par Hundrede tildeels arme og elendige Skrantninger hivede omkring Brønden. Deres Grupper forskjønnede ikke Pladsen. Vi besaae Badehuset, en temmelig stor og velindrettet Bygning ikke langt fra Kilden, og spadseerte ned igjennem den berømte store Hoved-Allee, til et rundt Bassin, i hvis Midte springer en temmelig høi Vandstraale. Prospecten i denne Allee er virkelig høitidelig skjøn; fra dens øverste Ende seer man ud over Vandspringet i det dybere Landskab til de blaanende Høie i Baggrunden; fra Vandspringet af tager Brøndhusets Octogon med sin Kuppel sig særdeles fordeelagtigt ud. Promenaden fra det ene af disse Standpunkter til det andet er omtrent 500 Skridt lang mellem fire Rader høie, ranke, tætskyggende Lindetræer. Det er upaatvivlelig den skjønneste Allee, jeg hidindtil har seet. Hvad der især forskjønner den, er det Lys og den Skygge, som derved smelter i hinanden, at Hovedgangen er aaben, og kun Sidegangene hvælvede. Dens Jordbund er af den fordeelagtige Beskaffenhed, at den umiddelbar efter den stærkeste Regn er betrædelig, og midt i den hedeste Tørke aldrig støver.

Svarede alt det Øvrige til denne Allee, vilde Pyrmont være et virkeligt Elysium; men neppe er man ude deraf, før

det er ude med Herligheden. De øvrige Anlæg ere høist ubetydelige.

Paa begge Sider af dens øverste Ende næsten til Midten ligge Skuespilhuset, Caffehuset, Dandsesalen, Bogladen og Kramboderne. I de sidste faldholdes næsten alle optænkelige Fornødenheder; men til en saa uforsvarlig høi Priis, at jeg neppe overdriver det, ved at antage den tre Gange saa stor, som den, de hidreisende Kræmmere have fastsat hjemme. Hvad jeg i Hamborg havde kunnet anskaffe mig for ni Mark, kostede her fire Rigsdaler. Næsten ligesaa overdreven er Prisen paa Caffe, Thee, Chocolade, og overhovedet paa Mad og Drikke, der med alt det er langt fra at være fortrinligt. Denne Dyrhed af Levnetsmidler er i Pyrmont dobbelt ubehagelig, især for Badegjesterne, da Appetiten paa ethvert andet Sted vilde lade sig nøie med den halve Fortæring.

Jeg spadserer her nu paa femte Dag i bestandig Rusk, og befinder mig stedse slettere og slettere. I de sidste af disse Dage ere en heel Deel Gjester ankomne; men den evige Regn tillader ingen landlig Forlystelse, og Kjedsomhed selv synes at have leiret sig over Alleen. Man slentrer mechanisk op og ned deri, drikker Brønden, skuddrer af Kulde, og kjeder sig. Alt dette er ikke synderlig lystigt. Trods Marcards Forbud, besluttede jeg i min Fortvivlelse at drikke Brønden med om Morgenen, for dog at gjøre Noget; det hjalp ikke — jeg saae Nogle indtage en Portion af den berygtede Löwenzahn ved hvert Glas; jeg forsøgte det og; det blev endnu værre. Jeg blev tung, ør i Hovedet, fik ondt i Maven, i Benene, i Fingrene, overalt — og havde tilsidst Nød med at slæbe mig gjennem Alleen. Min Spleen steg til sin høieste Spidse; jeg ønskede Intet heftigere, end snart at komme ud af denne Kjedel igjen, og besluttede, hvordan det og skulde gaae mig, at reise herfra saasnart som muligt. I denne Forfatning

gjorde jeg Bekjendtskab med Herr Hofprædikant Jessen fra Augustenburg, en Mand, hvis Værd jeg siden lærte at kjende og skatte, men som nu, selv overmaade syg og hypocondrisk, kun forstærkede mit mørke Lune; ligesom jeg til Gjengjæld forøgede hans. Det samme gjaldt om de øvrige Personer, jeg omgikkes med i disse første Dage, og Kjedsomheds Pesten tog omsider saa stærk Overhaand, at man syntes at spadsere i Søvne fra den ene Ende af Alleen til den anden, bestandig hen i Taaget, som ligesaa mange Natvandrere. Man talte ikke uden om Brønden og Badet, og Regnen og andet Vand; jeg har aldrig hørt en mere vandig Underholdning.

Hvad der midt i alt dette var det allerubehageligste, var den Bemærkning, jeg hvert Dieblik nødtes til at gjøre over mig selv, at min Sjæl var nedsjunken i en næsten bundløs Dumhed. Det var mig ikke muligt med den stærkeste Anstrengelse at bringe een eneste sund Tanke heel og holden til Verden. Jeg forsøgte at læse; men den blotte Titel af hvilken Bog, jeg valgte, kjedede mig allerede til Døde. Intet interesseerte mig, selv ikke to nysankomne Gratier, hvis Smiil til enhver anden Tid og paa ethvert andet Sted sikkert, trods den meest skyllende Pladsregn, vilde have antændt min Følelse. For at fylde Maalet af min Ulyksalighed udeblev endnu bestandig de Breve, jeg ventede fra Kjøbenhavn. Mit hele Væsen hensank i en dødelig Apathie; min Existenz var blot physisk, og denne var i og for sig selv uudholdelig.

Der behøvedes et overordentlig electriskt Stød, for at sætte mine Livsaander igjen i Bevægelse; men jeg ledte omsonst i hele Sandsynlighedens Rige om en Mulighed til samme. Alle Udsigter vare enten mørke, eller spærrede. Af Mangel paa Penge var det mig ikke muligt at komme herfra; min lille Capital stod endnu hos Olde; og Posten bragte mig hverken Vexler eller Breve.

Fordybet i disse taagede Betragtninger slentrede jeg i Morges ned ad den store Allee, uden at see synderlig enten til høire eller venstre Side, da en lang, dødbleg, huuløiet Gestalt imidlertid kom mig saa nær, at den opvakte min Opmærksomhed. Mit Blik blev i samme Dieblik truffen af et ligesaa studsende; og nu styrtede vi begge paa eengang, uden tydelig Forestilling om hvem vi vare, i hinandens Arme — „Baggesen! Dig!“ — „Moltke! Du?“ ledsagede i een og samme Haandevending vor Omfavnelse. Det var den unge Grev Moltke — og jeg havde Umage med at troe mine Dine og min Følelse, da jeg i lang Tid havde troet ham død, og aldrig ventet at see ham mere i denne Verden, end sige i Pyrmont. Det var netop den af alle levende og døde Personer, som i dette Dieblik var meest skikket til at kalde min Interesse for Livet, og med den, mit Liv selv tilbage, den inderligst elskede blandt alle mine Venner. Vi havde i en Tid af sex Aar ikke seet hinanden, og Indbildningen om hans Død havde de to sidste allerede ældet til egentlig Glemsel. Nu stod han der, eller rettere hang i mine Arme — thi jeg glemte Alleen, alle dens Vanddrikkere og hele Pyrmont over dette Møde — om just ikke frisk, saa dog levende; og jeg kan ikke beskrive den forunderlige Følelse, som, liig en Lynstraale, gjennemfoer mit Væsen og antændte mit Hjerte ved dette uformodede Gjensyn. Han paa sin Side var ikke meget mindre bestyrtset over at træffe mig her, nagtet han ikke havde troet mig død; begge vare vi saa henrykte af Glæde, som om vi i hinanden havde fundet Alt, hvad der manglede os. I denne Ruus tumlede vi Arm i Arm til hans Vaaning i Badehuset, hvor vi, efter at have hvilet os i et Par stumme Minuter af vor Bedøvelse, begyndte roligere at fortælle vore Historier.

„Misforstaaelser, ulykkelig Kjærlighed, overnatuılig An-

strengelse og Brystsyge har sat mig i den Tilstand, hvori du her seer mig", udbrød han, i det Blodet styrtede ham af Munden — „Misforstaaelser, ulykkelig Kjærlighed, utidig Anstrengelse og Nervekrampe har bragt mig i denne Forfatning", gjentog jeg; og heftige Krampetrækninger ledsagede min Fortælling. Det var omtrent Summen af vore gjensidige Beretninger. Vi fandt i Hovedsagen en saa besynderlig Overeensstemmelse i vore Skjebner, at den allerede forud bestemte Harmonie mellem vore Sjæle ved hvert Fortællingen ledsagende Blik og Haandtryk efterhaanden voxte til Sympathiens høieste Enthusiasmus. Scenen imellem Amandus og Amanda ved Porten af Lyon kan ikke have været heftigere eller mere rørende; vi vare ene i hele Skabningen, vore Tanker, Følelser, vort hele Væsen sammensmeltede i hinanden; vi svore hinanden i forenet Henrykkelse evig ubrydeligt Venskab.

„Du lever! og skal endnu længe leve trods alle Lægers Forbud!" udbrød jeg; „men siig mig, hvor Du har opholdt Dig i denne lange Tid, og hvi jeg ikke har spurgt det mindste til Dig?" Han fortalte mig hvorledes han nødtes til at afbryde sine Studeringer i Kjøbenhavn, og, efter at have lært at kjende og forlovet sig med den unge Frøken R**, nødtes til uden Ledsager at forlade H**, og gaae til Universitetet i Gøttingen, hvorfra han, efter et Par Aars Ophold, kom tilbage til sin Brud, fandt sammes Familie aldeles omstemt, sin egen aldeles indtaget imod ham, overalt Bagtalelse, Fornærmelse og Ligegyldighed — hvorledes Græmmelsen over denne ufortjente Behandling styrtede ham i en dødelig Sygdom — og at han nu havde slæbet sig til Pyrmont, for at forsøge det sidste Redningsmiddel, der imidlertid lod aldeles unyttigt, da han Dag fra Dag opkastede mere og mere Blod, og hvert Øieblik maatte vente det Slag, som med hans Liv

skulde ende hans Fortvivlelse. Han oplyste sin Fortælling med originale Breve og andre Documenter, som tilstrækkeligen beviste mig, hvor falskelig man havde beført, og hvor troløs man havde hildet og skuffet det uskyldigste og elskeligste af alle unge haabefulde Mennesker. Jeg fortalte ham paa min Side, hvad der havde foranlediget denne Reise — hvorledes jeg efter et yderst møiefuldt Liv paa Grændserne af Døden og Slutteriet, et stedsevarende Rov, fra min spædeste Ungdom af, for de voldsomste Sygdomme, paa Pinebænken af et rasende mit Væsens sidste Kraft fortærende Sværmeri, efterhaanden havde seet alle Glimt af Haab om Udkomme, Sundhed og Sindsro slukte — og endelig paa det Yderste, efter at Grev Schimmelmanns og Grev Reventlows ædelmodige Forsorg havde reddet min øvrige ulykkelige Familie fra Undergang — i Hans Durchlauchtigheds, Prinds Frederik Christian af Augustenborgs uskatteerlige Bekjendtskab havde seet Livets og Lyksalighedens Himmel aabnet midt i alle Modgangs Tordenskyer, i det Sammes Godhed, ved en Understøttelse af 200 Rdlr. qvartaliter, havde gjort mig denne Sundhedsreise mulig.

Timerne henflødc som Minuter under disse indbyrdes Udgydelser; vi glemte at spise; den indbrydende Nat erindrede os først, at vi vare to, at vi vare hungrige, og at vi vare i Pyrmont. Vore Hjerter vare imidlertid usigelig lettede, vore Livsaander i et nyt Spil, vore Udsigter, skjøndt begrændsede af den nære Død, lysere og skjønnere. Vi følte Venskabs hele Salighed saa meget stærkere, saa meget inderligere, da vor hele øvrige mørke Forfatning dobbelt hævede Glandsen af dens eneste Lys. Og saaledes blev mig imod al Formodning, netop paa samme Tid, da Fortvivlelsen fra alle Sider omspændte mit Væsens hele Firmament, een af mine blideste Dage til Deel. Med hvilke Følelser lagde jeg mig til Hvile

efter denne himmelske Vederqvægelse; det syntes mig, som om Forsynets fulde Glands omstraalede mit Leie midt i Natten — jeg indslumrede med de sønligste Taknemmeligheds-Følelser i min og alle Væseners Faders beskyttende Favn. Himmelske Fryd! du er ene tilfalds for jordiske Smerter. Kun paa Lidelsers møisomme Vei naaer man din Æther-Top — paa Pynten af Afgrunden!

Contrasterne.

Pyrmont den 5 Juli.

Regnen vedholder endnu bestandig. Men hvor forskjellig er imidlertid min nærværende Tilstand fra den, jeg beskrev i mit forrige Brev! Fra det Dieblik af en fortrolig Ven deler hver Nydelse og Lidelse med mig, forener Taagen, den vrede Jupiter *) og alle deres kjedende Haandlangere omsonst deres skadefroe Kræfter, for at styrte mig tilbage i den Apathie, hvoraf hiint uventede Møde reddede mig.

Pyrmont er overalt i disse sidste Dage blevet mere levende. De fleste Gjester ere ankomne; deres Antal forøges hver Time, og Alleen er allerede saa fuld, som Cavalleergangen i Rosenborgs Have paa en Confirmations-Søndag. De Fremmede, hvis Ankomst især har glædet mig, ere Geheimeraad Jacobi fra Dysseldorf, den gamle Geheime-Justitsraad Møser, og hans Datter Frue von Voigt, en Pastor Schmelder fra Westphalen, Frue Generalinde von Düring fra Hadersleb, og den elskværdige Frue von Zimmermann fra Hannover. De ere alle høist underholdende, selskabelige, hver fra sin særegne Side elskværdige Personer. En vis

*) Pyrmont lader virkelig til at være iblandt de Steder, som nebula malusque Jupiter urget.

Frøken D* fra Meklenburg, og en Frøken P*** fra Hamborg forskjønne ved deres Spadsering Alleen meer end alle Lindetræer.

Moltke og jeg vige ikke fra hinandens Side. Om Morgenen Klokken fem søge vi allerede hinanden, spadsere sammen til Badetiden, spise som oftest ved samme Bord, og skilles almindeligen ad sildig om Aftenen. Ogsaa kalder man os de Uadskillelige. Hvad der foruden alt Andet forener os, er den Omstændighed, at ingen af os spiller, den ellers her meest herskende Tidsfordriv. Vor Cirkel er een og den samme; den Enes Bekjendtskab bliver umiddelbar eller middelbar den Andens.

Den Mangfoldighed, den Afvexling og den Lethed i Omgang med interessante Mennesker, som en saadan Samlingsplads frembyder, er upaatvivlelig dette Bads Hovedfortrin. Bekjendtskabet alene med den elskværdige Jacobi var nok til at forsone mig med alle dette Opholdsteds øvrige Ubehageligheder.

Forfatteren af Allwills Papirer, Konsthaven, Woldemar, og den lille uskatteerlige Bog: Etwas, das Lessing gesagt hat*), er en rank, overmaade velskabt, aasynskjøn, og i Væsen ubeskrivelig behagelig Mand. Hans store og gode Aand fremlyser umiskjendelig i ethvert Træk af hans Ansigt, som den, efter Alt hvad jeg har hørt, fremskinner i hvert Træk af hans velgjørende Liv. Tanke og Følelse ere i hans lærerige og venlige Omgang, som i hans Skrifter, ægte viede til hinanden. Det er een af de fortrinligste Mænd, jeg meest agter og elsker paa Jorden; og fra det Øieblik,

*) Han har endnu foruden disse smaa kjærnefulde Værker skrevet: Briefe über Spinoza, David Hume, oder über Idealismus und Realismus, Vertheidigung gegen Mendelsohn o. s. v.

jeg lærte at kjende hans Hjerte, tæller min Hengivenhed og Beundring ikke syv Stjerner af første Rang, der med lige Glands straale i min Forestilling paa Menneskehedens Himmel. Med inderlig Glæde og Taknemmelighed erindrer jeg hver Spadseregang med denne Ædle, hver Underholdning, hvori han skjenkede mig styrkende Sjælenydelse og qvægende Trøst. Hans Omgang var mig saa overvættes behagelig, at jeg kun sparsom overlod mig til samme, af Frygt for at tabe for meget, ved dens Ophør. Jeg følte, at jeg i min daværende Forfatning ikke burde udsætte mig for et altfor smertefuldt Tab, og valgte med haardnakket Selvfornegtelse en vis Afstand fra et Lys, der i det Dieblik, samme blev mig uundværligt, maatte slukkes. Ogsaa tilbageholdt mig, ved mit Ophold i Pyrmont, en vis beskeden Stolthed fra alt for meget at nærme mig de Personer, der vandt min fortrinlige Agtelse. Bestandig at tage, uden at gjengive det mindste, er mig utaaleligt; og hvad kunde jeg svage, dumme, haabløse Fremmede gjengjælde i min nærværende Forfatning? Alt hvad der stod i min Magt var matte Blik og svage Haandtryk. Jeg undsaae mig over mig selv i alle Henseender for Alle, der ikke kunde see mit Hjerte, det eneste, som min Skjebne ikke havde fordærvet.

Det lykkedes mig imidlertid lidt efter lidt i det fortræffelige Selskab, hvis Solglands og Varme daglig forøgedes omkring mig, at smelte den Iis, som bandt min Levestrøm, og det varede ikke længe, før den, trods al min Sygdom, Mangel paa Breve og Mangel paa Udsigter, henflød i virkelig Munterhed. Et af de virksomste Midler til denne nye Stemning var en mig hidindtil aldeles fremmed Nydelse i Omgang med en yderst original, rig, vild, og udsvævende Engellænder. Herr Jeffryes, en naturlig Søn af den berømte og rige (Warren) Hastings i London, opholdt sig her ved Badet, med

et lille Reise=Stipendium af 20,000 Rdlr. aarlig. Uagtet han for det meste indskrænkede sin Kreds til Prindsen af Waldecks meget indskrænkede Stater, og i det høieste bereiste den Deel af Tydskland, som Frankfurt og Hannover begrændse, havde han dog i en Tid af halvtredie Aar seet sig nødt til at gjøre en lille Gjæld af 80,000 Rdlr. Hans yderlige Oeconomie tillod ham ikke meer end to Vogne og fem Rideheste. Da han imidlertid sjelden kjørte, og Riden af en vis Aarsag var ham aldeles forbuden, faldt denne Indskrænkning i Eqvipage ham ikke besværlig. Han havde taget Tjeneste som Oberst ved Regimentet, som han sagde mig, blot for Mondurens Skyld, da Uniformen havde den Lykke at behage ham. Han lod til at være 27 Aar gammel, og hans Kundskaber syntes ikke at overstige hans Alder. Hans Dragt var (naar han ikke bar Uniformen, som han syntes at spare paa, for ikke at blive kjed af samme) simpel, og i Sammenligning med de fleste Cavallerers, lurvet, hans Haar skjødesløst friseert, eller rettere ufriseert, og hans Udvortes overhovedet udmærkede sig ikke fra den usleste Universitetsborgers, undtagen ved det sneehvide Lintøi, som røbede Engellænderen. Hans Aasyn var mut, hans Mine ligegyldig, hans Gang søvnig. I hans Physiognomie opdagede man imidlertid Noget Dumhed aldeles modsat, og en vis Godmodighed; enhver af hans Bevægelser var saa magelig fri, som om hele Pyrmont og Alt hvad der er derom tilhørte ham. Han talte temmelig slet Fransk og maadelig Tydsk, som han af og til blandte med lidt Engelsk, Altsammen med forunderlig Utvungenhed. For Resten var han i Eet og Alt den livagtige Spleen i egen Person, og kjedede sig med Engelsk Umaadelighed.

Moltke overtalte mig snart til at gjøre hans Bekjendtskab, da Intet mere frister min Kjendelyst end det Originale. Jeg længtes desuden efter et tydeligt Begreb om en ung, rig,

udsvævende, reisende Engellænder, da jeg forestilte mig samme som et Non plus ultra af menneskelig Uvorenhed. Jeg fandt virkelig mit Ideal realiseret.

At Bekjendtskabet saa snart voxte til et Slags Fortrolighed, skyldte jeg det i min nærværende Sjæls og Legems Forfatning, som stemte overeens med hans; maaskee gjorde ham og den samme Betragtning mig interessant, som morede mig i hans Omgang, nemlig vor aldeles modsatte Oeconomie. Det være som det vil, det varte ikke længe, før de tre heterogeneste Personer, man i en Hast kunde samle paa eet Sted, bleve hinanden meer eller mindre uundværlige. Der er i visse Omstændigheder en næsten ligesaa stor Fornøielse i at træffe sit fuldkomne Modbillede, som i at finde et, man i en Hast kunde tage for et andet Exemplar af sig selv. Manden uden Caffe contrasterede rigtig nok saa meget med mig, som jeg troede det muligt, at to Reisende i Lüneburger Hede kunde contrastere med hinanden; men her rykkedes mig i den næsten lige Alder Contrasten endnu nærmere. To unge Brøndgjester i Pyrmont, den Ene med omtrent 60, den Anden med omtrent 2000 Rigsdalers maanedlige Indtægter — den Sidste med to Vogne, tre Maitresser og fem Ridcheste; den Første uden noget af alt dette — den Ene brugende Badet mod Følgerne af en overdreven Umaadelighed, den Anden imod Følgerne af en alt for stor Afholdenhed — og omsider, for at krone dette pudseerlige Forhold, den Ene tungsindig og den Anden overgiven munter! Havde jeg allerede for længe siden inderlig Foragt for det, man almindelig kalder Lykke, var denne Foragt endnu mere bleven bestyrket ved Opdagelsen af Herr Caillards egentlige Tilstand, saa voxte den her næsten til Frygt for den blotte Mulighed af at blive rig. Min Engellænders plagende Overflod satte min Armod i et saa fortryllende Lys, at jeg, saa at sige, forelskede mig deri, og

inderlig takkede Forsynet for denne meget nyttigere og moersommere Ledsagerinde gjennem Livet. Min Sorg over Mangel paa Verler tabte sig efterhaanden i denne behagelige Følelse. Havde jeg ligesaa let kunnet drukne min Mangel paa Efterretninger fra Danmark deri, vilde jeg have været fuldkommen rolig.

Jeg har ovenfor fortalt, at den unge Herr Jeffryes, med et Udkomme af 20,000 Rdlr. aarlig, havde seet sig nødt til at gjøre en Gjæld af 80,000 Rdlr. Da det maaskee kan forundre endeel af mine Læsere ligesaa meget, som det forundrede mig, hvorledes dette gik til uden simpel Bortslængen, vil jeg ommelde et Par Omstændigheder, som strax gjorde mig det fuldkommen begribeligt. Han levede virkelig i Pyrmont ved første Oiekast saa oeconomisk, som den simpleste Brøndgjest: Frokost, Middags- og Aftensmaaltid kostede ham ikke meer end enhver Anden; kun een staaende Hoved-Udgift havde han meer end jeg; men rigtig nok var samme temmelig betydelig. Han anslog nemlig sine Opvartninger ved Pharao-Hoffet paa høire Side af Alleen til en Bekostning af circa 100 Rdlr. daglig, da Lykken bestandig syntes at undsee sig ved at lade ham vinde. Han havde rigtig nok kun to Vogne; men den ene var tildeels af puurt Sølv, saa net indrettet, at den kunde slaaes sammen og lægges i den anden. Da Veiene omkring Pyrmont ere for det meste Uveie, brugte han den Methode, at kjøre ud i den tunge Vogn, og naar et bedre Stykke Vei mødte, at sætte sig, saa længe det varede, i den lette, for hvilken han lod spænde en særdeles Hest, som hans Staldknegt til den Ende førte med sig. I hans ene Uhr hang en engelsk Staalkjæde af besynderlig konstigt Arbeide; den havde kostet ham i det mindste halvandet hundrede Rigsdaler. En nysankommen Preussisk Officeer beundrede dens Skjønhed og udbrød i Lovtaler derover. „De gjør mig en Fornøielse, min

Herre!" sagde han, „hvis De vil bære den til en Erindring!" Officeren studsede og betænkte sig. „Jeg gjør ingen Complimenter", blev han ved, „De tjener mig med at modtage den, da den behager Dem meer end mig." Officeren modtog den. Han sprang bort uden at oppebie hans Tak. Jeg spurgte ham siden, om han kjendte denne Person? „Nei!" — om han havde Lyst til at lære at kjende ham? — „Nei! Jeg gav ham Kjæden", sagde han, „fordi den fra det Dieblik af, jeg saae den stak ham i Diuene, blev mig kjedsommelig; havde han ikke taget den, havde jeg slængt den bort."

En Læser af nogen liden Erfaring og Menneskekundskab vil allerede selv have gjort den Slutning, at Herr Jeffryes med sine to Vogne, tre Maitresser, fire Tjenere og fem Heste ikke var meget lykkelig. Han var virkelig saa ilde faren med al sin Overflod, at han meer end noget andet Væsen i Pyrmont opvakte min Medynk. Han havde for længe siden uddrukket Vellystens Bæger, og befandt sig aldeles i den Tilstand, hvori en ægte Spleen-Engellænder, efter alle Fritænker-Love bør hænge sig. Da han imidlertid med sin Letsindighed, Ukyndighed og Udsvævelser forenede adskillige gode Egenskaber, holdt Moltke og jeg det begge Umagen værd, at bibringe ham Begreb om hvad der endnu stod i hans Magt til at undgaae Fortvivlelse. Hans naturlige Godmodighed, Aabenhjertighed og en forunderlig rigtig Erkjendelse af hans Mangler og Feil gave os det bedste Haab om, at bringe ham i det mindste et Par Skridt hen paa en bedre Vei; men den omtalte Despot paa høire Haand af Alleen tilintetgjorde alle vore Bestræbelser. Han holdt det for sin Pligt daglig at gjøre sin Opvartning ved Spillebordet; thi, sagde han, „man maa dog tage sig Noget for!" Uagtet han misundte os vor aldeles modsatte Levemaade og deraf flydende gode Lune, var det os

dog ikke muligt, at bringe ham til at forandre sin; hans Sjæl havde tabt sin fulde Villekraft, som udfordredes dertil.

En Dag i Pyrmont.

Den Monotonie, som hersker i den herværende Levemaade, gjør det muligt, i een eneste Dags Beskrivelse at give en Idee om alle overhovedet. Herr Marcard har i sin idealiseerte Beskrivelse leveret en saadan Prøve. Da hans Tegning er fuldkommen rigtig, maatte jeg, uagtet min Colorit vilde blive meget koldere, synes at copiere ham, hvis jeg udkastede et Portrait af samme Størrelse. Jeg indskrænker mig altsaa heller til en blot Silhouettering.

Man staaer overhovedet temmelig tidlig op. Klokken sex seer man allerede den fine Verden i fuld Bevægelse gjennem den store Allee — et Syn, som man særdeles studser ved i Begyndelsen. Man forundrer sig over, hvorledes det er muligt, at Folk af Smag kunne synes at følge Naturen, rette sig efter Solen, og staae op, før det er for sildig. Denne Ebbe og Flod af begge Kjøn, som i Morgendragt bølge sig frem og tilbage under de majestætiske Lindetræer, har noget meget Behageligt i det Hele, og stundom Noget endnu skjønnere i enkelte Dele, da man undertiden møder en og anden nysopstanden Gratie i sin allerfordeelagtigste Forfatning. En artig Instrumental-Musik underholder imidlertid Øret, og aabner Hjertet til sympathetisk Deeltagelse. Man hilser sine Bekjendtere, Vennen søger sin Ven, og hele Hæren deler sig efterhaanden i større og mindre Grupper, som ved Enden af Alleen drikke Brønden med hinanden, indtil Bevægelsen standses henimod Klokken ni i ligesaa mange Frokost-Partier. Her sidder En med sin Pibe Tobak, hist To, hist Tre, hist et lille Selskab, og hist et stort under Lindeskyggerne langs Alleen.

Naar Frokosten er forbi, spadseres et Par Gange op og ned, Mængden spredes, den Ene rider nu, den Anden bader sig, den Tredie spiller Billard, den Fjerde Kort, den Femte kjører ud; Damerne begive sig for det meste til deres Sophaer eller Natborde hjemme. Efter Middagsmaaltidet forsamles Selskabet atter i den store Allee — Damerne i deres fulde Pynt — og nu er Optoget glimrende; men ogsaa uendelig meget mindre behageligt. Etiquetten ordner Grupperne i meer affondrede Systemer, Complimenterne begynde, Kjedsomheden trækker op over Alleen; man synes ikke ret at vide, hvor man vil hen. Endelig deler man sig i to Hovedpartier, det blivende og det flygtende. Det blivende leirer sig i Forsamlingssalen om Pharao-Banken, eller gaaer i Comedien, og tager for Resten til Takke med hvad Alleen formaaer indtil Aftensmaaltidet — det flygtende deler sig i Landpartier til de omliggende Bjerghøie, fornemmelig til Bomberg og Königsberg. Man gaaer endelig til Sengs, for at sove, om man kan, til man den følgende Morgen begynder det samme Liv for fra.

Otte slige Dage med de Skatteringer, der tildeels staaer i enhver Gjests Magt at give dem, kunde upaatvivleligen være meget moersomme; men jeg tvivler høiligen paa, at nogen anden end den, som er vant til blotte fornemme Forlystelser, med sin gode Villie vilde blive her meget længer. Man skulde rigtig nok troe, at det upaatvivlelig gode Selskab, man kan have her, for bestandig maatte udeholde den Pest, der plager de stive Hof- og Stads-Forsamlinger; men — hvori det og ligger — vist er det, at man i Almindelighed anstikkes deraf her saa godt, som i de fleste andre Residentser. Jeg troer indtil videre, at den totale Mangel paa Arbeide, den egentlige Lediggang, som gaaer, og efter Lægernes strenge Forordninger bør gaae i Svang her, er en Hoved-Aarsag til

denne Smitte. Mennesket er af Naturen alt for virksomt, til at more sig i bestandig Orkesløshed.

Uagtet den herskende Tone ved dette Bad vel ikke er den bedste i saa høi Grad, at den overalt kunde gjælde som Mønster, maa jeg dog tilstaae, at den er over al Sammenligning med de fleste, som kaldes saaledes i den saakaldte finere Verden. Den er hverken diplomatisk, adelig, professorisk, eller militarisk, men, saa at sige, sammensat af alle, og opløst i en temmelig almindelig Esprit de Toilette. Men hvad vil det egentlig sige: den herskende Tone paa et Sted, hvor de forskjelligste Individer af alle Stænder fra forskjellige Lande komme sammen? det synes urimeligt; men et nogenlunde selskabelig-musikalsk Øre mærker den alligevel, om det end er næsten umuligt, bestemt at navngive den. Dens Styrke eller Svaghed, Høide eller Dybde, Behagelighed eller Ubehagelighed bestemmes, som andre Toners, af Luften. Hvilken den ikke er, lader sig lettest og meest bestemt angive; den er, for Exempel, aldeles ikke landlig — og lige saa langt fra at være fri, som fra at være tvungen. Conversationen, som Herr Marcard meget besynderligen kalder Tonens førstefødte Datter*), er naturligviis meget forskjellig og afvexlende. Den har blot et almindeligt Anstrøg af Ligegyldighed, og, i vedholdende Regnveir, af Hospitalskjede.

„I Pyrmont-Cirklens Conversation“, siger den omtalte Panegyrist, „berører man sin Gjenstand, som overhovedet er „Skik i den fine Verden, saa at sige kun med Spidsen „af Læberne, i Forbigaaende, med det fuldkomneste

*) Jeg kan paa ingen Maade begribe denne Genealogie. Conversationen foregaaer Tonen i mine Tanker; thi Tonen er i Grunden blot et Abstractum; og paa den anden Side i egentligste Forstand et Product af samme.

„Hensyn paa alle Omstaaende, med Anstand, med „Smag og Ynde, og med megen Beskedenhed — En saadan „Conversation“, bliver han ved, „er en Forlystelse og tillige „en sand Øvelse for Forstanden; den er ofte grundigere „end mangen lang Lection, og trænger, uden at debattere, „gjennem Mængden af de Dine, som see, dybere „ind, end det bedste Hoved enkelt kan det.“

Man kan slutte sig til af disse Træk, hvor vanskeligt det er, at male Tonens førstefødte Datter.

Hvad Omgangen angaaer, da vil man neppe nogensteds paa denne Side Rhinen finde den lettere, mindre stiv, og mere ligelig mellem Adelige og Uadelige. Uagtet al Etiquette endnu ikke er forjaget, kan man dog ikke klage over dens Misbrug i Almindelighed; tværtimod, Pyrmonter-Omgangen forekom mig i Begyndelsen et virkeligt Mirakel. Nogle meget populaire Prindser, som opholde sig her, syntes ikke at bidrage lidet dertil. Min Erfaring har overbeviist mig om, at man i denne Henseende ikke lettelig kan sige for meget til Pyrmonts Berømmelse. Jeg har ingensteds fundet almindeligere Tilsidesættelse af al adelig Trykken i en glimrende Kreds, end ved det store Frokost-Taffel og paa Ballet her. Rigdom, Stand og Rang komme virkelig saa lidet som muligt i Betragtning; derimod maa jeg anmærke til Selskabets Ære, at en vis sædelig Opførsel synes at agtes høiere end alle Lykkens Forgyldninger.

Til de særskilte daglige Forlystelser henhøre de smaa Theeselskaber, hvori en lille Kreds af Bekjendtere samle sig. Jeg tilbragte med Moltke mangen behagelig Time i et saadant, hvori den kloge, gode, meget interessante Frue von Voigt fra Osnabrück præsideerte. Dets Kreds forstørredes efterhaanden til fælleds Fornøielse; men tilsidst faldt en Comet,

en vis Herr Kotzebue*), deri, som for mig aldeles forstyrrede Harmonien. Han havde, som det lod, sat sig for, at spille Jean Jaques i Pyrmont; men spilte denne Rolle elendigere, end nogen Lygte kan have spillet Maanens. Han vilde see ud som lutter Følelse, og saae ud som ankommet Føleri; han lod haant om hele Verden, undtagen om sig selv, og troede ved suur Mumlen at overtyde Alle om sin skarpe Forstand. Han havde et vist jeg veed ei hvad i sin Mine, i sin Tone, i sit hele Væsen, som gjorde ham baade for mig og Moltke til den modbydeligste blandt alle Brøndgjesterne. Med alt det lod han ikke til at være ilde lidt af Damerne. Den ene Deel tryllede han uden Tvivl med samme Arcanum, som Yoriks Betler — den anden Deel var for uskyldig og godtroende til at drømme om hans uophørlige Maske. Naar jeg imellemstunder saae ham gaae ved Siden af Jacobi, tænkte jeg: der ere dog to Personer i Alleen, som mindre ligne hinanden end du og din Engellænder!

Det er for en Elsker af physiognomiske Betragtninger upaatvivleligen yderst moersomt, at spadsere op og ned i den store Allee gjennem Vrimmelen af Gjester. Hist rager den lange Møsers ærværdige Hoved over alle de Andre; man kunde i Betragtning af hans Høide, hans bestandige Spadseren og den lange Tid, hvori han aarligen har indfundet sig her, kalde ham Alleens Anfører. Han synes endnu fordybet i patriotiske Phantasier; tæt ved ham gaaer hans lille Datter, Frue von Voigt, der med et dobbelt saa gammelt Ansigt som hendes Fader, ikke naaer ham meget længer end til Hoften; hist fremskildpadder med umærkelige Trin en umaadelig Rigs-Mave; her fremdandser en net og let lille Kokette; paa den

*) Den siden saa berygtede Forfatter af eet maadeligt, og adskillige slette Skuespil, af en yderst forulykket Reise, og af en Pasqvill, som jeg ikke engang gider nævne.

ene Side marscherer en velbestøvlet Generallieutenant, paa den anden synes Pedantismen og en evig Commentar over Fas et Nefas at flytte sig under den lærde Pütters sindige Paryk; hist kryber den lille, krumme, skulende Kotzebue; her fremtriner den opretgaaende, fritblikkende Jacobi — det er Philosophien i platonisk Begeistring, eller rettere Plato selv, man synes at møde. Hist fremslæber sig en tung Podagrist; her hopper en vindlet Kammerjunker. Hist tæller en indbildt Syg hvert Skridt, af Frygt for at komme eet Minut tidligere eller sildigere til Enden af Gangen; her mødes han af en virkelig Skrantning, som med en utilgivelig Hilsen forstyrrer ham i sin Regning. Med nedslagne Dine, bleg som den besvimede Clarissa, støtter sig den yndige Jomfru P** paa sin ledsagende Tante — medens den blussende Frøken D* med lynende Blik gjennemfarer Alleen i cyprisk Triumf — overalt vimser den Alting mønstrende Marcard; liig en omfarende Adjutant er han snart her, snart hist i Hæren, og man mærker ham det tydeligt af, hvor meget for meget han har at tage vare. Men hvilken Maler vilde paatage sig at copiere dette Gallerie af Menneske-Figurer, Physiognomier og Bevægelser, fra Fyrstens til Bondens, fra Philosophens til Spillerens, fra Rs til Rs? Hvilken Mangfoldighed og Forskjellighed! Hvilken Overflod af Materie for Reflexionen, for Følsomheden, for Heracliten og Democriten, for Elegien og Satiren! Hvor ærgrede det mig, at det under Livsstraf var mig forbudet at skrive meer end eet Brev om Ugen.

Dalen, hvori Byen, Slottet og Badet med alle dets Anlæg ligger, er omtrent en Miil lang og en halv Miil bred, omrandet af ni i hinanden henbølgende Smaabjerge. En ret artig lille Flod, Emmeren, flyder derigjennem. I Midten ere skjønne fede, men sumpige Græsgange; paa begge Sider op imod Høiene Agerland. Foruden Pyrmont tæller

man endnu deri Flekken Lügde, et fattigt Franciskaner-Kloster, og fire Landsbyer.

I denne Kjedel — thi nagtet Dalen har Udgange mod Syden og Norden, er den dog, at see til, aldeles tilsluttet — er man saa afsondret fra den hele øvrige Verden, som man kan ønske sig det, og Eensomhedselskeren vilde befinde sig meget vel deri, hvis ikke netop det, han flyer, var indsluttet med ham. Pyrmont-Afkrogen holder heri sit Løfte omtrent som Ridder Zimmermanns Bog *). Man er langt fra Hof og Stad og de store Selskaber i et roligt Afkukke; men Hoffet, Staden og de store Selskaber ere der med. Man er paa Landet omringet af alle Byens Phænomener. Man tager frisk Luft i Taage — man ombytter de smaa, lave, knebne verdslige Sysler med høit Spil — og de store usunde Middagsmaaltider med store, sunde? Frokoster.

Bjergene, som de kaldes her, og som de virkelig ere for dem, der ikke have seet uden Sletter, udgjøre en Fortsættelse af Deisteren, der begynder et Par Miil paa denne Side af Hannover og strækker sig mod Østen til Harz. De ere for det meste bedækte med Skov af Ege, Bøge og andre Løvtræer. De, som nærmest omgive Pyrmont, ere omtrent lige høie og lige formede, en Omstændighed, der i mine Øine betager den for Resten knappe Udsigt al Virkning. Der gives imidlertid hist og her Standpunkter, hvorfra Landskabet tager sig meget fordeelagtigt ud. Det saakaldte Königsberg, mod Norden, det eneste isoleerte, udmærker sig fornemmelig i denne Henseende. Men hvad man overalt savner, er Vand, uagtet Egnen i Grunden er een af de vandigste i Europa. Den lille Flod risler umærkelig gjennem den dybeste og uinteressanteste Deel af Dalen. De mange qvadreerte Alleer,

---

*) Ueber die Einsamkeit — qvasi lucus a non lucendo.

det fyrstelige Sperevip-Slot, der oven i Kjøbet er befæstet, de mange firkantede Indhegninger, det grimme Saltværk, et Par gemene Vandspring, og et Par usle Støtter tilintetgjøre det Romantiske og selv det Landlige deri. Naturen har maattet gjøre Plads for en halv Cultur — naar man seer nøie til, for en Fjerding. Prindsen af Waldeck, (een af de smaabitte Fyrster i det store Tydskland), som for det meste lever af dette Bad, har man at takke for næsten alle disse Anlæg. Herr Marcard siger om ham, „at han i sin een og tyve-aarige Regjering med fyrstelig Haand Intet har skaanet for at forskjønne Stedet.“ *) Jeg ønskede ikke sjelden, at han maatte have skaanet noget mere.

Men saa kjedsommelig Pyrmont er inden sine Grændser, saa fortryllende ere adskillige Egne i en vis Frastand rundt deromkring. Allerede bag Kongebjerget begynder et tillokkende romantiskt Landskab, som i en Labyrinth af stille, landlige Naturafverlinger henstrække sig mod Østen, og umærkelig hæves i en Gruppe af blødt favnende Høie, fra hvis Toppe man overraskes af vide Udsigter. Det mod Syden beliggende Mühlenberg er ogsaa rigt paa maleriske Gjenstande. Men alt dette falder bort imod Egnen om Herrmannsbjerget, omtrent halvanden Miil fra Kilden, og den fortryllende Vei dertil. Jeg har tre Gange lagt den tilbage, i Regn, i Torden og i Solskin, hvergang med ny Henrykkelse.

Herrmannsbjerg.

Arminiusburg, som det almindeligst kaldes, hæver sig imellem en Mængde lavere skovbedækte Bjerghøie over den hellige Egn, Tydsklands Hannibal gjødskede med Romerblod.

---

*) Marcards Beschr. von Pyrmont 1 Th. P. 17.

Efter et almindeligt Folkesagn, som understøttes af al historisk Sandsynlighed, havde hiin navnkundige Friheds-Helt her sin faste Borg. Ogsaa hans Støtte, den gamle berømte Irmensul, skal i de senere Oldtider have staaet her. Paa Toppen af Bjerget er en aflang rund Flade, omrandet af en Jordforhøining, hvorunder man i en Omkreds af 1500 Skridt har opdaget Brokker af en Ringmuur. Kun fra den nordlige Side, mod Pyrmont-Dalen, hvor Udsigten er friere, er der en Opgang; fra alle andre Kanter er Høien steil og saa godt som utilgængelig. Øverst ved Enden af denne Opgang findes paa begge Sider, idet man træder ind paa den aflange Flade, to større med Jordsmuld bedækte Steenhobe, som formodentlig have været Taarne. I Midten af Fladen er en Huulning, som synes at vidne om en fordums Kjelder. Den hele Top er omkrandset med tyk Skov; men rundt om denne har man fra hver Pynt paa Randen en yderst romantisk, Oldtid erindrende Udsigt. En høitidelig Gysen ledsagede alle mine Skridt paa denne classiske Jordplet. Skyerne droge mørkere og mørkere over de stumle Skove, Tordenen buldrede rundt om de fjernere Bjerge. Fra Høi til Høi, fra Skov til Skov gjenlød i min skuddrende Phantasie den utrøstelige Jordbeherskers: Varus! Varus! Giv mig mine Legioner tilbage!

„Cannæs Søster! Winfelds Slag!
„Jeg saae dig med flagrende blodige Haar,
„Med Ødelæggelsens Lynblik
„Svæve mellem Walhallas Harper!“ *)

Jeg hørte Krigssangenes Krigssang tone mellem Hornenes Stød, fra Høi til Høi, fra Skov til Skov:

---

*) Klopstock. Oden: Herrmann.

„Didfrem! didfrem, hvor de Kjækkes Arme bløde,
„Hvor en Fabius
„Straaler vidt med det lysere Skjold!
„Trænger did ind i Kampens Ild!

„Didfrem! didfrem, hvor de Kjækkes Kinder blegne,
„En Aemilius
„Flammer frem med den høiere Hjelm!
„Trænger did ind i Kampens Ild!

„Didfrem! didfrem, hvor den Kjækkes Hoved synker,
„Hvor en Julius
„Hæver høit det blodrøde Sværd!
„Trænger did ind i Kampens Ild!

„Ha! I Cherusker! I Katter! I Marser! I Semnoner!
„I festlige Navne for Sværdslagsang!
„I Bructerer! I Warner! I Gothoner! I Levover!
„I festlige Navne for Sværdslagsang!

„I Friser! I Fosier! I Chazer! I Longobarder!
„I festlige Navne for Sværdslagsang!
„I Reudiner! I Hermundurer! I Narisker! I Qvader!
„I festlige Navne for Sværdslagsang!

„I Trevirer! I Nervier! I Nemeter! I Wangioner!
„I festlige Navne for Sværdslagsang!
„Dødlodden træffe hver Romertræl!
„Hver Ubier! —

„I Angrivarer! I Bojømer! I Sikambrer!
„I festlige Navne for Sværdslagsang!
„De synke! de synke, de Fabier hist,
„Og Aemilier, ha! og de Julier hist — de synke!

„De slumre nu hen, og tænke ei meer
„Paa Carthago!
„De slumre nu hen, og øine med Skræk
„De ædle Parther!

„Flux voxte Qvisten i Bardelund
„Om Seirerens Hoved at vindes!
„Men Laurbærren visned', den visned' hist
„Paa Tindingen af Capitol!

„Skuer I ikke paa Maanens Sky
„Over Egens Top
„Eders Fædre og Brødre svæve?
„Hos Thuiskon og Mana dem svæve?

„De fremile hid i Sværdslagdands
„Efter Barders Sang,
„Nedblikke paa Eder, og smile:
„I stred og I vandt! — og bevinge den frydfulde Dands!

„Skyen trak frem! Du rørtes, o Lund!
„Af den glimrende Sky!
„De høre Walhallas lovsyngende Chor!
„Thi de stred, og de vandt!“ *)

Mit Blik sænkte sig i den underliggende Dal. Jeg saae de synkende Legioner. End vældigere fremseirede Herrmanns Cherusker. Echo svarte Echo i Skyggen af Wodans med Rod og Top høit hævede Egeskjold —

„Hvor klang de stampende Hingstes Hov!
„Hvor raslede Hjulet af Wodans Vogn!
„Som Skovstrømmen bruser af Fjeldet ned —
„Hvor hvinte den fnysende Tordenstorm!
„Hvor flagred' i Stormen de flyvende Manker —

mens Echo gjentog til Echo:

„Wodan! Wodan! Romerblod! Wodan!
„Wodan! Wodan! Romerskjolde! Wodan!
„Wodan! Wodan! Ørne! Wodan!
„Wodan! Wodan! Tyranners Blod!

*) Herrmanns Schlacht, 6 Scene.

„For den hellige Frihed!
„Blod for den hellige Frihed! Blod af Tyranner!
„Wodan! Wodan!" *)

Jeg øinede Herrmann, Jorddespotens Trodser, Romernes Skræk, Tydsklands Befrier! Mine bævende Knæe bøiede sig, da Thusnelda mødte Seireren i Brudedands rødmende mellem sine rødmende Jomfruer. Hellige Frihed! hellig er mig hver din Forfægter! og — Herrmann! du stred og du vandt for Cimbrernes nærmeste Brødre! „Jeg fordølger det ikke, min Pande glødede, og mit Hjerte slog høit ved at see deres Seiers Minde!"

„Slaget er det blodige Frihedsslag!
„Tilkjæmpet Seir!
„Legionernes truende Krigsskrig, Anførernes stolte Raab
„Er stumt som Graven!"

„Moltke!" raabte jeg, „vi ville offre til Herrmanns Minde!" Vi leirede os i Skyggen af den ældste Eeg paa den skjønneste Plet paa Toppen. Jeg tog min Fløite frem, og blæste en Marsch af Schulz ledsaget af Echo. Det overraskede Moltke, og min Følelse derved steg saa høit, at dens Heftighed næsten overraskede mig selv. Jeg offrede — ligemeget hvad — det kjæreste, jeg havde hos mig:

Herrmann! ædle Herrmann!
Her, paa Toppen af Friheds Bjerg,
I Mulmskyggen her af din Eeg,
Vær Vidne — du svæver end her — til min hellige Eed!

Tydskland! ædle Tydskland!
Værd din Herrmann! og værd hans Slag!
Modtag af den svagere Haand
Et broderligt Haandslag, af mattere Læbe din Lov:

*) Herrmanns Schlacht, 7 Scene.

Du Herrmann! du Carl! du Otto! du Friedrich!
  I festlige Navne for Jubelsang!
Du Luther! du Melanchton! du Leibnitz! du Wolff!
  I festlige Navne for Jubelsang!

Du Kepler! du Lambert! du Herrschel! du Kant!
  I festlige Navne for Jubelsang!
Du Lessing! du Reimarus! du Garve! du Jerusalem!
  I festlige Navne for Jubelsang!

Du Jacobi! du Herder! du Sulzer! du Engel!
  I festlige Navne for Jubelsang!
Du Klopstock! du Wieland! du Schiller! du Voß!
  I festlige Navne for Jubelsang!

Du Stollberg! du Pfeffel! du Claudius! du Gleim!
  I festlige Navne for Jubelsang!
Du Händel! du Haydn! du Bach! du Gluck! og du Schulz!
  I festlige Navne for Jubelsang!
I Alle! — hvo tæller Germaniens Hær
  Af herlige Sole? *)

Tydske! ædle Tydske!
  Her, paa Toppen af Herrmanns Bjerg,
  I Skyggen af Herrmanns Eeg,
Modtager min Lov! min Beundring! min signende Tak!

---

*) Ikke fordi jeg frygter, at Læseren i et lyrisk Udbrud enten fordrer streng Fuldstændighed i Antal, eller streng Rangordning i Værd, men fordi nogle af de allerbetydeligste Navne savnes i denne Opregnelse — hvis Glemsel (coeteris paribus) Begeistringens yderste Drukkenskab ikke kan undskylde — maa jeg atter erindre, hvad jeg tilforn har peget paa, at mine ubetydelige Ombømmer ikke blot ere locale, men temporelle. Jeg kjendte for Exempel dengang ikke Professor Carl Leonhard Reinhold i Jena (hvis udentvivl uovertræffelig grundige og i tydeligt Foredrag mageløse Elementarphilosophie overalt den Gang ikke var kommen for Lyset) en Philosoph, som jeg nu tilskatter Rang næst efter den største mig bekjendte Selvtænker, Philosophiens Messias: Immanuel Kant. Endeel Andre har jeg udeladt, fordi de vare Schweitzere, Andre, fordi deres Videnskab eller Konst var mig alt for fremmed.

Fra Germaniens Skove gik Friheden ud!
Gik, med renere Tro, med en dybere Viden,
Med Fakler, som oplyste Himlen og Jorden,
Og Menneskets Guddom, Oplysningen ud!
Omtonet af Musernes yndigste Sange
I himmelnedhentede nye Melodier.

Broderen agte sin Broder i Staten!
Staten agte sin Nabostat!
Broderen elske sin Broder i Landet!
Landet elske sit Naboland!

Mine Taarer strømmede i den saligste Følelse. Moltke styrtede i mine Arme. Saa favne Danmark og Tydskland — saa favne Nationer hinanden!

Skyerne deelte sig, de svandt imellem Bjergene, og Solen brød frem i Alt bestraalende Glands. Fuglene sang gladeligere i de lysere Lunde, Alting smilede — det var rundt om os, som naar alle smaa Lidenskaber i Mandens Hjerte vige for den seirende Menneskekjærlighed. Hvor er det muligt, raabte jeg, at skye, at spotte, at hade, at forfølge hinanden? Mennesker imod Mennesker? Nationer mod Nationer? Brødre mod Brødre? Venner imod Venner? Ubegribelige Splidagtighed mellem den samme Sols Straaler!

Tydske! Franske! Engellændere! Hollændere! Danske, Norske og Svenske! Preussere! Polske! Ungarer! Italienere! Spaniere! Portugisere! ere I da ikke alle Mennesker? alle, som Mennesker, lige? — forskjellige Figurer — forskjellige Farver — forskjellige Toner! — Men siig mig, du Geometer! hvilken Figur er dig den nødvendigste, Qvadratens, eller Cirkelens? — Siig mig, du Maler! hvilken af Regnbuens Farver er dig den kjæreste? — Siig mig du Musiker! hvilken af alle din Scalas Toner er dig den uundværligste? Og dog

kunne I beregne Figurernes, Farvernes, Tonernes Forhold og Indflydelse i endelige, begrændsede Sphærer — da derimod de forskjellige Folkeslags taber sig i Evighedens Cirkel. Hvilken Historiker har maalt, hvilken Philosoph over Historien har bristet sig til at afveie de forskjellige Nationers Bidrag til samme store Hovedoiemeds Opnaaelse, imod hinanden? Latterlige Foretagende! Til en bestemt Tid, i een eller anden af det uhyre Dramas Scener, lader det meer eller mindre, Skuespillerne bidrage til sammes momentane Gang, sig bestemme; men for at afgjøre deres Rollers Vigtighed i det Hele, deres Indflydelse til Knudens Opløsning, enhvers større eller mindre Uundværlighed til samme — udfordres Kundskab om Catastrophen, maa man have seet Stykket udspille til Enden. Hvo indestaaer mig for, at hiin eller denne Skuespiller, som forsvandt i nærværende Scene, ikke kommer frem igjen paa Skuepladsen i en følgende? Og om han og ikke mere kom tilsyne, kan jeg midt i det mig ubekjendte Stykke bedømme, hvorvidt hans korte Ærende bidrog meer eller mindre, end hiins vidtløftigere, til det Heles Virkning? Italien, Frankrig, Engelland have hidindtil gjort mere Larm paa Historiens Skueplads, end Tydskland, Spanien, Danmark — deres Spil i det mindste er bleven ulige mere beklappet — men hvo har lært hine med Alvidenheds Maske pralende Tilskuere, at de sidstes Roller allerede ere udspilte? Hvad om Tydsklands langsommere Fremskriden netop af denne Aarsag længst holder Gangen ud? Hvad om Spaniens længere Nedtrykning engang volder et desto vældigere Opslag, som den dybere nedstrammede Bue løsnet fremjager Pilen med dobbelt Lynfart? Hvad om Danmark i sin rolige Slum samlede Kræfter til den længste Dags ufortrødneste Arbeide?*)

*) Denne skjønne Dags Morgenrøde er virkelig frembrudt i mit Fødeland. En heldforkyndende herlig Aand synes at udbrede sine velgjørende Vinger over

Der gives upaatvivlelig unyttige, foragtelige Individer i Staten; men der gives ingen unyttig foragtelig Stat i Europa. Selv Rusland med alt sit uhyre Tartari og Barbari, denne Hvalfisk, hvis Hoved nedtrykker Vesten, og hvis Hale udbreder sig over Østen, vil sikkert engang vise endog de meest Kortsynede, at det gjør meer end blot fylder i Verden. Nationerne ere Bogstaver i Menneskehedens Alphabet; men i dette findes intet Z, intet unyttigt Bogstav. En Rangstrid mellem A og O, eller L og N vilde ikke være saa latterlig, som Nationers Foragt for hinanden.

National-Had — National-Foragt ere sande — og just af alle de frækkeste, kaadeste, dummeste, utilgiveligste — Blasphemier! Om og virkelig hiin eller denne Nation spiller en skrækkelig eller uanseelig Rolle — hvis er Skylden? Den er nær ved at foragte Menneskehed, som foragter et Folk — eller rettere: den, som foragter dette, skuffer sig selv, om han troer at agte hiin. Er det muligt — er det menneskelig muligt, at Spansk, eller Fransk, eller Tydsk, eller Dansk, eller Hollandsk, e. d. l. paa Menneskelæber kan fremføres — i Menneskeørrer kan klinge som Skjeldsord? Nei! det er ikke menneskelig muligt; men desværre! det er umenneskelig virkeligt! Vee den affindige Gudsbespotter, som første Gang udtalte Tostavelsen: Däne med Racka-Tone, som første Gang anviste den en Haanplads paa Papiret! men vee ogsaa den affindige Gudsbespotter, som første Gang angav den Skam-Tone, hvori Tostavelsen: Tydsker undertiden klinger paa somme Læber og i somme Blade!*) O!

Cimbrien. Alvorlige Bestræbelser for de vigtigste Statsøiemeds Opnaaelse udmærke Christian den Syvendes sidste Regjerings Aar, og Frederik, hans Søn, har til Danmarks Glæde og fremmede Staters Beundring begyndt den sikkreste Gang til den skjønneste Udødelighed.

*) Besønderligt er det, at Navnet Tydsker for sytten Hundrede Aar siden, da Nationen endnu var raa, vild og barbarisk, hos de selvkjære stolte Romere var

de fortjente at brændemærkes med herostratisk Navnkundighed, og udpibes saa høit, at deres Skjændsels Echo skulde lyde gjennem fjerne Aarhundreder. Ingen Majestæts-Forbrydelse er at ligne mod deres! de have paa eengang forbrudt dem mod den øverste Majestæt — et heelt Folks! — paa Jorden, og mod Majestæternes Majestæt i Himmelen!

O! denne negative Patriotismus! dette Nul-Væsen, som giver sig Mine af Betydelighed, og brammer med en Flamme, dets Natur allerede slukker endog den blotte Gnist til, dette Spøgelse — hvorledes skal jeg male det? — Lands-Forræderen med Cato-Maske! Patrioten elsker sit Land, agter sin Nation, arbeider for sit Folk — hiin parodiske Carricatur-Skygge hader, spotter og forfølger det Fremmede! det er, som naar Ægte-Tyrannen vil bevise Kjærlighed til sin Kone ved hvert Øieblik at fornærme hendes Søster. Det er umuligt, siger Rousseau, at elske aldeles eet enkelt Fruentimmer, hvis man ikke føler et elskende jeg veed ei hvad for det hele Kjøn i Almindelighed. Det er umuligt, turde jeg sige, virkelig at elske sit Fødeland, og hade Andre.

Men det er saa uendelig meget lettere at skjelde Fremmede, end at gjøre Noget for sine Egne — den positive Patriotismus koster saa usigelig meget mere, og gjør dog ikke nær saa megen Larm og Opsigt! Skjelde paa den ene Side og flattere paa den anden fordrer blot Lunge — den ægte Patriots stille Handlinger derimod fordre Hjerte. Intet Under, at hine blotte Munde, hine Hoved- og Hjerteløse vælge de lette Talemaader heller end de tunge Handlinger.

Jeg gjorde mig selv hemmelig skyldig i hines Forbrydelse, hvis jeg noget Øieblik overlod mig til den Tanke, at

---

et Æresnavn, som alle indtil Keiseren selv stræbte at erholde! Og dog vare Tydskerne Roms i strengeste Forstand dødelige Fiender.

en heel Nation kunde være i dette Tilfælde! Overalt vilde ingen Nation, uden at tilintetgjøre sig selv, kunne bestaae af lutter negative Patrioter! Forgjeves forsikkrer man mig i det store franske Dictionaire, „at man i Frankrig almindelig betjener sig af Ordet Tydsker, for at betegne en grov, brutal, fordrukken Karl“ *) — jeg troer det ikke! i det mindste ikke uden om de enkelte, grove, brutale, fordrukne Karle, som betegnes ved dette man. Ogsaa i mit Fødeland ville visse deslige manner gjerne indbilde deres Hørere og Læsere, at den Tone, hvori de fremføre Ordet: Tydsker, er Nationens; men vee mig, om jeg tiltroede endog blot en Mængde Danske saa lav og foragtelig en Tone! Nei kun Afskummet og Udskudet af Nationen, denne foragtelige Hob, som i Samling med alle andre Nationers Skrab og Krimskrams udgjør en egen Nation for sig selv — kun disse enkelte Frøer, hvis Natur det nu engang blev at qvække — tiltroer jeg hine uophørlige Blasphemier. De besidde rigtig nok den Konst at lade, som de vare mange; men det er med dem, som med Gudsfornegtere, Vindjunkere paa et Bal, og valnødskalbeskoede Katte paa et Loft — naar man seer sig til, er det kun et Par, som volder hele Alarmen. At enkelte meget uvidende Mennesker, at en stor Deel af den i alle Stænder under alle Titler og Ordener, sine lange Ører fremstikkende Pøbel, mechanisk efterpludrer deres Skjeldsord, er naturligt. Men alle disse Echoer fortjene Overbærelse; det

*) „*On* se sert encore du mot *Allemand*, mal à propos sans doute, pour desig- „ner un homme grossier, brutal, ivrogne. On dit: c'est un *Allemand!* Hid henhører Voltaires Mot de désespoir, da Keiser Joseph, til hans store Bestyrtelse, kjørte Ferney forbi, uden at værdige ham og hans store til Vidne indbudne Selskab et Blik; Voila — sagde han til de Andre, i det han lukte Vinduet til igjen — un *Allemand* qui court la Poste! — C'etoit peut ètre *bien à propos!*

vilde være ligesaa affindig grusomt at vredes over dem derfor, som at pidske Havet for alt for oprørte Bølger, eller Børn for alt for urigtige Begreber. Kun mod dem, fra hvilke Forargelsen kommer, ivre den billige Vrede! kun disse forfølge Folkevennen med Afsky! Og jeg gjentager det, i urokkelig Tillid til min Nations Ædelmodighed, i fast Overbeviisning om dens almindelige Retsindighed og Billighed — disse første Forargere, disse virkelige Forbrydere, som jeg ikke tager i Betænkning at stemple med det Skjændselsnavn: National-Giftblandere — ere ikke mange!

De ere faa — yderlig faa; og jeg haaber — nei! jeg veed med uafskrækkelig Vished, at de snart ville være ingen. Morgenrøden er der allerede, og Solen nærmer sig, for hvis altoplysende Glands disse og alle deslige mørke Dagfiender ville flygte til deres Intets Huler i evig Glemsel. Tiden nærmer sig, da Sproghad, Nationalhad og deslige vil svinde for en renere Moralitet. Man vil indsee, at Nationer, som Mennesker, ere hinanden uundværlige, at de skjenke hinanden gjensidige Fordele, at den Ene har Ret til den Andens Taknemmelighed, at om den Enes Gjæld i denne Henseende er større end den Andens, alle dog give hvad de formaae — og at kun Een — den ene Alvidenhed — kan beregne, hvo der gav broderligst. Da vil Engelland erkjende Frankrigs, og Frankrig Engellands Fortrin med beskeden Stolthed, uden lav Misundelse — da vil Tydskland skatte det rolige Danmarks stille Aands blide Fortjenester, og Danmark med stolt Beskedenhed erkjende hvad Jorden skylder sin største Samling af oplyste Borgere, den Nation, af hvis frugtbare Skjød Europas Frihedsaand, Bogtrykkerkonsten, Astronomien, Reformationen i Christendommen og Reformationen i Philosophien fremgik — og føle hvad Agtelse og Kjærlighed denne ædle Nabo fortjener! De mange tydske Avner, som engang i hele Tønder,

Skjepper og Fjerdingkar fra Erik af Pommerens til Frederik den Femtes Tid tilførtes Landet, ville da glemmes, og, erindres de, vil man ihukomme, at der var mangt et herligt Korn deriblandt, hvis Grøde Bondefriheden velsigner — og at de Øvrige neppe vare komne, hvis man ikke havde ladet dem komme. At ivre mod Tydskerne, fordi Danmark iblandt sine Konger tæller een, som ikke talte Dansk — vil man da finde ligesaa latterligt, som om Frankrig vilde hade og foragte de Danske, fordi der randt Dansk Blod i de sidste Ludvigers Aarer.

Skynd dig, o Sol! i dit Komme, som Morgenrøden forkynder! Snart straale Humanitetens fulde Dag over det elskte Europa! Hvilken Vellyst, at see Broderen omfavne sin Broder! men — hvilken Salighed, at see Nationer favne hinanden!

Da skal Sandhed være den eneste Tanke! Kjærlighed den eneste Følelse! Menneskelighed den eneste Handling!

Jeg var pludselig forsonet med min Pyrmontreise. Jeg troede ikke at have kjøbt de Følelser, Solens Frembryden tændte i min Sjæl paa Herrmannsbjerget, for dyrt for al den Kjede, som havde gjennemdampet mig i Dalen. Ingensteds havde jeg hidindtil følt mig mere fri, mere Nordborger, mere Broder i den store Familie paa denne Side Alperne, end her paa Toppen af den gamle Cheruskerskov, hvor Sydens Styrke førstegang bugnede under Nordens Kraft. Jeg saae Europas Friheds Fødsel i Herrmanns Erindring og forfulgte med glædedrukne Blik dens Sol-Gang mod Vesten. Den gik med Angelsaxerne til Albion, med Frankerne til Gallien. Sympathetisk vaagnede hist Holland og her Schweiz. Men paa hiin Side Rhinen skjulte Tordenskyer længe dens Straa-

ler. Nu frembrød den med dobbelt Glands i Frankrigs Europa bestyrtsende Rigsdag.

Jeg var ikke længer National-Slave — jeg var Tydsker, jeg var Franke, jeg var Britte, jeg var Belgier, jeg var Schweizer, jeg var Skandinaver. Mit Hjerte slog lige høit for Broderen her og for Broderen hist. Kun tre Kjæder — men lige saa ubrydelige, som skjønne — bandt mit Væsen tættere og fastere til Danmark: Venskab — Sproget — og min Barndoms Erindring. Den første tryllede mit Hjerte i nærmere Forbindtlighed, den anden ledte mig til min naturligste Virkekreds, den sidste fastholdt mig til min første Plads.

Men du var mit Vidne, Nationernes Fader! at mit Hjerte aldrig slog varmere for mit Fødeland, end i det Dieblik det slog heftigt for alle hine!

Naar Cosmopolitismen ikke er et blot Navn, renser og forstærker den Patriotismen — eller rettere: den alene giver den Sandhed og virkeligt Værd. Cosmopoliten er nødvendigen Patriot, men den saa kaldte Patriot er ikke altid Cosmopolit. Misbrugen af disse tvende Ord gjør en Omskrivning af samme og deres Forklaring nødvendig. Betyder det ene den ægte Menneskeven, Terenzes Homo *) og det andet

---

*) Det bekjendte, til Mundheld — ak, desværre! blot til Mundheld — almindelig blevne: „*Homo sum, nil humani a me alienum puto*", gjør mig hiin romerske Theaterdigter dyrebarere end alt det Øvrige, saa sandt og skjønt det for Resten er, han har skrevet. Han fortjener i mine Tanker for denne ene Sentenz sin Udødelighed. Det er det eneste ægte Udbrud af fuldstændig Humanitet, den gamle Romerske Litteratur har at opvise — i det mindste kjender jeg Intet, som paa hundrede Miles Afstand (Romernes Humanitet var begrændset i Rummet) kommer det nær. Tilstaaet endog, at vi nyere (som i Ovids:

Os homini sublime dedit coelumque tueri
Jussit et erectos ad sydera tollere vultus —

end mere i hans:

Est Deus in nobis —

og mangfoldige flere andre gamle Sprog) lægge mere i deslige Udtryk end

den gode Borger, ere de sikkert uadskillelige. Thi denne physiske Patriotismus, dette Hjem-Instinct, som udgjør en Hovedbestanddeel af vort dyriske Væsen, fornemmelig i dets Raahed, denne Stavnskjærlighed, som vi ikke alene dele med, men hvori vi langt overtræffes af Grønlændere, Irokeser og Kamskadaler, handles der dog vel ikke om, naar man vil charakterisere den oplyste Patriot i en cultiveret Stat? lige saa lidet venter jeg, at man af en saadan vil fordre hiin Græske eller Romerske Patriotismus, der egentlig ikke var andet end enevældig National-Stolthedს udelukkende Selvfølelse. En saadan kan i vore Tider, hvis den er tilgivelig, kun tilgives Europæeren. Kun Europas Borger staaer nuomstunder omtrent i det Forhold til den nu bekjendte, hvori Athenens og Roms stod til den dengang opdagede Verden. Det vilde være latterligt, om en Tydsker, en Franzos, en Engellænder, en Dansk, eller en Hollænder vilde nedskue paa de ham omgivende Nationer, som Læreren paa sine Disciple, eller som Despoten paa sine Slaver — som Grækenland eller Rom paa Barbarerne! Patriotismus har altsaa i vore nærværende Tider (i Europa) enten aldeles ingen Betydning, eller den maa bestaae i raisonneret Borgerdyd, i Cosmopolitismens nærmeste Anvendelse i sit Fædreland — ligesom den gode Huusfaders Dyd bestaaer i Patriotismens Anvendelse i sin Familie, og den gode Embedsmands i dens Anvendelse i hans Bestilling. Menneskeheden er dog i Grunden for alle den almindelige Gjenstand, Menneskevel det almindelige Diemed. *)

Digteren sandsynligviis selv har lagt deri, og uendelig meget mere end hans Medlevende deri have fundet — saa er det dog en udødelig Fortjeneste, at have dannet en Form, der efter Aartusindes Forløb endnu er noksom rummelig og passende.

*) Og her handles dog kun om Cosmopolitismen i indskrænket Betydning — Cosmopolitismen i videste Forstand: Fornuftborgerlighed omfatter alle

Som Culturen, Oplysningen, og den almindelige Humanitetsforædling tager til, udvider sig efterhaanden, saa at sige, Hjemstavnen, og med den det søde jeg veed ei hvad, Ovidius tillægger samme. Hvad der først var Fædrenehytte bliver Fødeby, Fødebyen Hjemprovinds, Provindsen Fædreneland, Fædrenelandet den cultiverede Verdensdeel (Europa) — Hjemmet bliver endelig tilsidst hele Jorden*) og engang .... Den, som tænker sig Borger i Fornuftens Rige, den, som formaaer at tænke sig saa, uden at forstyrres i sin mindre Kreds, ahne sit sidste Hjem! Jeg nævner det ikke — Menneskeheden er endnu for langt derfra — længer maaskee end den første Chaldæiske Stjernekiger fra Begrebet om Herschels Melkeveie!

Men det er Tid, at jeg forlader Herrmannsbjerget, da jeg dog maa videre frem i min Labyrinth, og ikke kan vide, hvor langt jeg er fra det Sted i samme, hvor jeg nødes til at standse, for (hvis hiin Minotaurus ikke forhindrer det) at vende tilbage.

De sympathetiske Følelser, hvormed Moltke og jeg havde høitideligholdt denne romantiske Dag til Herrmanns og Frihedens og deres Afkoms Erindring, knyttede Baandet, som sammenbandt os, endnu fastere; vi besluttede, om muligt, aldeles at dele Skjebne med hinanden, og i denne Stemning kom vi tilbage til Pyrmont.

---

moralske Væsener; dens Øiemed er ikke blot Menneskevel, men Menneskeværd.

*) Omne *homini* natale solum.

Stat.

Kongebjerget.

Preussens Frederik den Anden, den Store, har efter sit dobbelte Ophold i Pyrmont givet dette Bjerg sit Navn. Men neppe vil hans Monument blive saa varigt som Herrmanns.

En Cubus af sort Marmor forkyndte mig Stedet, hvor Nordens Alexander sad, og, som man paastaaer, udkastede Planen til den anden Schlesiske Krig:

FREDERICUS MAXIMUS
fonte salutifero
vires restauraturus
hoc secessu
gaudebat.

Jeg havde ikke villet besøge dette i Aleen berømte Sted, før efter at have ydet Herrmanns Minde min Told. Min Ranganordning stemte med Chronologiens. Ogsaa vilde jeg ikke have sat paa Monumentet Maximus; men Magnus —

Fredericus *Magnus*, Arminius *Major*,
Nemo mortalium *Maximus*.

Ikke engang den største blandt Regenterne — den største blandt Kongerne! er Alt hvad jeg tør indrømme ham.

Havde jeg paa Herrmannsbjerget følt mig i det gamle, saa følte jeg mig her ligesaa aldeles i det nye Europa. Frederik har virket saa meget i og paa vort Aarhundrede, at man, hvis det endeligen skulle benævnes efter en Fyrste, upaatvivlelig alene kunde benævne det efter ham.

Min Følelse havde altid været saa blandet for denne halvkjendte Mand, min Dom om hans egentlige Værd saa vaklende og ubestemt — saa mange umiskjendelige Træk af den ædle, og ligesaa mange umiskjendelige Træk af den uædle Adam i hans frugtbare Liv syntes mig saa afgjø-

rende, at Intet omsider blev afgjort — her seirede imidlertid Beundringen saa aldeles, at jeg for et Dieblik glemte alle hans Mangler, Feil og Brøder, og i det jeg uvilkaarligen bøiede mig under Grenene af de fire majestætiske Ege, som om hans Skygge svævede derunder, strømmede mig Taarerne af Dinene. Jeg erindrede mig Oplysningens Ven, Tænkefrihedens Befordrer, Rettens Haandhæver og (Ædelmodigheds Non plus ultra) den Fyrste, som tilgav sin uforsigtige Tjener Opbrændelsen af Syvaarskrigs-Manuscriptet, og (Taalmodigheds Taalmodighed!) skrev det om igjen. Til Lykke for min behagelige Rørelse randt Dresdens Beleiring mig ikke i Tanke.

Fra een Synspunkt i det mindste kan enhver stor Mand betragtes, hvorfra han er virkelig begeistrende. Det er fra Virksomhedens. Fra denne Side betragtede jeg Frederik, og knælede. Uagtet Arbeide, uden Hensyn paa Sindelaget og Bestemmelsen, i og for sig selv ikke henhører til Moralens Domstol — saa har dog selv den værste Forbryders utrættelige Flid noget ædlere i mine Tanker end den frommeste Lediggængers Ladhed — jeg er endog ikke ret enig med mig selv, om det Bud: Arbeid! ei tillige er et Specialbud, og om dets fulde Opfyldelse ikke har mere Fortjeneste, end dets, som byder os at drage Aande.*)

Frederik udkastede her Planen til den Schlesiske Krig, jeg vil her udkaste Planen til min Reise, sagde jeg, satte mig ved Roden af Egen, tog min Tegnebog op, og foreskrev mig selv følgende Love:

---

*) Sandelig! min Philosophie har dengang staaet paa meget svage Fødder! Læseren kan prøve sin ved denne Leilighed, som ved adskillige andre. Enhver consequent Tænker maa imidlertid finde sig i samme Forlegenhed som jeg, hvis han har løsrevet sig fra alle urigtige Philosophier, uden at have bundet sig til den rigtige.

I.

Reis bestandig mod Syden saa langt du kan *), dog saaledes, at du seer dig om til begge Sider mod Østen og Vesten, for ei at gaae reent efter Næsen!

II.

Studeer paa din Reise fornemmelig dig selv og Menneskene; nyd og føl Naturen; og lad dit Hjerte overalt lede dig, hvor Fornuften ikke veed Veien!

III.

Studeer Oldtiden i den lille Tacitus, du fører med i din Vestlomme — den nærværende Tid i hvad du seer, og ikke i hvad du hører — Philosophien i Moralen, og Moralen i din Samvittighed — Naturhistorien i Naturen og ikke i Naturalie-Cabinetter — Æsthetiken paa Høienes Toppe, i de gjennemrislede Lunde, i Morgenens Purpur, i den stjernelyse Nat; og ikke paa Universiteternes Collegiebænke! Læs heller Physiognomier paa Markedspladse og Promenader, end Bogtitler paa Bibliotheker! Studeer endelig Menneskene i Hytterne, som de ere, heller end Menneskene i Palladserne, som de ikke ere!

IV.

Optegn hvad Mærkeligt du iagttager! hold til den Ende en Dagbog; dog saaledes, at du oftere glemmer Beskrivelsen over Reisen end Reisen over Beskrivelsen.**)

---

*) Det bør sig en Nordbo i mine Tanker at reise mod Syden, ligerviis, som det bør sig en Sydling at reise mod Norden, den Ene for at kjølnes, den Anden for at opvarmes, hiin for at forfine sin Følelse, denne for at skærpe sin Tanken.

**) Den Maade at reise, for at skrive, er meget brugelig i Tydskland. Det vilde være ubegribeligt, hvorledes de fleste af disse Penne-Reisende (hvorom man ikke godt kan bestemme, om de reise til Lands eller til Søes, i det den ene Deel af deres Væsen flyttes paa det Torre, medens den anden uophørlig svømmer i Blækhornet) faae deres Materialier fra, da al deres Tid gaaer hen med at skrive, hvis man ikke vidste, at de ligesaa godt havde kunnet skrive

V.

Stræb at gjøre Bekjendtskab med virkelig store og fortræffelige Mænd! Det var en Skam at forsømme Solene over Planeterne, Cometerne og Maanerne.

VI.

Staae tidlig op om Morgenen! At sove meget er altid uanstændigt; men paa en Reise ækelt.

VII.

Arbeid dobbelt, hvor du nyder dobbelt!

VIII.

Reis til Fods — saa snart, saa ofte og saa meget du kan! Du samler saaledes mere — og fordøier bedre.*)

deres Reise gjennem Europa i en Pyramide i Africa. Nogle skrive virkelig deres Reise først, for siden at kunne gjøre den. Jeg har selv kjendt een af disse Hexemestere. Han havde Lyst til at gjøre en Reise gjennem hele Tydskland, men havde dertil ikke en Stilling; satte sig altsaa ned og beskrev den hjemme ved sin Pult, lod den trykke, og gjorde den siden for det erholdte Honorarium. Hiin Prophet udtydede dog kun en glemt Drøm; disse gaae endnu videre, og udtyde udrømte Drømme, for siden at drømme dem.

*) Det har altid været min Mening, at Mennesket ligesaa upaatvivlelig fik Been, for at flytte sig, som Træet Rødder, for at staae stille. Sandt er det, at man ogsaa kan bruge sine Fødder til at staae paa, da Træet derimod slet ikke kan gaae paa sine Rødder; men det beviser Intet imod min Sætning: at man fornemmelig bør benytte sig af Fødderne til det første Brug; thi naar man kan anvende Noget paa to Maader, gjør man altid vel i at anvende det paa den bedste. Og upaatvivlelig er det en ligesaa meget ædlere Sag at gaae end at staae, som Dyreriget er ædlere end Planteriget. Ved at gaae, komme vi til Tingene, da derimod, naar vi staae, Tingene maae komme til os, en Høflighed, som de sjelden have, eller kunne have. Det synes rigtig nok, som om endeel godt Folk virkelig fordre denne overvættes Artighed af hvad der er udenfor dem, og sige: Kjære Ting! vi har lige saa langt til jer, som I har til os, hvorpaa de slaae sig til Ro, som Fuglefangeren i Slaraffenland. Denne Opførsel er utaalelig storagtig. Jeg troer, at Ingen uden Tingenes Styrer kan fordre, at de skulle komme, staae stille, gaae forbi, og dreie sig omkring efter Behag. Skulde vi desuden bestandig ligge, sidde, eller staae, havde vi jo ikke havt meer end een Fod nødig, som Arimasperne eller Basserne i Terra musica, om hvilke Plinius og Holberg dog forsikkre, at de ere saa beskedne, at bruge deres ene Been ikke alene til at gaae, men endog til at løbe.

Overalt troer jeg Spadsering ikke mindre sund for Sjælen end for Legemet. Det er godt, at begges Fødder ere i harmonisk Bevægelse. De gamle

IX.

Spiis maadelig, og kun naar du er hungrig! Drik Viin, hvor du kan faae den — du har længe nok drukket Vand.

X.

Reis uden Adresser og uden Recommendationsbreve! Hvem dit Menneskeansigt ikke er Adresse nok, er ikke for dig — Hvem du ikke kan recommandere dig selv, for ham er du ikke. Recommendationer ere Paanødelser; nød dig ikke paa, og lad dig ikke paanøde Nogen! Og hvad kan man med god Samvittighed recommandere hos dig? det Eneste, som med god Samvittighed kunde recommanderes, behøver ingen Recom-

---

Grækere synes at have indseet dette. Jeg er overbeviist om, at Philosophien vilde være kommen videre i vore nyere Tider, hvis man en Smule havde taget Benene til Hjælp. Det vilde blive for vidtløftigt her at opramse alle Grunde. En Lignelse kunde maaskee, indtil videre, oplyse min Hypothese.

Philosophien kan lignes ved Drengespillet med en flyvende Drage. Den speculerende Fornuft er Dragen, Tankegangen Segltraaden, og den metaphysiske Professor Drengen. Herr Professor! da De dog saa gjerne staaer eller sidder, saa staae eller sid her et Øieblik stille, og — Socrates skammede sig jo ikke ved at lære Noget af et Fruentimmer! — lær at philosophere af denne Dreng! Seer De — med samme Lethed, som Sætninger rulle paa Sætninger, Slutninger paa Slutninger, og Ideer paa Ideer af Deres speculerende Hjerne, oprulles Traadnøglet i hans gøvlende Haand, og Dragen flyver i Luften med samme Snarhed, som Deres Fornuft paa hiin Side af Erfaringen. Saavidt har han Intet forud for Dem; hidindtil er det ene som det andet. Men nu kommer Konsten! betragt engang — det er ham om at gjøre, ikke at miste sin Drage, og han veed hvor let den tynde Traad kan springe — hvad gjør han da, for at forhindre det? Sætter han sig ned, og lader det komme an derpaa, om Vinden er for stærk, eller Traaden for svag? Nei, han er klogere end saa — han er klogere end De: han tager Benene til Hjælp, Herr Professor! og i parallel Bevægelse paa Jorden med Traadens i Luften beholder han sin Drage, imod at — De gaaer, hvad siger jeg? sidder glip af Deres!

At Gang er sund for Legemet behøver neppe at bevises. Den gamle Drakenberg gik fra Kjøbenhavn en Eftermiddag Klokken tre (da man i et Selskab ikke vilde troe, at han havde meer end hundrede Aar paa Bagen) gjennem Sverrig over Bjerge og Dale til hans Fødeby i Norge, for at hente sin Døbeseddel, da han ikke haabede, den vilde gaae til ham. Denne ene Anecdote har gjort mig hans næsten overmenneskelig lange Liv begribelig.

mendation. Du reiser ikke blot for at æde og drikke, eller for at see glimrende Hoffer, eller rare Manuscripter, eller Hertzberg, eller kongelige Haver, eller noget af alt det, man maa recommanderes til — Reis uden Recommendation!

XI.

Reis ei som A— heller ikke som B— ei heller som C— ei heller som D— ikke som Mundungus, ikke som Smelfungus — ikke som Manden uden Caffe, ikke heller som en Bjørnetrækker — ikke à la Sterne, ligesaa lidt à la hvem det er — og ingenlunde som den lærde Herr Alkolpantacunctitoutpartout! *)

XII.

Stræb at finde dig hjemme overalt; vær Tydsker i Tydskland, Schweitzer i Schweitz, Franzos i Frankrig; luthersk med Lutherske, catholsk med Catholske, Hedning med Hedninger; bedrøvet med de Bedrøvede, glad med de Glade — Menneske overalt, og Menneskehed overalt agtende!

Til disse tolv Bud føiede jeg endnu en Deel andre Forskrifter og Regler, for Exempel: hver Dag at læse et Stykke i Tacitus, Horaz, eller Rousseau — aldrig at blive liggende i en Seng, om jeg blev nok saa slet; men heller bevæge mig, til jeg styrtede — ingen blot Lærd at besøge — intet blot Bibliothek at besee — ingen Unødvendigheder at anskaffe mig — ingen Nødvendigheder at kaste bort o. s. v. men først og fremmest, efter hiin virksomme Mands Exempel: Intet at opsætte til i Morgen, hvad der kunde afgjøres i Dag.

Og nu — over Frankfurt og Straßburg til Basel!

*) Men allermindst som Herr Oberappellationsraad Friederich Wilhelm Basilius von Ramdohr aus Hoya!

Min Plan var færdig — jeg stod op og gik ned af Bjerget, med lettere Hjerte, (derom er jeg overbeviist) end Kongen af Preussen, da han var færdig med sin. Og for Resten — Plan imod Plan — jeg havde ikke byttet med ham.

Nedgangen var overmaade behagelig; hele Egnen rundt om Bjerget laae hyllet i Solens Purpur. Den Sneglevei, som er anlagt fra Midten, hvor Skoven afvexler med Agrene, til Toppen, og hvorfra man i bestandig Skygge hvert femte Skridt har en ny Udsigt over Dalen til de andre Bjerge, er det skjønneste af alle Pyrmonts Anlæg.

Pyrmont den 12—15 Juli.

For otte Dage siden var jeg allerede fuldbestemt til at forlade den morende Kjede, eller rettere det kjedende Moerskab, som gaaer i Svang i dette Naturhospital. Min Plan til videre Fremreise var allerede lagt, mine Hovedstationer, mine Videnda og Nonvidenda vare allerede optegnede; men ak! min svage Nerve — (ikke mine svage Nerver; thi dem bryder jeg mig nu eengang for alle ikke mere om) — den Hoved-Nerve*), uden hvis Styrke de fleste jordiske Foretagender meer eller mindre mislykkes, har nødt mig til at blive, hvor jeg var, og slide min Tid og mine Skoe i den store Allee med Taalmodighed.

Hvilke Elegier kunde jeg ikke skrive dig, kjæreste S*! over min nærværende Forfatning, hvis jeg ikke allerede for længe siden havde skrevet fleer end nok — med sand prophetisk Ahnelse, som den, der allerede forud følte, at jeg langt om længe vilde komme i en Forfatning, som noksom kunde undskylde de dengang overflødige og overdrevne — hvilke Jeremiader, Rasoniader, og Youngiader vilde flyde af

*) Nervus rerum gerendarum.

min Pen, dersom jeg ikke, trods alle Gjenvordigheder, fra det Dieblik af, jeg tiltraadte min Reise, havde meer af Habakuks *) end af Jeremias's, meer af Catulls end af Ovids, meer af Yoriks end af Youngs Lune!

Istedenfor Bedring, Dag fra Dag tiltagende Svaghed — istedenfor Vexler fra min Finanzminister i Poppenbüttel, Tidende om hans Død og et sandsynligt Tab af henved 200 Rdlr., som jeg havde nedlagt hos ham — og paa henimod en Snees Breve til mine bedste Venner i Danmark — intet Svar! Jeg kan ikke beskrive dig hvor lystig jeg er bleven over alt dette.

Oprigtig talt, er jeg virkelig en Ven af Extremer; i det mindste veed jeg bedre at skikke mig i en heel end i en halv fatal Skjebne. Mit Gemyt er elastisk, dets frastødende Kraft er i Forhold til Slaget, der rammer, eller Byrden, der nedtrykker det. Naar Skjebnen, kort sagt, slaaer alt for grovt, saa — slaaer jeg igjen.

Derimod, saalænge den holder sin Harm inden visse Grændser, og kun af og til tracterer mig med nogenlunde lempelige Tryk — naar den istedenfor Krampe, Feber, Slag og deslige skikker mig en usfel Snue paa Halsen — naar den, istedenfor at smede mig til Caucasus med helvedhærdede Jernkjæder, hilder mig i et Reigarn, eller foldsætter mig i et Hønsebuur — saa bliver jeg vranten, klynker og piber Elegier. Nei! rust dig ud tilgavns! —

— — „Slaae! piin mig! knuus mig Torden!
„Din Lynild brænde til det Inderste af Jorden!
„Hevnbjerge styrte ned, og styrte Knald i Knald,
„Indtil du trykker mig til Grunden af mit Fald!

---

*) Den lunefulde La Fontaines Liv-Autor.

»Ras, Skjebne! ras! brøl! brænd! og naar din Straale rammer,
»Da trodser jeg igjen, og trodser dine Flammer!« *)

Ha! ha! ha! ha! ha! — Jeg vil dog virkelig see hvem der holder det længst ud!

Hvad kan Skjebnen overalt gjøre mig? Kan jeg blive sygere, fattigere, mere forladt, end jeg virkelig er? Ethvert Forsøg derpaa vilde dræbe mig! Og — Døden? Jeg har endnu intet Begreb om den Lyksalighed, man maa besidde i Livet, for ikke at længes efter dens Komme.

* * *

Jeg loe i Gaar i Fortvivlelse over min Tilstand, og nu leer jeg i Dag over min Fortvivlelse!

Hvor ganske anderledes er jeg stemt i dette Øieblik! Jeg kommer fra en Spadseregang med den endnu ulykkeligere Moltke, har talt med Jacobi, og seet Solen gaae ned — og mit Hjerte slaaer saa sagte, mit Blod er i et saa behageligt Omløb, alle mine Følelser saa blide, som om der ikke fattedes mig det mindste.

Sundhed! Venner! Penge! — o! det er et jeg veed ei hvad, som erstatter selv eders Savn!

* * *

Naar Nøden er størst, er Hjælpen nærmest, er Hjælpen nær, er Hjælpen allerede forhaanden!

Fryd dig med mig, kjæreste S*! Jeg har i Dag pludselig baade Sundhed og Venner og Penge, og kan, naar jeg vil, tiltræde min Reise.

Hvor det ene Held nedstrømte paa det andet! Saaledes følger Dagskæret paa Tusmørket, Morgenrøden paa Dag-

*) Den piinte Baals uforlignelige Fortvivlelses Udbrud, som Ewald, selv i Alexandrinere, har vidst at give en Eftertryk, der tilfredsstiller den meest convulsiviske Bande-Trang!

skæret — og Solen paa Morgenrøden! Ingen Lykke kommer alene.

Een Post har bragt mig et Brev fra dig — en anden Herr B** tilbage fra Rusland til sin længselfulde Kones Favn. Moltkes Blodspytning har ophørt — Marcard har næsten lovet ham sikker Redning af en Reise mod Syden — og mig af en Vandring mellem Alperne — Haab om Helbredelse er mig allerede Sundhed! Herr B** har tilbudet sig selv at paatage sig mine faa Finanzers Bestyrelse i deres afdøde Ministers Sted, og allerede forstrakt mig saa meget, som jeg bruger til paa hiin Side Basel.

Nu har Bjergene skjønnere Former, Dalen et blidere Udseende; nu vrimler Alleen af venlige Brødre og Søstre — Kotzebue selv er bleven mig mindre ubehagelig.

Jeg har nu beseet Slottet, Prindsen af Waldecks Sommer-Residents, hvor jeg intet Mærkværdigt fandt, uden den ret artige Beliggenhed, de skjønne Volde, den meest majestætiske Lind, jeg har seet, Herrmanns Seier, et stort Maleri af Tischbein, og Portraiterne af den bekjendte Ridder af Gleichens tvende Gemalinder. Paa en Lysttour med mit kjøbenhavnske Reiseselskab besøgte jeg Munkene i Franciskanerklosteret. Det saae meget usselt ud hos dem. De selv vare magre, deres Celler mørke, kolde, fugtige — uden Senge og uden Ovne. Deres eneste Trøst var en lille Have, hvori der stod et sort Kors omvundet med de skjønneste Lilier, som de omhyggelig opelskede. Da Pater Guardianen gjorde mig opmærksom derpaa med en umiskjendelig Yttring af Glæde over at disse Lilier blomstrede, medens alle de andre ikke vilde lykkes, randt Taarerne mig i Øinene. Jeg opdagede ikke meer end høit en halv Snees smudsige Breviarier — det hele verdslige Bibliothek bestod i een eneste Bog; men den

var og, maa jeg tilstaae, i høieste Grad verdslig. Et mere læst Exemplar gives neppe paa Jorden. Det saae ud, som om alle Sems, Chams og Japhets Børn og Børnebørn, fra Syndfloden til nu, havde lært at stave i samme. Titelen var: „Gaudia jocoseria, ceu Nugæ doctæ et inauditæ, gravissimis Patribus Melancholicorum conscriptis dicata. Solisbaci" — uden Aarstal. Jeg bladede hist og her deri, og stødte overalt paa den dummeste, urimeligste, ugudeligste Sliddersladder, man kan tænke sig. Med alt det misundte jeg Forfatteren, da Pateren med et Smiil sagde mig, i det han lagde det yderste Led af sin mellemste Knokkelfinger derpaa: „Thesaurus Monasterii, Domine!"

Endelig har jeg een efter anden besøgt og beskuet alle Pyrmonts øvrige Mærkværdigheder, dem jeg ikke kan overtale mig til at beskrive, efterat Herr Marcard i sit ligesaa fortræffelige, som hist og her panegyriske Værk, derom har sagt Alt, hvad der kan siges til alle efterfølgende Pyrmontographers Fortvivlelse.

Efter adskillige Excurser til Hest, til Fods, i hele og i halve Vogne, med Moltke og Spatzier omkring bag Bjergene, der omringe Pyrmont, i det gamle Cheruskaland, som Emmeren og Lippen gjennemflyde —

— Ubi Romanae cladis monumenta supersunt,
Varus et *Arminio* stratus ab hoste jacet,
Et campo in medio notum victoria nomen
Servat adhuc nostris inclyta temporibus —*)

paa hvilke jeg vænte mig til Stumplen, Stigen, Omklavren paa Høiene — og fornemmelig i de usle Landsbyer (hvor vi

*) Monumenta Paderbornensia p. 18.

ikke sjelden paa een eller anden Møbbing mellem nogne Børn og Grise fortærede vor tynde Melk og vort muldne Brød) til Smaatæring, fandt jeg mig endelig i Stand til at tage Afsked fra det kjedsomt-moersomme Pyrmont. Kjedsomt — for saavidt et Selskab af lutter friske eller usunde Syge ɔ: Sjæls- eller Legemspatienter, hvoraf de første gemeenligen ere nok saa kjedende, som de sidste — paa et Sted, hvor saa mange Fornemme ere samlede — nødt i den strengeste Diæt til Lediggang og bestandig Forlystelse — underholdt af Pharao, elendige Skuespil og evige Medicinaldiskurser — umuligen kan være synderlig morende. Moersomt alligevel — for saavidt en betydelig Samling af forskjellige Mennesker — hvoriblandt man finder Mænd, som Jacobi, Møser, min Moltke, Spatzier, v. Florencourt, Marcard m. fl., og Koner, som Frue von Voigt, v. Zimmermann, v. Düring, v. Berlepsch, og min fortræffelige Veninde Frue Brun — Mennesker, hvis Omgang og Underholdning kunde forsone En med hvilket Hof eller Hospital det skulde være — umuligen kan være ganske kjedende. Min Afsked var af denne Aarsag saa glad og bedrøvet, at jeg ingenlunde kan beskrive den.

Spatzier havde for længe siden yttret det Ønske at reise med Moltke og mig i det mindste til Basel. Han havde løsrevet sig fra alle Baand, og var fri, som vi, som Fuglen i Luften. Mand af Kundskaber, Smag, og (det Vigtigste) hjertelig Retskaffenhed, var han snart bleven vor fælleds Ven — vi modtoge altsaa med Fornøielse hans Forslag, uagtet Moltkes lette engelske Vogn kun havde Plads for to Personer. Men Vognmageren har ikke gjort Regning paa Hjerterummet, tænkte vi — tre Venner sidde magelig der, hvor to Bekjendtere sidde tilpas og to Fiender utaalelig slet.

Paa en Spadseregang kom vi overeens om Maaden at reise, og dele med hinanden Reisens Vedkommende paa, fastsatte vor Plan, og bestemte vore Love. „Den første Betingelse“, sagde jeg til Greven, „under hvilken jeg alene tiltræder denne treenige Reise, er Afskaffelsen af Adelsnavnet og Grevetitelen. Først, fordi dette Snurrepiberi er for kostbart — da ingen af os kan eller vil reise, som man fordrer det af Grever — for det andet, fordi det er tvungent — da Grevers større Herlighed altid er forbunden med mindre Frihed — for det tredie, fordi det er adeligt, og, saa meget jeg for Resten agter og elsker adskillige adelige Ædle, er mig dog Adelskab overhovedet“ ......

„O!“ raabte Moltke — „er det Intet uden det — jeg frygtede, du vilde, jeg skulde afskaffe den lille Pidsk, jeg bærer bag i Nakken, siden du ingen har“ ......

„Pidsken? o nei! kan passere til videre — bedre var det altid, at den var borte; men — cur ego amicum offendam in pilis? Kun Adelskabet“ ......

„O! med største Fornøielse! men hvad skal jeg kalde mig?“

„Hvad hedder du?“

„Adam“ —

„Bravo! det er et særdeles menneskeligt Navn! kald dig hvad du hedder, saa kalder du dig hvad du er“ — —

„Men Adam er kun et Døbenavn“, meldte Spatzier, „og det skikker sig vel ikke i vor oplyste Tid at kalde sig, som man er døbt — Fitz-Adam maa han hedde i det mindste“ —

„Nei, tusind Tak!“ afbrød jeg heftig — „man vilde holde os for reisende Engellændere — dertil er vor Børs alt for let. Læg blot et s til og hed Adams, saa ere alle Vanskeligheder hævede.“

Det blev eenstemmig antaget.

Spatzier var heller ikke ret fornøiet med sit Binavn — det var vel ikke adeligt; men det klang alt for opdigtet; han frygtede Uleilighed ved Portvagterne af det Slags, som Herr Viereck (paa Dansk: Fiirkant) udstod ved Indkjørselen i Berlin*), eller den, som mødte en vis Herr Hvad i Kjøbenhavn; og han modtog med Glæde det opdigtede Sparzet, som Adams i en Hast foreslog. Hvad Baggesen angik, da blev det eenstemmigen erklæret saa uadeligt, uengelsk og ubetydende, at man troede ikke at løbe mindste Fare ved at beholde det, som det var. Da vi saaledes havde sørget for vore Navne og Titler, bragte vi de øvrige Vilkaar i Rigtighed efter de evige Regler for Ret og Liighed; men da disse

---

*) En vis Magister, Doctor eller Professor Viereck i Dresden havde foresat sig en Reise til Berlin, og bestemte Dagen i et Selskab, hvor tre Studenter, som længe havde Mod paa at spille ham et Puds, befandt sig. Viereck — sagde En — er dog det latterligste Navn i Verden! Jeg begriber ikke hvor man kan eller tør hedde Viereck? Det siger en Nar, raabte Magisteren — det siger hele Verden, raabte alle de tre Studenter. Hvad vedde vi, Herr Magister! at De umulig med dette Navn kommer gjennem Porten af Berlin? — „En Tut Ducater!“ — „Top! De ere Vidner, mine Herrer! men De maa ikke tage ilde op, at jeg reiser bag efter, for at undersøge i Vagtprotocollen, om De og har sagt det rette?“ — „Naturligt!“ Herr Magisteren, som hidindtil var sluppen igjennem Verden med sit Navn, troede allerede at have de ti Ducater i sin Lomme. Men — tre Studenter og et firkantet Navn er ikke at spøge med. Paa den fastsatte Dag aftalte Pudsspillerne med hinanden deres Plan. Før Solens Opgang kjørte den Første til Berlin, kom til Cotbusporten: „Ihr Nahme Herr?“ „Eineck!“ — „Gut! Fahr zu!“ Strax efter ham kom den Anden: „Ihr Nahme?“ „Zweieck!“ — „Zweieck? curioser Nahme! passir!“ Tilsidst kom den Tredie: — Samme Spørgsmaal — „Dreyeck!“ var Svaret — „Was?“ „Dreyeck!“ — „Hat der Herr mich zum besten?“ — „Wie so?“ — „Dreyeck? Dreyeck?“ „Ja, das ist mein Nahme, mein Freund!“ han viste ham Convoluter: Dreyeck Marchand très rénommé etc. — Hm! fahr zum Teufel!“ Endelig kom min Herr Magister: „Ihr Nahme, Herr?“ „Ich heiße Viereck!“ Teufels-Schwerenoths-Kerl! wart! Gefreyter! ruf den Herrn Lieutenant! ich soll dich viereck en! Den arme Magister tabte Næse, Mund, Maal og Mæle — blev slængt i Vagten — og sad der, jeg veed ikke hvorlænge, til det behagede Studenterne mod Betalingen af hans uforsigtige Veddemaal, at gjøre Anstalter for at udløse ham.

lidet interessere de fleste Læsere, vil jeg her ikke opholde dem med sammes Udstykken.

„Neppe havde den purpurklædte Dagens Monark, Apollo, „udslaget sit favre Hovedhaars gyldne Lokker over Jordens „rødmende Ansigt, neppe havde de smaa brogede Fugle med „deres Harpetungers sødtsmeltende Harmonier begyndt at hilse „den rosenkindede Aurora, der, efterat have forladt sin skin„syge Gemals bløde Ægteseng, fra Vinduerne og Portene af „Pyrmonts Horizont viste sig for de nysopstandne Brønd„gjester i Alleen — før de tre Forenede forlode de lade Fjær" — eller:

Klokken fem om Morgenen, den 16 Juli, pakkede jeg altsaa et Dousin Manskjetskjorter, og (med Recensenternes Tilladelse) et Par sorte Silkebuxer, (salva reverentia Publicanorum)*) et Pund Snuustobak — og (trods hele Geistligheden i det hele hellige Romerske Rige) endeel gode Bøger i en lille Kuffert. Et Postkaart over Tydskland puttede jeg i den ene, og en Tacitus de moribus germanorum i den anden Lomme. Jeg fornøiede mig over, at min Indpakning saa snart var færdig — Sparzets tog ikke meget længere Tid — Adams lod alle sine Overflødigheder blive tilbage med sin Tjener og sin Titel — og saaledes puttede vi os alle tre med alle vore Reisesager i Vognen, for at rulle ud i den vide Verden — oplagte til de meest uhørte Eventyr og fulde af de behageligste Forventninger. Den navnkundige og aldrig nokfom berømte Ridder af Mancha kan ikke i sødere Sværmerier have listet sig ud af sin Hønsegaards Bagdør, eller med mere tryllende prophetiske Følelser galloperet over Montiels Marker, end vi, da vi kjørte ud af Pyrmont. Det var den skjønneste Morgen — vi følte Frihedens og

*) των τελωνων — med al Respect for de Herrer Tolbere.

Uafhængighedens hele Vellyst — da vi naaede Toppen af Bjerget, laae hele Jordkloden udbredt for os — og vi ahnede alle, at vor egentlige Reise, den, af hvilken vore Skjebner for bestandig vilde bestemmes, her begyndte.

„Lyksalige Alder! lyksalige Seculum! ja! hvad siger jeg? „lyksalige Decennium! for hvilket Lyset af Galliens herlige „Morgenrøde skinner! i hvilket Verden — og vi — skulle „see Handlinger, værde at støbes i Erz, at hugges i Marmor, „og at opstilles i Malerier til Eftertidens Beundring!“ — O! Held mig! tre Gange Held mig Lyksalige, at Skjebnen forundte mig at besee Europa i det skjønne Dieblik, da Fornuften begyndte at gnide den lange — lange — lange Slaveslummer af hendes yndige Dine!

Harzfoden.

„Da vi naaede Toppen af Bjerget, laae hele Jordkloden udbredt for os.“ —

Af alle glade Følelser kjender jeg ingen saa livelig og begeistrende, som den, en renere Luft, en friere Udsigt og et himmelnærmere Standpunkt indaander paa Toppen af et Bjerg, naar man paa sin Reise langsomt og besværligen, til Fods, eller til Vogns, har gjennemkrøbet en dyb, taaget, indknebet, og hele Hjertet indknibende Dal. Hovedet oplyses, Livsaanderne oplives, Følelsen opvarmes i Hjertets Udvidelse saa pludselig; den hele høiere Forestillingsevne vaagner, og nye, letbevingede Tanker løsrive sig fra Støvet og svinge sig Himlen imøde. I deres uhindrede Flugt, gjennem taagefri Skimmer, overskue de Jorden, og skatte rigtigen dens virkelige Rang — i den rigtige Afstand.

Naaer man Toppen af en saadan Høide i Morgenstunden, har man gjennemvandret Dalens fugtige Dampe i Blinde, og fremspringer derved den nye Scene i Contrastens hele Styrke — har man end ydermere længe været fængslet dernede — saa er alle Støvets rusende Glæder aldeles Intet mod den Herlighed, som saaledes aabenbares i og om vort Væsen. Omskabt fra Orm til Sommerfugl, fra Snegl til Ørn, fødes man paany med hele Skabningen.

For første Gang i mit Liv gjennemtrængtes jeg aldeles af denne Følelse, i det jeg kom op paa Høiden mellem Pyrmont og Grohnde. Altid, fra min spædeste Barndom af, havde Toppen af en Bakke hentryllet mig i andægtige Sværmerier; men her overtraf denne Scenes Vælde saa langt alle hines, som de havde overtruffet Sletternes. Hundrede Biomstændigheder bidroge til denne Forhøielse; men af alle ingen saa meget, som den usædvanlige Dybde, hvori jeg hidindtil legemlig og aandelig havde muldvarpet.

Man maa have været tre Uger i Pyrmont, for rigtig at føle Høiden af mit Standpunkt.

Efter en yderst møisommelig Sneglevei op igjennem den østlige Krog af Brøndkulen, hvor vi, hvert Dieblik i Fare for at vælte eller knuse Vognen mellem Steenbrokkerne, skumpledes alle tre paa eet Sæde, stege vi ud her, og nøde i Kanten af den skjønneste Skov Udsigtens hele Vederqvægelse. Neden under os gjennemflød Weseren den yndigste Dal mellem henstrøede Landsbyer indtil Flekken Grohnde. Selv Bønderne, vi her forefandt, roste deres Egn og Jordbunden. Ud over Flekken paa hiin Side Floden hævede sig Skove bag Skove paa let henbølgende Høie. Jo nærmere vi kom deres indbydende Barme, jo gladere hævede sig vor romantiske Forventning. Overfarten her i en Færge, mellem forbiglidende Haver og Lunde, er yderst pittoresk og fortryllende. I bestan-

dig Deeltagelse og Meddelelse voxte vor fælleds Nydelse under indbyrdes fortrolige Samtaler. „Hele Jorden ligger udbredt for os!“ var vor herskende Forestilling, og hvor saligt udvidede sig dens Lyst i Følelsen af vor fuldkomne Frihed! Alle bare vi al vor Eiendom med os; men ingen Konge har skattet sig rigere, end hver af os skattede sig; de hellige tre Konger selv kunde ikke have været gladere paa deres Stjernevandring til Bethlehem. Hverken de skrækkelige Stød af Veien eller den endnu skrækkeligere Hede opad Dagen mellem de beskovede Bjergrygge foruleiligede os; den Inderligfornøiede foruleiliger Intet. Naar vi ikke i taus Anskuen beundrede den stedse nye Natur, eller i venskabelig Underholdning overlod os til de Bemærkninger, dens Betragtning aflokkede os, læste vi — Adams i den vise Plutark, Sparzet i den vellystige Chodleros de la Clos, og jeg i den syndige Tacitus.

Saaledes kom vi til Wickensen, hvor Herr von Florencourt, der til Hest havde ledsaget os fra Pyrmont, og som vi blot af og til havde øinet paa Veien, stødte til os, og deelte vort lille Maaltid. Paa det forrige Bedested forefandt vi en ugift Vert, der syntes at føle Coelibatets Ubehagelighed i dets hele Omfang. Paa alle vore Spørgsmaal, om han ikke havde Viin — Kjød — Flesk — Erter — Melk i Huset? gjentog han bestandigen med et Suk det samme Svar: „Ak! desværre! jeg har ingen Kone!“ Jeg ynkede ham af mit ganske Hjerte, ønskede til hans og alle hungrige Reisendes Trøst, at han snart maatte faae hvad der manglede ham, og kunde ikke bare mig for at gjøre dertil hvad jeg kunde, ved at frie for ham hos den første Pige, vi mødte paa Veien fra hans tomme Huus. Jeg veed ikke, om min Mellemhandling har naaet sin hele Hensigt; men vist er det, at jeg overtalte hende til at gjøre sig et lille Ærende

til ham. Det er ikke utroligt, at hun har anseet min besynderlige Begjering for et Vink af Skjebnen. Den Alvorlighed, hvormed hun anhørte mine Forestillinger, og hendes Tilstaaelse, at hun Intet havde at indvende mod hans Person — (det var virkelig en ret kjøn Mand) — gjør mig det endog sandsynligt.

Paa denne Vei mødte mig første Gang en Gjenstand, som jeg ikke blot aldrig før havde seet, men ikke engang gjort mig mindste tydeligt Begreb om*) — jeg kan ikke beskrive, hvilket Indtryk dens Opdagelse gjorde paa mit hele Nervesystem — en nøgen Klippe, eller egentlig blot et nøgent Fjeldstykke. Af og til havde jeg i den lange Bjergskov paa venstre Haand mellem Træerne bemærket enkelte graae og hvide Partier; men uden at drømme om, at Steen af den Størrelse kunde findes i slig en Høide — endelig vovede jeg undseeligen det Spørgsmaal: om alle disse besynderlige Spætter vare Sanddynger, Kalkdynger, eller Skyer? De Andre smiilte, og sagde mig, det var Fjelde. Jeg troede, at de vilde binde mig Noget paa Ærmet, og forsikkrede dem, at jeg havde læst Nok om Schweitz og Norge, Teneriffa og Spitsbergen, Caucasus og Cordilleras, for at gjøre mig et Begreb om Fjelde, og at jeg ikke saa let lod mig føre bag Lyset. Jeg havde jo seet Blankenese, Bjergene om Pyrmont, og endog Blocksbjerg i en vis Frastand; dette havde ikke den mindste Liighed dermed. Jo mere de loe, jo fastere blev jeg i min Overbeviisning om, at det var noget ganske Andet.

Vi kom endelig eet af disse underlige Phænomener nærmere, og hvad kan ligne min Studsen, da jeg fandt det have saa megen Liighed med Steen, som Steen kan have det, uden

---

*) Naturlig! da jeg ikke før havde seet den.

dog at holde det for muligt, af det kunde være Steen. Thi Skov var under det, over det, ved Siderne, kort, rundt omkring det. Jeg bad Adams sige mig paa sin Samvittighed: hvad det var? eller jeg steg af Vognen og klavrede hen, for selv at undersøge det. Paa hans alvorlige Forsikkring, at det var et Fjeldstykke, betragtede og begrundede jeg det noget nøiere. Pludselig gik mig et Lys op — men hvilket Lys! Jeg havde neppe overtydet mig om, at det virkelig var Steen, før jeg selv i dets Anskuen blev forstenet. En kold Gysen foer igjennem min Ryg ved Synet af Jordens nøgne Rygbeen. I et Nu afklædte min Indbildningskraft hele Bjergstrækningen, i det næste Moment hele Jorden. Hvilket uhyre Liig! hvilken gyselig Steendød! „Nu!“ raabte jeg, „alene dette Syn er den hele Reise værd, er mere værd end Alt, hvad jeg forhen har seet! Min Gud! hvi reise ikke alle Mennesker hid, for at see Fjeldstykker — Kampestene saa store som Frue-Kirke!

„Det er kun lidt!“ sagde Adams —

„O! det er ingen Ting!“ raabte Sparzet.

„Lidt? Ingenting?“ udbrød jeg; „jeg reiser for det første ikke videre! jeg maa derhen! see det nær ved, føle det, knuses, daane, døe i Tilbedelse“ —

Mægtige Natur! Almagtens Symbol! hvor greb du mig fast, hvor rystede du mig, hvor sammenknuste du mine Sandser i dine vældige Arme!“

— „Arme?“ sagde Adams — „Det er knap den yderste Taaspidse af Brocken!“

Og Brocken er det nyfødte Noers lille Finger i Sammenligning med Skrækhorns udstrakte Kjæmpehaand. —

Nu saa vilde jeg ønske, at alle Bjergmalere og Bjergbeskrivere vare — i Pyrmont! sagde jeg, og kunde ikke komme mig igjen af min Forundring.

Det Behagelige, det Yndige, det Skjønne i Naturen kan nogenlunde middelbar meddeles af Konstneren til almindelig Tilfredsstillelse i Efterligning. Den umiddelbare Anskuen af Originalet eller Idealet kan blot forhøie Nydelsen deraf eller Følelsen derved. Thi Naturen er behagelig, yndig og skjøn overalt. Af det Høie derimod ere mangfoldige Træk Efterligningen aldeles umulige, og Forudforestillingen om samme, der i hine Tilfælde blot var svagere, findes her ikke sjelden aldeles falsk. Den, som eengang — var det og blot i den Lüneburgske Hede — har seet et Træ, en Bæk, en Græsplet, vil aldrig studse saa meget ved Synet af det yndigste, vellystigste Elysium paa Jorden, som jeg studsede ved dette nøgne Klippestykke. Dets Indtryk var aldeles nyt, og ved samme begyndtes en Række af nye, min Sjæl hidtil aldeles fremmede Forestillinger. Saaledes havde jeg, for Exempel, aldrig før phantaseret mig Jorden aldeles afklædt — jeg havde vel borttænkt mig alt Liv deraf; men ikke al Vegetation — Billedet af almindelig Død stod første Gang fuldstændigt for mit Øie.

Den hele Egn fra Wickensen til Einbeck i den yderste Kant af Harzstrækningen, mellem høit mod Himlen henbølgende Skove, gjennem malerisk henstrøede Landsbyer, er romantisk underholdende. Fra adskillige Høider saae vi den store Brocken, i en Afstand af syv til otte Mile, kneise i Baggrunden paa venstre Haand. Vi gik for det meste til Fods, deels for des nærmere at nyde Naturen, deels for at lette Hestenes Slæb, og deels for ikke at knuses med Vognen, der allerede var saa forstødt, at Kudsken paa den sidste Station forsikkrede os, den ikke vilde holde til Göttingen.

Men hvilken Nedgang i den himmelsk skjønne Aftendæmring fra Høiden ved Bartshausen, hvor et forfaldent Taarn, den første egentlige Ruin, jeg havde seet, tildrog sig

min Opmærksomhed! Alting taug, intet Løv rørte sig, den eensomme Ruin fordoblede Stilheden. Roligt indbarmet i Favnen af frugtbare Bakker laae Einbeck nede i den dybe Dal, omringet af Landsbyer, Herregaarde, Ruiner og Vagttaarne i den fjern omskumlende Skovbue, hele Scenen hvælvet af den rødmende Himmel.

Blødt bølged' sig i livlige Bugter,
Med fulde Blomster hist, og her med spæde Frugter,
　　Bekrandst, o Jord, din signerunde Barm!
　　Hvor tryg, hvor qvæget laae jeg i din Arm!
Og som en Fader smiler til en Moder,
　　Naar Sønnen hviler ved det kjælne Bryst,
Saa smiilte Himlen ned — og Støvets Broder
　　Fandt henrykt de Foreentes hele Lyst —
Og svunden Barndoms fjerne blide Skimmer,
　　Ved Mindet af det første Levebaand,
I Horizontens Aftentaages Glimmer
　　Kom dobbelt blid tilbage til min Aand.

Jeg veed ikke, om Egnen, eller Aftenrøden bidrog meest til det søde Sværmeri, hvori denne Udsigt og Nedgang dyssede mig; men jeg gled meer end gik i denne Fortryllelse ned til Einbeck. Her takkede vi alle tre Forsynet for denne vor Reises første Dags Velsignelse, og slumrede ind i det Ønske, at den maatte være et Forbillede paa vor øvrige Vandring.

Einbeck.

Denne lille By i Fyrstendømmet Grubenhage har intet andet Mærkeligt end sin skjønne Beliggenhed. Indgangen i Gaar i den stille Aftenskumring gjennem dens mørke, store, gamle gothiske Port, hvor paa begge Sider i det dybe Buskværk Immerfloden forbiraslede, havde noget særdeles Gyseligt.

Nu saae vi, at Murene og Voldene vare halv nedrevne. De Franske have i Krigen 1761 forvoldt denne Ødelæggelse.

Strax udenfor Staden kom vi forbi det store Saltværk gjennem den deilige, bakkede, udsigtsrige Landsby Salz der Helden. Veien derfra til Nordheim gjennem de af Leinen og Immeren vandede Enge, i Skyggen af den uhyre Solling-Skov, er overmaade behagelig. Men vor Vogn sukkede stærkere og stærkere. Jeg steg af, og gik i Forveien gjennem Nordheim — fordybet i Betragtninger over det lærde Göttingen, hvis Spire jeg nylig havde opdaget.

Nordheim.

Denne uanseelige By kan man ikke gjennemvandre uden Tungsindighed. Bygningerne ere slette, mørke og forfaldne, Gaderne tomme, og alle Gjenstande saa sørgelige, at jeg, hvis jeg ikke lykkeligviis i et af de smaarudede Vinduer havde faaet Øie paa et overordentligt deiligt Pigeansigt, midt paa Pladsen var gaaet i Staae af Melancholie. Men dette Syn — besynderligt nok, at Virkningen af sligt endog strækker sig til Benene! — styrkede mig til at gaae videre. En Anden vilde maaskee i mit Sted just nu have staaet stille. Tilforladelig havde jeg og deri gjort bedre, og spart mig et halvt Hundrede Skridt, som jeg gik tilbage igjen, for at see, om hun ikke var der endnu? — — For sildig!

Naar paa din Vei et Syn du møder
Med ny Magie,
Og det kun staaer paa faste Fødder,
Gaae det forbi!
Imens du vandrer,
Det ei forandrer
Sit Trylleri —

Men naar dig paa din Vandring møder
En Piges Smiil,
Som Vinger fik paa lette Fødder,
Saa stands din Iil!
Staae ganske stille,
For ei at drille
Den skjelmske Lille,
Som lurer paa dig med sikker Piil!

Det var den Gang! en anden Gang skal jeg staae stille, sagde jeg, og gik videre — ud af Porten mod Gøttingen.

Sørgelig var Byen inden i; men endnu sørgeligere var den uden om. Dens forstyrrede Mure omgaves af Tobaksplantager, der igjen omrandedes af skaldede Høie. Alting røbede Krigens Ødelæggelse. Alle Egnens Piger fandt jeg her beskjeftigede med at hyppe Tobak. Jeg talte over tredsindstyve, uden at forstyrres i Tællingen af een eneste smuk; men alle havde de skjønne, lange, gule Haar.

Den slagne Vei fra Einbeck til Gøttingen er fortræffelig, og smager ret godt oven paa den hullede og stenede fra Pyrmont til Einbeck. Med inderlig Fornøielse bemærkede jeg de smaa Løvhytter om Steenbænkene, som omtrent i en Fjerdingveis Afstand fra hinanden ere anbragte paa Chausseen til Fodgængeres Beqvemmelighed. Hvi har man dog ikke overalt, hvor man — fornemmelig dog paa Fodgængeres Bekostning — har ladet anlægge prægtige Veie, havt denne billige Idee? Hvor mange skjønne Øiemeed kunde ikke opnaaes ved dens simple og lette Udførelse! Med den rosommere og behageligere Hvile for den mødige Vandrer under den i Middagsheden saa velgjørende Skygge kunde man forbinde den uskyldigste Forlystelse, ved at anlægge slige Hvilebænke paa de Steder, hvorfra Veien havde den fordeelagtigste Udsigt, og saaledes lokke selv den Følesløseste til den

skjønne Naturs Betragtning. Hvad der undgaaer Opmærksomheden, naar man er i Bevægelse, fastholder den omsider, naar man sidder stille. Jeg kan meget godt begribe, at den raae og ukyndige Bonde hundrede Gange kan gaae den samme Vei, førte den og gjennem Paradiis, frem og tilbage, uden at nyde mindste Gran af den Dienslyst, som paa samme kildrer den oplyste Vandrer; thi det falder ham aldrig ind at staae stille, og sætter eller lægger han sig, er han allerede saa træt, at han ikke tænker uden paa at sove. Indbydes han derimod af en saadan skyggefuld Bænk til Hvile, og sætter han sig, uden just at være udasnet (et desværre alt for passende Udtryk!) saa undgaaer han derved ikke alene en i Solens Straaler skadelig Søvn, men opvækkes til i det mindste en vis Grad af Betragtning. En dunkel Følelse siger ham strax: „her er godt at være!“ og det skulde meget undre mig, om denne Følelse ikke lidt efter lidt paa et dertil indrettet Sted opklartes, og tilsidst naaede en Grad, der nødte ham til med sammenfoldede Hænder at udbryde: „Herre! her er godt at være!“ Fra dette Dieblik af er han et ædlere, et menneskeligere Menneske; han faaer pludselig Smag paa den skjønne Natur, og glemmer vist ikke, oftere at henvende sig til den Kilde, hvoraf en saa sød Velsignelse flyder.

I de Lande, hvor Naturen ikke saa umiddelbart ved høie, henrivende, overordentlige Gjenstande selv har sørget for slig Aandsopvækkelse, er det dobbelt Konstens Pligt at henlede dertil. Tvende af de meest sjælevækkende, tankefødende og følelseforædlende Phænomener findes overalt: Solens Opgang og Nedgang. Man gribe ethvert Middel til at gjøre dem synlige for Landmanden! Slige Hvilepladse vilde og til denne Ende være fortræffelige. O! deres Bænke kunde blive herlige Realskoler!

Grækenland og Rom skyldte deres ædlere Folkedannelse deslige Indretninger. Oplærte i Lunde, paa Naturens smaa Theatre, bleve de herlige, mønsterherlige paa Verdens store Skueplads. De vare bestandigen Naturen nærmere, saae tydeligere dens Forskrifter, og hørte tydeligere dens Veltalenhed. De vare Himmelen nærmere; thi man havde sørget for, at de kunde være under dens aabne Hvælving. Hvad hindrer, at vi ikke, som de Gamle fordum udraabte: „Phoebus! Cypris! Diana! her er godt at være!" almindeligen udraabe: „Gud! her er godt at være!" Er den Eneste Guds Skueplads mindre prægtig, mindre rig paa afvexlende, fortryllende Scener, end hine Afguders og Afgudinders! Nei! men i hines vare Bænke for Tilskuerne, i hines kunde man sidde og see beqvemt. Intet misundte jeg de Gamle meer end deres Lunde og aabne Theatre.

Midt i disse Chaussee-Betragtninger kom mig en gammel Mand imøde med en Byldt paa Nakken. Jeg blev staaende, for at see, om han vilde hvile sig i den næste Løvsal. Neppe var han kommen den nær, før han slængte sin tunge Byldt af, satte sig ved Siden af den, udstrakte sine Been, og med de kjendeligste Yttringer af Velbehag tørrede Sveden af sig. Jeg gik hen, og gav mig i Snak med ham, medens han stoppede sin Pibe. Han forsikkrede mig, paa mit Spørgsmaal, at han havde siddet paa alle de forrige Bænke, og at han hjertelig beklagede, at de nu snart ophørte. „Man sidder tørt her i Regnveir og kjøligt i Solskin, man behøver intet Vertshuus paa saadan en Vei!" sagde han. Min Samtale med ham bestyrkede mig i de Tanker, jeg nylig har yttret.

Da jeg saaledes havde gaaet og siddet omtrent i to Timer, begyndte jeg at blive opmærksom paa de Andres Tilbagebliven. Saa langt jeg kunde øine, saae jeg ingen

Vogn. Jeg besluttede at oppebie deres og min Skjebne i det første det bedste Huus, hvor jeg gik ind og slukte min Tørst med Melk. Langt om længe kom de med nye Skinner om Hjulene. Men disse forhindrede dog ikke, at jo Vognen midt paa Gaden i Nørthen, en god Miil fra Gøttingen, gik itu paany, hvorved vi alle Tre hulter til bulter tumlede ned i et ikke synderlig speilklart Gadekjær, os selv og de Forbigaaende til uudslukkelig Latter.

Hos os sluktes den dog omsider i den Efterretning, at her ingen frisk Vogn var at faae, og ligesaa lidt Lægedom for den syge. Midt i denne Forlegenhed, i det vi saae os om efter en Doctor, kom den anden. Det var nemlig Doctor B*** fra Gøttingen, som sprang til, i det vi reiste os af vort Fald, og med Studsen omfavnede sin gamle Ven Adams. Et overmaade lykkeligt Møde; thi vor Forlegenhed var vel latterlig, men derfor ikke mindre ubehagelig. Vi vare ikke blot faldne iblandt Brostene, men iblandt Røvere. Postkarlen smeldede og bandede som en ægte hannoversk Svoger, den omstaaende Pøbel grinede, Præster og Leviter gik os forbi uden Medlidenhed, vi vare alle Tre drivvaade baade af Himmelvand og Jordvand, og oven i Kjøbet sultne; i denne Nød bar Hr. B*** Omsorg for os som en sand barmhjertig Samaritaner. Bekjendt i Flekken gjorde han i Hast Anstalter til at faae den qvæstede Vogn besørget til en Hjulmand, og faae en anden i dens Sted til Gøttingen, tog os op paa sit Værelse, klædte os om, qvægede os med Viin og Brød, og, een, to, tre! vare vi igjen paa Veien til det hannoverske Athenen. Jeg kunde ikke glemme igjen det Epigraph, jeg saae under et Kobberstykke paa Væggen i Værelset, Hr. B*** førte os op paa:

Représentation exacte de la Volupté
pour éviter ces bassesses.

men endnu mindre den lille Piges Uskyldighed, der »havde ladet sig besove af Frygt for at blive frugtsommelig.« —

Det er som at gaae til Gøttingen, for at studere, sagde Adams.

Gøttingen.

Det var den skjønneste Eftermiddag. Ved Indrumlingen i Wehnede steg jeg af, og lod Vognen kjøre.

Ved at spadsere gjennem denne Flekke, og see Haynbjerget, erindrede jeg min tabte Hviid, og hans Frygt paa dette Sted for tolv Aar siden, da han med en stor Meerskums Pibe, og den gode Samvittighed: i otte Aar at have studeret ved Universitetet i Kjøbenhavn, dog af Frygt for Fuchs-Skjældning ikke trøstede sig til at age ind i Byen. Hans Erindring blev mig her saa levende, og Følelsen af hans alt for tidlige Tab saa bittert, at jeg fortrød at have valgt denne eensomme Promenade.

»Ak! nu omhyller ham Dødens den mørke Nat!
»Naar skal Retfærdigheds Søster, ufvigelig
»Troskab, og Sandhed, og ædel Beskedenhed
»Finde hans Mage paa Jorden? —
— — — — — — —
»Haardt! men Taalmodighed letter den Byrde, som
Skjebnen forbyder at kaste« *).

---

*) „Ergo Qvintilium perpetuus sopor
„Urget? cui pudor & justitiæ soror
„Incorrupta fides, nudaque veritas
„Qvando ullum invenient parem?" —

„Durum !» sed levius fit patientia
„Qvidqvid corrigere est nefas!"

Hor.

Da jeg var kommen ud af Wehnede, saae jeg gjennem Alleen Gøttingen lige for mig i Midten af en temmelig udstrakt Amagerdal, omkrandset af fjerne Skovhøie. Jeg fandt denne Beliggenhed aldeles ikke ubehagelig ved første Øiekast; Solstraalernes frie Spil deri oprømte mit nedslagne Lune. Min Forventning voxte, alt som jeg kom længer frem i Alleen. Hvo kan nærme sig et Athen uden Forventning? — Det første Eventyr, jeg stødte paa, var fire stærkmusklede Heste, der, ikke parviis, men een foran den anden, spændte i Jernkjæder, fremslæbte en Ting, der langt fra saae ud som en Krokodil, men nær ved befandtes at være en gyselig stor og vældigen bepakket Lastvogn. Den forholdt sig virkelig til vore Færredsvogne, som et Orlogsskib til en Pæreskude, eller som en Krokodil til en Fiirbeen. Fordybet i de Betragtninger, som dette Syn og Gøttingens Spire opvakte, saae jeg langt foran mig henne i Alleen en Støvdamp, vel tolv Gange saa tyk og vidtløftig som den, Krokodillen og de fire Heste foraarsagede, nærme sig, liig en Orkansky, der hastigen udbredes og indtager hele Himmelen. Jeg standsede, for at overlade mig til den Fornøielse, i Forveien at gjette, hvad der forvoldte den. Den havde saa meget glimrende, blendende, tørt, letadspredeligt, flygtigt, tomt og vindigt i sit tilsyneladende Væsen, at jeg snart faldt paa, det maatte være den berømte Pulvis academicus *). Da den kom mig noget nærmere, traadte jeg et Par Skridt tilside, for ikke at faae noget af den paa mine Klæder, i Halsen og i Øinene; thi af al Slags Støv frygter jeg ingen saa meget; og see! — min Formodning var rigtig. Den var inden i — o! Rædsel! —

*) Academiske Støv.

„Hele Himmelens Aasyn mørknedes, stigende Nat-Mulm
„Hylled' i altomskyggende Sky den bævende Jord og
„Myrmidonernes Svig —" *)

— Den var inden i fuld af tre colletteerte strapskindburede Studentere, hvis Kroppe med frygteligt Hui! i styrtende Galop, fore afsted til Wehnede, som om deres Sjæle med samme Fart vilde afsted til Helvede.

„Saa nedspringer en utæmt Ged og den vildere Steenbuk
„Kant til Kant af Klippen, saa styrter den takkede Skovhær
„Ned fra Bjerg over Dal i Støvets skjulende Bølger" **).

Sandelig, sagde jeg ved mig selv, havde hine Gedehjorde opvakt halv saa megen Støv og gjort halv saa megen Alarm, som disse tre forfærdelige Ryttere, vilde Donqvixot i høieste Grad have været at undskylde! Jeg har vel ikke seet Agramantes Leir, men tør jeg slutte fra den paa Nørrefælled ved Kjøbenhavn, kan den umulig have gjort mere Vind, Støv og Alarm.

Og iblandt disse Fauner, for hvis Raadhed alle Muser flygte, skulde man lære det, hvorved Homer og Plato vandt Udødelighed? Solen vendte sit Øie bort, „jeg har overladt Universiteterne til Bacchus", sagde Phoebus.

En frygtelig Trommen og Kanoneren vakte paany min Opmærksomhed. „Hvad er der paa Færde i Gottingen?"

---

*) — Vertitur interea coelum, ruit Oceano nox,
Involvens umbra magna, terramque, polumque,
Myrmidonumque dolos.

Æneid. L. II.

**) Ecce ferae saxi dejectae vertice caprae
Decurrere jugis, alia de parte patentes
Transmittunt cursu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fuga glomerant, montesque relinquunt.

Æneid. L. VI.

spurgte jeg en sindig Mand, som gik mig forbi. „Det er kun Burscherne!“ svarte han. Under denne Alarm var jeg kommen til Porten af Byen.

Det første, som mødte mig ved Indgangen, var en Bursch, som aad paa et Stykke Smørrebrød.

Jeg fandt her et nyt Beviis paa, at Mennesket ligesaalidet lever af Ord, som af Brød alene. Strax efter Studenten kom en Tjenestepige, som spiste paa et Stykke tørt Brød. Adskillige andre Piger vimsede mig forbi med tykke Qvarter og Folianter under Armene. De saae overhovedet lærdere ud end Studenterne. Jeg besaae Ridehuset, som Kong Jørgen den Anden har ladet bygge til Videnskabernes Fremme. Dets Collegium er udentvivl det meest freqventeerte. Hovedkirken har et prægtigt gammelt Taarn, hvorpaa der groer deiligt Græs. Over et Vertshuus fandt jeg et særdeles smagfuldt Skilt, egentligen, næst den aabne Kirkegaard, hvorpaa der stode endeel artige Smaamonumenter, det første, som røbede mig noget Museligt. Det var tre Pieride-Profiler med Omskrift:

In den drey königlichen Printzen!!!

Hvad der meest forundrede mig var en Guldsmedbod med Indskrift:

Universitäts-Goldschmidt.

Hillemænd! tænkte jeg, hele Kjøbenhavns Universitet (Professorerne undtagne) opbringer knap 12 Unzer Guld.

Staden selv er smuk, har skjønne, brede-, velbrolagte Gader og anseelige Huse; men Beliggenheden er intet mindre end tillokkende. Rundt om i en temmelig Strækning, naar man undtager nogle ret artige Haver, finder man ikke eet eneste Træ. Den smudsige Leine forskjønner ikke synderlig denne kjedsomme Slette. Og dog kunde et saadant Sted aldrig ligge den skjønne Natur for nær.

Florencourt og Doctor B*** fra Northen kom mig i Møde paa Torvet ved Vandspringet, og førte mig op i Kronen, hvor jeg fandt Adams og Sparzet i et Selskab af Grever, Kammerjunkere, en Baron, to Friseurer, en Barbeer, en Skrædder, en Kudsk, en Jøde og andre Studerende, der meget fidel og burschikos bøde hinanden velkommen. Mage til den Frihed og Liighed, her herskede, havde jeg endnu aldrig fundet! endnu mindre til den Lydighed og Lynsnarhed, hvormed man paa mindste Vink blev opvartet af Tjenere og Piger, og allermindst til den Myndighed, hvormed man befalede.

De to Friseurer bemægtigede sig Adams og Sparzet, der begge efter mit Exempel lode deres unyttige Haar afskjære, medens vi andre dannede en afvexlende Kreds omkring dem. Jeg besluttede at bursche saa længe jeg var i Göttingen; thi hvad andet skulde man tage sig for imellem Burscher? Man maa synge med de Fugle, man er iblandt. Det blev mig uendelig lettere, end jeg havde formodet; thi jeg opdagede snart, at min Adams Venner vare ham værdige, og hørte ikke til den almindelige Hob; de vare ikke blot frie, muntre og vittige, men og anstændige, og vilde have givet mig et ganske andet Begreb om det herværende Studenterliv, hvis jeg ikke var kommen efter, at de udgjorde en lille Kreds for dem selv, der ingen Deel tog i Mængdens Udsvævelser.

Med et Par af dem besaae jeg endnu før Aften Bibliothek-Bygningen. Florencourt indbød os hjem til sig, hvor vi underholdt os med Bürgers nye Sonnetter og Samtaler om den ubeskrivelige Kjedsomhed, der plager de otte hundrede Borgere i dette berømte Academie.

Postfortvivlelsen.

Ogsaa her iilte jeg forgjeves til Posthuset. Der var ingen Breve.

Göttingen den 18 Juli 1789.

Jeg har nu i en Tid af fem Uger ikke skrevet noget Brev uden i den Forudsætning, at den, som skulde læse det, var død; og i samme Forudsætning skriver jeg dig dette. Hvis du altsaa finder, at det enten ikke er langt nok, eller kort nok, eller ordentligt nok, eller smukt nok, maa du betænke, at man ikke skriver til en Død, som til en Levende; at man skriver anderledes, naar man veed, at man ikke bliver læst, end naar man forestiller sig det modsatte. Mig synes, at det er allerede meget, at jeg skriver. Der hører virkelig en egen Fromhed til at blive ved at skrive, uden nogensinde at faae Svar, og en Anden taug maaskee i mit Tilfælde reent stille. Men jeg er nu ulykkeligviis engang saaledes indrettet, at jeg ikke lettelig gaaer i Staae, naar jeg først er ret sat i Gang.

Her i Göttingen er endelig mit sidste Haab forsvundet. Jeg er af ingen anden Aarsag reist hertil, end for at høre paa Posten, om ingen Breve vare adresseerte hid til mig. Det var rigtig nok en urimelig Formodning; men naar man intet Rimeligt har, tager man til Takke med det Urimelige.

Jeg gad imidlertid vidst, om denne mine Venners almindelige Taushed ogsaa er en Frugt af hiin ulyksalige Oper — om de virkelig alle have lært at indsee, at den, der har skrevet et saadant Skuespil, saadan oversat, har forbrudt alle sine Rettigheder og Herligheder, som Menneske og Borger — at den, der har skrevet et saadant Skuespil, ikke bør have Svar paa noget Brev — at han ikke alene bør expatrieres, hvilket allerede er skeet; men endog exeuropie-

ros, som nu skeer; thi andre Mennesker kunne dog have et Slags Omgang med hinanden, saa længe de opholde sig i det postrige Europa. Ofte har jeg i forrige Tider velsignet — men nu forbander jeg af mit ganske Hjerte, høilovlig Ihukommelse, Keiser Maximilian, som til min Græmmelse bragte det afskyelige Postvæsen her i Gang. Synet af et Postbud, der fordum havde saa megen Fortryllelse for mig, er mig nu ligesaa fatalt, som Synet af Medusa var dem, der bleve til Steen ved at see paa hende. Der kommer undertiden en Lyst over mig til at slaae Postbud og Postmestere, og selv de uskyldige Postheste ihjel. Denne Fristelse er farlig. Jeg har en hemmelig Ahnelse om, at man paa hiin Side Elben med det første vil komme til at læse i de tydske Aviser den bedrøvelige Efterretning: at en vis Barbar fra Norden ved Navn Backheschen endelig i det Over-Rhinske etsteds er bleven henrettet, fordi han paa sin Reise gjennem Tydskland havde dræbt saa og saa mange Postpersoner.

Naar man nu læser sligt, vil man ventelig græde; men denne Graad kommer for seent; overalt er jeg slet ikke tjent med Graad. Dette er det to og tyvende Brev, jeg i en Tid af syv Uger har skrevet til Danmark. Jeg vil blive ved indtil det syv og tyvende; men saa stop! Naar man syv og tyve Gange har forsøgt at bære Vand i et Sold, troer jeg man kan holde op dermed, uden at støde an mod den christelige Langmodighed.

Olde er den eneste, som tilstrækkeligen har undskyldt sig, ved at lade sin Skriverkarl melde mig sin Død; det skulde være besynderligt, om I alle havde det samme Forfald, og det altsaa blot fattedes Eder paa Skriverkarle. I dette Tilfælde tager jeg alle mine Bebreidelser tilbage.

Jeg kan ikke fortælle meget om Gøttingen, da jeg deels ikke har været her over een Dag, deels ikke vil være her meget længer. Jeg troer, at denne Egensindighed er ligesaa tilgivelig paa en Sundhedsreise, som paa en Konstreise eller Lystreise. Man henter hverken det ene eller det andet her. Alting synes at forgaae i Lærdom. At denne skulde blive saa meget desto grundigere, har man forjaget, siger man, al Smag. Den pedantiske, og sikkerlig dog intet mindre end grundige Distinction mellem det Nyttige og det Behagelige, skrækker mig overalt, som fra Universiteter i Almindelighed, saa fra dette i Særdeleshed. Hiint Athen forenede Muserne og Gratierne, dette skiller dem ad. Det er mere at ansee som et Torvemarked, end som et Academie. Man affondrer de skjønne fra de grundige Videnskaber, og stykker de sidste ud, som om Collegierne vare lige saa mange Høkerboder.

Dette Begreb havde jeg for længe siden gjort mig om Gøttingen; og Alt, hvad jeg med egne Øine har seet og med egne Øren hørt, befæster det. Det synes latterligt, at ville bedømme et Academie efter een Dags Ophold derved — det vilde virkelig være det, hvis, hvad jeg her yttrer, gjaldt det i Gøttingen, som kun ved umiddelbar Anskuen og Anhøren kan erfares der. Men mit Omdømme er grundet paa det, hvori Alle, som have kjendt dette Universitet nøiere, ere enige.

Iøvrigt, dersom jeg reiste i videnskabelig Hensigt, og dersom jeg ikke bestandig var i fuld Fart med Døden i Hælene, vilde jeg vist ikke forsømme de egentlige Mærkværdigheder her — og udentvivl vilde jeg, ved at opsøge dem, tillige stöde paa saa mange andre interessante Ting, at dette Sted tilsidst maaskee blev mig ligesaa kjært, som noget andet. Upaatvivlelig gives der iblandt Professorerne adskillige virke-

lig store Mænd i deres Fag; iblandt Studenterne kjender jeg allerede nogle, som kunde gjøre mig det længste Ophold behageligt, og i enhver nok saa lille By, end sige Gøttingen, gives der sikkerlig gode og elskværdige Mennesker nok, for at udsone alle mulige Mangler. Bibliotheket alene kunde fastholde enhver Videnskabsven. Kun med Maaden at studere paa, og det almindelige Studenterliv, vilde jeg neppe nogensinde forsones.

Min Mening herom er for Resten saa ubetydelig, at jeg ikke tager i Betænkning at betroe den et Brev til en Person, som jeg forudsætter allerede død. Det er altsaa omtrent det samme, som at lade den trykke i Critik og Anticritik, eller noget andet Blad, der læses af Ingen.

E. S. Skulde du virkelig være kommen til Paradiis, saa hils Professor Hviid fra mig, og siig ham, at jeg nu gaaer ud, for at besøge Hofraad Heyne.

Bürger.

„Hofraaden er ikke hjemme", sagde en lille Pige, som lukte mig op, „Hr. Hofraaden er reist til Ilefeld." Jeg bad hende sige mig, hvor Professor Bürger boede. Hun var saa artig, trods al min Beden, om ikke at umage sig, at følge mig gjennem tre Gader til hans Huus, der laae skjult med sin Have mellem nogle uanseelige Stræder i Baggrunden af Byen.

I denne lille Have saae jeg to Personer, hvoraf jeg strax gjettede hvilken der maatte være Bürger. Han bød mig op paa sin Stue, hvor vi satte os paa en Sofa. Uagtet Klokken var kun tolv, havde han allerede spiist; saa tidlig gaaer man til Bords i denne ordentlige By. Jeg sagde

ham hvem jeg var, og ærgrede mig hemmelig over, at han ikke engang kjendte mig af Navn; fortalte ham, hvor nøie jeg kjendte ham, Aarsagen til min Reise, og saa videre. Det var mig umuligt at sige ham, at jeg og klimprede paa Citheren; men da vi en Tid lang havde talt med hinanden, udbad han sig atter mit Navn, og da jeg gjentog det, spurgte han, om jeg ikke var Forfatteren af Holger Danske? Desværre! sagde jeg:

— — Hoc est mediocribus illis
Ex vitiis unum! *)

Han havde læst et Par Recensioner af den, sagde han. Dette bragte os paa Tale om hans gamle, meget elskede Ven, Professor Cramer — og nu havde vi meer end Stof nok til Underholdning.

Bürger er en Mand paa omtrent fyrretyve Aar, med et simpelt, men lidt efter lidt indtagende Udvortes, hverken høi eller lav, temmelig undersætsig, med meer smeltende end fyrigt Blik, og af et let, naturligt, jeg gad sagt, mageligt Væsen. I hans hele Anstand, Udseende, Adfærd var ikke det Mindste, som røbede mig Digteren, men vel Vennen af Digtere. Han syntes mere at elske, end at dyrke Muserne. I det Hele havde hans Person samme Tone som hans Arbeider. Jeg sagde ham, at jeg havde oversat hans Lenardo og Blandine, som lod til meget at fornøie ham. I den Anledning dreiede sig Samtalen til Almuesang overhovedet. Homer, sagde han, var den egentlige Almuedigter, og burde oversættes i en ganske anden Tone, end den hidtil vante. Uagtet han engang havde troet at træffe denne i Jamber, havde han dog med mageløs Taalmodighed omkalfatret det

*) Det er een af mine mindste Synder.

hele utaknemmelige Arbeide, og var nu næsten færdig med en ganske ny tydsk Homer i Hexametrer. Jeg beklagede, at han ikke havde fuldendt det første Værk; det vilde have blevet et nyt og eneste i sit Slags, hvorved Sproget i det mindste vilde have vundet hvad Homer tabte. Til et originalt Heltedigt, meente han, maatte opfindes en ganske ny folkeligere Verseart. Efter hans Theorie, mærkede jeg, havde hvert Sprog sin egen eiendommelige, saa at det allerede var nok, at Homer for Exempel havde brugt Hexametret, for at bevise det ikke skikkede sig til en Epopee i noget andet, mindst levende Sprog *). Oberon var i hans Tanker forfattet i den for et tydsk Heltedigt meest passende Versart.

Viser, Romancer og fornemmelig Ballader ere hans Livdigte; om denne, som han kaldte den, egentlige Poesie, hans Yndlingssag, talte han med besynderlig Varme. Om vore danske Kæmpeviser tatle han med Henrykkelse; de faa, han havde lært at kjende af Oversættelse, havde gjort ham usigelig begjerlig efter flere; og han gad lært Dansk, alene for at nyde dem i Grundsproget, sagde han. Tullin og Evald kjendte og skattede han. Han havde engang hørt Dansk synge, og fandt det sødt, smeltende og fortryllende blødt.

Vi talte om dets Litteratur, om dets Digtere og om Musernes Haab her i Danmark — om den nye Udgave af hans samlede Digte, som allerede var reent udsolgt — om

*) Uagtet det vel har sin Rigtighed, at den charakteristiske Forskjel i Sprogene forbyder, især i længere Digte, ganske fælleds Versarter, troer jeg dog, at Klopstock kommer Sandheden nærmere, naar han forlanger den nødvendige Forandring i Arten og ikke af Arterne. Hexametret synes at tilhøre Epopeen i alle de Sprog, som have Stavelse-Qvantitet, eller kunne erholde den. Men det tydske Hexameter maa indrettes anderledes end det græske eller romerske, det danske anderledes end det tydske; det franske, hvis det engang bliver forsøgt, ganske anderledes end alle disse, o. s. v.

Gottingen, i hvis Baggrund han levede saa godt som ubekjendt, sagde han — om det Barbarie, som her gaaer i Svang i de skjønne Videnskaber, da Politik og Jurisprudenz opsluger Alt, hvad der kan tale og høre, skrive og læse — om Navnet Athenen og Parodier og saa videre. Saaledes henfløi tre Timer, uden at jeg mærkede det, saa aldeles, at jeg endog forglemte at spise, og først om Aftenen erindrede, at jeg havde glemt det.

Men „Die Gleichen" glemte jeg ikke.

Med Adams, Florencourt og tre fire andre Bekjendtere havde jeg aftalt en Tour til disse interessante Ruiner, og tog altsaa Afsked, fornøiet over personlig at have lært at kjende Lenores Digter.

Gleicherne.

Mit Selskab var allerede i Begreb med at stige til Hest, da jeg kom tilbage, for under den levende Florencourts Anførsel at besøge Die Gleichen, Ruinerne af den berømte tokonede Ridder Gleichens Bjergslot, omtrent to Miil paa hiin Side Gottingen.

Omtrent halvanden Miil fra Byen, paa Grændsen af det Hessiske, toge vi feil af Veien og rede vild i en tyk Skov. Jeg fornoiede mig ikke lidet herover; det gav hele Selskabet en ny Interesse, og forskaffede os en Mængde romantiske og pittoreske Udsigter, som vi ellers vare redne glip af. Endelig traf vi en Skovbonde, der førte os over steile Brinker og dybe Huler, hvor vi hundrede Gange vare i Fare for at styrte med de tildeels ravgale Heste, paa rette Vei til vore Bjerge, hvis Toppe vi endelig naaede efter mangehaande Eventyr.

Her boede i ældgammel Tid den navnkundige Greve af Gleichen, som to Gemalinder, den ene tydsk, den anden tyrkisk Prindsesse, i fælleds Ægteskab kappedes om — uden mindste Kiv — at gjøre lykkelig. Historien fortæller, at denne Hymens Yndling i mageløs Treenighed behjalp sig med een eneste Seng, der med Rette fortjente Navn af Kjærligheds, Enigheds og Troskabs Triumph- eller Himmelseng.

Med høitidelig Rørelse besteg jeg den høieste, steileste og skjønneste af de tvende Toppe, hvor Tidens Tand havde levnet de betydeligste Brokker. End stode et Par halve Mure, et Stykke af Taarnet og en sammenfalden Hvælving paa denne skynære Høide. Jeg klavrede med megen Forvovenhed over nedtrillende Kalk- og Steensmuldringer op paa den øverste Spidse af Ruinen. Min Møie blev rigelig belønnet. Hvilket malerisk Standpunkt! hvilken viid og vexelfuld Udsigt over de dybt under liggende Enge, Skove og Landsbyer i Midten af de krandsende Bjerge, om hvis Skovtoppe Skyerne dandsede! En Byge nærmede sig fra den ovenfor skyggende Bjergryg; men tør stod jeg i Solskin paa Pynten, mens den brast under mine Fødder og gjorde de Andre drivvaade. Overalt i de nedglidende Lunde saae min Phantasie den lykkelige Mand mellem sine tvende Mager beundre og nyde den yndige Natur, hørte ham fortælle dem sine eventyrlige Tildragelser, og — saa vidt gik den endog i sin Udsvævelse — fulgte den Lyksalige hjem til det hjemlige, ægtelige, stille Sovekammer, hvor han — mellem begge paa Rosenleiet — drømte sig henbaaren af Engle i Abrahams Skjød. Himmel! raabte jeg, o! kun Halvten af denne Mands Lyksalighed, kun een saadan Engel — i den usleste Hytte paa Jorden — Daninde, Teutinde eller Tyrkinde — ligemeget! kun een saadan Mage, saa yndig, saa venlig, saa from, saa favnende, saa tro .... Jeg kunde ikke raabe mere; man

taber Aanden saa let ved saadan Leilighed! Men hvad jeg ikke raabte, det følte jeg, og offrede paa dette Hymens skjønneste Alter mine dybeste Suk til hiin skjønne Treenigheds Erindring.

Solen dalede, da vi stege ned igjen, og, efterat have forfrisket os i et Skovhuus med Viin og Skinke, rede vi tilbage over Haynbjerget til Gøttingen. Det var mørkt, da vi kom ind mellem Haverne, hvor man hilste os med Pistolskud fra Adams forrige Lysthuus. Her fandt vi adskillige af de „Udvalgte“, som toge os med til en foranstaltet Punsch-Schmauz, hvor vi under Sang og Samtaler i forenet Munterhed og Tobaksrøg endte vor æsthetiske Dag og toge Afsked med Georgia Augusta.

Münden.

Saa kort mit Ophold havde været ved Universitetet i Gøttingen, blev det dog min Skjebne at forlade denne lærde By i Søvne. Vi havde alle Tre kun hvilet i to Timer, og uagtet vi selv indpakkede Klokken tre om Morgenen, vaagnede vi dog først i Dransfeld, en lille By imellem Gøttingen og Münden. Her begyndte den slagne Vei at blive meer og meer underholdende. Dog svarte dens Udsigter i Førstningen ikke ganske til min Forventning, efter hvad jeg i Forveien havde hørt derom, og da Adams og Sparzet forsikkrede mig, vi havde alt tilbagelagt det skjønneste Stykke, blev jeg endog lidt flau derover.

Men hvad var Alt hvad jeg havde seet hidindtil af skjønne Landskaber imod den Scene, som nu pludselig aabnede

sig, i det vi udaf en mørk Bjergskov, gjennem den trange henſneglende, af en ſtrid Fjeldbæk gjennemrislede Spalte dreiede om paa venſtre Haand, og ſaae det hele Paradiis, ſom Weſeren en lille halv Miil paa denne Side Münden gjennemflyder. Sandelig jeg troede i det første Moment ikke mine egne Øine, ſaa levende ſprang det ſkinbarligſte Feerie mig imøde. Min Studſen var ſaa meget større, da de Andre, for behageligere at overraſke mig, havde nedſtemt min Forventning til det Modſatte. Jeg vidſte ikke hvor jeg ſkulde henvende mit Blik: ſnart vilde jeg drukne det i hiint, ſnart i dette Partie, ſnart i det Hele — frygtende for, at det Altſammen i næſte Nu ligeſaa pludſelig maatte forſvinde, ſom det var kommen til Syne. Jeg nente ikke at forandre Standpunkt, og dog blev det ved hvert andet Skridt mere fortryllende. Egnen om Pløn, Nedgangen til Einbeck, Udſigten fra Gleicherne var Intet mod dette hvert Øieblik forandrede Landſkab; mine Sandſer udmattedes i Nydelſen af dets Bellyſt. Ofte havde jeg paa min Reiſe ønſket at være Maler; ingenſteds beklagede jeg ſaa meget ſom her, ikke at være det. De elendige eensfarvede Ord give kun Skyggen af et Gjenbillede. Et lille Skib, ſom for fulde Seil hengled i det Grønne, ſyntes at tittelege med Flodens vigende Buſkværk dybt under den af guldſpraglede Frugttræer krandſede Vei. Den hele Dal omringede ſyv blomſtrende Bjerge.

Det var i den kolde ſkuddrende Morgenſtund, jeg var ſyg og bekymret; men dette Landſkab gjorde ſamme Virkning paa mit Væſen, ſom dit Smiil, Seline! — Kulde, Krampe og Kummer forſvandt deri.

Snart opdagede jeg Münden ſelv i Barmen af disſe Naturſkjønheder, og her foreente ſig med dem Konſtens i utallige rundt om Staden, ved Floden og paa de afverlende Bjerge henſtrøede Haver. Solen badede ſig i de bugtende

Strømme; Lysthuse, Lunde, Skove, Høie, Græsgange mellem, under og over hinanden boltrede sig i dens Straaler.

Hvi har dog Georg ikke lagt sin Augusta her? udbrød jeg, i Fuldas og Werras favnende Arme vilde hun være bleven en langt frugtbarere Moder *) end ved Siden af den mavre, tørre, kraftløse Leine. De skjønne Videnskaber vilde have blomstret i denne Dal, isteden for at den nu henstøves i hiin. Sædeligheden, Smagen og den virkelige Oplysning vilde have vundet derved — og den ypperste Oversættelse af Alderdommens ypperste Mesterværk vilde ved Tydsklands berømteste Academie have talt meer end syv Subscribentere! **).

Hvo veed, tænkte jeg, om det ikke virkelig endnu kan falde de otte Hundrede i Gøttingens Støv vansmægtende Studerende ind, at forlange Universitetet henlagt her, for ved Bredden af Fulda at indrette et virkeligt Academie, paa Bredden af Werra et Lyceum og paa hiin fortryllende Høi bag Weseren et nyt Cynosargum? Da vilde snart alle Muserne samle sig i et Tempel her, og Amor, som hist udenfor Athenen ***), vinke ved Indgangen.

Dog ønskede jeg, at det endnu før maatte falde Danmarks Muser ind, at flytte Kjøbenhavns Universitet til Sorøe. —

Under alle disse fromme Ønsker kom vi ind i Byen. Den har foruden sin yndige Beliggenhed og de mange skjønne Udsigter intet synderlig Mærkeligt. Nær omkring den sees ingen Mark eller Ager; men man tæller rundt omkring indtil to Tusinde Haver.

---

*) Alma mater Universitas.

**) See Subscribentlisten foran Vosses Odyssee.

***) Pausanias beretter, at Kjærlighedsguden havde sit Altar og sin Støtte ved Indgangen af Athenes skjønne Academie, der laae mellem yndige af Bække gjennemrislede Lunde.

Strax udenfor, paa den anden Side, stræber Chausseen op over et meget steilt Bjerg, fra hvis Høide Vandrerens Blik neddaler over den hele skjønne Fulda-Dal indtil Cassel, hvis Glimmer allerede langt fra falder i Øinene. Her vandt 1758 de forenede Franskmænd og Saxer et Feltslag mod Hannoveranerne. Er der mere bittert eller sødt i at komme over en fordums Valplads? Det er mig ikke muligt at afgjøre, om Forestillingen af den daværende Ødelæggelse eller den nuværende Gjenblomstring har Overvægten ved en saadan Leilighed. Men underholdende er det altid i høi Grad; thi det vækker Følelser og Betragtninger, som ellers bestandigen vilde blive Hjertet og Hjernen fremmede.

Cassel.

Saa meget man og i Hannover og Pyrmont havde fortalt mig om denne Stads Underværker, saa leende dens Glimmer og ved Nedkjørselen havde vinket mig, og saa fordeelagtigt et Begreb dens Udvortes overhovedet gav mig om den, besluttede jeg dog — i Betragtning af den halv udløbne Sommer og de mange mig vigtigere Gjenstande paa hiin Side — med stoisk Afholdenhed blot at opholde mig nogle Timer inden dens Porte.

Cassel er upaatvivlelig en ikke alene smuk, men i visse Maader prægtig Stad. I den nyere Deel af samme faaer man endog en Idee om Italiens Muurkonst. Den Catholske Kirke, Slottet, det ved Fuldaporten beliggende Pallads, Friederichspladsen, Operahuset, og adskillige andre anseelige Bygninger, den prægtige nye Königsstraße, og især det ypperlige Museum, henrev min Opmærksomhed.

Det Eneste, jeg savnede, var en vis Sammenhæng og Eenhed i disse Herligheder. Friedrichspladsen synes ufuldendt, og det herlige Museum, hvis Façade vender ud dertil, lader i en Hast, som om det vilde glide ned ved den ene Side.

Paa denne Plads har Landgreven Frederik den Anden i levende Live ladet sin Billedstøtte opføre i Kæmpestørrelse. Somme krakilske Hoveder have opholdt sig herover; jeg begriber ikke hvorfor. Adskillige Egyptiske Konger og Romerske Keisere have gjort det samme.*) Det er desuden meget sikkrere selv at sætte sig, eller lade sig sætte et Monument, mens man endnu er i Live, end at overlade denne Omsorg til en Anden efter sin Død. En Fyrste, der vil kaldes stor, maa desuden i Alting selv lægge Haand paa Værket. Efterfølgeren har i Almindelighed nok med at sørge for sig selv, og hvad Undersaatterne angaaer, da kunde man ofte længe vente til de af sig selv erindrede den Afdøde. Tænkte Alle saa beskedent,**) som den høisalige Landgreve, vilde man have flere Monumenter, end man nu har, det er jeg vis paa. Og Monumenter ere dog en herlig Sag for Historieskriveren, for Konstneren, og — for Vandreren. Ikke at tale om den Fornøielse det altid maa være for et nogenlunde oplyst Folk, saaledes at see sin salig Fyrste forstenet. Var han god, seer man paa Støtten og glæder sig over, at man engang havde ham; var han ond, seer man paa Støtten og fryder sig over, at man ikke har ham længer.

For Resten havde jeg, for min Part, ingen synderlig

---

*) Hele Verden veed, at Pharaonerne selv lode deres Pyramider opføre; og hele den lærde Verden veed, at Bogstaverne H. S. V. F. M. som findes paa somme romerske Støtter, ikke ville sige Andet end:

„Hoc Sibi Vivens Fieri Mandavit."

**) Beskedent? Ja! thi det er dog upaatvivlelig indbildskere og stoltere, at forudsætte, Andre ville sætte mig en Støtte, end at sætte mig den selv.

Fornøielse af at see paa denne Billedstøtte; men Himlen bevare mig fra at foreskrive Andre min individuelle Følelse. Statuen forekom mig alt for gigantisk, Costumet alt for modern, Inscriptionen alt for — beskeden, og Physiognomiet af det Altsammen alt for ærgerligt. Dertil kom, at denne Figur, af alle dem, jeg saae paa Pladsen, var den eneste, som stod nogenlunde strunk; alle de levende, som mødte mig, gik saa krumme og saare nedbøiede, at det syntes, som om den havde reist sig paa deres Rygge.*)

Jeg havde i Pyrmont allerede — i Følge min Vane, forud at indhente saa megen Kundskab, som jeg kan, om det Land eller den Stad, jeg besøger, for derefter i det mindste omtrent at slutte, hvad der især fortjener Opmærksomhed — iblandt andet fundet en meget veltrykt Bog over Cassel,**) hvoraf jeg —

— deels for den Udførligheds og Nøiagtigheds Skyld, hvormed Sagen er afhandlet;

— deels for dog ogsaa at give somme Læsere af den høiere Stand noget, der kan interessere dem i denne ellers meget borgerlige Labyrinth;

— deels for eengang for alle at give andre Læsere, der ikke have Leilighed til selv at studere sligt, et nogenlunde tydeligt Begreb om durchlauchtig Levemaade;

— deels fordi Tingen i sig selv overhovedet er overmaade vigtig;

— deels fordi jeg selv ikke kan sige noget derom; og endelig

---

*) Statuen er af Prof. Nahl. Ansigtet vender mod Bibliotheket, den ene Arm i Siden, den anden hævende en Commandøstav, om Skuldrene den brittiske Orden, paa Brystet den preussiske, ved høire Side en Pude med Løve- og Meri o-militaire-Ordenen. Det Hele er med Fodstykket 37 Fod høit af cararisk Marmor, og skal have kostet Landstænderne 20 til 30,000 Daler.

**) Briefe eines Reisenden über den gegenwärtigen Zustand von Cassel, mit aller Freiheit geschildert. Frankfurt und Leipzig 1781.

deels og fornemmelig, for den Frimodigheds Skyld, hvormed Forfatteren belyser sin vigtige Gjenstand —

ikke kan bare mig, at meddele mine Landsmænd et Stykke, der indeholder en udførlig Charakteristik af den afdøde Landgreve og hans daglige Levemaade.

Efterat den adelige Herr Forfatter *) med megen Frihed har søgt at bevise, at Alting (et Par Smaating fraregnet) **) i Cassel er saare godt, efter at have beskrevet de mageløse Anlæg paa Carlsbjerget, de endnu mageløsere Kirke-, Lønnings- og Vagt-Parader (som Herr Landgreven havde gjort sig til Lov, aldrig at forsømme), og besynderlig det daværende mageløse Ministerium, begynder han sit trettende Brev saaledes:

„Jeg stiger nu op paa den høieste, altsaa ogsaa farligste „Trappe af min Fortælling, idet jeg forsøger at skildre Re„genten selv — — men og deri, vil jeg, som hidindtil, „holde mig langt fra Smigertonen — i Følge min medfødte „Frimodighed — saa at ogsaa den allervigtigste Gjenstand „ikke skal formaae at bringe mig til Afvigelse derfra.

„Efterat jeg har gjort dem bekjendt med disse durchlauch„tigste Personer selv (han skildrer og siden Landgrevinden) „vil jeg, saavidt jeg veed og har kunnet erfare, fortælle dem „Høisammes vante Sysler, Handlinger, enkelte Charakteertræk, „Tidsfordriv og deslige hos de Store meget vigtige „Ting! Vigtige hos Regentere! fordi man sjelden, da „man sædvanligen kun offentlig, og altsaa ikke som De egent„ligen ere, men som De nedskinne fra deres glimrende Høide, „lærer at kjende Dem nøie nok.

*) Herr von Gunderode (see Hr. Bernoullis Noter til Apelblads Reise Pag. 281).

**) F. Ex. Betleriet, hvorom han med ubeskrivelig Kjækhed erindrer: at Politiet maaskee kunde være meer opmærksomt derpaa. (S. 45).

„Deres Durchlauchtighed, Herr Landgreven, var, som „jeg af alle dem, hvilke have kjendt Høisamme i yngre Aar, „og efter Høisammes Portrait at slutte, en meget smuk Herre „— nu 60 Aar gammel, af middelmaadig Størrelse, og nu „corpulent, fuldkommen af Ansigt, netop Haar nok endnu, for „at slaae sig igjennem uden Paryk. Panden er stor og høi, „Næsen skjøn formet, og næsten umærkelig bøiet, under store, „stærke Øienbryne mørkeblaae, smaa, men ikke ubetydende „Øine, Kinderne noget nedhængende, den øvre Mundlæbe „rager noget frem, og et stærkt Hagesmæk slutter Ansigtet. „Gangen er langsom og udtilbeens; overhovedet er Aanden „langt omladnere, end man skulde slutte af det Udvortes. „Paaklædningen er utvungen og meget ordentlig. Medens „mit Ophold varede, saae jeg den høie Herre ved Hoffet al„drig uden i sorte Klæder; naar der ingen Sorg er, bærer „Høisamme bestandig Uniform; men Sorgen falder formedelst „de mange Forbindelser med andre Hoffer meget ofte for, og „bæres altid saa længe det lader sig gjøre! — og, sandt er „det, et Hof seer aldrig ædlere ud, end i en let „Sorg. Desuden klæder den sorte Dragt Herr Landgreven „overordentlig vel. Og naar Høisamme er fuld paaklædt, „bærer Høisamme altid den store Orden af det blaa Strømpe„baand, og under dens Stjerne Stjernen af Høisammes „egen Orden. Ogsaa er Høisamme Ridder af den sorte „Ørns Orden.

„Hele Herr Landgrevens Levnet er forretningsfuldt. Tidlig „staaer Høisamme op, og er fra dette Øieblik af i fuldt Ar„beide." — — — (som følger)

„I Almindelighed taler Herr Landgreven ikke meget, men „veed at føre Diskurser, som tilkjendegive megen Indsigt; „Kundskaber i de fleste Videnskabernes og Konsternes Dele „kan man altsaa sikkerlig ikke gjøre Høisamme stridige. Under-

„tiden i godt Lune finder Deres Durchlauchtighed Behag i at „skjemte med hiin eller denne af Høisammes Cavallerer — skikke „dem April, og paa den ene eller anden Maade prøve dem; „dog med alt det ingensinde fornærmende; og ved slig Leilig„hed er det da og tilladt, at forsvare sig paa en anstændig „Maade; særdeles træffende ere derover for det meste Høi„sammes Jagttagelser.

„I det Hele gaaer Herr Landgrevens daglige Liv sin „Gang paa følgende Maade. Tidlig staaer Høisamme op*), „læser, og sysler med mangeslags Ting i Høisammes Cabi„net; Klokken ti slet gaaer Høisamme paa Vagtparaden; efter „denne lader Høisamme Sig bære hen i Museum, og for„bliver der, hvis det ikke er Geheimeraadsdag — — derpaa „lader Høisamme Sig bære til Slottet, for at paaklædes, „paa hvilken Tid de Herrer Ministre, Dagens Kammerherre, „og nogle Andre tør opvarte. Klokken to kommer Deres „Durchlauchtighed tilsyne i Forgemakket, hvor da fremmede „og nærværende Cavallerer nærme sig; Høisamme vinker nu „Hofmarschallen, at der skal anrettes, og underholder Sig „imidlertid med nogle Fremmede, eller omstaaende Ministre, „eller andre Cavallerer, og erkyndiger Sig af og til om hiin „eller denne Regjeringssag. Ved Taffelet sidder Høisamme „ikke længe; men spiser med god Appetit, og for det meste „gaaer det derved meget stille til. Efter Taffelet, medens „Caffeen bliver ombaaret, som Høisamme ikke drikker paa „denne Tid, taler Høisamme atter af og til med Nogen, og „gaaer meget snart igjen tilbage til sit Cabinet. Derfra „lader Høisamme Sig undertiden atter bære hen i Museum, „eller lader chymiske Forsøg i et dertil indrettet Laboratorium „paa Slottet anstille; derved er en Mand, som forstaaer at

---

*) En god Vise kan ikke synges for tidt!

„trække Sølv af Stene; dersom han er istand til at drive „det i det Store, og det ikke koster meer end det indbringer, „saa er dette virkelig en fortræffelig Opfindelse; thi Stene „har man jo overalt*). Herr Landgreven overdriver heller „ikke denne Sag; men behandler den, som lærerige Forsøg. „I ondt Veir, og tillige som oftest i godt, spiller Herr Land„greven om Eftermiddagen i Høisammes Cabinet Lotto med „Høisammes Cavallerer, hvilket er et Spil, som Tolv og „flere kunne spille**), og dette er Høisamme formodentlig af „den Aarsag angenemt, fordi man derved paa ingen Maade „er bunden; men kan gaae fra og til derved. Klokken sex „kommer Deres Durchlauchtighed i Comedien eller til den „Forandring, som er bestemt for den Aften, hvilket da Alt„sammen saa varer til henimod Klokken ni, hvorpaa Høi„samme altid begiver Sig i Sit Cabinet og som oftest ikke „spiser til Aften. — I Værelset forlader Høisamme om Vin„ters Tid fast aldrig Caminen, men kan til Gjengjæld og „udstaae Hede og Frost, naar og hvorledes Høisamme „vil; overhovedet er Høisamme af saa stærk Natur, at Deres „Durchlauchtighed kan fordrage Alt hvad Høisamme vover, og „derved nyde en fast aldrig afbrudt Sundhed.“ —

Her seer man Alt, hvad ovennævnte Herr Forfatters Frimodighed har skjenket Verden om min Støttes Original, Høisammes vante Sysler, Handlinger, Charakteertræk, Tidsfordriv, og deslige vigtige Ting. Ja vigtige! vigtige hos de Store! høistvigtige hos Regentere! Man vil udentvivl beundre med mig den svingelløse Dristighed og Anstand, hvormed Fortælleren har holdt Ligevægten paa

*) Hvilken philosophisk Bemærkning! Een eneste saadan er i mine Tanker mere værd end al Verdens Sølvsteen eller Steensølv.

**) Hos os kunne Tolvtusinde og flere spille det.

sin Fortællings høieste og farligste Trappe*). Tonen i hans hele Bog er overalt denne liig, og omtrent Tonen i de fleste berømte tydske Reiser i Breve. Man kalder den, til Forskjel fra andre, den philosophiske, eller den grundige Tone — og hvo, der veed at træffe den, er en holden Mand. Man kunde derfor og kalde den den gyldne Tone, eller den lærde Castrat-Diiscant. Man lærer den paa Universiteter, og bringer den til Fuldkommenhed ved Hoffer. Somme er den imidlertid, som alt Andet, medfødt.

Den høisalige Landgreve skal for Resten, siger man, foruden Navnet, have havt meget tilfælleds med den afdøde Konge af Preussen. Som denne Monark var han lykkelig i Syvaarskrigen; som han befordrede han i sit Land fransk Litteratur; som han holdt han bestandig parat de staaende Tropper; som han gav han sin Stat en aldeles militairisk Indretning; som han forstørrede og forskjønnede han sin Residenz — og endelig som han efterlod han sig, trods alle sine kostbare Handeler, Anlæg, Indretninger, og adskillige bekostelige Reiser, en uhyre Skat**). Med alt det troer jeg dog, at Preussens Friderik den Anden var den Største af disse Tvende.

Men Frankfurt, Mannheim, Strasburg og Alperne kalde mig; og Læseren gider maaskee selv ikke længer blive staaende ved denne Støtte. Paa Tilbagereisen skal jeg tage det Altsammen nøiere i Betragtning, sagde jeg, og gik videre. Hvad jeg paa min Omvandring gjennem Byen

*) Det er uvist, synes mig, om der er meest Meinersk Kyndighed og Dømmekraft, eller Rambohrsk Eleganz og Gratie i samme.

**) Henved 60 Millioner Gylden. Skade kun, at man, for at fylde det døde Skatkammer, maatte tømme det levende.

meest savnede, var Folk, og besynderlig smukke Folk. Indbyggernes usle, vantrevne, værkelige Gestalter og Udseender contrasteerte meget ubehageligen med Gadernes Skjønhed, Husenes Pragt og det Heles Glimmer. Jeg saae paa min hele Gang ikke een eneste rank Ryg, ikke eet eneste opret Hoved, ikke eet eneste muntert Ansigt. Kun et enkelt Fruentimmer hist og her, og den velexerceerte, velmundeerte og velproportioneerte Livvagt gjorde en Undtagelse. Hvorvidt nu alle ranke, stærke muntre Mandfolk just paa den Tid, jeg opholdt mig der, vare hjemme eller andensteds i Huus, hvorvidt Muligheden i Tilfælde kan gaae ved slige Leiligheder, veed jeg ikke; men vist er det, at jeg i ingen Stad hidindtil havde fundet det Levendes Physiognomie saa modsat det Livløses — skuffet eller ikke; jeg har aldrig seet Billedet af borgerlig Nedslagenhed saa tydeligt, som her; og selv smittet af den tilsynelatende Kummer fordoblede jeg mine Skridt, for saa snart som muligt at slippe ud af de prægtige Porte.

Om det halvanden Miil herfra beliggende Slot, Weissenstein, med den paa Carlsbjerget, eller den saakaldte Winterkasten, anlagte Cascade, Pyramiden, og det mageløse Vandspring havde jeg hørt og læst alt for meget, for at fristes til, selv at tage disse Herligheder i Diesyn. Det fornemste, nemlig Hercules eller, som man i Cassel kalder ham, den store Krischstoffel, havde jeg desuden allerede seet i to tre Miles Frastand, fra Hoiden af Lutterbjerget.

De chinesiske Pagoder, tyrkiske Moskeer og catholske Eremithytter interessere mig ikke — og for de tre Philosopher af Gibs, hvoriblandt, jeg veed ikke om Socrates eller Plato skal have rød og blaa Uniform!!! — holder jeg det ikke Umagen værd at gaae saa langt i en

heed Sommerdag. Den hele Stads har kostet for mange Taarer — maaskee kunde de samlede udgjøre et artigt Vandfald! — til at jeg skulde kunne fornøie mig derover.

De nye Katter.

Nu! — en Residenz-Stad er overalt en forvendt og fordærvet politisk Ting, en vanskabt og vanskabende Konstform, hvori Naturens skjønne Forhold forstyrres, hvert Præg af Himlen udslettes, al Egenhed afslibes — en trang Presse, hvori den ikke blot undertrykte, men sammentrykte Menneskehed ikke meer er kjendelig — kort en Residenzstad er overalt en Residenzstad, tænkte jeg, i det en renere og friere Luft udenfor Porten bortviftede den melancholske Taage, der omgav mig i Cassels Glimmer.

„Ha! I Cherusker! I Katter! I Marser! I Semnoner!“ — — Paa Landet, i Skovene, i Markerne, i Landsbyerne, i Hytterne vil jeg søge Eders Afkom!

„Haardere Legemer, stramme Ledemod, truende Aasyn, „og fortrinlig Aands-Fyrighed udmærkede dette Folk —“ læste jeg videre i min lille Tacitus. Jeg besluttede for det meste at gaae til Fods gjennem Hessen, for at sammenligne de nye med de gamle Katter.

Vi kom, med Weissenstein og den colossalske Kobber-Hercules paa høire Haand, over Hilderswerde til Wabern paa den skjønneste Vei, i den deiligste Aften. I den sidste By bleve vi Natten over. Men Armod og Nedslagenhed mødte os overalt, selv tæt ved Landgrevens Lystslot.

Den følgende Morgen beundrede vi Solens Opgang

mellem Wabern og Groß Englis, paa Høiden af et Slags Taffelbjerg, hvorfra man paa høire Haand seer det lille tolvtaarnede Frizlar, og paa venstre det truende Hohberg, det høieste Bjerg, jeg hidindtil havde seet nærved. Man tæller rundt omkring i de underliggende Dale, paa begge Sider af den guldbringende Eder, mangfoldige Smaabyer, hvis røde Tage malerisk fremglimre mellem Bjergenes sorte Skove. Den hele Vei herfra over Klein Englis til Jeßberg er yderst behagelig, Egnen frugtbar, og riig paa afvexlende Udsigter. Her fortalte man meget om Røvere, som om Natten gjøre Veiene usikkre. Betlere vrimlede os imøde overalt. Ved Jeßberg vinkede os paa Toppen af den derved liggende Kratbakke Ruinerne af et Bjergslot, hvorfra Nedsigten var overmaade romantisk. Ikke langt derfra paa Veien til Holzdorf overfaldt os et frygteligt Tordenveir, der imidlertid snart udrasede. Vi toge vor Tilflugt til et Bondehuus; den Armod og Usselhed, vi her vare Vidner til, er ikke at beskrive. I Holzdorf og andre Landsbyer fandt vi det ikke bedre. Landet er imidlertid af Naturen udrustet med Alt til et Paradiis. Frugtbare Marker og Enge, skyggende Skove, blomstrende Høie, og rislende Bække afvexle bestandigen med hinanden — Træerne frembyde deres Frugter ved Siden af Veien — og Folket har endnu de gamle Katters Sener og Muskler. Sandelig! i et saadant Land burde der ikke vrimle af Betlere, burde Posten ikke behøve Husarledsagning, burde man ikke overalt støde paa mutte, modløse, bedrøvede Ansigter, elendige Huse og usle Hytter.

Men de nye Katter ere Slaver, og, (hvis Synet ikke bedrager), overordentlig lænketrykte Slaver. De Hessiske Regentere have meer lagt det an paa en glimrende, end paa en god Regjering, og mere sørget for prægtige, end for nyttige Anlæg; thi Staten skulde ikke være kraftfuld,

men mægtig; ikke tælle velhavende Borgere, men velexercerte Soldater. Kun paa Sand burde en saa preussisk Politik opføres. Folkemængden er i Forhold til Landets Naturbeskaffenhed meget ringe; den vil ikke i Hastighed forvinde det Skaar, den leed ved hiin vederstyggelige hvide Slavehandel i den amerikanske Krig, da Landsfaderen solgte sine Børn til det uretfærdige og grusomme London.

De Arme! isteden for at dyrke deres egen Jord med belønnende Sved, maatte de væde Kysten af et fremmed langt bortliggende Land med deres Blod — oven i Kjøbet forbandede af den nye Verdens Katter. Hvad de marvtærende Skatter og Afgifter levnede, opslugte Krigen. Hvad Under, at Agerdyrkning og al Industrie efterhaanden tabte sig til den bedrøvelige Grad, man nu bemærker.

Paa ingen Plet af Jorden følte jeg mig saa gjennemboret af Politikens Morder-Dolk, som her; ingensteds udvidedes mit Hjerte saa voldsomt til Medfølelsen af borgerlig Elendighed. Hidindtil havde jeg kun lidt med Individuer, her leed jeg første Gang med et heelt Folk. De yndige Egne, de himmelske Udsigter, den hele smilende Natur kunde ikke opklare mit mørke Lune; tvertimod! den yderlige Contrast gjorde mig kun Synet af hine Gjenfærd endnu utaaleligere.

»Ha! I Cherusker! I Katter! I Marser! I Semnoner!«

Forgjeves ledte jeg om Eders raske Sønner. I Skovene, i Markerne, i Landsbyerne, i Hytterne saae jeg:

»Magre Gespenster af fordums vældige Drabte
»Vanke som plagede Skygger,
»Og Echo fra sukkende Skove
»Gjentog mat deres stønnende Klager.«

Marburg.

Paa en Reise, forudsat at man har i det mindste den øverste Sands og ikke lukker dens Vinduer, kan Gemyttet umuligen længe blive i een og samme Forfatning. Nye Gjenstande gjøre nye Indtryk, og udslette, i det mindste for en kort Tid, de gamle. Hundrede sørgelige Forestillinger plagede mit Hoved og mit Hjerte ved at tænke paa Hessens, og derved paa Tydsklands, og derved paa Europas Slaveri; men de forsvandt alle pludselig ved Synet af Marburg og dets sælsomme Beliggenhed. Oven over den paa Siden af Bjerget hængende By lader et Slot til at falde ned af Skyerne. Isteden for at Gaderne i andre Stæder ligge jevnsides, seer man dem her opstablede paa hinanden. Den ældgamle Kirke synes, i Begreb med at klavre op ad Høien, af Alder og Mødighed at være bleven staaende paa Halvveien. Dens Døde svæve over de Levende. Egnen rundt omkring er malerisk, bjergfuld, skovrig og bestrøet med Ruiner. Staden selv er inden i mørk, forfalden og smudsig; men fra de henover hinanden fremtittende Huse have Beboerne de skjønneste Udsigter, især er Overblikket fra det høie Slot underholdende. Fra den lavere til den høiere Hovedgade krøbe vi op paa en Trappe. Hist og her kan man fra tredie Stokværk spadsere lige ud i Haven; og den ene Gade har Skygge af Træer, som staae i den anden. Neden under flyder Lahnen i mangehaande Bugter. Byen vrimlede af Indbyggere og Vertshuset af Fremmede. Overalt forekom det mig ulige mere levende end i Cassel. Jeg glemte hiin Hovedstads ublue Glimmer og Landets Nøgenhed over de Erindringer af Luther og Zwingel, og de Ahnelser om Schweitz, disse moersomme Særsyn fremkaldte. Vi opholdt os Natten over, og havde meget ønsket at blive den følgende

Dag, for at gjøre nøiere Bekjendtskab med denne Bjergbyes underlige Krinkelkroge, og de arbeidsomme, godlidende, snaksomme Folk, vi forefandt. I Marburg er for Resten et Universitet, hvis Studentere, som jeg overalt har hørt, skulle udmærke sig ved anstændig Opførsel og Sædelighed.

Giessen.

Paa Grændsen af det Casselske og Darmstadtske bliver Landet endnu mere bjergrigt. Den hele Vei langs med Lahnen er rig paa de yndigste Naturafvexlinger. Nærmere Giessen bliver Egnen fladere, og Øiet hviler sig behageligen efter de mangfoldige Bjergscener i den smilende Dal, som omgiver denne Stad. Vi kom dertil gjennem rige Kornmarker, rundt om os utallige Landsbyer, hvis Piger udmærkede sig ved nette Fødder. Vi fandt en stor Mængde overalt paa Markerne. Mændene og Karlene syntes overhovedet paa denne Side Gøttingen ikke nær saa meget at tage Deel i Landarbeidet, som Fruentimmerne. Formodentlig ere de sidste virkelig i større Antal end de første, da Folkehandelen ikke udfører uden Mandsslaver. De saae ellers meget fortabte ud, de gode Piger, som om de enten havde mistet, eller ikke kunde faae Kjærester. Jeg havde inderlig Medlidenhed med dem, men —

„Ak! var den gode Herkules ikke blot en Støtte — en parodisk Støtte — var han en virkelig levende, rørig Herkules! Han kunde dog hjælpe Eder, I arme, trællende, svedende Skjønne!" sukkede jeg. Vi sukkede alle Tre, og beklagede paa Agerbrugets og Folkemængdens Vegne, at vi ikke vare Heraclider.

Giessen selv er en befæstet, temmelig velbygget Stad. Studenterne ved dens Universitet have Ord for at være ligesaa udsvævende, som Marburgs ere stille.

Da Herr Crome, som vi havde foresat os at besøge, ikke var hjemme, kjørte vi strax videre — til Longins, en særdeles lærd Landsby, hvori hvert Huus var en Psalme- eller i det mindste en Bønnebog. Iblandt de opbyggelige Vers og Sentenzer, hvoraf Ydervæggene vrimlede, fandt jeg følgende de opbyggeligste:

I.

„Dies Haus steht in Gottes Hand;
„Der Herr behüt es vor Mord und Brand!
„Die Hausfrau und die Kinderlein
„Laß o Gott! Dir befohlen seyn!“

„Jeg gad omfavne og kysse Forfatteren, fordi han over Kone og Børn saa aldeles har glemt sig selv.“ — Han har ikke glemt sig selv, sagde Sparzet; men tænkt, som en ærlig Hesse: jeg skal nok hytte mig. — Jeg troer, det er blot en lyrisk Udeladelse, sagde Adams — som den i det kjøbenhavnske Vægterverskloken ti:

„Om I vil Tiden vide,
„Huusbonde, Pige og Dreng —

hvor Konen, der upaatvivlelig meer end nogen Anden vil og bør vide Tiden — især Sengetiden — aldeles overspringes —

Eller som i mit lyriske Udbrud paa Hermannsbjerget — tænkte jeg *).

II.

„Christum lieb haben ist besser denn alles Wissen;
„Bauherr Johann Hissen.“

Et dristigt Metrum! halv sapphisk og halv syllogistisk.

---

*) See S. 223 i Noten.

III.

„Besprenģ uns Herr Jesu mit deinem Blut,
„Wie der Vogel Pelican mit seinen Jungen thut."

Efter mit Skjøn det meest poetiske. De øvrige vare alle meer eller mindre i hiin veltalende Pastors Smag, der begyndte sin Prædiken dennelunde: „Ligesom Løven udgaaer „at søge sit Rov, og ligerviis, som Ulven er et „grimmigt Dyr, saa skulle vi og alle — vandre „i et nyt Levnet." Saa pirrende denne theologiske Smag i Vers og Prosa virkelig er, trætter og kjeder den dog i Længden, formedelst den bestandige, den samme eneste Figur, den benytter sig af*).

Det faldt mig ellers ind, ved at betragte disse beskrevne Huse, at man maaskee engang kunde gribe denne Idee til Fordeel for almindelig Oplysning, og indføre i Verden et Slags Bogbyggeri. Hvad om Husene i alle Landsbyer og Flekker vare ligesaa mange Elementarbøger? Det forstaaer sig, at disse ingenlunde kunde være vidtløftige; men det var overalt godt, om Elementarbøger ikke vare det. Med nogen Strenghed i Valg vilde, for Exempel, Religionens Grund-Sandheder, Kjærnen af Theologien, mageligen kunne rummes paa fire Kirkevægge, uden enten at bemale dem overalt, eller at behøve Kikkerter, for at læse Bogstaverne. Det samme gjælder om Philosophien; — og de evige Regler for Ret og Uret, for saa vidt de hidindtil almindeliggyldigen ere bestemte, vilde med nok saa læselige gyldne Bogstaver neppe fylde hele Façaden af det mindste Raadhuus. Enkelte Gaardmænd og Huuseiere kunde paa deres private Ydervægge vælge de første Principer, de vigtigste Elementer, de afgjorte Grundsandheder i den Videnskab, de meest elskede.

*) Den Antisyllogistiske.

Sentenzer selv hist og her vilde jeg ikke have noget imod, naar de kun i Fynd lignede den over Porten i Delphi*); endog Vers kunde taales, naar de kun havde meer eller mindre Liighed med hiint af den græske Anthologie:

„Nyd dit Liv, som om i Morgen
„Alt du skulde vandre heden!
„Skaan dit Liv, som om du evig
„Skulde bruge det herneden!“

en Indskrift, som vilde være passende anbragt paa alle Forlystelsessteder. Tilforladelig! jeg kan indbilde mig en saadan By, som jeg heller vilde gjennemvandre end det prægtigste Bibliothek, og heller gjennemlæse end den bedste Encyclopedie. Al virkelig menneskelig Viden kunde paa denne Maade rummes i en maadelig Kjøbstad. Rigtig nok, som sagt, kun den blotte Kjærne; men det er og egentlig kun Kjærnen om at gjøre.

„Jeg har kun een Ting at indvende mod din Idee,“ sagde Adams.

— Og den er?“

„Culturens og Oplysningens bestandige Fremgang, som vilde gjøre det nødvendigt hvert andet Aar at forandre, forbedre, og formere disse Gadebøger.“

— Ikke Andet? Først maa jeg anmærke, at Forandring og Forbedring umuligen vilde finde Sted deri, hvis de blot, efter Hypothesen, indeholdt Grundprinciper og afgjorte Sandheder; thi disse eengang fundne og erkjendte blive evig de samme; for det andet fremgaaer den sande Cultur og den virkelige Oplysning ikke med Aar- men med Aarhundred-Skridt. Hiin Lov: „Handle imod Andre, som du vil, at Andre skulle handle imod dig!“ har i meer

*) Kjend dig selv!

end sytten Hundrede Aar hverken trængt til Forandring eller Forøgelse. — hiint γνωθι σεαυτον har i ligesaa mange Aarhundreder overlevet sin Steenport, og staaer endnu paa den af Papir, som aabnes hver Maaned af Moriz*); de Elementer og Grundsandheder, jeg taler om, vilde sikkert ikke falde med deres Huse. Hvad Formeringen angaaer, da bygger man jo bestandig nye — og endelig, hvis Fremgangen til det Bedste skulde hindre det Bedre, og den til det Bedre det Gode, vilde ingen Fremgang være mulig.

„Jeg har en anden Indvending mod dit Bogbyggeri," sagde Sparzet. „Det vilde nemlig, nok saa ypperlig ind„rettet, blive uden Nytte. Erfaring lærer, at Folk intet „mindre see, end hvad der altid ligger dem for Øinene; lige„som man aldrig hører, hvad man altid hører. Jeg frygter „aldrig at fortale mig undtagen i Fadervor, sagde Præsten, „fordi jeg daglig læser det. Jeg er bange for, at man i „hine Bogbyer saa aldeles vilde lære Principer udenad, at „man aldrig vilde falde paa at anvende dem." Dette træffer omtrent al Lærdom, svarte jeg, og dog var det udentvivl værre, om Folk slet Intet lærte —

„Det er et Spørgsmaal" —

— Det er intet Spørgsmaal, forudsat at det er Sandhed, man lærer. Sandhed er aldrig unyttig. Det skader ingen Mand, at vide nok saa nøie, nok saa udenad, at To og Tre gjør Fem. Nei! men hvad jeg selv finder at indvende mod Nytten af hine offentlige Lærebøger, er, at sandsynligviis Ingen vilde læse dem —

Under denne Samtale kom vi til Butzbach.

*) I „Erfahrungs-Seelen-Kunde".

Butzbach.

Husene i denne gamle By see ud som store Korthuse. Façaderne og Gavlerne ere ikke Blade, men Skilderier. Paa Postgaarden, hvor vi skiftede Heste, vare alene, foruden St. Jørgen og hans Lindorm, elleve Prospecter malte. Adams og jeg gik op at besee Slottet, hvis Plads var en deilig grøn Eng. Over Portalen stod:

1 6 1 0.

O Deus Hassiacos clemens tutare Leones!
Et patriae stellas nubila nulla tegant*)!

Den første Bøn erindrede os hiin Sjælehyrdes christelige Sagtmodighed, der i en Langfredags-Prædiken af den ene Røvers Omvendelse tog Anledning til den fromme Formaning: „Dyrekjøbte! hindrer aldrig Nogen i deres Dont, og lader Eders Røvere røve i Fred!“ O! Fromhed fra Sextenhundrede og ti! Taarerne randt os begge af Øinene; og med Veemodighed betragtede vi de to Gjedebukke, som spadserede paa Pladsen, de eneste Hofcavalerer, som for nærværende Tid beboe Slottet.

Friedberg.

Statistiken begynder nu at blive saa blommet og forblommet, alt som vi komme dybere ind i det brogede Romerske Rige, at vi politisk betragtet virkelig ikke ret vide, hvor vi

*) Bevar o milde Gud hver Hessisk Løve!
Lad intet Mulm os Landets Stjerner røve!

ere, eller hvem Pladsen hører til, vi gaae paa. Darmstadt, Hanau, Solms, Burgraviatet, Churmaynz, og Pütter veed hvor mange andre Regjeringer, lege her Blindebuk med hinanden i en saadan Hurlumhei, at man skulde troe, denne Deel af Tydskland engang var gaaet itu, og i en Hast paa Maa og Faa klinet sammen igjen. Jeg takker Himlen, at denne min Reise ikke er statistisk, og at jeg altsaa ikke behøver at bekymre mig om, enten Peer eller Povl har Noget at sige her. Hvad der meest lider derunder er vor Vogn og vore Skoe; thi Veiene synes ligesaalidt, som vi, at vide hvem der bør holde dem i Stand, og i denne Uvished blive de slettere og slettere. Da vi, naar Ulykken skal være, hellere ville brække Benene end Halsen, ælte vi os igjennem til Fods.

Aftenen.

Uden for Nauheim, en Flekke med et betydeligt Saltværk, en lille halv Miil før man kommer til Friedberg, fandt Adams og jeg, ved at forlade Veien, paa Bredden af den klare Usingen, ved Foden af Johannesbjerget, en af Poppelpile indhegnet Plads, der i Skjønhed og Ynde langt overtraf Alt, hvad vore Øine hidindtil havde opdaget i den landlige Natur. Vi kom igjennem en Labyrinth af allehaande Træer og Buskværk langs med den rislende Flod til et stille Glarhav, i hvis Speilbarm Himmelens Bue og Jordens skjønneste Løvværk fordobledes. Det var imod Solens Nedgang, den venligste Aften nærmede sig. Alting var stille. Kun Fuglenes eensomme Qviddren ledsagede Bækkens sagte Rislen. Midt i den til Sø udvidede Flods Chrystalfavn laae et lille Ermenonville; aldrig saae jeg en Plet saa bestemt

til Kjærligheds Tempel. Vi omvankede, snart ene, snart samlede, det hele underskjønne Bassin, hentryllede i de sødeste Sværmerier.

Solen tog Afsked i tusinde heftige Straalekys med Vandet, med Øen, med Poppelhegnet, og endelig med Toppen af det høie Johannesbjerg. Ethvert af disse Kys gjennembrændte vore Hjerter; thi vi elskede begge, havde elsket, og vilde elske. Den svandt endelig aldeles — hele Naturen sukkede det høitidsfulde Suk, som en pludselig Bæven i Løvet, en zittrende Riflen paa Vandet, og en koldere Skuddring i Luften forkynder, naar den sidste Daggnist slukkes — og vi sukkede med, som om vi aldrig skulde see den mere. Bækken, Vandet, Løvet, alle Fuglene taug. Dødens Engel foer gjennem den tause Lund. Men denne Rædsel varede ikke længe. En livelig Rødme farvede den blaanende Himmel; Hesper vinkte; og yndigere end Solen selv kom Aftenrøden frem med sit purpursprudlende Bæger. Ro, Trøst og salig Ahnelse neddryppede deraf. Bækken rislede atter, og Fuglene begyndte paany deres qviddrende Chore. „Saa døe vi! og saa vorde vor Slummer i Graven!" Vi hang om hinandens Halse.

Hvo af mine Læsere har ikke en Ven, eller — endnu misundeligere — en Veninde? Hvo er saa ene, saa halv i Skabningen, at han ikke skulde kunne tage Deel i de Følelser, jeg her — fortier.

Vi vare begge syge; begge langt fra det Maal, de fleste Dødelige efterstræbe — end længere fra det Maal, Ynglingens Hjerte higer efter — vi havde Intet uden denne Aften og os selv; men vi gjennemnøde vor lille Eiendom, og vare ubeskrivelig lyksalige.

Frihed! Natur! Venskab! Den, som har Eder — og hvad der er nødvendigt til Eders fulde Nydelse, Sjælens

Sundhed: en god Samvittighed — har Alt; og den, som med Eder i en saadan Aftenstund ikke har uendelig meer end Nok — ham forener sig Himmelen, Jorden, og Alt, hvad der er deri, forgjeves om at gjøre lykkelig.

Fem og tyve dybe Brønde, omtrent 60 Skridt imellem hver, ledte os fra Salinen til Ruinmuren af det høie Friedberg. Her opklavrede vi den forfaldne Bjergvold med et Slags Gysen, ikke sjelden i Fare for at styrte ned i den huult neden under ruslende Use, indtil vi endelig paa Brinken naaede en skummel Ruinport, omringet af høie forfaldne Taarne og dybe Huler, mellem hvis Brokker vi forgjeves søgte en Sti, for at komme ned i den beboede Deel af Byen. Vi fandt omsider en gammel, beskjenket Invalid, der over Torn og Tidsel, Stok og Steen, Revel og Krat, i forunderlige Bugter, selv svinglende, ved Hjælp af Maaneskinnet og Bedeklokkens Dingdang lodsede os ind i Staden — hvor vi endelig yderst udmattede naaede Vertshuset og den urolig ventende Sparzet.

Friedberg er af alle de Stæder, jeg har seet, den, som vældigst sætter Aanden og alle Sandserne tilbage i den gamle, romantiske, tydske Riddertid. Man seer her Intet uden Bjerge, Lunde, Ruiner; hører Intet uden Bedeklokker; tænker Intet uden Andagt; og drømmer lutter Ballader. I Maaneskin er alt dette dobbelt gammelt, gyseligt, høitideligt og eventyrligt. Man give mig tolv af de kjækkeste, følesløseste, meest fritænkende Amazoner i det hele smukke Kjøn — tillade mig at føre dem op i Maanskin — jeg forlanger ikke engang ved Midnat — nei blot om Aftenen, Klokken ni, ti, eller høit elleve — paa Pladsen, vi nys forlode, og leire dem i en Kreds omkring mig, for at høre Bürgers Leonore forelæse — og jeg vedder Alt, hvad jeg besidder, og Alt, hvad

jeg nogensinde kommer til at besidde, mod eet eneste Kys af dem hver, at de, inden vi komme til Stanzen:

„Den Vei, o Vilhelm! er for lang!
„Forgjeves du dig skynder!
„Hør! Bedeklokkens hule Klang
„Alt Elleve forkynder!
„Blik om dig! Maanen skinner klart,
„Vi ride med de Dødes Fart;
„Endnu før Dag vi begge
„I Brudeseng os lægge“

alle tolv ere besvimede. Besvime de ikke, ere de sikkert ikke Fruentimmere, og jeg taber da mine Kys med Fornøielse; thi

„Kun Mandfolk at kysse er vandet,
„Desuden af Tode forbudt.“

Hver nogenlunde kysselig Glut faldt vist i Besvimelse; og — ledsagedes Balladen af min Kunzens ægte Maanskins Musik — vaagnede maaskee aldrig mere op deraf.

Burggrevinden.

Sparzet drømte den hele Nat om lutter Engle, Adams om lutter Djævle, og jeg om lutter Fruentimmere. Da vi vaagnede, svedte vi endnu stærkere, end da vi sov ind. Men Solens Opgang forjog alle hine Skygger, og vinkede os til en Spadseregang op paa Burggrevens Slot. Hvilken Have! Den regelløseste, frugtbareste, blomsterrigeste, skyggefuldeste, hist aabneste og her hemmeligste, overalt behageligste, jeg har seet. En gammel med allehaande Frugttræer og Buskværk omslynget Muur indhegnede dens Labyrinth; rundt om fra sammes Rand henreve os de meest afvexlende Udsigter over det hele underliggende frugtbare Land til den i Østen blaa-

nende Bjergstrækning. Første Gang saae vi her den koldere Sparzet henrykt.

Den skjønne Natur har iblandt Andet ogsaa det tilfælleds med Viin og Kjærlighed, at den beruser, og i sin fulde Nydelse gjør Prosaisten selv til Poet. Vi tumlede virkelig alle Tre omkring i denne Have, i en saa overgiven Glæde, med saa triumpherende Gebærder, og i saa superlativiske Udraab, at en naturædru Mand, som havde seet og hørt os her, sikkert vilde have taget os for Beskjenkte — uagtet vi vare saa godt som fastende. Med al Høiagtelse imidlertid for de stærke Hoveder, som ingen Trolddom bider paa, og de kolde Hjerter, hvis fugtige Tønder ingen Gnist af Jordens og Himmelens Fyrtøi formaaer at antænde, havde vi dog ikke bortbyttet vor Affindighed mod deres Sindighed, saa kjær var os vor Ruus — endog da den var forbi. Hvad der meget forøgede dens Behagelighed, var en Fjerdemand, som vi fandt i Slotsgartneren, en yderst godlidende, naturdannet, snaksom gammel Tydsker, der med hjertelig Velvillighed førte os omkring overalt, og inderlig fornøiede sig over vor Glæde. De fleste Indretninger i Haven vare af Burggreven selv, sagde han; vi behøvede ikke mere til Slutningen om hans Charakteer; Physiognomiet kan i mine Tanker endnu mindre misforstaaes i somme Folks Anlæg end i deres Ansigter. Vi sluttede af visse Partier, at det maatte være en Mand, som lod sig tale, og som det var værd at tale med; men han var desværre ikke hjemme. Desværre! thi Alt, hvad hans yndige Have og ærlige Gartner fortalte mig om ham, indgød mig en overordentlig Lyst til at see ham. I hans Sted saae vi B u r g g r e v i n d e n med en gammel Hovmesterinde, og den lille Burggrevling, der med sin Falk paa Haanden trippede foran sin Moder og den anden langsomt fremskridende Dame i Alleen. Mit Øie faldt først paa Burggrevindens hvide

flagrende Skjørt, steg derfra til det — jeg veed ikke om grønne-blaae, gule eller røde Belte — derfra til det glimrende Guldkors paa hendes Bryst — men inden det naaede hendes Ansigt, laae mit Hjerte allerede for hendes Fødder. Om hun tog det op, veed jeg ikke; thi jeg skyndte mig ud af Haven, for ikke at tabe meer i den forvirrede Balladeforfatning, jeg var i. „Hvi løber du saa?“ spurgte de Andre. „Ak! for Amor hist med Falken,“ svarte jeg, „eller, rettere sagt, for hans Moder.“ — „Det har ingen Nød! hun er henimod halvtredsindstyve Aar!“ loe Sparzet.

I Sandhed! — saa varm jeg var — en Spand koldt Vand over mit blotte Hoved i dette Dieblik — vilde mindre have ærgret mig end denne utidige, ondskabsfulde, grusomme Anmærkning. „Henimod halvtredsindstyve Aar!“ — Venus for neden og et Semiseculum for oven*)! Og mit Hjerte for hendes Fødder! jeg Uforsigtige! jeg Fusentast! — Enhver prøve sig selv, gribe i sin egen Barm — og (forudsat at han finder Kjød og Blod deri) sige mig oprigtigen, om han ikke i mit Sted ligeledes var bleven flau, ærgerlig, rasende. Og dog var det mit faste Forsæt at forlade Haven uden at see hendes Ansigt; formodentlig vilde jeg og siden aldrig mere have faaet det at see i denne Verden. Hvad tabte jeg altsaa? En Drøm! Skyggen af et Drømmebillede! Rigtig — men det er udentvivl og det høieste, vi kunne tabe i dette Livs Nærmest til Væg. Himlen saae, at vi vare Rollinger — sandt at sige meget uforsigtige Smaarollinger — og gav os derfor kun Knapper, Regnepenge, og høit Halvstillinger at spille med. Af samme Aarsag ere og alle vore prægtigste Bygninger Korthuse. Et Pust! og de falde; men

*) — — Mulier formosa *subterne*
Eminet in atrum piscem.

Himlen være lovet! Skaden er ikke stor! Med utrættelig Taalmodighed bygge vi nye, der atter ompustes, og saa fremdeles, til vi endelig blive søvnige, kjede af Legen, og paa Mamas Vink med Haanden eller Riset gaae i vor Seng.

Om det var min alt for ubetænksomme Forelskelse, eller min Vens grusomme Bækken, eller det horaziske Uhyre, hvis Billede ved denne Leilighed stod mig omvendt for Oie, der meest fortnede mit Lune, er vanskeligt at afgjøre; men vist er det, at jeg intet Dieblik længer kunde holde det ud i Haven. „Halvtredsindstive Aar," lispiede Løvet, „Halvtredsindstive Aar," smidskede Bækken, „Halvtredsindstive Aar," hviskede Fuglene — Halvtredsindstyve Aar stod med store gothiske Schwabacher-Bogstaver læselig i Baggrunden af enhver Prospect. Det var utaaleligt.

Først da Haven var os af Syne, kom min Fornuft lidt efter lidt tilbage. „Du har taget Hovmesterskeen for Burggrevinden?" sagde jeg — en Mulighed, som længe før havde burdet falde mig ind. Man finde det saa latterligt, som man vil, jeg havde i det Dieblik gjerne givet Alt, hvad jeg eiede for et bekræftende Svar, saa meget zittrede jeg for et negtende, og saa hjertelig var det mig om Frue Burggrevindens Ungdom at gjøre — deels paa mine egne, deels paa hendes, deels paa Havens, og deels paa Herr Burggrevens Vegne. „De vare begge til Aars!" svarte man.

„Nu," sagde jeg — med et Suk — „ligemeget! Hun er derfor ikke mindre Friedbergs Erycine! Sæt, at hun ogsaa er een Dag over de Fem og Fyrretive, saa tæller dog Hymen endnu tre og fyrretive Tusinde otte Hundrede og sex og halvfjerdsindstyve af hendes Livs Timer i Amors Selskab. Og naar jeg betænker, hvad hendes Tilværelse skjenkede mig i eet eneste Minut (thi længer varte ikke min egentlige Henrykkelse, eller rettere Oprykkelse fra Foden

over Bæltet til Guldkorset — da hun dreiede om Hækken) naar jeg overveier, hvad jeg i een Times blotte Anskuen vilde have vundet — saa er hiin endnu frugtbare Periode i Grunden en Evighed. Det er desuden uafgjort, om Høsten ikke er nok saa behagelig som Foraaret. Antallet af den berømte Ninons Tilbedere skal endog først have voxet yppigen paa hiin Side de Halvtredsindstive. Der gives en vis Art Gratier, der ligne Vinen, ligesom der gives andre, der have mere tilfælleds med Melk: Vinter- og Sommer-Kaveler. Ungdom er desuden et blot Forholds-Begreb. Abstract betragtet har endog Alderdom Fortrinet. Plato regner Alt, hvad et Fruentimmer nødvendigen taber med Alderen, for en Bagatel, og Amor er ikke alene ung, men og — blind.« Altsaa —

Mit Hjerte laae, som sagt, for hendes Fødder — Yndige! trods hiint henimod endnu længe — i tre og fyrretive Tusinde otte Hundrede og sex og halvfjerdsindstive Timer fortryllende Burggrevinde!« sagde jeg — og vendte mig tilbage med et Buk mod Slottet — »behold det indtil videre!« —

Vi gik rundt om den gamle Borg. To unge, lette, levende Smaapiger førte os op i Toppen af det høie Taarn, hvorfra vi overskuede hele Staden, Slottet, Ruinerne og den rundtomliggende Egn. Vi vare alle Tre enige om, at Friedberg var det Romantisk-skjønneste, vi hidindtil havde seet paa vor Reise.

Vi stege ned igjen dobbelt saa dybt under Bjergslottet. Her, i de fortørrede, med Krat og Græs bevoxede Grave, under Ruintaarnene indbød mig det høitidelige Stille til Samsang med Echo. Det syntes med Lyst at gjentage de nye og ubekjendte Tonslag i de Danske og Norske Kæmpeviser,

Melodierne henrykte den musikkyndige Sparzet. Axels Elskov, Gundvers Nov, Stærkodders Gravsang gjennemtonte Hulerne —

„O Grav! du er Maalet, til hvilket den sigter,
„Som daarlig ei spotter dit usikkre Krav;
„Den svigtede aldrig de strengeste Pligter,
„Som tænkte paa glad at gaae ned i sin Grav.
„O venlige Grav i din Skygge boer Fred!
„Din tause Indvaaner af Sorgen ei veed.“

Jeg fandt en synderlig Fornøielse i, her at parre Skandinaviens Oldklang med Germaniens Gjenlyd — og under disse gamle Mure at helligholde mit Fødelands Skjaldes Minde. Tanken om, aldrig maaskee at see Danmark mere; Forestillingen af den Glemsel, der ventede mig; den rolige, men dog altid mørke Udsigt til Graven — stemte mig til en saa alvorlig Tungsindighed, at min korte Friedbergske Roman nær havde endt med en virkelig Ballade-Catastrophe i disse Huler.

Men Posten bragte mig, om ikke Efterretninger fra Kjøbenhavn, saa dog Tidender nok til at vække Levelysten igjen i det iisnede Hjerte og antænde paany de halvslukte Livsaander. Ved vor Tilbagekomst i Vertshuset fandt vi, foruden det dækkede Middagsbord, et andet dækket med Aviser. Som Æslet mellem to lige Bundter Hø, eller som Herkules mellem Dyden og Vellysten, vidste jeg længe ikke, hvilket af disse tvende Tafler jeg først skulde vælge. Sjæl og Legeme vare lige hungrige. Verten var Postmester, og, hvad der ikke er aldeles almindeligt i Vert- og Post-Classen, en saare godlidende Mand. Han gav mig det Raad, at forene begge Maaltider — og jeg var i Begreb med at følge det, da hans yngste Datter i det samme kom ind, og satte sig lige over for mig ved Bordet. Hendes Ansigt var af den

Beskaffenhed, at jeg tabte Skeen af den ene Haand, og Avisen af den anden. Saa gaaer det, naar man uheldigviis har sin stærkeste Sands i Øiet!

Burggrevinden selv havde ikke mere kunnet forstyrre mine to Appetiter. De gave Plads for en tredie, den, at drukne mit Blik i hendes uskyldige Øine. Jeg maa for alle Ting først læse disse Depescher! tænkte jeg — og foldede mine Hænder med hele Familien. Himlen er mit Vidne, at min Andagt var den Uskyld værdig, der tændte den. Jeg bad for hende, og for hendes Skyld for alle de andre. Maatte ingen giftig Dug plette denne Rose! maatte ingen Hjertesorg forstyrre denne gode Familes Ro! Amen!

Efter dette korte Hjertesuk gik Alting, som af sig selv, sin ordentlige Gang; jeg spiste først og læste siden.

„Ja! i Frankrig seer det forskrækkeligt ud!“ sagde Postmesteren — „man har nedrevet Bastillen, og myrdet mange tusinde Mennesker.“

„Nedrevet Bastillen?“ raabte Adams —

„Nedrevet Bastillen?“ raabte Sparzet —

„Nedrevet Bastillen?“ raabte jeg —

og glemte for et Øieblik det blodige Tillæg. „Ret! Retfærdigt! Herligt! Klink med, Herr Postmester: Ned med alle Bastiller! Nedrivernes Skaal!“ „Gud frie os!“ sukkede hans Kone. Den Yndige, hendes Sødskende, alle saae bange ud — dog klinkede de med. Det er altfor naturligt, at klinke over faldne Bastiller. „Var kun ikke den forbandede Mirabeau med i Spillet!“ meldte en middelaldrende Mand, som sad med ved Bordet. „Skulde han virkelig være saa forbandelsesværdig, som han har Ord for?“ spurgte jeg; „han har dog skrevet Brevet til den nye Konge af Preussen?*)“ „Men og den afskyelige Pasquil

*) Jeg kiendte den Gang ikke meer af hiin revolverende Forfatter, end dette

„over det berlinske Hof, som efter Fortjeneste er bleven „brændt af Bøddelen i Paris! Hans ondskabsfulde, neder„drægtige og lumpne Charakteer, hans liderlige Levnet, hans „skamløse Mordbrænder-Bedrifter ere desuden bekjendte nok. „Jeg er ikke overtroisk, og vilde just ikke døe paa, at der er „en Djævel til, men er der virkelig een, saa er det den almin„delige Spion, Oprører og Forræder: Grev Mirabeau.“

Fruentimmerne korsede sig.

Min middelaldrende Mand blev ved: „Nationer over„hovedet have noget Salpeteragtigt, og den franske „Nation i Besynderlighed er reent Krudt —“

Vi beklappede Alle hans Bemærkning og dens Indklædning —

— „Grev Mirabeau er en gloende Brand, eller „om de heller vil, en brændende Begkrands, som er falden i „den franske Nationalforsamling; og see kun til, om det hele „Monarchie ikke med det første springer i Luften!“

„Nu! Monarchiet — — —“ sagde Adams. „Og „med det hele Folket!“ brød han ud med Heftighed. „Frank„rig kan før undvære Alting end en Konge!“

„Men falder da Kongen med Bastillen?“ mumlede vi —

Formaningsbrev til Frederik Wilhelm ved hans Thronbestigelse, som alle Fyrster gjorde vel i at læse og atter at læse — og de Lettres secrettes sur la cour de Berlin, hvori jeg fandt saa megen Aand og Sandhed, at jeg (trods den Archilochiske Ondskab, som vist og her syntes mig at fremvippe deri) ved Gjennemlæsningen hemmeligen ønskede lige saa hemmelige Breve over alle Europas øvrige Hoffer. Mit øvrige Kjendskab til Mirabeau var Aviskundskab, den løseste af alle Kundskaber. Jeg hørte ham endelig saa længe forbandes overalt og af Alle, at jeg tilsidst hjerteligen forbandede ham selv, i Følge de evige Regler for Klafferens Postgang. Man berører saa mange Syge, til at man selv bliver syg, hører saa mange bagtale, til man selv bagtaler med. Mennesket er saa længe, indtil det lærer at tænke selv, en fuldkommen Abe.

„Alting falder, hvis Mirabeau staaer — Necker er allerede borte“ —

„Necker borte!“ raabte vi Alle — og zittrede. Den ivrige Middelaldersmand blev ved; men vi hørte ikke mere hvad han mælte; thi vor Bevidsthed tabte sig i nye, mageløse Rørelser ved Læsningen af den trettende og fjortende Julius's Optrin i Paris.

Den fjortende Julius.

Hvilket Hav af Billeder, Ideer, Ahnelser bølgede gjennem vore Sjæle!

Revolution! Frankrig! — Tilforn var det blot Gjæring — hist og her Opløb — nu ..... Hvilket brusende, stormende, flammende Chaos!

„De tre Stænder have forenet sig til een Folkeforsam„ling! Alt er udrustet til Krig mellem Frihed og Slaveri, „Folkelov og Despotismus! Det rædsomme Anarchie, denne „mørke, vildsomme, helvedlige Labyrinth, hvorigjennem Veien „løber fra Tyranie til Nomarchie*) har taget sin Begyn„delse. Europas største politiske Krudttaarn, Paris, er an„tændt. De oplyste Friheds-Venner kæmpe; Undertrykkerne „snyse; den bange, forvirrede, opbragte Pøbel raser.

„Den dydige Folkeven, Rigets Skyts-Engel, Ministeres „Mønster: Sully Necker**) er forjaget. Despotismen „har opstillet henved fyrretive Tusinde besoldede Mordere mod

---

*) Lovregjering.

**) „So dacht' ich sonst —
„So denk ich itzt nicht.“

Klopstock.

„de zittrende Borgere. Men deres Zittren gaaer over i con„vulsivisk Anstrengelse. Hundrede Tusinde Borgere reise sig „— i Stormklokkers og Stormtrommers Bulder skingrer For„tvivlelsens Raab: Til Vaaben! Til Vaaben! og i et Die„blik ere de mange Tusinde bevæbnede. Fængslerne opbræk„kes, Forbrydere løslades, Huse antændes, Theatrene lukkes. „Trehundrede af de Tusinde vove med et Mod, som For„tvivlelse alene giver, at bestorme den uovervindelige Ba„stille; og i tre Timer er den Uovervindelige erobret. Nu „strømmer Blodet i de mylrende Gader, Blod for den hel„lige Frihed! Blod af Tyranner! men ak! tillige Blod „for vanhellige Lidenskaber, Blod for Helvedes Mordlyst; „Blod af Uskyldige!

„Den hele Stad er i gyseligt Oprør, et Rov for gjen„sidig Had, Hevn og Fortvivlelse. Ingen er tryg, Alt er i „Fåre. Mellem Flammer og Blod gjenlyder i Klokkers, „Trommers og Kanoners hule Dundren: Mord! Mord! — „Brand! Brand! fra alle Kanter. Mødrenes Hylen og „Børnenes Skrig tabe sig i den døvende Larm — og liig Ry„stelsen i det bragende Ætnas fjerneste Klipperødder, udbreder „sig Hovedstadens Oprør i alle indtil de længst bortlig„gende Provindser.“ —

Hvor bankede mit Hjerte af Rædsel, og — midt i den kolde Gysen — af brændende Henrykkelse ved de Tings Forventelse, som skulle komme over Jorderige! Friedberg blev mig et Pathmos, hvorfra jeg, som fordum Johannes, i prophetisk Ahnelse, saae hidtil useete Syner:

* * *

„Og en anden Engel udgik fra Alteret; han havde Magt „over Ilden og raabte med høi Røst til den, som havde „den skarpe Segl, og sagde: Hug til med din skarpe Segl,

„og afskjær Vindrue-Klaserne af Jorden; thi deres Bær ere
„modne.

* * *

„Og Engelen slog med sin Segl paa Jorden, og afhug-
„gede Druerne, og kastede dem i Guds Vredes store Persekar.

* * *

„Og Persekarret blev traadt udenfor Staden. Og
„Blodet flød af Persen til Hestenes Bidsler over tusinde og
„sex Hundrede Agre."

Hvor jeg ogsaa havde fundet Efterretningerne om hine Optrin, vilde de have antændt min hele Opmærksomhed, og henhvirvlet mig i den almindelige Interesse, som det vaagnede Frankrigs energiske Bevægelser nødvendigen maae udbrede overalt, hvor der er Øine, som see, og Ører, som høre. Men her, i det høie, melancholske, romantiske Friedberg, i den Stemning jeg var, efterat have gjennemvandret Hessen, umiddelbar efter min Grav-Vandring under Echo-Ruinerne — her opflammede Luen af den lynslagne Despotismus med trefold Ild min hele Menneske-Følelse, min hele Tænkekraft, mit hele jordborgerlige Jeg. Det lille Selvindivid tabte sig deri, som en Vanddraabe i det oprørte Hav. Maatte en Fyrste een eneste Gang paa sin Throne gjennemtrænges af den store Følelse, hvori mit lavere Væsen i dette Øieblik druknede — hvilket Moment for hans Folk! for Europa! for ham selv! Nedspringe vilde han af det lave Despot-Stillads, for at optræde paa Frihedens, Ærens og Udødelighedens høieste Fjeldtop — bortslænge vilde han den usle Glimmerkrone, for at modtage Evighedens straalende Solkrands — og tusindfold

gladere i Favnen af elskende Borgere, end i Kredsen af murrende Slaver, ombytte Titelen: Hersker med Navnet: Brødres Bestyrer!

Drøm! uopfyldeligste af alle Drømme! — Ja kunde engang en Fyrste hæve sig saa høit over sit Hof, at ingen af dets Dunster mere naaede hans Tindinger — var det muligt, at en Fyrste med egne Dine gjennem den renere Luft oven over hiin giftige, taagede og med Blendværk fyldte Atmosphære kunde grandt see sit Folks og sin egen Fordeel — — —

Jeg vaagnede.

Frankfurt am Mayn.

Vi forlode det eventyrlige Friedberg i en Sindsruus, som i Forstningen ikke tillod os at iagttage det mindste af hvad der omgav og mødte os paa Veien. Dens Heftighed lagde sig efterhaanden i roligere Samtaler og gjensidige Reflexioner over det skeete, der endte sig med Bemærkninger over vort herlige Aarhundrede, og brændende Tak til Forsynet, fordi det undte os den misundelige Lod at komme til Verden imod dets Ende.

Vi erindrede os omsider, at vi ikke blot reiste i Tiden, men og i Rummet; aabnede vore Dine — og vederqvægede de udmattede Forestillingsevner i Naturens blide Betragtning. En Flok glade Bønder og Bønderpiger, krandsede med Blomster og med en Spillemand i Spidsen, fulgte vor Vogn, som vi lode rulle sagtere paa den frydfulde Vei. Paa de to sidste Miil langs med Bjergstrækningen: Die Höhe, kom

vi gjennem frugtbare Marker, Alleer af Frugttræer og prægtige Landsbyer, hvor vi, omringede af Vellevnet og Munterhed, tabte Erindringen af de hessiske Betlere. Fra Høiden bag den maynziske Bondeby Vielbell, hvor man, mellem gamle paa Bjergryggen spredte Ege, opdager Landet paa denne og hiin' Side Maynen i fast uafseelig Vidde, kom vi under bestandig Spil, Dands, Sang og Latter af lystige Landfolk til Staden.

Det store Domspiir, de rundtomkneisende Vagttaarne og den gjennemstrømmende Flod giver Frankfurt udenfra en vis høitidelig Anseelse.

Indtrykket deraf er saa meget des heftigere, da Øiet med Eet fra Bakkens Afhang ved det nordlige Vagttaarn opdager den afvexlende Natur- og Cultur-Herlighed, der omgiver den. Hele Omegnen *) er leende; den halve Deel af Haverne ere Viinhaver, hvis lysegrønne Ranker smile dobbelt venligen mellem de mørkere Frugttræer og de ranke Popler, hvoraf der hist og her sees adskillige Grupper. Meierier, Landhuse og Lysthegne vrimle overalt. Gjennem alt dette bølger sig den skjønne Mayns med Skove halvbekrandste Barm, derved skjønnere, at den ikke blotter sig for Øiet overalt. Ogsaa den livløse Naturs Gratier ere blufærdige. Det Hele er Musik for Øiet, hvori Poppelhegnene, efter Sparzets Udtryk, ere ligesaa mange Choraler. Byen selv har netop det Omfang, som Synet forlanger; stor nok, for at opvække Idee om sin Vigtighed, og lille nok, for ikke at borttage for meget af Egnen, hvori den ligger. Dens mange smaa Spire hæve de tre store, især Hovedkirkens, hvis uhyre Masse pyramiderer Prospecten.

Man kan ellers let ved at reise gjennem Tydskland

*) Environs.

faae sin Bekomst af Kirketaarne; thi deels have Stæderne i Almindelighed en uforsvarlig Mængde, deels har fast hver Landsby et temmeligt høit Spiir, ofte to — saa at Diet tilsidst bliver lige saa kjed af disse i sig selv uskjønne Masser, som af de pyrmontiske Bakker, naar man har seet dem i tre Uger, eller af det pyrmontiske Skuespil, naar man har seet det een eneste Gang. Imidlertid gjøre disse gothiske Monumenter paa mange Steder en saa fortræffelig Virkning — ikke at tale om den kjære Afvexling — at jeg ingenlunde gad seet dem alle nedrevne. De opvække levende Forestillinger om gamle Tider, gamle Helte og gammel Styrke, og faae derved noget romantisk Høitideligt, som Behaget ved den smagfuldeste Bygning neppe opveier. Frankfurt, hvor de tydske Keisere krones, bør have slige Spire — eller de tydske Keisere bør ikke krones der længer.

Inden i er Staden mindre anseelig; Gaderne for det meste trange og mørke, Husene lidet bedre end de i Hamborg. Kun Hovedgaden („am Zeil"), hvori de store Vertshuse, ligesaa mange Palladser, ligge, gjør en Undtagelse. Den er bred, lys og prægtig. Her toge vi ind i det saakaldte „Rode Huus", det største Herberge, jeg hidindtil havde seet, og overalt eet af de betydeligste i Europa.

Syngespillet.

Medens Sparzet gik ud at besee Gaderne, forføiede Adams og jeg os til Comediehuset. Placaten anmeldte: „Das Herrenrecht *), sat i Musik af Martini" **).

*) Droit du Seigneur af D'Arien.
**) Componisten af den udskregne Cosa rara.

Vel! saa faaer jeg dog engang Noget af denne musicalske Habakuk at høre, tænkte jeg, og gik ind i Parkettet for min Gylden. Et stormende Chor modtog mit Øre med en saa døvende Voldsomhed, at jeg for et Øieblik henryktes, uden at vide ret selv hvorover; men det varede ikke længe, før jeg, ved at følge Ordene, fandt, at Compositionen var yderlig slet, var den og ti Gange af Martini. Saa tankeløs en Væv af Toner har jeg kun hørt af de ravgaleste Sartistere. Musiken udtrykte bestandig det Modsatte af Texten, hvor den ikke udtrykte slet Intet. Det, der havde tryllet mig, da jeg kom ind, var Intet uden Gjenklang i det tonende Theater, som giver Lyden vældigen tilbage fra alle Logerne.

Midt i min Ærgrelse over det dumme Stykke, den endnu dummere Oversættelse og den allerdummeste Musik klappede mig en Person tæt bag mig paa Skulderen — jeg vendte mig — og see! Manden uden Caffe, Hr. Caillard, som jeg for bestandig havde taget Affked med i Hannover, stod for mig. Han var paa sin Lystreise endnu ikke kommen videre, da han i Cassel havde fundet det ligesaa moersomt, som jeg havde fundet det kjedsomt. Vi gjentoge den slupne Traad i vor Hede-Samtale, og udspandt vore Philosophier mellem Acterne — Resultatet blev, at vi begge havde Ret — det almindeligste Resultat af philosophiske Tvekampe, næst det, at begge have Uret. For Exempel: Peer og Povl ere i Strid med hinanden, om Claus er død eller levende. Peer paastaaer det første, Povl det sidste. Een maa nødvendigen have Ret, det indseer hele Verden. At begge have Ret indseer blot Philosophen — og Syllogismen seer saaledes ud:

Een af de modsigende Parter har nødvendigen Ret.

Peer er een af de modsigende Parter — altsaa har Peer Ret —
Povl er ligeledes een af de modsigende Parter — altsaa har Povl Ret —
Har Peer Ret og har Povl Ret, saa have begge Ret.

Paa den anden Side have de, omvendt, begge Uret — hvortil da de evige Keglerier? Naar man seer sig til, er man enige, som hiint Ægtepar, der uophørligen kivedes i den fuldkomneste Overeensstemmelse, om Regjeringen:

De var dog eens i Hjertensgrund;
Thi hvad han vilde, vilde hun.

Musiken begyndte igjen, og al Harmonie ophørte. Da jeg udlod mig med min Forundring over at en elendig Componist kunde være saa berømt, eller en berømt Componist saa elendig, sagde min Sidemand mig, at Compositionen egentlig var af en fransk Forfatter, og at man kun havde sat Martinis Navn paa Anmeldelsen, for at lokke Tilhørere, da denne Componist her, som overalt, var meget elsket. Denne Efterretning, som jeg siden fandt aldeles bestyrket, gav mig just ikke den bedste Idee om den frankfurtske Truppe. Spillet og Sangen var imidlertid ikke ganske slet. Madame Schick var en ret nydelig, naiv Babet, og jeg er tilbøielig til at troe, at hun i et bedre Stykke endog vilde være ganske fortræffelig. Hendes Gestalt, hendes Gang, hendes Minespil, hendes hele Væsen havde saa meget Indtagende, at hun blot havde behøvet vor Møllers Stemme, for reent at fortrylle mig. Hr. Eunicke, en ung Skuespiller, syntes at have meget Anlæg; for Resten var den hele Samling af Syngespillere og Syngespillerinder dybt under vore maadeligste. Statisterne var det artigste. Orchesteret forekom mig meget godt; de udførte de halsbrækkende Rullader med Færdighed i

sikkre, sammenstemmende, raske Strøg. Men jeg erindrer mig ikke at have hørt umenneskeligere Mjaven og Tuden end Kredssangen, som den kaldes, i Enden af Stykket.

Imidlertid klappede man vældigen — og, da Stegmann kom frem og forkyndte Stykket til følgende Aften: General Schlenzheim (et Stykke, hvormed vi for vore Synders Skyld og i Kjøbenhavn ere blevne hjemsøgte), fordoblede hele Parterret sine Klap med almindeligt Bravo! saa nær som jeg og Adams, der i dette Øieblik heller havde afklappet Anmelderen.

Frankfurt am Mayn, d. 23 Juli. Nat.

Her sidder jeg og leder omsonst i Aviserne efter det, jeg ikke fandt paa Posthuset: Efterretninger fra Eder. Ak! selv Efterretningerne fra det brændende Frankrig erstatte mig ikke Mangelen paa disse.

Hvi kan jeg ikke sønderrive den martrende Traad, som binder mit Hjerte til mit Hjem og til dem, som alt have glemt mig? Kjælne, svage, ovidiske Hengivenhed, som forbittrer mig alle Nydelser, og gjør mig Frankfurt selv til et Tomi!

Hvad er det omsider, Fædrelandskjærlighed og Venskab? Sammenkrympning af Menneskets til evig Udvidelse bestemte Væsen! Vane! Dyr-Naturlighed, som fortrænger vor Aands ædlere Natur! Det første en egentlig Chimære — det andet et tomt Navn, naar man seer sig til.

„Mit Fædreland er der, hvor jeg befinder mig vel"*), har en Romer sagt; det var romerskt, egenkjærligt, i al sin Vidde indskrænket. Mit Fædreland er der, hvor

*) Patria ubicunqve bene.

jeg er! siger jeg. Det er menneskeligt. Hvad Venskab angaaer, da er det en Vægtskaal: Tag den ene Skaal bort, saa ophører det. To Skaaler blive tilbage; men ingen Vægtskaal.

Jordkjærlighed og Menneskekjærlighed alene ere uopløselige, utabelige, uforgængelige. Deres Objecter blive, og forandres ikke. Hvor jeg gaaer, er Jord, og hvor jeg omgaaes, er Mennesker, var det ogsaa Getere.

Saaledes fornufter jeg; men min Følelse modsiger desværre endnu bestandig min Fornuft. Jeg gav i dette Dieblik alle Tidender fra Paris bort for et Brev fra dig og Danmark.

Du kan let slutte dig til, at jeg aldeles har tabt Lysten til at meddele i den stedsevarende Mangel af Deeltagelse. Man bliver endelig kjed af at skrive reent hen i Luften. Hertil kommer, at jeg skriver paa udenlandsk Papir; skrev jeg endda hjemme fra, kunde jeg trøste mig med den patriotiske Tanke, at det gik til Papirmøllernes Fordeel. Det falder mig virkelig utaalelig tungt at skrive; jeg sidder adskillige Minuter over hver Linie, og veed ikke selv hvad jeg skriver, fordi jeg slet ikke veed til hvem. — Dette er mit sidste Brev. — — —

— Fra Posthuset gik vi til Domkirken, St. Bartholomæus — jeg, blot for at gaae et Steds hen, og alle andre Steder syntes mig for lystige. Den var indeni ikke nær saa høitidelig, som den udenfra lovede. En hellig Familie af Rubens skjenkede mig dog et Par blide Dieblikke. Barnet især var velsignet, jeg har aldrig seet en saa deilig lille Jesus. Hans Venlighed havde nær bortsmilet min hele Melancholie. De øvrige Malerier vare deels maadelige, deels elendige. I Kirken selv fandt jeg intet Overordentligt; thi Conclavet og Capellet, hvori Keiseren vælges og krones,

interessëerte mig ikke. Prædikestolen var af blot Marmor, og en Samling Apostler i Barnestørrelse var udhuggen i een eneste Steen. Hist og her stode adskillige Steen- og Træstøtter i fuld Rustning, som skulde forestille Haller von Hallersheimer o. s. v. Da vi havde besøgt den jägerske Kaarthandling, og beseet de hermannske og brønnerske Boglader, gik vi ud over den med Rette berømte Maynbro. Den er af Steen, over fire Hundrede Skridt lang, overmaade høi, med Udbygninger, hvorpaa der ligge Kanoner, og sammenbinder det egentlige Frankfurt med Sachsenhausen omtrent som Langebro Kjøbenhavn med Christianshavn. Udsigten fra begge Sider er prægtig. Den dybt under henstrømmende Mayn krandses i en temmelig Afstand paa begge Sider af høie Bygninger, indtil Synet taber den mellem Haver, Lysthuse, Viinbjerge og Skove.

I Sachsenhausen, hvor Alting har et saa aldeles andet Physiognomie end i Frankfurt, at man skulde troe, det henhørte til en ganske anden Provinds, og hvor man mærker, at en Flod er en virkelig Naturgrændse, besaae vi den tydske Mesters Pallads ved Prædikerklosteret. Da jeg kom ind midt i Kirken, blev jeg pludselig kold ved Synet af Altertavlen. Det var Albrecht Dürers Trolddom, som voldte mig denne kildrende Gysen, og fastnaglede mine Fødder til Pladsen, jeg stod paa. Stykket forestiller Marias Himmelfart saa levende, at man selv i dets Betragtning farer til Himmels. Den guddommelige Uskyldighed løftes i en Seng af Skyer, omkrandset af Engle, op til den straalende Himmel, medens de ved hendes forladte Grav sig befindende Unge og Gamle udtrykke deres Studsen, Henrykkelse og Tilbedelse i forskjellige Stillinger med forskjellige Gebærder. Intet savnes her — Tegning, Colorit, Gruppe — Alt er fortræffeligt. Fornemmelig beundrede jeg en slank Figur i

en blaa Kappe, som stod i saa talende en Stilling, at jeg, uagtet han vendte Ryggen og Nakken til mig, tydelig saae Gebærderne i hans Ansigt. Maria selv var skjøn og himmelsk yndig med et Blik og en Mine, som om hun sagde: Modtag mig Gud! her er jeg!

Intet Maleri har henrykt mig, som dette. Jeg kunde ikke forlade det. Hvert Dieblik opdagede mit beundrende Die nye Skjønheder. Hoveder, Hænder, Fødder — Alt saa levende, saa talende, saa sammenstemt til det behageligste Hele! Her var Holding — her var Lys og Skygge! Skuffende stod den ene Figur indenfor den anden, skuffende stak hist en Englefod ud af den bløde Sky, skuffende bøiede her en Mand sit Hoved over Steengraven!

To barokke Ideer havde dog Albrecht havt under sit Stykkes Udarbeidelse. Og hvilken Maler har ikke slige? Den ene er virkelig burlesk-komisk. Eet af de underslaaende Vidner til denne Scene slaaer i Henrykkelse, for at stirre op til den svindende Gudinde, sit Hoved saa stærkt tilbage, at hans gamle runde Hat falder af, og — det, som er endnu slemmere — bliver siddende mod Enden af Ryggen. Den skal forestilles at falde; men falder virkelig ikke. Maleren tænkte ikke paa, at Synet af en Hat i Faldet fra Hovedet til Fødderne ikke kan vare eet, end sige tredive Minuter, som dog Enhver, der fortjener at see det, vist ofrer hans Mesterstykke. Han har endvidere ikke betænkt, at alle de øvrige Personer ere uden Hatte — at man altsaa støder sig over denne Enestes besynderlige Uhøflighed, som og bliver straffet ved at udlees. Den anden Buk bestaaer i en Qvartant fra det ellevte Aarhundrede, som, Paven veed paa hvilken Maade, er bragt tusinde Aar tilbage i Tiden til det Sted, hvorfra Maria foer til Himmels. Var een af de Munke tilstede her, som hos Raphael med Moses og Elias

betragte Christi Forherligelse paa Tabor, vilde jeg troe, at samme kunde have bragt denne Bog med sig; men da der, Himlen skee Tak! ikke er mere Munk paa Tavlen end bag paa min Haand, begriber jeg aldeles ikke, hvorledes den gode Qvart er kommen der. Med Fornøielse tilgav jeg imidlertid den store Konstner en lille Feil, og takkede ham inderlig for dette himmelske Syn.

Ved denne Leilighed har jeg gjort den mig saare behagelige Opdagelse, at vor brave Sparzet, med theoretiske Kundskaber i de skjønne Konster og megen Erfaring, da han har seet adskillige Gallerier, forbinder et fortræffeligt Blik og en rigtig Følelse. Overalt, jeg opdagede Dag fra Dag nye Fortrin hos denne fatte, rettænkende og skjøntfølende Mand.

Fulde af Beundring gik vi alle Tre tilbage, og ville ikke see noget Mere, for ikke at tabe Smagen af det Bedste.

A Table d'hôte om Middagen sad jeg med Hr. Caillard i et særdeles glimrende Selskab — (man talte engang ved dette Bord to og tyve Prindser) — lige over for to Franskmænd, som pluddrede uophørligen med hinanden om de parisiske Begivenheder. Deres Høflighed var mageløs; thi midt i den levende Underholdning, som syntes aldeles at sysselsætte dem, lod de ingen Leilighed gaae forbi, for med Rækken af en Gaffel — Tilbyden af et mørere Stykke Steg — Iskjenken af en anden Viin og deslige, at vise Selskabet Opmærksomhed. Deres Munterhed var overordentlig, og deres Vittighed uden Ende. Jeg lagde Mærke til, at de i de to Timer, vi tilbragte ved Bordet, ikke taug to Minuter.

Hr. Caillard viste mig en preussisk Capitain ved den anden Ende af Bordet, der var kommen lige fra Schweitz, som han tilfods havde gjennemvandret. Jeg gjorde snart hans Bekjendtskab. Vi talte om de schweitzerske og savoyiske Alper, og Reisebeskrivernes Utilforladelighed, der undertiden

gjøre meget Væsen af det Ubetydeligste og springe det egentlige Mærkelige reent forbi. Han holdt for, at man gjorde bedst i, slet ikke at læse Noget over et Land, før man kom der; naar man først havde seet Alting selv med sine egne Dine, var det tidsnok at bruge Briller. Han klagede over, at hans Mangel paa Tid havde nødt ham til, med usigelig Strabads hurtig at gjennemvandre Landet. Münsterdalen var det første og sidste, han anbefalede. Da jeg spurgte ham, om han havde besteget Montblanc? „Montblanc!“ raabte han, „tusind Tak! jeg reiste just ikke, for at brække Halsen!“ Jeg sagde ham, at jeg med alt det dog vilde vove det. „A la bonheur! men Veien derop kommer til at koste dem et Par hundrede Daler!“ Det afskrækkede mig meer end Halsbrækningen.

Adam var reist til Offenbach, for at besøge den berømte Frue La Roche, Forfatterinden af Rosaliens Briefe, Fraülein von Sternheim, Reise durch die Schweitz o. a. m., til hvem Frue v. Voigt havde adresseert os. Jeg var i alt for ondt Lune til at følge ham, og spadseret i dets Sted med Sparzet omkring, for at besee Frankfurts Mærkværdigheder. Da vi længe nok havde betragtet det ægte Rigsdags-Raadhuus, den saakaldte Römer, hvor den gyldne Bulle og andre ligesaa barbariske Klenodier forvares, betænkte vi os udenfor Comediehuset en Tid lang paa, om vi virkelig skulde give to Gylden og tre Timer, for at see den kjedsommelige Schlenzheim; men det skrækkelige Rygte om Kongen af Preussen, som Skuespilleren, Hr. Christ, til yderste Skuffen skal efterligne, lokkede os derind. I den første dumme Scene var Intet at lægge Mærke til. Bonden i den anden, Hr. Beck, kunde Den umulig taale at see, der har seet vor Proteus-Gjelstrup i denne Rolle. Men nu treen en Gestalt ind — jeg kan ikke beskrive den

underlige Gysen, som gjennemfoer mig derved — jeg bukkede mig uvilkaarlig dybt for — Friederich den Andens sande Gjenganger. Alle gyste med mig; og var det maaskee egentlig denne almindelige Studsen, denne epidemiske Sammenfaren, som meddeelte sig mine Nerver? Neppe var han kommen ret frem paa Theatret, før det voldsomste Klap og Bravoraab fyldte Parkettet, Parterret og alle Logerne med fast udæmpeligt Bulder. Imidlertid tog hans Majestæt sig en Priis spansk Tobak, saaledes, at Alle, der havde seet ham i Berlin eller Potsdam, nyste derved. Jeg kjendte ikke Nordens Salomons Person uden af Kobbere Silhouetter og Beskrivelser; men han stod der aldeles, som han stod malet i min Indbildning. Det var ikke fuldkommen den samme Dragt, men det samme Ansigt, den samme Gestalt, den samme Mine, den samme Maade at løfte Hatten, at stikke Haanden i Barmen og tage Tobak af Vestlommen paa, som voldte, at Alle, der havde seet og længe seet den virkelige Konge af Preussen, hvoriblandt Sparzet og Hr. Caillard, fandt det livagtigt indtil Rædsel. Det for Resten usle Fuskerstykke blev saa elendigen spillet, at det var mig umuligt, at udholde det. Hvilken Forskjel — nei! hvilken Modsætning af vor Schwarz's Konst, der har vidst at gjøre denne Rolle skuelig, var den uudstaaelige Stegmanns overspændte Afmagt! Noget saa yderlig slet har jeg sjelden seet paa et Theater. De Øvrige, saa nær som Hr. Porsch, der spilte Ritmester Erlau saa godt, som en slet Rolle kan spilles, vare meer eller mindre Hovedrollen værdige. Især var Madame Fiala mig modbydelig; og jeg tænkte med Forundring tilbage paa Madame Rosing, hvorledes hun har kunnet gjøre det ikke blot taaleligt, men skjønt og rørende, hvad der her saa dybt saarede mine to bedste Sandser, at jeg frygtede for, herefter ikke mere at faae det halve Gavn

af dem. Hendes Tale, om man kan kalde den saaledes, var evigspringende forstemte Qvinter; hendes Suk Lyden af Vognaxler, der ikke nyligen ere smurte; hendes Graadhulken lød som Vandet af en Potte, naar det fra tredie Stokværk styrter ned imellem Fortouget og Gaden; og hendes Miner, Gebærder og øvrige Adfærd var en Tugthuusdames Affindighed i en Daarekiste. Her fandt jeg hele Styrken af det Græde-lig-komiske. Da de to første Acter vare til Ende, befandt jeg mig allerede saa slet, at jeg ønskede mig i min Seng. Jeg pakkede mig altsaa bort; men den Hovedpine og Kolik, jeg havde tilbraget mig, pakkede sig ikke. De naturlige Reflexioner over Skuespilleres og Tilskueres gjensidige Indflydelse paa hinanden gjorde det Onde endnu værre; og skulde du finde for megen Kolik og Hovedpine i dette Brev, maa du, foruden din egen og Andres Taushed, takke den gode Hr. Spies og hans værdige Markatte for det. Jeg skriver, som jeg føler, og min Følelse bestemmes ikke af mig selv.

Overmorgen gaae vi herfra til Maynz. Adams, som ikke saae Frue La Roche, da hun er reist til Berlin, hilser. Lev vel, og hvis du er død, lev endnu bedre.

Jens Baggesens
danske Værker.

Anden Udgave.

Ved

August Baggesen.

Tiende Bind.

Kjøbenhavn.
Forlagt af Universitets-Boghandler C. A. Reitzel.
Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.
1847.

Prosaiske Skrifter.

Anden Deel.

I.

Labyrinthen

eller

Digtervandringer.

Anden Deel.

II.

Labyrinthens Fortsættelse.

Første og Andet Affnit.

Indhold.

I. Reise igjennem Tydskland til Schweiz. 1789.

II. Labyrinthens Fortsættelse.

I.

Labyrinthen

eller

Digtervandringer.

Anden Deel.

Reise

igjennem Tydskland til Schweiz.

1789.

(Efter Forfatterens egen Udgave og med de af ham selv foretagne Rettelser i denne.)

Anden Deel.

Jødegaden i Frankfurt.

Den rædsomme Indgang til dette frankfurtske Gosen, som jeg ikke kan ligne ved noget bedre end ved Sværmehullet i en Bikube — man betragte et saadant ret nøie, og forestille sig de ud- og indmylrende Bier forstørrede til Husar-Staturer!*) — fristede mig til med Sparzet (Spazier) at vove et Tog derigjennem.

Jeg begriber endnu i dette Øieblik ikke, hvorledes det gik til, at vi med Liv og alle Sandser slap ud af den anden Ende. Jonas kan ikke have studset mere, ved at finde sig heel og holden opkastet paa det Tørre, efterat have passeret igjennem den af utallige Sild opfyldte Hvalfiskebug.

Man forestille sig en Samling af nogle Tusinde pjaltede Mænd, nogle Tusinde halvnøgne Qvinder, og nogle Tusinde aldeles nøgne Børn sammenknuede og opstablede i eet eneste Stræde, omtrent som vor Kjøbenhavnske Peer Madsens Gang! Hvilken gyselig Dynge af Elendighed! hvilken Brimmel af Usle! hvilken lummervarm Pestdamp af levende, livløs og død Uhumskhed! Af Frygt for at Stanken maatte udbrede sig paa mine Blade, af Frygt for, at alle mine nervefine og sandsekjælne Læsere maatte falde i Besvimelse, vover jeg ikke at udmale een eneste af de mangfoldige Grup-

*) Jøderne, ifølge deres usle Levemaade, tidlige Anstrengelse, o. d. l., have i Almindelighed kun Husar-Maal.

per af mavre og fede, hentærede og halvforraadnede Israelsbørn, som vaagende og sovende stode, sadde, og krøbe paa Trapperne, i Dørene, og paa Gaden, eller rettere, hvoraf hele Gaden, en fuldmiddret Ost, syntes at krybe.

Ved hvert Skridt omstimledes vi af anskrigende, Alting falbydende, Alting paanødende Skakrere; deres Antal vorte uophørligen; de anfalt os tilsidst, som en Sværm af hungrige Ravne. Ti vilde paatvinge os Uhrkjæder, ti andre Skoespænder, ti andre galloneerte Veste, og ti andre gamle Buxer — Alle vilde de snyde os, og med en Snartalenhed uden Mage overbevise os om, hvor vel vi gjorde i at lade os snyde af dem. Vi saae os ofte tvungne til at besvare disse Handelstilbud med vore Stokke, og stode een og anden af disse Ulykssalige overende. Sandelig! havde vi skullet kjøbe kun det Halve af det, man falbød os i en Tid af en halv Time, havde vi havt to Frankfurtske Fragtvogne nødig, for at transportere det, uagtet det Altsammen var Smaakram.

Midt i denne Forfølgelse saaredes fra en anden Side vore Øine og vore Hjerter af de meest gjennemborende Syn. De halvnøgne Mødre med deres nøgne Børn — — men — som sagt, det lader sig virkelig ikke beskrive, uagtet jeg for Resten ingen Ven er af den overdrevne Omhu for at unddrage vore delikate Rige, som svømme i Purpur og kostelige Linklæder, Synet af deres usle Brødres Elendighed. Selv det Ækle kan passende anbringes; og Christus tog ikke i Betænkning, trods hele den fine Verden, i Lignelsen om Lazarus at anbringe Billedet af „Hundene, som gik til, og slikkede hans Saar.“ Æsthetikens Regler bør vige for Moralens, hvor de første kunne hindre den sidstes Udbredelse — og vee den Skribent, som, for at blive Smagen tro, bliver sit eget Hjerte utro! Det er de Undertryktes Advocaters Pligt, paa alle moralsk-tilladte Maader, at lede

Undertrykkerne til Opmærksomhed paa hvad de gjøre, hvis de ikke vide det, hvilket til Menneskehedens Ære, som oftest er Tilfældet. Men her — hvorledes skulle mine Forestillinger kunne trænge sig til dem, i hvis Magt det staaer, at lette Jødernes Aag, og lindre deres Ulyksalighed? —

Da imidlertid Elendighed er Elendighed, og det aldrig er af Veien til det egentlige Humanitets=Maal, at blødgjøre Hjerterne til dens Medfølelse, kan jeg ikke undslaae mig for i Korthed at fremstille det Liv, der er bleven den første den bedste af disse Skakrere til Deel fra Morgen til Aften.

Med Lommerne (det eneste hele i hans pjaltede Klædning*) fyldte af møisomt sammensamlede Snurrepiberier, en Byldt af andre Smaavarer under Armen, og en Stok (der desværre aldrig bærer modne Mandler) i Haanden, forlader han sit usle Leie, for at tiltræde den skakrende Vandring. Jeg vil ikke tale om den Hunger og Kulde, han deler med alle andre Fattige. Kun et Blik paa det, der er hans Skjebne eget. Med utrættelig Taalmodighed, med meer end Tiggerens Paahængen anraaber han den ene Forbigaaende efter den anden om at kjøbe; det er vanskeligt at afgjøre, om hans flydende Tunge, hans virrende Hoved, hans rappe Been, eller hans vimse Hænder ere i fuldest Arbeide; den hele Person er i uophørlig Anstrengelse. For en Skillings tilfældige Profit indhøster han hundrede ydmygende Blik, et halvhundrede spottende Svar, utallige Pøbelforhaanelser, Fornærmelser og Grovheder. Hvert femte Minut springer han fire sex Trapper op i de øverste Stokværk, og pikker paa, for med Døren i Næsen og ikke sjelden forklemte Fingre at pakke sig ned igjen. Endelig kommer han aandeløs og udmattet hjem til Middag. Kone og Børn omringe ham, for

*) Et Symbol paa hele Nationens politiske Existenz.

at erkyndige sig om Fangsten — „Ach! Leider! Noch nix!“ Gud veed, om han altid faaer Noget at spise; men det veed jeg, at faaer han Noget, er det jammerligt. Om Eftermiddagen begynder den utaknemmelige Jagt paany, til han om Aftenen udmattet, med uforrettet Sag henslænger sin Stok, sin Byrde og sig selv i den trøstløse Familie-Rede. Sæt og, at han har tilskakret sig — og, om man vil, tilsnydt sig nogle Skillinger — betydelig kan Gevinsten umuligen være — hvilken Djævel kunde misunde ham dem? Han har slæbt og slidt og lidt mere derfor end den christne Bisp i en heel Maaned for ligesaa mange Tidalersedler.

Jeg har et Par Gange fulgt en saadan Jøde en udslagen halv Dag paa hans Jagt, og været Vidne til dens yderlige Utaknemmelighed, gysende over den ubeskrivelige Nød og menneskelige Naturforqvakling, der alene kan forklare dens Udholdelse. Jeg følte, at det var ligesaa ubilligt, af en saa ulyksalig Skabning at fordre Moralitet i en vis Grad, som af fortørrede Viinstokke at forlange modne Druer — følte, at jeg, i hvis treaarige Phantasie det opstod første og sidste Gang at forfordele min Broder i Handelen (ved af de Skillinger, hvorfor jeg skulde kjøbe Fløde, at putte den ene i Munden) at jeg, som paa denne Undtagelse nær aldrig har været mig mindste lignende Synd bevidst,*) i denne Jødes Sted ogsaa vilde snyde — og lod mig ved hans Gangs Ende snyde af ham med Fornøielse.

For end nærmere at lære at kjende det Indvortes af Jødegaden, bed jeg med Sparzet, som desuden havde i Sinde at kjøbe sig en smuk Vest for billig Priis, paa Krogen af en saadan omvandrende Mede, og besluttede, at følge

*) Man kan for Resten, uden at have begaaet den, staae dybt nok paa de moralske Væseners Trappe.

ham til hans Magazin. Han førte os gjennem Brimmelen til sin Dør, eller rettere Husets, hvori han med hundrede Andre boede.*) Havde der hørt Mod til at gaae ind i Gaden, saa hørte der Dristighed til at vove sig op ad disse Trapper. Haarene reiste sig paa vore Hoveder, ved, fra den midt om Dagen dødmørke Taarngang, af og til at titte ind i de urene, af Qvinder og Børn opfyldte Sidestuer. Imidlertid fulgte vi ham op i allerøverste Stokværk, hvor han under Taget aabnede en Lem — og nu bestraalede Solen en Pomp og en Usselhed, som jeg aldrig har seet Mage til i Verden. Nogle Hundrede Baroner, Officerer, Hovedværks- og Haandværksbursche r, Spradebasser og Spidsborgere uden Indhold hængte og laae her imellem og over hinanden. Vi studsede over alle disse Menneskebind, især over den uhyre Mængde af glimrende broderte Veste — jeg troer ikke, der findes saa mange i hele Kongeriget Danmark. Det varede længe, inden Sparzet blev enig med sig selv om Valget, og endnu længer, inden han blev enig med Jøden om Prisen. Medens de disputerede herover, i hvilken Tid den arme Salomon vist fremtrak og udfoldede over syrretyve Klædninger af al sin Herlighed, bemærkede jeg et usselt Afslukke, hvori hans Familie — i egentligste Forstand sølede. Alt, hvad der hører til Livets uundgaaelige Nødvendigheder, fandtes her imellem trende Vægge. De Handlende lode endelig til at være blevne enige om — ikke at handle. Uagtet Prisen for den valgte Klædning var nedsat til en Femtedeel af det Forlangte, fandt Sparzet den dog for overdreven — og, trods alle Israelitens Forestillinger, trods mine bedende Miner, da jeg fandt det grusomt, at have foruleiliget den arme Mand saa længe uden

*) Man fortæller, at engang en Ildsvaade, som for endeel Aar siden lagde 7 af disse Huse i Aske, gjorde 1200 Personer huusvilde.

Gjengjæld — blev han haardnakket ved sit Underbud. Tilsidst kom vi, jeg veed ikke selv hvordan, ned af Trappen. „Kjære Spazier!“ udbrød jeg, „var det christeligt?“ — Jeg maa ved denne Leilighed bemærke, at en vis Art Ran og Tyveri gaaer i Svang i vor sædelige Verden, som Ingen synes at lægge noksom Mærke til, og som dog i mine Tanker er ligesaa utilladelig som noget Andet, i mange Tilfælde endog værre end alt andet Ran eller Tyveri: jeg mener det, at røve eller stjæle sin Næstes Tid. Det forekommer mig saameget uundskyldeligere, da man derved ikke engang selv vinder hvad den Anden taber; jeg gad derfor og kalde det, til Forskjel fra alt Andet, reent Snyderi. Man skader derved paa eengang sin Næste, sig selv, og hele Verden. Men Theorien om Vold, Bedrag, Ran og Tyveri er overhovedet meget besynderlig i vor Verden, og den almindelige Praxis endnu besyndeligere. Man kan ikke røve sin Næstes ene Plag, ikke frastjæle ham en Sum af samme Værd, uden at blive hængt; man kan derimod røve ham Huus og Gaard, Ager og Eng, alle hans Heste og Øxen, alle hans Penge, kort Alt hvad han besidder — frastjæle ham alle hans Rettigheder og Herligheder, hans Tid, hans Rum, hans Frihed, hans Perfectibilitet, kort sagt Alt, hvad man virkelig har frastjaalet og frastjæler Jøderne, og dog leve høit i Herlighed og i Glæde — endskjøndt, hvad Glæden angaaer, da er den vel derefter. Men det allerbesynderligste er, at det, der er Synd mod Een, ikke er Synd mod Flere paa eengang, og allermindst mod Alle. Man kan voldtage en heel Nation som ingen Ting, og endog blive roest derfor; og det er næsten umuligt at bestjæle hele Menneskeheden, uden at skaffe sig Navn af stor — Ak! hvis Ludvig den Fjortende, foragtelig Ihukommelse, Joseph den Anden, Keiserinden, og Kongen af

Sverrig havde begaaet det i det Lille, som de have begaaet i det Store — — —

„I de sex Qvarteer, vi have tilbragt hos den arme Jøde," blev jeg ved, og saae paa mit Uhr, som jeg til min store Forundring endnu havde, „kunde han have gjennemstøvet sex Gader og truffet maaskee sex Kjøbere — ikke at tale om den Hovedpine, jeg har faaet ved det lange Ophold i dette Clima — "

„Men Handelen er jo ikke ophævet," svarede Sparzet, „jeg kjøber ham jo baade Kjole og Vest af! Han følger os sikkert, det har ingen Nød." I det samme Dieblik var han bag ved os: „Na! nehmen Sie's für die 9 Thaler!" Kjobet var sluttet — og han fulgte med.

Da vi ved Udgangen af Gadens anden Ende indaandede paany den Frankfurtske Luft, forekom den os Æther, uagtet den sikkert ikke var bedre end den i vort Pilestræde. Vi vare som fødte paany, som Helbredede, der efter et Fjerdingaars Sygeleie første Gang igjen bade sig i Solen.*)

Det christne Fadermord.

Gjennemvandringen af Jødegaden, og Synet af dens Jammerscener havde efterhaanden nedstemt mit Lune til dybeste Melancholie. Tilbageblikket paa denne næstyderste Grad af menneskelig Elendighed tændte Følelser i mit Hjerte, som jeg ønskede at kunne meddele ikke blot mine faa Læsere, men alle de tusinde Gange Tusinde, som ikke læse mig.

*) „I denne pestilentialske Gade maatte den udødelige Mendelsohn selv boe saa længe han opholdt sig i Frankfurt. Ingen Jøde tør boe andensteds i Byen. Selv Volden og de offentlige Spadseregange ere Jøderne forbudne."
Som bekjendt er dette nu aldeles forandret. (Udg. Anm.).

Næst den almindelige Almuetrykkelse, den umenneskelige Slavehandel og den afskyelige Fredssoldatering, har Europas nyere meer end barbariske Politik neppe udklækket nogen helvedligere Uhyrlighed end Jødernes borgerlige Forfatning, Sandelig! den er saa aldeles den sunde Fornuft modstridende, den almindelige Lov i alle Menneskers Hjerter saa trodsende, og i Eet og Alt saa himmelskrigende uretfærdig, at Ingen bør tage i Betænkning offentlig at anklage den for hele Jordens Domstol — og Ligegyldigheden derover er saa indgroet med Vanen, at Menneskevennen ikke høit nok kan hæve sin enkelte Røst derimod, for om muligt at vække andre Samvittigheder til denne Indretnings virksomme Overveielse.

Er det muligt, at endnu i vort Aarhundrede — det attende efter Kundgjørelsen af Jesu Christi almindelige, menneskebroderlige Kjærligheds Lov — et heelt Folk i Generationers Generationer, med alle sine fødte og ufødte Individer, kan ansees som uhenhørende til det menneskelige Selskab? Er det muligt, at man endnu i vor Tidsalder kan ansee en Nation, der har physisk og moralsk Existenz tilfælleds med alle andre, som politisk uexisterende, som evig bestemt til Landflygtighed? Er det muligt, at man kan forene sig om, at negte en Samling af Jordbeboere, paa Grund af deres særegne Religion, den første af alle Rettigheder, den naturligste af alle Eiendomme.

Til Europas Vanære, til Skjændsel for Europas uværdige geistlige og verdslige Bestyrere — er det virkeligt. Man har i egentligste Forstand udstødt et heelt Folk af det borgerlige Selskab, berøvet det de Friheder og Rettigheder, Gud og Naturen gav det, med Vold og med List frarevet og frastjaalet det dets politiske Perfectibilitet, og nødt det med djævelsk Grusomhed til at blive staaende paa den Trappe, det stod paa for over tusinde Aar siden — paa den samme

Trappe? hvad siger jeg — nedstødt det endog endnu dybere; thi Jødernes Forfatning var dengang ulignelig bedre end nu; de romerske Tyranner, selv Jerusalems Forstyrrer drev ikke Grusomheden saa vidt, som vore christelige Præster, Propheter og Konger. Hine fordærvede dog kun deres Legemer; men disse synes at have sammensvoret sig, for at fordærve deres Legemer og Sjæle tillige.

Forbandede være — ikke de hellige Kirkefædre; — thi de vidste vel saa lidt, som Jøderne, da de korsfæstede Christus, hvad de gjorde; men deres hellige Prædikener, Fortolkninger og Forestillinger, hvorved de formaaede de sidste romerske Keiserlinger til det ligesaa upolitiske, som umoralske Skridt, at sønderrive alle de Baand, der bandt det jødiske Folk til Selskabet, for desto smerteligere at lade det føle dets tungeste Lænker! og tre Gange forbandet være den geistlige Magt og verdslige Vælde, som i vore lysere Dage endnu gjør sig skyldig i en saa helvedmørk Uretfærdighed!

„Men Jøderne er et saa fordærvet, saa nedrigt og foragteligt Folk — at man ligesaalidt tør afløse dets Lænker, som frigive Galeislaver. Det har tabt saa aldeles al Dyd, at det i ingen Republik — saa aldeles al Følelse af Ære, at det i intet Monarchie kan indlemmes paa lige Vilkaar med andre Borgere eller Undersaattere."

Jeg veed ikke, om Behandlingen oprører mere, eller denne Forsvarsgrund derfor; saa voldsomt et Indtryk den første gjør paa Hjertet, ligesaa voldsomt gjør denne det paa Forstanden. Egentlig er det, at undskylde een Forbrydelse med en anden; alleregentligst, at forsvare den mindre med den større, den væsentligste. Nero stak selv Ild paa Rom, siger man, for at have den Fornøielse at afstraffe de Christne

derfor. Jeg veed kun een Grusomhed, som havde været større: hvis Nero havde virkelig formaaet de Christne til at gjøre det.

Et Under er det, og maaskee det største, sikkerlig det længste, Historien opviser, at den jødiske Nation, trods saa mangfoldige og mangehaande Forfølgelser, Babyloniske, Egyptiske og Europæiske Mishandlinger, endnu har saa megen physisk Existenz; men et større Under, et Under, som ingen Historie kan opvise, vilde det være, hvis dens moralske Existenz var betydeligere, end den virkelig er, hvis den ikke, efter at være udelukket fra Alt, hvad der udvikler og uddanner Humaniteten hos andre Nationer, og overladt alene til det, der qvæler den, var fordærvet.

De syvtusinde Israeliters Tilstand her i Frankfurt er i det Lille et temmeligt nøiagtigt Billede paa hele Folkets Existenz i Europa. Man kan i denne mørke, trange, smudsige, stinkende, saa godt som overalt tilspærrede Peer Madsens Gang, de beboe, studere hele Nationens Statistik. Hvo der, trods alle Puf, Snyderier og Ekkelheder, efter at have gjennemvandret den, ikke ynkes over disse sine syvtusinde undertrykte og sammentrykte Brødre — og hvo der af dette Lillebillede ikke røres til Medlidenhed med alle de andres, under en meer eller mindre gyselig Skjebne Sukkendes Forfatning, ham feiler sikkerlig Noget enten i Hovedet, eller Hjertet. Ulyksalige Offere for Dumhed og Grusomhed, for Overtro og Despotismus, for Europas Maximum Insipientiae!*) hvis I og havde udplyndret mig indtil Skjorten — selv nogen havde jeg ynket Eder!

Hvad dog en med vor Historie aldeles ubekjendt, for Europas Skikke aldeles fremmed Jordborger, et i det mindste fra vore Fordomme aldeles frit Menneske — en naturopdra-

*) Andre kalde det Minimum Sapientiae.

get Huron, Peruaner eller Pelnaner vilde dømme, naar han hørte:

At et Folk, som den Gud, Europæerne selv dyrke, efter Europæernes egen Mening, fra Folkenes Begyndelse af tog i sin egen besynderlige Beskyttelse, selv gav Love, selv bestyrede, selv i Aartusinde med en Faders besynderlige Omhu bevarede gjennem alle Farer, som sine meest elskede Børn —

At et Folk, som denne Gud betroede Menneskehedens besynderlige Palladium, Hans Eenheds Erkjendelse — som han derved helligede til den øvrige Verdens moralske Lærere — af hvis Skjød og virkelig den første og ypperste, af Europæerne selv guddommelig erkjendte moralske Lovgiver fremgik —

At et Folk endelig, som de Christne ansee som deres egentlige aandelige Faderfolk, hvis Religion de nødvendigen maae ansee som deres Religions Moder — i de sidste Tider, fra det Øieblik af, de Christne, dets aandelige Sønner, fik Magten i Hænderne, paa ingen anden Grund end paa den, at det var dette besynderlige Folk — er blevet saa godt som almindeligen frakjendt Ret til Borgerskab, Ret til Jordbesiddelse, Ret til de almindeligste Rettigheder, fradømt Brugen af sine fleste Menneskeevner og Færdigheder, fradømt Lov til at ernære sig paa en retskaffen Maade — og saaledes, udelukt fra det borgerlige Selskabs Fordele, henkastet i et evigt Fængsel paa den Jord, Gud skabte for alle Mennesker, udsat for almindelig Forhaanelse, Fornærmelse og Forfølgelse — aldeles er blevet overladt til den uundgaaelige Fordærvelse, som Mangel paa Agtelse i Selskabet, Mangel paa Deeltagelse i dets almindelige Forædlingsmidler, og det gyseligste af alle Slaverier gjør nødvendig?

„O! Rædsel! o Gudsbespottelse! o blodige titusind-dobbelte Fadermord!“ vilde Naturens upolitiske Søn udraabe — og med dette Udraab endte jeg min sørgelige Betragtning.*)

Jeg opholdt mig for kort i denne Rigshandelstad, til at lære at kjende dens Charakteer. De Mennesker, jeg saae og talte med, vare for det meste Fremmede. Paa det store Kaffehuus vare Alle fordybede i de franske Tidender.

Kramlader spærre Gaderne overalt, ligesom i Hamburg: Tobakspibehoveder synes at spille Hovedrollen i dette daglige Marked.

Her er en betydelig Mængde franske Reisende. Man kjender dem paa uendelige Sidebukler, og ligesaa uhyre Halsklude.

---

*) Med inderlig Glæde har jeg siden læst den oplyste og ædle Geheimeraad v. Dohms fortræffelige Værk: Ueber die bürgerliche Verbesserung der Juden, et af de faa Værker, der i alle Henseender gjør sin Forfatter, hans Nation, og det attende Aarhundredes Philosophie Ære. Med sin vigtige Materie vorne Kundskaber, med philosophisk Sandhedskjærlighed, og med den Hjertets Varme, som udmærker den Vise fra den Lærde, har han talt syv Millioner miskjendte og mishandlede Brødres Sag; og, i viise Maader, ikke blot talt, men ført den — et Arbeide, hvorfor hver Menneskeven skylder ham en hemmelig eller offentlig Taksigelse. Med Henrykkelse har jeg og erfaret, at man i det gjenfødte Frankrig med saa mange andre politiske Bastiller tillige har nedrevet Jødernes, og i sin hele Vidde udført hvad Philosophen og med ham al sund Philosophie foreslog.

Jeg troer derfor ikke min ubetydelige Skjerv overflødig. Undseelig lægger jeg den efter hiin store Offring ned for Menneskehedens Altar; men bidrager den og kun en Milliondeel til min Villies Hensigt, er jeg fornøiet.

F. A.

At Forfatteren efter flere end tyve Aars Forløb endnu var besjælet af de samme Følelser og af den samme gode Villie, beviser hans Deeltagelse i Jødefeiden 1813 vid. „Om Jøderne, en Anmeldelse af J. Baggesen.“

Udg. Anm.

Maynstrømmen.

Torveskibet.

Sparzet kjørte alene bort med Vognen, tidlig om Morgenen; thi jeg var i Gaar, efter at have badet mig i Maynen, bleven saa forelsket i denne Flod, at jeg besluttede at indborde mig paa Torveskibet, som hver Dag gaaer imellem Maynz og Frankfurt, og overtalte Adams (Grev Adam Moltke) til at gjøre mig Selskab. Denne Smakke er meget besynderlig bygt og indrettet, overmaade lang og smal, med en lille Mast og et Raa-Seil i Forenden. Den styres af en uhyre Træsløv, og trækkes af Heste, der gaae snart paa Landet, snart i Vandet langs med Kysterne. Under et Overdæk, som i et Slags Ruf, sidde Passagererne hultertilbulter imellem Kaal, Ærter, Roer, alle Slags Frugter, Høns og andre deslige Sager. Selskabet bestod af henved to Hundrede Personer af begge Kjøn, af forskjellige Folkeslag, alle Slags Stænder og allehaande Religioner. Deputeerte, Kjøbmænd, Soldater, Bønder, Jøder, Rottefængere, Præster, Hververe, Haandværkere, Comediantere, Koner, Piger og Friller vare sammenputtede mellem hinanden. Maskinen gled fra Broen; Staden, Haverne, Viingaardene svandt.

De meest afvexlende Landskaber fore os forbi, som i en Troldlygte, paa de mødende Kyster.

I Førstningen var Alting tyst, den Ene kjendte ikke den Anden; man valgte sig Sæder, affondrede sig, dannede Grupper. Materien ordnedes, vort Chaos blev en lille Verden. Men end var den langt fra en fuldkommen Constitution — vi kom endog til Maynz, uden at have bragt det saa vidt, bestemt at angive vor egentlige Regjeringsform. Mængden var stemt

for den Demokratiske. Vare vi blevne bestandig under aaben Himmel, havde den uden tvivl seiret aldeles; men en paakommende Regn joge os alle ned under Dækket; og her forsøgte en forvoven Gøgler ved tusinde Konster, latterlige Gebærder, og Uglspillerier at indføre et Slags Hierarchie. Det lykkedes ham virkelig for en Tidlang at tiltrække sig hele Torveskibets Opmærksomhed; men, just som han allerbedst var i Skuddet, i det Øieblik han troede endelig at have faaet fat paa Enevælden — maatte han overlade Thronen og Kronen til en anden endnu større Hexemester, der med en simpel Fiol og en ægte Torveskibsstemme fremtryllede saa uhørte Melodier og Harmonier, at Alle, indtil Hundene og Hønsene, oprømtes. For saa meget dessikkrere at forvisse sig Domineringen, samlede han de øvrige Virtuoser i Smakken rundt omkring sig, der understøttede ham omtrent som Adelen understøtter Monarchen — og nu begyndte en Musik —

„Saa gaaer det i Snutterbutshusen!
„Der polskdandser Katten og Musen;
„Der fanger man Lærken i Rusen,
„Og Laxen i Lundenes Susen!
„Hei lystig! Kurads!
„Skjær Tippen af Mads!
„I Morgen udsove vi Rusen!“ *)

Jeg begyndte virkelig at zittre for Roms Frihed; thi her var ikke blot Brød og Skuespil; men Viin og Opera. Hele Forsamlingen loe; Flere lode sig henrive af den Enes, og hver Enkelt af Alles Munterhed. Ingen Composition, intet Orchester — jeg torde lægge til: ingen Text har havt et saa almindeligt Bifald. Den forrige Helt var allerede reent glemt, da midt i den larmende Fryd —

„dlim — dimdlum — dumdumdum“ —

---

*) So geht es in Snutterbutshausen 2c.

en melancholsk Harpe lod sig høre i den anden Ende af Ruffet.

Vor Cæsar brød sig i Begyndelsen ikke derom, og gjentog syvende Gang Omqvædet:

»Saa gaaer det i Snutterbutshusen« o. s. v.

Harpen svarte:

»blim — bumblum — bumbumbum« —

Lidenskabernes Storm, tænkte han, skal vel overdøve den spæde Stemme! og med et Strøg paa Fiolen, hvis Styrke meddeelte sig alle de øvrige Instrumenter, med et Stentor-Fortissimo hentet fra Brangstruben, og en Physiognomie-Fordreining, som Ruffet endnu ikke havde seet Mage til, affyrede han og hans Underconstabler det hele Oper-Artillerie paa eengang — selv Hververen og Rottefængeren rystede derved; men Harpen blev pianissimo ved:

»blim — bumblum — bumbumbum« —

og — saaledes seirer det Gode og den Gode! — Larmeren med sin Fiol, med sin Stemme og sine Understemmer, med sine Katte og Muus og Lærker og Lax maatte tie, mens Alle lyttede til Harpenisten:

Hvo er du, livsalige Lyst?
Hvo er du, o himmelske Glæde?
Kom hid til mit Bryst!
Tag tæt ved mit Hjerte dit Sæde!
Blim : : :

»Her er jeg! modtag mig! og lee!«
Saa vinkte Gudinden for Latter;
Jeg loe — men, o Vee!
Det ikke var Himmelens Datter —
Blim : : :

„Kom! favn mig! spring lystig! og larm!“
Saa fløied' en anden, og spøgte;
Jeg sprang — men, o Harm!
Det ikke var hende, jeg søgte —
Dlim ...

„Kom! kys mig! og smelt i min Lyst!“
Saa tonte den tredde Gudinde;
Jeg sang — men mit Bryst
Blev tomt, det var ei min Veninde! —
Dlim ...

Da taug det; en Perle nedrandt;
Det smiilte, som Englene græde;
Jeg græd — men jeg fandt
Min søgte, min himmelske Glæde!
Dlim — dumdlum — dumdumdum.

Hele Selskabet kom i en roligere, blidere, den gjensidige Deeltagelse og Meddelelse, den fælleds Omgangsnydelse, og hvad man kan kalde det almindelige Bedste mere fordeelagtig Stemning. Hvad der i Smakken havde Hjerte, begyndte at føle en vis behagelig Trang til at udgyde det; den Ene gav sig til at lede om en Ven, den Anden om en Veninde.

Jeg troer, der ligger i alle Menneskers Hjerter en vis Kjærligheds Magnet, der uophørlig trækker — var end det, der egentligen svarer til den, nok saa langt borte — i dette Tilfælde trækker den det Nærmestlignende; er det og borte, det næst dette; og saa bestandigen indtil den Gjenstand, som har den allermindste Grad af Tiltrækkelighed. Hvad mig angaaer, da har jeg ingensteds og ingensinde følt denne Kraft uvirksom.

Original-Gjenstanden — om den er i Himmelen, eller paa Jorden, veed jeg ikke — den er! det føler jeg — saae jeg den engang, var det vist blot i Drømme; thi hvorledes

skulde den ellers have forladt mig?. o! evig ufravivelig vilde den have krampet sig fast til mit Hjerte; og jeg vilde aldrig, end sige altid, føle mig halv — men Copierne finder jeg stedse overalt; hele Naturen vrimler af meer eller mindre magnetiske Afstryk — hvor der ikke er Borggrevinder eller Postmesterdøttre, ere Børn; hvor der ikke er smaa uskyldige Glutter, ere Roser og Lilier; hvor disse ikke findes, voxer dog vel i det mindste en Hedeblomst; overalt er den stjernefulde Himmel (Maanen — jeg veed ikke selv, saa yndig den er, og saa meget jeg virkelig elsker den, har dog aldrig været Gjenstanden for min besynderlige Tilbedelse; den trækkes af for mange andre Magneter; mig synes altid at see de tusinde Suk- og Blik-Parallaxer, den er udsat for) — og kort, der er vel intet saa skummelt Fængsel paa Jorden, hvor ikke en enkelt Solstraale skulde indliste sig. Ogsaa her i Torveskibet fandt jeg min Seline.

Hun sad i en afsides Krog med et lille Barn, omtrent af Alder og Skjønhed som den lille Jesus i Maleriet af Rubens, paa Skjødet — og lyttede, som den, der søgte en anden Glæde end Dandsens, Sangens og Latterens, til Harpens Toner. Hun var klædt i en fiin blaagraa Silkekjole, et Bælte om Livet, og en med røde og hvide Baand omvundet Natkappe paa Hovedet. Hun var ikke skjøn, men moderlig yndig; og da jeg nærmede mig, slog hun Folderne af sin Silkekjole saa hurtigen over den ene Fod, der noget mere frempippede end den anden, at det zittrede gjennem alle mine Nerver. Ved hendes Side var et meer end almindelig beqvemt Sæde, som hendes Mand havde forladt, for at tale med en anden Franskmand tre Skridt derfra; „Ayez la bonté, Monsieur!" sagde han til mig, og pegede derpaa. Hendes hvide Arm var i samme Øieblik udstrakt, for at lave det endnu

beqvemmere. Det var nimodstaaeligt! — jeg sank med den sidste døende Harpetone ned ved hendes Side.

Jeg har aldrig havt et forlegnere, uroligere, vellystfuldere Øieblik. Mit Hjertes Følelser, mit Hoveds Begreber, mine inderste Sandsers Fornemmelser sammendirrede, som om Kjæden i mit Væsens Uhr var sprungen.

„Hun er ulykkelig!" — „Det er et franskt Ægteskab!" — „Satte du dig ikke, saa satte sig en Anden!" — „Vi have jo hundrede Vidner!" — „Det vilde være uhøfligt imod hendes Mand, og uartigt mod hende at gaae bort!" — „Og hvortil alle disse Betænkeligheder? hvorfor alle disse Undskyldninger? Som om du begik en Synd?" —

Min Forvirring var kjendelig. Det lod ikke til, at den mishagede hende; hun syntes endog at finde dens Taushed veltalende. Den lod hende paa eengang føle hendes Seier og skue min Samvittighed. Barnet beroligede os begge.

Et Barn paa sin Moders Skjød i slige Tilfælde er Amor uden Pile; er ikke Kjærligheds, men Venskabs Gud.

„De maa være træt, efter at have staaet saa længe," sagde hun paa Fransk — „Meget træt, Madam!" sagde jeg — „denne Larm — mine Øine, mine Ører, alle mine Sandser ere trætte; men hvor kunde de hvile behageligere end her?" — jeg tog den Lilles spæde Haand og kyste den. Nu vare Instrumenterne stemte, og Samtalens Symphonie begyndte. Jeg talte slet, yderlig slet Fransk; men Barnet, som hun dog ellers underholdt sig med, talte det endnu slettere. Det er desuden vanskeligt, ikke at kunne gjøre sig forstaaelig for en Franske, endnu vanskeligere for en Frankinde, og reent umuligt, hvis denne Frankinde tillige er Moder. Vi talte om Børn, om vor fælleds Reise, om — Revolutionen, som meget bekymrede hende. Hendes Mand, sagde hun, gik til

Paris, hun til Brüssel — „og jeg til Schweitz" — hvor hun og gad gaaet hen, „for at see Magen til sit Fødeland" — hun var født i en By mellem Pyrenæerne.

Jeg fandt, at jeg aldrig havde siddet behageligere, da vi pludselig maatte reise os udenfor Höchst, en lille Maynzisk By med et forfaldet Slot, paa Høiden over Floden, hvor vi anlandede, for at spise til Middag. Man modtog os med Trompeter og Basuner. Jeg tilbød hende min Arm, Ammen tog Barnet, Gemalen bekymrede sig om Ingenting — og saaledes spadserede vi i Brimmelen under fuld Musik op til Vertshuset, hvor Bordet alt stod dækket. Man sang, sprang og dandsede; Lystigheden var ubeskrivelig. Det var den fem og tyvende Juli, Solen straalede heed, og Varmen begyndte at blive utaalelig. Frankerne paastode, det var urimeligt, at qvæle sig uden Nød, og foresloge at afkaste Kjolerne. De gave Exemplet. Jeg led virkelig usigelig af Hede; men — ved Siden af Pyrene! jeg kunde ikke overtale mig dertil, Monsieur le Mari, og de to Andre, hvoraf den Ene, som jeg siden erfarede, var Deputeret til Nationalforsamlingen, afklædte mig med Vold. „Ne vous genez pas, Monsieur!" sagde hun selv. Jeg sad i Manskjetskjorte. Der manglede mig Ærmeknapper. Monsieur le Mari rakte mig et Par — Madame knappede selv til paa mit høire Haandled — „Alting, min Herre," sagde han, „er tilfælleds for dem, som reise sammen, undtagen......." og pegede paa hende. Hun loe. „Det er bedrøveligt," sagde jeg, „at en saa skjøn Regel ogsaa har sin Undtagelse!" Himmelen er mit Vidne, at, havde hun ikke leet, havde jeg ikke sagt det. Men med Franske maa man tale Fransk. Meningen er i deres Tone altid et godt Qvintin lettere end i den danske eller tydske, og bortviftes, som oftest, i Faldet fra Øret til Hjertet. Vi vare nu alt gamle Bekjendte, og havde Brüssel

ikke ligget alt for langt af min Vei, var jeg gaaet med uden Omstændigheder. Adams, som vidste, hvor let min Direction forandres, at en Zephyr selv kan faae mig til at gaae over Stav, og at jeg overhovedet af alle mine Reiselove ingen adlyder saa punktlig, som den anden*) — begyndte allerede at frygte. Men — Brüssel laae, som sagt, alt for langt af Veien.

Vi spiste fortræffeligt; den ypperlige Rhinskviin kronede Maaltidet. Adskillige Kjøbmænd, en Præst, et Par Officerer, de omtalte Franske, og nogle Damer, som Pyrene aldeles fordunklede, udgjorde Selskabet. Vi glædede os over Neckers Tilbagekaldelse, og drak Nationalforsamlingens Skaal. Med fordoblet Munterhed puttede vi os igjen i Smakken.

En meget artig Mand, som, da jeg en Tidlang havde pludret Fransk med ham, spurgte mig om Dit og Dat i London, opdagede, at jeg var Dansk, og tiltalte mig pludselig i mit Modersmaal. Dansk! midt i Torveskibet mellem Frankfurt og Maynz — og det, som forundrede mig meest, meget flydende talt — jeg troede i Begyndelsen knap mit eget Øre. Det var en vis Herr Buthmann, Papirhandler i Frankfurt, som i fem Aar havde opholdt sig i Kjøbenhavn, og med megen Fornøielse erindrede sit Ophold der. Han kunde ikke blive kjed af at tale derom, kaldte mig Landsmand, og veg siden ikke fra min Side. Et andet ligesaa behageligt Bekjendtskab gjorde jeg med en indfødt Schweitzer fra St. Gallen, hvis aabne, redelige Ansigt og konstfrie Væsen aldeles indtog mig. Han bad mig for Alting ikke at forsømme Canton Appenzell, hvor jeg, sagde han, baade vilde finde de skjønneste Hyrde-Egne og de smukkeste Hyrdinder. Han forundrede sig uendelig over, at en Dansk vidste saa

*) Lad dit Hierte lede dig overalt, hvor dit Hoved ikke veed Veien.

mange Alpe-Navne. En Pastor Wagemann fra Göttingen kom til, foruden to Andre, hvis Navne jeg har glemt, og det varede ikke længe, før vi, tilligemed de to meget interessante Franker, udgjorde et sluttet Selskab i Enden af Smakken. Sammenreisen aabner Hjerter og Munde; man gjør — især i et Torveskib — ligesaa megen Fremgang i Bekjendtskab paa een Time, som hjemme i otte Dage. Det Danske, som jeg af og til talte med Frankfurteren, var for Franskmændene, St. Galleren og Pyrene, som hørte til, et meget ubegribeligt Sprog. Klangen fandt de meget behagelig. Ud paa Eftermiddagen jog en ny Regnbyge os atter sammen under vort Skuur, og det gamle Snutterbutshuuslevnet begyndte igjen.

Jeg glædede mig inderlig over at have valgt denne Flodvei til Maynz; saa behagelig ogsaa Landeveien skal være,*) havde den dog umuligen saa aldeles kunnet adspredt min Tungsindighed. Vor Smakke blev mig tilsidst hele Verden — den fremgled, som Kloden i Rummet og Livet i Tiden, med alle sine Folkeslag, Pakkenilleker, Harleqvinader og Harpetoner. Dens yderste Dag nærmede sig. „Giv Agt, hvorledes Smakken dumper med Eet ned i Rhinen!“ klang i mit Øre, som den sidste Basune. Jeg sprang hen paa Forstavnen. Hvilken høitidelig Scene! Evigheden selv syntes at aabne sine Arme i Rhinens pludselige Nærværelse. —

*) Den er virkelig yderst behagelig. Jeg valgte den paa min Tilbagereise.

Rhinstrømmen.

„Ved Rhin, ved Rhin der voxe vore Druer!
Velsignet vær' du, Rhin!
Der voxe de paa Bredden hist, o skuer
Den frie, den ægte Viin!

Modtag os, Rhin, til alle dine Glæder!
Modtag os Alle nu!
Giv snart hver Flod, som ligger end i Kjæder,
Afkaste dem, som du!*) —

Saaledes sank vi i dens Favn. Jeg havde kunnet styrte mig deri. Dog var det, som om Noget trak mig bag i Kjolen og holdt mig tilbage; jeg saae mig om, for at see hvad det var. Det var Adams. Hvo der ellers ikke her fristes til at drukne sig, bør — i det mindste ikke gjøre Vers! Han kan være vis paa, at han er født Prosaist, og har ingen Aare, ingen Sands formeget.

Maynen løber her lige ud for Maynz i den forbistrømmende Rhin, hvis rene, klare, lysegrønne Glands mærkeligen skjelnes fra den førstes rødgule Skimmer. I det Øieblik Skibet kommer af den ene Flod i den anden, synker det kjendelig dybere; og man opdager med tvende Sandser paa eengang, hvormeget finere, klarere og aandigere den sidste er, end den første. Rhinen danner ved Maynens Udløb nogle yndige Smaaøer, som man stavrer forbi, med Hochheim, een af Rhinskvinens fornemste Residenzsteder, bag sig — Costheim, en overmaade malerisk Landsby midt i en Skov af Frugttræer, og Castel, en Flekke, paa høire Side — den kommende Strøm og dens skjønne Perspectivkyst paa venstre,

*) Rhinen kommer fra de frie Alper; den er for største Delen fri, den vorder det alt mere, snart skal den være det aldeles.

og det prægtige, mangespirede Maynz, med den leende Favorite*) ved Siden, ligefor, omringet af smilende Viinbjerge. Solen var igjen kommen frem, for at vise det hele Skuespil i al sin Pragt. Det var umaleligt skjønt.

I Höchst havde man modtaget os med Trompeter, her bleve vi modtagne af Hanegal i Hanegal, som en snorrig lille Dreng paa Strandbredden saa naturligen frembragte, at, da jeg siden hørte en virkelig Hane, troede jeg det var Drengen. Han udmærkede sig ved dette Talent iblandt et halvhundrede andre Purker saa fortrinligen, at vi tohundrede voxne Mennesker ikke saae nogen Anden end ham. Ikke destomindre, da man havde hørt ham gale sex Gange, bekymrede man sig ikke mere om ham. O! Opera! o Hanegal! —

Jeg fulgte med Pyrene den hele lange Brogang op til Porten, hvor vi, desværre og desbedre maatte tage Afsked! „Vi samles igjen paa Torveskibet mellem dette og Jupiter!"**) sagde mit Blik — „Mener De?" sagde hendes Smiil. „Sikkerlig hist eller her mellem Tiden og Evigheden!" endte jeg, og kyste — den Lille. Vi beseglede det med et fælleds Haandtryk.

Maynz.

Adams og jeg gik op igjennem Gaderne, i bestandig Afskedtagen med vort efterhaanden svindende Selskab, til Hotel de Mayence, hvor Sparzet alt for længe siden var an-

*) Churfyrstens Lystslot.

**) Jeg har et Slags Formodning om, at Jupiter bliver vor næste Station. De physisk-mathematiske Grunde herfor vil man her spare mig.

kommen med Vognen. Det var endnu midt paa Eftermiddagen; efterat have tømt en Flaske Hochheimer med usigelig Munterhed, gik vi ud sammen, for at besee Staden.

Vi hørte først Messe i et Par af de mangfoldige Kirker, vi kom forbi; i den sidste tabte vi Sparzet. Vi beundrede en Tidlang Domprovstiet, den smagfuldeste Bygning, vi havde seet siden Museum i Cassel; gik derfra til Jesuiter-Collegiet, hvis store prægtige Masse nu er indrettet til Fabrik- og Fattighuus, en saare frydelig Forvandling; og besaae Universitetet. Maynz har et overordentligt Forraad af store, stærke, majestætiske Bygninger; kun Skade, at de alle have saa godt som ingen Plads at staae paa. Staden vilde, hvis Gaderne vare meget bredere og noget ligere, være een af de skjønneste i Europa indvendig, ligesom den er det udvendig. En vis Fasthed i Architecturen udmærker den fra alle de Stæder, jeg har seet; og næst Kjøbenhavn er den hidindtil fra denne Side den anseeligste.

Vi kom forbi den uhyre prægtige gothiske Domkirke ud til Voldene paa den anden Side af Staden, hvor vi fra Skandsen ved det stille Karthauser-Kloster nøde den meest glimrende Udsigt over Staden og dens syv og tyve Taarnspidser, over den forbiflydende Rhin, den sig deri styrtende Mayn, og det hele af fortroelige Landsbyer vrimlende Landskab paa begge Sider, i det yndigste Veir ved Solens Nedgang. De dybt i Baggrunden henbølgende Bjerge gjentoge i høitidsfulde Dundringer Kanonernes Torden. Adams forlod mig. Jeg slængte mig hen i Græsset, og saae paa Lynene og Krudtrøgen, og tænkte paa mine svundne Glæder — paa min egentlig Forfatning — med en hidtil ufølt Veemod. To Elskende, som, slyngede i hinandens Arme, stode og betragtede den skjønne Natur i sympathetisk Henrykkelse, paa en Kant af Volden, ikke langt fra mig, forvandlede min Veemod

til Utaalmodighed. Mit Hjerte brændte efter Meddelelse eller Tilintetgjørelse. Jeg iilte hen til en Munk, som med helдende Hoved, med Lidelsens egen Mine, eensom spadseerte op og ned udenfor Klostermuren. Han vilde gaae bort, da jeg nærmede mig; men jeg standsede ham. Hans høie Alder indstød mig paa eengang Agtelse og Tillid. Det varede ikke længe, før han forstod mig; Ulykkelige gjøre snart Bekjendtskab. Aldrig glemmer jeg vor Underholdning; men fortælle den kan jeg ikke. Nok, at den trøstede mig, og lod mig føle, at jeg langt fra ikke var den ulykkeligste af alle Munke.

Imidlertid havde jeg opholdt mig her saa længe, at det var bleven mørkt. Jeg travede omkring i de skumleste Gader, og Ingen vidste her at sige af Hotel de Mayence. Midt i Byen mødte jeg pludselig Spazier, som ledsagede mig tilbage til vort Herberge.

Costhime.

I Domkirken.

Tak skee dig, hellige Jacobus — eller egentligen dig, endnu helligere Pantaleon! I Dag har jeg nydt en Dag — en Maaned — et heelt Aar!

Du, Helgenes Helgen, catholske Kjærligheds Gud! førte Costheims sødtsmilende Gudinde hid paa sin Svømmevogn over den syngende Rhinstrøm til Mayences nympherige Kyst. Letfoddede Piger modtoge hende, da hun steg af Barken, som Chariterne fordum modtoge Venus, da hun i sin Muskelbaad svømmede op paa det jublende Cyprus. —

„Ave Maria! Ave Maria! Ave Maria! Mari'ave! „Mari'ave! Mari'ave! Ding — dang — Me! sime! issime!

„tissime! ictissime! dictissime! edictissime! nedictissime! ene-„dictissime! Ding — dang — dang — On! eon! leon! „aleon! taleon! antaleon! Benedictissime Pantaleon! „ora pro nobis! — o! sancta Trinitas ora pro nobis! „Amen!“

Saa — eller saa omtrent klang det i det hvælvede Chor mellem de himmelopstræbende Piller. Orgelet bruste deri med en Lyd, som Lyden af mange Vande. Men hvad var denne Concert for Øret imod Concerten for Øiet. —

De Evangelisk-Lutherske forfatte de skjønneste Bøger, men de Romersk-Catholske derimod forfatte de skjønneste Døttre.

Og hvad er al Verdens Duodezer, Octaver, Qvarter, Folianter mod Eder, Naturens yndigste Skabninger? sagde jeg — og blev ved at stirre paa den nydelige Fod, som pippede frem under Bønnebænken, meer og meer beskuelig, jo andægtigere Stillingen blev, hvor dens Eierinde knælede. Jeg knælede lige over for hende. Hvad ere alle Jordens Konster og Videnskaber mod Eders Tryllerier? blev jeg ved — mens mit Øie hoppede fra Fodtippen over Rósenkrandsen paa hendes spæde, runde hvide Fingre til Blomsterkosten paa hendes bølgende Bryst, hvor det blendet af Glands og beruset af Ynde boltrede ned igjen igjennem alle disse Fortryllelser til Foden — Hvad ere alle Leipziske, Jenaiske, og selv Gøttingske Lærestoles Regler og Forskrifter imod Eders aandtændende, sjælevækkende Blikke? Hendes Øine mødte mine i dette Øieblik, og foere som trufne af Lynet tilbage, blufærdigen neddalende paa de lykkeligere Perler — de blinde Øine — i Rosenkrandsen....... „Ja! brød jeg ud, og foer med Hovedet fremad i min Heftighed, som om jeg gamsede efter Munkens Velsignelse, „hvad ere alle Jordens Studeringer, al den Lærdom, som forsuulner i skimlede Dynger paa den

under Tyngden bugnende Klode, imod Evers — Smile? Mon alt det, som er alphabeert, construeert, defineert, experimenteert, philosopheert-qvintessentieert, repeteert, recenseert, titleert, volumineert, xeert, ypsileert, zetteert, etcetereert i den hele lærde Verden, fra dens Skabelse og Syndflod indtil nu — mon Noget af alt dette, eller det Alt tilhobe, har givet een eneste Sjælløs Sjæl? een eneste Kropløs Legeme?« ......

Saa høit var jeg kommen i min Enthusiasmus — da jeg, ved at slaae Øinene op (thi ved den næstsidste Periode vare de faldne sammen) mærkede, at Traaden var sluppen, som holdt min Phantasies flyvende Drage i Svæv. Den skjønne Andægtige over for mig var forsvunden. Det gik mig som Papirdragen ved saadan Leilighed, jeg tumlede dybere og dybere ned — af Ætheren — gjennem Luften — og endelig til Jorden.

Alle i Domkirken bade med ubeskrivelig Andagt paa Latin til den store Pantaleon. Det blotte Navn opvækker et Slags Rørelse, Andagt og Tillid. Jeg bad med; men paa Dansk — naar man ikke er reent catholsk, beder man sædvanlig i sit Modersmaal — »Hellige, fuldkommen ufskyldige Pantaleon! (det var i høieste Grad mit ufkrømtede Alvor; thi jeg troer, at han aldrig har været til) du! som bragte mig den Yndige hid, bring mig hende snart tilbage! Led mine Fødder i hendes Fjed!*) Kun een eneste Gang endnu lad mig see hende!«

Jeg veed ikke hvoraf det kom; men jeg havde virkelig (uagtet jeg, som sagt, bad paa Dansk, og den kjære Helgen sandsynligviis aldrig forstod et Ord af dette Sprog) et Slags Tillid til denne Bøns Bønhørelse. Om det var min

*) Egentlig, naar man seer sig til, bede vi oftere: Induca nos in tentationem: end Ne nos inducas in tentationem!

Iver i Catholicismen — nye Knive skjære altid bedst — eller en hemmelig Følelse af Billighed — jeg havde virkelig vel fortjent det af den gode Herr Pantaleon. Den hele Formiddag, fra Solens Opgang — og Solen, vel at mærke, staaer meget tidlig op i Maynz den sex og tyvende Juli — havde jeg opoffret ham og hans Dyrkelse.

Jeg havde tre Sorter Helgene at vælge iblandt: Ham — den hellige Jacobus — og Brødrene af Jomfru Marias ubesmittede Svangerskabs fem Vunder,*) der alle tre i Dag inviteerte Syndere a priori og a posteriori, Syndere, som havde syndet, syndede, eller synde vilde, Syndere kort sagt af alle Arter, under alle Benævnelser, være sig af hvad syndefuld Natur de være vilde, in præterito, in flagranti, & in futuro — forudsat, som forstaaer sig selv, at de kun vare sande troende Syndere — til andægtigt Messe-Taffel, hvor man for billig Priis, det er at sige, for en Snees Korselser, ligesaa mange Knæbøielser, et halvt Dousin Vievandsstænkninger, lidt Mundmumlen og megen Gaben, opvartede med saa megen fuldkommen Aflad, som behovedes, for at synde paany Aftenen derpaa med den reneste Samvittighed. Alle Troende i Maynz stimlede sammen paa denne artige Indbydelse. Somme besluttede at gaae til Jacobus, Andre foretrak Brødrene, atter Andre Pantaleon. Jeg gav den sidste Fortrinet for hans blotte Navns Skyld — en saa meget desto tilregneligere Fortjeneste — og opoffrede til hans Ære ikke alene Rousseaus Navn, men og alle den hellige Jomfru Marias vidunderlige Vunder, saa aldeles, som om disses Aflad kun havde været Smuler, der faldt af hans Bord. Jeg forsikkrer helligen, at den Betragtning: Hos ham vil du finde det

*) Ordret oversat efter Aflads-Placaten.

største Fruentimmerselskab; thi hvilken yndig Piges Hjerte maa ikke allerede banke ved Navnet Pantaleon? Alexander selv klinger feigt og kraftløst derimod! ikke faldt mig ind, før siden efter. Begeistret af hans uegennyttige Tilbedelse, drev jeg det til en slig Fuldkommenhed i det Catholske (og dette Studium er saa indviklet, at det endog er bleven til et Ordsprog*) at Ingen af alle de Tusinde, som fra Moders Liv af havde studeret det, tvivlede paa min Rettroenhed.

Jeg gik med Processionen af den ene Kirke i den anden, af det ene Kloster i det andet, med Hatten i Haanden, endog naar det regnede, syngende høit og mumlende sagte; og det tør jeg vel paastaae, at Ingen i den hele Skare mindre forstod hvad de sang og mumlede end jeg — naar jeg undtager en tyk, umaadelig fed, kodumtstirrende, altsaa og umaadelig hellig Munk, der lod til, at have drevet det til den alleryderste Grad af Misforstaaelse. Paa det hele Optog gjennem alle Gaderne, i alle Kirkerne gik ikke een eneste Rosalia, Clara, Clelia eller Cicilia min andægtige Opmærksomhed forbi — indtil jeg endelig træt og aandeløs kom ind i den store Domkirke, mellem hvis Marmorer og sex og tyve Altere min Andagt fik sit sidste stærkeste electriske Stød ved Synet af den maanskinklædte Costhime, der imellem tre Gratier knælede over for mig.

Hvilken Brimmel af Sole, Maaner, Nympher, Halv- og Heel- og Huld-Gudinder i dette paa Jorden nedflyttede Olymp?

Olymp? — nei det, og Gulistan, og Gimle,
  Valhalla, Paradiis, Elysium;
Kronions, Odins, Mahoms, Allahs Himle,
  Var samled' alle her i salig Sum!

*) Vi Danske sige om hvad vi ikke kunne hitte Rede i eller finde ud af, at det er, som det var catholsk.

Hist en Valkyrie! — her en Charite! —
En Nymphe her! — en Hauris hist!
Og mellem alle disse, først og sidst:
Costhime=Venus-Aphrodite!

Jeg gik hen i en Bedestol, og kastede mig paa Knæe mellem en Nonne og en anden ung Dame — lige over for hende. Her sad jeg i to Timer, og hørte med himmelsk Taalmodighed paa den yderst monotoniske Messe af et Par Dousin Munke, den evige Snaksang, Klingklang og Dingdang i Choret, korsende mig, hvergang Pateren knælede og Smaadrengen ringlede — bestandig stirrende paa hende. Den unge Dame paa min høire Side fordrev Tiden med over tredsindstyve Gange i sin lille Bønnebog at gjennemlæse Følelserne over Marias ubesmittede Svangerskab paa een Side, Naar hun havde læst den til Ende, begyndte hun forfra igjen. Det var og, troer jeg, det moersomste Sted i hele Bogen.

Paa begge Sider af min Heltinde over for sadde to andre unge Damer, med Rosenkrandse, af hvilke den ene uophørlig bad, og den anden uophørlig loe. De vare begge smukke — den ene, som Lais; den anden som Maria Magdalene. En tredie sad bag hende, og syntes at holde Middelveien. Det var en ægte Raphaels Gruppe. Ogsaa svæver den forsvundet endnu for mit Øie, kun med mattere Colorit. —

Paa Gaden.

Da hun var borte, havde jeg Intet meer i Kirken at gjøre; thi jeg havde allerede beseet alle dens prægtige Monumenter og Altere. — De andre Fruentimmere sluktes i egentligste Forstand, da Costhime gik ud — og hvad Tjenesten angik, da var mit Andagtsuhr ved hendes pludselige Bortgang aldeles gaaet i Staae. —

Hendes Blik var den Nøgle, som ene kunde trække det op igjen. Jeg gik altsaa ud af Domkirken, for at opleve hende. Adams fulgte mig.

„Costhime! — Costhime! — Costhime!“ Saa lød mine hemmelige Suk — jeg fordrede hende tilbage af Hvælvingerne, af Tempelbuerne, af de trange Gader — nær var det gaaet over til et lydeligt Raab. Omsonst! Da jeg efter en møisom Leden ingensteds fandt hende, fortvivlede jeg halv over nogensinde mere at faae hende at see — og besluttede med Adams at gaae hen til den nye St. Ignatius.

Vi fandt ikke strax Ignatiustemplet — det er overalt meget vanskeligt at hitte ud af de trange krumme Maynziske Stræder — men i Kanten af Byen, i en noget lysere Gade, som lovede os, snart at komme paa rette Spor, opdagede jeg pludselig noget borte — O Under! o Henrykkelse! — min bortflygtede Gudinde —

„Hun fløi med lette Fjed paa de blomstrende Stene.“

Jeg siger blomstrende Stene, fordi Stenene virkelig blomstrede under hendes Fødder, ved det at hun tabte sin Blomsterkost. I det hun bukkede sig, for at tage den op igjen, vilde den gunstige Pantaleon, at en Ring, en Naal, eller en Armbaandshægte heftede sig i den underste Søm af den flagrende Sky, hun var svøbt i, saa at Haanden, i det hun løftede Blomsterne op fra Jorden, tog saa meget af Skyen med, som behøvedes, for at vise mit berusede Blik den nydeligste Fod indtil en Haandsavn fra Knæet —

Der stod jeg — som Anton Walls Prinds ved Synet af den sit Strømpebaand løsende Julie! — heed, kold, zittrende, uden Bevægelse — uden Besindelse. I min hele Levetid har jeg aldrig staaet saaledes — et Under var det, at jeg ikke faldt —

Saa standser, mens din Søn med Kogg'ret jager,
O Cypria! dit Smill
En Flygtnings Jil —
Han skuer, staaer — ham Jægeren opdager,
Og sigter i en Hast —
Den Arme staaer saa fast,
Fortryllet i sin Skuen,
At saae han end den Sigtende med Buen,
Løb han dog ei,
Før saaret, truffet, og for seent, sin Vei.

Hvilken Fod! hvilken Talisman! hvilken Troldom! Jeg veed ikke hvad jeg tænkte; men det følte jeg, at min catholske Andagt ved dette skjønne Syn blev fuldkommen optrukken, saa at den nu meget godt kunde gaae igjen i fire og tyve Timer. Jeg fik ikke engang Tid til mit ved slige Leiligheder sædvanlige Suk: Hvi er det ikke Originalen? — end sige, til at takke, som alligevel billigt var, den gunstige Pantaleon. Alt hvad jeg kunde, var at blive staaende, indtil hun kom nærmere med to andre Damer, som jeg først nu til min Fortvivlelse bemærkede. Jeg stod i en Port, som hun lod til at ville gaae igjennem. Hun nærmede sig — min hele Raadfatning forlod mig — hun gik mig forbi — jeg saae hende, som man seer et Stjerneskud, uden at see mig til — borte var hun — og jeg fandt ingen Maade mulig at forfølge Eventyret paa. Tungt var det imidlertid, at det nu skulde have Ende. Jeg var yderlig tyndklædt, og allerede lidt gjennemvaad. Adams vidste ingen Redning. Hun dreiede om paa venstre Haand, dandsende under sin lyserøde Silkeskjerm i Regnen, som Solen under sit Morgenteppe, medens hele den øvrige Himmel er betrukken med Skyer. Hun forsvandt endelig aldeles anden Gang.

Paa Slydebroen.

Det er mig en af mange Tilfælde i mit korte Liv bestyrket Erfaring, at Lykken i smaa — jeg veed ikke hvordan jeg skal kalde dem, pathetiske, eller egentlig sympathetiske Forfatninger er mig ligesaa mild, som den i store, om man vil, politiske Omstændigheder er mig ugunstig. Jeg faaer sikkerlig en Kone — uagtet det iøvrigt forekommer mig som den usandsynligste af alle Umuligheder — før jeg faaer et Embed; og en Søn, før....... „jeg faaer en Kone?" smidsker een af mine Læsere — Nei! min Herre! der traf De kun Dem selv!.... før jeg faaer et Huus — og en Gravskrift maaskee, før jeg faaer Noget af det Altsammen. Om det kommer deraf, at jeg er snarere lille end stor, mere pathetisk end politisk — veed jeg ikke. Der kunde skrives en ypperlig Afhandling herover. Alting i Verden er afhængig af Attraction og Repulsion — af Homogeneiteter og Heterogeneiteter. Det er Skade, at disse Benævnelser klinge saa paryk- og boglærde, at man ligesaa lidt kan anbringe dem i de bedste Skrifter, som i de bedste Selskaber, det er at sige: dem, som Fruentimmere kunne besøge. Min Afhandling gaaer derved overstyr; thi jeg kan umulig skrive den, uden at betjene mig af disse lærde Hovednøgler — og jeg kan ikke rasle det mindste med samme, uden at afskrække netop dem, for hvilke jeg egentlig vilde skrive.

Altsaa — tilbage igjen til min Lykke, uden at undersøge nøiere dens Hvorfor og Derfor. Ved at gaae videre frem med Adams — som Eventyret begyndte at interessere — for at finde Ignatiuskirken, ærgerlig og halv tungsindig over det Afbrudte, det Ufuldendte, det Hensigtsløse i en saa skjønt begyndt Tildragelse — saae jeg tredie Gang den Skjønne

dandse forbi Enden af en Tvergade ned mod Broen. Jeg kunde ikke bare mig længer. Jeg holdt det for et Vink af Skjebnen, eller den omtalte Helgen, til at vove Alt, for at løse Knuden i Dramet, og, om muligt, komme til en egentlig Catastroph, uden hvilken intet Eventyr er et fuldstændigt Eventyr. Jeg sagde Farvel til Adams, som gik tilbage, sprang ned igjennem Tvergaden, naaede de tre Fruentimmere — og lod, som jeg spadseerte, uagtet det skylregnede.

De gik Alle ned til Rhinen, hvori der ved Enden af en lang og bred af svømmende Planker sammensat Flaade laae en lille Sluppe med een eneste Sluproer i. Jeg fulgte dem til Bredden. Den ene af den Skjønnes Ledsagerinder, en net og let lille Glut, hoppede lykkelig over; den anden, en gammel Tante eller ung Oldemoder, lod sig understøtte af Roersmanden, og — faldt paa de runde, vaklende, under hvert Trin synkende Planker saa jammerligen, at hun med stor Nød blev reist igjen, temmelig vaad af Plumpet i Floden. Min Cypris var nu tilbage med sin Blomsterkost, smilende over Oldemoders løierlige Vanheld – (jeg troer, det er almindeligt i den menneskelige Natur at smile ved ethvert Fald, hvorved for Resten ingen Skade skeer) — og dog, som det lod, lidt frygtsom for en lige Skjebne. Hvad var naturligere, end at jeg greb denne himmelfaldne Leilighed, for at tilbyde hende min Arm og min Understøttelse. Hun modtog mit Tilbud strax, med den uskyldigste Utvungenhed, og takkede mig paa Fransk i de meest smigrende Udtryk, for min Tjenstfærdighed..... „Jeg havde alt længe frygtet denne Vanskelighed," sagde jeg — „Men i denne Regn," sagde hun..... „I dette Solskin" — afbrød jeg, og saae hende i de smilende Øine — „De er alt for artig!" sagde hun venligen, og gav mig sin Arm — „Alt for lykkelig!" raabte jeg, og trykte den til min høire Side, ærgerlig over, at

Hjertet sad i den venstre. Vi gik saare langsomt, for ikke at falde. Broen var over et halvhundrede Planker. Paa den hele Promenade var det nødvendigt, for ikke at tabe Ligevægten, at hun ret tæt maatte læne sig op til mig — ved hvert Skridt, ved hvert Trin paa næste Planke voxte denne Nødvendighed saa stærkt, at vi paa den tredivte til fyrretyvende taus bleve enige om, til desto større Sikkerhed aldeles at sammenslynge os — saaledes, at jeg tilsidst halv bar hende i mine Arme ombord paa Sluppen. Hvilken Kjærlighed! hvilket Ægteskab! hvor kort; men og hvor saligt! Hver Planke, hvert Trin var en Maaned — alle tilsammen, som det længste Liv ved Enden, et Øieblik! Endnu holdt jeg hende i mine Arme — Oldemoder har udentvivl gjort underlige Miner; men vi saae det ikke — „Har De langt at seile i denne Regn?“ — „Jeg boer i Costheim,“ sagde hun, og pegede derhen — „Lyksalige Costheim!“ — Hun fornyede sin Taksigelse..... Et O! døde paa mine Læber. Hun satte sig paa Kanten af det bageste Sæde i Sluppen, som om hun vilde sige: Her er Plads for En endnu — „Gud velsigne dig!“ stammede jeg..... og Sluppen gled fra Broen.

Sluppen gled fra Broen — og jeg blev staaende. Jeg begriber i dette Øieblik ikke, hvi jeg ei gik med.*) Costheim var ikke nær saa langt af min Vei, som Brüssel. Min Stilling var til at male. I skyllende Regn yderst ude paa Plankerne i Rhinen, med Øiet heftet paa en bortglidende Baad, med Hovedet forover, som En, der er i Begreb med at gjøre det sidste Spring, med Armen i favnende Krumning, som om Juno pludselig var bleven til en Sky deri. — Havde Chodowiecki seet mig i denne Stilling, var jeg evig bleven saaledes staaende.

*) Paa Breddeu af Thunersøen begreb jeg det.

Nu først følte jeg mig vaad, og frøs — Feberen vexlede.

Ak! min Fryd forlod mig med min Pige!
Ene staaer jeg Arme der igjen —
Bring, Pantaleon! o bring en Lige
Snart tilbage til din Ven!

Ignatiuskirken.

Da Sluppen var kommen saa langt fra Landet, at Hendes Blik ikke mere kunde naae mig, gad jeg ikke staaet længer paa den vaklende Bro og see hen i bare Vand; thi formedelst Regnen var intet Andet at see i den Stilling, jeg stod i. Herlige Rhin! tilgiv mig, at jeg et Oieblik kaldte dig Styx, og vendte dig Ryggen, som om du krøb imellem Polen og det store Tartarie, hvor —

„Qvindevold i Taage jupiterer —"*)

Jeg gik op igjen igjennem de mig ikke længer saa interessante Gader til Ignatiuskirken, som jeg endelig fandt skjult paa en uanseelig Plads mellem adskillige vanhellige Bygninger. Her takkede jeg først den hellige Pantaleon for alle sine mod mig i Dag udviste Barmhjertigheder — og føiede til denne min Taksigelse det Onske, at — siden han dog var saadan en Hexemester i Hjertets Forvildelser, og lod til at have saa megen Medlidenhed med dem, der omfamle i Kjærligheds Labyrinth — han dog vilde være mig behjælpelig i det Større, som han havde været det i det Mindre, i mine virkelige, som i mine drømte Længsler!

---

*) „Nebulae, malusque Jupiter urget." *Hor.*

Kirken var indrettet til en saadan Bøn — og jeg var fuldkommen stemt til at see og nyde dens Skjønhed. Det er ikke blot den skjønneste Kirke i Maynz, men den skjønneste, jeg hidtil har seet. Det Hele er i den reneste, simpleste Smag, frit, uden Overladning, uden dette Krimskrams af Billeder, Zirater og Snirkler, som gjøre de fleste Kirker saa smagløse. De sparsomt anbragte Sculpturer ypperlige. Platfonden, som forestiller iblandt Andet Daniel i Løvekulen, meget deilig. Choret med Alteret, under en Kuppel, der hviler paa fire skjønne corinthiske Marmorstøtter, er det skjønneste Apollo-Tempel, man kan forestille sig. Bag Colonnerne gjør en skjøn Gruppe i Engle-bekrandsede Skyer paa den skuffende lyseblaae Himmel, i det den jager hele Templet frem, som om man langt bag ved samme saae ud i den frie Luft, den yndigste Virkning. Orgelet stemte til det Øvrige, det tonte allerede for Synet. Lyst og klart var det overalt, som om en Guddom var nærværende.

Det var godt, at min Fortvivlelse fandt Tilflugt i denne Kirke. Dens skjønne Deles Symmetrie bragte mine Livsaander igjen i Rolighed. Levende Ynde vækker Lidenskaberne; livløs Sjønhed dysser dem igjen i Søvn. Skjønhed og Ro ere hinanden saa nær, som Lys og Varme; Orden er deres Ild. Det er umuligt at fortvivle efter Regler. Og midt i Orden, omgivet af rigtige Forhold, forvandles Gemyttets Brøk lidt efter lidt til hele Tal, i det mindste til Decimal-Brøk. Som de fraadende Bølgetoppe flades under Olien,*) saa lægge sig de brusende Sindsbevægelser i Skjønheds Ly. Jeg samlede her igjen de adspredte Tanker, dæmpede de heftige Følelser, Forstanden kom til-

*) En hollandsk Sydfarer (har jeg læst et Steds) udkastede i Storm endeel Olie, og Brandingen, som hindrede ham Landgang, lagde sig.

bage, og Styx blev Rhin igjen. Det var en egentlig Opbyggelse.

Udvendig er Kirken endnu ikke ganske færdig. — Den fuldendte Portal var dens Indvendige værd. Jeg forlod den med megen Høiagtelse for Bygmesteren, og beklagede kun, at den ingen Plads havde.

Paafuglen.

Jeg samledes med Adams og Sparzet om Aftenen ved Table d'hôte. Selskabet var yderst interessant — Verten, Herr Pahl, en særdeles godlidende Bacchus. Med Glæde erfarede jeg, at Geheimeraad Forster, som Jacobi havde givet mig et Brev til, og som man paa Torveskibet havde sagt bortreist, var kommen tilbage. Man seer dog gjerne en Mand, der har reist rundt om Jorden — en levende Maane. Jacobi og Andre havde desuden fortalt mig saa meget Skjønt om ham, at jeg gjerne havde seet ham, var han og uophørligen bleven siddende ved sin Pult.

Jeg havde ikke lidet forkjølet mig paa mine mange Pillegrimsvandringer. „Har De ingen Costheimer, Herr Vert?" — „Hochheimer! vil De sige," — Nei! Costheimer, ægte virkelig Costheimer?" — „Hvorfor ikke? jeg har alle mulige Rhinskvine." Kellneren kom strax med en Flaske. Aldrig havde jeg smagt en Viin, som denne. Costhimes Skaal! Pantaleons Skaal! Rhinens Skaal! og atter Costhimes Skaal! „Hun var altsaa fra Costheim?" spurgte Adams, „kommer Du maaskee derfra?" — „Ak!" svarte jeg, „paa Rhinbroen stod: NON PLUS ULTRA." Han forstod mig. Vi klinkede.

„Det er sandt!“ sagde En i Selskabet — fra Berlin — „man lever dog ingensteds paa Jorden bedre end her i „Maynz! Man har alle Livets Fornødenheder i Overflod, „ypperlige Frugter, den fortræffeligste Viin, de deiligste Egne, „den skjønneste Flod i Europa til at seile videre paa, smukke „Piger, en Vert som Herr Pahl, Aflad saa meget man be„høver, og, kort sagt, Alt, hvad man vilde ønske sig.“ Vi istemte Alle hans Lovtale: „Mayences Skaal!“

„Tilforladelig! det er, som om Rhinen bragte Sydens Liv og alle Sydens Fortryllelser med sig, og paa eengang stod stille her, for at dele dem med Maynen,“ sagde jeg.

„Skade!“ sagde en indfødt Maynzer, „at den virkelig staaer stille; at Handelen ikke bedre holder den i Gang. Maynz kunde være den meest blomstrende Handelsstad i Tydskland, hvis Regjeringen“ .....

„Ak! lad os ikke tale om Regjeringen!“ afbrød en Anden.

„Frihedens Skaal!“ raabte Adams. Man klinkede.

„Rettere sagt: hvis Catholicismen“ ..... begyndte en Fjerde, for at fortsætte Maynzerens Betragtning.

„Ak!“ raabte jeg, „Catholicismen har og sin skjønne Side! I visse Maader ere vi alle catholske, jeg for min Part, saa længe den bliver i Chorene“ .....

„Den gaaer videre!“ meldte en Femte: „Et Selskab af adskillige Familier fra Geneve vilde for nogen Tid siden nedlade sig her, for at bringe Industrien op og Handelen i Gang; de forlangte kun, som billigt var, deres egen Kirke; men det blev dem allerchristeligst afslaaet, og Projectet gik overstyr. Nei! man er intolerant her i Grunden.“

„Det er bedrøveligt,“ sagde vi, „Tolerance er allerede slem nok! — Men lad os ikke see paa Paafuglens Been; den har saa deilige Fjædre! Med Tiden faaer den

vel og andre Fødder at gaae paa! Lad os nyde det Gode, vi har! Paafuglens Skaal!

„Apropos, da vi tale om Paafugle," meldte en lille buttet Pfalzer — „Jeg gad vidst, hvorledes det i dette Dieblik seer ud i Frankerig"......

„De forvexler Paafugle med Papegoyer!" indfaldt En, som gjerne vilde være vittig, „koste hvad det koste vilde" — (Ingen klappede).

.....„Som det kan gaae i en Revolution," svarte en fornuftig Mand: „afskyeligt og yderst beundringsværdigt! Fælt, for saavidt den uoplyste og fordærvede Pøbel, den natligste Deel af Nationen er løsladt — og herligt, for saavidt enkelte Personers fortrinlige Kræfter pludselig ere blevne electriseerte til brændende Lys for Fædrelandet og Verden."

„Hvad Enden vil blive paa alt dette?" — Saa mange Meninger herom som Physiognomier!

Vi underholdt os om de sidste Optrin: Neckers Tilbagekaldelse — de fire hundrede Tusindes Vive la liberté! vive la Nation! — Kongens Broders, og adskillige andre Tyrannisters Flugt — og især den nys ankomne gyselige Beretning om det opbragte Folks Rasen imod Kornpugerne*) — trøstende os med, at Mænd, som Necker, Bailly, Lally Tolendal, la Fayette, Pethion, Bispen af Autin,**) o. desl. lyste for den vildfarende Mængde i dette Mørke. — Vi klinkede til seent ud paa Aftenen.

---

*) Foulon og Berthier.

**) Talleyrand.

Serenaden.

Jeg gik i Seng, som om ikke Søvnen selv, men hans Broder ventede mig. Saa mange Følelser, saa mange Phantasier, saa mange Ideer havde strømmet gjennem mit Hjerte og Hoved i de sidste atten Timer, at jeg syntes at have lagt et heelt Liv tilbage i denne Dag. En Galeislave kan ingensinde have lagt sig mattere til Hvile. Med alt det havde mit Hoved neppe naaet Puden, før jeg maatte op igjen.

En Alarm paa Gaden, som om man bestormede Huset, forstyrrede vor Ro. En Ambassadeur, jeg veed ikke hvem, havde i Sinde at myrde sin Kudsk, der af alle Kræfter satte sig imod dette Foretagende. Ved denne Leilighed kom endeel af de Sammenstimlede ligeledes hinanden i Haarene. Tummelen tog Overhaand. Langt om længe blev det stille igjen. En Musik begyndte. Vi lode Kelneren opkalde, for at oplyse os om, hvad alle disse Optog vilde sige. Han gav os al den Underretning om Slagsmaalet, vi ønskede — og hvad Instrumental=Musiken angik, da opførtes den, sagde han, til vor Naboerskes Ære, et ungt Fruentimmer af ualmindelig Skjønhed. En Serenade altsaa? — Netop! en Serenade! — Nu var det mig reent umuligt at sove. — Jeg havde saa tidt, saa længe ønsket at høre en Serenade! Hvad er skjønnere, naturligere, eventyrligere, mere fortryllende end en Serenade? Hvorledes kan Kjærlighed yttre sig passeligere? hvorledes kan Musik anbringes bedre? Seline stod atter for mig i Costhimes Dragt. Jeg slog en Overkjole om mig, aabnede Vinduet, og skrev i Klangen:

Lyt! Elskede! lyt!
Hør, Kjærlighed kalder
Den blomstrende Alder!
Før Bladene visne, før Sneen den falder,
Lyt! lyt!

Kom, Elskede! kom!
Kast om dig din Kaabe!
Hør Kjærlighed raabe:
Naar lønnes min Troskab? hvor snart tør jeg haabe?
Kom! kom!

Luk Vindvet lidt op!
Skue ned paa den Vange,
Hvis bævende Sange
Saa bønligen nynned' alt hundrede Gange:
Luk op!

O salige Ru!
See! Stjernerne svinde,
O elskte Veninde!
O bliv! lad din aabnede Himmel dem blinde
Endnu!

Blik ned! det er mig!
Jeg elsker! jeg elsker!
Jeg elsker! jeg elsker!
Jeg elsker! jeg elsker! jeg elsker! jeg elsker
Kun dig!

Luk Vindvet igjen!
Forkjøl dig dog ikke!
Kun nok et Par Blikke!
Hav Tak da, du Søde! — glem ikke! glem ikke
Din Ven!

Nok eengang! Farvel!
Blik til mig i Drømme,
Som Kjærlighed sømme!
Sov sødelig sagte! drøm salige Drømme!
Sov vel!

Tilbageblik paa det Forrige.

Skulde jeg slette det Altsammen ud igjen? — Leve vi ikke i en alt for fornuftig, sindig og alvorlig Tid, til at opholde hinanden med spøgefulde Smaating? — Hvad er det Andet i Grunden end blot Spilleværk, hvad jeg nylig har sammenskrevet under Rubriken Maynz? — Har man ikke alt meer end Læsebøger nok for Børn, om hvis naive Forfattere Fader Gleim saa naivt siger:

„For Glutter skrive vi, og skrive ret som Glutter?“*)

Jeg veed for det første intet Andet at svare herpaa end følgende:

„Ingen kan gjøre sig en Alen høiere, end han er!“

„Hver Fugl synger med sit Næb!“

„Den, som til Sjællandsfa'r er skabt, bli'er aldrig Jyde!“

„En brøler, som en Tyr, En bræger, som et Faar.

„En skabt er til Paryk, og En til eget Haar.“

Og altsaa — i Følge den hellige Regel: Skomager, bliv ved din Læst! — det jeg skrev, det skrev jeg.

Imidlertid turde de foregaaende lave, kortnæbbede, egethaarige, barnagtige, Sjællandsfar-Capitler være saa langt fra de sletteste i min Labyrinthbeskrivelse, at de maaskee snarere, naar man ret seer sig til — just af den Aarsag, at jeg deri saa strengeligen har holdt mig til min Læst — ere de bedste. Lad os et Par Øieblikke alvorligen undersøge Sagen.

Det kommer an paa, om jeg virkelig i de omtvistede Stykker har ført mine Læsere omkring i Maynz, eller med

---

*) Eller vil man ikke spørge med een af vore vittigste Skribentere: „naar vil Forfatteren af Ungdomsarbeiderne engang høre op at være ung?“

andre Ord, om der virkelig er noget Maynzisk i dem, og saa meget, som jeg var istand til at give. Den tildeels stiltiende, tildeels offentlige Contract, jeg har sluttet med Læseren, fordrer hverken meer eller mindre end dette.

Nu havde jeg rigtignok bogstaveligere og haandgribeligere kunnet rede mig ud af Sagen, ved at tælle og udmale de adelige Paladser, de tolv Kirker, de ti Klostere, og de tredive Tusinde Indbyggere, hvoriblandt der ere sex Hundrede Geistlige — ved at angive de store Fæstningsværkers nærværende Tilstand, og Antallet og Ælden af de Skrog, paa hvilke den lange Bro over Rhinen til Castel ligger — ved at forklare hvad et Vicedom eller Bizthum, et Kellerie, Capitular- og Vicellar-Poster ere og indbringe — ved at undersøge Churfyrstbispens Erzcancellariske Indflydelse, og blande mig i Striden: om Maynz tilforn har været en fri Rigsstad, eller ikke? (Enten den har været det, eller ikke, burde den være det i mine Tanker) kort sagt — ved at beskrive eller blot udskrive, hvad man kan læse i mangfoldige andre Bøger, der grundigen handle herom. Men naar jeg nu endelig havde bragt dette alvorlige Arbeide til Ende (Compileren er ikke nær saa stort et Hexeri, som de Herrer Compilatorer ville indbilde os) havde jeg da virkelig opfyldt min egentlige Contract? havde jeg viist mine Læsere Andet af Maynz, end hvad Andre enten have viist, eller kunde vise dem? Desuden, har ikke enhver Stad i Europa Paladser, Kirker, Indbyggere, o. s. v.?

Derimod — du, som har Øie for mere end Bogstaver; du, som kan gribe med meer end Hænderne! troe mig paa mit Ord: du har været med mig i Maynz!

Ikke, som om heri var ringeste Værdskyld paa min Side. Reisende af dette Slags have ingen egen Fortjeneste. Alting

tilhører Naturen i, under, over, rundt om Sommerfuglen. Den er som den er, og Symbolet paa Opstandelsen kan ikke tilregnes den; den udvikles af Ormens Svøb og flagrer om i Solstraaler, uden at tænke paa Palingenesie.

Der ere Steder paa Jorden, hvor man, uden at vide hvorledes, bliver Ugle; andre, hvor man bliver Bi; andre, hvor man bliver Skade; andre, hvor man bliver Fisk; endnu andre, hvor man bliver blot Plante, og paa visse Høider har man Umage med at skjelne mellem sig selv og Ørnen. En Reise rundt omkring paa Jorden i alle Climater og Selskaber vilde være en fuldkommen Metempsychose. Var det Catholicismens, Costhimes, eller Luftens Skyld, at jeg i Maynz blev Sommerfugl? jeg veed det ikke; men det veed jeg, at jeg havde groveligen forløiet mine Læsere, hvis jeg her havde bragt mindste Fjæder af Minervas Fugl i Erindring.

For at bruge en anden Lignelse, synes mig, at man, ved at overlade sig til Naturen, ved at følge den overalt Haand i Haand, og aldrig forhærde sit Hoved eller Hjerte mod de lette Slag af dens Talisman, vexelviis bliver Yngling, Mand og Olding — og fornemmelig, hvor det gjælder om blot Nydelse, Moerskab eller Glæde: Barn. Paa vor Vei gjennem Rummet gjennemgaae vi, ligesom i Tiden, alle Aldere. Og i mine Tanker er den Alder, Naturen i slige Øieblikke hentryller os i, bestemtere og væsentligere, end den saa kaldte virkelige, der ikke beregnes efter Følelser, men efter Dage. Naar jeg undtager

„— den Tid, da jeg var meget lille,
Min hele Krop var kun en Alen lang —"

har jeg ingensteds følt mig yngre end her:

Min hele Sjæl var kun en Alen lang.

Og — som sagt — jeg kunde ikke gjøre den længer. I

min Dagbog havde jeg rigtignok kunnet oge et Stykke til; men det vilde jeg ikke. Jeg trykte det af, som det var, paa Papiret.

„Og er det ikke smukt, saa er det ganske sandt.“ —

Saa barnligt, saa kjærlighedsfuldt, saa catholskt, saa umathematiskt var det i Maynz. Reis selv derhen — men uden Paryk! — og finder du intet Lignende, saa slaae en Streg over min hele Beskrivelse. Men — som sagt, uden Paryk! eller, hvad der vil sige det samme: ung endnu, og Barn i visse Dieblikke maa du være. Jeg veed ikke, om min Labyrinth er Helvede nærmere end Paradiis; jeg befrygter endog, oprigtig tilstaaet, det første; thi formodentlig vil Ingen finde den saa moersom og behagelig, som Mange ville finde den modbydelig og kjedende — men i een eneste Ting kan den dog lignes ved Himmeriges Rige, deri nemlig, kjæreste Læserinder og Læsere: at uden I blive som Børn, komme I egentlig aldrig ret ind deri!

Dette maa være nok eengang for alle, til Undskyldning for mine Smaaspilleværker. Ogsaa haaber jeg, at alle de adstadige og alvorlige Herrer, som tage Forargelse af ethvert Krumspring og den mindste Kuldbøtte, allerede, her i det mindste, for bestandig have forladt mig. Jeg kan nu temmelig tydelig forestille mig alle mine overblevne Medreisende: Lutter Børnliller, som inderlig elske hinanden, som overalt, hvor der er Solskin, ere hjemme, som græde af Glæde, og smile med Taarerne i Dinene, gjerne, trods en Smule Fingerbrænding af den nære Nælde, plukke den lille Martsviol, og — fryde sig selv over ingen Ting i Mangel af Lidet!

Atter en knuget, skuddet, i overflødig Maade tilmaalt Dag! I Selskab med Geheimeraad Forster, Consistorial-

raad Zöllner (Kongen af Preussens Efterfølgers Skriftefader) og nogle andre Maynzere og Berlinere, som med yderlig Gjestfrihed og Artighed modtoge og beværtede os paa Gjestgivergaarden, have vi beseet Residentsslottet Martinsburg og Lystslottet Favorite. De prægtige nye indrettede Værelser, med den kostbare Speilsal og Badestue i det første, fornøiede mig ikke saa meget som Udsigten over Rhinen og Maynen fra det sidste. Jeg har hidtil ingen Idee om en yndigere Beliggenhed. Det var den skjønneste Dag. Selskabet var muntert, levende, selskabeligt, som faa Selskaber ere. Vi legte i Haven med Blomsterne, Buskene og Træerne, som Børn. Zöllner, en saare folkelig, godlidende, samqvemmelig Mand, var særdeles oprømt, og fortalte løierlige Anecdoter med en ganske egen jovialsk Salvelse. Hans Væsen erindrede mig levende om de fleste Melodier i de Schulziske Almuesviser. Let, blødt, rundt, naturligt og lutherisk-kraftigt. Forster, en lille, letforflyttelig, vever og pirrende Person, med Alvor paa Panden, Skarpsind i Øiet, og Kjærlighed rundt om Læberne, indtog mig aldeles. Jeg talte med ham om Alt, undtagen om hans Reiser; men den Bereiste fremlyste overalt i umiskjendelig Humanitet. Han forekom mig den personificeerte Cosmopolitisme. Det var, som om Selskabet endnu var fuldstændigt, naar jeg var ene med ham.

Vi underholdt os fornemmelig om hans Ven Jacobi, om den forrige Konge af Preussen, om Tydsklands Litteratur og Smagens nærværende Polhøide. Inderlig glædede det mig, her at finde den Konstdommer, jeg søgte. Udelukkende, sagde han, maa man beundre og nyde hvad der er skjønt og godt i Vest og Øst, Syd og Nord. Biens Smag er den sande. Forskjellighed i Sprog og Clima — Nationalforskjellighed bør ingen Indflydelse have paa min Interesse

for det Skjønne og Gode. Det Fremmede støder Dyrets, ikke Menneskets Smag. Dyrisk er Fordømmelsen af Voltaire, for Exempel, i en behagelig Sammenligning med Shakespeare eller Klopstock — eller Fordømmelsen af disse i Sammenligning med hiin. Man har Uret i at forlange Pærer af et Æbletræ, og det er latterligt at forkaste Æblet, fordi det ikke er Pære. Den hele Natur lærer os denne æsthetiske Tolerance, og dog ere vi ligesaa langt derfra, som fra Samvittigheds Frihed. Vi plante hvide og røde Roser i det samme Bed; men hvo sætter Messiaden og Henriaden paa samme Hylde? Den, der hverken læser den ene eller den anden.

Den sande Religion tilbeder Gud; den sande Smag beundrer det Skjønne, uden Hensyn paa Personer eller Nationer. Tydsk? Fransk? Italiensk eller Engelsk? Ligemeget! Kun intet Maadeligt.

Mit Ansigt blussede — jeg gav ham Haanden — Det gjælder om meer end Poesie! sagde jeg. — Om al Konst! sagde han. — Om alt Menneskeligt! forenede vi os begge.

Fordømte Mageligheb, som hyller vor Aand i den første den bedste Regnkappe, uden at alle Solstraaler formaae at lokke os ud deraf, end sige tage en anden paa! Den pure pute Nationalist er en Snegl, der evig bliver i sit Sneglehuus. Psyche fik Vinger til uophørlig, til evig Flugt — vi bør ikke indspærre hende i noget Buur, var det end nok saa rummeligt.

Han fandt, at Lessing selv havde gjort det franske Sprogs fornemste Repræsentant Uret, og Claudiusses:

„Voltaire siger, at han græder,
„Og Shak'spear græder virkelig.“ —

syntes ham, som hiint:

„Meget Skjønt og Nyt har Herr Arouet sagt: kun „Skade, at det Skjønne er ikke nyt, og det Nye ikke skjønt" — mere vittigt end grundigt. Engellændere finde, at Shakespear, og Tydskere, at Lessing virkelig græder; Franskmanden finder det samme om sin Voltaire. Men hine græde for hele Verden, paastaaer man — denne kun for sit Folk. Hvad de Franske kalde Le Nord er rigtignok et temmeligt Stykke; men dog ikke hele Verden! Frankrig kalder Tuden hos den Ene og Flæben hos den Anden, hvad vi kalde Graad. Den almindelige Forseelse stikker deri, at man ikke sætter sig ind i det Folks og det Sprogs Charakteer, i hvilken og for hvilken der græ
des.

Man bør være Englænder, naar man læser Shakespear,*) Tydsker, naar man læser Klopstock, Franskmand, naar man læser Voltaire. Den, hvis Sjæl ikke kan afkaste sin særegne Nationaldragt, og saaledes iføre sig en anden, bør ikke læse, end sige bedømme fremmede Snilleværker. Han vil see Maanen om Dagen og Solen om Natten — den første uden Glands, og den anden aldeles ikke.

Vort Selskab blev formeret med tvende Damer, og derved fuldkommen behageligt; thi hvad er det bedste Selskab uden Menneskehedens bedste Deel, det smukke Kjøn? Forsamling — høit Samqvem!

Det eneste Ubehagelige ved al Reisen er det evige Farvel, man hvert Øieblik maa gjentage — ofte, naar man endnu ikke ret har udsagt sit Hoveds eller Hjertes God Dag! Imidlertid, uagtet denne Ubehagelighed virkelig er den eneste væsentlige, nødvendig med Reisen forbundne, jeg kjen-

*) Rigtignok staaer denne Herlige saa høit paa Geniernes Trappe, at det synes, som om blot almindeligt Hoved og Hjerte og den maadeligste Oversættelse behøvedes, for at udmærke ham blandt alle.

der, forsødes den dog, ligesom alle andre, deels ved Vanen, men fornemmelig ved den Omhyggelighed, Aarvaagenhed, og Anstrengelse for Dieblikkets fulde Nydelse, den lærer os, og hvorved vi, saa at sige, skabe os en ny Almanak, hvoraf den almindelige Calender er et blot summarisk Udtog. I een af dens Uger ere allerede 365 Dage. Det er utroligt, hvor langt Mennesket kan trække sin Tid ud, naar det gjør sig ret Umage med Spindingen af dens fine Hør;*) men i Almindelighed lader man Tenen snurre saa hurtig, at det bliver, istedet for lang og tynd Traad, tykt, snoet, og kort Seglgarn. Ikke sjelden nikker man saa stærkt ved Rokken, at Hænderne falde ned i Skjødet, og hele Totten gaaer i Løbet. Man anklager da den ofte uskyldige Clotho og den altid uskyldige Atropos, og glemmer, at Lachesis alene har Skylden.

Hvad der paa en Reise fornemmelig letter den Sidste Arbeidet, er Tilsidesættelsen af de mange, fordærvelige Præludier og Ritorneller, hvormed Conversationsmusiken i vore hjemlige Selskaber uophørligen begyndes og endes, uden egentlig Midte-Indhold eller væsentlig Fortgang. Foruden de almindelige Indtrædnings- og Bortgangs-Complimenter — hvilken sammensurisk Klingklang af den fine Levemaade, den gode Tone, og den fornemme Smag nødvendige Phraser! Først en neppe lydelig Summen af — Himlen veed — hvilke Hilsener — dernæst en noget lydeligere Befindendes Forespørgsel — derpaa uendelige Variationer af den hele

*) Med den grove gaaer det ikke saa let an. Somme Menneskers Forestillinger ere endog Blaar; det er da reent fatalt, og man kan i dette Tilfælde ikke uden Ubillighed forlange fiint Spind af dem. Men hvad skal man sige om dem, hvis Clotho (Opdragelsen) ikke har forsynet dem med Andet end grov Hamp eller Hampeblaar? Er det et Under, at deres Liv bag Ploven eller foran Thronen i det høieste bliver Revgarn eller Hummelfække?

eller halve Linie, som staaer i den Uge af Almanakken: Koldt! varmt! vindigt! fugtigt! Regn! Solskin! stærk Blæst! meget mildere Luft! — eller hvad det kan være — endelig endeel historiske Gjentagelser af de Dagens Begivenheder, hele Selskabet enten veed, eller ikke behøvede, eller ikke burde vide — tilsidst et Crescendo af tomme Bemærkninger over betydelige, eller fulde over ubetydelige Ting! Den arme Synder, som ikke har lært alle disse Conversationsphraser udenad, som blues ved at begynde sin Samtale med Ronsens, som troer, at Mennesket i intet Dieblik bør være blot Pappegøie, er ilde faren — hvorledes han og bær sig ad, bliver Tiden ham for kort, og derved kjedsommelig lang; tier han og indskrænker sig til blot at høre, veed Himlen, at han ligesaa godt kunde sætte sig ved et Gadekjær, og taler han, prostituerer han sig omtrent som Virtuosen, der begyndte at spille sit Parti, medens hele det øvrige Orchester endnu kun stemte. Med faa Ord, vore tankevexlende Selskaber hjemme ere skjønne Bind uden Bøger, høit Titelblad, Dedication, Fortale og Bagtale — altid uden Text.

Paa en Reise derimod gaaer man strax til den raae Materie, og lige til Texten. — Man veed paa begge Sider, at den nære Skilsmisse, den usandsynlige eller vidtudseende Gjenkomst ikke tillader at articulere saa længe uden at tale, og stemme saa længe uden at spille. Man tager Bogen fat, som den kommer af Pressen, og læser den uindbunden. Conversationen anrettes uden Hoved og Hale, og Maaltidet er saa meget bedre, som det er kortere. Her gjælder Oversættelsen af „Medium tenuere beati:" Mellemstykket er det bedste. *)

*) En anden Sag er det, naar man reiser, enten for at lære den saakaldte Levemaade, eller — for at vise sin.

Den velsignede Uafhængighed bidrager og ikke lidet til den kjærnefuldere Underholdning paa Reiser. Man frygter ikke saa meget at støde i det Uvæsentlige, og støder derved mindre i det Væsentlige. Meget skrives gjensidigen paa Nationalbrugens Regning, og selv det, der vilde mishage hos en Indfødt, kan derved blive interessant hos den Fremmede.

Trods hiin bestandige Afskedstagen altsaa, finder jeg Omgangen med Mennesker paa en Reise ulige nyttigere, behageligere og i det Hele mere tilfredsstillende end den almindelige Omgængelse med hinanden hjemme. Har man hinanden i kortere Tid, saa har man hinanden desto fyndigere — besidder ikke blot, saa længe det varer, men nyder hinanden; og hvad der tabes i Længden, erstattes rigeligen igjen i Breden af den fælleds Meddelelse.

Jeg veed ikke, hvad der ellers kunde have trøstet mig, ved saa snart at maatte forlade Forster.

Udtoget.

Regjeringsraad Crome, som vi havde forfeilet i Giessen, fandt vi her. En hurtig, omladen, jovialsk Mand med overordentlig flydende Tunge. Visse Menneskers Underholdning er som stillestaaende Vand; andres liig en sagteflydende Flod; hans var en stridtrislende Bæk. Havde han ikke talt Tydsk, havde jeg holdt ham for en Franskmand.

Mere for at overbevise os om Virkeligheden af alle de Besynderligheder, man fortalte om Baron Tinnewald, end fordi disse i sig selv interesseerte os, gik vi hen at besøge ham. Hans Udseende, Væsen, Tale, hans Have og øvrige Herligheder overtraf uendelig vor Forventning. Han selv forekom mig saa forrykt, som man kan være det, uden at

have tabt Evnen at tælle til fem, eller at skjelne mellem Sort og Hvidt; udrustet imidlertid med saa mange Talenter, som uden Fornuftbestyring kunne bestaae sammen. Næsten alle de Fortrin, som charakterisere vor Slægt, besad han i høi — men tillige, om man kunde bruge dette Udtryk, i allerskjeveste Grad; en fuldstændig Carricatur af et tænkende, dannet og oplyst Menneske. Hundrede forskjellige Sværmere, Charlataner og Skrueløse vilde i hans Person finde deres enkelte Stykker samlede i een Sum. Jeg havde hidtil ikke troet, at een eneste Hjerne havde Rum til saa mange falske Begreber. Efter to Timers Samtale, hvori han efterhaanden udkrammede sin Theologie, sin Philosophie, sin Moral, sin Æsthetik, sin Naturlære, sin Astrologie, sin Alchymie, sin Tonkonst, sin Lægekonst, sin Bygningskonst, Havekonst, Farvekonst og Tusindkonst, var jeg til fuldeste Tilfredsstillelse overbeviist om, at han var en levende Encyclopedie af Vildfarelser, en sand Universal-Galning.

Hans Residenz (Huus og Have paa, under og over Jorden) var og ikke blot en Daarekiste, men en fuldproppet Daarligheds-Kasse. Fast Alt, hvad Vanvittighed kan optænke, Talent og Flid udføre, og Smagløshed fuldende, fandtes her; alle Konstens Udsvævelser og Vanskabninger, fra de fineste Filigranter i Van der Wersfts til de groveste Ægipaner i Rubens's Smag. Hans Clavecymbal-Orgel, som efterhaanden, eller naar han vil, paa eengang klinger, rasler, synger, piber, fløiter, klukker, trommer, brøler, tuder, tordner, er det Mindste af alt dette. Haven, som under eet Register er inddeelt i den komiske, den tragiske og oeconomiske, efter et andet i de fire Verdens Dele — (jeg bad ham være betænkt paa den femte; han lovede mig det) — efter det tredie i Himmerig, Helvede og Skjærsild — indeholder i et Rum saa stort omtrent som

Ufeldsplads, efter hans Forsikkring, Alt, hvad Europa, Asia, Africa og America har at opvise i Planteriget. Vist er det, at den bizarreste Samling, den barokkeste Miskmask af allehaande Værter og Misværter, Vandspring og Brønde uden Vand, Figurer uden Bagdeel, livløse Tobaksrøgere, og, Himlen veed, hvor mange paa hinanden hyppede, med hinanden contrasterende Vanskabninger gjør, at man troer sig forflyttet til Drømmenes phantastiske Rige, og at man næsten taber baade Hukommelse og Dømmekraft i dette Vankonstens og den mishandlede Naturs smagløse Chaos. Ved Enden af Haven er en Eremitbolig — Eremiten selv er en af Træ, Skind og Glas med afskyelig Naturnærgaaenhed eftergjort Munk — med Alt hvad en Eremit bruger, kun i en ganske anden Materie end den naturlige. Om jeg mindes ret, sad han og læste i en Bog af Flesk, med Ost af Steen, Brød af Træ, og Vand af Papir for sig. Her var Nedgangen til Mørkets Boliger; vi kom gjennem en Løngang under Jorden dybt ned i det Allerhelligste, hvor en Liigsteen hævede sig, og vi saae — Baron v. Tinnewalds salige Ven, udstrakt, med opspiilte Øine — tilforladelig død og tilsyneladende levende. Dette uventede Syn opvakte virkelig Gysen. Imidlertid lod det til at ærgre Herr Baronen, at vi ikke faldt til Jorden i et Slag derved. For at trøste ham, tilstod jeg, at jeg virkelig følte et Slags Mavekrampe. Han forrettede derpaa sin Andagt, som han ingen Dag forsømmer. For at vænne sig til Døden, sagde han, havde han alt i mange Aar hver Nat siddet her og underholdt sig med sin balsameerte Ven i det mindste to Timer. Han fortalte mig (som han havde meest Fortrolighed til, da jeg aldrig, som de Andre, tillod mig at lee) denne Vens og hans egen Historie; men saa mystisk og apocalyptisk, at jeg ikke forstod det Mindste deraf. Da vi kom op igjen, og, o Trólddom!

befandt os paa et ganske andet Sted, end vi havde formodet, forsikkrede han, at vi endnu ikke havde seet Alt, men at det ikke heller var muligt; at vi imidlertid havde seet ulige mere end de fleste Reisende fik at see. Jeg takkede ham med en Strøm af Beundring; men, føiede jeg til, to Sjeldenheder, Deres Excellence! har jeg dog savnet, før at gjøre Deres sjeldne Verden fuldkommen: En Pyramide saa grov og stor som alle de ægyptiske tilsammentagne, og en fuldstændig Eqvipage med alt levende og livløst Tilbehør, saa fiin og lille, at en Loppes yngste Føl kunde trække den.*) Han bukkede sig med et Smiil, som viste, at han forstod og flattede det uhyre i Complimenten. Sparzet og Adams sagde ham endnu langt overdrevnere Smigrerier, som han alle modtog med majestætisk Tillid og Velbehag.

Som denne Tinnewaldske Have, tænkte jeg, maa vor Jord see ud i en satyrisk-komisk Seraphs eller Solbeboers Øie, naar han i et Spleen-Moment (forudsat, at en Engel kan plages af denne Engelske Uleilighed) seer den gaae forbi sit aabne Vindue, belæsset med alle sine Throner, Bispestole, Raadstuer, Universiteter, Fredsarmeer, Toldsteder, Herregaarde, Slave-Ladninger, Adelsvaaben og øvrige Urimeligheder. Vore Satyrskrivere have digtet om Maanen, at al den Forstand, som tabes her paa Jorden, gjemmes der; min Sol-Ariost vilde maaskee sige om Jorden (hvad jeg lille bitte Jordborger fandt passende her i mindre Forhold), at al den Vanvittighed, hans lyse Klode uddunster i de saakaldte Solpletter, nedfalder og distilleres hos os. Man behøver ikke at bereise vor hele Million af Fristater,**) vilde han slutte, for at lære at kjende alle de deri spredte Daarlig-

*) Man har for længe siden seet en saadan, som en fuldvoxen Loppe kunde trække.

**) I Solen har man ingen Monarchier.

heder; naar man har seet hiin lille Sperevip-Planet, har man nok! —

Sandelig! jeg vil fra dette Dieblik af paa min hele Reise aldrig mere spilde min Tid med Betragtninger af de almindeligste saakaldte Seeværdigheder, i det mindste vil jeg ikke gaae hundrede Skridt, eller give een eneste Skilling derfor — Tak skee Baron Tinnewalds Udtog.

De tre Dage, vi havde tilbragt i det moersomme Maynz, forekom mig, i det vi kjørte ud af Byen, tre Minuter, ligesom de siden efter indtil nu syntes mig tre Maaneder. Den yndigste Beliggenhed, Indbyggernes fyrige, muntre Udseende, de deilige Fruentimmer — og jeg kunde lægge til, Erindringen om Drusus, som her anlagde eet af sine Rhin-Casteller, og af hvis Monument der endnu staaer en Levning, bestemte mig til, iblandt de tydske Stæder, jeg havde seet, at give Maynz Prisen. Maatte den der allerede kjendelig tiltagne Oplysning, hvortil et ypperligt indrettet Læsebibliothek udentvivl ikke lidet bidrager, meer og meer udbrede sig, og engang forjage alle catholske Chur-Dunster! —

Worms.

Paa den yndigste Vei, ved Foden af de paa høire Haand henglidende Høie, ved Siden af den os stedse modende, hilsende, forbigaaende Rhin, mellem lutter Viingaarde, Blomsterenge, frugtbare Marker og afvexlende Nøddeskove, som gjennem en Række af i hinanden løbende Haver, kom vi om Middagen til denne gamle Rigsstad, som jeg halvtredie hun-

vrede Aar tilbage i Tiden kjørte ind i. Jeg kunde ikke bare mig for nøiere at betragte dens Tagstene, end jeg nogen Tid før havde betragtet nogen anden Stads. Luthers Aand omsvævede mig.

Noget før man kommer til den i Krigen ødelagte Stad Oppenheim, hvis halv nedrevne Mure erindrede os Ludvig den Fjortendes, Louvois's og Melacs Grusomheder, har man fra Veien, der løber om Afhanget af et Viinbjerg, en Udsigt, der endnu langt overgaaer den fra Favoriten ved Maynz. Hvorledes Mennesker ordentlig kunne myrde hinanden efter Takten, begriber jeg overalt med megen Møie; men hvorledes det er muligt at føre Krig i denne Egn, begriber jeg aldeles ikke; Politiken, for hvilken intet Ondt er umuligt, kan alene forklare dette Særsyn. Den har gjort dette Land, som af Naturen syntes bestemt til en almindelig Dandseplads, til et næsten bestandigt Krigstheater. Den evige Skjænden og Brænden har imidlertid ikke reent kunnet ødelægge det; Naturen har her været sine Voldsmænd voxen.

Fra Veien skraas over for den saakaldte Svenske Støtte (en Obelisk til Gustav Adolphs Erindring, der i Aaret 1631 her paa en Ladedør svømmede over Rhinen) seer man i den speilklare Flod adskillige yndige Holme smile som Børn i deres Moders Skjød. Det hele Landskab er saa stille indtagende, kjælent blidt og landligt rosomt, at Gemyttet, ved paa Synets dalende Vinger at overflagre dets Ynde, sagte hensynker i den barnligste Beundring. Det var mig, som om jeg i Engene og Viingaardene vilde lege Skjul med den milde, godlidende, Fortrolighed indskydende Strøm — som om jeg gad leget Nødder i Hænde med alle Træerne — og som om jeg var selv saa uskyldig, som da jeg red paa min første Kjephest. Jeg vilde fortælle hver grønnende, blomstrende, smilende Gjenstand mine Eventyrer,

og tilsidst, efter at have pludret og spøget mig træt med den hele livsalige Bred, lægge mig hen at slumre i Rhinens Arme, for at opvaagne til en skjønnere Dag. Paa et Sted, som dette, i en saadan Stemning begriber man, at Menneske-Hjerner og Menneske-Hjerter have kunnet falde paa at dyrke og tilbede en Flod — og forsones ikke alene med denne, men med alle sine Brødres øvrige Barnagtigheder.

Saaledes i Frugtbarhedens egne Spor, som om den personlig var gaaet foran, bestandig udtømmende sit altid gjenfyldte Horn paa den leende Blomstervei, kom vi under den syngende Kudsks glade Luftsmeldinger til Worms. Vi iilte strax op til det hellige Sted, hvor den uforfærdede Luther mødte paa Rigsdagen 1521 for Carl den Femte. Her stod han! sagde vi, og sank i Knæe under Forestillingens Vælde — Europas den Gang eneste værdige Repræsentant! med Millioner Brødres, med Aarhundredes Skjebne paa de Atlantiske Skuldre! Han følte, at talløse Slægters Frihed, Oplysning og Lyksalighed vilde falde, hvis han vaklede, og stod urokket som Klippen i Uveir, en ny, men fastere Petrus! Hvor hensank selv Lynildens Søn*) for hans kraftfulde Fremstand! Svimmelhøit fremragede hans himmelkronte Isse over alle de studsende Nærværende. Dolken faldt Morderen af den zittrende Haand, og Giftglasset sprang, et Symbol paa Pavens splittede Magt, paa Mørkhedens adspredte Vælde! —

Vi gik mellem Levningerne af de Franskes Ødelæggelse forbi den ærværdige gamle Domkirke, hvis fire Hovedtaarne synes at vogte den i Midten hvilende Kuppel, op til det bispelige Slot, fra hvis Høide vi lovede os en ualmindelig Udsigt. Den overtraf langt vor Forventning. Øiet svæver

*) Saa kalder Cervantes Carl den Femte.

her over hele den underliggende Stad og dens frugtbare Marker, over Rhinen og dens med Skove afvexlende Viinbjerge, over utallige Flekker og Landsbyer, indtil Darmstadt, Heidelberg, Speier, Landau, og Frankenthal, i Skyggen af Bjergveiens Toppe, Hartstrækningen, og det skymørke Tordenbjerg. Jeg glemte aldeles Udsigten fra Gleicherne, fra Borgen i Friedberg, og med den alle andre Udsigter over dennes uafseelige Pragt. Slottet selv havde for Resten intet Mærkværdigt.

Ved Gjestgiverbordet var Selskabet ikke synderlig interessant. Underholdningen var treven, kold og stiv. Den eneste, som fristede mig til at tale, var en gammel Munk med et sandt Lorenzo-Ansigt, som hjertelig deeltog i min Henrykkelse over Egnen, og især i mine Lovtaler over Vinen.

Udenfor Worms modtog os nye Fortryllelser. Alleslags Frugttræer: Æbler, Pærer, Valnødder, Morbær, Mandler legede rundt omkring os i venlige Grupper. Men Intet henrev os saa meget som Rhinens yndige Bugtninger, den vi endnu bestandig af og til opdagede paa venstre Haand. Snart forekom den os en spøgende Glut, snart en virksom velgjørende Mand, snart en forstandig og elskende Huusmoder. Erindringen af et Sted udenfor Oppenheim, hvor vi saae sørgelige Spor af dens Oversvømmelse, lode os blive staaende ved det sidste Billede. En Flod i et Land er virkelig hvad en Kone er i et Huus. Svulmer den op, gaaer den over sine Bredder, er den herskesyg, vil den glimre, kort sagt, overskrider den sine Grændser — ødelægger den Alt omkring sig, og nøgne, vantreve Værter sørge paa dens Kyster; bliver den derimod i sin Rende, flyder den sagtelig, uden Larm, vever og omladen i lettrillende Vover, blid og stille med hvert Øieblik til Smiil beredte Huller i Kinderne, kyssende, og ikke overfusende sin Bred — forskjønner, beriger og velsigner den Alt,

som den milde, venlige, huuslige Mage ved sin Mands Side i Kredsen af fyrige Sønner og blufærdige Døttre.

Saaledes var Rhinen her. Igjennem dens bestandig afvexlende Haver kom vi fra Worms over Frankenthal og Oggersheim, to artige Smaastæder, til det ved første Blik meget indtagende Manheim.

Manheim.

En skyllende Regn, hvis Heftighed jeg endnu ikke havde fornummet Mage til, modtog os i Porten. Det første, som i Vertshuset Prinds Carl faldt os i Dinene, var Skuespil-Placaten. Da Theatret var det, som her meest interesseerte os, iilte vi strax derhen. Anmeldelsen havde lovet Mariane, et Sørgespil i tre Acter af Gotter, og Pygmalion af Rousseau, sat i Musik af Benda; men i det Forhænget gik op, meldte en Skuespiller, at det sidste formedelst Herr Becks pludselige Sygdom ikke kunde gives. Vi fik i dets Sted en Farce, hvori Iffland, til Lykke, spilte Hovedrollen, og, til endnu større Lykke, extemporeerte det Halve.

Gotters Mariane er et meget maadeligt Theaterstykke. Dets Virkning svarede aldeles til den Idee, Navnet opvakte hos mig. Handlingen deri er yderst trivial, hele Fabelen til Ækkelhed forslidt i Romaner og Skuespil, og Catastrophen flau. Hvis der virkelig ere Charakterer i dette Stykke, saa faaer i det mindste ingen af dem Tid til at vise Tilskuerne, saa at sige, andet end Ryggen. Dialogen er det Eneste, som er noget værd, og Slutningen af anden Act gjør en ypperlig Virkning paa Theatret.

Iffland (Faderen) var ikke til sin Fordeel i denne Rolle. Man bemærkede imidlertid hans overordentlige Talent til Ondskabs og Lumskheds Efterligning. Frantz Moor i Røverne skal og være een af hans Mesterroller. Kydskheden i hans Declamation, den vise Afholdenhed i hans hele Spil røbede den øvede, tænkende og smagfulde Konstner.

Madam Ritter (Mariane) spilte med usigelig Flid. Omhyggeligt Studium var kjendeligt i hendes hele Declamation og Adfærd. Adskillige Repliker og Gebærder vare fuldkommen mesterlige, og ikke sjelden rørte hun til strømmende Taarer.

Den nye Skuespiller derimod, som spilte Waller, overdrev sit Spil i saa convulsivisk Stilling og Stemme, at jeg havde megen Møie med at udholde det. Hans Figur var heller ikke synderlig fordeelagtig. Da det imidlertid først var fjerde Gang han viste sig, er det muligt, at han med sin brændende Lyst til Theatret i Tiden kan bedre sig.

Madame Rennschub (Moderen) lod til at være uforbedrelig, da hun er en øvet Skuespillerinde. Hun har imidlertid det Fortrin, at see ret godt ud. Maaskee var det ikke hendes Rolle.

I det følgende Stykke var Iffland meer i sit Fag, og hans Genius kjendeligere. Han forestillede en narrisk Cantor med saa overvættes Munterhed og Lune, at man strax mærkede, det var i det Komiske, han egentlig havde hjemme. Alle de Øvrige i dette naragtige Stykke spilte godt. Hvad jeg meest beundrede, var den Anstand, alle Skuespillerne, naar jeg undtager den nye, havde paa Theatret.

Skuespilhuset er, som alle de offentlige Bygninger her, udvortes temmelig anseeligt. Indvendigt er det ikke meget forskjelligt fra vort Kjøbenhavnske, kun forekom det mig ulige rummeligere. Orchesteret, som tilforn skal have været det

prægtigste i Tydskland, er nu intet mindre end overordentligt.

Der var ikke mange Tilskuere, og ingen af de tilstedeværende Damer udmærkede sig ved overordentlig Skjønhed.

Gips og Marmor.

Den følgende Dag spiste vi med Baron v. **, en yderst elskværdig ung Mand, hvis Bekjendtskab vi havde Sparzet at takke, til Middag i Pfalzer-Hof. Det talrige Selskab her var meget oprømt. Rhinskvinen jog den ene Strøm af Ord oven paa den anden. Saa stille Conversationen havde været i Worms, saa larmende var den her. Over for mig sad en fransk Kjøbmand fra Rheims, en meget indtagende Mand. Han indlod sig i Samtale med mig om Kjøbenhavn, hvor han kjendte tre Handelshuse — meer end nok til gammelt Bekjendtskab! Vi gik sammen til det store Caffehuus, hvor vi med alle Tilstedeværende tabte os i de franske Aviser.

Jeg længtes efter at see den saa berømte Statue-Saal; og iilte derhen med de meest glimrende Forestillinger. „Ikke blot i Frankrig og Tydskland, nei selv i Ita„lien kjender man ingen Plads, hvor en saa rig Samling „troe og rene Gipsafstøbninger af de skjønneste græske og „romerske Original-Statuer findes samlede. Alt det Beun„dringsværdige, Rom, Neapel, Florenz, Venedig be„sidder i dette Fag, sees her ved Siden af hinanden!“ siger den Manheimske Veiviser. Aldrig har jeg med større Forventning gaaet en Seeværdighed imøde; thi, Gips eller Marmor, ligemeget, hvor det gjælder om Form! Men hvor studsede jeg, da jeg i en mørk og fugtig Slyde, paa

mit Spørgsmaal: Hvor gaaer man op til Statuesalen? fik til Svar: De er midt deri. Jeg troede mig blot i et Slags Forgaard, hvor man pleier at hensætte Udskuddet, og ansaae, hvad der stod, omtrent som den hullede Elephant ved Indgangen til vort Bibliothek og Konstkammer. Jeg saae mig nøiere om, spiilte og spiilte Øinene af alle Kræfter, og bemærkede rigtignok en Hoben Gipsfigurer, men saa hultertilbulter imellem hinanden, at jeg ingenlunde kunde faae i mit Hoved, at de udgjorde et Gallerie. Endelig opdagede jeg Fader Laocoon med sine Børn, og tog min Hat af, som jeg hidindtil havde beholdt paa Hovedet. Den Medynk, denne mageløse Gruppe indskyder, fordobledes her, ved at finde den paa et saa uanseeligt Sted. Naar jeg undtager den Farnesiske Hercules; Caunus og Byblis, Castor og Pollux, August og Caligula i Colossal-Størrelse, og et Par smaa Afstøbninger, var Intet, hvad vi ikke have ulige skjønnere, renere, og efter al Anseelse troere paa Charlottenborg. Apollo syntes at ærgre sig over sin Plads her.

Og dette var den alle Frankrigs, Tydsklands, og selv Italiens overtræffende Statue-Sal! Hine maae da være meget ubetydelige.

Rigtignok kunde jeg kun sammenligne den med vores. Men jeg har Umage med at troe, at alt det Beundringsværdige, Rom, Neapel, Florenz og Venedig har at opvise i Billedhuggerkonsten, netop skulde findes hos os. Hvis saa er, kan jeg spare en Reise til Italien, ligesaa godt, som jeg havde kunnet spare min Gang til dette Gipspulterkammer, der, enten det nu kom af Mangel paa tilbørlig Plads, eller af Mangel paa rigtig Dag, eller af den uanstændige Uorden, hvori Alt var sammenstablet, aldeles ikke tilfredsstillede mit Øie, Afstøbningerne maae for Resten være troe eller falske.

Directeuren, Herr v. Verschaffelt, viste os siden efter sine egne Arbeider, hvoriblandt en Gud, et Menneske og et Dyr, nemlig Apollo, Rousseau og Rhinoceros, alle i Marmor, særdeles behagede mig.

Vi gik herfra til den prægtige Jesuiterkirke, der dog ikke heller, trods alt sit Marmor, er et saa mageløst Skjønheds Vidunder, som den har Ord for. Vi fornøiede os meest over den herlige Resonanz deri, og fire skjønne Malerier af Crah, fra Düsseldorf.

Iffland.

Jeg forlod mit Følge, og gik hen at besøge Iffland. Jeg kjendte ham ikke igjen; det var hverken Marianes Fader eller den snorrige Cantor; men Forfatteren af Jægerne — en middelmaadig Statur, temmelig fyldig, med en let, naturlig, meget behagelig Anstand, og et Blik, hvori Tanke og Velvillighed næsten skjulede Satiren.

Jægerne er eet af de Skuespil, som meest have rørt mig ved Læsningen, og det, som af alle i sit Slags fuldeligst har tilfredsstillet mig paa Theatret. Jeg nærmede mig med inderlig Følelse af Taknemmelighed dets Forfatter, og frydede mig over at finde hans Person saa liig det Ideal, min Indbildning havde dannet sig. Hans Væsen svarede til hans Udseende. Indtagende Venlighed, Fiinhed og Urbanitet udmærkede det.

Jeg underholdt mig med ham i to Timer paa den behageligste Maade. Samtalen var fornemmelig om Skuespil og Skuespillere, om det Kjøbenhavnske, Hamburgske og Manheimske Theater. Uagtet han selv ikke synger, holdt han dog Operen ikke blot for tilladelig og tjenlig, men endog for

nødvendig i Dramatiken. Der kan upaatvivlelig siges Meget for og imod, især hvad dens Anbringelse eller Vedligeholdelse hos os angaaer. Dog meente han, at vort Theater maatte regnes iblandt de fuldstændige. At angribe dette Skuespil i sig selv som Konstværk, syntes ham uoverlagt. — Jeg fortalte ham, at Madame Stark i Hamburg (som Moderen i Jægerne) af alle de Skuespillerinder, jeg havde seet, meest havde fortryllet mig, og at jeg fandt hende ligesaa ophøiet over alle sine Konst-Søstre, som Schröder over sine Konstbrødre. Han bifaldt denne Dom med et heftigt Haandtryk. — Jeg beundrede den Varme, hvormed han tog Deel i min overordentlige Høiagtelse for Schröder, uagtet han selv var Iffland. Efter Regelen burde den første være meest skinsyg over den sidste som Forfatter — og den sidste over den første som Forestiller; men jeg fandt det ikke saaledes. Forholdet mellem begge disse Mestere — upaatvivlelig de første i deres dobbelte Fag i Tydskland — er i mine Tanker ikke et Parallel- men et Kryds-Forhold. Jeg troer, at de gaae fuldkommen op imod hinanden saaledes, at Iffland er netop ligesaa langt over Skuespildigteren Schröder, som Schröder er langt over Skuespilleren Iffland. Er den enes Værd noget større, saa er den andens meget sjeldnere. Jeg veed for min Part ikke, hvem jeg skulde tildele Prisen — og tildeler den dem begge.

Ved at tale om Hannover og Celle, hvor han har tilbragt den Tid, da han var lille, hvis svundne Dage han erindrede med frydefuld Veemod, randt ham det Mausolee i Tankerne, der saa meget havde rørt mig. Han spurgte mig, om jeg havde seet det? „Seet det?“ svarte jeg, „vædet det med mine Taarer! Hun var min Barndoms Cypria“ — „Og min Ungdoms!“ udbrød han. Hvilket uformodet Foreningspunkt! Vi talte nu om intet Andet end om Cypria

Mater! Fuldbegeistret malte han hendes Ophold i Celle .... „O! men tænk Dem hende forynget, forskjønnet, forædlet, opidealiseret, som hun nu straaler hisset, uden hine Støvpletter og Giftstænk — blot det Skjønne, det Yndige, det Gode uendelig fuldkomnere, forklaret i skyfri Himmel!“ — raabte jeg — „tænk Dem Cypria forvandlet til Urania!“ ...... „Deres Skueplads maa være den skjønneste paa Jorden,“ sagde han — „To Gange om Ugen i det mindste, byttede vi med ingen“ .....

„Jeg misunder Dem,“ begyndte han igjen, „Stedet, De gik fra, og Stedet, De gaaer til — Toppen af St. Gotthard! Dog har mit Øie Skyggen af det sidstes Lillebillede — o!“ blev han ved, og førte mig hen for en Alpe-Prospect, „naar De engang staaer her imellem Naturens Undere (han pegede paa Djævlebroen), saa erindre Dem mit Livs inderligste Ønske, at være i Deres Sted. Hils alle hine mageløse Gjenstande fra mig, og kom tilbage, for at fortælle mig Deres Henrykkelser! Frygt ikke for Deres Sundhed! De vil sikkert finde den der.“ — Jeg havde paa min hele Reise Ingen fundet, hvis Hjerte saa heftigt brændte efter Schweitz — det var et nyt Foreningspunkt. Vi vare allerede Venner. Han bad mig med Adams og Sparzet, at tilbringe den følgende Aften ved hans lille Bord, efter Skuespillet.

Da jeg om Formiddagen derpaa gik ud, for at besee Staden, mødte han mig, og vi spadseerte Volden rundt med hinanden, for at see Neckeren stige, der i Gaar, efter et Skybrud ved Heidelberg, var brudt ud over sin Rende. Strømmen brød med Heftighed frem; Rhinen svulmede tillige, og satte hele Byen i Forskrækkelse. De nederste Marker og Haver vare allerede under Vand. Regjeringen i München sørger imidlertid for ingen Ting; Anstalterne vare uforsvar-

ligen elendige. Churfyrsten selv skal være en temmelig oplyst, Videnskab og især Konst elskende, god Mand, men tabt i Hofpragt, Adspredelser og Regjeringssøvn. Paa denne Spadseregang fik jeg ellers et fordeelagtigere Begreb om de Manheimske Damers Udvortes. Deres Dragt især behagede mig meget.

Jeg saa ligeledes om Eftermiddagen med mine Medreisende i Parkettet, eller som det her uskikkeligen kaldtes: Parterre noble. Det første Stykke var: Den Døde som Frier, et meget maadeligt Lystspil i to Acter af Sedaine. Iffland spilte Faderen. Der var intet Overordentligt i hans Spil; thi der var egentlig intet Spil muligt i denne Rolle. Sainville (Herr Böck) vilde ikke ret smage mig. I den dumme Scene, hvor han bliver skudt af Defourné, faldt han for sildig, og opvakte Latter. Madame Rennschub (Baronessen) spilte ulige bedre end forrige Gang; men Madame Ritter (Sophie) var den eneste, som holdt os skadesløse ved sit skjønne Spil, sin rigtige Declamation, sit interessante Ansigt, og den yndigste Anstand, man kan forestille sig. Den berømte Mademoiselle Witthøft, uagtet hun spilte godt, behagede mig ikke nær saa meget.

Jeg ventede med Hunger paa det følgende Stykke: Markedet, af Gotter og Benda. Det gav mig Leilighed paa en Maade at sammenligne det Manheimske Theater med vores.

Obersten (Herr Böck) var saare dybt under vor Rosing. Lieutenanten (Franck) gik omtrent op mod Frydendahl. Men Corporalen (Herr Gern) var saa uendelig langt neden for vor Gjelstrup, at jeg neppe saae ham, og Lucas (Herr Epp) gik det omtrent ligedan i Forhold til vor naive Saabye — han sang meget godt, men spilte utaalelig slet, og saae ud i sin hele Anstand og Adfærd, som

en forsviret Slagtersvend. Madame Beck (Bärbchen) spilte denne Rolle med mere Lethed, lige Uskyldighed, men mindre Ungdommelighed end vor miskjendte,*) rigtignok vel kolde, men overmaade yndige Morthorst. Hun saae altfor mut ud, og hendes berømte Stemme skar imellemstunder vel meget i mine Møller vante Ører — uagtet jeg ikke miskjendte i hendes Sang en langt fortroligere Konst og en meget rigtigere Følelse. Man mærkede, at hun forstod baade Musiken og Ordene, en Egenskab, som ikke findes hos alle Philomeler.

Men hvad der i dette Stykke fortryllede mig, og hvortil vi paa vort Theater ikke kjende nogen Mage, var Tyrolerinden (den skjønne, vellystig dreiede, naive, gjækkende Mademoiselle Boudet). Ethvert Udtryk paa hendes røde Læber, i hendes sorte Øine, i hver hendes lette Bevægelse var den runde Naturs. Det var Amors Søster — jeg har rigtignok ikke hørt tale om denne Glut, der i mine Tanker maa være farligere end Amor selv — men, er hun virkelig til, maa hun ligne Mademoiselle Boudet paa et Haar og paa et Blik. Ungdom, Sundhed, Uskyldighed, Munterhed og vittig Skalkagtighed fremlyste af hendes hele Gestalt og Væsen. Man glemte Stykket og selv hendes egen Rolle over hendes Spil. Det var intet Spil! Det var haandgribelig Sandhed. — Tyrolerinder! ere I alle kun halv som hun? Er Tyrol Europas Circassien? Eller er hun maaskee den eneste Tyrolerinde — skjøndt formodentlig født i Frankrig? — Mit eneste Ønske var at see hende nok engang. Det blev Dagen efter opfyldt paa Gaden, hvor jeg nær ved fandt hende endnu smukkere — „O! maatte hun fortjene at være smuk!“ Og-saa dette Ønske blev tilfredsstillet. Jeg havde den inderlige

*) Dengang.

Glæde at erfare af Alles eenstemmige Vidnesbyrd, at denne nittenaarige Cypriisdatter var ligesaa dydig, som deilig, og at hun havde afslaaet en Durchlauchtighed selv de meest lokkende Tilbud med ædel Uvillie.

Halte Peer (Iffland) morede usigelig. Ogsaa her extemporeerte han — men saa underligt det kan synes, saa vist er det, at lille Ibsen gav denne Rolle ligesaa godt som den store Iffland. Det er umuligt at spille den bedre, end den første spilte den hos os. Musiken, Sangen, Markedsbevægelserne gik langt fra ikke saa godt som i Kjøbenhavn. Adskilligt var afkortet, og Stykket forekom mig kun halv saa langt. Til Ære for de danske Skuespillere og det danske Orchester maa jeg tilstaae, at Markedet ti Gange mere fortjente at falde her, end hos os. Men kan et Stykke falde, hvori Mademoiselle Boudet blot eengang gaaer over Theatret?*)

Vi gik hen til Iffland, hvor vi fandt Herr Raad Dufresne, et dybttænkende philosophiskt Hoved, og Skuespilleren Herr Beck, en meget indtagende, hjertefuld Mand. Jeg erindrer ikke, at have tilbragt nogen Aften behageligere i blot Mandfolke-Selskab. Den fortræffeligste Viin, venskabelig Sympathie, og det Lune, vor Vert udbredte rundt omkring sig, erstattede Mangelen paa Fruentimmere. Først en Time efter Midnat skiltes vi ad. Vi fandt endnu hjemme Baron v. ** og Pastor Schmelder fra Dortmund, som ventede paa os. Adams kom her i Strid med Sparzet, og jeg med Baronen over visse Træk om Ifflands

*) Jeg saae paa min Hjemreise flere og betydeligere Stykker her, og nok, for at tilkjende Iffland som Skuespiller Rangen næst efter Schröder; men og nok, for i det Hele at finde det Manheimske Theater ligesaa dybt under det Kjøbenhavnske, som det Kjøbenhavnske under det Hamborgske — uagtet baade det første og det andet har langt bedre Skuespillerinder.

Mund, hvorom vi i Dagbrækningen endnu ikke vare blevne enige......... Ingen kan behage Alle, mindst en offentlig Person, og af alle offentlige Personer allermindst en Skribent og Skuespiller. Iffland, som jeg mærkede, er langt fra ikke almindelig yndet i Manheim; men — hvis er Skylden? Hans, eller Byens? „Han spiller Frantz Moor til yderste Stuffen!" sagde mig Een af hans Antagonister. Jeg kjender en meget oprigtig og retskaffen Mand, der saaledes spiller Marinelli — sagde jeg. Overalt! beviser det, at finde Spillet fuldkommen rigtigt, ligesaa meget mod Tilskueren, som det rigtige Spil mod Skuespilleren. Kan den Uskyldige ikke forestille Lasten, saa kan og kun den Skyldige bedømme dens Forestilling. Paa denne elendige Grund kunde man med mindre Urimelighed anklage Schiller og Lessing, der ikke blot have fremstillet, men fremtænkt og fremfølt deres Lastefulde. — At visse Træk i en Skuespillers Ansigt alene skrive sig fra hans ofte paatagne Rolle-Charakteer, troer jeg heller, end at hans egen naturlige forstrækker ham Masken. En yderst elendig Rollesusker viser altid kun sig selv; den gode Skuespiller tværtimod aldrig sig selv — og Grunden dertil er Konstens Natur. Physiognomiken kan ogsaa derfor først blive en sikker Videnskab, naar Menneskene ikke længer skuespille. Men Spørgsmaal om deres Lineamenter i dette Tilfælde ikke vilde ligne hinanden for meget? —

Med Studsen — og jeg negter det ikke — med en vis ubehagelig Studsen — har jeg, efter end nøiere at have lært at kjende Forfatteren, Skuespilleren og Manden Iffland, for kort Tid siden læst et nyt Theaterstykke af ham, kaldet Cocarderne, med en underdanigst Dedication foran til Gustav den Tredie, Konge af Sverrig. Men med Græmmelse har jeg hørt og erfaret adskillige for Resten for-

nuſtige og gode Menneſkers altfor overilede og ukjærlige Dom derover.

Iblandt alle de Revolutioner, den franſke Revolution har affstedkommet og foranlediget, er ingen i mine Tanker bedrøveligere end den, ſom har ſat dens Pro og Contra paa Hoved- og Hjertebedømmelſens Domſtol, og derved indført et Antiregnum i den almindelige Morals Interregnum. Den er ſaa meget des bedrøveligere, da dette Pro og dette Contra for det meſte ere blotte Ord, og næſten altid uden beſtemt Betydning; den er ſaa meget des bedrøveligere, da man netop af denne Aarſag ikke ſaa ſnart kan haabe dens Ende.

En gyſeligere Intolerance kan dog vel neppe tænkes end den, ſom fordømmer et ubeſtemt Pro eller et ubeſtemt Contra. Ariſtokrater og Demokrater! inderlig agter og elſker jeg Eder begge ſom Menneſker; men inderlig foragter og hader jeg Eder ſom Navne. I raſe mod hinanden i Blinde; vare Eders Øine aabne, ville I maaſkee favne hinanden.

Jeg erindrer mig engang i min Barndom et lignende qui pro qvo. Jeg var ſtrax efter Middag ſpadſeret ud paa Marken. Solen brændte heed; der var ingen Træer i Nærheden; jeg ſkjulte mig for dens Straaler i en Hule, ſom jeg gravede mig i en Høſtak. Det varede ikke længe, før jeg faldt i Søvn, og ſom man vil erfare, i en uſædvanlig dyb Søvn. Jeg vaagnede imidlertid; men temmelig ør i Hovedet, og fandt Horizonten bluſſende. Paa Veien hjem mødte mig een af mine Skolekammerater: „Hvor har du været ſaa tidlig?“ og „hvor vil du hen ſaa ſildig?“ foer os af Munden paa eengang. „Det er Aften!“ ſagde jeg — „Det er Morgen!“ ſagde han. „Men Solen gik jo ned i dette Øieblik,“ raabte jeg — „Den ſtaaer op i næſte Moment,“

raabte han. „See kun til! det bliver snart mørk Nat," sagde jeg. — „Pyt! i en Haandevending er det lys Dag," svarte han — „Naar stod den nogensinde op i Vesten?" skreg jeg — „Naar gik den ned i Østen," skreg han — „Jeg mærker nok, at du vil narre mig!" udbrød jeg omsider med Vrede — „Der er ingen Tvivl om, at du er gal!" skoggrede min Kammerat med Haan. Vi kom endelig hinanden i Haarene, den ene pro, den anden contra, den ene i Øster, den anden i Vester — Skurk! raabte den ene, Nar! skreg den anden — aldrig saae Tusmørket en hidsigere Kamp for Solens Opgang og Nedgang. Saaledes (jeg taler kun om Folk de bonne foi) Disputanterne hidindtil over Frankrig!

Endelig, da vi tilstrækkelig havde afbanket og afkjølet hinanden, faldt det os ind, at vente en Smule. Det viste sig virkelig i fuldeste Glands: thi see! til min ubeskrivelige Forundring (jeg var Monarchist, Aristokrat, Wieland, Iffland, contra — hvad man vil kalde det, i denne Begivenhed), Solen stod virkelig op! „Jeg har sovet i en Høstak!" — „Ja saa?" — Ak! var det dog før faldet os ind at vente! —

Om vore Dages Monarchister eller Republicanere, Aristokrater eller Demokrater, Contra-Gallier eller Pro-Gallier, om Iffland eller Cramer i deres Revolutions Optrin spille min Rolle i ovenanførte Tvekamp? hvem af begge der have forsovet sig i Høstakken? lader jeg indtil videre staae derhen. Men begge stride for Solen i Tusmørket; og Uret have begge, hvis de til en vis Grad forivre sig, og paa Grund af en modsat Optik ryge hinanden i Haarene.

Det er med dette Pro og Contra, som med alle, hvis Objecter ikke ere almindelig gjældende bestemte: det er muligt med det bedste Hoved og med det bedste Hjerte at

indtages for det ene, som for det andet. Det er imidlertid paafaldende, at de fleste Pro-Revolutionister ere Ynglinger, de fleste Contra-Revolutionister derimod Oldinger. Alt hvad man imidlertid paa Grund af denne Jagttagelse med Billighed kan forlange, er en vis udvortes Tugt hos de første. Men de sidste tage meget Feil, hvis de paa Grund af deres graae Haar fordre mere! Vist er det, at de have større Erfaring end de Unge; men de have og flere Fordomme. Hvad om de havde ligesaa meget formegen Frygt, som Ynglingen formeget Haab? Hine see længere tilbage; men disse see længere frem. Det ene er her saa nødvendigen som det andet. Paa Grund af den forskjellige Alder (thi selv de Unge, der erklære sig contra, have et vist gammelagtigt Udseende, og de Gamle, der erklære sig pro, henhøre til de evige Ynglinger) see de første bestandigen den sorte — de sidste uophørligen den hvide Side. Den Gamle troer, at Alting gaaer (med ham) ned af Bakke — den Unge seer hele Jorden stige (med sig). Den ene seer Vesten, hvor den anden seer Østen i ethvert Tusmørke — hvorfor ikke ligeledes i dette?

Den hele Strid, hvori nu omstunder alle vaagne Europæere meer eller mindre heftigen tage Deel, er virkelig i Grunden chronologisk. Den saakaldte Friheds Pro og Contra modtager fast ligesaa mange Epitheter, som Tiden: det første forhaster sig maaskee; men det sidste forsinker sig uden Tvivl. Hist løber man løbsk, som Ungdommens Aar — her kryber Krebsen tilbage som Alderdommens Dage! O! hvo der kunde gaae med Mandens Festina lente-Skridt mellem begge! Umuligt! thi hvilket Menneske er uden Frygt? eller uden Haab? O! tilgiver, I Frygtende, dem, som haabe! og, I Haabende, dem, som frygte: I ere begge Mennesker — og fare maaskee begge vild. — — —

at smigre den talrige, eller enkelte Pøbel — saa hører der undertiden mere Mod til at vise sig Royalist end til at vise sig Demokrat.

Staden paa Vers.

Er det mine Øines, eller den tunge, jeg skulde næsten troe, usunde Lufts, eller min Architectur-Ukyndigheds Skyld, at jeg finder Manheim langt fra at være den prægtige, den smukke, den behagelige Stad, man er bleven enig om at udraabe den for? Jeg har nu beseet den paa kryds og tværs, fra Ende til anden, alle dens udmærkede Bygninger, fra det vidtløftige Slot (efter mit Tykke den allerslettelste!) indtil de prægtige Porte; men uagtet jeg stirrede, som om jeg aldrig havde seet en By før, faldt mig dog Intet fortrinligt i Øinene. Gaderne ere rigtignok anlagte efter Snor, der gives ingen Vimmelskafter deri, Husene staae i ordentlige Geleder, og man har saa megen Umage, som man kan ønske sig, med at skille det ene Qvarteer fra dèt andet. Men lige Linier og rette Vinkler alene ere neppe tilstrækkelige til Smagens Tilfredsstillelse. Den blotte Symmetrie behager rigtignok Øiet ved første Blik; men i det næste leder det allerede efter mere. Skuffes det da, bliver man dobbelt flau — som ved Sniksnak paa Vers; man ærgrer sig ikke saa meget over Sniksnak i Prosa.

Snorlige Gader og sammenpassende Qvarterer i en Stad synes mig omtrent det samme som maalte Linier og Riim i en Bog. De opvække strax Forventning om større Skjønhed, en Forventning, der i Førstningen er behagelig — tilfredsstilles den, er Fornøielsen og virkelig fuldstændigere; men tilfredsstilles den ikke, er Misfornøielsen saa meget des-

Mater! Fuldbegeistret malte han hendes Ophold i Celle .... „O! men tænk Dem hende forynget, forskjønnet, forædlet, opidealiseret, som hun nu straaler hisset, uden hine Støvpletter og Giftstænk — blot det Skjønne, det Yndige, det Gode uendelig fuldkomnere, forklaret i skyfri Himmel!“ — raabte jeg — „tænk Dem Cypria forvandlet til Urania!“ ...... „Deres Skueplads maa være den skjønneste paa Jorden,“ sagde han — „To Gange om Ugen i det mindste, byttede vi med ingen“ .....

„Jeg misunder Dem,“ begyndte han igjen, „Stedet, De gik fra, og Stedet, De gaaer til — Toppen af St. Gotthard! Dog har mit Die Skyggen af det sidstes Lillebillede — o!“ blev han ved, og førte mig hen for en Alpe-Prospect, „naar De engang staaer her imellem Naturens Undere (han pegede paa Djævlebroen), saa erindre Dem mit Livs inderligste Ønske, at være i Deres Sted. Hils alle hine mageløse Gjenstande fra mig, og kom tilbage, for at fortælle mig Deres Henrykkelser! Frygt ikke for Deres Sundhed! De vil sikkert finde den der.“ — Jeg havde paa min hele Reise Ingen fundet, hvis Hjerte saa heftigt brændte efter Schweitz — det var et nyt Foreningspunkt. Vi vare allerede Venner. Han bad mig med Adams og Sparzet, at tilbringe den følgende Aften ved hans lille Bord, efter Skuespillet.

Da jeg om Formiddagen derpaa gik ud, for at besee Staden, mødte han mig, og vi spadseerte Volden rundt med hinanden, for at see Neckeren stige, der i Gaar, efter et Skybrud ved Heidelberg, var brudt ud over sin Rende. Strømmen brød med Heftighed frem; Rhinen svulmede tillige, og satte hele Byen i Forskrækkelse. De nederste Marker og Haver vare allerede under Vand. Regjeringen i München sørger imidlertid for ingen Ting; Anstalterne vare uforsvar-

ligen elendige. Churfyrsten selv skal være en temmelig oplyst, Videnskab og især Konst elskende, god Mand, men tabt i Hofpragt, Adspredelser og Regjeringssøvn. Paa denne Spadseregang fik jeg ellers et fordeelagtigere Begreb om de Manheimske Damers Udvortes. Deres Dragt især behagede mig meget.

Jeg samledes om Eftermiddagen med mine Medreisende i Parkettet, eller som det her ufikkeligen kaldtes: Parterre noble. Det første Stykke var: Den Døde som Frier, et meget maadeligt Lystspil i to Acter af Sedaine. Iffland spilte Faderen. Der var intet Overordentligt i hans Spil; thi der var egentlig intet Spil muligt i denne Rolle. Sainville (Herr Böck) vilde ikke ret smage mig. I den dumme Scene, hvor han bliver skudt af Defourné, faldt han for sildig, og opvakte Latter. Madame Rennschub (Baronessen) spilte ulige bedre end forrige Gang; men Madame Ritter (Sophie) var den eneste, som holdt os skadesløse ved sit skjønne Spil, sin rigtige Declamation, sit interessante Ansigt, og den yndigste Anstand, man kan forestille sig. Den berømte Mademoiselle Witthoft, uagtet hun spilte godt, behagede mig ikke nær saa meget.

Jeg ventede med Hunger paa det følgende Stykke: Markedet, af Gotter og Benda. Det gav mig Leilighed paa en Maade at sammenligne det Manheimske Theater med vores.

Obersten (Herr Böck) var saare dybt under vor Rosing. Lieutenanten (Franck) gik omtrent op mod Frydendahl. Men Corporalen (Herr Gern) var saa uendelig langt neden for vor Gjelstrup, at jeg neppe saae ham, og Lucas (Herr Epp) gik det omtrent ligedan i Forhold til vor naive Saabye — han sang meget godt, men spilte utaalelig slet, og saae ud i sin hele Anstand og Adfærd, som

en forsviret Slagtersvend. Madame Beck (Bärbchen) spilte denne Rolle med mere Lethed, lige Uskyldighed, men mindre Ungdommelighed end vor miskjendte,*) rigtignok vel kolde, men overmaade yndige Morthorst. Hun saae altfor mut ud, og hendes berømte Stemme skar imellemstunder vel meget i mine Møller vante Ører — uagtet jeg ikke miskjendte i hendes Sang en langt fortroligere Konst og en meget rigtigere Følelse. Man mærkede, at hun forstod baade Musiken og Ordene, en Egenskab, som ikke findes hos alle Philomeler.

Men hvad der i dette Stykke fortryllede mig, og hvortil vi paa vort Theater ikke kjende nogen Mage, var Tyrolerinden (den skjønne, vellystig dreiede, naive, gjækkende Mademoiselle Boudet). Ethvert Udtryk paa hendes røde Læber, i hendes sorte Øine, i hver hendes lette Bevægelse var den runde Naturs. Det var Amors Søster — jeg har rigtignok ikke hørt tale om denne Glut, der i mine Tanker maa være farligere end Amor selv — men, er hun virkelig til, maa hun ligne Mademoiselle Boudet paa et Haar og paa et Blik. Ungdom, Sundhed, Uskyldighed, Munterhed og vittig Skalkagtighed fremlyste af hendes hele Gestalt og Væsen. Man glemte Stykket og selv hendes egen Rolle over hendes Spil. Det var intet Spil! Det var haandgribelig Sandhed. — Tyrolerinder! ere I alle kun halv som hun? Er Tyrol Europas Circassien? Eller er hun maaskee den eneste Tyrolerinde — skjøndt formodentlig født i Frankrig? — Mit eneste Ønske var at see hende nok engang. Det blev Dagen efter opfyldt paa Gaden, hvor jeg nær ved fandt hende endnu smukkere — „O! maatte hun fortjene at være smuk!“ Ogsaa dette Ønske blev tilfredsstillet. Jeg havde den inderlige

*) Dengang.

Glæde at erfare af Alles eenstemmige Vidnesbyrd, at denne nittenaarige Typrisdatter var ligesaa dydig, som deilig, og at hun havde afslaaet en Durchlauchtighed selv de meest lokkende Tilbud med ædel Uvillie.

Halte Peer (Iffland) morede usigelig. Ogsaa her extemporeerte han — men saa underligt det kan synes, saa vist er det, at lille Ibsen gav denne Rolle ligesaa godt som den store Iffland. Det er umuligt at spille den bedre, end den første spilte den hos os. Musiken, Sangen, Markedsbevægelserne gik langt fra ikke saa godt som i Kjøbenhavn. Adskilligt var afkortet, og Stykket forekom mig kun halv saa langt. Til Ære for de danske Skuespillere og det danske Orchester maa jeg tilstaae, at Markedet ti Gange mere fortjente at falde her, end hos os. Men kan et Stykke falde, hvori Mademoiselle Boudet blot eengang gaaer over Theatret?*)

Vi gik hen til Iffland, hvor vi fandt Herr Raad Dufresne, et dybttænkende philosophiskt Hoved, og Skuespilleren Herr Beck, en meget indtagende, hjertefuld Mand. Jeg erindrer ikke, at have tilbragt nogen Aften behageligere i blot Mandfolke-Selskab. Den fortræffeligste Viin, venskabelig Sympathie, og det Lune, vor Vert udbredte rundt omkring sig, erstattede Mangelen paa Fruentimmere. Først en Time efter Midnat skiltes vi ad. Vi fandt endnu hjemme Baron v. ** og Pastor Schmelder fra Dortmund, som ventede paa os. Adams kom her i Strid med Sparzet, og jeg med Baronen over visse Træk om Ifflands

*) Jeg saae paa min Hjemreise flere og betydeligere Stykker her, og nok, for at tilkjende Iffland som Skuespiller Rangen næst efter Schröder; men og nok, for i det Hele at finde det Manheimske Theater ligesaa dybt under det Kjøbenhavnske, som det Kjøbenhavnske under det Hamborgske — uagtet baade det første og det andet har langt bedre Skuespillerinder.

Mund, hvorom vi i Dagbrækningen endnu ikke vare blevne enige......... Ingen kan behage Alle, mindst en offentlig Person, og af alle offentlige Personer allermindst en Skribent og Skuespiller. Iffland, som jeg mærkede, er langt fra ikke almindelig yndet i Manheim; men — hvis er Skylden? Hans, eller Byens? „Han spiller Frantz Moor til yderste Stuffen!" sagde mig Een af hans Antagonister. Jeg kjender en meget oprigtig og retskaffen Mand, der saaledes spiller Marinelli — sagde jeg. Overalt! beviser det, at finde Spillet fuldkommen rigtigt, ligesaa meget mod Tilskueren, som det rigtige Spil mod Skuespilleren. Kan den Uskyldige ikke forestille Lasten, saa kan og kun den Skyldige bedømme dens Forestilling. Paa denne elendige Grund kunde man med mindre Urimelighed anklage Schiller og Lessing, der ikke blot have fremstillet, men fremtænkt og fremfølt deres Lastefulde. — At visse Træk i en Skuespillers Ansigt alene skrive sig fra hans ofte paatagne Rolle-Charakteer, troer jeg heller, end at hans egen naturlige forstrækker ham Masken. En yderst elendig Rollefusker viser altid kun sig selv; den gode Skuespiller tværtimod aldrig sig selv — og Grunden dertil er Konstens Natur. Physiognomiken kan ogsaa derfor først blive en sikker Videnskab, naar Menneskene ikke længer skuespille. Men Spørgsmaal om deres Lineamenter i dette Tilfælde ikke vilde ligne hinanden for meget? —

Med Studsen — og jeg negter det ikke — med en vis ubehagelig Studsen — har jeg, efter end nøiere at have lært at kjende Forfatteren, Skuespilleren og Manden Iffland, for kort Tid siden læst et nyt Theaterstykke af ham, kaldet Cocarderne, med en underdanigst Dedication foran til Gustav den Tredie, Konge af Sverrig. Men med Græmmelse har jeg hørt og erfaret adskillige for Resten for-

nuftige og gode Menneskers altfor overilede og ukjærlige Dom derover.

Iblandt alle de Revolutioner, den franske Revolution har afstedkommet og foranlediget, er ingen i mine Tanker bedrøveligere end den, som har sat dens Pro og Contra paa Hoved- og Hjertebedømmelsens Domstol, og derved indført et Antiregnum i den almindelige Morals Interregnum. Den er saa meget des bedrøveligere, da dette Pro og dette Contra for det meste ere blotte Ord, og næsten altid uden bestemt Betydning; den er saa meget des bedrøveligere, da man netop af denne Aarsag ikke saa snart kan haabe dens Ende.

En gyseligere Intolerance kan dog vel neppe tænkes end den, som fordømmer et ubestemt Pro eller et ubestemt Contra. Aristokrater og Demokrater! inderlig agter og elsker jeg Eder begge som Mennesker; men inderlig foragter og hader jeg Eder som Navne. I rase mod hinanden i Blinde; vare Eders Øine aabne, ville I maaskee favne hinanden.

Jeg erindrer mig engang i min Barndom et lignende qui pro qvo. Jeg var strax efter Middag spadseret ud paa Marken. Solen brændte heed; der var ingen Træer i Nærheden; jeg skjulte mig for dens Straaler i en Hule, som jeg gravede mig i en Høstak. Det varede ikke længe, før jeg faldt i Søvn, og som man vil erfare, i en usædvanlig dyb Søvn. Jeg vaagnede imidlertid; men temmelig ør i Hovedet, og fandt Horizonten blussende. Paa Veien hjem mødte mig een af mine Skolekammerater: „Hvor har du været saa tidlig?“ og „hvor vil du hen saa sildig?“ foer os af Munden paa eengang. „Det er Aften!“ sagde jeg — „Det er Morgen!“ sagde han. „Men Solen gik jo ned i dette Øieblik,“ raabte jeg — „Den staaer op i næste Moment,“

raabte han. „See kun til! det bliver snart mørk Nat,“ sagde jeg. — „Pyt! i en Haandevending er det lys Dag,“ svarte han — „Naar stod den nogensinde op i Vesten?“ skreg jeg — „Naar gik den ned i Østen,“ skreg han — „Jeg mærker nok, at du vil narre mig!“ udbrød jeg omsider med Vrede — „Der er ingen Tvivl om, at du er gal!“ skoggrede min Kammerat med Haan. Vi kom endelig hinanden i Haarene, den ene pro, den anden contra, den ene i Øster, den anden i Vester — Skurk! raabte den ene, Nar! skreg den anden — aldrig saae Tusmørket en hidsigere Kamp for Solens Opgang og Nedgang. Saaledes (jeg taler kun om Folk de bonne foi) Disputanterne hidindtil over Frankrig!

Endelig, da vi tilstrækkelig havde afbanket og afkjølet hinanden, faldt det os ind, at vente en Smule. Det viste sig virkelig i fuldeste Glands: thi see! til min ubeskrivelige Forundring (jeg var Monarchist, Aristokrat, Wieland, Iffland, contra — hvad man vil kalde det, i denne Begivenhed), Solen stod virkelig op! „Jeg har sovet i en Høstak!“ — „Ja saa?“ — Ak! var det dog før faldet os ind at vente! —

Om vore Dages Monarchister eller Republicanere, Aristokrater eller Demokrater, Contra-Gallier eller Pro-Gallier, om Iffland eller Cramer i deres Revolutions Optrin spille min Rolle i ovenanførte Tvekamp? hvem af begge der have forsovet sig i Høstakken? lader jeg indtil videre staae derhen. Men begge stride for Solen i Tusmørket; og Uret have begge, hvis de til en vis Grad forivre sig, og paa Grund af en modsat Optik ryge hinanden i Haarene.

Det er med dette Pro og Contra, som med alle, hvis Objecter ikke ere almindelig gjældende bestemte: det er muligt med det bedste Hoved og med det bedste Hjerte at

indtages for det ene, som for det andet. Det er imidlertid paafaldende, at de fleste Pro-Revolutionister ere Ynglinger, de fleste Contra-Revolutionister derimod Oldinger. Alt hvad man imidlertid paa Grund af denne Jagttagelse med Billighed kan forlange, er en vis udvortes Tugt hos de første. Men de sidste tage meget Feil, hvis de paa Grund af deres graae Haar fordre mere! Vist er det, at de have større Erfaring end de Unge; men de have og flere Fordomme. Hvad om de havde ligesaa meget formegen Frygt, som Ynglingen formeget Haab? Hine see længere tilbage; men disse see længere frem. Det ene er her saa nødvendigen som det andet. Paa Grund af den forskjellige Alder (thi selv de Unge, der erklære sig contra, have et vist gammelagtigt Udseende, og de Gamle, der erklære sig pro, henhøre til de evige Ynglinger) see de første bestandigen den sorte — de sidste uophørligen den hvide Side. Den Gamle troer, at Alting gaaer (med ham) ned af Bakke — den Unge seer hele Jorden stige (med sig). Den ene seer Vesten, hvor den anden seer Østen i ethvert Tusmørke — hvorfor ikke ligeledes i dette?

Den hele Strid, hvori nu omstunder alle vaagne Europæere meer eller mindre heftigen tage Deel, er virkelig i Grunden chronologisk. Den saakaldte Friheds Pro og Contra modtager fast ligesaa mange Epitheter, som Tiden: det første forhaster sig maaskee; men det sidste forsinker sig uden Tvivl. Hist løber man løbsk, som Ungdommens Aar — her kryber Krebsen tilbage som Alderdommens Dage! O! hvo der kunde gaae med Mandens Festina lente-Skridt mellem begge! Umuligt! thi hvilket Menneske er uden Frygt? eller uden Haab? O! tilgiver, I Frygtende, dem, som haabe! og, I Haabende, dem, som frygte: I ere begge Mennesker — og fare maaskee begge vild. — — —

Men — det var om Ifflands Cocarder. Ja! som sagt, der er noget Gammelagtigt deri — ligesom der er endeel Ungdommeligt i Klopstocks sidste Oder. Begge ere Digtere — og, endskjøndt i viid Afstand fra hinanden — umiddelmaadige Digtere. Den ene lever i Manheim, den anden i Hamburg — I Hamburg? Digteren Klopstock, Messias's, Herrmanns, Eidlis Sanger i Hamburg? nei! som forhen sagt: i et Paulun paa hiin Side Uranus! Naar boede Digteren Klopstock paa Jorden, end sige i en Stad? — Den ene seer Menneskeheden i Carricatur; den anden i Idealer — hiin: hvad den er; denne: hvad den bør, kan og skal være. Cocarderne for Resten — ere Cocarder. Blomsterkrandse, som Die Jäger, Reue versöhnt, der Herbsttag, o. dl. klæde rigtignok bedre Digterens Tinding. — „Men Dedicationen: Biedre Deutsche wallen oft ꝛc.?“ Fra Stilens Side fortræffelig! Hvad Meningen angaaer — Forfatteren er nu engang Royalist; og Gustav den Tredie har blendet flere end ham. Hans Hensigt med denne Tilskrift — hvo tør bedømme den? Hvad, om den virkelig, trods sin underdanige Form, har været en fri Hjertets Udgydelse? En Forfatter, som Iffland, sætter neppe sin Ære paa Spil for en Guldbaase. Dømmer ikke! saa skulle I og ikke dømmes! —

Med Studsen altsaa saae jeg paa dette, som det hedder, i Leipzig udpebne Stykke en Mands Navn, hvis hele Omgang viste mig en varm Ven af Naturen, en Hader af Mennesket nedtrykkende Misbrug og vanærende Fordomme, en Fiende af krybende Smiger, og hvis Skuespil alle indprente stille huuslige Dyder. Men min Dom om hans Charakteer har dette Særsyn ikke kunnet forandre. Ligesom der ikke hører mindre Feighed til at smigre den mangfoldige end til

at smigre den talrige, eller enkelte Pøbel — saa hører der undertiden mere Mod til at vise sig Royalist end til at vise sig Demokrat.

Staden paa Vers.

Er det mine Dines, eller den tunge, jeg skulde næsten troe, usunde Lufts, eller min Architectur-Ukyndigheds Skyld, at jeg finder Manheim langt fra at være den prægtige, den smukke, den behagelige Stad, man er bleven enig om at udraabe den for? Jeg har nu beseet den paa kryds og tværs, fra Ende til anden, alle dens udmærkede Bygninger, fra det vidtløftige Slot (efter mit Tykke den allerslettefte!) indtil de prægtige Porte; men uagtet jeg stirrede, som om jeg aldrig havde seet en By før, faldt mig dog Intet fortrinligt i Dinene. Gaderne ere rigtignok anlagte efter Snor, der gives ingen Vimmelskafter deri, Husene staae i ordentlige Geleder, og man har saa megen Umage, som man kan ønske sig, med at skille det ene Qvarteer fra dét andet. Men lige Linier og rette Vinkler alene ere neppe tilstrækkelige til Smagens Tilfredsstillelse. Den blotte Symmetrie behager rigtignok Diet ved første Blik; men i det næste leder det allerede efter mere. Skuffes det da, bliver man dobbelt flau — som ved Sniksnak paa Vers; man ærgrer sig ikke saa meget over Sniksnak i Prosa.

Snorlige Gader og sammenpassende Qvarterer i en Stad synes mig omtrent det samme som maalte Linier og Riim i en Bog. De opvække strax Forventning om større Skjønhed, en Forventning, der i Førstningen er behagelig — tilfredsstilles den, er Fornøielsen og virkelig fuldstændigere; men tilfredsstilles den ikke, er Misfornøielsen saa meget des-

større, da den, med Tilbageblik paa det pralende Løfte, gaaer over til Ærgrelse. En Stad i solut Stiil lover ikke meer, end den kan holde, dens Conversation er liig den daglige Tale; sund Forstand og hist og her et godt Indfald er Alt, hvad man forlanger af den; en Stad i bunden Stiil derimod sætter sig i Lave, rømmer sig, og begynder at declamere — vee den, hvis den ikke opfylder alle Fordringer in arte poetica!

Guder, Mennesker og Recensentere have til ingen Tid taget det ilde op — til al Lykke for denne min vimmelskaftede Reise! — at man i Prosa fremkom med dagligdags Bemærkninger, med Tanker, som de fleste Folk kunde have dem, med simpel Menneskesands uden mindste seraphiskt eller sataniskt Genie; men Guder, Mennesker og Recensentere have til alle Tider strengeligen forbudt alle indtil de mindste Stenk af Maadelighed i Vers. Enhver Poet er det paalagt, under Straf paa Ære, Liv og Gods, at see hvad ingen Anden seer, tænke hvad ingen Anden tænker, og fra Begyndelsen til Enden ikke at gaae som gemene Folk, men at fremgaae som en Brudgom af sit Kammer som en Helt til Seiersslaget, som Solen fra Østen til Vesten, bestandig straalende, bestandig den høie, den herlige, den samme! Uden at skeie til Høire eller Venstre, end sige, som Loths overmaade prosaiske Hustru, at vende sig reent om, maa han spanke, fremtrine, taktskride — efter Omstændighederne vel og trave, galoppere, ja! selv flyve — ligefrem, kun ligefrem, bestandig ligefrem, som den løbske Hingst, som Lysstraalen, som det træffende Lyn, som Stormen, som Ørnen, og som hans hele øvrige Familie. Engel eller Djævel maa han være — kun ikke blot Menneske!

Det samme gjælder i mine Tanker om Stæder. I ubundne Gader og riimfrie Qvarterer tager jeg til Takke med

Huse — i de bundne og rimede derimod forlanger jeg lutter Paladser. Thi hvorfor gav man sig ellers den Umage, at binde og rime dem?

Men — Spørgsmaal, om man overhovedet burde binde eller rime nogen Ting, det være sig Tanker, Træer, Bygninger, eller Mennesker — i denne for Resten i sig selv meget naturlige Verden, paa denne lille, dagligdags, ikke mindre end cirkelrunde, aldeles ikke i lige Linie løbende, saare prosaiske Jordklode? Spørgsmaal, om ikke Solen, og alle de andre ægte poetiske Himmellegemer, der, som det sig bør for Digtere, straale med deres eget Lys, med Rette belee vor hele fiirdobbelte Digtekonst? Spørgmaal om ikke alle Firstjernerne, eller i det mindste den, som kan see os uden Briller, vor daglige Tilskuer og Recensent, udraaber ved enhver tilsynekommende Epopee, hollandsk Have, efter Snor anlagt Stad og opstillet Krigshær: Hvad vil Saul iblandt Propheterne? eller med andre Ord: Hvad vil Planeten iblandt Solene? det er: Hvad vil Prosaisten iblandt Poeterne? Saa metaparadox og hyperheterodox dette Angreb paa Versificationsvæsenet formodentlig vil synes alle Symmetrister, og saa latterligt de ventelig ville finde det, at bekymre sig om Solens Reflexioner over vor Klodes Indretninger, kan jeg dog ikke undlade ved denne gode Leilighed, i Følge min labyrinthiske Kryds- og Tværs-Natur, at skeie en Smule ud af deres lige Vei over denne interessante Materie. Min Hjerne er nu engang ikke anlagt som Manheim; mine Tanker ere, desværre! ingen staaende Tropper. Mine Meninger gaae ikke paa Riim, og i mit Hjerte staae Følelserne uhækkede, ubeskaarne, uindflettede som Træerne i en Skov, og som Blomsterne paa Marken. Jeg gaaer, som jeg kan; og deiser meer end spanker igjennem min Labyrinth. Altsaa af min Vei! og til min Sag!

Spørgsmaalet: om det overhovedet var Umagen værdt, at binde eller rime Noget paa denne noksom trange Jord, i dette noksom korte Liv? er ikke saa ganske hen i Veiret, som det lader til ved første Diekast Ja? eller Nei? — Det er billigt i en Sag, der saa umiddelbart interesserer alle Mennesker, som Tanker, Træer, Bygninger og Folk, at appellere til hele Menneskeheden. Men sikkerlig bestaaer denne — den vilde ellers neppe bestaae — meer af Prosaister end af Poeter. Hvad siger jeg? Nogen liden Opmærksomhed og Erfaring lærer, at der for tusinde af de første, neppe gives een af de sidste; og regner man for Nul, som regnes bør, de maadelige i de sidste Classer, saa kan man med tryg Samvittighed antage Majoriteten af Prosaisterne til Minoriteten af Poeterne, som 100,000 til 1. Tag for et Dieblik den mægtige paa Misbrug grundede Vane, og de paa Vane grundede Fordomme bort, og appelleer til Menneskene! Ja? eller Nei? „Nei!“ stormer, bruser, tordner det saa lydt og vældigen fra alle Kanter, at jeg — uagtet jeg kun hører det in mente — nødes til at lade Pennen falde, for at stoppe Fingrene i Drerne.

„Prosa! Prosa!“ raabe Læserne.

„Ingen Konsthaver!“ raabe de Spadserende.

„Ulige Gader!“ ja! endnu heller:

„Slet ingen Gader!“ raabe de Reisende og Indbyggerne — For Alting:

„Ingen Armeer!“ raabe Nationerne.

O! Læsere! Vandrere! Indbyggere! Nationer! maatte Eders Skrig snart blive hørte! Jeg kan Intet uden — bifalde det.

„Men (indvender man) Appellationen er urigtig! man maa ikke appellere til Menneskene som Prosaister og Poeter: men til Menneskene som Dilettanter af Konsten! Ellers

kunde man paa samme Maade appellere Philosophien og selv Moralen bort af Jorden!" —

Hvad den første angaaer — indrømt! Moralen — er saa uendelig forskjellig fra Alt, hvad her handles om, at den ikke kan komme i Betragtning. Om det Helligstes Hellige en anden Gang! —

Altsaa Dilettantere; men dog, ikke sandt? frie Dilettantere? Slaver have ingen Stemme. O! blandt Tusinde findes neppe Ti, som heller læse Vers end Prosa; og selv disse Ti bestemmes af Moden, eller af een af de Fordomme, jeg har udbedet mig borttagne. De liste sig til at læse solut Stiil. De dyrke offentlig Konsten, og tilbede Náturen i Smug. Ikke at tale om, at de allerfleste elske og beundre blot det Prosaiske i Verset. Og deri har de Ret; thi tag det Prosaiske bort af et Vers, Ordene — og see, hvad det bliver til! Kun i meget bliver

v—v—v—vv—,
vv—v—v—vv,
—v—,—vv—v—,
—vv—,—vv—,

tilbage. Og det, saa artigt som det er, skulde man ikke lade sig hænge for. Folk i Almindelighed er klogere, end man i Særdeleshed troer. Den franske Litteratur har iblandt Andet og det sin almindelige Udbredelse at takke, at den fornemmelig bestaaer i Prosa. Man beundrer Milton og Klopstock; men man læser Tom Jones, Agathon og Abderiterne. Hver enkelt Person læser hundrede Bøger i Prosa for een paa Vers. Den saakaldte egentlige Poesie henhører ikke til vort Huusbehov, men til vort Legetøi. Og jeg er vis paa, at Jorden engang, naar den kommer til skjels Alder, vil kaste den bort med sine udtraadte Børnesko.

Jeg veed ikke, om jeg bedrages af et Skin; men det forekommer mig, som om der i vor nærværende Tids Natur og Konst, i Sammenligning med de Gamles, findes tilstrækkelige Vink til den Formodning, at det i æsthetisk Hensigt blev Culturen bestemt, at gaae fra det Behagelige gjennem det Skjønne til det Gode.

For blot Skjønhed, for Grækernes egentlige Konst-Ideal, existerer virkelig nuomstunder meget liden Interesse. Godt og vel, om endog den, som hist og her saa sjelden fremkiger, ikke er tillyvet eller tildrømt? Jeg troer ikke, at det blot er vore politiske Indretningers Skyld, at Konsterne i egentligste Forstand overalt er i Forfald. Vi ere med alle vore Udsvævelser mindre sandselige end hine vore smagfulde Forfædre.

Hele Naturen rundt omkring os er selv, saa at sige, bleven mindre sandselig, efterhaanden som den er bleven mere forstaaelig. Vi studere den mere og føle den mindre. Solen har tabt meget af sin Ild for os med dens Bevægelse, og Copernicus, i det han grundfæstede Thronen, styrtede Kongen. Tordenen er ikke længer nær saa majestætisk, siden Electricitets-Opdagelserne, og Franklins mageløse Gravskrift er sand efter Bogstaven: „Den Mand, som knuste Tyrannernes Scepter, sønderbrød og Jupiters Lynildstraale!"*) Saa gaaer det med alle de øvrige Phænomener — hvad de have vundet i Mathematik have de tabt i Dynamik. De have fjernet sig fra Hjertet, efterhaanden, som de kom Hovedet nærmere.

Vore Sprog ere blevne mindre kraftige, fra den Tid de bleve mere rige. Videnskaberne have udvidet, men ikke forskjønnet dem. Hvad ere alle Europas levende Sprog i Vægt og Klang, i Styrke og Sødhed mod det afdøde Græiske?

*) Eripuit fulmen Coelo, sceptrumque Tyrannis.

Hundeglam, Frøqvækken, Kattemjaven — mod Tordenbulder, Kilderislen og Lærkesang! Vore Sprog ere ikke mere Billed-Sprog, men Tegn-Sprog; deres Maal have flere Lyd, men færre Toner.

Vi selv endelig ere blevne — saa vilde Jordens Opdrager det — mindre poetiske, og mere philosophiske. Ikke som vi allerede havde grebet det; men vi gribe derefter! — Saa jammerligt det for Resten kan see ud med vor egentlige Philosophie, saavidt vi maaskee og forvilde os fra dens egentlige Maal og Bane, saa vist er det dog udentvivl, at vi, i Sammenligning med Oldtidens Mennesker, tænke mere — og derved føle mindre. Ikke som om Tanke og Følelse modstrede eller ophævede hinanden — tværtimod, de ere vort Væsens Brud og Brudgom, og engang skulle de ægteвies til hinanden! o salige Samfund! engang! — men denne Menneskehedens almindelige Bryllupsfest er ikke endnu, er maaskee langt borte! Imidlertid er det godt, at Brudgommen og begynder at vise sig. Paa hiin Side af den farlige Bro ville de finde og favne hinanden!

Men forvilder jeg mig ikke? er jeg ikke kommen alt for langt fra den snorlige Gade mellem Rhinporten og Neckarporten? Tilforladelig! vil jeg ind i Byen igjen endnu før Aften, er det høi Tid at vende tilbage. Lad os vælge den første den bedste Sti!

Om Konsterne overhovedet er noget af det Væsentlige for Menneskeheden til alle Tider? om de ikke blot ere Blomsteret paa Træet? om de høre til Frugterne? Denne Vei løber alt for vidt ud; paa den kom jeg vist ikke tilbage i Hastighed! —

Om den Poesie, jeg har talt om, og hvormed jeg har sammenlignet Manheims Steen-Henriade, de preussiske Folke-Alleer og de hollandske Træ-Geleder, kort sagt: det

egentlige Versmageri, som bestaaer i Stavelsernes Afmaaling og Sammenpasning, fortjener at regnes iblandt Konsterne? om der gives virkelig nogen anden Ordkonst end Veltalenheden? om der existerer nogen virkeligere Poesie end Yoricks følsomme Reise, Don Qvixotte, Tom Jones, Gesners Idyller, Zadig, Agathon, Shakespears og Holbergs Skuespil, Heloise, Landsbypræsten af Wakefield, og andre deslige Hovedet og Hjertet uden Metrum og Riim henrivende og fortryllende Værker? om Stavelsemaal og Riim ere at ansee for meer end den egentlige Ordkonsts Gangevogn og Ledebaand? om den aldrig tør, bør, eller kan komme saa vidt, at den gaaer ene? — Ogsaa denne Vei synes en altfor vidtløftig Omvei. —

Her er vor Sti!

Antaget, at vi havde vovet os paa de tvende nysnævnte Veie, og derpaa virkelig vare komne efter, at Konsterne overhovedet henhøre til det Vedvarende i vor Verden, og at den bundne Stiil virkelig bør regnes iblandt Konsterne — saa følger dog neppe deraf, at man har Ret i at anlægge Stæder med snorlige Gader i ordentlig afmaalte Qvadrater. En heel By kan neppe nogensinde være en Gjenstand for Konsten. Den Eenhed, som bringes i dens Bygningers Mangfoldighed, kan umuligen være Skjønheds, og det er latterligt at lægge det an derpaa; thi en Stad kan ikke fattes i et Moment. I en enkelt Bygning, i en Samling af saadanne, der paa eengang falde i Diet (der neppe overskrider fire) har Symmetrien hjemme. Og selv i det sidste Fald bør den neppe drives saa vidt, som paa vort Amalienborg, hvis skjønne Plads — den aller skjønneste, jeg hidindtil har seet — sikkert vilde være endnu meget skjønnere, hvis de fire Paladser ikke i Alt vare hinanden saa fuldkommen lige.

Symmetrie er den øverste Betingelse for Gjenstande, som fattes blot i Rummet; Afvexling den høieste Lov for dem, som alene kunne sammenfattes i Tiden. Den smukkeste By vilde altsaa være den, som bestod af lutter forskjelligen symmetriske Bygninger i bestandigen afvexlende Gader, eller rettere Pladse; thi Gader forudsætte en i hinanden løbende Række af Huse, der i mine Tanker umulig kan være smuk. Hvorvidt den geometriske Regelmæssighed er anvendelig i Konsten, synes Naturen selv saa tydelig at have viist, at man ikke lidet maa forundre sig over, hvordan det var muligt at forfeile denne Anvendelse. Den maa aldrig strække sig til en vis Frastand eller anbringes i et vist Omfang; thi i en vis Frastand og i et vist Omfang holder den op at være synlig, og fattes ikke længer af Øiet som den er, men ganske anderledes. Vor Jord er maaskee bleven rund, for at tilfredsstille Maanens, men sikkert ikke, for at tilfredsstille vor Smag. For Maanen er den et Huus, for os er den en By.

En smuk By vil ikke sige Andet end en Samling af smukke Bygninger, Pladse, og, om man endelig vil, Gader. En smuk By (som By, som enkelt Gjenstand, som et Heelt betragtet) er utænkelig, uforestillelig — anderledes end i Prospect, udenfra; og her gjælde ganske andre Regler end Symmetriens. Der er rigtignok endnu een Maade mulig, at samle dens Dele til et Heelt, nemlig fra Toppen af et høit Taarn i Midten, ovenfra — og her falder det Geometriske aldeles i Øiet; men og som blot Geometrie, som en Abacus Pythagoricus. Manheim seer under dette Synspunkt ud som et afrundet Dambræt.

Dette var Øiets; men nu Forstandens Bedømmelse! Hvad den blotte Smag fandt uskjønt, trættende og til yderste

Modbydelighed kjedende, finder her den hele høiere Dommekraft urimeligt, hensigtstridigt, utaaleligt.

En Stad, besynderlig en stor Stad, støder allerede Forstandens Blik. I det mindste betragter jeg en saadan omtrent, som jeg forestiller mig, en fritflyvende Sommerfugl betragter en Bikube. „Men hvad er stødende deri?“ Proportionen! Jeg finder nemlig denne Bikube for lille. — „Men jeg burde betragte den som Bi, og ikke som Sommerfugl.“ — Som Bi finder jeg et Rige og ikke en Stad at være en Bikube. Og derimod har jeg Intet for saavidt — indtil videre. „Indtil videre? —“ Ja reent ud sagt, for ikke at gjøre en Røverkule — eller en tilluft Bikube — af mit Hjerte: jeg troer, at hele Jorden egentlig burde være Menneskehedens Bikube, og at den virkelig engang — naar de forskjellige Bistader have sluttet Fred med hinanden — bliver det. Her hedder Sproget: Der skal være een Hjord og een Hyrde: Der skal være een Dronning og een Kube! — —

Bikuben bør være tilstrækkelig for alle Bier; man veed, at der gives tre Sorter! Men — kjære Stadbyggere! — er en Stad virkelig tilstrækkelig for alle Stænder? O! den meste Honning beredes udenfor den! Man betænke desuden, at et Menneske er forskjelligt fra Bien i Andet end blot legemlig Størrelse! Vare disse tvende Skabninger for Resten fuldkommen lige, vilde jeg aldeles Intet have at indvende imod vore Stæder; thi der rummes omtrent ligesaa mange Mennesker i en Stad, som Bier i en Bikube. Men blot dette synes mig er stødende, at man har behandlet Folk aldeles som Fæ. — —

Her fløi en Tanke tilbage til Danmark — til Trolleborgs udflyttede Gaarde: o! maatte flere og flere Aander, som Reventlows, sprede Taagen med Byerne! Unegtelig

bliver et Land derved lysere; thi Skyggerne kastes ikke længer i saa store Masser. Det er med Beboerne, som med Boligerne: for tæt sammenstablede skygges, taages, berøges og fordærves de! Hvor frydede jeg mig over de udflyttede Gaarde! Min Indbildningskraft udflyttede hele Jorden — Manheim sprang pludselig i tusinde Stykker — og hele Menneskeheden bevægede sig i Luft og Lys, som en Fugl, der slipper ud af sit Buur gjennem det aabnede Vindue. Jeg saae Instinctet overlade Fornuften Commandostaven, den blev en Talisman i Dronningens Haand — og Ormen fløi op som Sommerfugl! Det var et saligt Syn! Bruden og Brudgommen favnede hinanden paa hiin Side Broen — og i Baggrunden saae jeg Retfærdighed og Fryd kysse hinanden. —

Held os, at vi ikke see Jorden blot, som den var og som den er, men og i visse Øieblikke, som den skal være! Held os, at vi ikke blot vandre mellem vore Fædre og Brødre, men og undertiden mellem vore Børnebørns Børns Sønnesønner og Datter-Døttre! — O Held mig (hvor ønskede jeg og mine Læsere!) at jeg ikke blot er i det sammensatte, men og — i det udstykkede Manheim! Thi, jeg gjentager det, det første er utaalelig kjedsomt i Breden og i Længden; man staaer Skak, hvor man staaer deri.

Støder en Stad overhovedet Forstandens Blik, saa saarer i Besynderlighed en Stad, som denne, det. Den er ikke blot sammenpakket og sammenpresset, men tilskaaren og tilspidset. Jeg veed ikke, om det ogsaa hemmelig bidrager noget til min Afsky for dens rette Linier, Qvadrater og Tærninger, at Intet i den menneskelige Gestalt er vinkelret eller fiirkantet. Man frygter, at Beboerne i en saadan By hvert Øieblik støde sig. Det er mærkeligt, at Smagen endnu aldrig har indført fiirkantede Drikke-Glas. Jeg troer heller ikke, at man kunde drikke Andet end Apotheker-Draaber

og høit Brændeviin deraf — Viin og Kildevand umuligt. Iis derimod kan jeg ret godt tænke mig i fiirkantede Glas, og dette gaaer saa vidt, at Vand midt om Sommeren i en fiirkantet Flaske (der gives desværre slige!) forekommer mig frossent. Ogsaa fryser jeg paa en Maade her i Manheim; jeg stivner. Jeg kunde umuligen løbe her med en vis Fart. Jeg føler det inderligt, jeg kunde umuligen blive forelsket her, i det mindste ikke paa Gaden, som dog i nogenlunde krumme Byer er muligt. Al Varme, al Bevægelse, al Kjærlighed er rund, eller i det mindste oval, spiral, eller paa een og anden Maade bugtende. Kun det Kolde, det Ubevægelige, det Ligegyldige og selv det Hadefulde er snorlige og kantet. Stode Menneskene, for Exempel, til Felts i Grupper, i runde Kredse, istedet for i Colonner og Geleder, vilde de dandse istedet for at slaaes. Derfor beroer og den hele Taktik paa Vinkler. Naar saae man en kantet Flamme, naar jeg undtager den dræbende Lynild, der dog vel kun synes saa? — en snorlige Bæk? en stiv Omfavnelse? Hvor yndigt bugter sig Luen! hvor deiligt bølger og snoer sig den rislende Flod! og hvor bøieligt, hvor slyngende, hvor rundt er Alt i Gruppen Amor og Psyche! Det ligeste paa Mennesket er de kolde, ubevægelige, bidende Tænder — og dog har den skjønne Natur sørget for, at de staae i en Halvcirkel. Livet er rundt, og Døden er kantet. Vi komme runde og bugtende til Verden, og gaae kantede og stive derfra. De nyeste Vugger ere ovale — en skjøn Opfindelse! thi det vorende Liv bevæger sig deri; vore Liigkister derimod ere fiirkantede. En Stad i Manheims Smag passer for Døde — eller i det høieste for dem, som dræbe. Dens Bygninger burde være Mausoleer, eller Barakker. I det første Tilfælde burde en saadan Dødby være under Jorden; i det sidste burde en saadan Morderstad reent bort deraf.

Jeg har gjemt tilsidst det Synspunkt, hvorfra en saa geometrisk rimet (à propos! Bogstaven ihjelslaaer Aanden, og Rimet ihjelslaaer selv Bogstaven!) stiv, kantet, kold, ubevægelig, ukjærlig og dødelig By endnu paa eengang seer latterligere og afskyeligere ud, end fra alle andre. Man nødes nemlig til at forestille sig alle dens Indvaanere (Indbyggere kan man ikke kalde dem, naar man undtager den Ene, hvis Huus rager over alle de Andres,*) den eneste Ind-, Ud- og Ombygger) som Slaver. Den ene Gade er som den anden, det ene Qvarteer er som det andet, og alle Huse ere lige. Hvorledes vilde det være muligt at bringe fuldstændige Mennesker — jo fuldstændigere jo friere, og jo friere jo fuldstændigere, og jo friere og fuldstændigere jo forskjelligere — endogsaa blot i dette Punkt under eens Benævnelse, i een Form, saa at sige under een Hat? For Behagelighedens Skyld? Men det er langtfra ikke behageligt at sammenstuves og tilstudses. For Skjønhedens Skyld? Men det er ikke skjønt, i det mindste kan Skjønheden ikke fattes, hverken inden-, uden- eller ovenfra. Altsaa vel for Beqvemmelighedens og Nyttens Skyld? Men kan Noget være ubeqvemmere og unyttigere end at gaae i lige Gader, boe i lige Huse, og have Nød med at skille det ene fra det andet? Kunde Beqvemhed og Nytte ikke langt bedre opnaaes ved flere end ved færre Midler? Tvang er det! Mennesker hverken gaae, staae, sidde, ligge eller boe i lige Rad uden Tvang! Et eller Andet maa gjøre Vold paa dem, for at faae dem i lige Linie, enten det saa er i Krigshære, eller i Hospitaler (hvor de ligge i Rad), eller i Stæder. Spørgsmaal, om de, uden Vold, overalt vilde boe? end sige boe saa bundne? Naturen siger Nei! og Fornuften siger

*) Det er under haard Straf strengeligen forbuden, i Staden at bygge Huse af en vis Høide, i Betragtning af det churfyrstelige Slot.

Nei! Kun det, der ligger imellem begge, siger adlydende Ja. Der gives kun een eneste Hat, hvorunder Menneskene naturligen og fornuftigen kunde forenes: Den almindelige, i deres Hjerter med større eller mindre, tydeligere eller utydeligere Bogstaver indskrevne Lov. Men det er i egentligste Forstand Frihedens Hat! Den er rund! Enhver anden er for lille, og indkniber, om ikke forknuser Hovederne! enhver anden er trekantet med firkantet Puld.

Fire og tyve Tusindes Ideer have maattet rette sig efter een Enestes indtil i andet, tredie, fjerde, femte Led, og saa videre. Denne Forestilling er utaalelig. Man seer Despotismens Befalinger i Lapidarstiil. Man seer bosiddende Borgere med Huus og Hjem behandlede som Buxbom, Soldater, Kegler og deslige Ting — og ærgrer sig, hvis man har mindste Høiagtelse for Guds Billede. Der fattes Manheim til fuldkomment udvortes i Øiet faldende Slaveri Intet uden en — Nationaldragt.

Jeg føler, at mit Gemyt i den korte Tid, jeg har opholdt mig her, allerede tværtimod sin bugtende Natur, har begyndt temmelig at kante sig. Saaledes bliver Vandet i et Par ret kolde Vinternætter til Iis. Hvorledes maa det gaae de Gemytter, som bestandig ere og blive her? Jeg gyser ved at tænke derpaa. Mit Haab, min eneste Trøst, er, at de ventelig tilbringe i det mindste deres halve Tid paa Landet, hvis overordentlige, virkelig paradisiske Rundhed formodentlig gjør det godt igjen, og smelter hvad Byen størknede.

Man seer ellers af Manheims vidtløftige Befæstning, at Churfyrsterne have regnet paa, at Byen af sig selv vilde disciplinere sine Borgere; thi til at forsvare den behøves, foruden den ordentlige Besætning, omtrent ligesaa mange Soldater, som den tæller Indvaanere af Mandkjønnet.

Billedgalleriet.

Skulde jeg ikke see det mere, kommer jeg ikke paa min Hjemreise tilbage over Manheim, vilde jeg næsten fortryde at have seet det. Rigtignok var det i kort Tid en overvættes Nydelse; men blot Nydelse, uden Frugt, er i Grunden en bedrøvelig Ting. Neppe er den forsvunden, før man finder, at man har tabt mere derved, end man har vundet.

Den Nydelse, som Betragtningen af Konstens Værker skjenker os, kan især letteligen fortrydes, hvis den ikke langsomt, ordentligen og med fuld Bevidsthed indtrikkes, hvis den i Hast nedslurkes, og saaledes beruser og overvælder, istedet for at qvæge og tilfredsstille. Med den skjønne Natur er det anderledes. Dens Nydelse er tjenlig til alle Tider og paa alle Maader. Thi Naturen har den, i en hvis Forstand, guddommelige Egenskab, at den passer i alle de Tid- og Rum-Former, vor Forestillingsevne betjener sig af, for at fatte den. Den er paa eengang stor, skjøn og behagelig i det Hele og i sine Dele, for det hurtigste Blik, og for den langsomste Skuen; dens Melk og Honning ere stedse sunde, hvad enten man tyller sig dermed, eller blot nipper dertil. Man kunde ligne dens Nydelse med Barnets Dien. Den menneskelige Konst har en meget trangere Sphære — kun under visse Betingelser bliver dens Nydelse os fuldstændig, behagelig og gavnlig. Den fordrer en vis Afstand, gode Stunder, og i visse Maader Konst i at nyde. Den har et bestemt Maal, liig den tillavede Drik og Spise, som ingenlunde bør overskrides, og fordøies ikke nær saa let som Naturen.

Ogsaa denne kan matte; men den Mathed, som en voxende Fortryllelse i paa hinanden følgende skjønne Egne, med afvexlende Udsigter, forvolder, er som Søvnen efter en

modig Dag, da derimod Udmattelsen efter mangfoldige Konstarbeiders Betragtning er som Feberens urolige Slummer. Hvor behagelig var den Hvile, hvori alle mine Livsaander ligesom afspændtes, efter hiin Dags fulde Naturnydelse, ved hvis Aften jeg gled ned til Einbeck, imod den Sandsetræthed og Tankeforvirring, jeg nu føler, efter i tre Timer at have gjennemvandret dette Galleries ni Sale!

Antallet af Malerierne beløber sig til henimod Tusinde. De ere ophængte uden Plan og Orden: Italienere, Nederlændere, Franske og Tydske mellem hinanden; nogle saa høit og andre saa lavt, at man ikke seer meget Andet end de forgyldte Rammer. Man finder Mesterens Navn over de fleste, en Indretning, som (hvis Angivelsen ellers er tilforladelig) synes mig meget fordeelagtig. De langt fleste ere af den Nederlandske Skole, og saavidt jeg ved Gjennemløbningen i tre Timer kunde slutte, forholde de virkelige Mesterstykker sig til det Maadelige og Slette, som i det høieste eet til ti. Spørgsmaal, om man i en saadan Konst-Ager gjør vel i, saa langmodigen at lade Klinten staae mellem Hveden?

Strax ved Indgangen i den første Sal faldt mit Øie, som trukket af en Magnet, paa to Landskaber af Vernet, begge Søstykker, det ene i Storm, det andet i Havblik. Upaatvivlelig lønne disse tvende virkelige Mesterstykker alene Gangen igjennem alle Manheims Gader og alle Galleriets øvrige Sale. Luften og Vandet i begge ere især beundringsværdige. Lynet i det første, og Maanens Gjenskin i det andet ere saaledes, at man uvilkaarligen tænker paa Prometheus ved at see det i Ramme. Man tvivler ikke længer om Tilforladeligheden i hiin skjønne Anecdote om Vernet, at han engang ombord i en Torden-Orkan paa det fnysende Hav lod sig binde til Masten, og, i det Skibet var i Be-

greb med at forgaae, og det øvrige Mandskab overlod sig til andægtig eller blasphemisk Fortvivlelse, udraabte i Henrykkelse: „O Gud! det er dog herligt!“ den bedste Text, jeg kjender til en Afhandling over det Høie, og et Træk til dets Udvikling, det er mig mere værdt end Alt, hvad Longinus og alle følgende Theorister hidindtil have folianteert, qvarteert og octaveert over denne Materie. Sandelig! der ligger Mere i dette Udraab, end det lader til; i det mindste kunde det vel vorde for en kommende Æsthetiker hvad det nedfaldende Æble var for Nevton.

Mattheis's ækle Cato, Denners gamle Kjellinghoveder, mangfoldige Dyrstykker, Blomsterstykker og Frugtstykker overfoere mit Blik i muligste Hast, da det ikke veed at skjønne paa nogen af alle disse Herligheder. Talent og Flid ere ikke egentlig Konst. Konsten fordrer overalt Ideal i mine Tanker, baade Gjenstand og Form. Visse Dyr kunne rigtignok opidealiseres; men endog disse anbringes dog udentvivl bedst i Bi-Grupper der, hvor Mennesket, Konstens Skaber og Værk, spiller Hovedrollen. Umiddelbar i Naturen ubehagelige Gjenstande burde Maleren, synes mig, aldrig befatte sig med. Den døende Cato er malerisk i det Øieblik, han beslutter at døe; men ikke i det Øieblik han døer, især da han døde paa en saa saare ubehagelig Maade. Hvad visse Dyr og Frugter angaaer, da holder jeg for, at Konstneren uden Fare kunde rette sig efter den Regel: Intet at fremstille for Synet, hvad der bedre og hellere fattes af en anden Sands! — og upaatvivlelig spiser man dog en stegt Hare, for Exempel, eller tillavede Østers heller, end man seer dem.

Iblandt de mange Jagtstykker, og deslige, stødte adskillige altfor meget mit blodskye Øie — hvo gider seet to hinanden sig tilbøde bidende Hunde? eller en Hjort,

i hvis blødende Ryg de hænge ved Tænderne? — men dog fandt jeg et rasende Vildsviin mellem hylende Jagthunde, af Snyers, saa levende, at jeg maatte yde Mesteren min fulde Beundring.

Den største Samling af gode Stykker her, saavidt jeg i den korte Tid kunde mærke, tilhøre Landskabsmalerne. Af alle behagede mig, næst Vernets, ingen mere end van der Neers. Poussins svarede fast ganske til den glimrende Forestilling, jeg havde gjort mig derom. Eet Stykke i Særdeleshed overtraf Alt, hvad jeg har seet og indbildt mig i Skovtegning. Men enten maa Voltaire have havt den elendigste Smag i Maleri, eller han har sagt den lumpneste af alle Blasphemier, dengang han tillod sit Vid de uanstændige Linier:

"— — — dans sa gloire eternelle
Peint galamment dans le gout de *Watteau*;"

thi vel veed jeg ikke, om Naturen i sin uendelige Forskjellighed nogensteds nogensinde har frembragt Noget, som langtfra kunde ligne de Stykker, her findes af denne franske Pensler; men det veed jeg, at han i det mindste ikke har malet i den skjønne Naturs Smag.

Af den lille, nette, pene, sminkede van der Werfft fandtes her adskillige Lækkerheder for Elskere af Godtgodt i Maleriet, hvoraf een alene havde kostet 8000 Gylden, hvorfor jeg tilforladelig havde betænkt mig paa at give otte Styver. Det største Stykke af ham her var de ni Muser — neppe havde han kunnet valgt et med hans Smag mere contrasterende Æmne. Ingen Maler er i mine Tanker længere fra det Væsentlige i Konsten end netop denne saa berømte Udpensler. Han idealiserer hvad der ikke kan idealiseres, og forsømmer Intet i sin overvættes ængstelige Udarbeidelse — undtagen Hovedsagen. Raphael gav os Guder og Engle i

mennæskelig Colorit; han derimod giver os Vanskabninger og Uglebilleder i guddommelig Englehud. Hans Billeder ere mere til at spise, end til at see. Han har ikke malet for den indre, men for den ydre Sands. Det var mig derfor og efter hans Mesterstykkers Betragtning, som om jeg havde forspiist mig i Marzipaner.

Af den guddommelige Raphael fandt jeg intet Guddommeligt her. Jeg erindrer mig ikke uden tre Stykker under hans Navn, iblandt hvilke det fornemste: Den hellige Familie, fremvistes, som Galleriets største Klenodie, i et gyldent Skab. Det var nyligen kjøbt for 36000 Livres, sagde man, for at bevise mig dets Originalitet.*) Det forestilte Maria siddende med den lille Jesus paa Skjødet, og Joseph og Elisabeth ved Siden. Oprigtigen tilstaaer jeg, at jeg ikke fandt andet overordentligt deri, end en vis ædel Simplicitet i det Hele, og den ypperste huuslige, venskabelige, trofaste, brave, qvindelige Charakteer i den gamle Elisabeths Ansigt. Mange andre Raphaels Arbeider have i Kobberstik gjort ulige mere Virkning paa mig.

Noget af det, der meest underholdt mig, var endeel fortræffelige Hoveder af Rubens, Rembrandt og van Dyck, og nogle enkelte Stykker af Carlo Dolce, hvoriblandt en tolvaarig Christus især var himmelsk skjøn. Men hvad der aldeles henrev og fortryllede mig, var Alt hvad jeg fandt af den yndige Guido Reni, der, desværre! kun beløb sig til meget lidet. Hvor gjerne havde jeg opoffret hans Christus, hans Magdalene, hans Seraph, og især hans i Betragtning over et Dødninghoved sværmende Munk, alle de Øieblikke, jeg spildte paa

*) Jeg har siden fundet det samme Stykke i Paris og i Dresden, hvor man og forsikkrede det originalt, og angav den betydelige Sum, det havde kostet, til Beviis, at man paa ethvert andet Sted var narret med en Copie.

Rottenhamere, Breugheler, Weenixer og Rubens selv! I hans Stykker aandede Grækenlands Aand og Italiens Æther. Deres Betragtning var imod hines, hvad det første Kys i en Lund er mod Nydelsen af det sidste Glas Viin i et Drikkelag. Ethvert af disse Stykker var for min Phantasie gjennem Øiet, hvad Johannes's og Marias Sange i vor Schultzes Evalds-Oratorium var for mit Hjerte gjennem Øret. Denne himmelske Reenhed og Uskyldighed — denne rørende, engelsværmende Andagt — disse Glimt af Hellighedens Sol — disse Blik i en lysere Verden! Yndige Guido! hvor hentede du disse Tryllerier? Jeg var bleven staaende den hele Dag for hvert af disse sande Mesterstykker, hvis den grusomme Veileder ikke havde revet mig derfra.

Veemodigen tog jeg Afsked med det sidste, kastede ved Udgangen endnu et Blik paa Vernets Maaneskin, og ilede bort.

Hvad var det? sagde jeg — en Drøm! en Ruus! en sandselig og aandelig Bedøvelse!

Billedgallerier — saaledes som de hidindtil ere indrettede — bidrage mere, troer jeg, til Afsmag, end til Smag for Konsten. Hvad kan der vel komme ud af at gjennemløbe, skete det end nok saa ofte, nogle Hundrede aldeles forskjellige Billeder, hvoraf Intet sees, som det bør sees: alene; hvoraf hvert er indfattet i en al Virkning fordærvende, Øiet blændende og svækkende Ramme; hvoraf de færreste have den rigtige Dag, Maleriet udfordrer, og de fleste sees i den unaturligste Forkortning? Det er deels paa engang, deels umiddelbart ovenpaa hinanden at høre de forskjelligste Musiker — og, kunde man, vilde det ikke være meget urimeligere at gjennemblade alle Nationers Epopeer og Tragedier paa een Dag, end at besee et saadant Billed-

gallerie i tre Timer. Man nøies i Grunden paa denne Maade med Rammer (eller Bind), Navne og Titelblad.

Var jeg Churfyrste, blev jeg ved, kom mit Gallerie til at see ganske anderledes ud. Jeg affsondrede hvert tiende eller tolvte Mesterstykke fra alt det Øvrige, der i Grunden ikke tjener uden til Oplysning i Konstens Historie og Studering af de forskjellige Maleres Fremgang. Dette Overblevne ordnede jeg saaledes, at alle Arbeider af den samme Mester kom til at hænge paa samme Væg — kun uden gyldne Rammer — og i det høieste tre Rader høit; thi her kan man fornemmeligen sige med Rette: De non apparentibus et non existentibus eadem est ratio.*) Hine udsøgte Mesterstykker derimod indrømte jeg ti Gange saa megen Plads, saaledes, at jeg af disse kun saae eet eneste paa eengang, i den rigtigste Belysning; og fandtes der iblandt dem nogle af ganske overordentlig Værd, skjenkede jeg ethvert saadant et ganske eget dertil indrettet Cabinet. Jeg er vis paa, at baade Konsten, den hele reisende Verden, og jeg selv vilde vinde ved denne Fordeling.

Aldrig, i det mindste, burde en Raphael og en Rubens, en Titian og en Douw, en Guido og en Teniers — eller overhovedet en Italiener og en Nederlænder hænge ved Siden af hinanden. Det er, som naar man i en Concert vilde give Stykker af en Kirkemusik og af en Operabuffa mellem hinanden. Man taaler til Nød, at gaae fra den sidste til den første; men oven paa Schultz at høre Paisiello, eller strax efter Raphael at see Rubens er aldeles utaaleligt. Selv Overgangen fra en maadelig Italiener til en ypperlig Nederlænder er for min Phantasie Fald. I den førstes Værk er næsten altid et

*) Hvad der ikke sees, er der ikke.

jeg veed ei hvad af Apenninernes rene Himmel, i den sidstes som oftest Noget, var det end nok saa lidt, af Underhavets Taage.

Men det er Tid, at jeg gaaer tilbage til mine Æselinder; thi jeg seer en mægtig Hob Propheter komme mig imøde — og ingen Samüel har salvet og kysset mig.

Oversvømmelsen.

(Til Frue Fr. Brun.) Manheim, den 31te Juli.

Deelt mellem Reise, Bekymringer og Sygdom, har jeg ikke før nu kunnet eller villet skrive Dem til, da mit faste Forsæt var, at mit første Brev til Dem skulde være, om ikke et heelt Brev, saa dog i det mindste et Brev fra en heel Person. Fra det Øieblik, jeg forlod Dem, er jeg bestandigen faldet meer og meer fra hinanden, og jeg havde tilsidst Umage med at forestille mig selv som Een. De veed, at min Navne, Janus Bifrons, havde to Ansigter; mig syntes, jeg undertiden endog havde tre; og havde jeg i denne Tid skullet gifte mig, var mit Valg sikkert ikke faldet paa nogen Anden, end paa Frue Hecate-Luna-Diana, den eneste tilstrækkelige Kone, jeg kunde tænke mig. Den churpfalziske Syndflod, der i disse Dage indkniber os i det enkelte, snorlige, kjedsomme Manheim, har givet mig Leilighed til at sætte mig en Smule sammen igjen, og bringe et Slags Eenhed i min Trefoldighed — saa længe det varer.

Hvor er De? og hvorledes befinder De Dem? Har det havt den forønskte og fortjente Virkning, at De saa længe taalmodigen har sydet i Pyrmont-Kjedelen? Alle graae Krebs blive ikke røde efter denne Kaag! Jeg i det mindste er endnu lige bleg. De er dog vel ikke allerede paa Veien tilbage til det

elskede Fødeland? Ak! Fødeland! Fædreland! Fædreneland! Forestil Dem! jeg har endnu ikke mindste Efterretning derfra. Jeg veed ikke, om det blot reiser sig heraf, eller af de mangfoldige paa hinanden hyppede Vandbegreber, som her gjennemstrømme, oversvømme og aldeles drukne mig; men jeg har en lille Mistanke om, at hele Skandinavien er sjunken, at Europa har tabt sin Natkappe i Nordsøen, som hun for nogle Aar siden tabte een af sine Tøfler i Middelhavet? Alting bestyrker mig i denne rædsomme Formodning: Tidender og Utidender. Tidender — i det jeg har læst i Aviserne om vor besluttede Neutralitet. Hvad kan være neutralere end et forgaaët Land? Utidender — i det jeg nu paa henimod fyrretyve Breve ikke har faaet eet eneste Svar; og hvo kan mindre svare paa Breve end druknede Folk? Hvor vil De altsaa hen? De finder ikke engang et Olieblad!

Vor Reise har for Resten været meget behagelig, særdeles i Maynz, som forekom mig et sandt catholsk Mahometsparadiis. Jeg kan i en Hast ikke give Dem et tydeligere Begreb om denne velsignede By, end ved at forsikkre Dem, at der er ligesaa mange Gratier deri, som Spillere i Pyrmont, og ligesaa mange Glas Rhinskviin i den første, som Glas Vand i den sidste.

Manheim har desmere Liighed med hiint Bad. Over, under, rundt omkring os Vand, Vand og atter Vand! Var Digteren Iffland, Philosophen Dufresne, og især Sangerinden Madame Beck ikke her, vilde det være utaalelig kjedsomt, siden vi plat ud ikke kunne komme ud af Byens Midte, da Rhinen og Neckeren, og oven i Kjøbet et Skybrud har sat alle Broerne, Portene og Udgaderne under Vand. Oversvømmelsen 1784 var ikke nær saa vaad. Allerede i Gaar Formiddags var Neckerbroen bortskyllet, og Vandet stiger endnu bestandig. Kun den øverste Deel af Staden

er tør. Jeg har den hele Dag ikke gjort Andet, end taget den vaade Beleiring i Betragtning, og i femten forskjellige Gader været Vidne til femten forskjellige Syndflod-Scener. Levende staaer enhver af dem for mig; hvor ønskede jeg at være Hogarth eller Teniers, for at henslænge dem paa Papiret! Hist stavrede fem Personer paa et Flaad, der hvert Øieblik vippede under, her kom en Pige seilende i en Seng, hist en Dreng i en Balle, og her en lille Glut paa en Bagdør. Neppe vare de komne om Hjørnet, før de mødtes af en velbemandet Flaade af Tønder, Oxehoveder, Oldener og Deigtruge. De forskjellige Skuder stødte paa hinanden, tabte Ligevægten, kuldseilede, eller strandede. Lykkeligviis var der Vinduer aabne til Redning paa begge Sider af Sundet. En Karreet rullede frem, fire Personer deri troede sig saa sikkre som i Noahs Ark; ogsaa gik det virkelig godt, saa længe man saae Hestenes Manker — men pludselig saae man dem ikke mere — og ak! det var ikke Havheste! de druknede, Karreten kantrede, og Passagererne dumpede ud i Vandet. Den hele Eqvipage indtil Hestene forvandledes til blinde Skjær, hvorpaa Sengene, Deigtrugene og Ballerne lede Skibbrud. Man havde hvert Øieblik Leilighed til at bemærke Pelzernes Uerfarenhed i Søvæsenet; thi Flodvæsenet er ikke det samme. Det er som Gangevogn imod Skøiter. Saa længe de bleve i de smallere Gader, gik det an; men ikke saasnart befandt de dem i aaben Sø, paa en Kirkegaard for Exempel (det daværende Manheimske Mare mortuum), før deres hele Styrmandskonst forlod dem. Det var dem ikke nok at see Land; de maatte føle det, for ikke at fortvivle. Forlegenheden var ubeskrivelig, og Mange, især i de øvre Gader, hvor Neckeren i Mands Minde ikke havde havt sin Snabel, bare sig ad, som om de aldrig havde seet Vand før. Jeg gad vidst, om Hollændernes Forlegenhed vilde blive

større, hvis alle deres Kjær engang ved en Landoversvømmelse bleve torre? —

Det smukke Kjøn var meest ilde faren i denne Hurlumhei. Mangel paa Støvler, og hvad der er derover, satte adskillige Damers Undseelse og Blufærdighed i den meest fortvivlede Raadvildhed. Jupiter syntes at have forvandlet sig til Vand, for at forfølge dem. Heller havde de seet sig beleirede af alle Verdens Zephyrer, Favoner, og Boreas selv oven i Kjøbet. Imidlertid maa jeg til Ære for Manheimerinderne tilstaae, at de fleste med urokket Bestandighed bestode i denne deres Dyders Vandprøve. Gradationen i Tugtigheden var ellers i dobbelt Forhold til Skjørternes Fiinhed og Føddernes Peenhed. Jeg lagde Mærke til, at de fornemmere overhovedet gave tre Fingersbrede meer efter for Vandets Frækhed end de ringere. Men selv de mindst blufærdige vare dog ærbarere end vore knibske Amagerinder, og hvad Strømpebaand angaaer, da have Faunerne i den mindste Entree paa vort Kjøbenhavnske Theater en langt rigere Høst, end Tritonerne havde den her i hele den Manheimske Vandflod, som jeg just af denne Aarsag ikke mere vil kalde Syndflod. Jeg frydede mig inderlig over at opdage saa mange Peneloper, Susanner og Lucretier, der, hvor jeg mindst havde formodet dem. Jeg fandt min Tro paa Fruentimmer bestyrket, og gik hjem med den søde Overbeviisning, at i det mindste de ni-tiende Dele af det smukke Kjøn ere vor Tilbedelse værdige.

I alle Gaderne blev hørt Hulken, Hylen og meget Skrig. Alting var i Angst og Forvirring. Anstalterne vare yderst elendige, eller egentligere: ingen. Soldaterne gave sig en utaalelig Vigtighed: de vilde lade som Matroser, og vare og bleve Soldater. Hist og her var Slagsmaal om

Brød. Prisen derpaa var den sidste Dag stegen til en uhyre Høide.

Jeg steg op i det høieste Taarn i Byen, for at oversee den hele Ødelæggelse. Hvilket Syn! Rundtom lutter Sø, og en stor Deel af Staden selv under Vand! Den hele Slette indtil Heidelberg er et lille Archipelagus, hvori de fleste Øer ere bevægelige. Hele Huse, Straaetage, Møller, Baade krydse hinanden mellem enkelte Trætoppe og flydende Kornagre. Jeg kunde ikke længe udholde Betragtningen af denne Elendighed. Synet af de svømmende Øeg, Landmandens bortskyllede Haab, var især utaaleligt. Skaden vurderes allerede til meer end en Million, og adskillige Mennesker have tilsat Livet. —

Iffland er en overmaade gjestfri, artig og behagelig Mand. Han er ikke gift, men fortjente at være det; thi hos faa Personer har jeg fundet saa megen Sands for huuslig Lyksalighed. I Manheim røber Tonen just ikke megen Sympathie med ham i dette Punkt. De Franske og Tydske synes her at have fordærvet hinanden. Han er en særdeles stor Elsker af Hunde, og har dem ikke blot in persona, men malte og silhouetterede. Han synes at have lært at kjende Verden fra dens uforbeelagtigste Side, og har et lille Stænk af Misanthropie i sit for Resten meget philanthropiske Væsen.

Sangerinden, Madame Beck, har aldeles indtaget Sparzet; De kan altsaa forestille Dem, hvor meget hun har fortryllet Adams og mig. Hun er ikke smuk; men ved sit Claveer er hun uendelig meget mere. Hun sang i Formiddags en Arie af Mozart, saaledes som jeg aldrig har hørt synge før — med saa megen Følelse, Udtryk og Smag, at jeg nær havde kastet mig for hendes Fødder. Hun har rigtignok ikke vor Møllers Sødhed i sin Stemme; —

men hendes Foredrag! — og, sandelig, Foredraget er Hovedsagen!

* * *

Den 1ste August.

Hvilke skrækkelige Tidender! den ene oven paa den anden! det er umuligt at komme bort! Posten selv kan ikke komme afsted. Hele Heidelberg, hvor vi ville hen, er oversvømmet. — Urolighederne i Frankrig ere gyselige. Dronningen og hendes Tilhængere har villet stikke Paris i Brand, nedsable Indbyggerne, og aabne Landet for Englænderne. Basel skal være beleiret; tre Tusinde rasende Franskmænd fordre Greven af Artois udleveret. Dufresne sidder her hos os, og copierer Brevene herom, som Baron Dalberg har meddeelt os. I Brüssel er Oprør. Selv her i Pfaltz er en Opstand af Bønderne.

Hvor utaaleligt, at maatte sidde her beleiret af bare Vand, istedet for at komme til Basel, beleiret af bare Franker! Jeg har gjort Anstalt til at faae en Baad, for at bringe mig over Manheims druknede Flade til een eller anden Høide, hvorfra jeg ene (da de Andre synes ingen Lyst at have til dette Forsøg) vil gaae i det mindste til Speier.

* * *

Vandet falder. I dette Øieblik melder os et Bud, at vi kunne komme bort i Morgen tidlig. Hvilken Glæde! Himlen være lovet! jeg sover altsaa sidste Gang i Nat i dette besqvulpede Fængsel.

Frihed og de fire Elementer.

Frihed! Frihed! O hvor er du fortryllende! hvor overstraaler du — besynderlig i en skjøn Foraars-Morgen — alle Slottes Pragt! hvor er dit jeg veed ei hvad uendelig meget mere værdt end al Verdens Skuespil, Statuesale og Billedgallerier! Hvor langt foretrækker jeg din Armod for alle Fængslers Rigdomme! —

Hvilket Aandedrag! hvor let! hvor qvægende! hvor styrkende! —

„Kan man drikke sig en Ruus i bar Luft?“ spurgte jeg Sparzet. — „Den fuldkomneste Sjælerus!“ svarte han. „Jeg har den allerede,“ lagde Adams til. „Hvor vifter og flagrer og flimrer det rundt omkring mig, som om alle Zephyrer dandsede Kjæden om mit Hoved! Er hiin vigende Morgendamp, denne svindende Taage i eller uden for mig? Vaagner jeg? eller vaagnede hele Naturen? Det er en himmelsk Morgen!

Den var aldeles fuldstændig! — Inden i os, uden om, under og over os dagedes Alt. Vi tænkte alle paa vore Fødselsdage. Kudsken selv raabte: Det er en deilig Morgen! og hvis Hestene ikke raabte det tydeligt nok, var det vor Skyld, at vi ikke forstode deres Hnhmhnhm!

Det tvetydige i vor Fremfart, om vi reiste til Lands, eller til Søes? gjorde vor Stemning, som den hele Scene, endnu høitideligere og underfuldere!

Betragtede vi vort Kjøretøi og de ranke italienske Popler paa begge Sider, syntes det, som om vi virkelig endnu vare paa Landjorden. Overskuede vi derimod den hele Omegn, lod det i alle Maader til, at vi seilede. Rundt om stod Alting i eller under Vand. Paa den ene Side bevægelige Høstakke, paa den anden flydende Neg. Alle Marker og

Enge vare oversvømmede, og af de mangfoldige Haver, vi ved Udkjørselen af Manheim kom igjennem, saae vi Intet uden Træerne, nedbrudte Steenporte, og halv i Vand nedsjunkne Lysthuse. Den hele skjønne Flade mellem Manheim og Schwezingen udgjorde et Glarhav, der i Førstningen, inden Morgentaagen gav Plads for de i Baggrunden opskydende Høie, syntes uafseeligt som Oceanet. Neckeren var i dette Moment den bredeste Flod i Europa. Hvert Dieblik spurgte vi Kudsken, om vi endnu vare paa fast Grund, og havde vi ikke havt Alleen, vilde det have været umuligt at finde Veien. Vi mødte ikke een eneste Vogn, undtagen enkelte tomme, der hist og her fra de forrige Dage vare blevne staaende; thi næst Posten vare vi de første, som havde vovet os ud.

Vi havde altsaa Intet uden Vand, Luft, Solen og Trætoppene — det er: de fire Elementer, saa rene og bare, som man omtrent paa eengang kan have dem; men vor Morgen blev derved desto herligere; thi den syntes hele Skabningens. Vor Vogn forekom os Arken, vor Kudsk Noah, vi selv Sem, Cham og Japhet — og Bjergstrækningen ved Heidelberg Ararat. Vi sang uvilkaarligen alle; jeg er vis paa, at hiint første Skib med hele sin levende Ladning, ved de første Glimt af den frempippende Jord har været een Concert — den fuldstændigste noget nær, som før eller siden Syndfloden nogensinde har været opført. —

Det var i visse Maader en Lykke, at vore Fødder vare bundne ved denne Leilighed, og at vi saaledes ikke strax paa eengang ved Udløsningen af vor Bastille fik vor fulde Frihed; vi havde ellers galopperet bort fra vor Vogn og alle vore Sager i den første Henrykkelse, og glemt, hvad man saa let glemmer, og hvad man dog aldrig burde glemme: at Mennesket ikke kan leve af Frihed alene; og at de blotte

bare Elementer ikke strække længer til, end hvit en udslagen Sommermorgen, og saa længe dens Ruus varer.

Naar vi ikke sang, anstillede vi Betragtninger over Frihed — denne nye Comet paa Europas Horizont, hvis Hale synes alt meer og meer at udbrede sig, saa at Mange endog paastaae, at den snart vil indtage hele Himmelen. Det er slemt, sagde jeg, hvis denne Lignelse skulde være den rigtige. „Og hvorfor?“ — Jeg holder meer af en Sol, end af en Comet, og, sandt at sige, jeg er ingen synderlig Ven af Haler. — „Men om Cometen med Tiden bliver Sol?“ — Det var artigt nok; men efter den Smule Kundskab, jeg har om Stjerner, skulde det synes rimeligere, at en Sol omsider kunde blive til Comet. Ligemeget imidlertid! det ene eller det andet! hvad der er lysende og varmende deri ville vi tilbede, og haabende beundre dens Gang! Et blot Veirlys, en simpel Lygtemand er det dog neppe, hvad der frembryder i Vesten. Derom vare vi alle enige.

Men hvad er Frihed? ... Ja! vidste vi det aldeles bestemt, havde vi den udentvivl allerede. Der gives menneskelig Frihed, og borgerlig Frihed. Begge bestaae i Uafhængighed. Den borgerlige i Uafhængighed af alt Andet end Loven; den menneskelige i Uafhængighed af alt Andet end Fornuften. Man taler og om en tredie, den saakaldte politiske Frihed; men, sandt at sige, veed jeg aldeles ikke hvad man taler om, naar man taler om den. En Stat kan umulig være ganske uafhængig, hvis den ikke ophører at være Stat, i det mindste cultiveret Stat. Er denne Uafhængighed umulig, saa er den i det mindste først tænkelig som Resultat af de andre. Alle Stater maae være frie, før een eneste bliver det.

Man begynder i alle Ting udentvivl bedst og sikkrest med Begyndelsen. Det har imidlertid hidindtil for det meste

været Moden at begynde bagfra, ved Enden. Først politisk Frihed, siden borgerlig, og endelig menneskelig: tre — to — een. Giv mig derimod først frie, det er: moralske Mennesker, i et Dieblik har jeg frie, det er: lovlydige Borgere, og gives disse overalt, følger den politiske Frihed af sig selv, som en ligesidet Triangel af tre lige store Vinkler.

„Det er Opbygnings-Systemet," sagde Sparzet, vældigen understøttet af Adams — „Det er ypperligt i Theorien; men duer intet i Praxis! — Af een opkommer to, og af to med een, tre i Tankerne; men i Tingene gaaer denne Operation ikke an. Vi have her, for Exempel, kun een Regnskjerm; see til, om du kan gjøre to, end sige tre deraf? Derimod have vi tre Hatte — og til Beviis, at det er muligt deraf at gjøre to" — (vi sadde alle tre paa eet Sæde, og Taleren, eller rettere Handleren, i Midten) — snup, fløi Hatten af Adams — „og een —" vips! fløi Hatten af mig.... „Dette kaldes Nedrivelses-Systemet," blev han ved, „og Beviset hedder Argumentum a pileo, det meest passende, man kan vælge, da Hatten er Frihedens Symbol." Adams loe; jeg kunde selv ikke bare mig — „men"..... havde jeg kunnet ende; thi jeg tilstaaer oprigtigen, at jeg ikke havde Aandsnærværelse nok til virkelig at ende Striden saaledes..... „paa Grund af samme Argument kunde jeg bevise dit Systems Skadelighed" — og nu fløi Hatten af ham selv med; og vi sadde alle tre med blottede Hoveder, i det fuldkomneste Anarchie man kan tænke sig, paa eet Sæde. —

Vi vare til Lykke allerede paa det Tørre, tæt ved Schwezingen, og fandt efter nogen Umage igjen vore Hatte, som vi stege af Vognen, for at hente. Og saaledes endte sig vore Revolutions-Debatter.

Spørgsmaalet blev i dets Sted, om vi skulde besee Schwezingen, eller ikke?

Schwezingen.

I Pyrmont blev os fortalt saa meget om Cassels Vidundere — hvad fandt vi der? — siden roste man os med saa megen Begeistring Manheims overvættes Skjønhed — hvad saae vi der? — endelig i Manheim selv har man paastaaet, at denne churfyrstelige Have skal være uden Lige, Enden og Yderligheden af al Pragt og Fortryllelse — —*) „jeg, for min Part, betakker mig; jeg har allerede nok af det Slags!“ — „jeg ligesaa!“ — „velan da!“ — Rund forbi, Svoger! ...... Klitsk! klatsk! forbi!

Heidelberg.

Paa den anden Side af Schwezingen begyndte en mindre ordentlig Allee; adskillige Agre og Enge vare tørre; Bjergene hævede sig, alt som vi kom dem nærmere. Snart fandt vi os midt i Frugtbarhedens Skjød, paa den deilige Flade, Neckeren her gjennembugter, hvor Turenne paa Frankrigs grusomme Sardanapals Befaling i Aaret 1674 skjændte og brændte, og hvor Churfyrsten fra sit høie Slot i Heidelberg fortvivlet saae Byerne gaae op i Røg og Flammer.

*) Paa Tilbagereisen besaae jeg den; den er virkelig yderst prægtig; og Konsten har i dens Anlæg frembragt Alt, hvad der kan frembringes af Afvexling paa en Flade.

Vi fore ind i det majestætisk høitidelige Heidelberg, Münden i det Store. Byen ligger skraa langs med Floden mellem tvende høie Fjeld-Aase, overtaarnet af det prægtige gamle Slots herlige Ruiner. De indknibende Bjerge ere dyrkede til midt op paa deres steile Rygge; Viinranker omkrandse deres Fødder, Skove deres Tindinger. Floden slipper ud af denne Kløft i den yndigste Slette. Paa venstre Haand løber den prægtige Allee, den egentlig saakaldte Bjergvei, til Darmstadt, paa høire langs med henglidende Høie til Wisloch. I Baggrunden taber sig en bugtende Fjeldgang i Spalten af de truende Bjerge. Den hele Beliggenhed er yderst romantisk. Man tier, eller digter, i dens Beskuelse.

Vi vare neppe ankomne, før vi stege op paa Bjerget til det over Byen hængende Slot, hvis gyselig skjønne Ruin vinkede os til melancholske Sværmerier. Det lader sig til Nød male; men ingenlunde beskrive. Enhver Betragtning gaaer umiddelbart over i Skuddren og bange veemodige Følelser. Fortælleren bliver ved at skue, i det han troer, at berette, og Pennen løber i Beskriverens Haand, uden at han veed, hvad han skriver. Disse svimmelhøie, faste, nøgne, med Græs bevoxede Mure — disse lynudslagne Vinduer — disse Styrten truende Hvælvinger — her en Rad af eensomme Granit-Piller — hist et rundt, halv afbrudt, i Faldet omvæltet Taarn, med frygtelig Kraft nedstyrtet i den tørre Slotsgrav, og (den gamle Muurbygnings Triumph!) skjøndt krudtsprængt, lynslaget og i et halvt Aarhundrede besqvulpet, endnu saa fast sammenhængende, i det overblevne Stykke, som om det var nyligen muret — hist og her mellem de udslagne Fag, i de nøgne Vægge-Hulinger af den tordenslagne Riddersal, enkelte overblevne, forladte, ligesom sørgende og for nyt Uveir zittrende Billedstøtter af gamle Keisere, Konger,

Churfyrster og Pfalzgrever! Hvor man gaaer, det frygteligste Øde, og en Grav-Taushed, som kun afbrydes af Uglernes Uhu, Flaggermusenes Flirren og Echo af Vandrerens gysende Udraab! For at hæve Ødelæggelsens hele Rædsel, smiler rundt om den yndigste Egn i de herligste, videste, meest glimrende Udsigter over den neden under afglidende Stad, den bugtende Flod og den frugtbare af Landsbyer vrimlende Slette. Saaledes kan Fortælleren udstykke denne Scene; men det Hele, det rædsomskjønne Ganske, det udgjør, tabes, og med den al Virkningen, i en saadan Udstykning. Her boede fordum mægtige Fyrster! her dandsede Tapperhed med Blufærdighed i Pragtens og Glædens Sale! — her rasede Krigen og Tordenen — og nu! Konsten ligger myrdet i Skjødet af den grædende Natur — Hvilke Ord formaae blot at silhouettere dette Billede?

Vi vankede alle tre omkring imellem disse Ruiner, som Skygger paa Bredden af Acheron, tause, enhver hensjunken i sig selv, uden Lyst til Meddelelse. Da vor Mødighed mindede os at gaae bort, valgte jeg ene en ganske anden Vei end de Andre, omkring paa Jettebjerget, hvor jeg ved Nedgangen fik et Kloster at see, og — hvad der var mere værdt, og for et Øieblik bragte mig igjen i livelig Stemning — udentvivl den skjønneste Pige i hele Heidelberg. Pludselig opstod det Ønske i min Phantasie, at blive her nogle Dage. Paa Veien gjennem den overmaade lange Hovedgade, der i Skjønhed langt overtræffer alle Manheims, gøde adskillige andre, vel mindre smukke, men dog usædvanlig artige Fruentimmer saa megen Olie i denne Ild, at jeg paa Postgaarden, hvor jeg samledes med de Andre, fuldt og fast besluttede at blive. Hertil kom, at jeg var meget syg, og havde saare lidet Haab om at vinde til Toppen af Jura, end sige til Spidsen af Abula. Adams overtalede mig

imidlertid til at afstaae fra denne Grille. Han selv var ikke i bedre Forfatning end jeg. „Vi ville sætte os paa Bukken,“ sagde han, „for at vedligeholde Bevægelsen. Den evige Skumplen vil forhindre vore Livsuhre fra at gaae reent istaae; og hvo veed hvad der kan trække dem op igjen paa hiin Side Bruchsal?“ Sparzet og Kudsken hjalp os op, og surrede os fast. Saaledes kjørte vi ud af Byen, forsøgende hvorvidt dette temmelig fortvivlede Lægemiddel vilde slaae an. Tilforladelig! det er ikke at forkaste. Jeg er vis paa, at vi begge for længe siden havde endt vor jordiske Reise, hvis vi ikke saa haardnakket havde behandlet os som friske; hvis vi havde hvilet og qvæget, istedet for at anstrenge og strabadsere os. Bevægelse, Naturnydelse, og Maadelighed i Mad og Drikke var vor eneste Medicin, og hidindtil i det mindste havde vi fundet den probat.

Saa dødmatte vi og vare, og saa meget de evige Stød af Vognen smertede os, frydede vi os dog inderlig over det herlige Landskab paa Veien til Wisloch, hvor man i en beständig Allee af Frugttræer kan sidde paa Vognen og plukke Æbler, Pærer og Valdnødder, medens Øiet tilfredsstilles i Udsigten over Skove, Enge, Stæder og Landsbyer, indtil Baggrundens fjerneste Bjerge. Vor Kudsk var en saare moersom, retroende, buttet Pelzer. Han kaldte sig Conrad Gesmon mit dem eisernen Steigbügel, og havde samme mathematiske Overbeviisning, som fordum Hudibras, at, naar først den ene Side af Hesten var i Gang, den anden af sig selv fulgte med, dets Aarsag han og aldrig brugte meer end een Spore. Een Stigbøile syntes ham og tilstrækkelig; thi, sagde han, en retskaffen Kudsk maa kunne sidde fast uden Stigbøiler, og een er nok til at stige op i.

Han erindrede mig herved Tacitus's tydske Ryttere, som for meer end halvandet Tusinde Aar sluttede omtrent ligeledes. Da vi paa den anden Side af Wisloch kom forbi en eensom Kirke paa en Holm i en lille Sø, tog han sin Hat af, og korsede sig. Jeg spurgte, hvorfor han med Eet blev saa andægtig; thi jeg kunde ikke formode, at denne Kirkes yderst romantiske Beliggenhed netop skulde gjøre samme æsthetiske Virkning paa hans stærke Muskler som paa mine svage Nerver, især da han saa ofte var kommen den forbi — „Gud frie os!" svarte han, „den levende Satan boer i denne Kirke. Den hedder St. Leon, og Vandet kaldes Engelbach; men man burde nu snarere kalde det St. Lucifer og Djævlebækken." Det er mig kjært, sagde jeg, at jeg dog engang veed, hvor Satan egentlig boer her paa Jorden; var det ikke muligt at komme derhen, og see hvordan det staaer til hos ham? — „Tag Dem i Agt for hvad De siger! han er ikke at skjemte med, den Karl; det er slemt nok, at vi komme ham saa nær!" sagde Kudsken, „om man og gav mig et Tusinde Daler, gik jeg ikke derhen, som da, kan jeg troe, heller Ingen kan." Jeg overbeviste ham imidlertid om, at han neppe var hjemme, da han altid er ude og paa Færde; men med alt det var han dog ikke at overtale til at holde stille, end sige vise os Veien derhen. Jeg yttrede ham min Forundring over at Satan netop havde valgt sig en Kirke til at boe i, og at han ikke heller havde slaaet sin Bopæl op i et Slot? „Det er for Dødningehovedernes Skyld," sagde han; „thi han lever af intet Andet." Jeg spurgte, om han aldrig havde seet ham? han svarte Nei; thi han havde aldrig forsømt at gjøre sit Kors, saasnart Kirken kom ham i Syne. Derimod havde adskillige af hans Kammerater seet ham gaae paa Vandet, og hørt ham ringe med Klokkerne. Paa hans Fortælling, om hvorledes

hans gloende Majestæt var kommen i Besiddelse af St. Leon, kunde jeg ikke blive ret klog. Det lod, som om en gammel Churfyrste havde overladt ham den paa Livstid, til Belønning for et udtørret Morads, da Vandet, før Fanden kom i Besiddelse deraf, stod over den hele omliggende Egn, og ved det han nu grov en Hule som Løngang ned til Helvede, hans egentlige Residents, sank meer og meer, indtil det nærværende Bækkens Omfang, der aldrig bliver tørt, ligesom der og er et Sted deri, som aldrig tilfryser. Munkene i Heidelberg maae bedst vide, hvorvidt denne Forklaring er grundet.

Bruchsal.

Sjelden har jeg studset mere, sjelden er jeg saa behagelig bleven overrasket, som ved Porten og Indkjørselen i Bruchsal. Jeg havde forestillet mig i denne Speierske Bispe-Residents at faae een af de almindelige gamle forfaldne Kirke-Flekker at see; og jeg kan ikke beskrive min Forundring, da jeg gjennem den usædvanlig smagfulde Port kom paa een af de skjønneste Pladse, man kan forestille sig, og i den lige for, indtil den indre Stadsport løbende, brede, ziirlige Gade fandt et saa skjønt Perspectiv, paa begge Sider saa artige Bygninger, overalt saa megen Nethed, Reenlighed og Smag, at jeg virkelig for første Gang saae min Idee om en smuk By realiseret. Det bispelige Palads, hvis Forgaard vendte ud til Pladsen, er prægtigt uden Overladning, de dertil svarende og formodentlig dertil hørende Bygninger massive og skjønne, selv de mindste Borgerhuse paa begge Sider af Gaden faste, elegante og tilsyneladende beqvemme — i det Hele er Symmetrie og Afvexling, Orden uden trættende Eensformighed, og

et vist yndigt Anstrøg, som qvæger Øiet i behagelig Hvile ved dets Beskuelse.

De Fruentimmer, jeg saae, contrasteerte ikke, som i Cassel, med Stadens Udvortes. Deres Klædedragt behagede mig meget, især de nette Tøfler, de hoppede med. Det smukke Kjøn burde aldrig have anden Fodrustning eller Fodprydelse. De skjule i Skoe een af deres seeværdigste og seetilladeligste Skjønheder. En smuk Hæl er een af Naturens skjønneste Former. En flygtende Daphne, med Skoe paa, gad jeg ikke seet, end sige løbe mig træt efter. —

Andre Patienter spise, drikke deres Medicamenter — jeg seer blot mine. Lægedommen hos hine kommer gjennem Smagen og Følelsen; hos mig fornemmelig gjennem Synet. Jeg seer mig frisk — eller forsøger det i det mindste. I Manheim brugte jeg tillige en Øre-Cuur. Hvi kan jeg ikke bruge den oftere? thi næst Harmonie for Øiet er Melodie for Øret i mine Tanker det virksomste af alle Lægemidler. Jeg haaber, at den hele Lægekonst engang vil blive bygget paa Theorien om Harmonier, og at man tilsidst lærer at curere alle Sygdomme med Musik i videste Forstand. Mathematik, Philosophie, Poesie læger alle Sjæle-Febre og Tæringer — skulde den fuldkomneste Øiets, Ørets, Smagens og Følelsens Diæt ikke kunne helbrede alle Legemets? Jeg troer fuldt og fast, ja! thi hvad ere vi, physisk betragtede, Andet end Memnonsstøtter og Æolsharper? Giv Luften, eller hvad der er uden om os, en vis harmonisk Svingning, lad en frembrydende Sol berøre vor Maskine i alle Fattepunkter, og vi synge og tone, som Livet selv!

Gjennemvandringen af Forstaden Bruchsal overbeviste mig herom. Hvert Blik til Høire og Venstre, Synet af enhver forbivimsende Glut var mig ligesaa mange langt

finere destilleerte og derfor saa meget kraftigere Hofmans-Draaber.

Vi opholdt os en kort Tid i Posthuset, og spadseerte ud igjennem den anden Ende af Byen. Hvilken Forandring! „Ak!“ raabte jeg i vor lærde Professor Sahls Oversættelse, for ei at profanere Horaz selv paa denne sølede Gade:

„— Det, som oventil en deilig Qvinde bliver,
Til sæle sorte Fisk sig ud i Enden giver!“ *)

Ligerviis som jeg aldrig havde seet en skjønnere Forstad, saa har jeg ikke heller nogensinde seet en hæsligere Bagby end den nærværende. De usleste, sorte, faldefærdige Hytter, man kan forestille sig, afvexlede med hiin skjønne Orden og Nethed, og istedet for reenlige Gader, fandtes her krumme og smudsige Stræder. Nær havde jeg paa denne Spadseregang tabt igjen Alt, hvad jeg havde vundet paa den foregaaende. Til Lykke varede det ikke længe, før disse sørgelige Gjenstande slap, og den deilige Vei med de romantiske Bjerge paa venstre, og det frugtbare Rhinland paa høire Side udslettede deres Erindring.

Et Capucinerkloster paa Toppen af St. Michels-Bjerget mellem de tvende tykke Skove, Hart og Oelbrunn, underholdt os længe. Imidlertid syntes denne Dag bestemt til tragiske Tilfælde. Paa det deiligste Sted i den hele Egn stødte vi paa en muret Galge med alt sit afskyelige Tilbehør, der aldeles forstyrrede den nye Forstaaelse, vi havde bragt mellem vore Livsaander. Længere borte, i det vi ved Solens Nedgang spadseerte igjennem den lille By Weingarten paa Grændsen af Markgrevskabet Baaden

*) — — Mulier formosa superne
Desinit in atrum piscem!

mærkede jeg, at jeg i Bruchsal havde glemt mit Uhr, det første Tab, jeg havde lidt hidindtil, og vigtigt nok, for aldeles at nedslaae mit Lune. Tungsindig gik jeg alene langt bag efter Vognen, hvert Dieblik i Begreb med at vende om, for at hente det. Maanen stod op, og som den sværmende Elsker i hvert nogenlunde artigt Phænomen seer sin Elskedes Billede, saae jeg i dens fulde Skive Intet uden mit Sølvuhr uden Kjæde. Det var umuligt at slaae mig det af Hovedet. Selv Frøernes Qvækken erindrede mig dets pikkende Aandedræt. Den hele Egn var desuden saa elegisk, at jeg, især paa en Bro med en brusende Vandmølle paa den ene og et lille raslende Vandfald paa den anden Side, lige for det ruinkronte Taarnbjerg, i Kanten af en mørk Skov, hensank i den dybeste Melancholie, indtil jeg endelig med heldende Hoved, liig Sancho, da man havde frastjaalet ham hans Rucio, eller, som Carl den Tolvte efter Slaget ved Pultava, ankom i Durlach.

Durlach.

Det er et Spørgsmaal, om Sverrigs ulykkelige Alexander eller Manchas Herkules's vise Vaabendrager i næste Vertshuus efter deres Tab havde været mere bedrøvede end jeg i dette. Jeg troer, at den første var for gal, og den sidste for klog til at overlade sig saa aldeles Fortvivlelsen. Jeg slængte mig hen paa en Løibænk, og undersøgte hvorvidt det var mig muligt at komme længere frem i Verden uden Uhr? jeg fandt dets Tab et Forbillede paa mit Livs. Dets Pretium argenti, Pretium opportunitatis og Pretium affectionis foreente sig i min Indbildning til et saa uskat-

teerligt Værd, at alle Adams og Sparzets Trøstegrunde vare spildte paa mig.

Vor Vert havde et saa eiegodt, redeligt og tillidindskydende Physiognomie, at jeg omsider henvendte mig til ham, og aabenbarede ham min Forlegenhed. Han fandt ligesaa liden Sandsynlighed, som jeg selv, i at faae det tilbage, da Stedet, det var tabt paa, var ikke meget bedre end en alfar Vei. „Imidlertid, i Bruchsal ere gode ærlige Folk," sagde han, „og Postmesteren er en brav Mand." — Han skikkede endnu samme Aften en Stafet til Bruchsal.

Ved denne Leilighed kom jeg efter, at den gamle tydske Ærlighed endnu havde hjemme i disse Egne. Kudsken og Stafetten fandt begge, at det umuligen kunde være stjaalet, og stode mig saa godt som inde for dets Tilbagelevering, hvis det ikke var faldet under Jorden, et Fald, som jeg, sandt at sige, havde største Grund til at befrygte.

Den overmaade godlidende Vert fordoblede sin Omhyggelighed, da han saae, vi vare syge, og gjorde os vort lille veltillavede Aftensmaaltid saa behageligt ved sin Nærværelse, at vi lidt efter lidt forvandt Dagens Byrde og Hede, og en Time før Midnat ved temmelig godt Mod kastede os i Søvnens Arme.

Tæt uden for Durlach hæver sig en Høi med et Ruintaarn paa Toppen (der Thurmberg). Adams og jeg havde allerede ved Ankomsten i Aftes besluttet at stige derop, hvis vore Kræfter tillode det, for at indtage eet af vore fornemste Livmedicamenter: Solens Opgang. Lidt efter Klokken tre vare vi allerede paa Benene, og Klokken fire paa Toppen, hvor vi inddrak alle Morgenens Fortryllelser. Luften var imidlertid, uagtet det var den tredie August, saare

kold. Dog bleve vi to fulde Timer paa denne Høide, for ret at mætte vore Øine i Udsigterne over det hele veldyrkede Land paa denne Side Rhinen, indtil Straßburg, hvis høie Taarn, skjøndt i syv Miles Frastand, jeg skjelnede som en sort Stift i Horizontens blaanende Bjergramme.

Jeg havde allerede glemt mit Uhr, da ved Nedgangen af Bjerget en Bondekarl pustende og halv aandeløs kom os imøde. Det var vor Stafet, og see! Uhret glimrede som en anden Sol i hans triumpherende Haand. I min Henrykkelse — ikke saa meget over Uhret (thi jeg havde, som sagt, allerede glemt det over Solen) som over den Ærlighed, dets Gjenbringelse forudsatte hos dem, gjennem hvis Hænder det var gaaet, og over den øiensynlige Tilfredshed, hvormed denne gode Karl bragte mig det — havde jeg nær sagt: „Behold det til Findeløn!“ Men en Ducat gjorde ham allerede saa glad, at jeg tvivler paa, Uhret selv vilde have gjort ham det mere.

Carlsruhe.

Vi opholdt os ikke længe i denne splinternye Slotsby, Markgreven af Baadens Residents. Dens Anlæg er endnu langt linial- og vinkelrettere end Manheims. Den er ikke blot rimet, som et almindeligt Knittelvers, men figurrimet i den skjønne Smag, hvori man har Psalmer i Form af Kors, Elegier i Skikkelse af Flaggermuus, og Epigrammer i Figur af en Øxe, eller et tveegget Sværd. Den hører i alle Henseender til den falske Smags og den forvendte Konsts barnagtigste Spilleværker. Den er anlagt i Figur af en Vifte, i hvis Spidse Slottet ligger; fra dets Façade seer man lige ud gjennem alle dens ni fuldkommen lige og fra

hinanden aldeles ukjelnelige Hovedgader. To og tredive snorlige Alleer gaae fra Slotspladsen og Haven i naffeelig Vidde giennem den store, til den Ende udhuggede Hartskov, hvoraf de ni fortsætte Gaderne.

Det er ubegribeligt hvorledes man i Begyndelsen af vort Aarhundrede har kunnet falde paa her, i denne vandløse Egn, i en tyk Skov, at bygge en Stad, og bygge den saaledes. Sandelig! det forekommer mig meer end abderitisk. Ogsaa skal Byen allerede være i mærkelig Aftagen, og en stor Deel af de ligesom til Mønstring opstillede Huse tomme.

Jeg gik hen for at see den offentlige Typ, Eftertrykkeren Schmieder, i hans store Boglade, og tilskaffrede mig et Exemplar af Idris. Han saae ud som den personificeerte Eftertryk — og jeg skyndte mig bort igjen, ærgerlig over at have seet ham.

Markgrev Carl Friedrich af Baaden var til den Tid den eneste af alle regjerende Fyrster, jeg havde ønsket at see og tale med; men jeg maatte opsætte denne Lysts Tilfredsstillelse og hans værdige Geheimeraad Schlossers personlige Bekjendtskab til min Tilbagereise, da min overordentlige Mathed for nærværende Tid ikke tillod mig Besøg hos Andre end Læger.*)

Vi kjørte herfra giennem Ettlingen, en stor Flekke med høie forfaldne Mure, over den store, temmelig sandige Flade mellem Alb og Murb (to Smaafloder, som løbe fra Bjergene i Schwaben ned i Rhinen) i overvættes Hede til Rastadt, hvis anseelige Slot fra Veien af falder meget

*) Mit Ønske blev opfyldt, da jeg paa Hjemreisen tilbragte her i tre Dage nogle af mit Livs behageligste Timer.

glimrende i Øiet. Vi fandt hist og her i Agrene adskillige Grupper af trinde, vevre og muntre Bønderpiger; nogle af dem havde Pærer i Kurve, som vi vilde kjøbe dem af; men de vilde ikke sælge os dem, »fordi de ikke vare gode," sagde de. Da vi fandt dem gode nok, gave de os saa mange, vi vilde have; men de vilde ingenlunde tage imod den mindste Hvid derfor. I Rastadt selv, hvor vi spiste til Middag, fik vi saa mange og velsmagende Retter, med saa uendelig megen Dessert af alle Slags Frugter, at jeg zittrede for den uhyre Betaling; men, da vi forlangte vor Regning, beløb det hele Gjestebuds Omkostning sig til noget mindre end en Rigsort for Hver. Over Bordet talte man om Intet uden Urolighederne i Frankrig. En vis Landraad bemærkede, at man ikke længer kunde reise sikker, og raadede os at skye Elsas, hvor en Reisende med sin Tjener for tre Dage siden var bleven udplyndret og mishandlet. Hele Rhinkysten paa denne Side er bevogtet af Baadenske Soldater; og Pøbelen raser endnu, sagde man, i Straßburg. Med alt dette kunde vi ikke modstaae Fristelsen. Hvad kunne vi tabe? Hvad kan man røve os? — „Mit Uhr?" Jeg har nu engang vant mig til dets Tab — og hvad vi for Resten besidde af synderligt Værd er utabeligt.

Forsmag paa Døden.

Vi kjørte altsaa fra Rastadt strax efter Middag, langs med Bjergene paa venstre Haand, over Bühl, Ottersweier og Saßbach, hvor Turenne faldt, til Appelweier. Paa vor hele Reise havde vi ikke havt en hedere Dag; den endte sig med den skjønneste Aften. Denne Strækning af de Baadenske Lande henhører udentvivl til den frugt-

bareste, cultiveerteste, folkerigste og lyksaligste Deel af Tydsk-land. Overalt saae vi de umiskjendeligste Spor af Frihed, Oplysning, Velstand og Tilfredshed. Ingensteds havde vi fundet saa mange, saa muntre og levende, selskabelige og gjestfrie Landsfolk, som i de store velbyggede Landsbyer paa dette hele Strøg. Glade, syngende og dandsende Bonder-karle og Bønderpiger, legende velskabte Børn omringede os overalt i et bestandigt Høstgilde. Bugnende Frugttræer, gyldne Agre, prægtige Skove, og usigelig friske Græsgange afver-lede med hinanden; Landet og Beboerne syntes at kappes om at muntre og oplive os — og det lykkedes dem. Jeg sig-nede af fuldeste Hjerte Carl Friedrich, og ved den natur-ligste Tankeforbindelse Ludvig Reventlow. Gud! hvilken Lyksalighed er det muligt at udbrede — Hvilke Paradiser staaer det i Fyrstens og Godseierens Magt at fremtrylle, naar de ville! For een Menneskealder siden var alt dette øde — i een eneste Menneskealder blev Orkenen omskabt til en Have. Og hvorved? Ved Frihed, Eiendom og Underviisnings-Anstalter! I denne Treenighed ligger hele Hemmeligheden af den sande Statskonst, den øverste, vigtigste, ædelste af alle Konster. Af denne tredobbelte Kilde vælder uudeblivelige og ustandselige Folkeforædling, Folke-velstand og Folkelyksalighed. Men treenig, uadskillelig treenig maa den være. Frihed uden Eiendom er Intet; Frihed og Eiendom uden Oplysning er intet Gode. For-enede derimod udgjøre de Alt.

Vi ankom til Landsbyen Appelweier Klokken ni i Maanskin. Det var den skjønneste, blideste, fast lykkeligste Aften i mit Liv. De mangfoldige arcadiske Gjenstande paa den tilbagelagte Vei, de milde Følelser og glade Betragtnin-ger, de naturligen opvakte i Deeltagelsen af saa mange Brø-dres Glæde, Solens herlige Nedgang, den hele Naturs nop-

hørlige Smilen, havde efterhaanden bragt mit Blod i et saa sagte Omløb, mine Nerver i en saa stille kildrende Bæven, Alt i det Forbigangne, Nærværende og Tilkommende syntes mig at opløses i den frydefulde Tilværelses skjønne Harmonie —

Hvad ligner din Nektars livsalige Drik,
Natur! af dit himmelbekrandsede Bæger?
Hvor kildrer, hvor styrker, hvor lindrer, hvor qvæger
Den Bæs'net, som Sands til din Nydelse fik!
I Frugtbarheds Skjød,
Hvor Friheds og Eiendoms Lovsange lød,
Omrislet af Bækken, omraslet af Lunden,
Omskimret af Maanen i drømmende Blunden.
Din rusende Vellyst du over mig gød!
Jeg drømte mig opløst i Æther; min Aand
Afløstes de tunge, de trykkende Baand;
Jeg dufted' med Blomstret; jeg svæved' som Maanen;
Jeg flagred' i Vinden; og — salige Daanen!
Mit Liv i en sagte henrislende Død,
Som badet i Himmelens Olie, flød!

Hvilken underlig, behagelig, hensmeltende Mathed! Kan en salig Død være meget anderledes? En salig Død? — jeg kan ingen anden forestille mig. Det er umuligt, at Tabet af Støv kan være smerteligt — eller Mennesket er intet Andet end Støv. Jeg troer, at alle Mennesker døe saligen; jeg veed det ikke; men jeg troer det. Jeg kan ikke forestille mig Andet, end at selv den Lastefuldeste har lidt nok i Livet paa denne Side, og vil (ifald han hist begynder, hvor han slap her) lide nok i Livet paa den anden Side, uden at det behøves at gjøre ham Overgangen utaalelig. Alt hvad der er naturnødvendigt, almindeligt for Alle, de første Grundlinier i Skabningen — er udentvivl Altsammen s a a r e g o d t. At troe den uundgaaelige Død et Onde, er i mine Tanker gudsbespotteligt.

Intet i denne Verden kan jeg mindre begribe, end den Angest for at døe, som man paastaaer almindelig. Lad det staae derhen, om der paa hiin Side venter os noget Bedre, eller noget Værre; sikkert venter der os noget Andet. Hvorledes gaaer det til, at den Mennesket naturlige Nysgjerrighed i dette Punkt ikke længer yttrer sig? Jeg troer, at om jeg endogsaa var nok saa vis paa Helvede, jeg tilsidst dog ikke kunde bare mig for at længes efter denne Forandring, efter denne nye Tilstand, var det og blot, for at komme efter hvad Helvede egentlig er? Evig at leve her paa Jorden — uophørlig at fortsætte det Liv, vi her kjende, selv det lykkeligste — vilde for mig være den gyseligste Fordømmelse.

Usigelig gjerne vil jeg henglide i din Strøm, velkomne Død! — sagde jeg — usigelig gjerne vil jeg ombytte det grovere Støv med det finere. Vel kjender jeg ikke dit Udløb, veed ikke, om din Munding falder i det caspiske Hav, i Middelhavet, eller Oceanet paa hiin Side — men hvor den og falder, falder mit Væsen aldrig ud af den evigrunde, milde, beskyttende Faderhaand, hvori hvert Hav er en Draabe.

Dog — blev jeg ved, idet Schweitz randt mig i Tankerne — er det muligt, venlige Engel! saa sluk først ganske din omvendte Fakkel paa een af Alpernes Toppe! — Det bares mig for, som om Flodguden smilede Ja! — og jeg reiste mig op af mit eensomme Sæde paa Bredden af det maanskinnende Vand, hvor jeg havde henslængt mig i den landlige Naturs Arme, og gik hen til de Andre i det tæt derved liggende Huus, hvor vi verlede Heste. Adskillige Hosfolk havde samlet sig her, for at dandse. De indbøde os til at tage Deel i deres Lystighed; vi spiste med dem; og kjørte bort, ledsagede af deres bedste Lykønskninger.

Strax uden for Appelweier, en Miil fra Kehl, saae vi i det stille, klare, herlige Maanskin allerede det høie Münster-Spiir. Ved Midnat fore vi ind i Staden Kehl. Vi fandt Vagt uden for Postgaarden; men ingen Plads. Kudsken vidste ingen Raad til Huusly for os, ham og Hestene. Medens denne Forlegenhed opholdt os, underholdt jeg mig med de vagthavende Soldater om Urolighederne i Straßburg og Beaumarchais Trykkeri her. Af 28 Presser, som sysselsatte 400 Hænder med den tredobbelte Udgave af Voltaires Værker, er for nærværende Tid kun een i Gang. Den hele glimrende Speculation er gaaet overstyr.

Vi maatte paa Lykke og Fromme vandre den hele lange Vei tilbage til den Gyldne Orn, hvor vi, efter at have steget, gaaet, stumplet og gispet i een og tyve Timer, saa aldeles døde, som det efter al Sandsynlighed er muligt at være det i denne Verden, begravede os alle tre i een Seng, da der ikke var flere tilrede.

Straßburg.

Vær hilset, Erwins høie Pyramide,
Du Gothers Styrkes Svimmel-Monument!
Fra hvis ugjennemtrængelige Side
Den vrede Himmels Flammepile glide,
Som Bomben, dig engang blev sendt!
Hvis Spiir, det høieste blandt Konstens Graner,
Mens Jorden bæver rundt derom,
I Krampehvirvelen af Himmelens Orkaner
Stolt trodser alle Tordners Dom!
Vær hilset, Stad, som slynger dig om Foden
Af denne Skyen splittende Colos,

Du gjemmer i din Old, om Spiren ei, dog Roden
Til Kundskabstræet, som velsigner os!
Vær hilset, Frankrig! Du, som hist bag Rhinen vækkes,
Nedtrykte, store Hob! Mit Bryst,
Mens alle Slaver og Tyranner skrækkes,
Mens end din Friheds Morgenhimmel dækkes,
Har Mod til Delen af din Lyst! —
Farvel Germania, din Søster vinker
Med ny, med underlig Magie —
See! Straalen i det aabne Øie blinker!
O Smiil! o Haab! o Trylleri!

Saa sang jeg dandsende over Rhinbroen til Straßburg om Morgenen, den fjerde August. Med det første Trin paa de franske Grændser befandt jeg mig i en ganske ny Verden. Taarnet, Bogtrykkerkonsten og Revolutionen bemægtigede sig min hele Phantasie. Jeg saae tilbage til Tydskland, som den Opstandne til sin forladte Grav, som den Himmelfarende seer ned paa den synkende Klode. Som mit Væsen i Aftes var i en bestandig behagelig Synken, saa var det derimod i denne Morgenstund i en uophørlig enthusiastisk Stigen. Det majestætiske Spiir beherskede alle Gjenstande; jeg saae paa min hele Gang Intet uden det, og jo mere jeg saae, jo nærmere jeg kom, jo høiere blev det. Hvor uendelig overtraf dets Høide allerede i denne Frastand min Indbildning.

Den ene Trop Bevæbnede efter den anden marcheerte os forbi; de utallige Placater paa Husene, og de Forbigaaendes uhyre Frisurer og Halskludesløifer sagde os tydeligen, at vi vare i Frankrig.

Vi gik lige op til Münsteren (som denne gamle Domkirke fortrinligen kaldes) uden at standses i vor andægtige Fart af de lokkende Placater, Vertshuus-, Caffehuus- og Boghandlings-Skildter, indtil vi befandt os lige for, eller

hvad der er det samme, lige under den uhyre Taarn-Façade, hvor vi paa eengang stode stille, eller rettere sank i Knæe, som knuste af det overfaldende Konst-Fjeld! —

Kathedralkirken i Strasburg.

(Mirabile opus, caput inter nubila condit!*)

U d s i d e n.

Hvilken Masse! hvilken Høide! hvilket uhyre Epos af Stene! Kan Jorden bære dette konstige Fjeld? synker den ikke under Foden af denne gyselige Colossus?

Man segner, knuses i det første Blik; Øiet farer forfærdet tilbage, som om den lyse Himmel paa eengang pludselig blev sort — forgjeves udmatter det sig, for at fatte det uhyre Omrids, det hopper fra Kant til Kant, fra Spids til Spids, finder ingen Hvile, og falder fra den øverste Tind, som den hageltrufne Lærke til Jorden!

Hvilket Værk i det Hele! hvilken Flid i dets mindste Dele! Disse talløse Piller og Buer, og Pyramider i utallige dristige, eventyrlige, ufattelige Forbindelser — denne Mylren af groteske, burleske, phantastiske i Steen udhugne Figurer — denne Vrimmel af Zirater! Hvilket Arbeide! Det er allerede trættende Møie blot at see det!

Er det et behageligt, eller er det et ubehageligt Syn? det er mig umuligt at afgjøre det; men interessant er det i høieste Grad! Den Studsen, den Gysen, den Rædsel, det opvækker, fastholder Gemyttet, i det den saarer. Det er

---

*) Pius II.

en Shakespearsk Tragedie, Kong Lear — opført af Steen.

Bort med alle Fordringer paa Skjønhed! der er intet egentlig skjønt, intet let fatteligt Forhold, ikke et eneste Træk af livelig Bevægelse i dette Underværk! Smagen jages i første Skuen paa Flugt — og man staaer der alene med sin Følelse, tilbagehvirvlet i Middelalderens Dødmørke. En Græker fra Pericles's Tid, der aldrig havde været uden for Athenen, vilde løbe bort, hvis han var i mit Sted — men — mit Øie er ikke forkjælet af Sydens Idealer; det er hærdet i Anskuen af Nordens Caricaturer; jeg har ikke blot læst Homer og Virgil, men Klopstock, Milton og Sterne; jeg har seet et Par smaa Stykker af Raphael; men langt flere store af Rubens — jeg bliver staaende!

Det Charakteristiske deri er ikke engang Storhed. Det er for uhyre, for uendeligt, for ufatteligt, til at være stort! Det Hele er for vidtløftigt og Delene for smaa til denne Charakteer. Hvad der er for stort for eet Blik, er ikke længer stort; jeg har seet meget mindre store Bygninger.

Det er høit! jeg turde næsten sige, i høieste Grad høit — høit, som Messiaden, som Evalds Rolf, som Miltons Satan! som Havet i Storm ved Hellebek! som Brutus, i det han dræber Cæsar, eller som Cato, i det han dræber sig selv! Det matter, det saarer, det knuser; men „det er dog herligt!" —

Det er imidlertid Dødens og ikke Livets, Helvedes og ikke Himmelens Høihed; thi det er gothisk. —

Men hvad forestiller denne Bygning? hvortil er den indrettet? Det er en Kirke! Man kan ikke tvivle derom; thi det kan ikke være noget Andet. Saa uendelig, saa høi tør kun den Overjordiskes Bolig være. Men er det Dro-

masdes's eller Arimanns? Heller den sidstes end den første. Det er denne frygtelige, vrede, grusomme, bestandig tordnende Jehovahs — ikke Menneskenes Fæders Tempel! Zittrende tilbeder man deri. Man seer allerede tydelig af dets Udvortes, at Religionens rene Flamme ikke brænder paa dets Altar, og at der maa være mere Jødedom, end Christendom i Olien. Det hele Physiognomie er Catholicismens. Overtroen er kjendelig i enhver Udziring. Pavedommet med alle Munkerigets Emblemer er afbildet paa dets Mure. Det er fra dette Synspunkt et Hierarchie af Steen og Jern, der blender Øiet med tusinde phantastiske Spilleværker. Her er det Gud-Fader paa Spidsen af en Triangel over Hovedindgangen, neden under Jomfru Maria med hendes Søn, og endelig Kong Salomon, omringet af tolv glubende Løver — her, paa den ene Side, over den høie Port, Christus, som Dommer, paa en Regnbue, og paa den anden Marias Renselse, med Fremstillingen i Templet, de hellige tre Konger, o. s. v. — Hist er det de Ypperstepræster og Skriftkloge, som fordømme Christus — her alle Miraklerne — der hele Lidelsens Historie — jeg troer neppe der gives en bibelsk Fortælling eller Figur, som ikke er anbragt hist eller her, foruden de utallige, som ere laante af Legenderne. Mariagrupper — hele og halve Engle — Apostler, Evangelister, Paver, Helgene og Korsriddere til Fods og til Hest — hovedløse Martyrer og blotte Martyrhoveder — Munke, Nonner, Aber, Hunde, Katte, Storke i utallig Mængde frempippe, fremspringe, lure, vrimle, myldre, hvorhen man vender det udmattede Øie. Den mindste af de fire store Porte alene, hvor Erwins Datter, Sabina, selv skal have udhugget endeel, er en Verden af deslige Figurer, Snirkler og Snurrepiberier. Tænker man sig det Arbeide, een Pille har kostet;

tænker man sig dette forøget i hvert Parti, og den uhyre Mængde saaledes udarbeidede Partier, saa undrer man sig over, at det Hele har kunnet blive færdigt i een Jordalder.

Den egentlige Kirke er en i denne Snirkelsmag phantastisk udziret, massiv, af faste colossalske Piller og dristige Buer understøttet Bygning, med mangehaande smaa Spire, Spidser og Steenkors. Med den forener sig Taarnets Underdeel, en langagtig Fiirkant, der udgjør hele Forbygningen med Portalet, og det store Solvindue, sammenholdt af fire uhyre Piller, og fortsat til høit over Kirketaget i en tredie Afsats, der udgjør Klokkehuset. Her ophører det nedre Taarn — og begynder Erwins Søns og Efterfølgeres Underværk, den øvre Taarnpyramide, eller Spiret. Det er egentlig et fuldstændigt Spiirtaarn for sig selv, oven paa det andet og — uendelige Dristighed! — ligesaa høit.*) Til dets Midte, eller den øverste Afsats, danner det en perpendiculair, huul, gjennembrudt og gjennemsigtig Sprinkel-Octogon mellem fire ligeledes aabne Piller, hvori man seer de indre Vindeltrapper vikle sig op til ligesaa mange Altaner. Paa denne allerede svimle Høide hæver sig nu en mindre Octogon, med otte sammenløbende Vindeltrapper, der spidse sig til en aaben Runding, eller den saakaldte Lygte, hvis sex Piller bære den øverste Altan, hvori sex andre Piller hæve en Krone, over hvilken et Kors eller en Stjerne synes at tilhøre Firmamentet.

Hvilket Monument for den menneskelige Styrke, Dovsomhed og Ufortrødenhed. Hvilken Dristighed i Tanken, hvilken Kundskab i Planen, hvilken Kraft i Udførelsen deraf!

*) Undertaarnet har til Overfladen 250 Fod i Høide, og dette ligeledes 250 Fod, fra samme til Spidsen. Den hele Pyramide har 500 Straßburger-Fod fra Foden til Toppen.

Det aabne Gjennemsigtige i Spiirtaarnet, mellem hvis smalle Piller Luften uophørlig suser, har noget besynderlig Høitideligt og Underfuldt! Det synes ikke mere bygget af Menneskehænder her — det synes blot at hvile paa sig selv; og denne Luftighed høiner uendelig Pyramiden. Man tæller Trinene i Jacobs Himmelstige; og Indbildningskraften besætter dem med op- og nedstigende Engle.*)

Kirken.

Man gyser ved at træde ind deri, og denne Gysen ophører først igjen ved Udgangen. Atten Støtter, ni paa hver Side, af sammenmurede Steenpiller, hvoraf de tykkeste have tredive Skridt i Omfang, bære den høie Hvælving. Alle Vinduerne ere malte; især gjør den overordentlige store Glasrose**) over Hovedindgangen, naar Solen tænder dens mange Farver, en besynderlig Virkning i den overalt herskende Skumring. Man stiger adskillige Trapper op gjennem det skjønne Jern-Gitterværk, som skiller Choret fra den øvrige Deel af Kirken, til det høie, kostbare, prægtige Altar. Prædikestolen, et Monument af gammel gothisk Billedhuggerkonst, svarer i Pragt til det Øvrige. Orgelet hænger saa høit, at man neppe kan see det. Dødens Taushed herskede i dette Aandernes gamle Fængsel; vi hørte blot vore echogjentagne Trin; vi aabnede Munden — det var Storm; vi talte høit — det var Torden.

*) Jeg saae det tretten Aar senere i Stjernelys og Maanskin — det var endnu høitideligere. Maanen syntes fængslet inden i den midterste Spiirhvælving, og Stjernerne legte Skjul med hinanden paa de luftige Vindeltrapper. Først mellem Alperne i Schweitz saae jeg Himmelen nærmere Jorden og Jorden nærmere Himmelen.

**) Den har 150 Fod i Omfang.

I Kirken ere tre Capeller, sex Sakristier og tolv Altere. Begge Sidevæggene ere behængte med Tapeter. Iblandt Vinduemalerierne fra det fjortende eller femtende Aarhundrede bemærkede jeg eet, som forestillede Christus i sin Herlighed, omringet af Helgene, i det nye Jerusalem. Han selv var klædt i Pjalter; men Helgenene vare ret prægtigen udstafferede.

Jeg var og blev i Middelalderens Barbarie, mellem denne Kirkes Vægge. Intet mindede mig vort Aarhundrede, undtagen min Vammel.

Indtil 1764 saae Menigheden her paa den yderst prægtige Prædikestol mellem Christus paa Korset, Maria og Johannes, de tolv Apostler, endeel Engle og en Hoben Martyrer, alle med usigelig Flid udhugne i Alabast — en Munk, som i den uanstændigste Stilling løste en Nonne hendes Strømpebaand. Hertugen af Lothringen lod endelig dette forargelige Billede, som havde laant Præsterne Stof til deres Prædikener i, Himlen veed, hvor mange Aarhundreder, borttage.

Ikke mindre barbarisk var et andet gammelt Monument i Steen lige over for Prædikestolen, som den tydske Rabelais, Fischart, omstændelig har beskrevet og afbildet i Træsnit. Det forestillede en Procession med Hostien. En Bjørn gik foran med Vievandet, ham fulgte en Ulv, som bar Korset, og en Hare, som bar ingen Ting. En Galt og en Gedebuk kom efter disse med en død Ræv. Mellem Gedebukkens Been saaes en Tispe, som bed Galten i Halen. Paa den anden Side var et Alter med Kalken, for hvilket en høitakket Hjort holdt Messe, medens bag ved ham et langøret Asen sang Evangeliet af en Bog, som en Kat paa Bagbenene holdt opslagen. Catholikerne paastaae, at Luther har givet Tegningen til, og hans Tilhængere ud-

ført disse Sculpturer. Denne Beskyldning er ligesaa urimelig, som ugrundet. Snarere har Erasmus havt Ideen paa sin Samvittighed. Men neppe har andre end forædte Munke været istand til at udføre den.

Dog lad os ile bort ud af denne vanhellige Helligdom! Paa Toppen af Taarnet ville vi rense vort Blik og indaande en renere Luft! Til Toppen af Spiret! til Toppen!

Taarnet.

Tæt ved Udgangen stege vi nogle Trapper op, og kom i et lille Værelse, hvor man gav os Nøglerne og en Ledsager. Vi hvilede os her noget, for at samle Kræfter til den følgende Stigen. Madamen, en ret artig Frankinde, hvis Mand var Kirkens Taarnforvalter, Boghandler og Bogbinder, raadede os meget fra at stige høiere end til Plateformen. Man kunde saa let brække Halsen øverst oppe, sagde hun, og saae dog ikke mere – „men dybere!" sagde jeg. Øverst op gaae kun Schweitzere (blev hun ved), Blytækkere, Muursvende og unge Englændere. „De kan herefter føie til denne Liste: de Danske!" endte jeg, drak et Glas Viin, og bød Farvel — fuldbesluttet at stige saa høit som muligt, skulde jeg og ti Gange brække Halsen. Kan jeg og ikke komme frem overalt, hvor en Blytækker kan komme frem, saa kan jeg vel dog gaae ligesaavidt som en Englænder? — „Siig ikke det!" sagde Adams — „Englænderen vover hvad ingen Anden vover!" — „Og den danske Matros?... som springer fra Dækket, og gi'er sig i Slagsmaal med en halvfanget Haysisk, af Medlidenhed med sin Capitain, som saa længe havde fisket, og som „tordne ham! dog ikke skulde have fisket reent omsonst?"

— som falder ned fra store Merseraa, brækker det ene Been, og springer op paa det andet: „tordne mig! Herr Capitain! det Spring havde kunnet koste enhver Anden en Hals!“ — som falder fuld ned i Søen, opbringes i Holmens Smedie, vaagner: „det tænkte jeg, tordne mig! nok, at jeg kom til Helvede!“ og stikker sig deri? — som falder ned fra Bramstangen paa Proviantskriveren, og i Faldet, som knuser denne død, og derved redder ham selv, raaber: „saa skal du, tordne mig! ha', din Smørtyv!“ — som, da Præsten paa hans Yderste udmaler ham Qvalen i Helvedes evige Pøl og Pine, endelig udbryder: „det holder man vel ogsaa ud!“ — som, da han har i Søslagets Hede, mellem rundt om hvinende Bommer og Kugler, bragt nitten qvæstede Kammerater fra den ene Ende af Skibet til den anden, anraabes af den tyvende, spanker afsted med ham, (imidlertid tager en forfløien Kugle i Farten Hovedet af Fyren paa Nakken) slænger ham ned: „der er, gale mig! nok Een, Herr Doctor!“ — „Hvad skal jeg med ham? han er jo uden Hoved?“ — „Det er, tordne mig! igjen een af hans gamle Streger! han sa'e, Fa'en gale mig! til mig, at han var kun qvæstet!“ — „Du har Ret!“ raabte Adams; men er du Matros?“ — „Jeg har i det mindste taget Fløien af en Stormast — spillet paa Floite skrævs over Eselhovedet i en Storm — og sjunget „Kong Christian stod ved høien Mast“ paa Kjølen af den kantrede Sluppe!“ Til Toppen!

Da vi havde steget omtrent hundrede Trin, befandt vi os ved det første Gallerie under Rosen, hvorfra man seer de tre store Støtter til Hest, enhver udhuggen i een eneste Steen, Clodvig, den første Stifter af Kirken, Dagobert og Rudolph af Habsburg. Her begynder Middeltaarnet,

som strækker sig op over det midterste Portal til Plateformen, og hvori Klokkerne hænge. Over begge de andre Portaler havde efter Erwins Plan to lige Spiirtaarne skullet hæve sig til en Høide af 600 Fod; men denne uhyre Idee blev kun halv udført. Kun det nordlige Spiirtaarn blev aldeles færdigt, med Afslag af 100 Fod, det sydlige fuldførtes ikke længere end til nogle Alen over Plateformen.

Her stege vi atter 100 Trin op til Jerngitteret, som er lige med Taget af Kirken, hvor vi lidt høiere oppe besaae Sølvklokken og de andre store Klokker. Hidindtil var Gangen paa de temmelig beqvemme Vindeltrapper ikke falden os synderlig besværlig; men nu begyndte vi paa det tredie Hundrede allerede at mattes. Endelig naaede vi Plateformen eller Topfladen af Klokketaarnet. Men hvor studsede vi ved at see op til Spiirspidsen, hvortil der endnu fra denne Høide af syntes os lige saa langt, som nede fra Broen!

Hvilken Opsigt! hvilken Udsigt! hvilken Nedsigt her! O! det er den skjønneste Sal paa Jorden! Vi badede os i den rene, fulde Luftstrøm paa denne alle Straßburgs øvrige Spire overtaarnende Flade — og fandt ikke til mindste Mødighed. Vi sprang og dandsede omkring paa dette Himmelloft langs med Brystværket, hvorfra Folk paa Gaderne mellem Tagene, eller rettere deres Hatte, saae ud som Fluer. Vi begrebe næsten hine Vovehalses Overgivenhed, som to hundrede Aar efter hinanden løb om Kap paa Randen af denne Svimmelbalustrade. Symphorien Pollio, Præst til St. Stephans Kirken, var den første, som i det sextende Aarhundrede begik denne Dumdristighed. Han spadseerte de 90 Skridt rundt, nedstirrende paa Fluerne, som neden under beundrede og beklappede ham — og slap vel derfra. En ubenævnt Fremmed (formodentlig en Englænder) vilde, i Begyndelsen af vort Aarhundrede, ikke alene gjøre ham det efter,

men gjøre det endnu bedre. Han veddede, at gaae Balustraden tre Gange omkring, uden at stige ned. De to Omgange lykkedes ham; men ved Enden af den tredie gled hans Fod, og han styrtede hovedkulds ned paa Kirkebroen tillige med hans Hund, som fulgte ham.

For sexten Aar siden tildrog sig her en lignende, men ulige beklageligere Begivenhed. En deilig attenaarig Pige, Datter af en rig Kjøbmand i Straßburg,*) fulgte med et Selskab af Reisende, som vilde besee Münsterens Herligheder, herop, og blev af Frygt alene tilbage paa Plateformen, medens de Andre gik op til Halvveien af Taarnspiret. Hun satte sig paa Balustraden, der er temmelig bred, med Fødderne paa een af de Steenbænke, som ere anbragte i de udstaaende Balcons, og gav sig til at lege med sin Muffe. Den faldt hende af Haanden, hun vilde fange den, tabte Ligevægten, og .... Gjerne havde jeg staaet i dette Øieblik nede paa Broen lige for Portalet — heller, i det mindste, end nogle Skridt derfra! Hvo vil ikke heller lade sig knuse af en himmelfaldende Engel, end see den knuses? —

Ved Opgangen til denne Luftsal mod Syden er en tagdækket Vaaning for Taarnvægterne, der paa en Maade dækker det ufuldendte Taarn. Disse Vægtere blæse hver Midnat i et stort Krumhorn til evindelig Skjændsel for de arme Jøder, som, siger man, vare Skyld i den skrækkelige Pest, der i Midten af det fjortende Aarhundrede rasede fast over den hele dengang bekjendte Verden, og i Straßburg alene een Sommer borttog 16000 Mennesker. De havde forgiftet Brøndene, hed det, og den 14 Februar 1349 bleve 2000 af disse, formodentlig Uskyldige, levende styrtede deri. Da de omtrent paa samme Tid havde villet forraade Staden

*) Herr Weier.

ved et Horn, saa udblæses nu natligen til Erindring om alt dette — Straßburgernes egen Skjændsel. Tæt ved Vagten er et stort Steenbassin, som staaer fuldt af Vand, og lige over for seer man to Billedstøtter, hvoraf den ene skal forestille Mester Erwin, den anden løfter Hovedet i Veiret, som for at betragte Spirets Høide. Her seer man og Mars, eller Herkules, paa hvis Tempels Ruiner Kirken er opreist, Taarnuhret, hvis Slag høres over hele Byen, og utallige Indskrifter og Navne til Erindring om dem, som have svimlet heroppe.

Men den Alting beherskende Gjenstand er Taarnet med Spiret, til hvis Top der herfra er netop ligesaa høit, som dybt ned til Broen. Paa en sort Marmorplade under Uhret ud imod Plateformen læser man bævende følgende Inscription:

Terræ Motus,
Qvo die III mensis Augusti MDCCXXVIII
Summum Templum,
Cum civitate nec non
Vicinis longe lateque provinciis,
Concussum, fuit,
Maxima vi
Stupendum ad modum
Aquas in dimidiam viri staturam evectas
Ex hoc receptaculo
In subjectam aream octodecim usque pedes
Ejecit.

Det forekom mig, som om Taarnet rystede, medens jeg læste dette. Man paastaaer, at det i dette skrækkelige Jordskjælv skal være forflyttet een Fod, og at den hele Colos vippede frem og tilbage ved de stærkeste Stød, som Masten i et huggende Skib.

Da vi længe nok havde betragtet alle disse Seeværdigheder, begyndte vi vor nye Stigen. Paa en fast uendelig aaben Vindeltrappe, i een af de fire hule gjennembrudte Piller, arbeidede vi os, saa at sige, gjennem Luften op til Spiirfoden, hvor vi fra en Altan nedskuede paa den betydelig dybere sjunkne Stad. Udentvivl ere disse fire, fritstaaende, aabne Altaner de høieste paa Jorden. Husene dernede saae her ud som Korthuse, og Menneskene som Myrer. Dette Standpunkt er sædvanlig Taarnbestigernes Non plus ultra. Noget oven over er et prægtigt Gallerie rundt om Foden af Spiret.

Men nu begyndte en saare møisommelig, og tildeels formedelst de evige Aabninger, temmelig farlig Stigen. Sneglertrappen blev efterhaanden trangere og trangere, saa trang tilsidst, at vi stundom maatte betjene os af Aabninger mellem de tynde Piller og Jernværket for den ene Deel af Kroppen, medens den anden opskjødes. Ved Enden af denne saare smalle Himmelstige, det meest passende Billede paa den trange Vei til Himmerig — kunde Adams, trods sin Enthusiasmus og voldsomme Anstrengelse, ikke mere. Han blev, saa at sige, hængende, ikke langt fra Toppen, i Steen, Jern og Beundring; men Udsigten, Oversigten og Nedsigten herfra var allerede saa viid, vidtløftig og dyb, at nogle Favne meer i Høiden umuligen kunde forøge Virkningen mærkelig. Jeg selv var ikke i en meget stærkere Forfatning, gloende heed, magtesløs, aandeløs, med saa bankende Hjerte, som om det sidste Suk var ikke langt borte. Med alt det — alle gode og onde Særheder i mit Individ forenede sig til at give mig i Kraft hvad der manglede mig i Styrke. Jeg var allerede over den øverste Krands, høit over Lygten — der var ingen Trappe mere, blotte Stænger, jeg maatte slynge mig i egentligste Forstand uden om Spiirspidsen i fri Luft — et eneste

Feiltrin af min klavrende Fod, en pludselig Slapning i min Stangen gribende Haand — og jeg var styrtet ned i Luften, tre Gange død, før jeg naaede Jorden. Jeg gyste først, da jeg nedenfra saae, hvor farlig jeg hang uden Steenbukkens Horn — jeg gyser nu ved at tænke tilbage derpaa; thi jeg havde i det daværende Moment ikke Tid til at gyse. Jeg var i for voldsom convulsivisk Bevægelse til at zittre, for rædselfyldt til at være bange. Min hele Sjæl var Iver, mit Legeme Krampe.

Jeg bekjender det, der var mere Ondt end Godt, mere Daarlighed end Viisdom, eller skal jeg heller sige, mere Svaghed end Styrke i min sidste Anstrengelse, for at naae Pynten, det er at sige den øverste Krands under Steenkorset. Det er mig imidlertid umuligt at bebreide mig denne Forvovenhed.*) — At jeg i det Øieblik, jeg triumpherende svang mig op paa det sidste Fodfæste, hemmelig frydede mig over, at jeg var ene paa Pynten, var en ulige større Synd, en meget foragteligere Svaghed; den jeg skal bebreide mig evig! —

Jeg var imidlertid neppe kommen derop, før jeg fortrød det! „O! at min Adams var her med!" raabte jeg — og Fristeren styrtede ned fra den bævende Tinding. —

Spidsen af Spiret.

Triumph! Her staaer jeg paa Spiirspidsen af dette Taarn. Hvilken uophørlig Stigen! hvilken Møie, Anstrengelse, Udmattelse, Fare! mine Knæ zittrede, den varme

*) — — — Mediocribus illis
Ex vitiis unum. —
Hor.

Sved blev kold, jeg kunde næsten ikke mere, det fortuede for mit Øie, medens hele den levende Verden gled bort under min Fod — men jeg anspændte med convulsivisk Iver de sidste døende Kræfter — og nu! hvilken Seier, hvilken Himmel, hvori jeg svimler......

Hele Straßburg med alle sine Bygninger (en nedtraadt Myretue), med al sin Brimmel og Larm af myldrende Arbeidere, Broslidere og marcherende Tropper — omringet af utallige mindre Tuer, Landsbyer, Skove, Lyststeder — den hele naſseelige Flade, Rhinen gjennembugter, Elsas, Baaden og Brisgau, omrandet af Lothringens og Schwarzwalds Bjerge — ligger udbredt som et Kaart dybt under mit neddalende Blik! Triumph! saa møisom og farlig er Veien til Selvtilfredshed; men saa glimrende er Oversigten fra dens lyse Top!......

Ætheriske Susevinde gjennemstrømme dette Steentelt, hvorover den høieste hugne Steen paa Jorden hviler.*) Hvor nær synes mig at være de smaa Skyspætter i den blaae Himmel over min Isse! hvor dybt skuer jeg ned paa den høie Hovedbygning, hvis Tag dog neppe naaes af Øiet fra Gaden! Som Skroget fra Toppen af Skibsmasten seer Staden ud fra denne Taarnspidse.

Hvilken gyselig Alarm af de neden under rullende Vogne, de rørte Trommer, de stigende Hammerslag, de døvende Klokkers voxende Dundren! Hæver sig Taarnet, eller Kronen jeg staaer i, af det opfarende Bulder? Løfter mig virkelig Lyden nærmere Zenith? Lettes min bævende Fod fra Tippen af Høiden, den rører? Bortfører mig ikke den vingede Sky, som nærmer sig piilsnar mit Standpunkt? Jeg Fjær! jeg Fnug

*) Dette Taarn er den høieste egentlige Bygning paa Jorden. Kun den største af Pyramiderne i Ægypten er 15 Fod høiere.

— paa Spidsen af denne svimmelhøie Colossus! Hvorved skal jeg holde mig fast? ved den glatte Steen? ved det afslebne Jern? ved den strømmende Luft? — Hvormed skal jeg krampe mig fast? med den bævende Fod? med den zittrende Haand? — O! der er den! der er den! den hvirvlende Sky! den svøber mig ind i sin foldende Favn! jeg lettes — jeg løftes — den suser mig bort fra det svindende Standpunkt i Himmelens Ørken........

Underlige, rædselfulde, himmelfarende Følelse! Nei! aldrig fornam jeg saa vældigt det Høie! Sandser jeg endnu? Jeg seer Intet! jeg hører Intet! jeg fornæmmer Intet! jeg berører Intet! Alt er tomt omkring mig — Alt et uendeligt Rum, et ufatteligt Øde.... Gud!....... Gud! — ja her vilde Spotteren selv andægtigen udraabe: Gud! — Dit Navn toner fuldest i Taushed! din Almagt er vældigst i Tomhed! og hvor Intet er, Høie! er du!....

Her staaer jeg, et Støvgran, et Punkt,
Halv Noget, halv Intet — et Suk —
En neppe begyndende Tanke —
Tabt paa et Atom i det Rum,
Din Evigheds Almagt opfylder!
Naar blev jeg? hvor er jeg? og hvad?
Hvor hvirvles jeg hen? — o! forgaaer jeg? —
Ak! Gnist, mellem talløse Gnister,
Som fremsprang af Tomhedens Flindt
Paa Almagtens Bliv=Slag den mindste,
O slukkes du? slukkes jeg alt? —
Nei, svind kun aldeles, o Jord!
Henfold dig, o vidtstrakte Himmel!
Forgaae mit bortviftede Støv —
Den neppe begyndende Tanke,
Den Gnist, som af Intet sprang frem,
Mit spirende Jeg dog skal voxe,

Udbrede sig, hæve sig evig —
O Gud! i din blivende Haand! — — —

* * *

Er det Lyst eller Smerte, jeg føler i denne svimlende Tilstand? er jeg Livet eller Døden nærmere paa denne støvløse Pynt? Jeg vorder, og ophører — skabes og tilintetgjøres — triumpherer og daaner i een og samme Fornæmmelse!

Sandsers Qval, som Aanden fryder
Rædsel, som mig Mod indgyder!
Fare! som betrygger mig!
Kan en Traad, som Hændelse kun tvinder,
Som den blinde Skjebne sammenspinder —
Kan et Væsen, som i Støv forsvinder,
Føle dig?
Nei! hvor Sandserne kun Ophør ændse,
Hvor Naturens Skabning ligger Liig,
Her, paa Livets og paa Dødens Grændse,
Blotte Støv! ophøiet over dig,
Føler jeg mig tryg i Skrækkens Svimmel,
Drømmer jeg mig ind i evig Himmel —
Thi jeg er udødelig!

* * *

Jeg glemte tilsidst hele Jorden paa denne himmelske Spidse. Min Phantasie sværmede saa let, saa frit, saa ubekymret, trods mit umagelige og farlige Standpunkt, som om jeg havde Ørnens Vinger, eller slumrede i Selines Arme. Det faldt mig ikke ind at tænke paa Fodgliden, Forkjølelse, eller hvorledes jeg skulde komme ned igjen — thi det faldt mig ikke ind at tænke. Jeg var blot aandelig Følelse, Andagt og Tilbedelse. Min Sjæl syntes at dreie sig om sit Middelpunkt i evig Uendelighed — i Almagtens Hvirvel — i Gud.

Foer Blikket op til dig, Uendelige!
Hvor lille var jeg da!
Jeg ledte om mig selv — men stort, men uden Lige!
Men høit, men fuldt af dig, Unævnelige!
Var mit Halleluja!

* * *

Støvet fordrer sin Ret; det fordrede mig tilbage. Jeg begyndte at fryse, og fornam, at jeg endnu havde Legeme! Endnu et Nedblik, endnu et Overblik fra denne mageløse Pyramide!

Er det Jordens Herrer, er det Naturens Yndlinger, er det Konstens Skabere, er det Englenes Brødre og Evighedens tilkommende Borgere, disse Myrer, som krybe dernede? Var Cyrus, var Alexander, var Cæsar ikke større fra denne Høide? Vilde en Sokrates, en Brutus, en Luther, en Franklin saaledes tabe sig i Støvet for Betragteren fra dette Synspunkt? Var Erwin et saadant Kryb — have saadanne Myrer opstablet denne Colossus? — Jeg maa ned igjen, for at overbevise mig om at det er Mennesker.

Farvel vidtstraalende Himmel! farvel Zenith! farvel ætheriske Vaaning! — Farvel, I Alper! som hist, i uhyre Frastand mellem Schwarzwalds og de Vogesiske for længe siden til Tuer nedsjunkne Bjerge, hæve sig, for at dele Himmelens Afsked! Jeg kommer! jeg kommer! — jeg gaaer ned, for atter at stige, for at stige uendelig høiere!

Denne Tanke trøstede, styrkede mig. Jeg begyndte min Nedgang, Den var ulige besværligere end Opgangen, og vilde, hvis jeg ikke ved hvert Trin havde tænkt paa, atter at stige, have blevet mig utaalelig. Gjenstandene under mig voxte meer og meer; men jeg sank og blev mindre og mindre,

ligesom de bleve større. Endelig var jeg igjen, som nedfalden af Himmelen, paa Jorden.

Det var høilys Dag — Klokken var to om Eftermiddagen; vi havde tilbragt fem Timer deroppe — men den store Plads om Kirken forekom mig mørk. Mit Blik saaredes af Steenbroen og de omliggende Bygninger; det ledte om Horizont, og fandt ingen; det søgte en Afgrund, der var ingen — og dog holdt jeg mig fast til Adams af Frygt for at tabe Ligevægten. Som man er søsyg endnu paa Landbredden, saa var jeg nu først luftsyg paa Gaden. Jeg saae op til Spiirspidsen, og saae mig der endnu. Saaledes ravede jeg til Vertshuset.

Min lange, tunge, haarde, uendelige Beskrivelse har trættet dig, kjæreste Læser? Jeg kan selv ikke mere! hviil og vederqvæg dig paa hvad Maade dig bedst synes — medens jeg med Adams gaaer hen at spise i Hôtel d'Esprit.

* * *

Medens Adams og jeg besaae Münsteren, havde Sparzet bivaanet en magnetisk Desorganisations-Operation i det store herværende Sværmer-Hospital. Uagtet han fortalte mig de underfuldeste Virkninger af de Manipulationer, han havde været Dienvidne til, kunde jeg dog ikke overtale mig til at besee, end sige bruge en saadan Cuur. Alt, hvad jeg har læst om dette magnetisk-medicinske, mystiske Væsen, har indaandet mig en saadan Ækkel derover, at jeg neppe gider tænke paa, end sige undersøge det. Her i Straßburg vrimler det, som i Almindelighed af — ister, saa i Besynderlighed af Somnabulister. Fruentimmerne især skulde være ligesaa meget for Desorganisationen, som Mandfolkene for Revolutionen.

Ved Bordet her i Vertshuset var Maden, Beværtningen

og Selskabet fortræffeligt. Dagens yderst interessante Historie var den bestandige Text, og blandt de Tilstedeværende vare ligesaa mange Prædicantere som Franskmænd. Een af disse lagde mig paa Hjertet, at see Pigals Mesterstykke, Grev Moriz's af Sachsens Monument i St. Thomas Kirken. „Det er uvist," sagde han, „om det gjør Helten og Konstneren mere Ære, eller Ludvig den Femtende mere Skam — Pigal døde af Hunger." — Om D'Alembert, som han nøie havde kjendt, fortalte han mig en Mængde Anecdoter, hvoraf jeg uddrog det Resultat, at denne berømte Ven af Frederik den Anden, næst Opsigt og Navnkundighed, Intet høiere havde elsket end Søvn. Han havde med Voltaire og andre Encyclopedister indgaaet et Forbund imod den christelige Religion, hvilken han hadede ligesaa hjertelig, som han elskede sin Sloprok og Nathue, og begge endte fast alle deres indbyrdes fortrolige Breve med den Slutnings-Formular: Ecrasons l'infâme! — Det er tildeels lykkedes dem — føiede min Fortæller til — thi jeg forsikkrer Dem, at jeg ikke vilde give en Pibe Tobak for al den Christendom, som nu findes i Frankrig. Iblandt andre Finantsspeculationer har Necker vel og havt den, at indføre lidt deraf igjen; men af alle hans Operationer var denne den uheldigste. Een Mand kan undertiden nedbryde hvad hundrede have bygget; men aldrig reiser een eneste hvad hundrede have nedrevet. Det seer gyseligt ud, endte denne saare behagelige aldrende Mand — vi ere en Catastroph nær, hvis Følger ingen Dødelig kan bestemme eller afsee — Vort Monarchie behøver kun een Rystelse endnu, for at falde. —

Vi begave os til St. Thomas-Kirken. I Baggrunden af Choret faldt os det berømte Monument strax i Øinene — uden mindste Virkning, maa jeg sige, i Forhold til min Forventning. Det er et stort, af adskillige hvide

Figurer og mangefarvet, meest fortladen Marmor sammensat, fortræffelig udarbeidet Værk; men Eenhed, Simplicitet og en vis Harmonie fattes det aldeles. Helten, i krigerisk Rustning, med Laurbær omvunden Tinding, og Commandostaven i Haanden, nedstiger rolig i en under hans Fødder opluft Liigkiste, medens Gallia (den yndigste Fruentimmer-Gestalt, man kan see) grædende, i fortvivlet Stilling, med den høire Haand stræber at holde ham tilbage, og med den venstre at bortstøde Døden, hvis Beenrad i en Liigskjorte aabner Laaget. Paa den anden Side af Hoved-Figuren sees en flygtende Ørn, en vigende Løve, og neden under, over for Døden ved Kistens anden Ende, den bedrøvede Herkules støttende sig paa sin Kølle. Bag Helten noget paa venstre Haand staaer en Genius med omvendt Fakkel. Alle disse Figurer, besynderlig Gallia, ere mesterlig udarbeidede. Marschallen, som skal være truffen til yderste Liighed, nedstiger i den ædleste Stilling, med et Udtryk af Selvfølelse, Hengivenhed og Tilfredshed i det ligesom endnu seierstraalende Aasyn, der i fuldeste Grad fortjener Beundring, og forsikkrer Konstneren Udødelighed. Men noget for lille syntes mig dog hans Figur i Forhold til de andre. Den hersker ikke noksom i det Hele, som den dog aldeles burde beherske. Ideen for Resten er rørende; men saaledes især som den er udført, aldeles ikke skjøn. Nedstigningen i Graven er bleven til et Slags Nedspringen i en Liigkiste. Den gothiske Grinebider gjør en saameget des ubehageligere Virkning, da man ved den lille Genius tæt derved erindres om de Gamles skjønne Død; ikke at tale om den uforsvarlige Blanding af ældre og nyere Mythologie. Herkules paa den anden Side af en fransk Liigkiste er en saare barbarisk Forbindelse. De udslagne og sønderbrudte Faner, det udløbne Timeglas, Marschallens Vaaben o. dl. gjøre den hele allerede altfor figurrige Gruppe saa buntet, at Øiet

snarere mattes end vederqvæges i dens Betragtning. Indscriptionen, som pranger paa en stor pyramidalsk Plade bag ved Helten, er utaalelig. Jeg vil kun anføre Hovedtrækket deri:

Ubique Victori
Ludovicus XV
Victoriarum Auctor —
P. I.

Den lærde Schöpflins Monument (uden Sammenligning med Udførelsen i hiint Mesterværk) behagede mig for Simplicitetens Skyld, som Gravmæle, mere. Den forestiller, i den ene Side af Choret, Indgangen til en aaben Grav, hvori den Afdødes Brystbillede hænger over en skjøn Urne.

Theatret.

For kort Tid siden vare tvende Skuespil her, fransk og tydsk; men da Staden efterhaanden meer og meer forfranskes, har det sidste ophørt.

Hverken det Udvendige eller det Indvendige af Skuespilhuset er fortrinligt. Det er stort, men aldeles ikke skjønt. Teppet forestillede Solen. Det var gammelt, forbleget, og havde ikke engang Glands nok til en Maane. Logerne vrimlede af Officerer og glimrende Damer. Mens Orchesteret stemte, klappede man allerede, Himlen veed hvorfor. Det var Kongen af Sverrig, som, under Navn af Theodor, blev givet Tilskuerne til Priis. Himmel! hvilket bedøvende Bravoskrig, da Vertens Datter endte sin Arie, hvori hun fortæller, at det er en Konge, som elsker hende! Jeg havde aldrig før hørt raabe Bravo. Men end værre blev det i den skjønne Trio, da hun ved Døren sang: "tourmente!"

medens den anden Dame med hendes Elsker sang: "n'enchante!" Den egentlige Mening og Sammenhæng i denne Buffa havde jeg for Resten megen Umage med at udbringe. I en Sextet, i anden Act, hørtes ikke Andet end "& ceci? — paix! silence!" og virkelig forstode de syngende Personer ikke heller hinanden — de gik efterhaanden bort, som de vare komne, uden Aarsag.

Nogle af Syngestemmerne vare ret ypperlige; Theodor havde en høist fortræffelig Basstemme; Orchesteret var overmaade vel øvet — og om saa fortræffelige Chore have vi hidindtil aldeles ingen Idee paa vort Theater. Men Madame du Caires usigelig klare, fuldtonende Stemme, rigtige Udtryk og skjønne Declamation overtraf Alt — Alt, hvad jeg nogensinde har hørt af syngende Foredrag paa et Theater. Hvor fortryllede hun Adams og mig! og hvor beklagede vi Sparzet, som ikke havde udholdt meer end de to første Scener, og af Ærgrelse var gaaet bort i den tredie.

* * *

Vi besaae det forstyrrede Raadhuus, den store franske Boghandling, Bispens prægtige Palads — og spadseerte ud igjennem Broglio, en dobbelt Allee ud for Skuespilhuset, hvor alle Stadens Skjønne forsamle sig. Saa faa indtagende Fruentimmer vi havde seet paa Comedien, saa mange fandt vi her; men alle meer end almindelig velklædte havde deres Duegner med, en for nærværende Tid udentvivl saare nødvendig Forsigtighed, da her vrimler et Militair af 18000 Mand. —

Alperne, som vi havde øinet fra Toppen af Spiret, vor Reises egentlige Maal, vinkede os bestandig — vi besluttede at reise herfra endnu i Nat, i det herlige Maanskin. Men da vi naaede Porten ud til Kehl, var den lukket, og

vi maatte gaae tilbage igjen. Vi fandt hele Staden glimrende oplyst af de prægtige store Lanterner i Midten af Gaderne; de mangfoldige Spadserende, de mange Patrouiller, adskillige Folkegrupper, hvori man declameerte høit, lode os formode en Fest, eller et Oprør. Det var imidlertid intet Andet, end hvad man seer hver Aften, siden Raadhusets Bestormelse: Vaagen. „Vi vaage," sagde de, „vi ere alle lysvaagne!" hed det bestandig — og det lod, som om denne Vaagen ret hjertelig morede dem.

Hôtel d'Esprit.

"Aut nulla ebrietas, aut tanta sit, ut tibi curas eripiat" —
Ovid.

Verten har kastet det, som han paastaaer, overflødige St. bort. „Vi har i Straßburg ingen hellig Aand," siger han, „men desto mere simpel Aand har min Viin." Jeg tænkte paa S Peersort ved denne Leilighed.

Hans Gjestgivergaard fortjener for Resten al Berømmelse. Ved Bordet var Selskabet om Aftenen endnu større og moersommere end om Middagen. Det bestod af Franskmænd, Engelskmænd, Tydske og os to Danske. Fire, fem ret artige Damer, hvoriblandt den ene udmærkede sig med de to deiligste Arme, jeg endnu har seet, oplivede og forskjønnede det. Da nogle Flasker Viin under allehaande muntre Samtaler vare tømte, og de fleste af os reiste sig, indbøde Englænderne hele Selskabet til en Punsch. Forslaget blev almindelig antaget. Bollerne kom paa Bordet, og Glassene gik rundt. De samme Englændere, som tilforn vare tause, bleve nu med Eet snaksomme, syngende, larmende. — De

Franske derimod, som, nippende til Vinen, havde fyldt Værelset med deres flydende Tungers Vittighed og Indfald, bleve ved hvert Glas Punsch stillere og stillere — deres Piano sank meer og meer, ligesom Englænders Forte steg. Tydskerne bleve de samme. Damerne listede sig efterhaanden bort. Gallierne bleve endelig aldeles tause, og Britterne aldeles vilde. Det var en særdeles underholdende Aften, eller rettere Nat; thi Klokken var allerede henimod eet. Jeg bemærkede ved denne Leilighed, hvilket uendeligt Fortrin i selskabelig Behagelighed Franskmændene have for Englænderne. De første ere i Følge deres Natur meddelende, deeltagende, aabne, snaksomme, muntre. Et Glas Viin, som de sjelden drikke, uden at spæde det med Vand, er nok, for at holde dem varme; de sidste derimod trænge til en voldsommere Begeistring; Punschen maa hede dem, de maae drømme dem hjemme, for at — sværme og larme med overvættes Overgivenhed; thi i Midten mellem Stilhed og Støi kan ingen Englænder længe blive staaende. Fruentimmerne, som animere hine, genere disse. En Franskmand taler ti Gange bedre i en Dames Nærværelse, en Englænder ti Gange bedre, naar hun er borte. Tydskeren, født Cosmopolit, er det ene som det andet, og bedst i sit Mag og Fag mellem begge Yderligheder. Viin og Punsch, med eller uden Dame, er ham det samme, hans Begeistring, om man kan kalde den saa, kommer inden fra. Han er derfor og mere Herre derover. I selskabelig Sviir er Engelskmanden den stærkeste, Franskmanden den artigste, Tydskeren den bedste — ligesom i Literaturen.

Jeg havde seet Münsteren i Dag, og holdt derfor ud med Britterne til den sidste Draabe. — Vi sang:

„For tyve Capitainer
„Alle i en Rad!
„Ladida! ladida! dallalla! :,:
„Leida, ridi, rada!
„Lada, didili, da!

— — —

„Det er min Donnas Fødselsdag!
„Kom! lad os holde Helligdag!
„Hver være lystig!*) ɔc.

Kun Een af dem kjendte denne brittiske Matros-Vise, den eneste jeg veed, som kan sættes i Ligning med vore lignende Sømandssange; men alle frydede sig usigelig over den, for den liden Mening og den megen Glæde, som herske deri.

„For tyve Danske!" **) o. s. v.

Danmarks Skaal! En Smule høiere, og Danmark en Smule nærmere — og man vilde have hørt det der. Blandt andre Skaaler kom det og til Münsterens og Erwins Skaal. Nær havde jeg fortrudt, at have bragt den. Ingen af dem alle havde været oppe i Kronen; paa min Fortælling vilde de alle derop — strax — endnu i Nat — for at see Solen staae op fra Spidsen. Jeg forestillede dem, at de Intet vilde kunne see, af indvortes og udvortes Aarsager. — Det var ligemeget! svarede de. — Jeg forestillede dem, at vi alle vilde brække Halsen paa Halvveien — det hjalp Intet. Vertens Grund, at det nemlig var umuligt, paa den Tid at faae Nøglerne, stillede dem endelig tilfreds. Vore Franske

*) For twenty Captains
All in a row
Ladula &c.
This is Myladys Birthday!
Come, let us keep a Holy-day!
Let us be marry! &c.

**) "For twenty Danishmen!" — Hver Strophe i Visen bringer en af de Europæiske Nationers Skaal. Efter Omqvædet følger et Recitativ i den Nations eget Sprog, der handles om. De Franske faae en Snippe; men de Danske og især de Norske slippe udmærket vel derfra.

slumrede allerede. Een af Englænderne foreslog, at slaae alle Vinduerne ud, for at vække dem; men Motionen blev ikke understøttet. En Anden fremkom med en Modification, som gik igjennem — og nu klang alle Glassene i Stykker, medens en tredie fordrede en ny Bolle. „Men hvortil? vi have jo alle nok.“ — „Tværtimod! vi have alle for meget!“ meldte en af Franskmændene, som Glasknuusningen pludselig vakte. — „Just derfor! En ny Bolle, Herr Vert! for at blive ædru igjen!“ — "Probatum est!" raabte een af Tydskerne.

Slutnings-Sang.

For at være som man bør,
  Venner, maa man drikke!
Bollen reent maa tømmes! før
  Bliver man det ikke —
Jeg, som Broderparten fik,
  Eder bedst kan raade:
Vers og Kjærlighed og Drik
  Taaler ingen Maade.

Man maa sige hvad man vil,
  Ædru bør man være;
Men hvad der nu hører til
  Vil jeg Eder lære —
Hver af os var Bollen huld,
  Alle Bollen hulde,
Jeg er fuld, og du er fuld,
  Vi er' alle fulde.

Har du, som det lader til,
  Broder, tabt Forstanden,
Og i Aften have vil
  Den igjen i Panden —

Før du søger den igjen,
  Maa du vide, Kjære,
Paa hvad Sted du tabte den,
  Og hvor den mon være!

Hver af Eder mærke kan
  Midt i Perialen,
At jeg kom til min Forstand
  Her et Steds i Salen —
Mærker nu Moralen min!
  Hvor jeg den har funden,
Kan Enhver og finde sin:
  Dybt paa Bollebunden.

Drikker! øser! skjenker i!
  Drikker Alle! drikker!
Hisset er den Krog, hvori
  Deserteuren stikker —
See! her er han! Bollen tom!
  Tralle, ralle, ralle!
Punschen gik — Forstanden kom —
  Ædrue er' vi alle.

Den 5te August.

Kirkeklokkernes festlige Ringen og Kimen vakte mig. Det var atter den skjønneste Soldag. Vi iilte ned til Rhinbroerne, under hvilke den herlige Flod med pilende Fart henbruser. Den største er 600 Skridt lang; hvor Strømmen er kaadest, hviler den paa nedsænkede Skibe; den bævede under vore Fødder. Udsigten derfra til begge Sider er smilende.

Straßburg ligger omtrent en halv Fjerdingvei fra denne Bro, ved Sammenløbet af Ill og Breusch, to mindre Floder, som, forenede ved den saakaldte Ruprechtsau, udgyde sig i Rhinen. Illen løber igjennem Staden selv. Fæstnings-

værkerne ere vidtløftige, og, som det lader til, i god Forsvarsstand; foruden dens egen Befæstning har Byen, ligesom Kjøbenhavn, et Castel, og to smaa Forter. Man tæller omtrent 60,000 Indvaanere.

Fruentimmerne af den lavere Classe. Tjenestepiger, fattige Borgerdøttre, og overhovedet de, som have beholdt det tydske Sprog (der her klinger afskyeligt) Dragt og Sæder, udmærke sig med en underlig og saare urimelig Hovedpynt. Magdalene, vor Opvarterske, en levende, naiv og tækkelig Elsasserinde fra Schletstadt, klagede jammerlig over den Hoved- og Dienpine, denne stramme Haarfrisur foraarsagede hende. Lokkerne snoes nemlig saa tæt og stramt som muligt opad i Form af et Sneglehuus til op over Issen, hvor de fæstes med een eller flere Jernnaale. Den hele Top er saa haard som en Steen. Naar disse Piger blive Koner, bære de guld- eller sølvbestukne Huer med tre Snipper paa Baghovedet og en Topee i Panden. Denne Mode er sikkert ligesaa gammel som Taarnet.

Magdalene talte meget flydende Fransk. Hun var Revolutionaire i høieste Grad, og havde gjerne været med ved Bastillens Nedrivelse, sagde hun. Jeg undrede mig, at hun, med saa meget Mod, ikke begyndte med at nedrive Bastillen paa hendes Hoved? Det var en ganske anden Sag, svarede hun — ved denne Nedriven var hun den eneste — og ene kan man Intet udrette. Hun fortalte ret med Salvelse den skrækkelige Larm her var under Oprøret for fjorten Dage siden, da man hængte Zimmermann fra Maynz, og forstyrrede Raadhuset. „Hele Luften var fuld „af flyvende Papirer, det var, som om der sneete Breve „ned af Himmelen! Og saa den Støien og Raaben og „Skrigen, som paa den yderste Dag!“ Hun vilde ikke have mistet den Comedie for tre Louisd'or — sagde hun.

Det er skrækkeligt, hvor det er kommen saa vidt, at en lille, spædlemmet, af Naturen frygtsom Pige ikke mere rædedes ved deslige Optog. Rigtignok gyste hun endnu under Fortællingen; men denne Gysen var hende behagelig; thi hun kunde ikke blive kjed af at gjenkalde den. — Vaager! Vaager, I gode Straßburgere! I have vel Aarsag til at være lysvaagne! —

Fart igjennem Elsas.

Klokken ti satte vi os paa Vognen i Kehl, hvor den var bleven staaende, og fore tilbage over Broen ud af Straßburg. Heden var ubeskrivelig, Landet aldeles fladt, Veien saa jevn og glat, som et Hofgulv. De lynsnarfarende Postillioner, i deres uhyre Taarnstøvler, smeldende med deres tykke Knaldpidske, joge igjennem Brimmelen af Smaastæder og Landsbyer, med en Fart, som Marker, Enge, Lunde og de muntre Bønderpiger forgjeves søgte at standse. Vi kom i en Haandevending, uden ret at vide hvorledes, til Schletstadt, fire Mile fra Straßburg.

Hvilken Forskjel paa denne og den tydske Befordring! Og dog ere Elsasserne kun halve Franske.

Schletstadt er en artig lille Stad og Fæstning, med en fortræffelig Beliggenhed, ved Illen, over hvis mange Arme man tæller tolv Broer i Rad, i Skyggen af de Vogesiske Bjerge, hvoriblandt især Mont-Cherville med dets tre forfaldne Slotte er yderst romantisk.

Man raadede os her at lade vore Pistoler, hvis de ikke allerede vare ladte, da Bønderne fast overalt vare i Oprør, stak Ild paa Herregaardene, og i deres Iver for Friheden antastede Alt, hvad der forekom dem mistænkeligt. For faa

Dage siden var en Reisende midt paa Landeveien bleven myrdet. Vi holdt Raad i denne Anledning, om vi skulde lade, eller ikke? Efter meget For og Imod blev besluttet, ikke at lade — fornemmelig af følgende Aarsager: Bleve vi angrebne, løb vi med ladte Geværer Fare for altfor hastigen og ubesindigen at forsvare os, og derved maaskee dræbe et Menneske — en Forestilling, som var os utaaleligere i vor nærværende Forfatning, end den: selv at dræbes. Enten vilde man angribe os, for at myrde, eller for at plyndre, eller for at arrestere os. Kun i det første Tilfælde havde vi Ret til dræbende Forsvar; og da var det et Spørgsmaal, om vore to smaa Pistoler vilde redde os fra sikkert meget bedre udrustede Mordere. I begge de andre sandsynligste Tilfælde, vilde det enten være nok at vise Pistolerne, eller vi fik at stikke os deri. Uskyldighed troede vi og var sikkrere end alle Vaaben. Hvi skulde man ville myrde os? — Vi kjørte altsaa videre, uden at røre Hylsterne, rolig ventende paa alle mulige Eventyrer.

Det var den hedeste Dag, jeg havde oplevet; men Aftenen var kjølig, mild og overmaade behagelig. Elsas er een eneste Have, mellem Wasgaus og Brisgaus prægtige Mure, paa begge Sider af den kjælne Ill langs med den mandige Rhin. Hvad vi havde seet af Landstrækninger hidindtil, selv det Baadenske, var udyrket og ubeboet imod denne. Paa vor lynsnare Gjennemfart var det os i egentligste Forstand umuligt, blot at tælle de nærmeste Byer. Ere vi virkelig i et Land, som Ludvig den Fjortende har erobret, som Ludvig den Femtende har trykt, og Ludvig den Sextende ladet trykke, i Kanten af et virkeligt Despotie, paa denne rige, blomstrende, leende Flade? Er det muligt, at saa megen Cultur, Velstand, Munterhed som den, vi her møde, kunde grønnes i Skyggen af hiint Toxiko-

dendron, hvis giftigste Grene man nu er i Begreb med at afhugge? spurgte vi hvert Dieblik os selv i vor bestandig tiltagende Forundring. Hvor ville I da hen, ulyksalige Rasende? eller rase I blot af Raadhed? — Denne Rigdom paa Viin, Korn, Frugter, allehaande nyttige og behagelige Værter, denne Folkemængde, disse mangfoldige og umiskjendelige Tegn paa Vellevnet — hvad kan man ønske sig mere? — O! og nu stikke de altfor Lykkelige selv deres Byer i Brand! ødelægge deres eget Arbeide! fremkalde Elendighed overalt! Det var et utaaleligt Syn — tre Landsbyer brændte paa høire Haand paa Grændsen af Lothringen. Skarer af bevæbnede Bønder kom os forbi; de marcheerte deres Vei, uden at forurolige os.

Særsynet af denne Velstand, sagde Sparzet, lader sig udentvivl alene forklare af den noget større Grad af Frihed og de besynderlige Rettigheder, Elsas beholdt efter dets Indlemmelse i Frankrigs Monarchie, og af den Mængde Protestantere, som findes her, og, som jeg har erfaret, ere i høieste Grad protestantiske*) — og Særsynet af den her gjærende Opstand af de Angreb paa den hidtil nydte Frihed, hvilke Ministerdespotismen i de sidste Tider har tilladt. — O! dertil er sikkert meer end Grund nok, sagde Adams — Oprør er altid Regjeringens Skyld.

Vi fore den hele Nat i Maanskin gjennem Colmar, over Illen til Neubreisach, en paa denne Side Rhinen lige over for Altbreisach af Vauban anlagt Fæstning. Denne hele Vei syntes een eneste Gade; vi fandt os bestandig mellem Bygninger. Vi fik endelig Die paa Rhinen, som, forsølvet af Maanen, glimrede med ubeskrivelig Pragt. Matte

*) Der gives desværre bist og her saare catholske Protestantere; man kunde kalde dem, til Forskiel fra de Romerskcatholske, Lutherskcatholske eller Calvinskcatholske.

af Dagens Hede, overvældede af Aftenens mangfoldige Scener, slumrende og drømmende, kom vi endelig ved Solens Opgang til Fesenheim, hvor jeg første Gang, siden Toppen af Münsteren, igjen saae de vinkende, magnetisktiltrækkende, fortryllende Alper.

Morgenen.

Gud! hvilken Morgen! — Midt i et blomstrende Eden, omgivne af alle Sommerens Velsignelser, omtonede af sagterislende Bække, det bævende Løv og de vaagnende Fugle, omduftede af aromatiske Dunster, og rundt omglimrede af svindende Stjerner, frembrydende Dagstraaler og himmelsmilende Dugperler, vaktes vore Sjæle, vore Hjerter, vore Sandser, alle vore Tanker og Følelser Solen imøde til Livets fuldeste Følelse. Mellem Schwarzwalds Bjerge paa den ene, og Lothringens Fjelde paa den anden Side, øinede vi lige for os den blaanende Jura, hvis nærmere Fortryllelser vi allerede følte forud i de høitideligste Ahnelser. Uforglemmelige Morgen! O! jeg har aldrig nydt Naturen, som i denne Dagbrækning — mit egentlige Liv begyndte med dig, mageløse Opstandelse! —

Død var jeg, kold som Steen, til i Dag,
Mit hele fordums Liv var mørkt, var tomt,
Var livløst, høit en Feberdrøm, til nu —
Nu — store, saligunderfulde Nu!
Nu vaagned' jeg! før drømte jeg, jeg vaagned',
Og slumred' dog — nu vaagnede jeg heel!
En ny Natur, en anden fremmed Verden,
En høiere, en mindre støvdækt Skabning
Opvaagnede med mig, og jeg i den —
Jeg følte Liv, et tusinddobbelt Liv

Indstrømme gjennem ætherskjærpte Sandser,
Udvælde fra min atterskabte Sjæl.
O! himmelsk skjøn, o saligyndig, høi
Og herlig er den Herres Herres Tempel,
Din Jord, o Gud! o! den er fyldt af Dig!
Her vil jeg tjene — her tilbede — døe
Tilbedende! — Du vaagner hist, Jurassus,
Til Herrens Priis, en Nimbus om din Tinding
Af Solens første Straaler! vaagn, o Schwarzwald!
Vaagn op, Vogesus! op til Herrens Lovsang!
Ton hellig! hellig! hellig! med mit Hjerte,
Som slaaer i salig Ahnelse mod Livet,
Mod Dødens bedre Liv, mod Evighed, mod Gud!
Slaaer Harper, I, som Fjeld og Dale fylde,
Talløse Træer, Buske, Blomstre, Straae!
Syng! Alt hvad vaagner, aander, lever rundt
I Luften, og paa Jorden, og i Vandet,
I hine Harpers Morgenharmonier
En Morgensang: Halleluja! vi vaagne!
Vi leve! føle! tænke! virke! frydes!
Halleluja! Halleluja! o! Gud!

Nei! jeg kan ikke beskrive det — inden i, uden om mig var denne Morgen umalelig. Min Andagt var fuldere, var liveligere, var gladere her end paa Pynten af Himmelspiret. Hist stod jeg afsondret, ene; her var jeg mellem tvende fortrolige, med mig henrykte Venner, og det forekom mig, som om min hele talløse Familie her tilbad med mig. Hist var jeg løftet af Konsten over Naturen og over Jorden — her løftedes jeg i Naturens Arme med den hele Jord op til Himmelen. Men I, som kjende Menneskets saligste Nydelse, denne høiere, renere Andagt, som udspringer af en dybere Følelse af det Overnaturlige, vi ere os bevidste inden i os, dette Støvet aldeles Fremmede, hvorved vi føle os i Forbindelse med renere Aander, hvorved vi ahne vort Forhold til Aandernes Aand, og i en saadan Ahnelse rundt omringede

af Gjenstande, der skulde synes end mere at maatte fængsle os til Jorden, dog ligesom hensvæve i det Tilkommende — I, som kjende denne Aandens Opløftelse og Hjertets Udvidelse til Følelse af Skaberen i den hele Skabning, og deri have fornummet en Salighed, som intet blot jordisk Gode formaaer at skjenke, en fra hiin Side Graven hentet Fryd, hvis umiddelbare Virkning er brændende Lyst til de strengeste Pligters Opfyldelse, inderlig Ruelse over alle begangne Synder, og dog det søde tillidsfulde Haab, engang aldeles at udsone dem. I Lyksalige, som kjende Religionens Skatte — ville forstaae min Opstandelse, uagtet jeg ikke kan male den, uden med den Taushed, hvori vi alle tre, tæt trykte til hinandens Hjerter, hensank.

Vi kom over Ottmarsheim og Niffren, hvor Rhinen atter mødte os, til Großkembs, i denne bestandig voxende Andagt. Saa yndigt det hele Landskab, saa underholdende den tykke Hartskov paa høire, og Floden med dens Kyster paa venstre Haand, saa indtagende alle Gjenstande nær omkring os vare, overlode vi os dog ikke til Øieblikkets Nydelse, men grebe uophørligen efter Fremtidens, bestandig stirrende paa den nærmere og nærmere kommende, sig høiere og høiere hævende Jura. Vi betragtede Intet, vi erindrede os Intet, vi vare, saa at sige, opløste i Ahnelse, i frydefuldt Haab om hidtil ufølte Glæder.

Da vi, ved Udfarten af Kembs, gjennem den perspectiviske Gade lige for os saae hiin majestætiske Fjeldstrækning saa nær og tydelig, som om vi nu med Eet fore lige ind i Schweitz, udbrød vor fælleds Taushed uvilkaarligen paa eengang i et høit tredobbelt Jubelskrig. Jeg vil her for et Øieblik overlade min Ven Pennen, saaledes som han først nu begyndte sin Dagbog:

„Det var efter en deilig varm Sommernat, som vi —

„Grev Moltke, Baggesen og jeg — formedelst de skrækkelige „Uroligheder i Elsas, havde tilbragt i bestandig Kjørsel, at „jeg ved Dagbrækningen øinede den ærværdige Juras blaa„lige Bjergkjæde, som begynder noget over Basel og i til„tagende Størrelse henstrækker sig til Genf, hvor den gjen„nembrudt af Rhinen forener sig med Savoyens Fjelde og „løber ned til Lyon. Paa venstre Haand laae den gyselige „sorte Skov i en lang og tung Morgenslummer; paa høire „strakte sig Vogeserne, som en halv opvaagnet Kæmpekrop „strækker sig, og rundt om holdt Naturen i alvorlig Stilhed „den svundne Dags Liigbegængelse, længselfuld ventende paa „den nyfødte Sommermorgen. Min Sjæl var inderlig rørt, „i mit Øie svømmede den sødeste Veemods Taare, og mit „Blik, som Skjønheden af det rige velsignede Land, der om„gav os, hvert Øieblik vilde ophold, stirrede hen til Grænd„sen af det Schweitz, vi saalænge utaalmodigen havde længtes „efter. Aldrig er jeg mig bevidst, at have været gjennem„trængt af større, religiøsere Følelser, end i denne for mig „uforglemmelige Morgens søde Ahnelser og stille Naturny„delse. Ingen af os talte et Ord. Baggesen — — som „gjerne lever stille i sin egen Sjæl, Moltke, den høihjertede „Ven, og brave, men rask opbrusende Ildaand, som intet „Stort er for stort, intet Ædelt for ædelt — begge sadde „der indhyllede i dem selv, uden Meddelelse, tænkte og følte — „indtil alle vore Hjerter under Vælden af de trykkende Fø„lelser endelig udbrast i lydelig Jubel: Seer du den høie, „den herlige Jura? snart ere vi i Schweitz! saa raabte „den Ene til den Anden, og med fordoblet Kraft sluttede „vi os tættere i hinandens Arme. Vi vilde være og blive „forenede, og dele med hinanden Fryd og Besværligheder „indtil det sidste Øieblik. Saa tænkte vi. Men inderlig „Forenelse grændser ofte meget nær til Skilsmisse, og før

„vi see os til, skiller den næste Korsvei Vennen fra sin „Ven." *)

Vi kom til Hünningen, en dobbelt Fæstning ligesom Breisach, paa begge Sider af Rhinen, der paa Veien hidtil heelt igjennem er fuld af yndige Holme. Her saae vi i en lille halv Miils Frastand Basel i sin Beliggenheds hele Pragt. Indblikket i Schweitz og Udsigten rundt omkring paa denne og den anden Side Floden henrykte os alle tre meer, end noget andet Natur-Maleri hidtil havde henrykt os. Tegningen, Hovedtrækkene deri vare saa ganske nye, og Coloritens Liv og Varme overtraf saa langt Alt, hvad vi tilforn havde beundret, at vi her fandt Naturen ikke blot forandret, men forvandlet. Det er en ganske anden Verden! raabte vi. Det forekom os, som om den yndige med frugtbare Høie bugnende Slette, hvori Schweitzerporten i dette Hjørne af Alperne, Basel, ligger, havde en vis Friskhed, Rhinen, som gjennemstrømmer den og her ikke længer fyldes af Smaaøer, en vis Frihed, den her ophørende, ligesom for Alperne tilbagevigende Schwarzwald en vis Melancholie, den lidt efter lidt sig med Toppe bag Toppe høiere hævende Jura en vis Kraft, og det Alt tilhobe en vis Harmonie, hvortil Alt, hvad vi paa vor øvrige Reise havde seet af Ynde, Skjønhed og Høihed, var et blot Forspil.

Vi havde paa det sidste Stykke af vor magiske Fart gjennem Elsas ganske glemt den politiske Revolution i Frankrig over den physiske uden om, og den psychologiske inden i os

*) Saavidt hen ædle uforglemmelige Spazier, hvis Selskab jeg havde ønsket at beholde til min Labyrinths Ende, og hvis Tab blot min Moltkes Behold gjorde mig taaleligt. Han har i sin siden udgivne meget elskværdige Reise offentlig opfordret mig til at meddele det tydske Publicum min. Vidste jeg, at samme maatte blive læst med Halvparten af den Fornøielse, hvormed sikkert alle hans Læsere med mig have fulgt ham paa hans Vandringer i hiint Vidunderland, vilde jeg intet Øieblik betænke mig paa at opfylde hans Ønske.

Ogsaa havde jeg for min Part begyndt at frygte meer og haabe mindre af hiin gallisfe Rystelse. Jeg havde begyndt at tvivle, om det af saa mange paa hinanden følgende Neroner, Tiberier, Claudier og aandelige Gildinger af alle Arter maaskee i Bund og Grund fordærvede Paris var skikket til Frihedens Vugge. Bag hine Fjelde, sagde jeg, vil jeg først oplede dig, du Sædelighedens Datter! du, som ligesaa umulig kan opklækkes og voxe mellem Laster, som din Moder under Hofgifttræets Grene.

Ankomst til Basel.

Vi nærmede os Porten af Basel, Indgangen til Schweitz — jeg zittrede, som da jeg første Gang nærmede mig Kirke-Alteret, for at tage Deel i Sacramentet — jeg havde gjerne standset Postillionen, hvis han havde været at standse. Det Høie, det Hellige i Naturens herværende Physiognomie, som saa vældigen havde henrevet mig, begyndte nu, da jeg kom Glandsen i dens Aasyn nærmere, og opdagede flere og flere majestætiske Træk i dens aabne Ansigt, ligesom at jage mig tilbage. Tilforn havde min Phantasie læst over denne Alpernes Forgaard:

"Træd ind! Her er Guddommens Tempel."*)

Nu læste den bævende:

"Tilbage, Vanhellige, flye!"**)

Til Lykke udslettede den sidste Indskrift ikke den første. Henrivende Frastøden! hvad skal jeg kalde den underlige lokkende

---

*) — Introite, nam & heic Dii sunt!

**) — Procul, o! procul este profani!

rædsomme Følelse, som bemestrede sig min Sjæl ved Synet af den nære Jura, ved Indfarten i Basel? Uvilkaarligen blottede jeg mit Hoved — uvilkaarligen foldede jeg mine Hænder. — Dybt, inderlig dybt følte jeg, at en Revolution var mit Liv, min Aand, mit Hjerte nær — inderligen følte jeg, at det vigtigste, om ikke det sidste Blad i min jordiske Skjebnes Bog vilde opslaaes for mig paa et af hiint Tempels Altere. Tre Gange har jeg med fuld Bevidsthed troet mig paa Gravens Bred, og seet Dødens Engel i Begreb med at slukke den vendte Fakkel; men aldrig var min Stemning høitideligere. Haabets hele Henrykkelse og Erindringens hele Veemod afvexlede uophørligen med hinanden i mit bankende Hjerte. Er jeg forberedet, er jeg moden til din høie Himmel, herlige Natur? Er jeg værdig, er jeg reen og uskyldig nok til Indtrædelsen i dit Tempels Allerhelligste, Jordens almægtige Skaber? Træffer ikke din Lyuild mig Vanhellige paa den første Alpetop, jeg bestiger? Tør jeg vove mit usle Støv høiere, end jeg allerede har vovet det? —

Jeg zittrede — thi jeg ansaae Jorden i dette høitidsfulde Nu ikke som Menneskenes Bolig, men som Guddommens Fodskammel — og hvo zittrer ikke ved at nærme sig den? —

Og dog — jeg var allerede paa schweitzersk Grund. — Vi rullede ind i Basel.

Med det Foranførte slutter den Deel af Baggesens første udenlandske Reise, som han selv udgav kort efter sin Hjemkomst fra samme, under Navn af Labyrinthen, eller Reise igjennem Tydskland, Schweitz og Frankrig. I—II Deel. Kbhvn. 1792—1793. Af det Paafølgende, eller Labyrinthens Fortsættelse, er derimod ikkun af ham selv samlede og redigerede til Trykken de tre Fragmenter: Mit første Ophold i Basel; Rousseaus Øe og Marias Tempel i Einsiedeln; det første trykt i Litteraturbladet »Søndagen« 1814, og de to sidste i Tidsskriftet »Minerva« 1791. Det lille Fragment: Münsterdalen er redigeret af Udgiveren, under hans Faders Tilsyn. Alt det Øvrige er derimod redigeret af Digteren C. J. Boye efter Forfatterens efterladte Dagbøger, der sædvanligen ere førte paa selve Stedet, ofte endog kun med Blyant, og stundom maatte suppleres ved Hjælp af de forefundne Breve, som Forfatteren i sin Tid har erholdt tilbageleverede, til Afbenyttelse ved den af ham selv paatænkte Udgave af Labyrinthens Fortsættelse.

Udgiverens Anm.

Labyrinthens Fortsættelse.

Første Affnit.

Reise i Schweiz,

1789.

Efter Forfatterens egen Udgave og med de af ham selv foretagne Rettelser i denne.

Mit første Ophold i Basel.

Brevene.

Mit korte Ophold i denne Alpernes Forgaard indsluttede een af disse Perioder i Livet, der har en saa vigtig Indflydelse paa dets hele følgende Anvendelse og Nydelse, at man aldrig glemmer dem, og bestandig ved deres Erindring uvilkaarligen hentrylles i den samme Stemning, hvori man var i deres betydende Momenter. Det er maaskee slige Erindringer, vi have at takke vor fuldere og klarere Selvbevidsthed og en stærkere Ahnelse af vort blivende Jegs Udødelighed.

Aldrig var jeg nogentid ulykkeligere end ved denne min første Indtrædelse i det underfulde Schweitz. Min dengang herskende Lidenskab var Sværmeri for mine Beundere, Venner og Veninder i mit Fædreland; og fra alle dem, som vare Gjenstandene for dette Sværmeri, havde jeg ingen Efterretninger. Min Sundhed var aldeles nedbrudt, og min Levekraft yttrede sig blot i convulsivisk Anstrengelse, hvis Følge blev en bestandig større og større Slappelse. Min Forfatning var med eet Ord saaledes, at en vis Forlegenhed, der i Almindelighed ansees som det største Onde i et fremmedt Land, tabte sig deri til en ubetydelig Bisag.

Trods denne Forfatning — saa vældig er Naturens Magt over det sværmende Hjerte — lignede min Indkjørsel i Basel mere en Opfart til Himmelen end nogen anden dermed sammenlignelig Færdsel; og i denne mit hidtil værende Livs beklagelsesværdigste Periode misundte jeg næsten mig selv den Glædesruus, hvori jeg, fastholdt paa Sædet af mine to medreisende Venner, rullede hen over Rhinbroen.

Kudsken holdt stille uden for Gjestgivergaarden: de hellige Tre-Konger; næst Sværdet i Zürich det berømteste af alle schweitzerske Vertshuse. Udmattet af Krampe og Dagens overvættes Hede, slæbte jeg mig op paa vort anviste Værelse, under

hvis Vinduer den herlige Rhin i rolig Harmonie henbrusede. Klædt om, gik jeg med de Andre til Gjestebordet; ikke saa meget for at spise, som for at vedligeholde min Anstrengelse, det eneste Middel, der syntes mig levnet til Livets Ophold. Hvilken Spisesal! hvilket Taffel! Istedet for Vinduer et aabent Gallerie ud over Rhinen, med Udsigt over en betydelig Deel af Elsas og Schwaben; paa Midten af det prægtigt dækkede Bord et konstigt Vandspring med levende Foreller i Bækkenet; omkring det en Kreds af Reisende fra forskjellige Lande. Jeg glemte under det ypperlige Maaltid, over den vederqvægende Rhinskviin, at Verten ligesaa lidet var Alkinoos, som jeg Odysseus; og holdt mig for den Lyksaligste blandt alle udmattede Reisende.

Jeg stod fra Bordet, og gik hen paa Altanen, stirrende her over Brystgitteret ned i den majestætiske Flods mørkegrønne Hvirvler. Men ikke havde jeg stirret længe, før med isnende Qval den Tanke foer igjennem mit varme Hoved: du har ingen Breve fra Danmark, ingen Efterretninger fra dine Venner! Jeg havde endnu noget Haab tilbage; men var dette blevet tilintetgjort i nærværende Øieblik, havde et Bud traadt ind, og meldt mig, at her ikke heller fandtes Breve med min Adresse — jeg havde styrtet mig i den neden under flydende Rhins aabne Arme.

Saaledes var jeg stemt, da jeg med tunge Skridt gik igjennem Basels Gader ud til Forstaden St. Albans, for, som jeg forestillede mig, at modtage det sidste Naadestød af Stadssecretairen Hr. Merian, til hvem jeg havde min eneste, af den værdige Andreä i Hannover paanødte Adresse. Jeg skyndte mig ikke synderlig; thi paa ingen Vei kan vel passeligere anvendes den Regel: Festina lente!*) end paa Veien til Fortvivlelse. Jeg gik altsaa ind i en fransk Boghandling paa et Hjørne underveis og kjøbte mig min dengang, og tildeels endnu, meget elskede Jean Jaques Bekjendelser. Medens jeg talte med Boghandleren, fyldtes Bogladen efterhaanden af velklædte Fruentimmer, som jeg gav mig Tid at betragte, og hvoriblandt en usædvanlig elskelig Gestalt, ved Hjælp af et Par blide uskyldige Øine, og et Par mørke ned over Skuldrene fritflagrende Lokker, tiltrak sig saa meget af min Opmærksomhed, som var nødvendig, for at sætte mig istand til at skjønne — en aldeles umulig Ting for den,

*) Skynd dig ikke!

der er bemestret af een eneste Følelse. Jeg fortsatte min Vei, deelt imellem Erindringen af hendes Ansigtstræk og Forventningen af hvad der kunde møde mig, hvor jeg gik hen, og Tanken fik herved Leilighed til at smutte ind imellem begge. Fornuften nærmede sig meer og meer — man er overalt fornuftigere og philosopherer bedre, naar man gaaer, end naar man staaer, eller sidder — den indhentede mig endelig, og treen med mig ind i Hr. Merians Stue, hvor en geskjæftig, snaksom, godlidende, skjøndt aldeles ikke smuk Schweitzerinde modtog mig med den Efterretning, at Herr Stads-Secretairen var i Raadet. Hun bad mig imidlertid at sætte mig ned, og, hvis jeg vilde opholde mig der en Time, indtil han selv kom hjem, vilde hun stræbe at gjøre mig den saa kort, som mulig. Hun spurgte mig, om jeg ikke var tørstig? om jeg ikke vilde have Viin? eller Øl? eller Vand med Hindbærsaft? Jeg valgte med mange Taksigelser det sidste. Medens hun gik ud at hente det, nærmede jeg mig et Chatol i Kanten af Værelset. Himmel! hvilket Syn! Tre tykke Pakker Breve, med Udskrifter til mig, laae derpaa! Hvilken overvættes Fortryllelse! Saaledes maa den Sjæl være tilmode, som det andet Bliv hvirvler op af Gravens Støv i den aabne Himmel. Jeg zittrede; mine skjælvende Been kunde neppe bære mig; mine Øine stirrede paa disse Trøst-Engle, disse Kjølere i min Længsels gloende Ovn, gjennem strømmende Taarer. Jeg kunde ikke, vilde ikke, nente ikke at aabne dem — tillod mig neppe at røre ved dem. I dets Sted slængte jeg mig hen paa Knæe, og takkede Skjebnens usynlige Styrer, med brændende Heftighed, for denne mit Livs ubeskriveligste Glæde; jeg fornyede de helligste Løfter til Ham og mig selv, stedse at bevare mit Hjerte reent, og vandre paa Dydens Vei; thi kun den Dydige kan fortjene saa overvættes Velsignelse. Hvor var jeg i dette Øieblik levende, frisk og stærk, tilfreds med hele Verden, og fornøiet med mig selv — tabt i Guds og mine troe Venners livsalige Omsorg! Den gode Pige, der i det samme kom ind med Hindbærsaften, og som jeg ikke kunde dølge min Fryd for — det jeg heller ikke vilde; thi jeg behøvede et andet Væsen, for at dele den — og som jeg altsaa fortalte Alt, og som begreb det, var næsten færdig at græde med mig af Glæde. Hendes gode Hjerte hængte sig strax ved mit; hun førte mig paa Øieblikket ned i en lille Have med en prægtig Udsigt over Rhinen, viste og forklarede

mig Alting deromkring og deri med en usigelig Vimshed: Rhinbroen, Kleinbasel, Viinranker, Æbler, Pærer og alle de andre Havens Herligheder — bragte mig ind i Lysthuset, viste mig de smukke Kobberstykker der, og da hun tilsidst havde aabnet et Skab, hvori der laae en Fløite, Musikalier og Bøger, sagde hun, hun vilde løbe op at hente sin Frue, for at gjøre mig Selskab. Da jeg bad hende ikke at umage Fruen, svarede hun heftig: „Ih, min Gud! det er jo dog hendes Pligt, og det vil vist være hende en retskaffens stor Fornøielse! Frue Merian kom i det samme; jeg gik hende imøde i Havegangen, og hun førte mig op igjen i Lysthuset. Vi satte os der i Vinduet, talte om Udsigten, om Oversvømmelsen i Manheim, om Urolighederne i Frankrig, om Andreä i Hannover, om hundrede andre Ting — endelig kom Herr Merian selv med sin Søn; og hvad der egentlig alene i dette Øieblik sysselsatte min Phantasie blev nu Samtalens Indhold. Han fortalte mig den Forundring, Cancelliet var bleven sat i over de mangfoldige Breve til en Person, som ingen af dem kjendte; thi alle vare blevne bragte derop efter den ubestemte Adresse til Merian, eftersom der i Cancelliet ere tre af dette Navn; omsider havde han taget dem alle hjem til sig, i den Tanke, at de maatte tilhøre een eller anden Englænder, hvis Navn han havde glemt.

Jeg havde Umage med at forlade dette velsignede Huus, hvori den schweitzerske Gjestfrihed og Redelighed umiskjendelig fremskinnede af alle Ansigter. Jeg var allerede ligesom hjemme i denne Familie, hvor Mand, Kone, Søn og Tjenestepige kappedes med hinanden om at vise mig den største Tjenstfærdighed. De indbøde mig at spise hos dem daglig, saalænge jeg opholdt mig i Basel, tilbøde mig fuldkommen Skalten og Valten med alle deres Fritimer, og haabede, at jeg i det mindste blev der en fjorten Dage. De syntes at holde ret hjertelig af mig, og, da jeg var saa usigelig glad, har jeg maaskee ogsaa viist mig her mere til min Fordeel, end paa noget andet fremmedt Sted i Verden. Af Glæde kunde jeg naturligviis Intet spise den Aften, og længtes desuden efter at nyde mine Breve i Ro; jeg takkede dem altsaa for alle deres Tilbud; og gik hjem med den unge Herr Merian, som jeg vilde gjøre bekjendt med mine to Medreisende. Hans yderst godmodige Væsen og deeltagende Tjenstfærdighed indtog dem snart ligesaa meget som mig. Han fore-

slog os at benytte det deilige Veir saa snart som muligt til at besee det berømte Arlesheim, et bispeligt Slot, med en fortryllende Have, i Nærheden af Basel, og tilbød os overalt at være vor Leder og Veiviser.

Lystvandringen blev aftalt og fastsat til den følgende Dag, og vor unge Schweitzerven forlod os. Neppe var han borte, fulgt af Sparzet, som ledsagede ham ned af Trapperne, før jeg med alle mine Breve styrtede mig i min Adams Arme. „Du omfavner," udbrød jeg i strømmende Glædestaarer, „den gladeste, den lyksaligste blandt alle Dødelige! Vi ere her blot ved Foden af Jura, paa det første Trappetrin af Naturens Alpetempel; men min Sjæl svimler allerede paa sin Tilfredsheds høieste Spidse. Alle mit Hjertes Længsler, mine meest udsvævende Ønsker ere opfyldte. Jeg betræder Schweitz, det herlige, hellige, frie, lyksalige Schweitz, hvis Sneebjerge fra min Barndom af mere lokkede min Higen efter Jordbekjendtskab end alle Grækenlands og Italiens forgudede Høie, hvis Hyrdehistorie mere henrev mig end alle hines Krigsbedrifter, hvis Tell var mit Hjertes kjæreste Helt, og hvis Indbyggere endnu den Dag i Dag bevare den eneste Rest af Frihed, det forkjælede Europa har tilbage. Jeg betræder dette min Indbildningskrafts forjættede Land med Dig, mit Hjertes og Hoveds fortroligste Ven, efteragt have begrædt din Død, og opgivet alt Haab, nogensinde meer at dele med Dig nogen Livets Glæde paa Jorden! Og her," blev jeg ved, og udfoldede Pakkernes sytten Breve paa Bordet, „forene sig med Dig alle min Sjæls Elskede, for paa aandelige Vinger at ledsage mig paa min forestaaende Vandring! O Moltke! fatter Du min hele Fryd? Intet, Intet, Intet fattes mig længer. Jeg nærmer mig Alperne; jeg trykker Dig til mit Bryst, og i disse Breve omsvæver mig det Bedste af Danmark. Hvad vil det sige, at mit Livs Timeglas formodentlig snart er udrundet? Jeg vil læse disse Breve, arbeide mig op paa den høieste Bjergspidse, omfavne Dig endnu engang — og døe." Den bedste blandt Venner, den herligste blandt Ynglinger deelte min Henrykkelse, som Pylades fordum deelte med Orestes hver Lindring og Udbrud af Glæde.

Vi vare Alle yderst udmattede. Det var Midnat; men ingen Overtalelser formaaede mig til at gaae i Seng; jeg blev

siddende efter de Andre, for at overlade mig til Nydelsen af de for mig udfoldede Skatte.

Beruset af min Glæde havde jeg været hidindtil; men neppe var jeg alene, førend denne Glædesruus gik over til en virkelig Affindighed. Aldrig har jeg følt i saa overvættes høi Grad, at Kjærlighed til Fædrelandet, hvis saadanne Forhold, som mine dengangværende, i den meest berusende Livets Alder, forhøier den til virkelig Lidenskab, er den inderligste, den vældigste, den meest brændende blandt alle Følelser. O I, skal jeg sige lykkelige, eller ulykkelige? som enten aldrig havde kjendt, eller som for længe siden havde glemt den første Kjærligheds, Venskabs og Taknemmeligheds Sværmerier; hvis Hjerter ere løsrevne fra alle de Tryllebaand, som omsnoe den enthusiastiske Ynglings Bryst; hvis Sjæle aldrig hævede sig over den almindelige Forstands alfare Veie paa andre Vinger end Egennyttens; I Vise! (thi saa kalder Jorden Eder) som Intet kjøbe for dyrt, fordi Intet for Eder har uendeligt Værd; som blues ved enhver opstigende Flamme i Eders Inderste, der forraader anden Electricitet end den blot dyriske — med eet Ord: I Uforsonlige, eengang for alle afsagte Fiender af Livets Poesie! springer dette hele Stykke af min Labyrinth over, hvori jeg med et Godmod, som I vil finde Barnagtighed, giver Digteren til Priis i hans Sjæls uforstandigste Stemning, hans Hjertes inderligste Bevægelse, og alle hans Nervers voldsomste Rystelse.

Men I endnu blomstrende, af ingen giftig Vind afløvede, før Tiden henvisnende Ynglinger! I Mænd, og I Oldinger selv, som til Løn for en umisbrugt Ungdom endnu i Erindringen nyde dens Drømme med Vellyst! I alle, der som Børn fik Smag paa Himmeriges Rige, og gjerne stundom blive til Børn igjen, for at nyde dets Gjensmag! følger mig — og opfrisker ved Betragtningen af mit Raseri Mindet om det Tidspunkt i Eders Liv, da I intet Middelmaadigt, intet Endeligt, intet Fordisket egentlig kjendte, men i bestandig Omvexling af Himmel og Helvede enten led til yderste Fortvivlelse, eller frydedes i Forsmag af evig Salighed. —

Der laae de udfoldede paa Bordet for mig, de med saa megen Utaalmodighed ønskede, ventede, endelig paa eengang ankomne. Bordet blev mig et Alter — jeg nærmede mig, som til den hellige Nadvere.

Jeg havde endnu ikke aabnet dem, ikke engang undersøgt, fra hvem de egentlig vare. Vare de jo dog alle fra mit Fædreland! Jeg foldede mine Hænder, sank uvilkaarligen ned for Alteret, og græd.

Med glædeskjælvende Hænder gav jeg mig endelig til at aabne dem — langsomt — det ene efter det andet — nippende blot til disse Vellystens Bægere, ved at mærke mig Haandskrift og Datum — lagde dem i den Orden, hvori jeg vilde læse dem — talte dem — glemte af Glæde hvor mange jeg havde talt — talte om igjen — og frydede mig ubeskrivelig over Længden af de kjæreste deriblandt.

Hvor gjerne nævnte jeg her den lille Verden, som læser mig, de Ædle, hvis kjendte Haandskrifter paa Omslagene især fortryllede mine Blikke? Ingen Forandring i Livet kan forandre i mit Hjerte den Følelse, der især grundede min Andagt og Henrykkelse. Ved enhver anden Udsvævelse vil jeg maaskee engang blues, naar jeg ikke mere kan kalde tilbage hvad jeg har ladet flyde af mit Hjerte i Pennen; men aldrig skal jeg rødme, hverken paa denne eller hiin Side Graven, ved Udsvævelsen af enthusiastisk Taknemmelighed.

Men jeg er endnu ikke selv navnkundig nok, for at turde lade trykke de Navne, hvis Eiere vare dengang min Tilværelses Huldguder og Skytsengle; i hvem jeg beundrede og elskede det usynlige Forsyns anskuelige Sendebud, Menneskehedens værdigste Repræsentantere og mit Fædrelands Ypperste, foruden de Huldgudinder, i hvis Aand og Ynde jeg tilbad Mønstrene for Nordens Døttre.

Hvo der i Danmarks lykkeligste Dage har kjendt Kjøbenhavn vil allerede gjette de fleste.

Arlesheim.

Jeg slumrede i det høieste en Time, da den unge Herr **Merian**, efter Aftale, Klokken fem om Morgenen traadte ind, og vakte mig med de Andre. Vi vare i en Hast alle færdige, og besluttede, først undervels at tage Frokost. Morgenen var herlig. Vi gik de af Taagen fremstigende Jurabjerge imøde over

den yndige Birs, som ruller sine Tusind og een Nats Stene*) gjennem den fortryllende Dal ved Broderskoven, hvor 1444 det berømte Slag stod, til hvilket Historien ikke kjender Mage, mellem 30000 Franske og 1600 Schweitzere, hvis Erindring man endnu drikker i den paa Valpladsen vorende Viin, kaldet Schweitzerblod. Mit Hjerte slog ved hvert Skridt de sig bag hinanden optaarnede Alper imøde; det var, som om jeg havde en Ahnelse af hvad dette Frihedens hellige Land engang vilde blive mig, og som om jeg allerede følte mig trukken af alle de himmelske Baand, der siden bandt mig til Hallers, Rousseaus og Geßners Vugge. Det er imidlertid vist, at jeg ved denne min første Indtrædelse, bag de Tryllebjerge, som her udbredte sig for mit Øie, ikke ventede andet end min Grav; men allerede dengang var Tanken paa den, langt fra at være mig ubehagelig, hvad den er mig endnu, den meest smilende blandt alle mine Udsigter; allerede dengang var min Prams Stærkodders Klage min Lovsang:

„O Grav! du er Maalet, til hvilket den sigter,
  Som daarlig ei spotter dit usikre Krav!
Den svigtede aldrig de strengeste Pligter,
  Som tænkte paa, glad at gaae ned i sin Grav!
O venlige Grav, i din Skygge boer Fred!
  Din tause Indvaaner af Sorgen ei veed."

thi allerede den Gang var jeg træt af Kummer. Den Vellyst, paa Jordens høieste mig bestigelige Spidse at opgive min Aand, foresvævede mig bestandig — uagtet jeg i nærværende Øieblik var fornøiet med hele Verden, havde sytten Slotte og Ruiner for mit Øie, og sytten Kaldsbreve til Livets Glæder i min Lomme.

Vor elskværdige Ledsager, en ung enthusiastisk Patriot, af en høist ædel patriotisk Familie, var i egentligste Forstand henrykt over min Henrykkelse, der yttrede sig ved ethvert Skridt paa denne Frihedens classiske Grund — idet hver ny Gjenstand, hvis Betydning han forklarede mig, lod mig udraabe med Cicero, da han kom til Athen: „Hvorhen man sætter Foden, træder man paa et Sted i Historien." Da jeg, efterat have mønstret med fortryllet Øie det foran os i en Halvkreds fra Nordost til Syd-

*) Foruden alleslags Graniter, Schörler og andre egentlige Fjeldstene, Porphyrer, Serpentiner, alle Arter af Jaspis, og Bækstene af alle mulige Farver.

vest mellem Schwarzwalds og Juras høieste Toppe sig hævende Amphitheater af Ruiner, Slotte, Landsbyer og Hytter omblomstrende Høie — efterhaanden som han nævnte mig fra Venstre til Høire Münchenstein, Reichenstein, Birseck, Dornach, Augenstein, Bärenfels, Landskron, Fürstenstein, Pfeffingen og Rheinach*) — sagde ham: at Kilden til min overvættes Glæde dog hverken var Rhinens eller Birsens alle disse Mirakler speilende Krystalflud, men egentlig blot fortørret Blæk paa sammenlagt Papir; og at de sytten Brevskaber, oprigtig talt, vare mig mere værde end de sytten Landskaber, trykkede han hjertelig min Haand, og spurgte: „Vil De maaskee heller gaae alene, for at læse dem?“ — „Nei! du gode Engel!“ svarede jeg, „før os til det skjønneste Sted i hele denne Trylleegn — før mig ind i det saa berømte Arlesheimske Naturtempels Allerhelligste; og der først vil jeg, efterat have gjennemnydt denne herlige Dag med Eder alle, ved Solens Nedgang blive den sidste tilbage, læse dem i Rolighed — og døe! Bliv imidlertid ved at underrette mig om alt Mærkværdigt paa denne himmelske Spadseregang, at jeg paa eengang kan være lutter Øie og lutter Øre.“ — „Hisset,“ sagde han, „ligger Ruinerne af de gamle Raurakers Hovedstad, som Munatius Planeus under Augusts Regjering byggede et halvt Aarhundrede før Christi Fødsel, og som Hunnerne under Attila ødelagde fem Aarhundreder derefter. Her er St. Jacobs-Sletten, mit Fædrelands Thermopylæ, hvor en tyve Gange mindre Magt i ti Timer kæmpede mod en tyve Gange større, otte tusind Franske bleve paa Valpladsen, og alle Heltene faldt, saa nær som seksten, der bleve udskudte af Borgersamfundet. Paa den Høi hist, som en lille Kirke kroner, laae Rudolph af Habsburg leirèt, da han blev udnævnt til Keiser, og Basel aabnede ham sine syv Porte. Seer De den gamle Borg paa Afhanget af Bjerget i Baggrunden? det er Dornach, ved hvis Fod den sidste paa fædrelandsk Grund tilkæmpede Seier befæstede vor Uafhængighed. Alle hine Ruiner vare ligesaa mange fordums adelige Røverslotte, dem Basels frie Borgere, eller Himmelens Lyn, Tid efter anden have forstyrret. De rædsomste rage

*) Lutter gamle Slotte og Ruiner paa Hanget af det her begyndende Jurasfus.

hist over den smalle Fjeldkløft, hvorigjennem Birsen fremsuser: Augenstein og Pfeffingen.

Midt i Fortællingen om de to ulykkelige Borgfrøkener, som, kjede af blot igjennem Aabningerne af deres tykke Mure at titte ned i den skjønne Natur, engang ved Hjælp af to unge Hyrder stjal dem ned deri — et Sagn fra det fjortende Aarhundrede, som vor elskværdige Ledsager fortalte, og vi anhørte med en Deeltagelse, som om det var skeet for fjorten Dage siden — kom vi til Landsbyen Mönchenstein, hvor vi toge Frokost, og drak Alpernes, Frihedens- de Femtenhundrede og Fireogfiirsindstyves og alle sande Patrioters Skaal i Schweitzerblod. Hvis jeg ikke forhusker mig, var det her, den første Spire blev lagt til den Afsky, der i en Rad af Aar tiltog i mit Hjerte for den af mig bidindtil ikke blot som Skribent beundrede Voltaire — en Afsky for hans egoistiske, herskesyge og ofte skadefroe Forfølgen af dem, som stode, eller som han troede staae hans Forfængelighed i Lyset — der siden i Ferney naaede sin største Høide, og længe gjorde mig selv hans Vittighed modbydelig. Ved at tale om Dornach, i hvis Nærhed vi vare, og om den berømte Bernouilli, som havde boet der, fortalte Hr. Merian os, at den endnu berømtere Maupertuis ligger begravet der, og i den Anledning følgende Træk af den navnkundigste blandt alle nyere Skribentere. Medens Maupertuis sidste Ophold i Basel kom Voltaire derigjennem. Hele Verden kjender disse to Udødeliges dødelige Stridigheder med hinanden, og det usigelig bittre Skrift, hvori den sidste angreb den første, da Frederik den Store havde kaldt dem begge til Berlin — mange Aar i Forveien. Maupertuis laae syg i hans gamle fortrolige Vens Bernouillis Huus. Voltaire indbød denne sidste at spise hos sig i Vertshuset, de hellige tre Konger. Han kom, og fortalte den Gamle, at Maupertuis laae for Døden hjemme hos ham, og ønskede Intet inderligere, end at tale med Voltaire og udsone sig med ham, før han forlod denne Verden. Voltaire undskyldte sig med sin svage Helbred, der ikke tillod ham at forlade Vertshuset. Imidlertid hængte i Værelset, hvor de spiste, et kobberstukket Portrait af Maupertuis — og netop det, hvorunder Voltaire for længe siden, i deres Bekjendtskabs første Begyndelse, havde sat en meget smigrende Lovtale i fire Linier. Bernouilli saae det, og gjorde Forfatteren af Alzire

opmærksom derpaa. Men Virkningen blev langtfra ikke den, som den gode Bernouilli ventelig havde formodet. Istedet for at lade sig røre af dette Venskabsminde, vendte den gamle Satyr, i sin Ærgrelse derover, Kobberstykket om paa Væggen, og skrev bag paa følgende Linier:

Peêr Moreau*) vil bestandig være flattet:
Peêr Moreau har sin Kjephest ei forladt:
Han paastaaer Verdens-Altet lidt afplattet;
Og rigtig nok er Intet mere plat.**)

Jeg tilstaaer, at denne lille Fortælling for et Dieblik fik mig til at glemme alle nysbetragtede Naturskjønheder og alle mine ulæste Breve. Den gjorde et dybt, et maaskee usletteligt Indtryk paa mit unge Hjerte. Det var første Gang i mit Liv, jeg for Alvor gjennemtrængtes af den pinefulde Følelse, hjertelig at maatte foragte, hvad mit Hoved næsten tilbad. Kommer nu til, at Astronomien dengang var min Liv-Videnskab — at jeg allerede dengang agtede Maupertuis, som Philosoph, langt høiere end Voltaire — at jeg netop den Dag var i den menneskevenligste Stemning, hvori jeg nogensinde havde været — og at jeg endnu ikke var fem og tyve Aar gammel — saa vil man maaskee begribe den Heftighed, hvormed jeg kort derefter svor paa Maupertuis Grav, at hevne hans Skygge, og de Forhaanelser af Voltaires, jeg kjøbte mig Lov til i Ferney. Anekdotens Tilforladelighed kunde jeg ulykkeligviis ikke tvivle paa, da der, saa at sige, gik Syn for Sagen i det til den Ende bevarede Kobberstykke. Der behøvedes intet mindre end den maaskee skjønneste engelske Have paa Jorden, for ganske at bringe min Sjæl tilbage til sin Grundtone efter denne franske Forstemmelse.***)

---

*) Maupertuis Familienavn.

**) Pierre Moreau veut toujours qu'on le loue,
Pierre Moreau ne s'est point dementi:
Pour moi, dit il, le monde est applàti;
Rien n'est plus plat, tout le monde l'avoue.

Jeg skrev siden under dette Qvatrain:

Je trouve encor plus plat ce trait parti
Cont'run rival mourant, qui s'amadoue." —

som under den danske Oversættelse kunde lyde saaledes:

"Af Alt hvad plat Bagvaskeu har forfattet'
Det platteste mig synes denne Klat."

***) Endnu i dette Dieblik, efterat have lært at kjende baade den menneskelige Natur i Almindelighed og Voltaire i Særdeleshed, bedre end jeg dengang

Udenfor Mönchenstein vinkede os imidlertid altfor romantiskt et Taarn mellem Ruinerne, som kronede Høien paa venstre Side af Veien — Levningerne af den vidtløftige Borg Reichenstein nemlig, som det stærke Jordskjælv 1356 omstyrtede — til ikke at gjøre en Afstikker fra den classiske Landevei. Vi bleve rigeligen belønnede for vor Stigen og Opklavring. I den hele Egn gives ingen herligere Udsigt og Oversigt; og Masserne selv af disse Ruiner fra det tiende Aarhundrede fortjente nærmere Betragtning. Ruiner fordoble i visse Maader en Reise, ved at flytte Sjælen ligesaa meget tilbage i Tiden, som Sandsen flyttes frem i Rummet. Man lever paa eengang længere fra, og længere før sit vante Liv, og nyder en baade historisk og geographisk Forlystelse. Begge Nydelser have noget særdeles Styrkende for den menneskelige Aand, der i det evige det samme, hvor Stedet ikke forandres og Tiden selv synes at staae stille, slappes og taber sit eiendommelige Liv i et ganske andet — som oftest i en vaagen Søvn. Vel vaagnede jeg ikke aldeles paa denne første Høide, jeg besteg i Schweitz; men jeg begyndte dog allerede her at gnide Aandens Öine stærkere end nogensinde. Det første nye Lys, som opgik for mig ved denne Gnidning, var et Begreb om Hovedaarsagen, hvorfor Mennesket har ikke blot to Hænder, to Fødder

kjendte dem, finder jeg noget Sataniskt i ovenanførte Træk — ikke for Epigrammets Skyld, der er meget maadeligt, og, hvis det og var nok saa bittert, var og blev et Bistik; men for Leilighedens Skyld, hvorved, og Maadens Skyld, hvorpaa det blev anbragt. Hvo, der kjender den Tids Literaturhistorie, veed, at Voltaire fra Begyndelsen af var Fornærmeren, og Maupertuis den Fornærmede. Men sæt, at det endog havde været omvendt; sæt, at den sidste uovhørlig havde forfulgt den første, uden mindste Aarsag, og at Voltaire i alle Henseender havde Ret til at være fiendtlig sindet imod ham; men nu ligger han syg, beder en Ven overtale hans Fiende til at see ham, før han døer, for at udsone sig med ham! O! havde jeg været i Voltaires Sted, havde den døende Maupertuis været N. N. selv — istedet for at epigrammatisere ham, havde jeg ladet mig bære til ham, for at bede ham om Forladelse for alle de Synder, jeg muligviis kunde have begaaet imod ham, og bevise ham, at de, han tilfældigviis havde begaaet imod mig, alle vare udfaldne til min Fordeel. Det vilde uden Tvivl ethvert Menneske i Voltaires Sted have gjort. Hans Opførsel var ved denne Leilighed umenneskelig. Men var da denne rigtignok visse ti tolv Binds, men ogsaa visse ti tolv andres Forfatter virkelig en Satan i halv om halv menneskelig Skikkelse? Sikkert ikke! Han var blot det franske Folks fuldkomneste Repræsentant i eet Individuum; Vittigheden, Godmodigheden, Forfængeligheden og Letsindigheden selv — og det er utroligt, hvor meget Godt der lader sig forklare af de to første, men ikke mindre, hvor meget Ondt der maa tilskrives de to sidste i en Menneskeslægt, der neppe endnu har udtraadt sine Børnesko — i en Verden, der, saa længe Despotismen vedbliver at være dens Opdragelse og Krigen at være dens Historie, sikkert ikke kan ansees for at være kommen til Skjæls-Aar og Alder — og for hvis allergjennembrævneste Sturke Christus derfor bad, og beder endnu: Fader! forlad dem, thi de vide ikke, hvad de gjøre!

Forf. Anm. 1814.

og dobbelte Sandseorganer, som saa mange andre Dyr, men dobbelte Følelser af Livet, og dobbelte Anskuelser af Verden, som intet andet besidder. For at forene Tidens Skatte med Rummets, og Rummets Liggendefæ med Tidens, saavel i sin store, som i sin lille Huusholdning, eller, med andre Ord, for at multiplicere hvad der er med hvad der var til et blivende Facit. Derfor, og for intet Andet, fik vi dette dobbelte Instinct til Leden i det Fjerne — ikke om Lyksalighed (thi denne er ingensteds, eller inderst i os selv) men om Kundskab og Viisdom. Det andet, hvad jeg, halv opvaagnet, skimtede her, var en Regel for Digteren, eller hvilkensomhelst Fremstiller af Livet, ved Hjælp af Sproget: vel at male efter Naturen, men ingenlunde at copiere den. Hvad nyttede for Exempel, hvis jeg her, for saa meget som muligt at hensætte mine Læsere paa min Plads, beskrev indtil fuldkomneste Overeensstemmelse med Sandheden, i samme Orden, som Gjenstandene følge hinanden fra Nordpunktet rundt om Kompasset, min over tyve Mile i Gjennemsnit mod Morgen og Aften og Middag og Midnat udbredte Synskreds, hvori Staden Basel ved Sammenløbet af Rhinen og Birsen, Sletten af Over-Elsaß indtil de Vogesiske Bjerge — Fæstningen Landskron — alle Borgruinerne — Begyndelsen af Jura og Enden af Schwarzwald herskede mellem utallige andre Landskabspartier? Hvad nyttede, om jeg selv aftegnede disse indtil de mindste Blomstre, og ved denne Leilighed leverede en fuldstændig Nomenclatur af den hele Flora Basilica? Nei! heller eet eneste Træk af det Indtryk, det gjorde paa mig. Havernes Have, vor Spadseregangs egentlige Maal, Arlesheims virkelige Eden laae udbredt ved Foden af vor Høi i alle dets paradisiske Fortryllelser; og dog foreslog jeg, her at standse vor Vandring — saa meget frygtede jeg hvilkensomhelst Forandring i en Tilværelse, der syntes mig allerede salig.*)

---

*) Denne overvættes Nydelsesevne af det Behageliges første Grader — denne Lethed i at beruses af Vellystens første Bæger i hvert Sandse-Bachanal — og midt, i Rusen den bestemteste Ulyst til endog blot at nippe til det andet — vil hyppigen slaae hver Læser af Labyrinther, som charakteristisk hos Forfatteren. Naturen selv gav ham til Valgsprog i hans Levnetsphilosophie den Sentents: det Godes største Fiende er det Bedre. Forf. Anm. 1814.

Foranførte Anmærkning er bleven misforstaaet og angreben af Saadaane, der ikke kunde eller vilde bemærke, at Forfatteren ved samme har blot villet antyde den hurtigt tilfredsstillede, noisomme Nydelsesevne, som i Sandhed i høi Grad charakteriserede ham. Aug. Baggesen.

Men min intet mindre end abstadige, maadeholdende, forsigtige Skjebne — og de Andre — vilde det ikke saa. Vi stege ned mellem Slottet Birseck og endeel underliggende Fjeldskove gjennem Flekken Arlesheim i den meer end romantiske Tusind og een Nats Have, Naturen har anlagt, og Konsten, saa at sige, blot ryddet, for hist og her at anbringe nogle passende Zirater. Førte af vor Veiviser gjennemvandrede vi den op og ned i hundrede labyrinthiske Gange — studsende næsten ved hvert andet Skridt, over en ny malerisk Virkning af det uendelig mangfoldige Landskab.

Vi kom først igjennem en af Naturen selv anbragt Porticus, der støtter en Kuppel af samme Haand, og hvor et under Hvælvingen af sammenslyngede Træer nedbrusende Vandfald hilser Øret, ligesom den forunderlige Indgang hilser Øiet, med en yderst romantisk Indbydelse til dette Schweitz i det Lille. Det Hele synes en Forgaard til Helvetien i det Store. I en anden derpaa følgende Arcade er en udhuggen Vindeltrappe, som fører til det Inderste af denne Tryllehave. Fra denne høitidelige Dobbeltport føre hundrede Fodstier og Gange, i tusinde Krumninger, omkring, op og ned — fra en Ruin til en Grotte — fra et Apollotempel til en Eremithytte — fra denne til et fuldstændigt Schweitzerbondehuus — til Søer og Bække — til Lunde og Enge — til en Labyrinth endelig af Huler og Hvælvinger, der til Nød lod sig male, men ingenlunde beskrive. I den ene er en Turneerplads, med et langt Ridderbord — i den anden, som er smal og dyb, Intet uden Aarstallet 1449, der erindrer hver Schweitzer om Frihedsseierslaget ovenfor ved Dornach — i den tredie, den saakaldte delphiske Grotte, hvis underlige Fjeldbrud og mørke Kroge har noget Rædsomt, et Fodstykke og en Lygte — i den fjerde Dødens Hule, den skumleste blandt alle, en svagt belyst Dødning-Urne, et Alter, helliget Manerne, og mangehaande Sindbilleder paa Livets Ende. Fra denne kommer man igjennem en aldeles mørk Buegang til en pludselig oplyst Hvælving, kaldet Opstandelsens Grotte. Paa et Fjeldstykke seer man her en Gestalt, som synes at opstige af Graven, med udstrakte Arme mod en Glorie, fra hvilken, gjennem Aabningen i Hvælvingen, en Straale falder paa Støtten. Af denne kom jeg med allerede zittrende Nerver til en meget stor og rummelig Hule, i hvis Fjeldvægs Aabning jeg fandt en opstigende Zig-zag. Jeg gik op igjennem denne

alene, og blev forunderlig rystet af den Indskrift, som dybt i en Baggrund sprang mit Die pludselig imøde. I en kulsort Nat indhyller Gud det*), stod der. En forunderlig Gysen foer igjennem mit Bryst. Jeg famlede efter Noget, uden at vide hvorefter — „og smiler," føiede jeg stammende til, „naar den Dødelige gjør sig unødvendige Sorger!"**) Med alt det skyndte jeg mig op i den frie Luft igjen — kom og ved Enden af min Stigen paa en fortryllende Høide, vinket af et nedrislende Vandfald, ikke lang derfra, til grønne, kjølige Skygger — til et Mørke, som blot Roser syntes at udbrede — saa sødt qvidrede Fuglene fra Træerne, der overhvælvede en lavere Løvhytte. Jeg nærmede mig. Her, sagde jeg, vil jeg hvile — her vil jeg udfolde mine Skatte — her, ved Geßners Monument (hans blotte Navn paa et med Vedbende omsnoet malerisk Fjeldstykke) — ved det stedse eensrislende Fald — vil jeg læse mine Breve. Jeg satte mig paa Mosbænken. Intet kan lignes ved den andægtige Henrykkelse, hvormed jeg her endnu engang forberedte mig paa den overvættes Glæde, i lange Træk at inddrikke den Salighed, jeg spaaede mig i disse Breves Læsning. Henrykt over Naturen her, henrykte mig dog endnu mere Forestillingen om denne min nu saa nære Himmel. Jeg udsatte min Indtræden deri saa længe som muligt, af et Slags Frygt for ikke at kunne taale dens Herlighed. Jeg sang:

Stor er den Himmel, du Natur udbreder?
  Høit hæves her jeg ved dit høie Bryst!
Men hvad er stort, som Venskabs Saligheder?
  Og hvad er høit, som Elskovs rene Lyst?
Hvor stolt, hvor fuldt af Guddom slaaer mit Hjerte!
  Snart, Himmelske, snart løses Eders Baand!
Snart læser jeg hvad Danmarks Engle lærte
  Jer, hver især, til Tryllen af min Aand!
Mit Die vellystdrukkent allevegne
  Snart vandre skal fra eet til andet Blad
I de af Venne-Smiil bestraalte Egne,
  Hvorom min Længsel Gud saa længe bad!
Tilsidst, som gjennem Vellystbølger drevet,
  Det hvile skal i Salighedens Favn,
Hvor hver, jeg elsker hist, har underskrevet,
  Hvor tro mig Danmark elsker, med sit Navn!

---

*) Caliginosa nocte premit Deus.

**) Ridetque si mortalis fas ultra trepidat.

Knælende foer jeg nu med Haanden i min Lomme, for at fremdrage mine sytten indsluttede Engle. Et usynligt Lyn, en uhørelig Torden slog ned fra Himmelen i mit Hjerte. De Andre fandt mig en Tid derefter endnu besvimet. Jeg kom ikke til mig selv igjen; men til en ganske anden — til den ulykkeligste af alle Levende. Brevtasken med dens hele Fylde var borte. Tre Dage bleve anvendte paa at lede derom — Tre Dage gik Trommen, med Lysning derefter i Basel — forgjeves — og næsten ubegribeligt! jeg fik dem aldrig, trods den meget betydelige Priis, som blev udsat paa deres Opdagelse. Indtrykket er endnu, efter hundrede lignende smertelige Tab i mit Liv, ikke ganske udslettet af mit Hjerte. Det var reen Skjebne; jeg var aldeles uskyldig i dette Tilstød, som rigtig nok ogsaa var det vigtigste i mit Liv i Henshn paa Følgerne. Al anden sildigere Salighed og Usalighed paa Jorden har jeg denne Hændelse — at takke.

Münsterdalen.

Jeg forlod Basel, i Selskab med Moltke, efter et Ophold af fem Dage der, med et Slags Veemod. Denne Stad vil bestandig blive mig i helligt Minde, som Skuepladsen for min største pludselige Fryd og største pludselige Fortvivlelse. Den har seet mine Taarer af Henrykkelse, den har seet mine Taarer af Smerte; og adskillige Ædle der have, medfølende, taget Deel i begge. Uforglemmelig skal din varme, virksomme, ufortrødne Omhu, for at hjælpe, lindre og trøste mig i mit uforglemmelige Tab, altid blive mit Hjerte, redelige, unge Merian! Jeg seer dig endnu bestandig, uden blivende Sted, vimse omkring fra Sted til andet, for at opsøge mine Breve, for at skaffe mig nye Louisd'ors, Tværsæk, Nøgler, Stok, Skoe, Hest — for at vise mig Bibliothek, Læsecabinet, Mineraliecabinet, og Alt — kort: for at gjøre mig Livet saa sødt som muligt, i Basel! —

Lev vel, gode Sjæl! Lev vel, yndige Kone! Farvel Holbein! Farvel Udsigt over Rhinen! Farvel Frue Merians Stuepige! — — Farvel Chatol, hvorpaa de laae!

Jeg kunde ikke bare mig for, paa hele Veien henimod Mönchenstein, indtil vi dreiede om paa høire Haand, endnu at lede efter disse kjære Breve. Et Par Gange blev jeg skuffet;

især den ene Gang, da jeg virkelig bag en Grøft saae fem Papirstykker. Jeg fløi derhen, steg af Hesten, og fandt — reent Papir! Paa den hele øvrige Vei, uagtet jeg aldrig havde været der før, kunde jeg ikke see et Stykke Papir, uden at ville tage det op.

Ingen af os var i synderlig godt Lune. Vi døsede afsted Fod for Fod (thi de schweitzerske Rideheste gaae meget betænksomt) med vor, eller rettere vore Hestes Oppasser, en ung, smuk, velklædt Karl, foran os. Han gaaer meget hurtigere, end vi ride, og har hidtil altid været i Huus en Times Tid før vi.

Vi kom til Grelingen, en Landsby, der ligger høist romantisk mellem Klipperne. Birsfloden styrter sig her afsted, nedenunder Veien, gjennem Fjeldkløfterne. Bjergene hæve sig stedse mere og mere, i sælsomt sammenstillede Grupper, og Graner begynde her at vise sig mellem de andre Træer. Solen kastede sine Straaler paa de uhyre Fjeldmure, med deres underlige Skikkelser; og snart lignede de Arcader og Huler, snart Mure, snart uhyre Kæmper, snart nedstyrtende Lavastrømme, og snart hele tyrkiske Stæder.

Jeg er næsten overbeviist om, at det var et saadant Klippestykke, i Form af en menneskelig Skikkelse, der gav den første Idee til Billedhuggerkonsten; og de første Steenbilleder vare sikkert heller ikke bedre udarbeidede.

De lysegrønne Ege og Bøge, de mørke Graner og de hvide Stene gjøre disse Egne langt mere maleriske, end lignende Bjergegne i Tydskland, ved Pyrmont, Cassel o. s. v. Høiene her, ved Foden af Jura, ere ogsaa betydelig høiere, end Bjergene ere der.

Gjennem Grelingen og Zwingen kom vi til Lauffen.

Schweitzerne holde meget af Inscriptioner. Næsten paa alle offentlige Bygninger finder man saadanne, og deriblandt adskillige høist naive. „Tiden" synes at være deres Yndlingstanke — paa det ene Port-Taarn i Basel stod: „med Tiden forgaaer Alt;" og paa Porten her for Lauffen læser man: „med Tiden faaer Alting Ende."

Ikke langt fra Lauffen kommer man til Grændsen mellem Basel og Canton Solothurn, hvor Naturen har sat en frygtelig Klippe til Grændsesteen. Den hele Vei gaaer gjennem dybe Fjeldkløfter, men som dog alle ere ubetydelige i Sammenligning med

de uhyre Steenmasser, der indeslutte den særdeles smukke Dal, hvori Saugern ligger.

Jeg satte mig her paa den fremspringende Rod af en stor, ældgammel Steeneeg, hvis synderssplintrede Top syntes endnu at bære Spor af den Ødelæggelse, hvorved disse Klipper sprængtes fra hverandre. Forbi mine Fødder susede melodisk den deilige Birs — bag ved mig hvælvede sig de uhyre Bjergmasser, jeg nylig havde forladt — paa begge Sider optaarnede sig de himmelhøie, bratte, mørke, med Graner bedækkede Fjelde — og ligefor mig opsteg Jura, med sine mørke, høiere og høiere sig hvælvende Toppe.

I stærk Hede kom vi gjennem Dalen til Saugern (Soyëres), som vi naaede om Aftenen. Her havde vi en herlig fransk Samtale med vor Vertinde, om Urolighederne i Elsas og de andre franske Provindser; hun talede ret godt Fransk, og var en meget godlidende Kone.

Det havde lynet hele Veien, og tordnede nu meget stærkt. Jeg skrev et Brev til Frue Pram, og gik i Seng, temmelig træt af den bestandige Riden og Gaaen; og dog nødte mig Forventningen, som de sig nærmende Bjerge opvakte i min Sjæl, til allerede at staae op Klokken 4; og før Klokken endnu var 6 rede vi bort. Større og større, besynderligere og besynderligere bleve Klipperne nu, indtil vi kom ud af deres Kløfter til en aaben Dal, hvori Delemont glimrede med sine hvide Huse, paa høire Haand.

Strax udenfor Saugern løber Veien langs med Floden ind imellem to høie, dristige Klipper, hvoraf den paa venstre Side frembyder Øiet Intet, uden blot nøgne Steengrupper, Fyrrer og Graner — paa den anden, der hænger næsten ud over Veien, ligger høit oppe mellem Bøge- og Egetræer en eensom Kirke, og oppe, oven over denne igjen, paa Tinden seer man Muren af et forfaldet Bjergslot. Hele Egnen er gyselig; og behageligen hviler Øiet, efter den udmattende Opstudsen til Fjeldtinden, nu i Dalen ved Delemont, hvor Veien gaaer tvært over til Renndorf.

Et af de interessanteste Skuespil i Schweitz er Skyerne, der synes snart at bestorme, snart at omfavne, snart at lege Skjul med Bjergene. Dette skjønne Naturspil morede mig usigelig i Dalen mellem Saugern og Renndorf; og de lavere Skyer svandt just for den gjennembrydende Sol. Lidt efter lidt kom et af de

omliggende Bjerge efter det andet frem; stundom vorte et fra neden af opad, stundom et andet fra oven af nedad; de nøgne Klippemure og hele Fyrreskove hang i Skyerne. Men da vi vare komne udenfor Renndorf, glemte vi dette og Alt, hvad vi før havde seet paa Jorden, ved Birsfloden, der her kom til os igjen, og ved skummende Brusen fremstyrtede over nedrevne Stene dybt i Riftet af de overhængende, truende Klipper. Vi lode Hestene gaae saa sagte, som de vilde, og sadde paa dem, med sammenlagte Hænder, stirrende bestandig opad til Steen-Miraklerne, i Beundringens Ruus.

Vi kom paa denne Maade til en uhyre Hule i een af Klipperne paa venstre Haand, hvori jeg red ind, og betragtede et ældgammelt Trækors, som stod der. Da jeg kom ud igjen, hørte jeg Moltkes Raab under mig fra Floden. Jeg troede han var styrtet i den, gav Hesten af Stokken, og iilte did — men saae ham staae, triumpherende, med Henrykkelsens egne vilde Gebærder, paa eet af de gyselige Fjeldstykker i Birsen. Jeg steg af Hesten, og klattrede over de mindre op paa dette, hvor han stod. Hvilken Larm af den nedstyrtende Flods skummende Brusen! Nei! man har ingen Idee om Sligt, naar man ikke selv har seet eller hørt Naturens frygteligste Kraft i en Cataracta. Jeg troede, at have indbildet mig Rhinfaldet ved Schafhausen over al Virkelighed; og her var Birsfaldet, fra neppe meer end sex Alens Høide, langt over min Idee om Rhinfaldet. Moltke var af Henrykkelse næsten færdig at styrte sig deri — vi kunde ikke tale, vi kunde kun taus tilbede! Den eneste Lyd, jeg vovede at blande med det skummende Krystals fnysende Susen, var: Hellig! Hellig! Hellig!

Vi rede herfra i evige Henrykkelser, under Birsens bestandige Brusen og dundrende, uophørlig i de sorte Klipper gjentagne, Tordenskrald, i to Timer op til Jernkorset, forbi een Steensky efter den anden, i den trange Kløft, som de fra hinanden revnede Klipper overtaarne. Det overgaaer al Beskrivelse; og jeg græmmer mig ikke over at have tabt paa Veien det, jeg havde skrevet herover idag; thi det maa sees, og ikke beskrives. Maleren kan ikke naae det, end sige Fortælleren. Under frygteligt Tordenveir naaede vi Münster, hvor vi spiste.

I Vertshuset her stode adskillige, meest franske Sententzer og Vers, skrevne paa Væggen, og iblandt andre et danskt:

Vel født er vel en Trøst,
Men bedre: vel opdragen.
Vel gift er Livets Lyst,
Vel død er hele Sagen!
Spr.
fra Kjøbenhavn.

Jeg skrev der:

Serré dans les bras de la forte nature,
Ou Byrse murmure,
Au bruit de la sourde tonnere,
J'ai presqu' oublié qve ma belle Seline,
La seule, que j'aime, la seule divine,
Jamais ne me-serre.
Baggesen.

Dette Vertshuus var forresten ikke noget begeistrende Sted; tværtimod, det havde nær kjølet den Hede, Münsterdalens Fortryllelser havde sat mig i. Verten kom op, franskere, galantere og mere krybende høflig, end nogen anden af de fatale Verter, jeg endnu har seet; og spurgte med mange Omsvøb: hvad vi befalede? — Melk og Kjød, var Svaret; to, høist tre Retter. Nu kom han frem med den ene efter den anden — vi maatte taale det. Men da han blev staaende, opvartende ved Bordet, da blev jeg altfor opbragt, og sagde ham kut paa Fransk: at han behagede enten at pakke sig og lade os spise i Ro, eller at tage alle Retterne bort — car pour moi, j'aime ma liberté — je ne veux pas être servi. Han gik omsider, skamfuld, bort; og jeg maatte udraabe ogsaa her:

felix nimium prior ætas,
contenta fidelibus arvis,
nec inerti perdita luxu!

Schweitz! Schweitz! du maa dyrt betale — du har allerede maattet betale dyrt din Navnkundighed, dine Beskrivelser i de sidste Aar, ved dine Vertshuses Oprettelse og totale Fordærv af det luxurieuse Afskum af Engellænderne, som gjennemstreife dig! Langsomt, men sikkert spreder sig denne Gift videre og videre i dine lykkelige Dale.

Efter en høist eventyrlig og Gysen opvækkende Steen-Vand-Tour ind i det Inderste af Klippekløfterne, hvor Floden Beavais har sit Udspring, kom vi til en Grotte, dybt inde i Klippen; vi rede derind; men der var Intet at see, uden en uendelig Fjeld-

væg, der syntes ganske at skille os fra den hele øvrige Verden. Faa Skridt derfra staaer paa en Bro over Birsfloden:

Joseph Wilhelm Rincke de Baldenstein
Episcop. Bas.
viam clausam rupibus et claustris
montium ruptis
Birsa pontibus strata
opere Romanis digno apperuit
MDCCLII.

Det er virkelig paa et af de mærkeligste Steder, at denne Indskrift staaer; men dog seer det, noget derfra, endnu frygteligere ud. Klipperne blive overalt høiere og høiere, og Præcipicerne dybere og dybere, jo mere man nærmer sig Enden af denne Münsterdal.

Fra Pierre-Portuis stiger man bestandig nedad, i en mørk Gran- og Fyrre-Skov til Sonceboz, hvor en Dal aabner sig; men neppe vare vi dernede, 60 Skridt om paa venstre Haand, før vi paa Stien, mellem Graner, med en susende Bæk ved Siden, atter bleve fortryllede af den meest yndige, glimrende Bjergegn, jeg endnu har seet. Solen oplyste de mørke Graners lysegrønne Toppe — oplyste de mellemliggende blaaegrønne Enge, og de smaa Trægrupper, der ligesom vilde opad den himmeladstræbende Bakke, i saa uendelig en Harmonie af Farvetoner, at Synet ganske tabte sig i salig Henrykkelse. Og dette Sted maler man ikke — fordi det ikke kan males! Konsten har endnu ikke og faaer aldrig den Rigdom af Farver, Naturen har, naar Solen maler den.

Rousseaus Øe*).

Naar man paa Veien til Biel har besteget en af Jurabjergets høieste Toppe, og seer ud over Dalen Frainwelliers, overskuer man Egnen, hvori den af Bielersøen omspeilede St. Peters Øe ligger.

Dens leende Herlighed, naar Solen borttager dens Skyslør og aftørrer dens Taage-Taarer, overgaaer al Beskrivelse. Hvilken Rigdom af Yndigheder udfolder sig for det studsende Øie! og

*) Eller St. Peter.

med fordoblet Trylleri overvælder den Vandreren, naar han, som jeg, fra den trange, mellem steile Klippebrinker indsluttede Labyrinth kommer op af Münsterdalen paa denne Haide — og pludselig i eet Blik overskuer et Amphitheater af henved fiirsindstyve Miles Omfang. Hvilken Mangfoldighed! hvilken Afverling! Frugtbare, havedyrkede, af Zielen, Emmen og Aaren gjennembugtede Sletter. Solothurn, Nidau, Biel, talrige Landsbyer, Meierier og spredte Gaarde henstrøede mellem mørkere Skove paa Engenes lysegrønne og Kornagrenes gyldne Flade — Bielersøens rene, glimrende, fine viinbekrandsede Kyster gjenspeilende Krystal — bag hinanden høiere og høiere mod Alpens Fødder opsvulmende Bjerge — Perspectivet i det hele vidtløftige Landskab og den vellystige Blødhed, den Alt i hinanden smeltende Frastand giver det — fjernest i Baggrunden endelig den majestætiske Alpebue fra Uris og Unterwaldens indtil Savoyens nærmeste Sneebjerge — og midt i Barmen af denne Naturens Skjønhed det lille Patmos, hvor Johannes Rousseau glemte Jordens Larm i stille himmelske Drømme! Vee det Hjerte, som ved et saadant Syn ikke i det mindste for et Øieblik glemmer al sin Kummer! Det Saar, Naturens yndigste Jomfruhaand forgjeves gyder Balsam i — er ulægeligt.

Jeg havde druknet mit Blik i Overskuelsen af denne Egn — og befandt mig nu midt i dens Favn, som nedsvævet fra Olymp i Tempe. Saa tilfredsstillet jeg var ved Alt, hvad jeg nys havde overseet, ved Alt, hvad der nu omgav mig — brændte min Længsel dog utaalmodigen efter det Helliges Allerhelligste, efter Naturens sidste Gunst i Rousseaus vinkende Paradiis.

Det var den skjønneste Dag, man kan indbilde sig. Enkelte hist og her flagrende Skyer legte Skjul med Bjergtoppene — enkelte Solstraaler med de let af en sagte Vind henstrøgne Bølger — Himmelen syntes tvivlsom mellem Graad og Latter, og Jorden ventede taus paa Udfaldet.

Vi spadseerte ud af Biel gjennem den behagelige nye Allee ved den vestlige Arm af Susafloden, omtrent en halv Fjerdingvei fra Byen, til Broen ved en Viingaard, hvor Susa gyder sig i Søen. Her stege vi i en rød med hvide Pletter besprængt Gondol. To raske Schweitzere med brave Nationalansigter roede os. O! men denne Fart overgik alle Land-Scener! Paa Odinshøien ved Hellebek, hvor Øiet taber sig i Nordsøens Strube, og paa Bal-

ticas fnysende Bølger nødes man til Pindars Udraab — her trylles man til det samme. Hisset er det det stærkeste, det vældigste, det herligste blandt Elementerne — her er det det kjælneste, det yndigste, det blideste. Langsomt roede vi hen under de maleriske Kystbrinker paa høire Haand i Skyggen af deres granbekrandsede Toppe — med Øen lige for os. Rundt omkring os en Krands af afvexlende i sig selv løbende Landskaber — Biel ved Foden af det mørke Juras Skovklipper — Nidau mellem adspredte Popler bag ved os — mod Syden frugtbare Marker, blomstrende Enge, dyrkede Høie og stille Lunde — mod Norden opad de steile Bjergrygge klavrede Ranker, Ege og Graner — yderst i Baggrunden en Horizont af glimrende Sneefjelde og Skyer mellem hinanden — hvert Minut en ny Himmel og en ny Jord! med hvert Aaredrag en ny Udsigt! En sagte Regn, som varede neppe fem Minuter, og i hvis Draaber Solen dannede en Regnbue, medens hele den øvrige Himmel var klar, forskjønnede det Alt endnu mere.

Den Smule Vind, som blæste, lagde sig lidt efter lidt — Søens Flade krølledes knap af den sagte Luftning — den sidste Aande forsvandt; det blev blikstille. Hvilken paradisisk Ro! hvilket Hegn! hvilken Favn! Hele den smilende Natur syntes i vellystig Slummer at spøge med elskovsfulde Billeder; og neppe nente vi med de pladskende Aarer at vække den og os selv af den salige Drøm.

Vi nærmede os lidt efter lidt den deilige Øe. Den blideste Erindring blandede sig i vor stille Nydelse — Erindringen af dens fordums Beboer, vort Aarhundredes menneskeligste Menneske. Hvor ofte hengled han i en lille Baad over dette Smaragd-Speil — hvor mange behagelige Timer hendrømte han her i søde Sværmerier! O! hvi er han her ikke længer? end er Naturen ligesaa skjøn, end smiler den ligesaa venlig! Nys offrede den sin bortkaldte Ven en Taare; men hans Aand svævede i Regnbuen — saa var hans Levnet i stedsevarende Gjenvordighed, saa vare hans lysere Skrifter i hans Tidsalders Taage — et Gjenskin af Sandhedens Sol i de ædleste Følelsers Prisma.

Jeg spurgte den ældste af Bønderne, som roede os, om han havde hørt Noget om en vis Rousseau? — „Ja tilvisse!“ svarede han, „Jean Jaques Rousseau, saa hed han; jeg har kjendt ham ret godt — han boede i Huset derhenne paa Øen;

men han vilde aldrig rigtig lade sig see, og dog vilde alle Folk saa gjerne see ham. Det var en brav Mand — — ja han har gjort mange Bøger," blev han ved, da jeg viste ham hans Bekjendelser; „det var hans Ulykke! havde han bare ladet det fare! endskjøndt man siger dog, at der skal være megen Forstand deri — De vil nu faae hans Stue at see, hvor han har sovet saa mangen god Nat" o. s. v. Han fortalte os i sit tydske Fransk adskillige Anekdoter om hans Ophold der paa Øen; men da jeg siden hørte de samme fuldstændigere og tilforladeligere af den gamle Meyer og hans Kone i Wau, vil jeg her forbigaae dem.

Gondolen nærmede sig endelig Øens østre Side, der bestaaer af en temmelig høi, overmaade steil, aldeles nøgen Fjeldklint, hvis øverste Rand er bekrandset med Kratskov. Naar man kommer fra Biel eller Nidau, og seer blot denne Udside, skulde man troe den en øde og aldeles ubeboelig Klippe. Men vi dreiede nu om til dens sydlige Kyst, hvor Søen danner en lille Bugt, og her forandredes Scenen aldeles. Noget mere Indbydende kan man ikke forestille sig end dette Forland, hvor Søen synes at liste sig ind imellem Frugttræer og Viinranker. Det er Naturens til Kysse lokkende Mund.

Vi stege i Land. Mine Knæe zittrede. Det var mig om Hjertet, som en frygtsom Elsker, der første Gang nærmer sig den Elskede, for at forklare hende sine Længsler.

Jeg sank egentlig meer end steg paa Land; thi paa den første Steen knælede jeg uvilkaarlig og kyste Jorden.

Jeg blev undseelig over mig selv, og skjulte disse Bevægelser for Folkene, som ikke forstod dem, og selv for Moltke, ladende, som om jeg ledte efter Noget; thi Fornuften, om den end billiger det rørte Hjertes Følelser, rødmer over deres Udtryk. Vi gik op igjennem en lille af Naturen dannet Allee med en Viinhave paa den ene og en speilklar Canal gjennem Engen paa den anden Side til Meiergaarden, det eneste Huus paa Øen, der udvendig saae meget simpelt og fuldkommen landligt ud. Her traf vi Oppebørselsmanden eller Forvalteren over dette Paradiis. Vi spurgte ham, om vi kunde blive Natten over paa Øen; men det lod sig ikke gjøre, sagde han, uden Tilladelse af Hospitals-Forstanderen Hr. Tribolet i Bern. Da det var vel langt og ubeleiligt for os at løbe til Bern, for at hente denne Tilladelse, lovede vi ham at tage alt Ansvar paa os, hvis han tillod os

at blive der, og tilskrive Hr. Tribolet et Brev, som skulde gjøre Alting godt. Den gode Mand gav endelig efter for vore indstændige Bønner. Vort næste Spørgsmaal var efter Rousseaus Værelse. Han førte os derop. Vi gik fra Gaarden opad en temmelig lang Steentrappe til en Gang, hvorfra vi ved Enden kom tre Trin ned igjennem et Kjøkken til Rousseaus Kammer, det mindste og uanseeligste i hele det vidtløftige Huus, men som han just for dets Simpelheds og afsides Beliggenheds Skyld havde valgt sig.

Jeg veed ikke, om hans Skygge virkelig kom mig imøde, eller det syntes mig kun saa; men det var mig aldeles umuligt at løbe lige ind i eet Spring. Det forekom mig, som om Noget spurgte mig: Er du Menneske? eller stræber du i det mindste kraftigen at vorde det? Jeg blev staaende nogle Secunder paa Trappetrinet — indtil jeg endelig med et Slags voldsom Anstrengelse tog Mod til mig og gik ind. Neppe var jeg kommen indenfor Dørtærskelen og bleven hans lille Gipsbillede vaer, som stod paa Ovnen, før Taarerne styrtede mig saa vældigen af Øinene, som om Blodet strømte deri fra mit Hjerte. Jeg nærmede mig ham — det var mig ikke længer et Billede; det var ham selv — „Din Aand hvile over mine Bestræbelser!“ var omtrent Indholdet af min Bøn, Summen af mine Følelser.

Lee over mit Sværmeri, hvo der kan og vil — een eneste frittrillende eller hæmmet Taare af Emils Forfatters Ven eller Veninde godtgjør mit Hjerte overflødigen denne Haan! Jeg skammer mig ikke over disse Udbrud af en Følelse, som uskyldige Hjerter kunne dele med mig, og mit Hoved foragter ligesaa meget den kolde Viisdom: Intet at beundre, som den hede Daarskab: at beundre Alt.

Den Mand, som Frankrigs Philosophie skylder sin første Moral, som det franske Sprog har at takke for sin stærkest udviklede Kraft og meest hjerterørende Ynde, hvis Emil Europas Opdragelse, og hvis Social-Contract Politiken skylder sin almindelige Revolution — den Mand, som i sine Bekjendelser og sin Heloise første Gang har givet Verden et fuldstændigt Maleri af et Menneske, som det er intus & in cute, og som derved alene har bidraget mere til den vigtigste af alle Kundskaber, end hundrede andre berømte Forfattere tilsammentagne — den Mand, som, trods alle sine virkelige og paadigtede Paradoxer, i sine Skrifter har lært Frankrig mere Sundt og Sandt, end

alle dens øvrige Philosopher — som først forsøgte at indsætte Naturen, der undertryktes af Konsten — Moralen, der undertryktes af Dogmatiken — og Folkeretten, der undertryktes af Statsbestyrelsen, i sine gamle Rettigheder — den Mand endelig, hvis henrivende Veltalenhed opflammer i alle Hjerter inderlig Lyst til Frihed, Dyd, og uskyldig Nydelse — og hvis langsomme Hæder derfor allerede stiger og uophørlig vil stige — ligesom den ihast forgudede Voltaire meer og mere falder — denne Mand tilbragte her i Aaret 1765, efterat lidenskabelig Menneskekjærlighed, bestandig gjengjældt med Had, Foragt og Forfølgelse, havde gjort ham menneskesky — i rosom Afsondring fra den øvrige Verden, sit Livs twende lyksaligste Maaneder.

Der stod hans Seng med de samme afblegede blaae og hvide Gardiner om, han havde trukket for sig, naar han lagde sit Hoved til Hvile; dette Hoved, som stedse arbeidede til Jordens Nytte; nogle Stole, han alle havde siddet paa, et lille Bord for Vinduet, han havde skrevet ved, og et bruunt Skab, hvori hans lille Garderobe havde hængt — — Jeg besaae det Alt med den Andagt og Henrykkelse, hvormed en god Catholik betragter de sjeldneste Reliquier. Sandelig, det var dog mere værd end alle Stykker af Jacobs Himmelstige og Jesses Stub tilsammentagne!

Da jeg omtrent en halv Time havde beskuet, berørt og omfavnet alle disse Helligdomme og læst endeel af de mangfoldige Blyants-Inscriptioner paa Væggene, hvori tusinde forskjellige Reisende i Forhold til deres tusinde Evner have udgydet deres forskjellige Begeistringer, bad jeg om Blæk og Pen, for at skrive nogle Linier i disse mine helligste Øieblikke til de mig helligste Hjerter i mit Fødeland. Men jeg følte for heftigt, for at skrive, og for meget, for at udtrykke det. Vinduet, hvorved jeg sad, stod aabent, og Træernes, Søens og den ovenfor smilende Kysts Tryllerier forstrøede mig. Øiet neddaler fra dette Vindue (det eneste i Stuen) over en Blomsterhave gjennem Frugttræer, paa Søen, for derfra at hæve sig til den fjerne Horizontmuur af Walliser-Bjergenes glimrende Spidser. Jeg saae paa disses Rødmen, at Solen var i Begreb med at dale, og ilede ned, for at see dens Nedgang. Moltke var allerede gaaet i Forveien.

Jeg gik op ad den brede Gang til Lysthuset, en Sallon paa Terrassen over den vestlige Brink af Øen, hvor Ungdommen

i Viinhøsten samler sig, for at dandse. Solen var allerede bag ved de ovenfor mørknende Klipper. Jeg betragtede og gjennemnød de fortryllende Skuespil af den yndige Søes Jaspisbølgers Sqvulpen dybt under mine Fødder, og deres stille Væden af den overfor med Landsbyer sømmede Strandbred. Jeg dreiede om paa venstre Haand og kom til Pynten overfor det gamle Kloster St. Inau i Udløbet af Zielfloden, med Erlach og Landeron paa hver Side, hvor den mindre Øe, der lidt efter lidt fortæres af den store, idet man bruger hiins Jord til at bøde paa Skaden, denne lider af Bølgerne, faldt mig i Dinene, og erindrede mig, som fordum Rousseau, alle Fattiges Skjebne*). Jeg vendte om igjen, uvis om hvilke af de mangfoldige Standpunkter jeg skulde vælge — og besluttede at blive der hele den følgende Dag, for at vælge dem alle.

Det var den skjønneste Aften. Himmelen badede sig i Søen, og Juras Toppe i Skyerne. Jeg tog Rousseaus Drømmerier op af Lommen og læste hans henrivende Beskrivelse over dette Elysium og hans Levemaade her, med en Deeltagelse, som man let kan forestille sig. Jeg kom saaledes, uden at vide hvordan, atter forbi Runddelen, hvor han saa munter havde taget Deel i alle Aftenhøitiderne, til en saaledes ud over Brinken fremskydende Stub, at man deri, som i en Læneestoel, kunde sidde lodret over Søen paa den overhældende Klint. Her sad Moltke fordybet i Naturen og sig selv, henrykt og sværmende. Med Vennens Selvfornegtelse overlod han mig, saasnart han saae mig, sin Plads — og jeg tiltroer ham fra dette Øieblik af enhver venskabelig Opoffring. Jeg satte mig, og læste med inderlig Nydelse Breve fra det elskede Danmark. Mit Væsen henflød i ømme Erindringer og blide Ahnelser; jeg var ikke glad — jeg var ikke bedrøvet; men jeg var uforglemmelig lykkelig. Jeg havde paa min Spadseregang samlet nogle Blomster, for dog at eie nogle af dette Edens Producter. Paa Stubben, hvor jeg sad, faldt det mig ind at formere Samlingen. Jeg bukkede mig ned — endog med Fare — for at tage en lille grøn Plante, der frempippede mellem Moset, og gjemme den. Dens Blad var beskadiget, og

*) C'est ainsi que la substance du foible est toujours employée au profit du puissant.

Reveries V Promenade.

da jeg mærkede dette, slængte jeg den fra mig, for at tage en friskere — men jeg fortrød det pludselig — og saa fine vare mit Hjertes Følelser i dette Øieblik, saa ikke blot menneskeblid, men plantevenlig var min Sjæl, at jeg alvorligen bebreidede mig med inderlig Fortrydelse denne Haardhed. Jeg følte, at ikke den mindste Plante i Skabningen burde haanligen bortslænges af mig, fordi den var lidt ormestukken, lidt syg, lidt udtæret? — Hvad om man vilde bortslænge dig, tænkte jeg, fordi du er syg, ormestukken og uanseelig, som denne Plante? Nei! — jeg maatte lede efter den, for, saa at sige, at bede den om Forladelse; hvor fornøiet blev jeg, da jeg fandt den! O! du er min yngre Broder, tænkte jeg, vi have samme Fader, hele Forskjellen bestaaer deri, at du bedre opfylder din Bestemmelse! Jeg var i dette Øieblik blot Skabning; og som det er skjønt for Oldingen stundom at være Yngling, for Ynglingen stundom at være Barn — saa var det mig behageligt at være Plante. Jeg var det virkelig, og følte mig i broderligt Forhold til den — det mindedes mig dunkelt, at jeg selv engang har været Plante, at jeg endnu i mange Øieblikke ikke er mere — og den hellige Regel: handle mod Andre, som du vil, at Andre skulle handle imod dig! lød jeg her uden Tvang, som den lydes af høiere Væsener. Aldrig har jeg saa inderlig følt dens Guddom; min Sjæl svømmede i dens himmelrene Sandser. Det er et Secunds Indhold, jeg her udstykker; men Secundet gjemmer undertiden Aars Kraft og Aars Fortryllelse. Jeg lagde imidlertid den lille Plante paa det mig kjæreste Sted i Bogen, paa det Sted, hvor en sværmende Elsker vilde have lagt et Brev fra sin Elskede — og denne Følelse, denne Handling var ikke søgt eller konstlet; nei, ingen har været mig mere naturlig, ingen er udsprungen lettere af sig selv i mit af Naturen aabnede Hjerte. Instinct var det, Plantens tilbagedrømte Instinct — det var ikke saa meget en Handling af mig selv, som af Naturen.

Denne Tilstand varede kun et Øieblik, men dette Øieblik var eet af de saligste i mit Liv; jeg var uskyldigere i dette Nu, end et Barn, uskyldig som en Plante, og den fine, stille, hemmelige Følelse heraf var Følelsen af den første Vaagnen til Tilværelse. — Hvor maatte du hade og foragte dig selv, udraabte jeg, hvis du fra dette Øieblik af kunde hade eller foragte noget Menneske! Er det ringeste af disse ikke titusinde Gange mere værd

end alle Jordens Roser og Lilier! Hvilken Afstand fra den ypperste Plante til den elendigste Neger — større end den fra Støvgrannet til Stjernehimmelen! — — Jeg vil gjemme denne Plante — for at see den, hvergang den mindste uvenlige Følelse mod min ægte Broder opstaaer i mit Hjerte — og skamme mig! Jeg forlod dette hellige Sted, hvor Øens Helgen udentvivl ofte gjennem Steen-Bøgenes Grene har stirret over den stille Sø til Juras blaanende Fjeldmure.

Jeg gik Terrassen ned paa høire Haand og kom til Søbredden. Jeg fulgte denne, til jeg blev standset af Viingaardene. Da jeg ikke nente at gaae igjennem dem, og nødigen vilde gaae tilbage, maatte jeg med Fare og megen Besværlighed hoppe omkring paa Stenene, der omdæmme hele Øen — og saaledes kom jeg udmattet til Stedet, hvor vi havde landet, og gik op igjen til Huset.

Jeg havde paa den hele Vandring bestandig havt Rousseau til Selskab; han gik imidlertid ikke ved min Side, men — foran mig. Jeg var barnagtig nok til at lede efter hans Fodspor.

Vi spiste til Aften; Maden og Vinen var Øens egne Producter, og jeg erindrer mig intet lækrere Maaltid. Den lyse, lette, krystalklare Viin havde i Smag og Aand megen Liighed med den begeistrende Champagner; men den var ulige kjølnere og mildere. Moltke og jeg meddeelte nu først hinanden vore Nydelser. Vi fandt begge, at denne ene Dag tilstrækkelig havde lønnet alle vor Reises Besværligheder. Da Rousseaus Seng ikke vel kunde rumme To — vilde ingen af os sove deri. Vi valgte altsaa de to nærmeste Værelser.

Efter en urolig (thi Rousseaus forklarede Aand svævede for mig i Mørket til hen imod Dagbrækningen) men rolig og sød Slum, vaktes jeg om Morgenen af Fuglenes Sang, stod op og gik ind i det hellige Værelse, hvor jeg vilde copiere nogle af Inscriptionerne. Det var endnu skummelt — Dagen brød med Møie frem gjennem det lille Vindue — Alt var stille — jeg hørte Intet uden mit eget Aandedrag. Halv vaagen, halv drømmende nyslede jeg om i det eensomme melancholske Værelse. Min Phantasie var syg, mit Hjerte bankede — ofte forekom det mig, som om Støtten paa Ovnen bevægede sig, ofte som om Senge-

Gardinet sloges tilside. Luften selv i Værelset blev mig underligere og underligere. Jeg ønskede hemmeligen Aabenbarelsen af hengangne Sjæle mulig — og gysede, uden at vide hvorfor — da pludselig, medens mine Tanker saaledes svævede i Aandernes Verden, et Hoved løftede sig op af Gulvet ikke langt fra Ovnen. Jeg havde nær besvimet, ikke saa meget af Angst, som af Henrykkelse; thi jeg troede virkelig i et Øieblik, at det var Johan Jacob Rousseau, der havde hørt mit tause Ønske. Det hævede sig høiere og høiere — og min Studsen over saaledes pludselig at nødes til at troe Gjengangere steg omsider næsten til Forfærdelse, da jeg blev dets blege Ansigt og et Par Arme vaer — „Det er Rousseau!“ raabte jeg uden Stemme; thi man articulerer ikke ved slige Leiligheder. Den syntes at synke tilbage ved denne Lyd; men hævede sig strax igjen i fuld Legems-Størrelse. Nu begyndte jeg først at gyse for Alvor, den eneste Dør var lukket — Gestalten steg virkelig op af Jorden. „Det er en Typ!“ udbrød jeg, da jeg endelig blev vaer, at Gulvet var opbrudt. Jeg vilde raabe om Hjælp; men før jeg fik aabnet Læberne, var jeg ude af min Drøm — "Vous m'avez extrêmement effrayé, Monsieur!" sagde Manden, idet han med et Buk nærmede sig til mig — "Et Vous, Monsieur, Vous n'êtez donc pas Jean Jaques? — Au contraire, je croyois que Vous l'etiez!" svarede han.

Det var virkelig en yderst sælsom Tildragelse — eet af disse sjeldne Sammenstød af Tilfælde, som forklarer alle Spøgelsehistorier. Jeg har Intet lagt til eller taget fra den hele Begivenhed — og dog var den overmaade naturlig.

I Gulvet af dette lille Værelse, ikke langt fra den grønne Leerovn er en Lem, som man ikke lettelig bliver vaer, naar man ikke veed Indretningen i Forveien. Af denne betjente Rousseau sig, for pludselig at forsvinde, naar han blev overfaldet her af Menneskebyger. Man falder ned igjennem Aabningen et godt Spring til det øverste Trin af en smal Trappegang, som siden leder ud af Huset. Der hører ikke liden Færdighed til at vove denne Nedfart; jeg forsøgte den siden, og fandt derved bestyrket, hvad Rousseau har fortalt om sin Lethed og Beqvemhed. Manden, som havde forskrækket mig, en Olding af Rousseaus Størrelse og Udseende — og, hvad der endnu meer havde skuffet mig, indsvøbt i en Pels, var stegen op af denne hemmelige Trappe, havde aabnet Lemmen, som gik op uden mindste Bulder —

og nu begriber man, hvorledes jeg, der aldeles ikke vidste denne Indretning, maatte studse ved at see et Hoved hæve sig op af Gulvet, da Lysningen ikke var stærk nok, for at opdage mig den Smule af Lemmen, hans Hoved og Skuldre ikke skjulte. Han paa sin Side, som ikke drømte om at finde Nogen i Kammeret, forskrækkedes ikke mindre, og var nær styrtet tilbage, idet han fik Øie paa mig. Vi begrebe aldeles hinandens Bestyrtelse, og ønskede os gjensidig til Lykke med at være slupne deraf uden ubehagelige Følger. Medens vi saaledes morede os over at have gjort hinandens Bekjendtskab som Spøgelser, krøb den ene Cavaleer og Dame op efter den anden af samme Hul, og i kort Tid var hele Kammeret fuldt af Parisere og Pariserinder. De havde vidst denne Opgang til Rousseaus Værelse, og foretrukket den — parce qu'elle leur avoit paru la plus romantique. De studsede Alle ikke lidet ved at finde her et Menneske i Morgendragt med Tøfler paa. Den forefaldne Begivenhed oprømte særdeles det hele Selskab. Damerne vare meget muntre og behagelige. Man læste og recenserede Inscriptionerne, man talte om Revolutionen, om ham, som af alle bedst havde lagt Grunden dertil, og hvis Navn de vare komne at tilbede her i Templet, om Øens Feerier, og først og sidst om det vidunderlige Hul. Damerne bemærkede, at der i det hele Værelse var intet Speil, og bedrøvede dem over, at den arme Rousseau ikke havde havt finere Lagener.

Vi kom alle siden ned i Gaarden, og fandt tre fire nydelige Smaapiger spille Kegler. Vi gave os til at spille med. Den ældste af disse Piger var i Rousseaus Tid kun fire Aar gammel; men erindrede endnu ret godt, at hun havde leget med ham. Jeg havde allerede i Gaar laant hende den første Deel af l'Esprit de Montagne — hun fortalte mig, at den morede hende meget, og bad mig om at maatte beholde den til Aften. Jeg var nær bleven ør i Hovedet over at finde en Bondepige more sig over Læsningen af Montagne.

Den hele Dag tilbragte jeg med Omvandringer paa dette Tinian, som i et Omfang af en halv Miil ikke blot tilfredsstiller Øiet med alle mulige Afverlinger af Egne og Udsigter derfra, men frembringer af sit eget frugtbare Skjød — en Verden i Lillebillede — enhver til Livets Ophold og Behagelighed nødvendig Næring. Romantisk Skov af allehaande Træer indtil Casta-

nier, som vidne om dens milde Clima; de nydeligste Viinhaver, Blomsterenge, steile Brinker, Buskegange, Alleer, Smaalunde afverle med hinanden i en bestandig Labyrinth af Fortryllelser.

Hvor roligt var mit Hjerte, hvor aldeles forglemt al Bekymring! Hvilket Havblik i min Sjæl, som om alle Lidenskabers Storm for bestandig havde lagt sig! Hvor frisk følte jeg mig efter denne milde Dags Vederqvægelse! Hvi kunde dog ikke alle saarede Hjerter finde her den Balsam — som lægede mit! O! at alle i Kjærligheds Martyrfryd indviede, med Kjærligheds Qvaler fortrolige Lidende maatte eengang i det mindste for een Dag finde dette Tilflugtssted, og i den ømmeste Moders Favn bortdrømme de Nag, hvori Ynglingens Kraft saa let fortæres, og Sæden til mandige Handlinger qvæles! I Glarhavet, som omflyder dette Paradiis, vilde de drukne alle deres Sorger — de mørke Tungsindighedsskyer, som indhylle deres Sjæle, vilde flygte for Aftensolens Straaler, og — de vilde, som jeg, forlade denne Øe med inderlig Foragt for Fortvivlelse!

Med blid og stille Veemod tog jeg Afsked med dette mit skjønneste Herberge — men Aanden af den, som fordum beboede det, fulgte mig. Denne Aand er ikke fængslet paa St. Petersøen — nys stormede den vældigen foran Galliens vaagnede Helte — hist aander den mildt fra en diende Moders Læber — overalt høres stærkere eller svagere dens Vingers harmoniske Susen.

Labyrinthens Fortsættelse.

Andet Afsnit.

Reise i Schweiz.

1789.

Udarbeidet efter Forfatterens efterladte Dagbøger og Breve
ved
C. J. Boye.

Solothurn.

Paa den hele Vei fra Biel til Solothurn var jeg upasselig; men det kunde dog ikke forhindre, at jo det muntre Lune, som den spøgende Aarflod synes at udbrede over den hele Egn, ogsaa bemægtigede sig mig. Veien selv er meget smuk, med en fortgaaende Bjergkjæde til Venstre, og til Høire overordentlig frugtbare Landskaber. Der forløb ikke et Qvarteer mellem hver Gang vi kom til en By,. og overalt saae vi korte Skjørter, røde Strømper og blomstrende Ansigter.

Undertiden forfulgte os en heel Sværm unge Bønderpiger, som vi havde vor Spøg med, da vi toge Æbler og Pærer af Træerne, der stode i al deres Rigdom langs med Veien, og kastede paa dem. Men, du gode Gud! paa denne skjønne Dag, paa Veien gjennem Schweitz saae vi sex Mennesker, Mandsfolk og Damer, der vare komne overeens om at spille Kort i Diligenceen, midt om Formiddagen! Det var Franske. To Ubehageligheder har det herlige Schweitz: de 13 uforstaaelige Sprog, deelte igjen i 1300 Tungemaal, og de angloimpesteerte Vertshuse. Midt i den tilsyneladende (og maaskee virkelig) uskyldigste, landligste Landsby betaler man (god damn!) for to smaa Stykker Smørrebrød 7 Bazen.

Solothurn ligger særdeles behageligt, ved Foden af den steile Bjergstrækning nedad til Aar. Den prægtige St. Ursu Kirke, med 36 Steentrapper op til Indgangen, er den skjønneste Kirke, jeg har seet. Den har mange ypperlige Malerier af Frelserens Historie.

Den hellige Jomfrues Himmelfart-Fest havde forsamlet alle Jomfruer og Piger i deres Pynt, paa Gaden og Kirkepladsen, da vi kom. Et Par Minuter før Guds- (eller rettere Jomfru-) Tjenesten begyndte, besaae vi Kirken, hvor jeg blandt 300 Bønderpiger fandt kun een eneste Kjøbstæddame. Deres Dragt er

prægtig, men saare underlig. Haaret er flettet i Pidske i Nakken; de have sorte Smækker med Guld og Sølv paa, og Skjørter, som begynde med Armhullerne, og ende, for at vinde det igjen, ved Knæerne. Kjøbstæddamerne klæde sig meget simpelt og net, omtrent som visse tjenstagtige Fruentimmer i Kjøbenhavn — men visse tjenstagtige Fruentimmer i Kjøbenhavn klæde sig ogsaa overmaade godt.

Solothurn er ellers en besynderlig By, der ikke godt lader sig beskrive. Det er en af de alderældste Byer i Schweitz.

Fra Solothurn reiste vi over Olten. Neppe havde vi forladt denne sidste Stad, før der mødte os et frygteligt stærkt Tordenveir, som vi maatte midt igjennem — Lynene sloge ned lige foran os — vi rede gjennem de kulsorte Skyer, der uden Ophør affyrede deres svære Skyts imod os. Jeg maa lee, naar jeg tænker paa min egen vise Forsigtighed, jeg her udviste. I min Overkjole, hvis store Staalknapper erindrede mig om, at Jern trækker Lynet til sig, sad en lille Synaal, som jeg havde faaet af min Elsasserinde i Straßburg; denne tog jeg nu af og kastede bort, siden det ikke var muligt at faae Staalknapperne af, og reed trøstigen gjennem Uveiret, saa rolig, som om jeg var besat med alle Manheims Lynafledere. Besynderligt nok er det, at man her ofte hører Tordenveiret meget nær, og bliver gjennemblødet af Tordenregnen, medens man befinder sig i Solskin. Ja, man hører undertiden Torden, endogsaa temmelig nær, uden at blive nogen Sky af Betydenhed vaer, fordi denne er da indesluttet mellem de nærmeste Fjelde.

Indbyggerne, med deres Dragt og Adfærd, Væsen og Levemaade, sysselsætte den opmærksomme Reisende ikke mindre, end Egnen. Livlighed og Styrke, Frihed og Munterhed seer man her overalt. Sjelden eller aldrig finder man her Spor af den Elendighed, Vandringsmanden saa ofte møder i adskillige tydske Lande; og dette bidrager ikke lidet til den Begeistring, hvormed jeg hidtil har betragtet Schweitz. Alt, indtil Qvæget, er her større, kraftigere og federe, ja seer, saa at sige, lykkeligere ud, end paa noget andet Sted. De dygtigste Garderofficerer og de tykkeste Klokkere i Kjøbenhavn ere ikke større og sundere, tykkere og federe at see til, end Hestene og Studene her — og mangen Gang

underveis faldt det mig ind, naar jeg reed forbi disse Behemother, at Jupiter maa være deres Stamfader ved den bortførte Europa, saa uhyre jovialske see de ud!

Vi rede forbi et Vertshuus, der havde et Skilt over Døren, hvorpaa stod en uhyre stor, sort Figur, der skulde forestille en Bjørn. Bæstet var ubeskrivelig slet gjort, og især var den ene Lab, som den løftede i Veiret, saa jammerligen mislykket, at vi brast i en lydelig Latter derover. Verten, der havde staaet i Døren, uden at vi vare blevne ham vaer, og meget godt havde mærket vor Beundring over hans Vertshuusskilt, loe hjertelig med — hvilket vel kun faa Vertshuuseiere vilde have gjort.

Schweitzerne ere overhovedet, som det synes, store Elskere af Malerkonsten; thi som oftest bemale de deres Huse udvendig, og indenfor bedække de Væggene med Malerier, omendskjøndt ikke altid med Smag. Saaledes fandt jeg blandt Andet i en Bondestue et Billede med den forunderlig naive Underskrift: „Vivat Jesus Christus! hoch!" og neppe havde jeg uden denne kunnet begribe hvad Billedet skulde forestille.

Aarau.

Floden Aar løber Byen tæt forbi, og vander den hele skjønne Egn der omkring, som bestaaer fast af lutter Haver. Igjennem Gaderne løbe smaa Canaler i Midten, ved hvilke Pigerne hente Vand, skylle Glas o. s. v. Deres evige Rislen og et Par Vandmøllers Susen gjøre en mig aldeles ikke ubehagelig Alarm i Byen, og synes at begeistre alle Indvaanerne. Byen er overalt ret smuk, har adskillige ret skjønne Huse, især et nydeligt Fattighuus tæt udenfor Porten, med den Overskrift: piæ egestati, og smukke Spadseregange. Jeg overtalte Moltke til at blive der om Natten. Man taler Fransk overalt her — hvorledes det gaaer til, veed jeg ikke, da hele Canton Solothurn og Basel, hvor man fornemmelig taler Tydsk og Patois, ligge mellem dette og de franske Grændser. Men, som sagt, Sproget er det her ligesaa umuligt at hitte Rede i, som Religionerne og Retterne i Vertshusene.

Aarau er en overmaade lystig lille By. I min Levetid har jeg aldrig fundet saa megen Spas, saa længe samlet paa

eet Sted. Alting leger, synger, smiler, brydes, dandser, springer, leer; og især ere Fruentimmerne meget oprømte. Jeg havde nær tabt Næse og Mund over den uformodede Samling af virkelig meget nette og tækkelige Piger, jeg fandt, idet jeg holdt stille midt paa Gaden, for at see mig om efter et Vertshuus. Solens Gjenskinnen efter Tordenveiret og Hagelen havde ført det hele smukke Kjøn i Vinduerne. Især faldt to unge Damer mig saa lysteligen i Øinene, at jeg af den Aarsag stod af au Sauvage, fordi jeg derved fik dem til Naboersker.

Fra Vinduet ud til Gaden søgte jeg strax de to nydelige Solhatte, og fandt dem. De stak frem af et Vindue, nogle Alen straaes under mit. Jeg hilste dem venligen, og de hilste igjen — den ene Hilsen tog den anden saa længe, indtil vore Øine bleve saa vante til at see hinanden, at de ikke gjorde andet end mødtes. Hvad mit Par angik, varede det ikke længe, før det bestemte sig for den Enes. Jeg plantede mig altsaa med min Kop Thee i det aabne Vindue, og saae mange muntre Spectakler nede paa Gaden — aldeles ikke, thi jeg saae paa intet Andet, end den lille, nysselige, bruunlokkede, purpurlæbede, musselindækte Engel, som — (en Godhed er den anden værd!) til Belønning, da hun mærkede hvad jeg sigtede til, og af den Beskedenhed, der med alt dette stak frem i mine fyrige Blikke, begreb, at jeg sigtede i de anstændigste Hensigter — tog sin Solhat af; men — dog ikke før den Anden først havde gjort det!

Denne lille Omstændighed bestemte mig aldeles for hende; og havde end hendes Ansigt ikke været meer efter min Smag, end den Andens, havde hun end ikke ved denne Leilighed fremviist et skjønnere og mere ukonstlet ordnet Haar — ja, havde hun i dette Øieblik aldeles ingen Yndighed havt fremfor den Anden, hun havde dog fra samme Øieblik af vundet Prisen.

Jeg morede mig med at undersøge Gangen af Følelserne og Tankerne i disse syttenaarige Hjerter og Hoveder. Den Ældste (de vare ventelig Søstre) havde snart lagt Mærke til, at jeg saae meest paa den Yngste. Skinsyg herover — thi der er intet rigtigt organiseret Fruentimmer, der ikke bliver skinsygt ved saadanne Leiligheder — har hun ventelig villet forsøge at vinde i Occiput hvad hun tabte i Sinciput, og vips fløi Solhatten af Hovedet, og det lyse Haar bølgede frit nedad Skulderen. Men Hatten fløi, og Haaret bølgede forgjeves, uden at rokke mit Blik en

Fodbred fra sit engang tagne Sigte. Jeg lagde tydelig Mærke til, at den Yngres Triumph ved denne Leilighed ikke vorte naar saa meget, som den Ældres Fortvivlelse; og dette røbede mig Noget, som jeg paa een eller anden Maade maa faae et Vink om, hvis et Fruentimmer, det være og den fuldkomneste Skjønhed, skal beskjeftige mit Øie over tre Minuter i Rad — hendes gode Hjerte.

Hun kunde have gjort sin Triumph dobbelt ydmygende for Søsteren, dersom hun havde beholdt Hatten paa, og derved viist, at hun uden Haar gjorde mere Lykke, end Søsteren med alle sine; men i dets Sted lod hun, som hun trængte til alle Fordele — som om Seieren var endnu uvis — og lagde godmodigen Solhatten bort. Vee den Vanhellige, som vilde søge Grunden til denne uskyldige Handling i Forfængelighed — (vist er det, at hendes Haar vare meget skjønnere, end den Andens) — og slutte, at hun blottede dem, for at betage Søsteren selv Fortvivlelsens Haab! Jeg indseer ikke, hvi man skal udkonstle slemme Aarsager, naar man paa en naturlig Maade kan finde gode. Hvorom Alting er, saa indtog denne Hatbortslængelse mig saameget, at mine Øine i en halv Time ikke forlode de Haar og det nydelige, lyseblaae Haarbaand, den aabenbarede mig.

Naar man *seer ret* paa et Fruentimmer — det er at sige: saaledes som det Fruentimmer, man seer paa, ønsker det — men det er ikke Alle, der forstaae denne Konst, der overalt saare vanskelig *læres*, hvis den ikke er medfødt — feiler det aldrig, at man jo bliver betalt med at *sees paa* igjen. Fruentimmerne ere heri ubeskrivelig retfærdige, undertiden ædelmodige; thi ikke sjelden betale de dobbelt. Dette *synes* urimeligt: naar en Mandsperson hvert Øieblik seer paa et Fruentimmer, hvorledes kan da Fruentimmeret see oftere paa ham? *Altid* skulde dog synes at være saa ofte som muligt! Man tager Feil! Damerne have i dette Punkt, som i tusinde andre, et forunderligt Fortrin for os jammerlige, enkelte Mandfolk. Et Fruentimmer kan, naar hun vil, med eet eneste Blik see tre Gange paa et Mandfolk; eller hvad der kommer ud paa Eet, ved at see een Gang til ham, sende ham tre Blikke. Dette var virkelig Tilfældet her. Tilsidst kunde jeg ikke anderledes holde hendes Øiekast Stangen, end ved at stirre bestandigen paa hende; thi vendte mit Øie sig bort eet eneste Secund, mærkede jeg, at jeg tabte over tre af hendes.

Denne stumme Conversation varede omtrent en Time fra Begyndelsen til Enden. Jeg troer, den havde varet meget længere, hvis jeg ikke af virkelig Dyd og Philosophie — thi da faldt mig pludselig ind, at dette unge Fruentimmer havde en Sjæl — havde afbrudt den. Adams og jeg gik ud at spadsere.

Vi kom forbi et Vindue paa Hjørnet af Gaden, hvori der stod en Dame, overmaade smagfuldt og fiint klædt, ligeledes hvid, med Solhat, men virkelig skjønnere end den Første. Da jeg ikke tvivlede paa, at det jo maatte være en Dame af streng Opdragelse — saa tugtigt var hendes hele Udseende — sendte jeg hende et Blik med saa megen Undseelse, Høiagtelse og frygtsom Hyldest i, at — hun brast i overlyd Latter. Jeg blev saa flau, som om man havde kastet en heel Mølledam ned paa mig — ikke fordi hun loe ad mig, men fordi jeg havde taget Feil af mit Blik til hende. Men Hvo i al Verden skulde have drømt om, at dette Fruentimmer, hvis ikke blot Øine, men Næse bare Uskyldighedens og Blufærdighedens egne Præg, vilde sees paa med et næsviist Blik? Og dog er Intet vissere. Havde jeg seet lidt skjelmsk og en lille Smule næsviist paa hende, havde hun vel leet, men ikke leet høit. Dette skal lære mig en anden Gang at sende flere end eet undersøgende Øiekast i Forveien, før jeg bestemmer min Maade at see paa. Da vi gik hjem, gik jeg forbi det samme Hjørne, for at gjøre det om igjen, og vise hende, at jeg ikke behøvede meer end een Irettesættelse — Mit Blik var nu yderlig næsviist, og blev besvaret med — et Smiil!

Fruentimmer! Fruentimmer! Der er intet moersommere Studium, end at studere Eder; men der er heller intet mere indviklet. Stjernerne selv ere lette at hitte Rede i, mod Eders Øine; thi hines Glands blende ikke som disses. Jeg har i dette Capitel gjort den Bemærkning over mig selv: at det kun er i det Tilfælde, naar jeg tager Feil paa den modsatte Maade af den, jeg her tog feil paa, jeg fortsætter Correspondancen. Men dette Tilfælde, maa jeg indrømme min egen Artighed, er sandelig overmaade sjeldent. Jeg maa være i et besynderligt, mig meget fremmedt Lune, naar det skal hænde sig, at jeg seer paa et Fruentimmer med saa megen Dristighed og Ubeskedenhed, som hun forlanger det, end sige med mere. Det hændte mig alligevel paa Theatret i Hamburg engang; og jeg var dengang kommen saa aldeles i Vilderede, at jeg næsten ikke havde fundet ud deraf.

Imidlertid anvendte jeg den ufortrødneste Omhu, og fandt det Rette; og maa jeg deraf tage Anledning til at gjøre endnu een ligesaa tilforladelig og ny Bemærkning: at det nemlig ikke skader at have taget Feil af det rette Blik paa et Fruentimmer, naar man kun veed, at gjøre det godt igjen, ved at anbringe det rette, og at denne rettede Feiltagelse er tværtimod endog bedre end aldeles ingen. Jeg skriver ikke for dem, der ikke selv kan løse denne Knude paa Fruentimmernes Charakteertraad.

Blandt flere Bemærkninger over det andet Kjøn har jeg her ogsaa gjort denne: at saalænge et Fruentimmer vedbliver at være Fruentimmer, har hun ikke tabt al Elskelighed. Det synes at være en nødvendigere Pligt for et Fruentimmer, at være Fruentimmer, end for en Mand, at være Mand. Det er ikke saa latterligt at see et qvindagtigt Mandfolk — han synes at nedstige, og man troer altid han kommer tilbage igjen — som det er hæsligt at see et mandagtigt Fruentimmer. Den første er en Ørn, der spadserer med en Høne; den Anden er en Høne, der vil flyve med en Ørn.

Vi forlode Aarau Mandag Morgen, Klokken syv. Min Hest, som var bleven trykt af Tværsækken paa den sidste Deel af Veien, og vor Ledsagers ømme Fødder, som gjorde, at han ikke kunde gaae længer, nødte os til at tage en tredie Hest herfra til Zürich. Det var en sand Bucephalus. Jeg blev dobbelt let og oprømt, da jeg kom paa Ryggen af dette stolte Dyr. Moltke, som bestandig før, da hans Hest gik en bedre Skridtgang, kom noget forud for mig, maatte nu blive bagefter. Det er en underlig Smag, jeg har — den Hest, jeg skal ride med Fornøielse paa, kan aldrig være mig stor og stærk og uregjerlig nok.

Adams og jeg har ellers paa den hele Vei fra Solothurn havt tusinde Løier, ved at føre Krig med hinanden paa Hestene, fyre med Pærer og Æbler, som Træerne frembyde her saa tykt som Blade, erobre hinandens Hatte, Lommetørklæder o. s. v. De gamle Bjergslotte, vi kom forbi, de Feltslage, som ere holdte her paa hver anden Mark, den Styrke, vi betragtede rundt omkring os, begeistrede os til disse Øvelser. Bønderne og Bønderpigerne, der stundom gjorde os Selskab fra een By til en anden, fornøiede sig

meget over disse Spilopper, og loe ret hjerteligen, naar vi med en Pære traf hinandens Vorhatte, saa de vare færdige at flyve af.

Fra Mellingen skulde vi, efter Alles Anviisning, gaae over Baden til Zürich; men jeg paastod, at det ikke behøvedes, og dreiede om ad en smal Vei paa høire Haand. Da vi vare komne noget frem paa denne, mødte vi en Bonde, som gav mig Ret, og sagde, vi vandt herved to Timer. Jeg er ret storagtig af mit Bekjendtskab til Egnene og Veiene i Schweitz — jeg vil altid forbinde mig til, som det virkelig er skeet hidtil, at finde Veien paa egen Haand. — Tak skee de mangfoldige Beskrivelser, jeg har læst derover, de mange Samtaler, jeg har havt derom med dem, som have gjennemreist det, og de forskjellige Kaarter, hvorpaa jeg har gjennemreist det selv i Forveien. Vi vandt tillige ved denne Gjenvei, at komme over det deilige Heitersberg, som er dyrket med de meest afverlende Korn- og Frugt-Arter, og hvorfra Udsigten er viid og prægtig.

Kirken i Rordorf.

I Rordorf spiste vi til Middag. Førend vi rede bort, gik vi op i Kirken. Mellem de mangfoldige Gravkors paa Kirkegaarden slog mig eet især, formedelst dets simple Indskrift:

„Her hviler den ærbare og beskedne Amtmand N. N. og ved hans Side hans ærbare og beskedne Huustro."

I Kirken blev jeg et Maleri vaer lige over for mig, hvilket virkelig ikke var ubetydeligt. Det forestillede en brændende Landsby, paa hvis luegjennemslagne Gader Indbyggerne i forskjellige Grupper vare beskjeftigede med at slukke og bede. En Mandsfigur i romersk Heltedragt, paa en Røgsky, bød med udslagne Hænder Flammerne at vige. Det var den hellige Castorius, som i Aaret 1758 skal have havt den Godhed at redde denne Landsby fra total Undergang i en stor Ildebrand. Under Maleriet stod denne Efterretning med latinske og tydske Vers; og især fandt jeg de tydske saa mærkelige, at jeg ikke kunde bare mig for at afskrive dem:

Wer da geht in Tempel hinein,
Diese Tafel betrachte fein;
Da Gottes Zorn zu straffen bereit
Erscheinet große Barmherzigkeit,
Unsere Sünd' Gottes Zorn erfüllt,
Castorii Vorbitt wiederumb stillt —
Also Castorium du rufe an,
Denn er ist, so Hülf' erlangen kan;
In Feur und dergleichen Unglücksfall
Ist Castorius die beste Wahl,
Hier bey Castorio fyndest Frist,
Wie diese Tafel Zeugen ist.

En Bondekarl, som kom ind i Kirken til os, og fortalte os nu nøiere om den hellige Hr. Castorius, hans Fødested og besynderlige Godhed for Nordorf, o. s. v., aabnede ogsaa Døren paa en Altartavle, og viste os ham i egen hellige Person — rigtignok uden Kjød, men, for at bøde paa Mangelen heraf, desto rigere pyntet. Det var hans Beenrad, hentet fra Rom, paa Lucerns Bekostning, der havde foræret den til denne hans Livkirke. Da alt Kjødet, som sagt, var af Ansigtet, kunde vi ikke af hans Physiognomie slutte os til den ringeste Hellighed hos ham. Imidlertid var han vel forsynet med Attester herom, der hængte i Skokketal paa Kirkevæggen ved Siden af Alteret, bestaaende i Vor-Ører, -Arme, -Fødder, -Ligtorne, o. s. v., og en stor Mængde elendige Billeder, der forestillede gjenfundne Sviin, lægte Heste og deslige, med den Indskrift: ex voto.

Veien fra den hellige Hr. Castorii Tempel gik bestandig opad, og var temmelig ujævn og ufremfindelig. Vor Ledsager murrede ogsaa en Smule derover. Men hvilken Udsigt aabnede sig nu fra Toppen! Vi kom gjennem Gran- og Fyrre-Skove endelig til Ryggen deraf, og nu begyndte Nedfarten, som var temmelig besværlig; vi stege af Hestene, og vare ved hvert andet Skridt færdige at tumle ned med dem. Omsider naaede vi Foden, og nu fik vi at see de deiligste Landskaber paa begge Sider, og Zürich ligefor os. Det er ikke at beskrive, hvilken Mængde af Landhuse, saa tæt paa hverandre, som deres Haver og Enge tillade det, der ligge strøede langs opad de blødt henbølgende, mangfoldigtdyrkede Bjerge paa alle Sider, hvorhen man vender Øiet udenfor Zürich. De vidne alle om Velstand, som man

studser over at finde i saa stor en Mangfoldighed paa eet Sted. Jeg troer ikke det er muligt, paa en Plet Land af slig Størrelse at finde Mere. Imidlertid saae jeg ikke ret meget paa disse Jordens Yndigheder, henreven aldeles af Himmelens fortryllende Herlighed. Det var blikstille, mod Solens Nedgang. Luften var saa ubeskrivelig skjønt beprydet med Skyer af alle mulige, i hinanden smeltende Farver, at mit Øie tabte sig aldeles i den hvide Varm, den fremviste halvblottet imellem dem. En saadan Himmel har jeg aldrig før seet.

Zürich.

Den nye Promenade, som man endnu arbeider paa igjennem og over et Bjerg paa den sydøstlige Side af Staden, er overmaade prægtig. Man har her den herligste Udsigt over Staden, dybt ind mellem Høiene mod Norden og ud over den halve Deel af den yndige Smaragdsø, med sine skjønne, afvexlende af Lysthuse vrimlende Kyster, til Bjergene og Sneeklipperne mod Syd.

Den uendelige Mængde Landsteder omkring Zürich er ubeskrivelig paafaldende. Man studser over Muligheden af, at de alle kunne tilhøre een eneste, og især en saa lille Stad. Jeg tør frit paastaae, at der er over tredive Gange saamange som omkring Kjøbenhavn; og alle røbe de Nethed og Vellevnet, uden Pragt og Overdaadighed.

Forresten udmærker Zürich sig ikke, hvad Bygninger angaaer, undtagen ved sin skjønne totaarnede Münsterkirke, Vaisenhuset og Raadhuset; men dets Beliggenhed er overmaade skjøn, ved den nordlige Ende af Søen, gjennemstrømmet af Limmat, der nogle Mile derfra forener sig med Reuß, for at styrte i Rhinen, og forskaffer derved Zürich en ypperlig Leilighed til Handel, som heller ikke lades ubenyttet.

Landskabet, hvori Zürich ligger, er udentvivl eet af de meest dyrkede, meest smilende Landskaber i Europa. Haverne og Viingaardene paa de deilige Høie, der favne den yndige Sø — de schweitzerske Sneebjerge langt borte, som synes at nærme sig, ligesom Solen synker — Promemaderne udenfor Byen, og de

hist og her ikke langt derfra strøede Landsbyer — Alt underholder Øiet med tusinde Afverlinger. Jeg kjender ingen skjønnere By, hvad Beliggenheden angaaer.

Men ogsaa fra mange andre Sider er den fortrinlig interessant fremfor alle Helvetiens Stæder. Ustridigen er dette Schweitzes Athen. Dets Zwingli, Bodmer, Geßner, Lavater, Bullinger, Hirzel, Hess, Geßner den Yngre, Breitinger, Fuesli o. m. fl. have indviet Staden til denne Rang, og hævde den endnu. Dens Literatur er ogsaa, uden Sammenligning, vigtigere end nogen anden schweitzersk Stads; og man forbauses ved at see de fire store Vægge i dens Bibliothek fyldte med dens egne Forfatteres Værker, uden Hjælp af Doubletter.

Den 19de August om Morgenen tidlig fik jeg Bud fra Lavater om at besøge ham Klokken 11; og næsten i samme Øieblik bragtes mig fra Doctor Hirzel Breve fra Kjøbenhavn. Jeg læste dem med Henrykkelsens Taarer, læste dem atter og atter, indtil jeg blev afbrudt af Russeren Karamsin fra Moskow, der kom at gjøre mig et Besøg. I Selskab med ham gik jeg nu til Lavater.

Vi traadte ind til ham i hans Studeerværelse, og han modtog mig med inderlig Hjertelighed. Han kunde see paa mit Ansigt, sagde han, og især paa min Mund, at jeg var Dansk. Alt, hvad der omgav ham, vidnede om Andagt, Orden og uophørlig Beskjeftigelse; uafladelig kom der Besøg til ham, uophørlig modtog han Breve. Vi begyndte en Samtale, der efterhaanden blev mere og mere begeistret, om Stolbergerne, om Louise, om Klopstock, mellem hvilken og Bonnet han anstillede en Sammenligning. Klopstock, fortalte han, havde gjort sig megen Umage, eller rettere sagt, plaget sig med, at faae ham til at gaae paa Skriter; men dertil var han af Naturen alt for frygtsom, lagde han selv til. Han gav mig sin Stambog, og bad mig skrive i den; han læste hvad jeg havde skrevet, og trykte mig bestandig i Haanden, medens han læste det. Vi gik derpaa op i hans Stue, tilbords. Han fremsagde en inderlig rørende Bordbøn; og snart kom vi i en levende Samtale om Pædagogik og om Campe. Vi vare alle muntre, og idet han drak min Skaal, gjorde han mig den Compliment, at vi alle kunde være glade, fordi vi alle passede til hverandre. Vi stemmede virkelig ogsaa forunderligen overeens i mange af vore Meninger; og

blandt Andet ogsaa deri, at vi begge fandt onde Mennesker bedre, end de ustadige, og at vi kunde agte en ond Mand, som altid var ond.

Jeg sagde ham Farvel til Klokken fem, da han bad mig komme igjen.

Med Moltke gik jeg nu hen til Doctor Hirzel. Denne ærlige, oprigtige, forstandige, oprømte Mand modtog os paa en yderst smigrende Maade. Vi talte meget om Holberg, hvem han ærede som Lærer, da hans Skrifter havde givet hans Aand Sving; og vi glædede os inderlig over at høre, hvor usigelig høit han skattede vor store Landsmands Værd. Under Samtaler om Tygge Rothe, og om Geßner, som han havde kjendt meget nøie, gik vi sammen med ham hen til denne Sidstes efterlevende Søster. Hun viste os hans Studeerkammer og hans Tegninger, afklippede mig en Reliquie, og bad mig sætte mig ned ved hans Arbeidsbord, hvorpaa jeg maatte skrive et Vers. Hirzel oversatte det, og da jeg læste det paa Tydsk for hende, strømmede Taarerne ned over hendes Kinder. Mærkværdig var Geßners tilsyneladende Stupiditet i hans Ungdom. Han kunde ingen Ting lære, og morede sig aldrig med Andet, end med at gjøre Vormænd. Dette varede indtil hans attende Aar, da han kom til en Præst, i en paradisisk Egn ved Schafhausen; og nu begeistrede ham Naturen og Læsningen af Brocke saaledes, at han modnedes pludselig. Græsk og Latin var han aldrig meget stærk i; og da han skrev Daphnis, tog han af et Lexicon en italiensk Flod og satte i Grækenland.

Dernæst besøgte vi Bibliotheket, der har en skjøn Sal, som før har været Kirke. Blandt Mærkværdigheder saae vi et egenhændigt Manuscript af Johanna Gray.

Hos Lavater fornyedes igjen den levende, interessante Samtale, vi om Formiddagen havde begyndt, og den elskværdige Pfenninger deeltog deri. Lavaters Tolerance er ubeskrivelig stor og ædel; men han bifaldt dog ganske mine Meninger om Herder og de spinozistiske Stridigheder, Demonstrationer og Subtiliteter, for at bevise Guds Tilværelse, som jeg finder blasphemiske. Alt mere og mere nærmede Lavater sig i Fortrolighed til mig — „vi maae sees igjen,“ var hans sidste Ord, da jeg inderlig bevæget tog Afsked med ham.

Vandring til Rhinfaldet.

Den 20de August.

Adams og jeg rede om Morgenen, Klokken 7, bort paa to smaa Heste. Becker*) gik til Fods. Saa afkræftet og elendig, som jeg følte mig efter den foregaaende, altfor anstrengende Dag, havde jeg endnu ikke befundet mig paa min hele Reise. Jeg kunde ikke udholde at ride; men maatte staae af og gaae i Heden. Fra Glattbruck, der bestaaer af nogle Huse ved Broen over Glatt, kom vi til Kloten. Paa den hele Vei er Landet rigt og deiligt, uden store Scener, men meget behageligt for Diet. Heden blev stærkere og stærkere. Jeg gik og sang Schulzes og Kunzens Sange; og drak idelig Vand; men Vandet gjorde kun mere tørstig i denne gyselige Hede. Mellem Bulach og Eglisau kom vi gjennem en herlig Egeskov, der kjølede os noget med sine Skygger; og her begyndte jeg at øve mig i at taale Besværligheder, ved, i denne forfærdelige Hede, at kaste en stor Kampesteen af min ene Haand i den anden. Jeg tog altid en større og større, eftersom jeg blev mere og mere vant til Arbeidet; og jeg haabede paa denne Maade at drive det omsider saavidt, at jeg kunde flytte Bjerge. Adams formodede, jeg vilde ende med Montblanc. Jeg fortsatte denne Øvelse til Seglingen, hvorfra vi over en liden Bro kom over Rhinen til Eglisau, en liden uanseelig, uordentlig Flekke, hvor vi vederqvægede os med et ligesaa uordentligt og uanseeligt Middagsmaaltid — Levningerne af et Par Borgemesteres Kyllingesteg og Æggesøbe.

Mellem Eglisau og Rafz fandt jeg en Bjergflade, krandset paa høire Side med en Fyrreskov, og paa venstre bemuret af frugtbare, afvexlende Bjerghøie. Det var et af de mig kjæreste Steder, jeg har seet. Min Munterhed voxte mere og mere; jeg gik under bestandig Sang, morende mig over at betale en Hest, uden at bruge den. Veiret var fortræffeligt, Himlen klar, Luften stille. Vi kom Klokken 9 om Aftenen til Jestetten, hvorfra der kun er en lille Miil til Lauffen; men da man forsikkrede

*) Efterat Spazier havde forladt Moltke og Baggesen i Basel, stødte deres Landsmand, afdøde Hof-Apotheker Becker, til dem i Zürich, og var den Tredie i Reisetriumviratet over Alperne til Bern.

Udg. Anm.

os, at vi ikke kunde saa silde komme over paa den anden Side, besluttede vi at udhvile Natten over her.

Jeg stod op om Natten og gjorde en liden Spadseretour, for at lytte til Rhinfaldet, hvis Brusen man ved stille Veir kan høre et Par Mile borte. Klokken 3 om Morgenen vare vi alle vandrefærdige.

Det var en deilig Morgenstund. Solen steg glødende op mellem sorte Tordenskyer; den hele majestætiske Sneebjergkjæde taarnede med forgyldte Toppe mod Himmelen, paa vor høire Haand. Paa venstre havde vi Viingaarde, frugtbare Marker og smaa Skove. Landskabet her er deiligt — det er en Samling af yndige Høie. I Dalens Skjød ligge smilende Lunde og malerisk adspredte Trægrupper. At jeg gik, bidrog vist ikke lidet til at Alt forekom mig saa henrivende. Jeg havde min Frakke og Bøger over min Knortestok paa Ryggen, og marcherede til Forundring for begge mine Ledsagere.

Saa tydelig vi igaar Aftes havde kunnet høre Rhinfaldet, saa aldeles ikke hørte vi det nu. Vi nærmede os Skoven paa Høien foran Lauffen, og hørte det kun svagt — jeg var ikke fornøiet dermed. Vi kom til Skoven, gik ned igjennem den, saae Skumskyen mellem Træerne, kom ud paa Rhinbredden ligefor Faldet, saae det i dets hele Brede, og fandt det — ikke under Beskrivelserne, ikke under Kobberne deraf, men dybt under min Indbildning derom. Vi lode os i en Baad sætte over til den modsatte Bred under Høien, hvorpaa Lauffen staaer. Jeg tillukkede Øinene, saae ikke uden i det høieste til mine Fødder, og kom paa denne Maade hen paa Altanen, der er bygget ud under Cataracten. Med Eet slog jeg Øinene op — men hvor forstenet blev jeg ved dette alle Sandser overvældende Skuespil! Saaledes opvaagner man — ikke i Himmerige, ikke heller i Helvede, men i begge paa eengang. Skjønhed og Skræk er her blandet; det Skjønne er saa forfærdeligt, og det Forfærdelige saa skjønt, at Sjælen paa eengang flyver ind deri og tilbagestødes. Man zittrer paa den rystende Træbygning (der synes at skjælve tilligemed hele Jorden) ved hundrede Tordener, ved den overstyrtende Vand-Ild, ved den fnysende Afgrund — og dog fristes man til af den henrivende Skjønhed i dette skrækfulde Hellige at styrte sig i Svælget, og henlynes, hentordnes, henstormes i dets Smaragdbarm.

Cataracta Rheni.

— Hic rapidus refluente in gurgite vortex
Cernitur, Euripum referens, Scyllæqve voracis
Latratus. Hic unda, alti de vertice montis
Lapsa, ruit præceps, sterilemque eructat arenam
In circum, sursumque volans portendere nubem
Aut nebulæ speciem, et coelum pulsasse videtur.

Henricus Glareanus
in Panegyrico Helvetiæ.

Præcipites terrent fluctus, horrendus et aures
Verberat attonitas concitus inde fragor.
Frangitur et frangit scopulos, seseqve resorbet.
Dum cadit unda, furit, dum furit unda, cadit.

Incogn.

Jeg badede mig i Rhinfaldet; og for første Gang i mit Liv befandt jeg mig vel efter et Bad. Fra Lauffen stirrede vi ned i den kogende Rhinstrøm — og jeg var glad over ikke at være Maler; thi hvad man her seer, kan hverken Ord eller Farver afbilde. Klokken 8 vare vi færdige. Solen havde ikke skinnet den hele Tid; og jeg fornøiede mig derover — Solens Straaler havde Intet at gjøre i dette Vandhelvede.

Vi forlode nu Cataracten. Vi sad paa tre Salttønder i tre sammenbundne Smaabaade, og glede afsted paa Rhinen. Hvilken salig Fart! Dens Smaragdstrøm flyder mellem bestandigt afvexlende Høie, bekrandsede med Viinranker og Træer af alle Slags, i evigt afvexlende Bugter. Cirkel-Bugten om Klosteret Rheinau, der uden Tvivl ligger saa romantisk, som noget Slot i den hele Verden kan ligge, er ubeskrivelig yndig. Her er det eneste Sted, hvor Rhinen løber imod Solen. De afvexlende Kysthøie, især i Nærheden af Rheinau, hvor man kommer forbi en Scylla, foraarsaget af Klippestykkerne paa Bunden, og Strømmens Smilen under en bedækket Bro — er over al Afmaling. Da Rhinbaadene glide med Strømmen overmaade hurtigen, blive disse i sig selv tryllende Udsigter tidobbelt fortryllende ved den uophørlige Forandring, der gjør, at man i hvert Secund har en ny Scene for sig. Nu begyndte ogsaa Solen at skinne, for ret at tilfredsstille alle vore Ønsker. Noget efter at man er kommen under Rheinau-Broen, faaer man det mørke, skovbedækkede Erchelbjerg for sig, hvorpaa Vagtfyr antændes i Krigstider.

Paa Rhinen havde jeg en Samtale med Skibsfolkene om Danmark, hvis Krigshistorie de kjendte ret godt, men troede, at det laae i Genua. For at give dem et bedre Begreb om dets Beliggenhed, betydede jeg dem, at det ligger tæt udenfor Hamburg.

„Vi maae arbeide meget," sagde den Ene af Folkene, „og profitere kun Lidet."

„Men Arbeidet selv er jo Profit," indvendte jeg. — „Ja, ja!" svarede han, og frydede sig over denne Bemærkning — „ja, Arbeide giver Appetit, og den har de store Herrer ikke."

Vi talte om Religionen. „Den kan ikke gjøre Nogen salig," paastod den Ene, „naar han ikke handler derefter."

„Kongerne," bemærkede den Anden, „kan ikke komme ind til os; og kunde de ogsaa det, saa vilde de maaskee ikke finde Vei ud igjen."

Albisbjerget.

Søndagen.

Klokken 7 forlode vi tre Pilgrime — Adams, Becker og jeg — Zürich, i en Chaise. Det var tykt, fugtigt Veir, og overordentlig koldt; hvorfor jeg ogsaa steg af og gik, da jeg var kommen noget udenfor Byen. Hverken Adams i Vognen eller Becker tilfods kunde følge mig; og jeg kom i ustandset Trav til Atliswil, hvor jeg blev staaende paa den bedækkede Bro, for at see ned i den vilde, svulmende, grumsede Sihl, som med fnysende Hastighed iler gjennem denne deilige Egn. Da jeg var kommen over Broen, standsede jeg atter ved et Huus, paa hvis Væg stod et Vers, der vidnede om hvor høit Sihlfloden var stegen i Aaret 1732. Det var indtil midt op paa Huset, som dog laae temmelig høit over Floden. En Kone der, som jeg talte med herom, forsikkrede mig ogsaa, at Vandet dengang havde bortskyllet de fleste Huse.

Jeg gik herfra med fordoblede Skridt, bestandig opad mod Albisbjerget til Unteralbis, to smaa Mile fra Zürich. Denne hele Vei langs med Sihlfloden, der snoer sig i vilde, slangeformige Bugter gjennem Dalen mellem Bjergene og Zü-

richersøen, er overmaade romantisk. Alle de Afverlinger, man kan ønske sig i et Landskab, finder man her hundredefold; thi det er en Kjæde af hundrede Paradiser. Det er en lille Münsterdal — ikke saa underfuld majestætisk=skrækkelig, men desto mere behagelig kjælen, og ikke mindre pittoresk. De Andre kom først et godt Qvarteer efter mig; og Becker udbrød i Forundring over mine Fødders Hurtighed.

Endelig paa Spidsen af Albis! Hvilken Udsigt! Ja — vel havde Italieneren Ret at udbryde, da han kom til dette Sted: "Ah! qval Paradiso!" Man seer herfra Zürich og Rapperschweil, hver ved sin Ende af Søen, Zug, henved 40 Landsbyer, utallige Landhuse, Skove, Høie, Bække og Dale; i en Afstand af 14 Mile viser sig den keiserlige Bjergfæstning Hohentwkel i Schwaben.

Jeg var atter drivvaad af Sved; thi Veien er temmelig steil, og jeg havde gaaet skrapt, saa at jeg var der næsten et Qvarteer før de Andre. Men ikke desto mindre maatte jeg strax videre afsted, for at komme op til Toppen af Schnabelbjerget (ogsaa kaldet Hoch=Wacht) hvorfra Udsigten er endnu videre, da man der seer ud omkring i elleve Cantoner. Jeg var neppe kommen opad, før jeg saae en gyselig Hær af sorte Regnskyer nærme sig til mig fra de andre Bjerge — jeg skyndte mig altsaa, det bedste jeg kunde, for ikke at blive gjennemvaad, ned til de Andre. Neppe var jeg kommen paa Trappen af Vertshuset, før et gloende Lyn, fulgt af et skrækkeligt Skrald og den stærkeste Pladskregn, man kan ønske sig, styrtede ned. Vi bleve altsaa i det Tørre, til den gik over, og maatte tænke paa Coxe, som det for to Aar, den 5te August, her paa samme Sted, gik aldeles ligedan *)

Regnen vedvarede af og til indtil om Eftermiddagen Kl. 3; men den forhindrede os ikke fra, at vi jo have moret os usigeligen over den deilige Have, omgjerdet af Bjergene, som vi vare komne op og ned ad.

Fra Albis rullede vi ned paa tre Hjul; og denne Nedrullen varede saalænge, at vi gjorde Regning paa at være allerede et Par tusinde Favne dybt under Søens Overflade, da vi

---

*) Lettres de *H. Coxe* sur la Suisse T. I. p. 150.

med Eet opdagede en lille Sø under os, og mærkede, at vi endnu vare paa en Bakke. Man skulde ikke troe det muligt, med en Vogn at kunne fare ned ad saa steilt et Bjerg; men Schweitzerhestene sætte Benene paa saa besynderlig en Maade, og Kudsken veed at styre dem, hvor det er altfor brat, saa net fra den ene Side til den anden, at det med et fastbundet Hjul glider som det var smuurt.

Fra Knonau, den sidste By i Canton Zürich, kom vi ind i Canton Zug, og det syntes mig, at Egnen her var endnu interessantere. Den er ikke saa riig og prægtig, som den paa Zürichersøen; men den er mere stille og landlig yndig, mere hyggeligt indbarmet i høiere Bjerge. Zugersøen ligger til Venstre for dybt nede mellem krandsende Bjerghøie. Sanct Wolfgang ligger paa et Bjerg, hvorfra man seer brat ned i en yndig Dal, fra hvis Midte en Landsby stikker frem.

I den store Stue, hvor vi sad, var der et stort Selskab af Bønderfolk. Vi havde taget Plads ved et af de fire dækkede Borde. Verten, der og var en Bonde, havde et af de ædleste, ærværdigste Ansigter, jeg nogensinde har seet. Vi bleve Alle indtagne deraf; og havde jeg været Maler, vilde jeg strax have afmalet ham. Overalt, det er umuligt her i Schweitz ikke at troe paa Physiognomiken. Der sad to Koner, net og næsten prægtigt, men tillige underligt klædte, i den ene Ende af Stuen og spiste. De havde meget betydende Ansigter, og talte i eet væk sagte med hinanden i et Par Timer. Saadanne to Bønderkoner er det ikke muligt at opbringe i hele Kongeriget Danmark. En gammel Bonde, med Levkoier i sit graae Haar, sad ikke langt derfra med et elskværdigt Fader-Ansigt. Alle see tænkende, charakteerfulde og velvillige ud. Man ønsker at have enhver af de Gamle til Fader, enhver af de Unge til Broder; og kort: man føler sig iblandt Ligemænd, iblandt Medmennesker, hvad man næsten aldrig føler mellem Bønderne hjemme hos os.

Jeg indlod mig i Samtale med adskillige af disse schweitzerske Bønder — overalt, hvor jeg finder Leilighed dertil, forsmaaer jeg den aldrig — men Ingen har jeg fundet, uden han jo havde Kundskab om Landet og dets politiske Forfatning, og om det Mærkværdigste af Europas (selv Danmarks) nyere Historie.

At høre Bønder — Kudske selv — tale med Henrykkelse om Pfyffers Værk*)!!!

At høre Bønder indbyrdes tale om Egnene og deres Skjønhed!!!

At see i et Bondehuus Kongen af Preussens efterladte Værker — og høre hans Lovtale der af Bønder!!!

At høre Bønder lee ad fine Indfald — og med alt dette virkelig være Bønder!!!

O høie! o stærke! o skjønne! o salige Schweitz!!!

Fra St. Wolfgang, over Honau og Ebikon, kom vi, med Zugersøen paa venstre Haand, og siden den deilige lille Root-Sø paa høire, gjennem et vedvarende Paradiis af dyrkede Marker, bløde Enge, rolige Landhuse, og dunkle, romantiske Skove, til Lucern, Klokken ni om Aftenen.

Lucern.

Jeg var saa træt, da jeg havde gaaet det Meste af Veien, at jeg strax gik i Seng, da vi vare komne op paa vore Taarnkamre i Ørnen. De Andre spiste ved Table d'hote; men jeg sov ind, drømmende om de uhyre Bjerge, vi havde for os paa det sidste Stykke af Veien.

Lucern ligger, i mine Tanker, endnu fortræffeligere end Zürich. Der er vel ikke den uhyre Mængde af Lysthuse om den, som om Zürich; men de, der ere, ligge ikke blot malerisk, men overmalerisk. Lucernersøen er endnu mere morende end Zürichersøen, fordi den ikke har den regelmæssige Form — dens Kyster ere derfor ogsaa endnu mere afvexlende, og de frygtelige Bjerge Rigi, Titlis, Blumenalp og Pilatus, der omtaarne den, med de bagved dem igjen himmeltrodsende Sneebjerge, indskrænke Udsigten mere behageligt, end alle Dale kunde udstrække den; thi Synet standser altid med Fornøielse ved Mirakler. Rigi og især Pilatus, der ligge hver paa sin Side af Byen i temmelig Nærhed, og, saa at sige, favne den, give Lucern et majestætisk Fortrin i Beliggenhed for alle andre store Stæder i Schweitz.

---

*) En efter Naturen udarbeidet Afbildning af en Deel af Schweitz.

Staden har adskillige skjønne Bygninger, især Jesuiterklosteret og Hovedkirken — mange Haller, Hvælvinger og Buegange, og herlige Promenader. Yderst prægtige, brede Steen-Fortog ere anlagte paa begge Sider af Reuß, der iler ud fra Søen igjennem den under to lange Broer. Mod Nord kryber den høie, betaarnede Muur ligesom op om Staden.

Jeg spadserede henimod Solens Nedgang, alene, ud fra Lucern til Toppen af Sonderberg, og stod henreven af Beskuelse over Himmelens og Egnens maleriske Herlighed, da en gammel Bonde kom til mig; han glædede sig kjendelig over min Henrykkelse, og fortalte mig om de vilde Engelsbjerge. „Teuffelsberge skulde de hedde,“ sagde han; „der boe kun Gemser og Bjørne og Drager!“ Solen gik ned bag Pilatusbjerget i al sin Glands, og de hvide Sneetoppe syntes, rødmende, at faae Liv ved dens Nærmelse til dem. Paa Hjemveien forvildede jeg mig i Granskoven, og først meget silde kom jeg tilbage til Lucern.

Omtrent en halv Miil fra Staden staaer en Steenstøtte opreist, med følgende Indskrift:

Dem evigen Andenken der ersten Stifter
des eidgenoss Bundes
gewidmet.
Optimis civibus
***Gvaltero Furst* Urianensi**
***Wernero Stauffack* Svytensi**
***Arnoldo Melchtal* Subsylvianensi.**

Ad rerum tam bene fortiterque gestarum
memoriam sempiternam
Obeliscum hunc
Gvil. Thom. Raynald, Gallus,
proprio sumtu erigi curavit
MDCCLXXXIII.

Vierwaldstädter-Søen.

Intet i Verden kan være moersommere og behageligere, end Seiladsen paa denne krydsformige Sø. Naar man seiler ud fra Lucern og er kommen omtrent en halv Miil derfra, har man den prægtigste Udsigt, man kan tænke sig, paa alle Sider — Paa høire Haand det uhyre, dristige Pilatus, omgjordet med Skyer, som med et Bælte; paa venstre det mørke Rigi, med sin uoverskuelige Fyrrekrands; ligeoverfor, over den speilklare Sø, det bratte Bürge med sine halvnøgne Steenbjerge; dybt i Baggrunden de uriske og unterwaldske, sneedækkede Bjergspidser. Den ene Arm af Søen snoer sig om en yndig Kyst mellem Foden af Pilatus og Blumen-Alpen, og skjuler sig mellem høie, stedse beskyggede Bjerge, under Navnet: Alpnachtsøen. Den anden Arm strækker sig til Venstre mellem de blidere Bredder af Meggen og Rigi til Küßnacht; men vi roede ligefrem henimod det snevre, mørke Svælg mellem Rigi og Bürge. Naar man kommer der igjennem, fremstiger Burhornet forved Blumenalp, og over det seer man, som oppe i Himlen, Steenalp i Unterwalden med sine sneebedækkede Spidser, ligefor Pukibjerget i Uri, og Morsacker i Schweitz. Her løber en Bugt ind mellem Burhorn og Bürge, under Navn af Unterwaldsø, ved hvis Ende Buochs ligger.

Ned fra Rigi styrte adskillige Vandfald. Paafaldende er den tilsynteladende Nærhed af alle disse Bjerge; thi Steenalpens Spidse, som er mere end tre Mile borte fra Søen, synes at staae lige over Vandet; og det seer ud, som om der neppe var en Fjerdingvei til Toppen af de uriske Sneebjerge. Paa Steenalp staaer i Sneen, paa eet af dets Topstykker, en rank Klippe som en Obelisk, der fører Navn af Waldbruder. Lidt dybere inde kommer Pilatus frem igjen, efterat det i nogen Tid har været bedækket af Bürge; og Burhornet modtager en spids Triangelform, der skyder gyseligt i Veiret. Naar man nu seer tilbage mod Veien, man er kommen ad, mellem Bürge og Rigi, seer dette Pas saa snevert ud, at man skulde troe, det ikke var ti Alen bredt; og lidt efter lidt lukkes aldeles denne Aabning, saa at man finder sig indesluttet i en næsten rund Sø, omgiven af de frygteligste Klipper. Paa den østlige Rand af dette Bassin

ligger Gersau, under Foden af det steile Föhnbjerg. Man er her virkelig mellem Fjelde til op over begge Ørene.

Til Staden Gersau, der udgjør en Republik, ankom vi Klokken 12 om Middagen. Vi bestege Føhnbjerget, hvor Øiet ligesom druknede mellem Fjeldene, i den mangefarvede Sø, hvori de speilede sig. Vi spiste, og klædte os om; thi vi vare saa vaade, som om vi virkelig havde ligget i Søen selv. Efter et Par Timers Forløb gik vi atter ud fra Gersau; og da vi nu kom om Klippen paa venstre Haand, gyste vore Øine pludselig tilbage ved Synet af Hakenbjerg, der stikker sine to frygtelige Horn frem over Staden Schweitz, som ligger ved dets Fod. Dets Spidser ere aldeles nøgne.

Nu blev Klippekysten mere og mere interessant. Vi kom atter gjennem et mørkt Pas, som dannedes af to bratte Fjeldvægge, og pluselig befandt vi os indesluttede midt imellem Föhnbjergets, Hakenbjergs, Morsacker- og Bauenbjergets frygtelige Klippemure. Ved en Dreining til Høire tabte vi Schweitz af Sigte; men, gode Gud! hvilket majestætisk Skuespil aabnede sig her! Vi vare komne ind mellem Canton Uris besneede Fjelde — og den ubeskrivelig truende Nærhed, de synes at have, overgaaer al Forestilling. Man troer at disse dog i det mindste nogle Mile borte værende Spidser hænge ud over den aldeles beskyggede Sø. De ere deels bedækkede med Snee, deels ganske nøgne. At see denne Mængde Snee midt i den gyseligste Hede — den Misforstaaelse, som heraf opstaaer mellem de to Sandser, Synet og Følelsen, gjør et malerisk Indtryk paa den studsende Sjæl. I det stærkeste, brændende Solskin, med forresten klar Himmel, seer man det snee oppe paa de nøgne Isser; og man har i egentligste Forstand Sommer og Vinter paa eengang. Og nu de forunderlige Skikkelser, disse Fjelde have! de mange Særsyn, de frembyde! Kysterne med deres steile Klippemure — Rifterne og Hulerne deri — Steen- og Vandstrømmene, som risle ud deraf — den indskrænkede Himmel — de mangfoldige, bizarre, bestandig afverlende Farver! — Hvilket forunderligt Indtryk gjør alt dette paa Øie og Sjæl!

Midt imellem disse frygtelige Undere ligger den lille Landsby Sissigen, i Kløften, som skiller Morsacker- fra Pukibjerget, og derved Canton Schweitz fra Canton Uri. Byen ligger i et lillebitte Paradiis, omkrandset af de eneste Bøge- og

Frugttræer, man seer. Dens Indvaanere see aldrig Solen gaae ned, og endnu mindre staae op. Bag dens Kløft hæve sig Glarnerspidserne, og lige for den over Søen skygger Bauenberg, under hvis Fod en lille Landsby, Bauen, skjuler sig. Over denne By styrter sig, fra en utrolig Høide, en Bæk brat ned af Bjerget.

Wilhelm Tells Capel

ligger ikke langt herfra under Klippen Puki, omgivet af Nødde- og Asketræer, og kronet med Graner. Søen besqvulper dets Trapper. Det vender mod Vesten lige mod Bauenberg, der udgjør Kysten, og ligger ligeover for Bauen og Vandfaldet. Rundt om det ligge gyselig høie Klipper; ved Enden af Søen seer man derfra mod Norden Brunnen, og mod Syd det spidse, besneede Kanzer, paa hvis ene Fod ligger et eenligt Huus, som i dets udoverhængende Stilling tager sig heelt besynderligt ud.

Ved den nedgaaende Sol besaae vi det Indre af Capellet. Malerierne paa Væggene bestaae af Christi Lidelseshistorie, Wilhelm Tells Bedrifter, Slagene ved Morgarten og Sempach, hvilket Alt er sat i en synderlig Forbindelse med hverandre. I Spiret ovenover hænger der en Klokke. Jeg steg op bag ved det, og fandt der, mellem lutter vilde Værter paa Klippen, eet eneste Jordbær, som jeg spiste forved Alteret til min Selines Ære. Jeg skrev paa Alteret Begyndelsen af et Brev til Ludvig Reventlou*).

Naar man seiler fra Wilhelm Tells Capel hen mod

---

*) „Wilhelm Tells Capel, den 25 August 1789, ved Solens Nedgang."
„Tells Skygge sender sin elskede Broder Ludvig Reventlou, i Brahetrolleborg, ved mig sin Hilsen."
„Dyrebareste Greve! Det har ikke været mig muligt at gjennemreise Schweitz, „uden at tænke hundrede Gange paa Dem. Jeg maatte meget bedrage mig, „eller Schweitz maa nødvendig være det Land, De finder ligest Paradisets Ideal „paa Jorden. Deres menneskevenlige, redelige, stærke, frie Sjæl er saa schweit- „zerisk — Schweitz er saa ludvig-reventlousk, at jeg i somme Øie- „blikke ikke begriber, hvorledes det gaaer til, at jeg paa ingen Sø, paa intet „Bjerg, i ingen Dal, i ingen Klippekløft seer Dem her. Men her, i dette hellige „Capel, for Alteret, hvor De sikkert engang og har staaet, storme alle Tanker „om Dem og Trolleborg saa utaalmodigen sammen i mit Hoved og Hjerte, at „jeg ikke kan andet, end give dem Luft, ved at tilskrive Dem et Par Linier. „Stedet, de ere tænkte paa, hellige dem!"
(En Fortsættelse af dette Brev er skreven i Bern, den 10 September s. A.)

Altorf, faaer man paa høire Haand den høieste af alle Kyst-klipperne, Gitscher, som, da vi kom forbi, var ganske bedækket med Snee; og paa venstre den gyseligt ud over Søen fremstaaende Steenbringe af Bjerget Aren. Under dets Fod ligger Flüelen, hvis hvide Huse tage sig herligen ud, under de mørke Graner, mellem de dunkle Fjelde.

Sneeskyer indhyllede nu Toppen af de Udsigten mod Syd begrændsende Bjerge. Dybt inde i Dalen, mellem Klipperne ved Foden af Gitscherbjerget, laae Attinghausen.

Ved Flüelen stege vi i Land, og gik med en gammel Gemsejæger, der bar alle vore Sager, derfra til Altorf, der ligger inde mellem truende Klipper, ved Foden af Ek- eller Grün-Wald. Echo gjentog her, naar jeg raabte, Lyden usigelig stærkere, end Raabet selv lød. Veien hid fra Flüelen (en halv Miil omtrent) er høitidelig deilig. Paa venstre Haand de steile, halvnøgne Klipper med næsten blyret nedstyrtende Bække; paa høire Haand, mellem Veien og de besneede Bjerge, de yndigste Egne.

Den gamle Gemsejæger, der ledsagede os, var barfodet; men han følte sig vist ikke selv saa ulykkelig, som vi, ved Synet af hans Armod, følte os grebne af Medlidenhed over ham.

I Altorf var jeg, som sædvanlig, den Første oppe om Morgenen. Udenfor vore Vinduer var der fuldkommen Vinter, og rundt omkring paa alle Bjergtoppe laae der Snee — det var gyselig koldt.

Klokken 9 forlode vi Altorf tilfods, og kom forbi det yndigt beliggende Jagtmatt-Capell ved Erstfeld. Et Par hundrede Skridt herfra hæver Veien sig mellem Reuß og Bjergene, omgivet af Buskværk; og jeg blev ved dette Sted erindret om Veien i Skoven ved Nørresø, der tilhører Trolleborg, kun med den Forskjel, at hele Egnen her er indfattet i himmelhøie Bjergkjæder. Det var forresten et af de mig kjæreste Steder i Schweitz. Reußes Susen, der her under Veien ruller sig over smaa Fjeldstykker, Busk-Grupperne ved Veien under de gyselige Klipper, en Hytte og en Eng paa den anden Side af Floden, nedenunder det sneedækkede Engelbjerg, Bjerget Priesterstock, med sin evige Snee-Pibekrave, ligefor Enden af Dalen — Alt forenede sig til et herligt, overraskende Heelt.

Tæt herved er atter en ubeskrivelig deilig Landsby, Silenen; Reuß flyder den forbi i en liden Afstand. Priesterstocken er her nærmere, og de uhyre Fjeldmure, der omgive dette Eden, hvori den ligger, have her flere Taarne og Udbygninger. Kirken er meget smuk, og ligner snarere et Apollotempel. Den er opbygget ny for 30 Aar siden, og ligger paa en grøn Eng i en Kastanielund, mere romantisk end nogen Kirke, jeg har seet. Floden risler gjennem en Allee af Asketræer; dens Vand er flydende Krystal, gjennemsigtigt som Luften, grønt som Smaragd. Engene overgaae al Beskrivelse; deres bløde Grønt er umaleligt.

Herfra kommer man forbi Dörfli og Steg, tvende smaa Landsbyer, af hvilke den sidste var ifjor ganske afbrændt. Dörfli er mærkværdig formedelst to Taarnruiner, der staae omtrent 300 Skridt fra hinanden paa to bebuskede Steenhøie. De kaldes af Indbyggerne die Zwingherren, og tjente Folket til Asyler mod Østerrigerne kort før Slaget ved Morgarten. Man fortæller ogsaa, at de i Førstningen flygtende Bønder byggede en Bro af Læder fra det ene Taarn til det andet, som de løbe til og fra paa, medens Fienden fyrede, saa at, naar man troede de vare i det ene, vare de i det andet, og skjøde imidlertid stedse friskt ned fra deres Tilflugtsteder. Men ventelig er dette een af de mange patriotiske Fabler, der ere gængse i Schweitz og fornemmelig i de tre Kjærne-Cantoner.

Vor Fører maa enten være en stor Helgen, eller en stor Synder; thi han gaaer intet Capel forbi, uden at slænge sin Byrde fra sig, træde ind og holde sin Andagt der — og der er mange Capeller i denne uendelige Bjergkløft langs med Reuß. Jeg er et Par Gange gaaet ind bagefter ham, og har fundet ham paa Knæe foran Alteret.

Schweitzernes bestandige Talen om Forfædrenes, især Wilhelm Tells Bedrifter, hører man ved enhver Leilighed. Man kan ikke ret længe underholde sig med en Bonde, uden at Slaget ved Sempach, eller det ved Morgarten jo kommer paa Tapetet. Jeg lider usigelig godt denne Folketone; her har den hjemme, som fordum i Grækenland. Intet forundret mig mere, end at Schweitz ikke har sit nationale Heltedigt, sin Homer. Wilhelm Tell er en saa episk Person, hans Bedrifter og overalt den hele Revolutionshistorie saa dramatiske, at det er mig aldeles ufatteligt, hvorledes det er gaaet til, at Naturen ikke selv har i denne

Henseende taget samme Gang her, som i Homers Egne. Var jeg Schweitzer, jeg skulde ikke længe søge om Stof til et Heltedigt.

Her, ved Steg, ere vi da altsaa virkelig ved

Foden af St. Gotthard;

thi herfra til denne Kjærnealpe gaaer det nu bestandig opad.

Min Ledsager er dog virkelig en Helgen, og ingen Synder, som jeg mærker. Han er lidt til Aars, men overmaade stærk, munter og spøgefuld. Han tager mig bestandig om Livet og klapper mig saa godtroende, naar han taler til mig — kort sagt, han omgaaes med mig, hvad Væsenet angaaer, ligesom min Fader i de sidste Aar. Han vifter Fluerne fra mig, medens jeg skriver, med en stor Fluekost. Becker og jeg give ham en „stor Daler" om Dagen; og ved Enden af vor Reise faaer han Drikkepenge, hvis vi fremdeles finde os fornøiede med ham.

Adams, som rider, har en Karl for sig, der gaaer med Hesten. Det er et ungt Menneske af ubeskrivelig godlidende Fyrighed og Lystighed. Han har noget meget Ædelt, Blidt i sit Ansigt, forstaaer Fransk, og har overalt et temmelig fiint Væsen. Beckers og min Fører har noget mere strengt Republikansk i sit Physiognomie. Han er Selveier, og har viist os mellem Dörfli og her sit lille Territorium. Han hedder Bonifacius; og svarer altsaa ogsaa deri til min Formodning, at han er en Helgen.

Man lægger her i Schweitz sine Pakker og Sager ubekymret fra sig paa et Gjerde, i en Mark, og gaaer sin Vei et godt Stykke fra det — Overalt sporer man her Ærlighed, Selvfølelse, Arbeidsomhed, og, som en Følge deraf, Lykke og Fred.

Byen Steg (am Steg) er siden Aaret 1742 opbygget tre Gange af ny. To Gange er den reent bortskyllet af den vilde Kestenenstrøm, der styrter sig ned fra Bjergene i Graubünden gjennem Kesterdalen.

Saasnart man kommer udenfor Landsbyen, hvor den uhyre Mængde runde Stene, der bestrøe en Deel af den Smule Dal, der er, vidner om Oversvømmelserne, ligesom udenfor Altor — forkynder Hjertet af Alperne sig ved allerede stærke Slag. Den raslende Susen af Kestenen, som her med Ødelæggelsens Fart styrter ned i den nedenunder vildt fnysende Reuß — en anden,

smal, men næsten perpendiculair Fjeldstrøm, som falder tæt derved ogsaa ned i Reuß fra Toppen af Priesterstocken — de foran, ovenpaa hverandre dyngede Bjergklumper, der indslutte en tilsyneladende Hule, i hvis Nat Solen aldrig trænger ind — Alt vidner for Vandreren om, at den vældige Fjeldnatur er ham nær i al dens Rædsel og Majestæt.

Wasen.

Aften Kl. 10.

Nei! jeg kan ikke skrive længer! Jeg maa næsten lee mig ihjel over det dumme Indfald, at ville beskrive en Reise mellem Alperne; men da jeg tænkte denne Idee, havde jeg ingen Idee om Alperne. Og saa skal det hedde, man overdriver —! overdriver, naar man veed, at den meest sværmende Digterphantasie ikke er istand til at naae det første Trappetrin af dette Naturens Under-Tempel! Nei! den, som kan beskrive Alperne, han kan ogsaa flytte dem — det ene er ligesaa umuligt som det andet! Ja — som Meiners, som Hirschfeld!! Selv Coxe, skjøndt den heldigste blandt Beskriverne, synes at have fløiet over dem og beskrevet dem i Flugten. — Men Pfyffers Værk da? — Den, der har seet en Draabe Vand, har derved netop samme tydelige Begreb om Oceanet, som den har om Alperne, der kjender dem af Pfyffers Arbeide! —

Miraklerne vore! Reußes uophørlige Cataracter mellem spaltede Klipper over nedstyrtende Fjeldstykker! Femten næsten perpendiculaire Vandfald fra Fjeldmurene! Den flygtende, fægtende Armee af Graner og Fyrrer paa Bjergenes Ruiner! Den ene Dybde svinglere end den anden at nedstige i! Veien ud over den styrtefærdige Klippehvælving! Den evige Susen, Raslen, Skummen, Brusen af den kogende Reuß! — — Naturens Ruiners Chaos!!! — Ter sunt conati imponere Pelio Ossam!!!! — — De nedstyrtede, revnede, gjennembrudte, spaltede, knuste Granitfjelde! Broen over Dybden Pfaffensprüng! Indsigten derfra ind i den fuldkomne Nat i Kløften! Lysene i de mørke Granskove paa begge Sider af Fjeldene — — Helvede med Cocyt og Acheron!! — Anderledes lader dette sig ikke beskrive!

Fra Wasen droge vi den følgende Morgen meget tidlig til Rohrbach, som styrter ned fra Geisberg. Her holdt jeg under Vandfaldet min Morgenandagt — Hellig! hellig! hellig!

Derfra gik jeg til Wattigerbroen, hvorover jeg spadserede paa det smalle Steen-Rækværk, for at vænne mig mere til Balancen over svingle Dybder. Det var saa koldt, at jeg maatte manøvrere med en Kampesteen, med Stokken i Munden, for at holde Varmen.

Saaledes kom jeg over et Par andre Broer, forbi Teufelstein, paa høire Haand. Denne „Djævelsteen“ havde Fanden forgjeves prøvet paa at tage op, for dermed at knuse Djævelsbroen, som han selv havde bygget paa de Vilkaar, at han skulde have den, som først gik over den. Men Fanden blev taget ved Næsen; thi en Haandværkssvend, som vilde gaae herfra til Italien, havde den Klygt, at lade sin Hund løbe først over efter et Stykke Brød, han kastede foran.

Her ophører Vegetationen. Kun nogle enkelte vantrevne Graner og Fyrrer vise sig hist og her mellem de halvt knuste, nøgne Klipper, som nu faae en anden, vildere Structur. Vandfaldene blive flere og flere — Himmelen bliver mørkere — ingen Sky sees mere — Alt vidner om den store Høide, paa hvilken vi befinde os. Sneen ligger over, ved Siden af, og nedenunder os.

Langs med Teufelsthal stiger man opad paa Skrænten af det bratnedstyrtende Fjeld, til Djævelsbroen. Her styrter Reuß sig ned under denne med et Fald, der er tre Gange saa høit som Rhinfaldet. Intet Træ, ingen Busk, intet Straa opdager Øiet; her er kun Nat og Død; og det er, som om man nedsteg til Helvede selv, naar man umiddelbart fra Broen træder ind i det saakaldte Ursern-Loch. Denne gjennem Klipperne sprængte Hule, som er 300 Fod lang, men kun 13 Fod bred og høi, omhyller i Førstningen Vandreren med den dybeste Nat; men pludselig aabner sig dens Slangegang, og man kommer fra det tykke Mørke ud i den daglyse Dal ved Andermatt. Overraskelsen er ubeskrivelig af den huldtsmilende Natur, der straaler paa eengang Vandringsmanden imøde — saaledes skal vi opvaagne af Dødsslummeren til en bedre Verdens Klarhed!

Tre Gange gik jeg over Djævelsbroen, tre Gange tilbage igjen, og atter ind i Hulen. Min gysende Lyksalighed ud-[illegible]mmede over mine Læber i Bøn!

St. Gotthard.

Næste Morgen steg jeg opad i to samfulde Timer, næsten uden at hvile, indtil jeg naaede Regunt. Den gjennemtrængende Kulde, som blev endnu mere bidende ved Vinden, der blæste os lige i Ansigtet, tvang mig til at løbe mere, end gaae. Veien til det øverste Gotthard snoer sig igjennem fem frygtelige Dale, eller rettere: uhyre Kløfter, der skilles fra hverandre ved ligesaa mange Reuß-Fald. De blive gyseligere og gyseligere, jo længere man kommer op. Klokken var 9½, da jeg naaede Capuciner-Klosteret; og efter en halv Times Hvile begyndte jeg at klattre opad til Spidsen af St. Gotthard — og, Triumph! efter halvtredie Times Forløb og lykkelig overstaaet Livsfare, stod jeg paa Toppen, høit over den øvrige beboede Jord!

Henimod 30 Fod fra den øverste Spidse overgav jeg mig i Herrens Haand — min eneste jordiske Tanke var Seline! Men kun 30 Fod tilbage, efterat have overvundet 3000 Fods Besværligheder — det var umuligt! jeg maatte op! Jeg zittrede convulsivisk, (thi den yderlige Mathed yttrer sig ved saadan Leilighed kun i Skjælven) — men at blive tilbage, formaaede jeg ikke. Gemsejægeren oppe paa Toppen raabte til mig: for Himlens Skyld ikke at komme op; og føiede til: at jeg ikke kunde komme ned igjen — „ligemeget! saa vil jeg hvile mig og døe deroppe, paa en af Jordens høieste Spidser!" Becker, som var omtrent 40 Alen nedenunder mig, fortvivlede, satte sig op mod et udstaaende Klippestykke, og var ikke istand til at klavre længere. Jeg samlede al min Styrke og Foragt for Livet sammen, naaede Gemsejægerens hjælpende Haand, og, som en Gemse fløi jeg de sidste fire steile Alen opad til den øverste Spidse. Min første Følelse var ingen anden, end Fryd over den overstandne Fare, og den yttrede sig i et Triumphraab, som de underliggende Klipper gjentoge — den anden var Tak og Tilbedelse til Himmelens og Jordens Konge; jeg kastede mig paa Knæe og takkede og bad!

Ingen Reisende, saavidt jeg veed, har vovet sig til dette kun af de rasende Gemsejægere besøgte Sted. —

Gotthards Top er meget skarp, og dannet som en Krumsaug; den er ikke bredere, end at man netop kan staae, sidde og gaae derpaa. Mellem de spidse Klippestykker fandt jeg en Mængde nydelige gule og blaae Blomster, der vare mig ubekjendte. Jøv-

rigt er Himmelen det Skjønneste her; men den er ogsaa ubeskrivelig skjøn — Skyernes tryllende Hære drage i tusinde lette, bløde, bølgende Englegrupper ned over de, i uafseelig Frastand bag hinanden dyngede, italienske Alper.

Rundt omkring dette Grund-Bjerg seer man Intet, uden en evig Cirkel-Krands af nogle hundrede besneede Alpetoppe, den deilige, usædvanlig blaae Himmel, og under sig en Samling af evig Snee, sønderknuste Klipper i uhyre Steendynger, og mellem disse ni smaa Søer.

Iblandt Bjergspidserne i Krandsen udmærke sig især Furka, Winterbergspidsen, Marienthal og Hakenberg.

Jeg havde kun lidet Viin tilbage i min Flaske, og fyldte den med Snee, for at stille min Tørst.

Klokken var noget over 2, da vi forlode Gotthards Top, og først Klokken 4¼ naaede vi, ad en betydelig Omvei, til Capuciner-Klosteret, hvor vi nøde et herligt Maaltid. Capucineren, en indfødt Milaneser, behagede mig strax ved sin Venlighed og ædle Anstand. Jeg talte Latin med ham. Han har været her allerede i 23 Aar, og forsikkrede mig, at der i al denne lange Tid ei havde været een eneste Reisende, kun forvovne Gemsejægere, der havde fordristet sig til at bestige Gotthards-Spidsen. Begge Gemsejægerne forsikkrede ogsaa, at vi vare de første Fremmede, der havde vovet sig saa høit op, og at jeg var den Allerførste, der var kommen til det Høieste — De beundrede os ogsaa og havde os meget kjære; og vilde gjerne sat deres eget Liv i Vove, for at redde os i Faren.

Jeg paastod, at alle tidligere Forestillinger om Toppen af St. Gotthard vare falske — maatte være det, fordi man aldrig havde været der. Hverken Coxe, Ramond eller Pfyffer have besøgt dette Sted.

I Maaneskin gik vi nu samme Aften fra Klosteret tilbage til Hospital. Rundt om os var en melancholsk Stilhed; Bjergtind-Skyggerne faldt mørke fra Klipperne, og mellem de sorte Fjeldkløfter flammede Reußen i Maanelyset. Fra Bjergtoppene lød Hyrdernes Sang. Ambrosius sang følgende Tyroler-Vise for mig:

Geh' ich durch Berg und Thal,
Ist mir kein Weg zu schmal,
Geh' ich nur zu meiner Gentle
Alle Wochen dreimal.

Capucineren Lorenzo var alene hjemme; den Anden har været borte, sagde han mig, i to Aar. Ellers ere de altid to sammen her om Vinteren, den ene bestandig, den Yngre kun to Vintre. Deres Levemaade er simpel; men de have dog ypperlig Viin fra lago maggiore. Et romantisk Syn var det at see, om Aftenen i Maaneskin, fra det lille Helgenhaus paa Klippen ned i Hospital, med sin Ruin og sin Kirke — paa de andre Sider den sorte Dal og Stjernernes funklende Glimren ovenover.

Uagtet den uafbrudte, møisomme, tretten Timers Bjergvandring, foregaaende Dag, var jeg dog næste Morgen oppe Klokken 5; og halvtredie Time efter marcherede jeg, med min Overkjole og mine Gotthards-Stene paa Ryggen, i en gyselig Hede, den elendige Vei til Capucinerklosteret i Realp. Denne Vei gaaer langs med den anden Arm af Reußen, som løber fra Furka. Vandet i denne Arm af Floden har en ganske anden Farve end den, man ellers bemærker, og seer næsten lakmusblaalig ud.

I Realp er der, som Capucineren siger, ni Maaneder Vinter, og tre Maaneder Kulde.

Klokken var omtrent tolv, da vi naaede fra dette Sted til Opklavringen af Furka-Bjergene. Det gik gyselig steilt opad; og rædsomme Præcipicer vise sig, hvor man seer ned; men af Blomster findes her en stor Mængde. Efter fire Timers Opklavren vare vi paa Toppen; men, saa herlig ogsaa Udsigten her er, taber den sig dog i Sammenligning med den fra Gotthard, der er langt videre. Een Gletscher og to Bjergsøer viste sig for os — ligefor saae vi Grimsel og Gletschenberg, og bag disse Sidelhornet. Jeg drak Melk i en Hyrdehytte paa Furkas Top, hvor 44 Køer just bleve malkede; og nu stege vi atter ned efter en Times Ophold paa Bjergspidsen.

Rhone-Gletscheren.

I Bjergdalen, ved Foden af Furka-Gletscheren, er det meget prægtigt og behageligt, naar man vender Øiet mod dette Snee-Amphitheater. De øverste Spidser, eller rettere Takker paa et af Furkas Hoveder, rødmede af den nedgaaende Sol; nogle

Straaler naaede de øverste Lag af Iisdyngerne og farvede dem med et violet Skjær, som i de fineste Skatteringer tabte sig i det Hvide og det mellem Sneelagene i Iiskløfterne ubeskrivelig yndige Blaa. Paa venstre Haand stod den øde, nøgne, sortegraae Gletscher-Stock (et af Furkas Hoveder); paa høire det med Blomster og Ellebuske beklædte Bjerg; under os, eller tæt ved vore Fødder, den med Lynets Hurtighed forbiraslende Rhone, der kommer frem under Gletschernes Hvælvinger.

Jeg fik et Begreb om den Fart, hvormed Rhonestrømmen flyder her, ved at kaste et Stykke Træ i den paa et Sted, hvor den løber ganske parallel med en lille Søes Overflade, altsaa horizontal. Naar man personificerer slige Gjenstande (og det kan jeg næsten aldrig bare mig for) opstaae mange interessante Ideer derved. Det forekom mig, som om Rhone her skyndte sig saameget, for snart at kunne bringe Liv og Lyst og Frugtbarhed til mildere Egne, da den her Intet kunde udrette formedelst den evige Iis, den forgjeves havde stræbt at underminere. En mere komisk, barok Forestilling var den, at den løb saa stærkt, for at holde Varmen vedlige under den strenge Kulde.

Ved Enden af denne ovale Bjergdal, som man er stolpet ned i paa en Vei, der krydser over lutter Præcipicer for Enden af Iis-Amphitheateret, kommer man til en Dynge Steenbrokker, der ere nedfaldne af de to, Dalen lukkende Fjelde, og synes aldeles at hindre al Udgang deraf, selv for Rhonen, som risler ned imellem dem. Ved at gaae ind mellem disse Klippestykker — hvis usædvanlige Størrelse, græsselige Uformer og truende Nedhængen under mørke, styrtefærdige Fjeldhvælvinger ikke kunde andet, end indjage den meest Behjertede Gysen — kommer man til en Træbro, der er løseligen henkastet over den nedbrusende Rhone. Efterat have nedkravlet i 6 Timer, kan man ikke forestille sig andet, end at man her er ved Enden af sin Kravlen; men — aldrig har jeg studset mere over nogen Ting! — her begynder den egentlige Nedkravlen først.

Becker og jeg maatte opholde os noget her, for at bie paa Moltke, der var stegen af Hesten, og gik temmelig sagte, langt bagefter. Bonifacius skjændte, fordi vi havde opholdt os saalænge; men det var ikke min Skyld, thi jeg havde altid været foran og skyndet paa de Andre. Solen var gaaet ned, Natten nærmede sig; vi havde endnu 3 Timers Vei tilbage, og,

efter vor Førers Forsikkring, den værste i hele Schweitz. Vi saae intet Andet for os, end en uafseelig, dyb Afgrund med en mørk, uberegnelig høi, lodret-steil Klippemuur paa venstre Side, og en skree, uhyre Dynge af sønderslagne Klipper, gjennembrusede af nedstyrtende Vandfald; og Tordenen fra Dybet forkyndte os den nu usynlige Rhone paa Bunden af Afgrunden.

Ober-Gestlen.

Efter den meest udmattende, farligste, rædsomste Vandring i mit Livs Labyrinth, befinder jeg mig her, vederqvæget, udhviilt, og med til nyt Arbeide fornyede Kræfter, i denne deilige Morgenstund.

Klokken 7 i Aftes begyndte den skrækkelige Vandring fra Furka-Gletscheren herned. Til vor Lykke, ligesom og til vor Fornøielse, havde vi Maaneskin; jeg troer og, at vi ellers nu havde ligget ihjelfrosne mellem denne græsselige Afgrunds sammenstyrtede Brokker.

Man kan ingen Forestilling gjøre sig om saadan en Vei, eller rettere saadan en Uvei. Selv den, der har passeret Djævelsbroen og den hele Strækning fra Altorf til Toppen af Gotthard, kan ikke gjøre sig mindste Idee om dens Farlighed og Besværlighed — og den, som virkelig er kommen denne Vei over Furka, kjender dog kun tiende Delen af dens Rædsler, hvis han ikke, som vi, har vandret den om Natten.

Stien, der ved hvert femte Skridt forsvinder, og paa en Distance af tre fire Steenkast ofte er reent borte, da de Tid efter anden nedstyrtende Fjeldbrokker tildeels bedække, tildeels knuse den, løber zik-zak i spidse Vinkler ned ad den uformeligste Klippe, man kan tænke sig — gjennemskaaren af fnysende, ofte næsten lodret nedstyrtende Fjeldbække. Ved hvert tiende Skridt svimler man paa Kanten af Afgrunden, i hvis dybe Nat Rhonen nedhvirvler sine Vandflammer med ufattelig Rasen. Lyden af denne uhyre Cataract, som forstærkes af ti til tolv andre fra de mod Himlen optaarnede Fjeldmure og gjentages af Echo i alle Kløfterne, forvolder i denne Helved-Afgrund en Dundren og Bragen, som om tusinde Tordener sammenbuldrede. Rhinfaldet ved Lauffen gjør ikke Tiendedelen af den Larm, som Rhonen her. Undertiden er

man paa de skree Klippestykker under den, undertiden tæt ved den, undertiden høit over den. Jo dybere man kommer ned, jo dybere bliver den uafseelige Afgrund, indtil Kanten af en overhængende Granskov synes at ende den. Men her bliver det, om muligt, endnu værre. Store, glatte Fjeldstykker ligge skree henslængte over Præcipicerne. Herover maa man gaae — om Natten; selv i Maaneskin er dette temmelig farligt; thi sætter man en Fod feil, kommer man for stærkt i Fart, glider man den mindste Smule, saa ligger man der, nedstyrtet et Hundrede Favne dybt i Rhonens fraadende Svælg.

To kunne ikke gaae ved Siden af hinanden paa disse smalle, knortede, afhængende Granitstykker — jeg gik i Almindelighed foran, og søgte Veien selv. Jeg gik bestandig i Formodning om, at sætte Livet til ved næste Skridt (det er umuligt ikke at have denne Formodning); men Tanken derom blev mig mindre ubehagelig ved den Bi-Tanke, at jeg dog var den første — og at jeg derved kunde redde de Andre, som naturligviis vilde tage sig dobbelt i Agt, naar jeg nedstyrtede. Overalt — jeg havde aldeles ingen Frygt for mig selv — jeg troede mig uendelig forsigtigere og beqvemmere end selv Gemsejægerne — og bad hvert Dieblik den gode Bonifacius tage sig i Agt. Hvor der er overordentlig Fare, er Døden mig Intet. Det vilde græmme mig at drukne i en lille Indsø; men ikke saa i det oprørte Ocean — det vilde græmme mig at styrte ned fra tredie Etage af et Huus; men ikke saa fra Toppen af Gotthard, eller Furka — det skrækker mig at tænke mig dræbt af en nedfaldende Tagsteen; men ikke saa af en nedstyrtende Klippe; jeg er derfor virkelig dristigst, hvor Faren er gyseligst; ikke hvor den er nærmest eller vissest, men hvor den er rædsomst. Kort: tifold, tusindfold Død vinker mig, naar simpel Død jager mig tilbage.

Moltke med sin Hest og sin Ledsager var altid bagefter. Hvert Dieblik formodede jeg deres Nedstyrten; thi naar jeg saae op til dem, og kunde see dem ved Hjælp af Maaneskinnet, syntes de at svingle perpendiculair over mit Hoved — jeg holdt mig bestandig beredt til at undvige dem, naar de styrtede. Becker var næst bag mig, og Bonifacius. Det Underfuldeste, det Ubegribeligste var Hestens Gang mellem disse spidse Steenbrokker. Moltke steg endelig af og gik med; og nu maatte man lade Hesten sørge for sig selv — det Eneste, man gjorde, var hist og

her at holde den i Rumpen. Det blev mørkere og mørkere; thi Maaneskinnet oplyste ikke saa meget Veien, hvis man ellers kan kalde den Vei, vi lagde tilbage, saa, som de Rædsler, der omgave os. Da vi kom mod den tilsyneladende Udgang af Afgrunden, saae vi rundt om os, i gyselige Grupper, fra den høit overhængende Skov nedstyrtede Gran-Cadavrer, der laae vildt henslængte mellem Steenbrokkerne. Midt i alle disse Gyseligheder beundrede jeg, med tusindfold Digterkraft i den begeistrede Sjæl, Maanens ubeskrivelig veemodig stille, romantisk høitidelige Frempippen og Blik mellem de paa Klippetinden sortnende Gran-Toppe! Sandserne svævede paa Kanten af Afgrunden mellem den og den dybt under flammende Rhone, de to eneste lyse Objecter; og sandseligere kan Sjælen ikke svingle mellem Himmerig og Helvede, end paa dette rædsomme Sted*).

Vore Ledsagere vare ikke uden Frygt — de ere Gemsejægere, og altsaa fortrolige med Skræk og Fare i høieste Grad; men de talte kun „um's Leben kommen,“ og bade os fordoble vore Skridt. Jeg sagde dem, at Gud bevarte os, hvis han vilde — og vilde han ikke, burde vi heller ikke ville. Man skal døe engang — og, det er min Lividee: heller døe i fuld Begeistring, der forkorter og forskjønner Veien til Orion, end i døsig Mathed.

Efter næsten ligesaa mange Livsfarer som Skridt, kom vi endelig ned i en Hule, mellem melancholske Graner, gjennem hvis Aabning vi saae en smilende, af Maanens blide Skimmer forsølvet Dal lige for os. Den var imidlertid dybt under vore Fødder. En lang opstigende Muur af overmaade høie Træer — Rhonens venlige Gang, der nu susede i qvægende Hvile, bestraalet af Luna — nedrislende Vandfald — den af venlige Stjerner tindrende Himmel — yndige Enge, og selv Kornmarker paa Afhanget af de blødt henbølgende Høie, hvis Rug vi betraadte hen til de stille Hytter, der udgjøre Landsbyen Oberwald — Alt dette, med alt det Venlige, Milde, Qvægende, Blide, Høitidelige, Stille, Melancholske, det indbefattede, gjorde den meest sjælesmeltende Contrast med de forrige overstandne Farer og Rædsler —

*) Coxe har beskrevet det temmelig ayseligt; men han skulde have seet det om Natten. Rædsler af dette Slags blive upaatvivlelig tusindfold rædsommere, naar den Alting formildende Dag er borte. Jeg takker Gud brændende, forbi jeg har været saa heldig, at see Djævledalen ved Djævlebroen — og dette endnu gysligere Sted om Natten; thi sikkerlig har Jordkloden ikke rædselfuldere Steder end disse Kløfter.

Henseende taget samme Gang her, som i Homers Egne. Var jeg Schweitzer, jeg skulde ikke længe søge om Stof til et Heltedigt.

Her, ved Steg, ere vi da altsaa virkelig ved

Foden af St. Gotthard;

thi herfra til denne Kjærnealpe gaaer det nu bestandig opad.

Min Ledsager er dog virkelig en Helgen, og ingen Synder, som jeg mærker. Han er lidt til Aars, men overmaade stærk, munter og spøgefuld. Han tager mig bestandig om Livet og klapper mig saa godtroende, naar han taler til mig — kort sagt, han omgaaes med mig, hvad Væsenet angaaer, ligesom min Fader i de sidste Aar. Han vifter Fluerne fra mig, medens jeg skriver, med en stor Fluekost. Becker og jeg give ham en „stor Daler" om Dagen; og ved Enden af vor Reise faaer han Drikkepenge, hvis vi fremdeles finde os fornøiede med ham.

Adams, som rider, har en Karl for sig, der gaaer med Hesten. Det er et ungt Menneske af ubeskrivelig godlidende Fyrighed og Lystighed. Han har noget meget Ædelt, Blidt i sit Ansigt, forstaaer Fransk, og har overalt et temmelig fiint Væsen. Beckers og min Fører har noget mere strengt Republikansk i sit Physiognomie. Han er Selveier, og har viist os mellem Dörfli og her sit lille Territorium. Han hedder Bonifacius; og svarer altsaa ogsaa deri til min Formodning, at han er en Helgen.

Man lægger her i Schweitz sine Pakker og Sager ubekymret fra sig paa et Gjerde, i en Mark, og gaaer sin Vei et godt Stykke fra det — Overalt sporer man her Ærlighed, Selvfølelse, Arbeidsomhed, og, som en Følge deraf, Lykke og Fred.

Byen Steg (am Steg) er siden Aaret 1742 opbygget tre Gange af ny. To Gange er den reent bortskyllet af den vilde Kestenenstrøm, der styrter sig ned fra Bjergene i Graubünden gjennem Kesterdalen.

Saasnart man kommer udenfor Landsbyen, hvor den uhyre Mængde runde Stene, der bestrøe en Deel af den Smule Dal, der er, vidner om Oversvømmelserne, ligesom udenfor Altor — forkynder Hjertet af Alperne sig ved allerede stærke Slag. Den raslende Susen af Kestenen, som her med Ødelæggelsens Fart styrter ned i den nedenunder vildt fnysende Reuß — en anden,

smal, men næsten perpendiculair Fjeldstrøm, som falder tæt derved ogsaa ned i Reuß fra Toppen af Priesterstocken — de foran, ovenpaa hverandre dyngede Bjergklumper, der indslutte en tilsynekadende Hule, i hvis Nat Solen aldrig trænger ind — Alt vidner for Vandreren om, at den vældige Fjeldnatur er ham nær i al dens Rædsel og Majestæt.

Wasen.

Aften Kl. 10.

Nei! jeg kan ikke skrive længer! Jeg maa næsten lee mig ihjel over det dumme Indfald, at ville beskrive en Reise mellem Alperne; men da jeg tænkte denne Idee, havde jeg ingen Idee om Alperne. Og saa skal det hedde, man overdriver —! overdriver, naar man veed, at den meest sværmende Digterphantasie ikke er istand til at naae det første Trappetrin af dette Naturens Under-Tempel! Nei! den, som kan beskrive Alperne, han kan ogsaa flytte dem — det ene er ligesaa umuligt som det andet! Ja — som Meiners, som Hirschfeld!! Selv Coxe, skjøndt den heldigste blandt Beskriverne, synes at have fløiet over dem og beskrevet dem i Flugten. — Men Pfyffers Værk da? — Den, der har seet en Draabe Vand, har derved netop samme tydelige Begreb om Oceanet, som den har om Alperne, der kjender dem af Pfyffers Arbeide! —

Miraklerne vore! Reußes uophørlige Cataracter mellem spaltede Klipper over nedstyrtende Fjeldstykker! Femten næsten perpendiculaire Vandfald fra Fjeldmurene! Den flygtende, fægtende Armee af Graner og Fyrrer paa Bjergenes Ruiner! Den ene Dybde svinglere end den anden at nedstige i! Veien ud over den styrtefærdige Klippehvælving! Den evige Susen, Raslen, Skummen, Brusen af den kogende Reuß! — — Naturens Ruiners Chaos!!! — Ter sunt conati imponere Pelio Ossam!!!! — — De nedstyrtede, revnede, gjennembrudte, spaltede, knuste Granitfjelde! Broen over Dybden Pfaffensprüng! Indsigten derfra ind i den fuldkomne Nat i Kløften! Lysene i de mørke Granskove paa begge Sider af Fjeldene — — Helvede med Cocyt og Acheron!! — Anderledes lader dette sig ikke beskrive!

Fra Wasen droge vi den følgende Morgen meget tidlig til Rohrbach, som styrter ned fra Geisberg. Her holdt jeg under Vandfaldet min Morgenandagt — Hellig! hellig! hellig!

Derfra gik jeg til Wattigerbroen, hvorover jeg spadserede paa det smalle Steen-Rækværk, for at vænne mig mere til Balancen over svingle Dybder. Det var saa koldt, at jeg maatte manøverere med en Kampesteen, med Stokken i Munden, for at holde Varmen.

Saaledes kom jeg over et Par andre Broer, forbi Teufelstein, paa høire Haand. Denne „Djævelsteen“ havde Fanden forgjeves prøvet paa at tage op, for dermed at knuse Djævelsbroen, som han selv havde bygget paa de Vilkaar, at han skulde have den, som først gik over den. Men Fanden blev taget ved Næsen; thi en Haandværkssvend, som vilde gaae herfra til Italien, havde den Klygt, at lade sin Hund løbe først over efter et Stykke Brød, han kastede foran.

Her ophører Vegetationen. Kun nogle enkelte vantrevne Graner og Fyrrer vise sig hist og her mellem de halvt kuuste, nøgne Klipper, som nu faae en anden, vildere Structur. Vandfaldene blive flere og flere — Himmelen bliver mørkere — ingen Sky sees mere — Alt vidner om den store Høide, paa hvilken vi befinde os. Sneen ligger over, ved Siden af, og nedenunder os.

Langs med Teufelsthal stiger man opad paa Skrænten af det bratnedstyrtende Fjeld, til Djævelsbroen. Her styrter Reuß sig ned under denne med et Fald, der er tre Gange saa høit som Rhinfaldet. Intet Træ, ingen Busk, intet Straa opdager Øiet; her er kun Nat og Død; og det er, som om man nedsteg til Helvede selv, naar man umiddelbart fra Broen træder ind i det saakaldte Urfern-Loch. Denne gjennem Klipperne sprængte Hule, som er 300 Fod lang, men kun 13 Fod bred og høi, omhyller i Førstningen Vandreren med den dybeste Nat; men pludselig aabner sig dens Slangegang, og man kommer fra det tykke Mørke ud i den daglyse Dal ved Andermatt. Overraskelsen er ubeskrivelig af den huldtsmilende Natur, der straaler paa eengang Vandringsmanden imøde — saaledes skal vi opvaagne af Dødsslummeren til en bedre Verdens Klarhed!

Tre Gange gik jeg over Djævelsbroen, tre Gange tilbage igjen, og atter ind i Hulen. Min gysende Lyksalighed udstrømmede over mine Læber i Bøn!

St. Gotthard.

Næste Morgen steg jeg opad i to samfulde Timer, næsten uden at hvile, indtil jeg naaede Regunt. Den gjennemtrængende Kulde, som blev endnu mere bidende ved Vinden, der blæste os lige i Ansigtet, tvang mig til at løbe mere, end gaae. Veien til det øverste Gotthard snoer sig igjennem fem frygtelige Dale, eller rettere: uhyre Kløfter, der skilles fra hverandre ved ligesaa mange Reuß-Fald. De blive gyseligere og gyseligere, jo længere man kommer op. Klokken var 9½, da jeg naaede Capuciner-Klosteret; og efter en halv Times Hvile begyndte jeg at klattre opad til Spidsen af St. Gotthard — og, Triumph! efter halvtredie Times Forløb og lykkelig overstaaet Livsfare, stod jeg paa Toppen, høit over den øvrige beboede Jord!

Henimod 30 Fod fra den øverste Spidse overgav jeg mig i Herrens Haand — min eneste jordiske Tanke var Seline! Men kun 30 Fod tilbage, efterat have overvundet 3000 Fods Besværligheder — det var umuligt! jeg maatte op! Jeg zittrede convulsivisk, (thi den yderlige Mathed ytrer sig ved saadan Leilighed kun i Skjælven) — men at blive tilbage, formaaede jeg ikke. Gemsejægeren oppe paa Toppen raabte til mig: for Himlens Skyld ikke at komme op; og føiede til: at jeg ikke kunde komme ned igjen — „ligemeget! saa vil jeg hvile mig og døe deroppe, paa en af Jordens høieste Spidser!" Becker, som var omtrent 40 Alen nedenunder mig, fortvivlede, satte sig op mod et udstaaende Klippestykke, og var ikke istand til at klavre længere. Jeg samlede al min Styrke og Foragt for Livet sammen, naaede Gemsejægerens hjælpende Haand, og, som en Gemse fløi jeg de sidste fire steile Alen opad til den øverste Spidse. Min første Følelse var ingen anden, end Fryd over den overstandne Fare, og den yttrede sig i et Triumphraab, som de underliggende Klipper gjentoge — den anden var Tak og Tilbedelse til Himmelens og Jordens Konge; jeg kastede mig paa Knæe og takkede og bad!

Ingen Reisende, saavidt jeg veed, har vovet sig til dette kun af de rasende Gemsejægere besøgte Sted. —

Gotthards Top er meget skarp, og dannet som en Krumsaug; den er ikke bredere, end at man netop kan staae, sidde og gaae derpaa. Mellem de spidse Klippestykker fandt jeg en Mængde nydelige gule og blaae Blomster, der vare mig ubekjendte. Jøv-

rigt er Himmelen det Skjønneste her; men den er ogsaa ubeskrivelig skjøn — Skyernes tryllende Hære drage i tusinde lette, bløde, bølgende Englegrupper ned over de, i uafseelig Frastand bag hinanden dyngede, italienske Alper.

Rundt omkring dette Grund-Bjerg seer man Intet, uden en evig Cirkel-Krands af nogle hundrede besneede Alpetoppe, den deilige, usædvanlig blaae Himmel, og under sig en Samling af evig Snee, sønderknuste Klipper i uhyre Steendynger, og mellem disse ni smaa Søer.

Iblandt Bjergspidserne i Krandsen udmærke sig især Furka, Winterbergspidsen, Marienthal og Hakenberg.

Jeg havde kun lidet Viin tilbage i min Flaske, og fyldte den med Snee, for at stille min Tørst.

Klokken var noget over 2, da vi forlode Gotthards Top, og først Klokken 4¼ naaede vi, ad en betydelig Omvei, til Capuciner-Klosteret, hvor vi nøde et herligt Maaltid. Capucineren, en indfødt Milaneser, behagede mig strax ved sin Venlighed og ædle Anstand. Jeg talte Latin med ham. Han har været her allerede i 23 Aar, og forsikkrede mig, at der i al denne lange Tid ei havde været een eneste Reisende, kun forvovne Gemsejægere, der havde fordristet sig til at bestige Gotthards-Spidsen. Begge Gemsejægerne forsikkrede ogsaa, at vi vare de første Fremmede, der havde vovet sig saa høit op, og at jeg var den Allerførste, der var kommen til det Høieste — De beundrede os ogsaa og havde os meget kjære; og vilde gjerne sat deres eget Liv i Vove, for at redde os i Faren.

Jeg paastod, at alle tidligere Forestillinger om Toppen af St. Gotthard vare falske — maatte være det, fordi man aldrig havde været der. Hverken Coxe, Ramond eller Pfyffer have besøgt dette Sted.

I Maaneskin gik vi nu samme Aften fra Klosteret tilbage til Hospital. Rundt om os var en melancholsk Stilhed; Bjergtind-Skyggerne faldt mørke fra Klipperne, og mellem de sorte Fjeldkløfter flammede Reußen i Maanelyset. Fra Bjergtoppene lød Hyrdernes Sang. Ambrosius sang følgende Tyroler-Vise for mig:

Geh' ich durch Berg und Thal,
Ist mir kein Weg zu schmal,
Geh' ich nur zu meiner Gentle
Alle Wochen dreimal.

Capucineren Lorenzo var alene hjemme; den Anden har været borte, sagde han mig, i to Aar. Ellers ere de altid to sammen her om Vinteren, den ene bestandig, den Yngre kun to Vintre. Deres Levemaade er simpel; men de have dog ypperlig Viin fra lago maggiore. Et romantisk Syn var det at see, om Aftenen i Maaneskin, fra det lille Helgenhaus paa Klippen ned i Hospital, med sin Ruin og sin Kirke — paa de andre Sider den sorte Dal og Stjernernes funklende Glimren ovenover.

Uagtet den uafbrudte, møisomme, tretten Timers Bjergvandring, foregaaende Dag, var jeg dog næste Morgen oppe Klokken 5; og halvtredie Time efter marcherede jeg, med min Overkjole og mine Gotthards-Stene paa Ryggen, i en gyselig Hede, den elendige Vei til Capucinerklosteret i Realp. Denne Vei gaaer langs med den anden Arm af Reußen, som løber fra Furka. Vandet i denne Arm af Floden har en ganske anden Farve end den, man ellers bemærker, og seer næsten lakmusblaalig ud.

I Realp er der, som Capucineren siger, ni Maaneder Vinter, og tre Maaneder Kulde.

Klokken var omtrent tolv, da vi naaede fra dette Sted til Opklavringen af Furka-Bjergene. Det gik gyselig steilt opad; og rædsomme Præcipicer vise sig, hvor man seer ned; men af Blomster findes her en stor Mængde. Efter fire Timers Opklavren vare vi paa Toppen; men, saa herlig ogsaa Udsigten her er, taber den sig dog i Sammenligning med den fra Gotthard, der er langt videre. Een Gletscher og to Bjergsøer viste sig for os — ligefor saae vi Grimsel og Gletschenberg, og bag disse Sidelhornet. Jeg drak Melk i en Hyrdehytte paa Furkas Top, hvor 44 Køer just bleve malkede; og nu stege vi atter ned efter en Times Ophold paa Bjergspidsen.

Rhone-Gletscheren.

I Bjergdalen, ved Foden af Furka-Gletscheren, er det meget prægtigt og behageligt, naar man vender Øiet mod dette Snee-Amphitheater. De øverste Spidser, eller rettere Takker paa et af Furkas Hoveder, rødmede af den nedgaaende Sol; nogle

Straaler naaede de øverste Lag af Jisdyngerne og farvede dem med et violet Skjær, som i de fineste Skatteringer tabte sig i det Hvide og det mellem Sneelagene i Jiskløfterne ubeskrivelig yndige Blaa. Paa venstre Haand stod den øde, nøgne, sortegraae Gletscher-Stock (et af Furkas Hoveder); paa høire det med Blomster og Ellebuske beklædte Bjerg; under os, eller tæt ved vore Fødder, den med Lynets Hurtighed forbirasslende Rhone, der kommer frem under Gletschernes Hvælvinger.

Jeg fik et Begreb om den Fart, hvormed Rhonestrømmen flyder her, ved at kaste et Stykke Træ i den paa et Sted, hvor den løber ganske parallel med en lille Søes Overflade, altsaa horizontal. Naar man personificerer slige Gjenstande (og det kan jeg næsten aldrig bare mig for) opstaae mange interessante Ideer derved. Det forekom mig, som om Rhone her skyndte sig saameget, for snart at kunne bringe Liv og Lyst og Frugtbarhed til mildere Egne, da den her Intet kunde udrette formedelst den evige Jis, den forgjeves havde stræbt at underminere. En mere komisk, barok Forestilling var den, at den løb saa stærkt, for at holde Varmen vedlige under den strenge Kulde.

Ved Enden af denne ovale Bjergdal, som man er stolpet ned i paa en Vei, der krydser over lutter Præcipicer for Enden af Jis-Amphitheateret, kommer man til en Dynge Steenbrokker, der ere nedfaldne af de to, Dalen lukkende Fjelde, og synes aldeles at hindre al Udgang deraf, selv for Rhonen, som risler ned imellem dem. Ved at gaae ind mellem disse Klippestykker — hvis usædvanlige Størrelse, græsselige Uformer og truende Nedhængen under mørke, styrtefærdige Fjeldhvælvinger ikke kunde andet, end indjage den meest Behjertede Gysen — kommer man til en Træbro, der er løseligen henkastet over den nedbrusende Rhone. Efterat have nedkravlet i 6 Timer, kan man ikke forestille sig andet, end at man her er ved Enden af sin Kravlen; men — aldrig har jeg studset mere over nogen Ting! — her begynder den egentlige Nedkravlen først.

Becker og jeg maatte opholde os noget her, for at bie paa Moltke, der var stegen af Hesten, og gik temmelig sagte, langt bagefter. Bonifacius skjændte, fordi vi havde opholdt os saalænge; men det var ikke min Skyld, thi jeg havde altid været foran og skyndet paa de Andre. Solen var gaaet ned, Natten nærmede sig; vi havde endnu 3 Timers Vei tilbage, og,

efter vor Førers Forsikkring, den værste i hele Schweitz. Vi saae intet Andet for os, end en uafseelig, dyb Afgrund med en mørk, uberegnelig høi, lodret-steil Klippemuur paa venstre Side, og en skree, uhyre Dynge af sønderslagne Klipper, gjennembrusede af nedstyrtende Vandfald; og Tordenen fra Dybet forkyndte os den nu usynlige Rhone paa Bunden af Afgrunden.

Ober-Gestlen.

Efter den meest udmattende, farligste, rædsomste Vandring i mit Livs Labyrinth, befinder jeg mig her, vederqvæget, udhvilt, og med til nyt Arbeide fornyede Kræfter, i denne deilige Morgenstund.

Klokken 7 i Aftes begyndte den skrækkelige Vandring fra Furka-Gletscheren herned. Til vor Lykke, ligesom og til vor Fornøielse, havde vi Maaneskin; jeg troer og, at vi ellers nu havde ligget ihjelfrosne mellem denne græsselige Afgrunds sammenstyrtede Brokker.

Man kan ingen Forestilling gjøre sig om saadan en Vei, eller rettere saadan en Uvei. Selv den, der har passeret Djævelsbroen og den hele Strækning fra Altorf til Toppen af Gotthard, kan ikke gjøre sig mindste Idee om dens Farlighed og Besværlighed — og den, som virkelig er kommen denne Vei over Furka, kjender dog kun tiende Delen af dens Rædsler, hvis han ikke, som vi, har vandret den om Natten.

Stien, der ved hvert femte Skridt forsvinder, og paa en Distance af tre fire Steenkast ofte er reent borte, da de Tid efter anden nedstyrtende Fjeldbrokker tildeels bedække, tildeels knuse den, løber zik-zak i spidse Vinkler ned ad den uformeligste Klippe, man kan tænke sig — gjennemskaaren af fnysende, ofte næsten lodret nedstyrtende Fjeldbække. Ved hvert tiende Skridt svimler man paa Kanten af Afgrunden, i hvis dybe Nat Rhonen nedhvirvler sine Vandflammer med ufattelig Rasen. Lyden af denne uhyre Cataract, som forstærkes af ti til tolv andre fra de mod Himlen optaarnede Fjeldmure og gjentages af Echo i alle Kløfterne, forvolder i denne Helved-Afgrund en Dundren og Bragen, som om tusinde Tordener sammenbuldrede. Rhinfaldet ved Lauffen gjør ikke Tiendedelen af den Larm, som Rhonen her. Undertiden er

man paa de skree Klippestykker under den, undertiden tæt ved den, undertiden høit over den. Jo dybere man kommer ned, jo dybere bliver den uafseelige Afgrund, indtil Kanten af en overhængende Granskov synes at ende den. Men her bliver det, om muligt, endnu værre. Store, glatte Fjeldstykker ligge skree henslængte over Præcipicerne. Herover maa man gaae — om Natten; selv i Maaneskin er dette temmelig farligt; thi sætter man en Fod feil, kommer man for stærkt i Fart, glider man den mindste Smule, saa ligger man der, nedstyrtet et Hundrede Favne dybt i Rhonens fraadende Svælg.

To kunne ikke gaae ved Siden af hinanden paa disse smalle, knortede, afhængende Granitstykker — jeg gik i Almindelighed foran, og søgte Veien selv. Jeg gik bestandig i Formodning om, at sætte Livet til ved næste Skridt (det er umuligt ikke at have denne Formodning); men Tanken derom blev mig mindre ubehagelig ved den Bi-Tanke, at jeg dog var den første — og at jeg derved kunde redde de Andre, som naturligviis vilde tage sig dobbelt i Agt, naar jeg nedstyrtede. Overalt — jeg havde aldeles ingen Frygt for mig selv — jeg troede mig uendelig forsigtigere og beqvemmere end selv Gemsejægerne — og bad hvert Øieblik den gode Bonifacius tage sig i Agt. Hvor der er overordentlig Fare, er Døden mig Intet. Det vilde græmme mig at drukne i en lille Indsø; men ikke saa i det oprørte Ocean — det vilde græmme mig at styrte ned fra tredie Etage af et Huus; men ikke saa fra Toppen af Gotthard, eller Furka — det skrækker mig at tænke mig dræbt af en nedfaldende Tagsteen; men ikke saa af en nedstyrtende Klippe; jeg er derfor virkelig dristigst, hvor Faren er gyseligst; ikke hvor den er nærmest eller visseft, men hvor den er rædsomst. Kort: tifold, tusindfold Død vinker mig, naar simpel Død jager mig tilbage.

Moltke med sin Hest og sin Ledfager var altid bagefter. Hvert Øieblik formodede jeg deres Nedstyrten; thi naar jeg saae op til dem, og kunde see dem ved Hjælp af Maaneskinnet, syntes de at svingle perpendiculair over mit Hoved — jeg holdt mig bestandig beredt til at undvige dem, naar de styrtede. Becker var næst bag mig, og Bonifacius. Det Underfuldeste, det Ubegribeligste var Hestens Gang mellem disse spidse Steenbrokker. Moltke steg endelig af og gik med; og nu maatte man lade Hesten sørge for sig selv — det Eneste, man gjorde, var hist og

her at holde den i Rumpen. Det blev mørkere og mørkere; thi Maaneskinnet oplyste ikke saa meget Veien, hvis man ellers kan kalde den Vei, vi lagde tilbage, saa, som de Rædsler, der omgave os. Da vi kom mod den tilsyneladende Udgang af Afgrunden, saae vi rundt om os, i gyselige Grupper, fra den høit overhængende Skov nedstyrtede Gran-Cadavrer, der laae vildt henslængte mellem Steenbrokkerne. Midt i alle disse Gyseligheder beundrede jeg, med tusindfold Digterkraft i den begeistrede Sjæl, Maanens ubeskrivelig veemodig stille, romantisk høitidelige Frempippen og Blik mellem de paa Klippetinden sortnende Gran-Toppe! Sandserne svævede paa Kanten af Afgrunden mellem den og den dybt under flammende Rhone, de to eneste lyse Objecter; og sandseligere kan Sjælen ikke svingle mellem Himmerig og Helvede, end paa dette rædsomme Sted*).

Vore Ledsagere vare ikke uden Frygt — de ere Gemsejægere, og altsaa fortrolige med Skræk og Fare i høieste Grad; men de talte kun „um's Leben kommen," og bade os fordoble vore Skridt. Jeg sagde dem, at Gud bevarte os, hvis han vilde — og vilde han ikke, burde vi heller ikke ville. Man skal døe engang — og, det er min Lividee: heller døe i fuld Begeistring, der forkorter og forskjønner Veien til Orion, end i døsig Mathed.

Efter næsten ligesaa mange Livsfarer som Skridt, kom vi endelig ned i en Hule, mellem melancholske Graner, gjennem hvis Aabning vi saae en smilende, af Maanens blide Skimmer forsølvet Dal lige for os. Den var imidlertid dybt under vore Fødder. En lang opstigende Muur af overmaade høie Træer — Rhonens venlige Gang, der nu susede i qvægende Hvile, bestraalet af Luna — nedrislende Vandfald — den af venlige Stjerner tindrende Himmel — yndige Enge, og selv Kornmarker paa Afhanget af de blødt henbølgende Høie, hvis Rug vi betraadte hen til de stille Hytter, der udgjøre Landsbyen Oberwald — Alt dette, med alt det Venlige, Milde, Qvægende, Blide, Høitidelige, Stille, Melancholske, det indbefattede, gjorde den meest sjælesmeltende Contrast med de forrige overstandne Farer og Rædsler —

*) Coxe har beskrevet det temmelig gyseligt; men han skulde have seet det om Natten. Rædsler af dette Slags blive upaatvivlelig tusindfold rædsommere, naar den Alting formildende Dag er borte. Jeg takker Gud brændende, fordi jeg har været saa heldig, at see Djævledalen ved Djævlebroen — og dette endnu gyseligere Sted om Natten; thi sikkerlig har Jordkloden ikke rædselfuldere Steder end disse Kløfter.

og sandseligere kan man ikke flyttes med sit Støv fra Helvede til Himmerig.

Men jeg var dødmat og styrtede udenfor Oberwald. Vedergvæget af en Drik Vand, jeg indslurkede af en forbirindende Bæk, vandt jeg endelig hen til Ober-Gestlen, hvor jeg, efter et lille Maaltid Melk, gik i Seng, efter at have gaaet paa min Fod Bjerg op, Bjerg ned, paa disse uveisomme Brokker, i eet fort i ti Timer, og i Forveien samme Dag fra Hospital til Realp i to Timer.

Intet af alle andægtige Billeder og Kobbere er værre end de spanske. Jeg har fundet tre her i Ober-Gestlen — det ene forestillede Treenigheden, hvor Gud-Fader er klædt som en Pave, og holder med begge Hænder Korset, som Sønnen hænger paa, medens den Helligaand, som en Due, springer ud af hans Navle. Det andet forestiller Ignatius Loyola, der med en Kjep jager Satan fra sig. Det tredie er Maria, med det lille Barn Jesus, der tæller paa Rosenkrandsen over de bedende Skærsildsborgere.

Grimsel-Spital.

Vi forlode Ober-Gestlen først Klokken 11, da Religionen her forbød os at reise under Prædiken.

Ober-Gestlen ligger i en yndig Dal, omtrent i Midten, efter Længden. Paa begge Sider er der høie Bjerge, bedækkede med Granskove; og ved begge Ender himmelhøie Sneebjerge. Jeg gjorde strax udenfor Ober-Gestlen den Bemærkning, at Rhonen, ved at komme frem i denne Dal, løber opad.

Heden var ubeskrivelig; og det gik strax opad Foden af Grimsel; jeg maatte atter bære min Overkjole paa Ryggen; og vi alle vædede Veien med vor Sved.

Paa den steile Zikzak-Vei opad Grimsel kom en smuk, ung Karl til os, med et nydeligt Barn i en Pose paa Ryggen. Han saae forresten ud som Elendigheden selv. Jeg gav ham de Smaapenge, jeg havde, og overtalte de Andre til ogsaa at give ham Noget. Hans Kone eller Kjæreste var med det andet Barn i

Forveien. Hun saae endnu ynkeligere ud, endskjøndt man i hendes Ansigt dog saae Ruiner af fordums Skjønhed. De vare to ulykkelige Elskende fra Tydskland.

Vi vare paa Toppen af Grimsel Kl. 3; og holdt nu et lidet Maaltid ved en lille Bjergstrøm mellem Sneen, ligefor Furka.

Vi spadseerte igjennem en heel Deel Sneedynger. Det er yderst besynderligt, saaledes af den stærkeste Hede at komme pludselig i den stærkeste Kulde — i mindre Tid end en Time, at flyttes fra Zona torrida til Zona frigida! Man skulde troe, at denne gyselige Afvexlen af Hede og Kulde maatte, især for svage Constitutioner, være dræbende, saameget mere, da de, der boe i de tempereerte Jordstrøg udenfor Schweitz, ingen Idee have derom; men det er ikke mindre end usundt, naar man tager sig i Agt, ved at klæde sig ordentligt, ikke drikke det iiskolde Vand for pludseligt, og ikke staae pludselig stille, hvor Skygge, en kjølig Vind, en rislende Bæk, eller en fra disse Høider fortryllende Udsigt lokke dertil.

Jeg havde og, som Coxe, Leilighed paa den krydsende Vei herop, til at bemærke Gradationen af Planteriget til Mineralriget. Denne Gradation er imidlertid ikke ordentlig, eller i nøie Forhold til Høiden. Man finder paa samme Høide paa to forskjellige Bjerge forskjellig Vegetation. Luften er koldere i somme Dale, end paa somme Bjergtoppe. Ofte ligger en nøgen Fjeldryg under en græsklædt, blomsterprydet Bjerghøide paa modsatte Side. Paa Furka gik jeg mellem Buskværk og utallige Blomster, og saae ned paa Sneen dybt under mine Fødder. Bjergenes Beliggenhed og Dannelse, Sneens Ælde, Svæv-Vindene, Middags-Skyggerne, Kilderne og maaskee Steenarterne selv modulere sikkert Heden og Kulden meer, end Høiderne. Det være langt fra mig, at yttre nogen Mening forresten herover — jeg har dertil ikke sikkre og grundige Kundskaber nok; og havde jeg end samme, paa een Gjennemreise lader sligt sig ikke bestemme. Ofte, paa forskjellige Aarstider, i forskjelligt Veirligt, maae slige Undersøgelser anstilles. Naar Coxe siger, at Kulden paa Toppen af St. Gotthard (som han dog kun har været halv oppe paa) er saa stærk, at Arbeide selv ikke kan forjage den, og at den paa Grimsel er endnu mere bidende end paa Gotthard — og naar jeg siger, at Kulden paa Spidsen af Gotthard, som jeg har aldeles besteget, er næsten uføleliig, og paa Grimsel slet ingen — have vi maaskee begge

Ret, uagtet vi have været der paa een og samme Aarstid; thi deels kan Veirliget have været aldeles forskjelligt (selv i lige klart Veir), deels kan Coxe føle det koldt, som jeg føler lunkent; men Uret have vi begge to, hvis vi paa Grund heraf bestemme Climatet for Publicum. Vist er det, at Coxe, ved at tale saa positiv om Kulden i disse Egne, har forført mig til at kjøbe nogle meget unødvendige tykke Strømper og Beenklæder. Jeg har været nødt til at klæde mig tyndere mellem Alperne, end i de lavere Cantoner; og den hele Vei over Gotthard, Furka og Grimsel har jeg gaaet i min Collet, med tynde Strømper og tynde Beenklæder. Men Coxe har og siddet paa sin Hest, og jeg gaaet paa mine Fødder.

Udsigten fra den saakaldte Top af Grimsel er ikke saa betydelig, som man formoder, efter at have steget uophørlig i fire Timer. Det er heller ikke af Mangel paa Høide, at Udsigten er saa indskrænket; men de nær omkring taarnende Bjerge, af første og anden Rang, og Grimselens egne Spidser — omskygge Synspladsen. Imidlertid seer man den vidtløftige takkede Furka, med sin Gletscher, her i dens hele Glands, og man faaer et ulige bedre Begreb om denne isede Steengruppe fra Grimsel af, end i Sadelen paa dens egen Ryg. Den seer omtrent ud som en liggende Hest, med reist Hoved. Gletscheren ligger paa dens Manke; og den saakaldte Top, man kommer over, er Sadelen derpaa. Paa venstre Haand derfra seer man det øde Bromberg lige for sig, paa hvis brede Bringe Øiet ikke opdager mindste Spor af Vegetation. Det er, som alle de øvrige Stokke, man seer her i Nærheden, een eneste hist og her besneet Granit-Masse. Men Perspectivet langs ned gjennem den henkrydsende Dal, og især Nedsigten i Dybden, hvor Spital ligger, over Udløbet af en lille speilklar Sø, er meget underholdende. Øiet glider ned af en næsten aldeles brat Brink, over blanke convexe Steenbrokker, hvis vandede Bugninger Solen bestraaler med tusinde Farver. Man troer det næsten umuligt, at kunne komme ned over disse heldende Steenlag, da Veien (saa kalder man i disse Egne en Række af knuste Klippestykker) ikke kan opdages formedelst dens Zikzak-Løb imellem de større Stene. Imidlertid kom jeg meget nemt og hurtigt ned; thi jeg lod mig halv glide, og paa denne Maade er Nedfarten ikke Tiendedelen saa lang, som naar man følger Veien. Hist og her var det rigtig nok nær ved,

at jeg alt for snart havde naaet Bunden, da Stenene af de utallige, nedrindende Smaabække vare vaade og slibrige; men da jeg lykkelig var kommen ned, havde jeg og den Fornøielse, at see de Andre kravle, paa den almindelige Maade, en halv Time, inden de naaede mig.

Man bliver skrækkelig dristig ved at gjennemvandre Alperne; jeg for min Part løber, uden at det kommer mig ved, paa Kanten af de overhængende Klipper, og gyser først, naaer jeg staaer nedenunder paa sikkre Fødder og seer op til de svimle Høider, jeg har dandset paa. Jeg har alligevel hidtil ingen Alpestok havt; og vil opsætte Brugen deraf til de farligste Iisbjerge. Jeg glæder mig nu inderlig over de Balanceer- og Kravle-Øvelser, jeg saa tidt har faaet baade Skjænd og Prygl for i min Barndom. Jeg høster nu Nytten deraf — idet jeg finder det et Smørrebrød, hvad andre Reisende have beskrevet saa forfærdelig vanskeligt.

Mindst tænkte jeg paa, da jeg blot af Lyst til Farer (en Lyst, der virkelig er mig ligesaa naturlig, som Lyst til Studering) vovede mig i Toppen af Masterne, til min gode Moders billige Fortrydelse — vovede mig ud over Gitterværket om runde Taarn med begge Been, hængende paa Maven — vovede mig op paa Stangen i Brahe-Trolleborg og Brøndvippen i Slagslunde — at disse Øvelser skulde komme mig tilpas paa Alperne. Den, der ret vil nyde disse virkelig farefulde Mirakler, maa ikke være fremmed i dette Slags Øvelser; thi, for at vove Opklavringen af Gotthard-Spidsen, er det ikke nok, at have gjennemgaaet alle Kjøbenhavns Smaagader i Mørke, og spadseret omkring paa Muldvarpe-Skuddene i Dyrehaven. At kunne løbe paa Skøiter, er en nyttig Færdighed for den, som vil vove sig paa Gletschere — thi nagtet man ingen egentlige Skøiter bruger dertil, saa ere dog jernbeslagne Skoe noget lignende; og den, der har lært at gaae paa Skøiter, gaaer altid bedre paa Iis og Snee, end enhver Anden.

Spital (Herberge), hvor jeg skriver dette, er mig et meget behageligt Sted. Det er yderlig eensomt; thi paa 3 Miils Frastand rundt omkring boe ingen Folk; og Fjeldene, i hvis Skjød det ligger, gjøre, at denne Frastand betyder det samme som paa ethvert andet Sted 30 Miil. Verten lader til at være en særdeles brav Mand; han opvarter sine Gjester ypperligt, og vi have gjort her et fortræffeligt Maaltid. Hans Viin er især meget god. Udsigten herfra er overalt indskrænket til de nøgne Klippemure —

mod Sydvest seer man dog, mellem Bromberg og Ryggen ai Grimsel, to mægtige Steencolosser hæve sig over Skyerne, Lauter-Aarhorn og Finster-Aarhorn, hvilket sidste skal, efter de nyeste Opdagelser i Aar, være det høieste af alle Schweitzerbjerge.

Det lyner stærkt i Aften; jeg har nylig været ude, for at see dette prægtige Skuespil; men jeg kunde ikke høre, om det tordnede, formedelst den stærke Susen af Bækken, som flyder ud af den lille Sø, under Huset.

Oplyste af Lynet, vise disse, halv besneete, halv nøgne Granitspidser sig først i deres hele rædsomme Majestæt. Becker og jeg have nu, fra Altorf hertil, gaaet 17 Schweitzer-Mile — jeg turde næsten sige, at de holde Stangen med 28 danske.

Spital.

Om Natten Kl. 2.

Det er meget koldt; vi kunne intet Varmt faae, og det værste er, at vi maae sidde før et aabent Vindue, siden Luften i Stuen er saa fordærvet, at vi qvaltes, hvis den ikke fik Udflugt. En saadan Nat er ikke synderlig behagelig, efterat have gaaet fem Dage i Rad, og udmattet sig i vedholdende Møie; men paa Reiser maa man være ligesaa belavet paa slige smaa Vanheld, som i Livet paa store. Det vil sikkert i mange Dage have en sørgelig Indflydelse paa min Helbred, der nys har begyndt at blive bedre; jeg føler allerede den forrige Viden i mine Been, som i de sidste Aar har gjort mig Livet saa suurt; men jeg maa finde mig deri og tænke: Levius fit patientia quicquid corrigere est nefas.

„Wer keiner Menschen bedarf, ist kein Mensch, oder ganz Mensch —"

„Wer keines Gottes bedarf, ist ein Teufel, oder ein Gott —"

Disse to Sentenzer finder jeg i Lavaters „Regeln zur Selbst- und Menschenkenntniß," en Bog, som jeg sætter høit over Rochefoucaults, St. Reals, Pascals Mariner, Syrachs og Salomons Viisdom, og selv i mange Henseen-

der over Rousseaus Principer i Samlingen: **Maximes & Pensées de J. J. Rousseau.** Jeg forstaaer dem ikke, og især er den sidste mig ufattelig, og synes aldeles ikke at svare til Lavaters øvrige Tænkemaade. Rigtignok er der ingen tolerantere Mand til under Solen; Ingen, der lettere finder og skatter det Gode, hos hvem det og findes, Ingen, der mere tvivler paa sin egen Tankebygnings Styrke; Ingen, der føler broderligere for sin meest sig ulige Broder; men Tanken: „der, der keines Gottes bedarf, ist ein Gott," bliver mig, med alt det, parador. Jeg forstaaer den ikke. Enten er Skylden min, eller Lavaters. Jeg skal skrive ham til derom, for at komme efter, om han ved dette Sted har tænkt med meest Opmærksomhed, eller jeg.

„Heisses Wasser, wie heiss es auch sey, löscht das „Feuer. Ein kalter Mensch, wie heiss er auch sich ge„berde, erstickt die glühendste Freundschaft!"

En lykkelig Tanke — ypperlig udtrykt! Man kan anvende den paa andet, end Venskab.

„Hedt Vand, hvor hedt det ogsaa er, slukker Il„den. En kold Skribent, hvor heed han og stiller sig „an, slukker al Interesse!" (See Meinerz's Briefe über die Schweitz, og tusinde andre.)

„Wer den Gedanke sucht, und findet, hat Ver„stand; wen der Gedanke sucht und findet, hat „Genie!"

Jeg har ikke læst Noget, saa kort og fortræffeligt over Forstand og Genie — Man maa have begge Dele i høi Grad, for at have kunnet skrive det.

„Alle einseitigen Menschen sind für die Menschen„kenntniß unbeschreiblich wichtig, und für die Freund„schaft unbeschreiblich fatal!"

„Geiz ist zwar an großen Männern, aber nie an „großen Seelen gefunden worden!"

„Ein Weib mit Mannskraft, das zärtlich lieben „kann, und Buhlerey verachtet, und innig bescheiden „ist, sey dir höher, als eine Königinn!" (Det er Hun mig! Hun er mig en realiseret Gudinde!)

„Du bist nicht deswegen schon ein großer Mann, „weil viele Kleine dich durch ihre Neckereyen wichtig „zu machen scheinen; auch nicht deswegen, weil einige

„Große und Verehrungswürdige dich ehren; sondern „dann erst, wenn die Neckereyen der Kleinen und „Verehrungen der Großen dich von Stolz und Nie- „dergeschlagenheit gleich weit entfernt halten, und „beides dich demüthiger und muthiger macht!"

Jeg veed ikke, hvor man kan læse noget mere fortfattet, noget kjærnefuldere og vittigere, end disse Sentenzer i Lavaters Regeln — og af slige gives der saare mange der. Læs Bogen med Opmærksomhed og Eftertanke — og hvo du er, som læser den med Opmærksomhed og Eftertanke, og ikke smager den — og ikke ynder og agter dens Forfatter, i det mindste som Forfatter af denne Bog — du er ikke min fulde Ven! Mit Hjerte kan elske dig; men mit Hoved ikke.

Jeg tænker ofte med Lyst paa Enden af min Reise, og paa den Rolighed, hvormed jeg paa et ordentligt, fast Opholdssted kan nyde den om igjen, tænke mig dens Nydelse tilbage — og begynde Høsten! Det er yderst behageligt at pløie en belønnende Jord — Labor ipse voluptas — det er endnu behageligere at besaae den — endnu behageligere at opelske omhyggeligen den frempippende Vært — men det er og behageligt, at see den modnet, høste den, og med Rolighed beskue den i Laden. Man tænker da tilbage paa hver Møie, hver Uro, hver Fremgang, hver Hagelbyge, hver Sved og hvert Haab, og glæder sig derover.

Saaledes en Moder, der seer sin Søn som en herlig Mand, sin Datter som en herlig Kone; saaledes en Forfatter, der seer sin Bog i Alles Hænder, og gjennemlæser den trykt — Saaledes forestiller jeg mig og den Reisende, som reiser med Hensigt — som ikke reiser, blot for at reise.

Det, Gud gav visse Dyrs Legemer, gav han Menneskenes Sjæle: „at tygge Drøv" — og ofte er denne anden Nydelse behageligere end den første. Den er ikke saa heftig tildrende, ikke saa berusende som den første, der understøttes af de to mægtige Nydelses Forøgere: Nyhed og Higen; men den er blidere, roligere, varigere; og vi ville dog, i en vis moden Alder, eller, hvad der betyder det samme, med modnere Sjæl, foretrække det Blide, Rolige, Varige for det Heftige, Stormende, Ustadige.

Det falder mig derfor ofte ind, som meget sandsynligt —

eller, for nøiagtigen at udtrykke min Mening — som ikke urimeligt, at vi Mennesker (forudsat: at vi intet Spring i Skabningen gjøre, at vi beholde samme Organer og Sandser) ved vort Livs, denne jordiske Reises Ende, komme i et Slags Rolighed, hvori vi ingen ny Nydelse have, men blot Gjensmagen af vor gamle — Gjenfølelsen, Gjentænkningen af vort forrige Livs physiske og moralske Nydelser — og at vi ikke saa ganske pludseligen henflyttes til Sirius, eller Orion, for der, imellem lutter nye Objecter, at glemme de gamle. Det røber maaskee mere Forstand end Genie, at jeg ikke blot kan taale denne Forestilling, men endog ønsker den realiseret.

Men ligemeget — der ere visse Punkter, hvori Forstand er mig kjærere end Genie; ligesom der ere andre, hvori Genie er mig kjærere end Forstand.

Jeg veed ikke, om det er noget Ualmindeligt — jeg ønsker slet ikke at have noget Ualmindeligt; thi jeg troer, at det sande Store og Gode er meer almindeligt, end det sande Nedrige og Onde — jeg veed ikke, om Pluraliteten af Mennesker ligne mig i Capitlet om Nydelse; men vist er det, at jeg meget ofte ikke kan andet, end finde det noget af det meest Charakteristiske hos mig, noget af det, hvorpaa jeg bedst kan kjende mig selv igjen. Den Tilfredshed med det Mindre, hvor jeg kan have mere, den Sparsomhed i at bruge det Behagelige, den Nippen til Vellystens Bæger, hvor det staaer i min Magt, at drikke det reent ud, den Udtrækken og Omtyggen af mine Nydelser — gaae næsten til en vis Gjerrighed. Det Ord nenne, synes mig tidt, at være blot til for mig i sin hele, uendelig fiint, uendelig mangfoldig nuanceerte Bidde. Det er mig meer om at gjøre, at nyde Lidet ret fuldkomment, paa alle mulige Maader, med alle Sandser og min hele Sjælekraft, i den omhyggeligste, stærkeste Anspændelse, end at nyde Meget, med mindre gjennemtænkende, detailleret Opmærksomhed. Jeg vil heller indsue al Honningsaften af een eneste Blomst, end tidobbelt saa megen af forskjellige, uden at udsue hver af dem ganske. Jeg elsker meer en Draabe af Vellystens Nektar længe i Ganen, end dens hele Bæger paa eengang nedslurket. Sagen er (saavidt jeg, efter den nøiagtigste Prøvelse af mig selv, har kunnet komme efter), at mit Væsen vil heller spille Hovedrollen ved sin Nydelse, end at Objectet skal spille den — jeg vil, saa at sige, have min Nydelse meer indenfra

end udenfra — ligesom jeg heller vil kaste en lille let Steen overmaade langt bort, end en stor noget kortere. Jeg vil heller anvende min Kraft paa Nydelsen, end lade det, jeg nyder, anvende sin Kraft paa mig. Dette gaaer saa vidt, at jeg i visse Øieblikke kan tænke mig det som den allervellystigste Nydelse, slet Intet at nyde — og, sandt at sige, er dette ikke langt fra min Idee om Guddommens Nydelse.

Saa parador — og maaskee vanvittig — denne sidste Ytring synes, er den dog maaskee ikke ganske ugrundet i den menneskelige Tankenatur. Er den ikke ugrundet i denne, er den det ikke heller i Tingenes; thi Tingenes Natur er for os hidtil intet Andet end vore Tanker derom. Vi kunne tænke os de to Yderligheder: Skabning og Skaber, Uendeligt og Endeligt, om ikke tydeligen, saa dog noksom, for at indsee, at der er den størst tænkelige Afstand mellem begge. Vi have ingen tydelig Idee om Evighed; men vore Sjæle fatte dog, at den længst tænkelige Tid forholder sig i mindre Forhold til Evighed, end 1 til saa mange Centillioner, som der ere Atomer i Solsystemet*). Men nu er det vist, at nogle hundrede Tusinde Centillioner, for al sandselig Fattekraft, forholde sig til 1 i ligesaa uhyre Frastand, som 1 til 0 — uagtet det ikke er saa, kunne vi dog ikke fatte det anderledes, ligesaa lidt, som vi kunne forestille os, at det Dyr, vi opdage, ved Hjælp af Glasset, i Selskab med 1000 paa en Vanddraabe, er større mod Intet, end Jordkloden mod dette Dyr.

Lad os være oprigtige og tilstaae, at vi ikke kan tænke os et mathematisk Punkt mindre end det mindst sandselige, end sige centilliongange mindre! Lad os tilstaae, at vi ikke her i Livet kunne tænke, uden sandseligt, og at selv vore meest abstracte Tanker ere indhyllede i sandselig Taage! Lad os tilstaae, at vi have kun Fattekraft og Følelse for Gradationen opad i Skabnings-Kjæden — at vi vel kunne tænke os Trappen opad i Størrelse mellem 1 og 1000 — mellem et animalculum infusionis og Elephanten; men ikke mellem 1 og 0, mellem Atomet og Intet! Her er den menneskelige Forstands Grændse! Vor Kundskab er saa yderlig momentan og trang local — Vi staae paa et lille

*) Alt vort Vidende grunder sig paa Sammenligning. Vi vide, at et Tal, som opkom af Atomerne i vort Solsystem, multipliceret med sig selv, er endeligt, fordi vi kunne tænke os et større, f. Ex. Atomerne i det hele Melkeveissystem multi,licerte med sig selv.

Punkt i Skabningen og vide ikke, hvorfra, hvorledes vi ere komne hen derpaa, see kun det, der er nær omkring os, øine Noget forud for os, og aldeles Intet tilbage. Det Høieste, vi, med al Grandsken og Erfaring, kunne drive det til, er at vide, at vi vide Intet; og den, der har det lysesste Begreb om, hvor lidt han veed, som seer tydeligst, hvor lidt han seer, veed meest, og seer bedst.

Der er saaledes Intet mod sandselig Fornuft stridende i den Tanke, at Guddommen nyder Intet — at Skaberen, i at nyde sin Skabning, nyder Intet — fordi Verden er mod Gud, som Intet mod Alt — og at altsaa Guddommen kun nyder (Guddommens eneste værdige Nydelse) sig selv.

Gud! hvilket Spring fra min Nydelse til Guddommens! hvilken Tankeflugt! og hvilket gyseligt Fald igjen ned fra hiin ufattelige Høide til mit lille Støvpunkt!!

Saasnart min Nydelse overstiger en vis — virkelig temmelig trang Grændse — nenner jeg ikke at fortsætte den videre, afbryder jeg den. Jeg synes at føle en vis Pligt mod det, der er udenfor mig, naar det nærmer sig til mig, buden eller ubuden, at benytte det ganske. Alt Godt synes mig at have lige Ret dertil, fordi jeg finder alt Godt ligesaa vigtigt, som mig selv. Jeg synes at begaae en utaknemmelig Skjødesløshed, en stolt Overdaadighed, ved at nyde, hvad Godt det ogsaa er, halvt — det forekommer mig, at jeg handler Uret imod en Medskabning — og min Sjæl gyser tilbage, naar den bliver vaer, at jeg er i Begreb dermed. Jeg misunder mig selv enhver saadan slugt, halv fordøiet Fryd. Min Samvittighed bebreider mig det, som een af de mig meest tilregnelige Synder, som Synd mod min egen Natur*). Jeg er ikke fri for Misundelse — jeg har endog en temmelig stor Deel af denne meest djævelske, meest nedrige blandt alle

*) Derfor kan jeg hverken være Mineralog, Botanist eller Mathematiker. Enhver enkelt Steen, enhver lille Plante, ethvert Tal folder, tilfredsstiller, mætter min Sjæl i lang Tid — og jeg kan ikke gaae videre, før jeg har tænkt, følt, beregnet Alt, hvad der læder sig tænke, føle, beregne ved en saadan Steen, Plante, eller Tal. Af denne Aarsag er jeg og en slet Skribent — thi min Skriven er en bestandig Synden mod Naturen, i det jeg hvert Øieblik maa gjøre Vold paa mig selv, for ikke at trække Tanken og Følelsen saa langt ud, at begge tilsidst blive saa tynde som bare Vand. Skulde jeg følge min Tilbøielighed, kom enhver Bog, jeg skrev, kun til at indeholde een eneste heel udstrakt Tanke, een eneste heel udtømt Forklaring, saa gjerne vil jeg sige Alt, hvad jeg kan sige om eet og det samme Object — og som den letflyvende Voltaire saa rigtig i sin Flugt over Tingene bemærker:

"Le secret d'ennyier est eelui de tout dire."

Laster — men frimodig tør jeg sige det, jeg føler den aldrig i saa høi Grad mod Andre, som i visse Dieblikke mod mig selv.

Denne Karrighed mod mig selv i mine — fornemmelig sandselige Nydelser — skylder jeg meget min Afholdenhed i Vellyst. Uden denne vilde jeg for længe siden, med det brændende, elskovsrasende Temperament, jeg har, have styrtet mig i Løsagtighedens bundløse Afgrund. Men saaledes er mig et Haandtryk, et Kys, enhver ubetydelig Gunst saa aldeles nok — at jeg, om jeg end med min Ungdoms-Fyrighed levede i tusinde Aar, aldrig — uden i Raseri, og af mulige Bihensigter — vilde savne den sidste. Saa meget, som min Sjæl maaskee har vundet ved denne sparsomme Afholdenhed — der dog i Grunden er kun en sjælelig Overdaadighed — saa meget har mit Legeme tabt, fordi Sjælen ved slige Leiligheder virker gjennem Nerverne med en for dem ødelæggende Anspændelse. Hvilken Salighed har mit Væsen draget sig i hele Timer af eet eneste Haar af den Elskedes Lokker! større end alle Jordens Libertineres af slugte Harems-Yndigheder!

Men af denne Aarsag skriver jeg vist aldrig nogen Epopee — af denne Aarsag bliver jeg vist aldrig Fader.

Jeg haaber derfor og undertiden, at min Skaber forunder mig at leve Livet paa denne Klode endnu et Par Gange om igjen; thi om jeg end blev saa gammel som Methusalem, blev jeg sandelig dog ikke færdig med den.

---

31 August, Morgen Kl. 7.

I fem Timer har jeg nu siddet paa eet Sted, og skrevet. Taagen har forbudt mig at gaae ud. Mine Been ere saare tunge og smertefulde; men Fader Bonifacius gjør mig Livet sødt ved sin Snak om das richterliche Schwerdt des Geis-Richters auf Grimsel, der hænger her paa Væggen, og ved sine Omfavnelser og Haandtryk. Det er en yderst fortræffelig Natur-Mand! Han har en usigelig frappant Liighed med Vessel, i Ansigt, Stemme og Gebærder; ja, han har, hvad der er mere, en heel Deel af hans Lune og komiske Vittighed. Han har raisonneret fortræffelig med mig over Rigdom og Fattigdom. „Nok til dagligt Ophold er den sande Rigdom," siger han. „Den Rige er aldrig saa lystig, som

den Fattige," bemærkede han. Men Intet rører mig meer, end hans Forbønner for Betlere, der møde os, efterat han har holdt en Samtale med dem, og opmuntret dem med sin Spøg. Naar jeg nu har givet en saadan Fattig Noget, takker han mig saa heftigen derfor, som om jeg gav ham selv Noget. Han er ægte catholsk, og han gjør mig den catholske Religion næsten hellig. Hans uskrømtede Andagt, som rigtig nok yttrer sig undertiden paa en pudsig Maade, har noget saa Barnligt og Naivt, at jeg ikke kan andet, end elske den. Vi gik forbi et Capel i Forgaars Aftes, hvor der, til hans store Glæde, var et Bækken i fri Luft, med Vievand i. Han slog Fingeren deri saa løselig, og sagde: „das war gut!" I Anledning af Mødet i Gaar med de to tiggende Forliebte, yttrede han sin hele menneskekjærlige Tænkemaade. Kommer nu dette til, at han er en yderst fortræffelig Veiviser, der veed alle Bjergene og Dalene og Veiene paa sine Fingre; at han bærer med yderste Velvillighed og Munterhed Alt, hvad man lægger paa ham; at han synger som en ægte Fjeldbo, vrinsker fortræffelig som en Hest, skryder som et Asen, galer som en Hane, og vrider Mund næsten ligesaa godt som jeg selv — saa seer man let, at jeg umulig kunde finde nogen bedre Alpe-Lafleur paa min Reise.

Jeg er bange for, at vi blive nødte til at opholde os her i Dag over; thi det er faldet her (den 31 August) i forskrækkeligt Tøveir. Det er ellers artigt nok, at sidde saaledes og kukkelure midt i Skyerne. Jeg vilde nys gaae lidt udenfor, og see mig omkring; men to tre smaa Skyer viklede sig om mine Been, medens to tre store omslørede saa aldeles mine Øine, at om jeg havde kunnet gaae for de første, havde jeg dog ikke kunnet see for de sidste.

Kl. 10.

Det regner nu meget stærkt, og Regnen gjør her dobbelt saa vaad, som paa andre Steder — vi kunne altsaa ikke fortsætte vor Reise, især da Nedfarten herfra til Guttannen er saa steil, uveisom og farlig, at man neppe kan gjøre den i Tørveir. Desuden vilde det være yderst ærgerligt, at gjøre denne interessante Vei i Skymørke. Vi underholde os derfor i Formiddag med vore Ledsagere, der synge National-Viser paa ganske besynderlige Klippemelodier:

Lied von Tell.

Wilhelm bin ich, der Telle,
Von Helden-Muth und Blut; :,:
Mit min verschossnen Pfeile
Hab ich die Freiheit gut. :,:

Uri, Svitz, Unterwalden
Sind befriet von dem Reich :,:
Littet gross Zwang und Gewalte
Von Landvogt umbeleicht. :,:

Kein Landmann darf nicht spreche:
„Dis war mein eign Gut,“ :,:
Man nahmt ihm also freche
Die Ochse von dem Pflug. :,:

Zu Altorf bei der Linde
Steckt' auf der Vogt sin Hut, :,:
Und sprach: den will ich finde,
Wo'n ihm kein Ehr' anthut. :,:

Den Filz wollt' ich nicht ehre,
Den aufgesteckten Hut, :,:
Das verdrusse den Zwingherre
In seinem Uebermuth. :,:

Ein Landmann wollt' sich rächen
Und stellen ins Gewehr; :,:
Da thät man'm Aug' ausstecken,
Mit andre Bosheit mehr. :,:

Er fasst den Anschlag eitel,
Dass er kann schießen g'schwind :,:
Ein Apfel von dem Scheitel
Seins herzallerliebstes Kind! :,: u. s. w.

Ku'hreihe (le Ranz des Vaches).

(Im May.)

Hoch ope
Dört obe — glat obe
Tri büse
Tri base — tri bene — tri büse
Hoblandi
Brings brandi
Brings brünschi.

Brings Schaki—i—i—öh—uh—a—o—i—ö—
Bring—y—öh—ö!
Brings erste bübele!
i—i—y—öh—ö—ā—ō! öh!
oh—u—u—uh'hu'hu!
Sieh Bübeli ——— tri büse
Tri büse ——— tri bona
Tri busa ——— tri boma
Tri bene ——— Trieb tura in de blanka
Gieb wol Käse und Anka!
Jest Schätzele wille galta,
Und de Lobile will kalta
Und Schäzele i — hab' du en gute Mut,
Um Fritag will wir fahre ut;
Jezt will dir gäbe nibeli—i—i—
Und jetz Ziegerte will ich gäbe nibeli—i—i.
Und diss must du nicht spare! uheli—öheli—uheli!

Schäzele, kom du zu mir int Hütte!
Kom du zu mir uff'm Alp!
Ich wil mit dir wol machen
Was dir recht wol gefallt! uheli—oheli—uheli!

Der Sommer ist ein schöne Zeit
Auf hohen wilde Berge,
Da kan man allein ganz ruhig sein,
Und höret auch kein Kinderschrey;
Der Lust mag immer werde.

Zwanzig Kühe ins bare g'stellt,
Und elfe vor der Thüre;
Ich habe kein eigene Holderstock,
Noch Küh', noch Kalb, noch Geisebock;
Ich stelle mich tapfer füre.
Uhi! uti! utili! uh! uhhuhu!

Denne Sang, især Begyndelsen og Omqvædet, synes rigtig nok ikke at være componeret for Mennesker, saameget, som for Qvæg. Imidlertid klinger den imellem Fjeldene, naar man først er bleven vant dertil, overmaade vildtfortryllende; og man synes efter noget Ophold i Schweitz, at den er de evige Iis- og Granit-Hvælvinger ligesaa naturlig, som de med den ret godt stemmende Vandfald. Jeg har ellers i adskillige af disse vilde Hyrdemelodier bemærket en forunderlig Liighed med de norske Fjeldsange. Da jeg imidlertid ikke har hørt disse i Landet selv af Fjeldbønderne, kan jeg ikke bestemme sikkert, hvilke der ere de vildeste. Men i

Sammenligning med dem, jeg har hørt af omplantede Nordmænd, ere Uris og Unterwaldens Sange usigelig vildere, end Guldbrandsdalens og Telemarkens. Det synes, som om Sangenes Vildhed voxer med Fjeldenes Høide, og tabe al deres Vildhed i Sletten. Udholdte, gjennem alle Tonearter henrullede, Vocaler, og Stavelsen li udgjøre det meste af disse Hyrdesange. Dette kalde de „die Stimmen“ — og min Mester Bonifacius bemærkede rigtigen, da jeg spurgte ham om Grunden til disse evige Omqvæd, at Køerne og Faarene ogsaa maatte have Noget. „Hvis disse Stemmer ikke vare,“ sagde han, „vilde de ikke forstaae den mindste Smule af Viserne“

Kl. 4 Eftermiddag.

Jeg troer, Himmelen har villet hevne Core for det, jeg har nys sagt om hans Bemærkninger i Henseende til Climatet her; thi det er nu saa vinterkoldt her, som i Danmark ved Juletider. Det sneer saa forskrækkelig, at alle Klipperne, alle Klippebrokkerne allerede ere tykt dækkede med Snee. Det seer artigt ud. Her ere vi i dette lille Herberge, midt i Sneen, omringede af lavinklædte Toppe og sneeskjulte Præcipicer. Vore Ledsagere snakke om Muligheden af, at vi kunne komme til at blive her indsneete i temmelig lang Tid. Vi skikke os imidlertid i vor Skjebne, og fornøie os over det Skrækkelige i vor Forfatning. At komme herfra i dette Veir er umuligt, da den nedstyrtende Vei, selv i godt Veir, er møisom og farlig.

Den 1ste September.

Det er sandt, for at kjende Alperne tilgavns, og nyde deres prægtige Majestæt paa alle Maader, maa man have tilbragt en Dag paa Toppen af dem, som den, vi have tilbragt her i Gaar.

Hvilket Veir! Midt i Vinterens skrækkeligste Rasen seer man kun ufuldkommen Magen dertil i Danmark. I en Tid af to Timer var Alt, hvad Øiet kunde opdage, skjult med Snee. Mod Aften var allerede hele Huset omsneet. Det holdt ved bestandig, og Luften var saa ubeskrivelig tyk, at man skulde troe en Steen kunde blive hængende i den. Gederne krøbe mod Taget af Huset; naar vi lukkede et Vindue op, stak de Hovederne ind

til os. Vort Maaltid havde bestaaet af Gedekjød, Lammekjød, Gemsekjød og Murmeldyrkjød, med Smør, Ost, Melk, Salat og Riis.

Hen paa Eftermiddagen blev jeg meget slet, og maatte gaae til Sengs. Jeg var neppe kommen deri, før Seline i sin hele Elskelighed stod for mig. Jeg tænkte paa, hvor langt jeg var fra hende, og hvor langt hun var fra mig — og brast i Taarer. Jeg følte i nogle Minuter en Veemod, hvis blodige Kilbren min Sjæl ikke i lang Tid har følt Mage til. Jeg slumrede omsider ind en Smule — og vaagnede ved Bonifacii Spectakler, som gjorde sig usigelig dum, talede med fremmede Tunger, og gjorde paderbornske Grimacer, for at opmuntre og læge mig.

Om Aftenen kom jeg saa forskrækkelig i med at tegne schweitzerske Prospecter med Kul, at jeg ikke kunde holde op igjen. Klokken henved 11 gik jeg udenfor Huset, med stor Besværlighed; men et saadant Syn har jeg aldrig seet Mage til. De i Formiddags kulmørke Klipper vare fra Foden til Toppen bedækkede med Snee, som Maanens Glands gjorde tifold hvidere; hele Dalen var een eneste Snee-Kage, og oven over dette Jordens Liig stode den sorteblaae Himmels blege, tindrende Fakler.

Handeck.

Under aaben Himmel.

Vi ere altsaa lykkelig komne ned fra Sneens øverste Region til dens mellemste. Hvilken Trampen og Vaden hertil gjennem Sneedynger og Sneebække mellem Fjeldstykkerne. Veien fra Grimsel herned er omtrent som den fra Gotthard ned til Hospital, paa Afhanget af nøgne, takkede Klipper, med Afgrunden under sig, hvor igjennem Aaren her, ligesom Reuß hist, bruser i uophørlige Cataracter. Imidlertid er den gyseligere og farligere; Klipperne ere endnu mere truende paa de fleste Steder, Præcipicerne dybere, og Stien over dem knappere. Sneen, som lod os befrygte hvert Dieblik en nedstyrtende, os alle sønderknusende Lavine, og som aldeles skjulte den i sig selv noksom farlige Vei, gjorde vor Vandring meer end interessant. Det var et virkeligt vovsomt Foretagende, at begive sig paa denne

Vei under saadanne Omstændigheder; men jeg fortryder det ikke: den har, med alle sine Rædsler, været mig yderst behagelig. Over Aaren, som over Reußen, ere adskillige Arkadebroer, af samme Sort som Djævlebroen. Under een af disse steg jeg ned af det ene glatte Granitfad i det andet, og kom saa dybt, midt under Broen, at jeg nød det prægtige, mod mig styrtende Vandfald, med dets Regnbue under mig, i dets hele tordnende og lynende Skjønhed.

Der ere tre saadanne Broer og Cataracter mellem Spital og Handeck; og den convexe Klippe her seer ud, som hundrede parallelt sammenklinede, forstenede Regnbuer. Vandet var paa mange Steder saa stærkt tilfrossent, at det kunde bære os; medens derimod Klipperne saae paa mange Steder ud, som om de vare levende og bevægede sig, formedelst den nedglidende Snee og de tusinde Sneebække, der randt ned af dem.

Efterhaanden, som vi kom dybere ned, blev Sneen mindre, hvor Vegetationen begyndte. Vegetationen bestaaer ellers her kun i Vantrevninger af Graner og Fyrrer, Mos, og hist og her en enkelt Plante. Jeg spiste Snee hele Veien.

Den hele Zikzak-Kløft mellem de fra hinanden revnede Klipper, hvor igjennem man, under stedsevarende Torden af den uophørlig styrtende Aar, kommer fra Spital ned til Guttannen, er et Chaos af i sig selv løbende Natur-Rædsler. Klipperne ere her ikke alene perpendiculair steile, men ofte aldeles indvendt overhængende, og deres sneetækte prægtige Kroner true ved hvert tiende Skridt med at nedstyrte paa Ruinerne af de allerede faldne. Midt i dette Forfærdelsens nøgne Udøde er alligevel en romantisk Egn, med en Granskov, og Vandfaldet „an der Handeck,“ med to Cataracter paa begge dets Sider.

Dette Aarfald an der Handeck er det prægtigste af alle de Vandphænomener, jeg har seet hidtil — det er, som en Skat, gjemt af Naturen i en med Klipper og speiede Graner tildækket Kløft, og forraader sig blot ved sit udmærkede Tordenbulder. Næsten alle Reisende, som komme denne Vei, gaae det forbi, uden at bemærke det; og af denne Aarsag er det ogsaa lidet omtalt, uagtet det upaatvivlelig er skjønnere i mange Henseender, end Rhinfaldet ved Schafhausen. Men Gangen gjennem Granskoven til den lille farlige Plads, man maa staae paa, hvis man ret vil nyde det, er saa vanskelig og dødnær, at man lader sig nøie med

(som Manden, der førte mig did, fortalte mig) at see det paa den anden Side ovenfra, hvor man meget mageligt seer det — ikke! Becker og jeg fandt Veien did slet ikke afskrækkende; og Manden forundrede sig meget over vor Forvovenhed i at hoppe om paa Klippekanterne ned imod det. Det styrter ned mellem to til hinanden tætklemte Klipper, efter mit og Beckers Øiemaal, over 120 Fod dybt ned i en Hule, hvorfra det slaaer op igjen i fnysende Skum, høit op over Granerne, der omkrandse det. I den Vanddamp, dette foraarsager, saae vi en Straalebue hvælve sig som en Arkade over det. At man ikke kan see, hvor det kommer fra, men kun seer det pludselig nedstyrte midt ud af den overskyggende, mørke Granskov, forøger særdeles dets Trylleri, ligesom og det hele Stykke af Egnen, man her seer, er meget troldomsagtigt. Rundt om sig har man Intet, uden mørke, vildt sammenstimlede Graner, mellem hvis sorte Skygger dets hvide Flammer rase med tifold Herlighed.

Vi havde neppe forladt det, før vi kom til et andet, nogle Hundrede Skridt derfra, i en ganske anden Smag. Her strømmede Aaren*) over brede, bugnede, uhyre store Stene med den hele Hidsighed, den ved det forrige og de to foregaaende Styrtninger er kommen i. Jeg rykkede en lille udgaaen Gran op af Jorden, og kastede deri. Den Graadighed, hvormed den slugte den, den Fnysen, hvormed den kastede den op igjen, var næsten ubegribelig, da den her slet ikke falder dybt; men Aaren har maaskee, som Coxe og bemærker, den meest uregjerlige Fart af alle Floder i Schweitz — endskjøndt jeg maa tilstaae, at Rhonen i dens frygtelige Afgrund mellem Furka-Gletscheren og Oberwald forekom mig endnu mere rasende.

Jo dybere man kommer ned, jo gyseligere bliver denne Egn. De Fjeldtoppe, man seer, ere endnu vildere, endnu mere takkede, end Furkas selv. De paa de fleste Steder overhængende Klipper fremvise for Øiet alle mulige rædsomme Skikkelser, alle mulige Spor af skeet og truende Ødelæggelse. Man seer tydeligen, at Fjeldstrømme og Snee har flakt dem fra hinanden. Den store Mængde Jern, Vandet har efterladt sig paa Yderdelen af deres gjennemskaarne Graniter, give dem et mangefarvet, fornemmelig

*) Den kaldes vel ikke Aar endnu her i Egnen, men er det dog virkelig — den kaldes her Guttaner-Wasser.

rødt, stribet, blodsprængt Udseende; og det evige Vand, der rinder ned af dem, og beskyller dem, giver disse Farver en Friskhed, som om de først for et Par Dage siden vare spaltede, som om de endnu blødte af Ødelæggelsens Vunder. Nogle have ikke alene et sønderknuust, nedrevet Udseende, men see ud, som om de vare raadnede i giftige Dampe. Andre grine, som colossalske Beenrader frem imellem det sønderrevne Slør af sorte, vantrevne Graner. Ned af deres frygtelige Høider styrte utallige Cataracter af Vand, af Snee og af Stene. Deres Fødder synes neppe at kunne bære dem; gnavede af den rovgjerrige Flod, pidskede af dens fnysende Flammer, synes de at rave, truende hvert Øieblik med Fald, mellem de nedrullede Steendynger. Coxe har Ret i at finde denne Egn et Billede af en ruineret Verden: denne Forestilling er saa naturlig, at jeg har hørt to meget ustuderede Reisende, der sikkert ikke havde læst hans Bog, sige det samme derom. Jeg for min Part finder Intet at fattes i dette Billede, hvis et Tordenveir, ved at rase mellem disse Rækler, lagde Ildens og Luftens Forfærdelser til Jordens og Vandets. Det var da fuldkommen det samme som en undergaaende Verden — og den, som engang seer vor Klode undergaae, seer intet Frygteligere.

Jeg gik imellem disse høitidelige Scener, fordybet i Betragtninger over den dannende og ødelæggende Natur, temmelig langt bag efter de Andre, da — Mage til min Studsen kan man ikke forestille sig — Sparzet (Spazier) fløi mig i Armene! Han kom gaaende til Fods fra Thun, vilde nu hen og besee Furka-Gletscheren fra Grimsel, og derfra tilbage til Thun igjen, hvor han satte os Stævne.

Guttannen ligger i en frugtbar romantisk Dal, ombølget af disse frygtelige Natur-Ruiner. Man finder i Nærheden rundt om denne lille By Bøgegrupper, frugtbare Enge, Kornmarker, og Aaren løber med sagtnet Brusen igjennem dette lille Elysium.

Hof.

Den 2den Septbr.

Vi kom hertil i Aftes, og have her lært at kjende en lille Schweitzer-Bondefamilie. Hvilke Forandringer, hvilke evige Af-

verlinger, mellem Guttannen og dette! omtrent som Münsterdalen, men endnu prægtigere. Veien er udhulet i den overhængende Bringe af Klippen, og man seer ned derfra i Præcipicerne i Granskoven. Alt er overmaade romantisk. Hyrdernes Sang og Fløiter lyde fra Klipperne lige overfor hverandre, og Echo samler Tonerne til eet.

Her i Hof fandt jeg den ulykkelige Familie igjen, til min store Glæde! Jeg laante 8 Bazen, som jeg gav Moderen; og dette opmuntrede begge mine Medvandrende til at gjøre det samme — hvilken Fryd for de stakkels Mennesker!

Verten i Hof var en smuk, ung Bonde, der forærede mig en herlig Alpestok. Her var Lystighed, Musik og Citharspil!

Vi forlode dette Sted Klokken 4; og dreiede nu af fra den almindelige Vei, om til venstre Haand, igjennem en guddommelig Labyrinth af alle Naturens Yndigheder. Egnen omkring Geißholz er henrivende. Nede i Dalen løber Aaren, der synes at strømme lige imod Bjerget; og rundt omkring ere Engene bedækkede med yndigt Grønt. Alle mulige Værter seer man her, endogsaa Hvede; over de fede Græsgange skygge herlige Castanier, og rundt om saae man en Samling af gjennemrislede Lunde. Veiret var deiligt.

Grindelwald.

Fra Geißholz forlode vi atter vor Sti, og dreiede om paa venstre Haand til nogle Hytter, hvor vi fandt en lille Dreng, der, over Skreen af adskillige i hinanden henbølgende grønne Høie, førte os hen til Reichenbach. Dens tordnende Bulder døvede først længe vore Øren, og nogle Minuter før vi saae den, vædede dens Støvregn vore Ansigter. Jeg var ulykkeligviis (Tak skee Reisebeskriverne, der gjøre disse Egne ligesaa kolde, som jeg har fundet dem hede) overmaade tykt klædt. Jeg havde med megen Møie, Sved og uslukkelig Tørst gaaet paa de fleste Steder steilt opad, paa de besværligste Uveie, den hele Dag; og denne sidste, vanskelige Klavren havde gjort mig drivvaad af gloende heed Sved igjennem alle Klæderne, saa at jeg, i det jeg kom under dette herlige Vandfalds styrtende Regn (og jeg kunde umulig bare mig for at gaae lige ned under det) pludselig

gik over fra den meest stønnende Hede til den meest gysende Kulde. Sandserne ere sløve ved saadan Leilighed; og den Vold, Naturen ved et saadan Object gjør paa dem, er i en saadan Tilstand ligesaa pinefuld, som den i en frisk og munter Forfatning er kildrende. Jeg leed derfor, ved at beundre denne prægtige Cascade; og jeg har i dette Dieblik mere Fornøielse, ved at tænke tilbage paa den, end da jeg stod for den og betragtede den. Den styrter ned i en egentlig Klippekrog, lige over for det underliggende Meiringen, fra en særdeles betragtelig Høide (sikkert over 200 Fod), lodret ned i et af Vandet udhulet Bassin, hvoraf den atter vælter sig ud med fnysende Utaalmodighed, og bruser i mindre Fald over nedrullede Stene tværs igjennem Dalen, henimod Meiringen, hvor den gyder sit Guldstøv i den stridtflydende Aar. Den indhulede Klippe, den styrter ned af, er meget interessant, omendskjøndt den ikke, som Core siger, er af sort Marmor, men af Kalkskifer, der endelig gjør samme Virkning. Vandet synes at vælde ud af Klippens øverste Rand, og falder først paa en Affats, hvorfra det styrter, med vorende Fart, fire Gange saa dybt. Herfra dreiede vi atter om paa venstre Haand, for at komme den himmelhøie Alpemuur, der taarnede lige for os, saa nær som muligt. Moltke var paa vor sidstvalgte Sti lidt forud — jeg raabte ham tilbage. Ambrosius havde ingen Lyst til denne nye Stigen; Bonifacius var langt i Forveien, fra Brom over Reichenbach af; Becker tvivlede. Jeg var fast besluttet, at ville tage denne Tour; thi jeg saae tydeligen, at det vilde blive den interessanteste, da den krøb steil op mod Fødderne af Wellhorn, Wetterhorn og Mettenberg — og den anden derimod løb ned i Dalen. Uagtet altsaa at jeg var i en meget udmattet Forfatning, og stønnede af Tørst, Afmagt og Hede ved hvert Skridt, arbeidede jeg mig dog op, i den Beslutning, hvis de Andre endeligen ikke vilde følge med, at gaae denne Vei alene, da jeg, ifølge min temmelig rigtige Theorie om denne Egn, efter Bjergkjædens Direction, meget fast var overbeviist om, at man og paa den maatte kunne komme til Grindelwald, og, trods Ambrosius's modsatte Forsikkring, troede, at den Høide, vi havde for os, var Scheideck. Da jeg var kommen noget op, fandt jeg en Gruppe af Bønder, af hvilken den Ene paa mine Spørgsmaal gav mig den meest tilfredsstillende Underretning. Jeg raabte

altsaa Moltke nok engang tilbage. Ambrosius kom. Han paastod, at det ikke var muligt at komme frem der til Hest. Bonden forsikkrede det Modsatte; og nu kom endelig Moltke, studs og ærgerlig. Det fortrød mig. Vi kom i heftig Strid. Jeg troer, at Bjergluften hidser — jeg blev bitter, og han blev vild. Vi brød aldeles. Imidlertid toge vi nu Alle den Vei, jeg havde foreslaaet, og kom, igjennem en op ad Bjerget stræbende Granskov, til et eensomt Huus, ved Foden af Wellhorn, skraas under Gletscheren mellem dette og Wetterhorn. Jeg gik ind her; og fandt en ægte Oberhasli-Familie, bestaaende af en aldrende Mand, en gammel Kone, to unge velsignede Koner og tre stærke, ranke, velbyggede Gemsejægere. Oberhasli er, i den egentligste Forstand, et Land, som flyder med Melk og Honning. Jeg nød en anseelig Deel af begge her. De Andre kom til, og vi satte os til Ro en Times Tid. Becker og jeg sadde ved eet Bord; Moltke for sig selv ved et andet. Vi talte ikke til hinanden. Moltke lod falde et Par Ord; jeg svarte ham ikke derpaa. Fruentimmerne sadde og strikkede hos os. Begge, især den Ene, vare velvorne, og, som jeg overalt i Oberhasli har fundet, af en særdeles hvid og fiin Hud. Da en Time omtrent var forbi, gik jeg hen til Moltke, og bad ham følge med mig ud; jeg havde et Par Ord at sige ham i Eenrum. Da vi vare komne udenfor, faldt jeg ham om Halsen og kyssede ham. Gode Gud! hvilken ædel Sjæl boer i dette vilde Legeme! Neppe havde jeg gjort dette, før han blev som afsindig, brast i de voldsomste Taarer, krystede mig med sønderknusende Heftighed til sit Bryst, kyssede mine Hænder, og i de skrækkeligste Convulsioner truede med at opgive Aanden i mine Arme. Vi bleve i adskillige Minuter, grædende, hængende om hinandens Hals, næsten sammengroede, og skiltes kun ad, for at favne hinanden igjen. Endelig gik vi ind igjen sammen, og nu opstod den gladeste Munterhed. Jeg begyndte at synge Wilhelm Tells Vise — strax smilede Alle i Stuen, som om de undrede sig over, hvorledes jeg kunde den. Jeg spurgte den unge, smukke Kone, om hun ikke kunde synge, og lod, som jeg ikke vidste Melodien rigtig, for at hun skulde hjælpe mig. Hun vægrede sig længe, men gav endelig efter for mine Bønner, tog min Dagbog og sang den derefter. — Min Gud! hvilken Bondekone i det hele øvrige Europa (turde jeg næsten sige) kunde gjøre dette

med en saadan Anstand! — og læse min Skrift strax, da Visen ovenikjøbet var skreven med latinske Bogstaver!

Vi gik uden for Huset paa Græshøien, ved Foden af Wellhorn med Gemsejægerne, der ladede deres Flinter og stode tilmaals, medens vi saae paa det. De viste os hvorledes de skyde Gemser, og fortalte os, at de i Formiddag allerede havde været oppe paa den øverste Snee, men ikke fundet Noget. Nu gik de op igjen. De vare ret smukke, ranke, stærke Ynglinger, men med et vildt, krigersk Udseende; meget frie, artige og selskabelige, som alle ægte Schweitzere. Bonifacius galede nu oppe i Taget af en Hytte paa den anden Side af Floden; men da han ikke kunde komme over til os, gik han sin Vei videre frem. Jeg klædte mig om oppe paa Høloftet, og saa godt som under aaben Himmel. Men Luften er saa sund her, at jeg troer, Trækvinden selv ikke er usund.

Vi gik nu videre frem, bestandig opad Scheideck, stedse steilere og steilere, forbi Wellhorn, Wetterhorn, Mettenberg mod Eiger, hvilke fire Alper af første Størrelse stode deres bratte, brede Bringer imod os. De ere bundne til hinanden med evige Iiskjæder. Syv forfærdelige Skrald, som lange Tordenbrag, henvendte vor Opmærksomhed til deres hvide Toppe, hvorfra Moltke to Gange, og jeg een Gang bemærkede de nedstyrtende Laviner, der forvoldte dem. De andre fem nedrullede paa den anden Side mod Syden. Med et Slags Gysen saae vi, paa Høiden af Scheideck, Spidsen af Schreckhorn frempippe op mod Stjernerne i den rene, blaae Himmel, medens de den forbifarende Skyer leirede sig paa den triangelspidse Top af Wetterhorn.*) Vi betragtede og i temmelig Nærhed Schwarzwald-Gletscheren, og Gletscheren mellem Wetterhorn og Mettenberg. Deres Blaa, foraarsaget af Bjergenes Skygger, er ubeskrivelig deiligt. Før vi kom til Grindelwald, kom vi forbi en Hytte, hvor vi gik op til en Kone, der bragte os herlige, sorte Kirsebær, som vi, lige for det majestætisk-truende, pyramidalske Wetterhorn, med megen Glæde fortærede, henslængte i Græsset. Klokken 7 kom Becker og jeg (Moltke var i Forveien) til Grindelwald, der ligger lige for Gletscheren mellem Mettenberg og Eiger, i en deilig, frugtbar Dal, som Glet-

*) Torden-Toppen.

scheren beslikker. Det Mærkeligste i Byen selv er, at Præstens Bolig er meget større og prægtigere end Kirken. Her fandt vi godt Logis, og behageligt Selskab om Aftenen af to reisende Parisere og en Schweitzer, med hvilke vi over Bordet havde muntre, interessante franske Samtaler om Schweitz og den store galliske Revolution. To saa upartiske Franskmænd har jeg aldrig talt med. Om Natten kunde jeg neppe sove for de lige over for mig gjennem Vinduerne lokkende Undersyner af Maanens og Skyernes Spil over Gletscheren mellem Mettenberg og Eiger.

Egnen om Grindelwald er den høieste i Europa. Den ligner heller ikke i mindste Maade nogen af de andre, jeg kjender. I Morges blev jeg bestyrket i min Mening om Aarsagen til Gletschernes Blaa — nemlig Skyggen, idet at Luften i Skyerne fremviste de samme Phænomener. Den Deel af Skyen, som var oplyst, var guul, sortegraa, som andre Skyer; men den Deel, som hang i Skyggen af Wetterhorn, var blaa, som Himmelen i en Vinternat. Skyerne her ere kun svævende Sneemasser.

Klokken 9 forlode vi Grindelwald. Strax udenfor fik jeg den Idee, at gaae tværs over Bjergene, efter Kaartet, enten der var Sti, eller ikke, for at komme tæt forbi Eiger og Jomfruen. Jeg meddeelte Becker dette Forslag, og han bifaldt det. Vi lode altsaa Moltke ride med Ambrosius og Bonifacius den ordentlige Vei til Lauterbrunnen; og nu dreiede vi strax om paa venstre Haand, ad en Fodsti.

Her kom en rask lille Dreng til os, som havde hørt vor Beslutning, og sagde os, at vi gjorde Ret, hvis vi kunde holde det ud, at vælge denne Vei; thi den var rigtignok mere end dobbelt saa lang, og meget besværlig, men ogsaa ulige mere „lystig." Han tilbød sig at følge med. Vi kom ned igjennem en Hytte-Have, gik over Glitschenen, som flyder langs med den vestlige Ende af Grindelwald-Dalen; og begyndte nu vor Stigen.

Det var en gloende Hede, og vi kogte i sydende Sved; men snart bleve vi belønnede for vor første Udmattelse, ved Udsigten her fra Wergisdalen. Nedenfor os laae Grindelwald-Dalen, indesluttet mellem de høieste Bjerge, i sin hele udbredte

Skjønhed, besaaet med henstrøede Huse mellem adspredte Træer, paa det yndigste afvexlende Grønt, man kan see, gjennemslydt af Glitschenens twende Arme.

Paa Veien havde vi allerede seet og hørt en skrækkelig Lavine — en af de overordentlig store. Den styrtede næsten fra Toppen af Wetterhorn ned til dens Fod, i den prægtigste Cataract, jeg har seet, med et ufatteligt Bulder. Den varede over tre Minuter.

Hvor høit dette Land ligger, kan man blandt Andet ogsaa slutte deraf, at nu (i Begyndelsen af September) staae Jordbærrene først i Blomster, og Kirsebærrene begynde at modnes.

Overmaade møisom og mattende var denne Scheidecks Bestigelse midt under den brændende Middagshede; men Munterhed og Styrke vinkede fra Toppen, og Udsigten tilbage over Dalen blev, jo høiere vi kom, desto mere fortryllende.

Det er ikke saaledes beskaffent med Alpetoppene, som man skulde formode, at de see høiest ud fra Dalen af — tværtimod, jo høiere man kommer op paa de mellemliggende Bjerge, jo mere imposante blive de; og kort: de synes at voxe i Høiden, parallel med Stigningen. Ikke at tale om, at man ved at stige over Mellembjergene, faaer Toppe og hele Bjerge at see tæt ved sig, som man ikke bliver vaer i det Lavere. Saaledes saae vi nu det sneebekrandsede Gemshorn, og det bølgende Faulhorn hæve sig op i Skyerne paa den anden Side af Dalen, hvor vi i Grindelwald kun bemærkede skovkrandsede Høie.

Vi besøgte Hyrderne paa Wergisthal, en høit over Grindelwald mod Vesten ophøiet Dal, der begrændses af Eiger, Scheideck og Zuckerhorn — vi saae i deres Hytter, hvorledes de gjorde Ost; og fik af en gammel Hyrde, som fulgte med os, Melk og Fløde, som vi spiste paa en grøn Plads ligefor Eiger og Jomfruen. Eiger er et forfærdeligt Bjerg, og, efter blot Øiemaal, ulige høiere end Wetterhorn.

Endelig kom vi, efter megen Sved og Møie, op i Sneeregionen, paa Toppen af Scheideck, hvor vi bleve modtagne af en gjennemskærende Kulde. Vi tabte os i Beundring over den ubeskrivelig skjønne Dal, vi havde forladt, og som fra denne Høide saae saa lille bitte ud, at vi Intet havde kunnet skjelne

deri, hvis ikke Solen havde netop beskinnet den i dens hele ovale Størrelse, medens alle de fra den sig opbølgende Høie laae i Skyggen.

Medens vi stode og tabte os i denne Nedsigt, og lode saa Øinene dukke op igjen over de fjernere Bjerge mod Østen indtil Furkas Takker, bleve vi indviklede i en Stormsky, der, brudt oppe paa Jomfruens Top, slog ned i en Hvirvel over Scheideck, og nær havde taget os med sig. En saa gjennemtrængende Kulde, som denne Hvirvelvind førte med sig, har jeg aldrig følt. Den gjennemiisnede mig, saa heed jeg var, saa aldeles, som om jeg ingen Varme havde følt i et heelt Aar. Den, saavelsom et Par Sumpe, forhindrede os i vort Forsæt, at bestige Zuckerhornets Top, som vi havde lige før os, og hvorfra vi lovede os en endnu videre Udsigt.

Fra Scheideck seer man den himmelske Jomfru, i hendes hele Prydelse, og i et Veir, som dette, vi havde her, i hendes hele Glands. Hyrderne selv løbe alle ud af deres Hytter, for at see de fortryllende, marmoreerte Blomsterskyer, hvori hun af og til indhyllede sin sneehvide Hals. De sagde, at dette var usædvanligt; men hvad de fortalte om dets Betydning, forstod jeg ikke. Det var høit oppe, midt i Luften, svævende, lette gjennemsigtige Sølvskyer, der glindsede af røde, blaae og grønne Krystalfarver i alle mulige Skikkelser. Disse Prydelser og Jomfruens øvrige uskyldige, hvide, rene, pene, aldeles jomfruelige Gestalt og Udseende gjorde mig næsten forelsket i hende — og vist er det, at jeg kunde ikke bare mig for at sammenligne hende med Seline. Hendes Legeme er koldt, men hendes Sjæl varm.

Jomfru-Gletscheren er ogsaa den skjønneste, jeg har seet. Hendes tvende, sneehvide Bryster overgaae al Beskrivelse. Jeg kunde betragte dem uophørligen, troer jeg, uden at kjedes derved, saa fuldkomment et Billede synes de mig paa jomfruelig Uskyldighed, Reenhed og Ynde — og jeg tager ikke i Betænkning at sige: det er det Yndigste, jeg hidtil har seet i Schweitz!

Jeg sidder just og skriver dette, lige over for dem, paa Heldingen af Scheideck ned mod Jomfruens sneehvide Fødder, som stikke kort og kydskeligen frem under hendes uhyre Granitskjørt. Mellem hendes hele Person og mig er Intet, uden en lille, blank Sø, hvori hun speiler sig. Jeg seer hende saaledes

dobbelt — og da jeg har forladt alle mulige Spor, for at komme til dette Sted, har jeg den forfængelige og skinsyge Fornøielse, at troe mig den Eneste, som hun har blottet saa mange Yndigheder for.

Besynderligt nok er det, at alle de øvrige Bjerge i dette Øieblik ere aldeles indhyllede i Skyer, og hun alene, som jeg ene vil see, ene vil beundre, staaer blank i den rene, blaae Himmel!

En anden Besynderlighed er det, at jeg endnu ikke har paataget mig nogen Møie paa min Reise her i Schweitz, ikke underkastet mig nogen Fare, uden at den saaledes fuldkommen er bleven belønnet. Naturen sælger ikke sine Yndigheder og Hemmeligheder for Guld; men for Mod og Arbeide skjenker hun sin Beundrer dem sikkert — ligesom en Moder aldrig sælger sit Barn Legetøi, men, naar det er artigt og flittigt, uformodentlig overrasker det dermed.

Vi have hørt en evig Bragen, medens vi sidde her, men til min store Glæde ikke seet nogen Lavine styrte ned fra Jomfruen. Saa høit jeg elsker hende, vilde jeg dog nødig, at hun skulde tabe det Mindste af sit Slør, og derved en Deel af sin Uskyldighed.

Wengenalp.

Mod Aften.

Nei! Gode Gud! — Den evige Afvexling i Naturens underfulde Rigdom gaaer uendelig over al menneskelig Indbildning! Hvilken overvættes tryllende, overdigterisk Udsigt fra dette Sted! Jeg staaer temmelig høit — nogle tusinde Fod over den tusind Fod dybt faldende Staubbach. Bag ved mig hele Jomfruens yndige, sneeslørede Legeme — paa venstre Side bag mig begynder Kjæden af Tschingelhorn', det sorte Bjerg og Schwisberg, og foran dem Bletschenalp, hvorfra dybt under mit Standpunkt Staubbach styrter sig ned — lige for mig, over Lauterbrunnen-Dalen, gjennem en ubeskrivelig trolddomsagtig Aabning mellem Klipperne, i en dybere Dal, en aldeles rund, lille (i det mindste tilsyneladende lille) Høi, bag hvilken Unterseen, med sit Slot, halvt skjuler sig — i et Par Miles Frastand, bag denne Høi, som Solens Straaler omspille,

i den yndige, runde, lysegrønne Dal hæver sig et Amphitheater af Klipper, der ende sig med det mod Skyerne opmurede, brede Beatenberg — paa høire Haand, lige over for Bletschenalp, Wengerberg, ligesom hiint, prydet paa sit Afhang lige ned til Jorden med Træer — under mig en nedglidende Granskov, der taber sig i en uafseelig Dybde — de herligste Skyer paa den blanke Himmel over alle disse Jordens Herligheder — og Solen paa Randen af Bjerget mod Vesten — !! — — Men hvad er denne nøgne, tørre Formbeskrivelse? Ikke engang hvad Yderlinierne vilde være af et af Rafaels Malerier, naar alt det Liv, der spiller inden for disse, var borte — ikke engang hvad et Hoved af Van Dyk, overstrøget med Sort, vilde være! Hvilken Pen kan beskrive, hvilken Pensel male de evigen afvexlende Tryllerier af Lysets og Skyggens Skatteringer, hvormed den over Klippen dalende Sol opliver dette Landskab! O! Naturens hemmelige Skjønheder, Naturens fine Yndigheder, Naturen i det Hele, Naturen, som den er, som den sprang af Skaberens Tanke — lader sig ikke silhouettere, end sige male, med Konstens Farver — lader sig ikke aftage med Pennen i Bogstaver, som en Skygge med Storkesnabelen.

O! til Naturens underlige,
  Ufattelige, skjønne Bliv,
For hvilket alle Konsters vige,
  Har ingen Støvets Farve Liv!
Natur! din Helligdom befaler,
  Som Isis, Taushed af sin Ven!
Hvo den beskriver, hvo den maler,
  Hvor skjønt han tegner, eller taler,
    Besmitter den!

Held mig, at jeg har været paa Pynten af Scheideck! at jeg fra dette Standpunkt har seet de Mirakler samlede, som, hver for sig, fylde Naturens Ven med Henrykkelse! Jeg har seet meer paa Pynten af Scheideck, end den meest digteriske Indbildningskraft kan see gjennem alle de Slør, som de hundrede Reisebeskrivere, og de hundrede Malere, og de hundrede Kobberstikkere, og de tusinde Fortællere have kastet over Schweitzes Mirakler!

Held mig, at jeg havde Mod og Standhaftighed nok, til at slæbe mit endnu svage Legeme op til dette Tempel, hvorfra man tilbeder Gud med tusindfold Andagt i hvert Blik hen paa Virkningerne af hans evige Bliv! Min Sjæl drukner i een eneste

Følelse ved slige Leiligheder, efterat den længe har beruset sig i tusinde forskjellige mindre, i den eneste store Følelse: Gud! — O! hvor himmelsk saligt, aldeles at drukne i dette Vellyst-Alt! Og hvor let styrter Sjælen sig fra disse Høider deri! Kun paa Toppen af Bjergene nydes den sande Forsmag her i Støvet paa kommende Salighed. Man har Jorden i dens Brudedragt under sig; er Himmelen, Naturen, Gud nærmere! Jeg stiger derfor med inderlig Bedrøvelse ned af et Bjerg. Efter den meest udmattende Møie, naar jeg har troet at maatte styrte ved det sidste Skridt mod Toppen, er jeg ved første Skridt derpaa, som nyfødt, som opstanden fra de Døde — og saa aldeles er al Mathed glemt, at jeg efter nogle Minuter ønsker en ny Høide for mig, for at opklavre derpaa! O, hvor saligt engang at hoppe fra Spidsen af Montblanc til Maanen! fra Maanen til Solen! fra Solen til Sirius! og saa fort frem igjennem alle Evigheder opad! opad! opad til Foden af den Eviges Throne!!!

Præsteboligen ved Lauterbrunnen.

Aften.

Jeg har seet Staubbach! Staubbach i Favnen af Lunas Smile — Staubbach prydet med Aften-Regnbuen — —!

Men jeg maa, før jeg giver min Følelse Luft i en Fortælling herom, gaae tilbage til mit Standpunkt paa Scheideck, hvorfra jeg i Førstningen nedsteg, siden nedløb, og tilsidst nedrullede.

I alle Henseender var denne Nedfart noget af det Skjønneste i mit Liv. Første Gang i Verden havde en Dal vinket mig fra Høiden. Min Begeistring afkjøledes ikke — den vorte næsten ved hvert Skridt nedad. Staubbach havde ingen Deel i denne bestandigt voxende Henrykkelse. Jeg saae den fra Høiden af Scheideck rigtignok dybt under mig, og i temmelig Frastand, altsaa formindsket til en Tusindedeel af dens Pragt; men allerede saaledes nedvinkede den mig, formedelst sit perpendiculaire Fald. Dalen (eller rettere de oven paa hinanden opbølgende Høie neden under mig) blev, alt som jeg kom dybere ned, venligere og fortroligere! Min Sjæl var mæt af det Hele, og fandt nu Behag

i at forøie det, ved at hvile efterhaanden paa hver af Delene. Saaledes, naar en Elsker har beruset sig i det overvældende Vellyst-Syn af sin Elskedes hele Gestalt, finder han siden blid Behag i at beskjæftige sig med hendes særskilte Yndigheder — og hans Læbe brænder med stille Kildren paa hendes sneehvide Haand — hans Arm omslynger i blid Inderlighed hendes bløde Hals — og undertiden er hans Finger indviklet i een af hendes Haarlokker.

Jo dybere jeg kom ned, jo mindre og fortroligere blev Egnen og Udsigten — men det var ved hvert andet Fjed en aldeles ny. Lysegrønne Høie, bekrandsede med Skove, bløde favnende Dale, adskilte ved Lunde og nedrislende Bække, rolige, venlige Hytter med løst indgjerdede Enge og Smaahaver, afverlede med hinanden, krydsede forbi hinanden, skiltes ad, samledes igjen hvert Øieblik i amphitheatralske Perspectiver, som det fuldkomneste Spil af Lys og Skygge hævede. Grindelwald-Dalen, Guttannen, Lucerner-Dalen, Zürichersø-Kysten, Biels Beliggenhed, alt det yndige Lave, jeg har seet i Schweitz, falmede i min Erindring ved Synet af denne Dal og Nedstigningen deri. Hver Hytte vinkede til patriarchalsk Samqvem, hver Lund til stille Betragtninger, hver rislende Bæk til qvægende Slummer. Alt, hvad Synet mødte, var enten en yndig Deel af det Hele, eller Noget, der hævede det Heles Yndigheder. Snart gik jeg ned forbi gjennemskaarne Brinker, gjennem hvis hule Rifter Granerne syntes at lade sig nedglide; snart forbi nedboltrende Skovstrømme, hvis Rislen og Susen holdt Øiet i vellystig Bevægelse; snart forbi de sorte, stærkskyggende Ruiner af et nedstyrtet Schiefer-Bjerg — kort: Naturen har intet malerisk Skjønt, i det Hele, eller Enkelt, som man savner her. Det er den eneste Plet paa Jorden, hvor jeg aldrig vilde savne Havet.

Men Nedstigningen var overmaade trættende, og syntes at blive uophørlig. Det er bedrøveligt, at Legemets Virksomhed har saa snevre Grændser! Al Marven og Blodet syntes at synke ned i vore stivnende Knæe. Veien rullede ned med smaa spidse Stene i den bratteste Zikzak; og hvor man troede den havde Ende, var Dalen, man formodede, blot en ny Terrasse. Vi havde tilsat næsten alle Kræfter paa Vandringen i 6 Timer opad denne Høide; vi havde anvendt de sidste paa at omspringe paa Top-

pene, og de nye, vi havde samlet paa vort ætheroverstrømte Standpunkt, begyndte reent at adsprede sig. Vi havde ikke nydt Andet, siden om Morgenen, end lidt Melk; og den nedløbende Vei blev besværligere og besværligere. I denne Forlegenhed greb jeg til et forvovent Middel, for at komme hurtigere ned. Jeg lænede mig, som Gemsejægerne, tilbage paa min Alpestok, og lod mig nedlyne over de bratte Pynter paa de rullende Smaastene. Becker fulgte mit Exempel. Da det lykkedes, og jeg var bleven hidsig af den overordentlige Bevægelse, det foraarsagede i Blodet, gik jeg videre i min Vovsomhed, og yttrede min Idee for Becker, paa denne Maade at nedskie af en aldeles brat, græsklædt Brink ned i Dybden. Han skreg, og bad mig, for Guds Skyld, lade dette Forsæt fare; men jeg stolede paa min Færdighed, lagde mig tilbage paa Stokken, og styrtede ned med en Fart, hvormed mit Legeme aldrig før er bleven flyttet fra Sted til andet — uden at lide mindste Skade derved; kun at jeg kom i en saa brændende Bevægelse, at, da jeg fandt mig i den virkelige Dal, syntes min hele Krop at være een eneste hidsig Puls. Jeg løb nu meer, end gik; og Becker kom noget langsommere bag efter, hen til Præstegaarden, hvor Hans Velærværdighed, Moltke og vore Ledsagere modtoge os uden for Døren med Frydeskrig. Saa usigelig tørstig jeg var, holdt jeg mig dog fra at drikke i en halv Time, tog min Overkjole paa — og da jeg kom til Bordet, og under det fortræffelige Maaltid samtalede med vor ypperlige Vert om min Opgang og Nedfart, vare alle dens Møier glemte, al Mathed forsvunden, og jeg befandt mig fuldkommen vel.

Jeg vil bestandig see den for mig — denne Velsignelsernes, Yndighedernes, Herlighedernes Fylde, som risler ned fra den mørke Rand af den nøgne Klippemuur, og synes at falde den forbi i dampende Glands ned fra Himmelen! Maanen bygger en Arkade over den. Den forener i en saa himmelsk Aften næsten alle de Skjønheder, Synet kan fatte. Dens Draaber ere neddryssede Stjerner — saaledes som man vilde see Melkeveien i Bevægelse.

Jeg lagde mig ned paa Ryggen, og betragtede saaledes den 1000 Fod nedvæltende Strøm, der svævede i Vinden.

Om Morgenen den 4de Sept.

Efterat have sovet ret godt, første Gang roligt efter 3 Dages Mattelse og 3 Nætters Uro, betragtede jeg om Morgenen, saasnart Solen havde hævet sig over Wengenalp, atter Staubbach i dens Glands.

Jeg veed ikke, naar det er skjønnest, i Solens, eller Maanens Regnbue — det er, paa forskjellig Maade, i forskjellig Smag, lige skjønt i begge. I Solens er det prægtigere — i Maanens yndigere; ved Dagen mere majestætisk — ved Natten mere høitideligt; paa begge Tider himmelsk og guddommeligt, i saa høi Grad, som et jordisk Phænomen kan være det. Det samme gjælder om Egnen, hvori det glimrer — rundt om paradisiske Høie, der opbølge sig mod Wengenbjerg-Muren — et uhyre Ruintaarn, som dannes af Klippen paa Venstre! — Jomfruen og Scheideck paa den anden Side af Dalen, hvorigjennen Glitschenen flyder — Alt er romantisk deiligt!

Den Regnbue, Solen omkrandser dets underste, svævende Glarhav med, og som, naar den skinner med hele sin Glands, bliver dobbelt, er unegtelig skjønnere end Maanens. Naar man seer denne Regnbue fra det sande Standpunkt, nemlig saaledes, at Ens Skygge falder lige i Midten af Vandskystøtten, frembringer det for en nogenlunde levende Phantasie det prægtigste Tordenveir, man kan tænke sig. Vandskyen under Buen seer ud, som en lille Himmelsphære, oplyst af evige Smaalyn, ligesom Kornmodene i Vesten efter en heed Sommerdag; Bulderet af Vandfaldet giver en passende Torden hertil — men dette Uveir er ikke rædsomt, det er kun skjønt. I temmelig Frastand fra Faldet bliver man i den uophørlige fine Støvregn, naar man opholder sig der noget længe, gjennemvædet; men endskjøndt jeg kun var i Collet, løb jeg lige ind under det — og blev fuldkommen drivvaad. Jeg stirrede op under det, men saae Intet uden Taage. Jeg badede mig saaledes paaklædt i Staubbach — og beklagede, at jeg ikke kunde gjøre det nøgen, som i Rhinen.

Unterseen.

Middag den 4de Sept.

Hertil er jeg kommen tre Mile i to Timer, halv gaaende, halv løbende i eet fort, uden at standse eet eneste Minut. Jeg foresatte mig uden for Præstens Dør i Lauterbrunnen, at gaae saa stærkt jeg kunde, uden at standse, lige til Unterseen, og jeg holdt det.

Hvilken paradisisk Vei! Fra Lauterbrunnen langs med Weiß-Lütschenen mellem Castanie-, Valdnød- og andre Frugttræer, gjennem den trange, mellem Wengenalps og Schwisbergs Mure, til den deilige Flade, ved hvis Ende den hvide og sorte Iisstrøm forener sig, og strømmer siden gjennem Enge og Skove under Navn af Zweilütschenen til Wilderschwyl, og herfra til Unterseen — den behageligste Promenade, man kan tænke sig, gjennem Alleerne i Dalen! Mage til denne lige, med Frugttræer bestrøede Flade, har jeg ikke seet! Forbi de romantiske Bjergslot-Ruiner paa Høien, mellem Busktræerne paa venstre Haand, kommer man omkring det isoleerte Bjerg midt i Dalen, til Unterseen, der ligger ubeskrivelig skjønt.

Vi spiste her i Selskab med en besynderlig stilltiende Mand, som jeg dog tilsidst fik lokket i Samtale. Han lod til, at have tabt Forstanden i Jomfru-Gletscherens Rifter.

Thun.

Den 5te Sept.

Med løse Matros-Beenklæder, med en tynd Silkevest over Nattrøien, med to Bælter og et Lommetørklæde om Livet, og adskillige Bøger, min Collet og min Frakke, hængende over Alpestokken, paa Ryggen, dandsede jeg efter Maaltidet ned fra Unterseen til Broen ved Enden af Thunersøen. Det var skjønt Veir; og den heftige Spadseregang fra Lauterbrunnen havde sat alle mine Livsaander i Bevægelse. Solens Straaler dandsede med lette Skyer omkring paa Bjergtoppene, om den stille bølgende Sø; snart forvildede de sig i Viinhaverne, snart boltrede de med i Engene, snart badede de sig med Fjeldspidserne i Søen. Echo gjentog fra de romantiske Kløfter de enkelte Toner, Naturen lokkede fra mit fulde Bryst — frie, som Lütschenen, der

strømmede, løst af Isens Baand, gjennem Dalen — modig, som den Frie, og stærk, som den Frie og Modige, kom jeg til den besqulpede Kyst, ved hvis Bred Gondolen ventede mig. See! da sprang pludselig en Pige frem bag et Træ foran mig! Let, som Daphne, i Flugten for Apollo, hoppede hun over de rullende Stene, hen i Engen — dens skalkagtige Fugtighed nødte hende til at hæve mere det Flagrende, som Vinden i hendes Fart ikke noksom hævede, og forraadte de nydelige Been, som bare hendes deilige Krop. Amor vilde, for at spille mig et Puds, at hun paa hendes hemmelige Flugt skulde tabe en Handske. Hun maatte vende sig om, for at tage den op igjen; og jeg fik derved et Ansigt at see, som Seline ikke seer skjønnere, naar hun rødmer ved sit Billede i Bækken.

Nu forsvandt hun i en lille Hytte, som hendes jomfruelige Nyslen (Amor veed, hvori den bestod) helligede til et Tempel! Vee den Vanhellige, som vilde stræbe at kige bag dens hellige Forhæng, og see, hvormed Gudinden nyslede! Jeg tænkte ikke derpaa, eller lod i det mindste for mig selv, som om jeg ikke tænkte derpaa — sikkerligen en endnu større Fortjeneste; thi der er intet Ondt i at vide somme Ting — det Slemme bestaaer kun i, at lade, som man veed dem. I dets Sted gav jeg mig, saa længe hun var borte, Tid til at undersøge, om hun var et jordisk, eller himmelsk Væsen — om det virkelig var Venus selv, eller een af hendes skjønneste Døttre. Jeg blev enig med mig selv om, at hun virkelig var en Jordborgerinde (man troer saa let det, man ønsker!) — og en gammel, ærværdig Mand, som lod til at have fulgt hende herned til Strandbredden, bestyrkede mig i min Formodning. Hvilke Følelser bestormede nu mit Hjerte! O! hvad er alle Naturens øvrige Mirakler mod et deiligt Fruentimmer! Hvad er dog Jomfruen selv, i hvis Sneebarm mit Øie den forrige Dag med saa megen Vellyst nedrullede, mod en levende Evadatter! Og i saa lang Tid havde jeg undværet Synet af Jordens første sødeste Tryllevært. — Jeg havde intet Savn følt i alle de forrige Dage; men nu følte jeg, at dette Savn var der, og at jeg blot ikke havde fornummet det; nu fornam jeg det i det Øieblik, det svandt!

‚O! Amor! milde Amor! ti tusinde nye Offere skal jeg bringe dig i nye Længsler efter min Seline, hvis du bringer mig dette hendes Aftryk nærmere!‘

Han hørte mig! —

Hun kom ud igjen efter nogle Minuters Ophold — og — hvor bævede, hvor bankede mit Hjerte hende imøde, i det hun hoppede hen imod mig, og sagde med den livligste Utvungenhed af Verden: "Je suis bien charmée de me pouvoir embarquer avec Vous!" — Jeg kunde neppe besvare denne Compliment; jeg bukkede mig rødmende ned, og saae paa mine Beenklæder, slængte min Stokbylt fra mig, for at faae et rankere Udseende, ærgrede mig over, at Moltke og Becker, der stode ved min Side, maaskee havde mere Deel i Complimenten end jeg, da de saae ikke slet saa vildt ud, og takkede Gud, at jeg havde faaet mit 12 Dage gamle Skjæg afsavet i Unterseen.

Nedseiling paa Aarfloden til Bern.

Vi indbordede os. Paa tvende Bænke i Gondolen, med et smalt Bord imellem, sad den Yndige, den stumme røde Mand, og den ærværdige Gamle; og lige over for mig Becker og Moltke. Hun sad mig saaledes nærmest, vel ikke ved min Side, men saa tæt over for mig, at hendes Fødder ikke sjelden maatte hvile paa mine, som jeg af den Aarsag holdt saa stille, som muligt, paa det at hun kunde troe, det var Bordfødderne. Hun gav sig strax i Samtale med mig paa Fransk. Jeg pluddrede saa godt, som jeg kunde. Vi talte om Jomfruen. Jeg sagde, det var mit Yndlingsbjerg, talte med Henrykkelse om dens sneehvide Hals, og saae paa hendes — om dens yndige Liv, og saae paa hendes — om dens nysselige Fødder, og listede mig til at lade et Blik smutte ned under Bordet — om dens rene himmelske Dragt, og saae paa hendes, om dens blaae Skysløifer, og saae paa den blaae Silkesløife, hun havde paa Brystet — og lagde til, at Alt var fuldkommen jomfrueligt. „Hendes Ynde, Uskyldighed, Reenhed og Kydskhed, endte jeg, „giver hende fuldkommen Ret til det søde Navn, hun bærer;" og bukkede mig ved Slutningen af Perioden, som om jeg henvendte Complimenten til hende. — "Oui! Elle est extrêmement innocente, elle ne se laise jamais monter — —" Det Naive i denne Replik slog paa eengang

baade mit ætheriske og sublunariske Væsen; men med to yderst forskjellige Slag. Gudinden forsvandt aldeles; dette opvakte en ubehagelig Følelse i de finere Dele af mit elskende Jeg; men Evadatteren blottede sig; og dette kildrede de sandseligere. Der løb tusinde Ideer mod hinanden (fem Hundrede mod fem Hundrede) gjennem min Sjæl, i eet Øieblik; jeg fik ikke Tid til at komme efter hvad de egentlig sloges om, end sige, til at skille dem fra hverandre. I denne tvivlsomme Forfatning greb jeg et Middel (som ogsaa af alle mulige sikkert var det bedste, for at løse Knuden) "Madame est apparemment françoise!" spurgte jeg. "Non, Monsieur, je suis de Berne" — — Paf! der laae med Eet alle de sandselige Ideer! Ved dette Svar, som ved een eneste Salve, gik det dem, som vor von Tyboes Soldater: „Die ganze Armee war auf einmahl ruiniert!" — "Oui!" raabte alle de seirende, "Elle est tout à fait innocente, Elle est absolument inaccessible! Elle est inabordable! Elle est chaste et pure! Elle est l'innocence personnifiée! Elle est La Vierge vivante — — car: Elle n'est pas Parisienne!!!"

Jeg mærkede paa den Fryd, denne Triumph opvakte i min Sjæl, hvad jeg rigtignok ofte før har mærket (men aldrig mere mig selv overtydende) at jeg dog er meget meer aandelig, end kjødelig. Rigtignok maa jeg bekjende, at min Sjæl stiller i slige Tilfælde en lige stor Armee af begge Slags Ideer og Følelser paa Benene; men det er kun i Henseende til Antallet, ikke i Henseende til Styrken eller Rustningen. De sandselige Følelser ere svage, slet bevæbnede, og lidet øvede — de aandelige derimod ere stridvante, veludrustede Helte; og løbe derfor altid af med Seieren.

Det fornøiede mig endnu i en anden Henseende, at min yndige Gjenbo var Schweitzerinde. Hun forstod altsaa Tydsk, og paa denne Sprogvei gaaer min Tunge dog lidt bedre, end paa den franske, hvor den snubler uophørlig — en ærgerlig Omstændighed, især naar den gaaer i Selskab med en Dames. Jeg udbad mig derfor og, saasnart jeg havde faaet denne Underretning, at maatte forklare mig i dette Sprog, hvorved jeg tillige vandt den Fornøielse, at høre hende tale sit Modersmaal. Hun opfyldte strax min Begjering, og nu blev Samtalen mere fri og levende; Replikerne bølgede sig lettere i hinanden, hendes og mine løbe med lige Hurtighed, som den hvide og sorte Iisbæk, efter at have

forenet sig ved Schweilütschenen. Vi talte om Naturen paa sin Throne, Naturen i Schweitz — om Naturen i sin Hytte, Naturen i Schweitz — Naturen i sin Pynt, i sin Negligee, i sin Dands, i sin Slummer — Naturen paa Bjergtoppene, i Dalene, mellem de styrtende Vandfald og de letsusende Aaer. Vore Følelser derved, vore Meninger derom samlede sig; de smeltede i hinanden, som Regnbuens Farver; vor Underholdning var en harmonisk henrislende Flod, i hvilken de Andres, den ærværdige Mands, Moltkes og Beckers Anmærkninger gøde sig, liig tre Strømmen forøgende Bække. Ligeartede Ideer samle sig med ligeartede; men modartede fremkalde ogsaa ofte modsatte — saaledes gik Samtalen ofte over fra Schweitz til Meiners's Breve derover — fra Naturen i Staubbach til den Gøttingske Professor. "Opposita juxta se posita magis elucescunt." Ogsaa herover mødte vore Meninger hinanden med Favntag. De havde Professoren midt imellem sig — og knuede ham jammerligen. Jeg forelæste hende og den smukke ærværdige Mand det paa Meiners anvendte Sted af Lavater i min Dagbog. Det morede dem. Den nye Udgave af hans Breve kjendte de ikke; jeg tog den frem og læste hans uforskammede Fortale dertil, som opvakte en almindelig Latter. Jeg forelæste adskillige Steder i Bogen, som jeg havde Tvivl om — og den gamle Herre, som jeg fandt en særdeles smagfuld, oplyst og tænkende Mand, overbeviste mig om, hvad jeg ikke var utilbøielig til at troe, efter det Urigtige, min egen Erfaring havde opdaget — at de vare aldeles falske. Det er vist, at Schweitz i Meiners har fundet den elendigste Beskriver, man kan tænke sig. Hans Domme over Bern, Basel og andre Steder, hans fremsusende dictatoriske Slutninger, hans Sammenligning mellem Staubbach og Reichenbach — mellem Iisstrømmen og Rhinfaldet — hans Beskrivelse over de mageligste Veies Farlighed og Møisomhed — kort sagt: det meste af hans to Tomer, som ikke indeholde Beskrivelser over Maaltider, dem han i Almindelighed ret godt bedømmer — er saaledes, at man skulde lettelig falde paa, naar man reiser efter ham, at han aldrig havde været paa de Steder, hans Pen vanhelligekr. Men Mange bedømme slettere det, de see, end det, de ikke see. Vi morede os usigelig over Kobberstykkerne i hans vigtige Bog, der fuldkommen svare til Texten — ogsaa deri, at det er umuligt i dem at gjenkjende de Steder, de skulle forestille.

Den Idee, at bringe Hasli-Dalen med Wellhorn, Wetterhorn, Mettenberg og Eiger paa en Vignet af to Tommers Længde og Brede, kunde vi ikke noksom beundre. Mon Herr Professoren ikke hermed har villet give General Pfyffer et Vink om at miniaturere sin Plan, og udbilde Schweitz en relief paa en Ring eller Snuustobaksdaase?*)

Vi talte siden om Frihed og Eiendom, om Folkeaand og den sidste ærefulde Revolution i Frankrig. Den Forstand og Vittighed, hvormed hun, saa utvungen, fruentimmerlig beskeden, og gratielet talte og taug om alle disse Ting, henrev mig aldeles; jeg fandt i hende det yndigste, tænksomste, vittigste Fruentimmer, jeg nogensinde kunde møde paa min Vei gjennem Europa — jeg gjenkjendte i ethvert af hendes Træk, i alle hendes Gebærder, i hvert af hendes Ord, i hendes Smiil, i hendes Taushed, i hendes hele Gestalt og Væsen — den samme Natur, hvis Moderlighed i Charlotte, Sybille, Julie, Marie, Philippine har dannet sine Mesterstykker; og jeg fandt for første Gang (hvad jeg havde troet umuligt) deres Aftryk i en Jomfru — kort: en anden Seline.

Man kan altsaa let forestille sig, at jeg paa Thunersøens Bølger vuggedes i Vellystens Favn, og saae de yndige afverlende Kystkrandse omkring den gjennem en Trylletaage, der, ved at indhylle dem for min Forstand, bragte dem mit Hjerte nærmere. Af alle Naturscener paa min hele Reise er der og derfor ingen, jeg mindre kan beskrive, fordi der er ingen, jeg, meer beruset, inderlig har følt. Det Hele svæver i salig Glands med de meest levende Farver i min Erindring, men altfor nær om mit Hjerte, til ikke at blive der ligesaa skjult, som bestandigt. Jeg nenner ikke at myrde dette indvortes levende vellystige Billede, ved vold-

---

*) Udsigten fra Ridau (for at nævne enkelte af de mange Urigtigheder) er artig nok, naar man undtager, at Vandet i Bielersøen virkelig er klarere end Kysten, som her synes at være gjort saa lys, blot for at kunne vise des tydeligere Hr. Forfatteren i hans lukte Vogn.

Staubbach seer ud paa Professor Meiners Vignet, som et langt Stykke vaadt Linned, man har hængt op at tørre (see hans meget poetiske Lignelse Pag. 19); men saaledes har Hr. Alberti ikke forestillet den — og endnu mindre Naturen. Intet kan være afskyeligere urigtig, end Behandlingen af den underskjønne Egn om Præstens Huus, naar jeg undtager Behandlingen af Staubbach selv, Klippen, hvorfra den nedstyrter, og det Væsen i Baggrunden, der skal forestille Gletscheren.

Grindelwald-Gletscheren synes ikke i Naturen, men vel hos ham, som en Samling af illumineerte Rathuer.

somt at udpine det stykkeviis paa Papiret. Hvert Ord beskadiga det, og den vidtløftigste Beskrivelse vilde dræbe det aldeles.

Den velsignede Gamle gjorde mig opmærksom paa et Vandfald, der styrter ud af Beatenbjergets bratte Klippefod paa høire Haand, hvor Eremiten, efter hvem Bjerget har sit Navn, har boet, om hvilken Helgen det almindelige Sagn fortæller, at han har været den første Religions-Reformator i Schweitz. Vandfaldet er skjønt, og falder fra en betydelig Høide ned i Søen. Paa den anden Side trak Stockhorn og Niesen, to der i Egnen herskende Bjerge, min Opmærksomhed i nogle Minuter til sig, især det sidste, hvis spidset-regelrette Triangelform gjenkaldte mig Buochshornets fra Lucernersøen. Kysterne paa begge Sider ere frugtbare paa afvexlende Natur- og Culturskjønheder — snart steile, bekrandsede med Skove, snart ophøiede, straae, beprydede med Viinhaver, snart udbredte med fast umærkelig Hæven, bestrøede med alle landlige Fortryllelser. Det, der fortrinligst udmærker Landtoningen fra Thunersøen, fremfor alle de øvrige Søers, jeg har seet, er en vidtudbredt, langsomt op med Foden af Niesen bugnende Landstrækning af sidste Slags, hvis øverste Rand er kronet med en Kirke, i Skyggen af Bjergpyramiden. Det simple Landlige, hvorover Synet flagrer i denne Udsigt, opvækker en stille, rolig Følelse, som man, i det Øieblik den indbysser Sjælen, neppe vilde bytte bort mod den meest prægtige, glimrende, majestætiske Scene. Den Yndige gjorde mig opmærksom paa Solens Nedgang bag Bjerget, og de sidste Straaleslys, dens mandige Herlighed viftede til denne Egns jomfrublide Skjønhed — og jeg saae med inderlig Fryd, hvorledes den med det samme, kyssende, bestraalte hendes beundrende Læber.

Vi vare neppe komne det saakaldte Næsernes Forbjerg forbi, før et dundrende Tordenslag bebudede os en pludselig Sceneforandring. Det begyndte at regne. For at hindre Draaberne fra at fugte for meget hendes tynde hvide Dragt, ophængte jeg min Frakke, som et Gardin, saa langt den kunde strække sig, foran Aabningen i Gondol-Lukket, hvor Vinden kom fra — og blev siddende, saa tyndklædt jeg var, for den Aabning, den ikke dækkede. Jeg blev paa denne Maade gjennemblødt af Regnen paa den ene Side; men havde den Fornøielse, at have beskyttet hende nogenlunde derved. Imidlertid, da det blev ved at regne stærkere og stærkere, og det paa den Side, hvor hun sad, var

mindre tæt, forandrede hun, efter vor Begjering, Plads — og — Tak skee dig velsignede Regn! — nu kom hun til at sidde tæt ved min Side. Saa lykkeligt et Eventyr har jeg endnu ikke havt paa min hele Reise; thi hvad var dog Costheimerinden selv, og den franske Marie med Barnet, og Vindue-Dronningen i Aarau mod hende! Det var en ny Iris, fremledt af fortuna pluvia, hvis Yndighed overgik alle de Andres.

Jeg havde det Held, et Par Gange at kunne vise hende min ivrige Opmærksomhed. Da Regnen var stærkest, lagde Skibsfolkene, som intet Dække havde over sig, i Land, og gik op i et lille Huus, medens vi bleve siddende, fordybede i vore Samtaler. Hun yttrede Lyst til at drikke — vips foer jeg op, gik ind i Huset, fik en Flaske og et Glas, pompede Vand i Flasken, og ilede ned til Baaden, hvor jeg, bag ved hende paa Landbredden, skjenkede for hende, medens hun drak.

Lidt efter lidt begyndte jeg ved Seiladsens Ende at føle Virkningen af min anden Ridderartighed: Savnet af min Frakke. Jeg var gjennemvaad paa den ene Side. Den stille Sidden i den fugtige Kulde piinte mig. Jeg fik ondt — og i det Øieblik, vi stege i Land, befandt jeg mig saa yderlig slet, at jeg nær ikke havde vundet op til Thun, hvor vi alle toge ind i „Korset“. Jeg var hvert Øieblik i Begreb med at besvime — og maatte strax gaae til Sengs.

Jeg overtænkte her min ubeskrivelige Lykke paa denne min eventyrlige Reise. Da vi stege i Land, fortalte den fremmede gamle Herre mig, at dette Fruentimmer var en Frøken v. Haller, en Datterdatter af den store Haller — og jeg kom siden efter, at den gamle Herre selv hverken var meer eller mindre, end Herr Schultheiß Sinner.

Alle Verdens Adresser havde ikke kunnet give os en saa naturlig og behagelig Adgang til den vigtigste og bedste Familie i Bern, som Tilfældet nu gav os, ved at bringe os i samme Baad fra Neuhaus til Thun. Vi bleve og med yderste Venskabelighed indbudne, og de gjorde allerede adskillige Planer, til at gjøre os vort Ophold i Bern saa behageligt som muligt.

Det var mig altfor utaaleligt at blive i Sengen, og undvære hendes Selskab ved table d'hôte om Aftenen — jeg muntrede mig altsaa op, saa godt jeg kunde, klædte mig paa, og gik

ned at spise. Hvor kildrede mig den Uro, hun lod sig mærke med over Følgerne af min Forkjølelse.

„Ich fürchte, daß ein Theil von Ihrer Reisebeschreibung dadurch verloren gehen wird,“ sagde hun.

Vi satte os. Der vare to Englændere, en Franskmand og en anglo-frankeert Schweitzer ved Bordet med; de vare Alle meget høirøstede, og talte om Bjergene i Schweitz, som om en Pudding. Vi kom Alle i gjensidige Smaadisputer (Alt paa Fransk) om Udsigterne fra Toppen af Bjergene om Staubbach, som de paastode, Vor Herre ikke havde spædt nok, o. s. v. Frøken Haller yttrede den Mening, at Bjergene indeholdt Kilderne til den meste Velsignelse i Schweitz; og jeg lagde til: til den meste Fortryllelse.

”Pour moi,” sagde den Fremmede, ”je crois que le Diable a planté ces maudites montagnes pour tourmenter le Genre humain.” —

Et myrdende Smiil fra hende og en pludselig Taushed paa min Side var Svaret herpaa. Da Personen, der havde sagt ovenanførte Grovhed, blev ved at forbande Bjergene, sagde hun: ”mais, Monsieur, pourquoi donc avez vous vous donné tant de peine pour monter le Stockhorn?”

”Oh!” svarede han, ”seulement pour pouvoir dire, que je l'ai monté. Hun vendte sig med et Smiil til mig, som for at spørge mig, hvad jeg syntes herom. —

”Pour le pouvoir dire,” sagde jeg høit, ”je le trouve une raison extrêmement indigne et miserable — pour le pouvoir dire seulement, je ne fais jamais deux pas.”

Selskabet kjedede os; jeg mærkede tydeligen, at det og kjedede hende; hun stod og, saasnart hun kunde, op fra Bordet, og, saasnart vi kunde, fulgte vi.

Vi aftalte om Aftenen at staae tidlig op om Morgenen, for at følges ad til den høie Kirkegaard og Thunerslottet, hvorfra der er en særdeles prægtig Udsigt — og siden reise sammen til Bern. Da jeg indvendte, at hun kjørte, og vi reed og gik, svarede hun: „O! ich werde oft absteigen und mitgehen.“

Saaledes endte sig denne herlige Dag. Hun forsvandt — vi gik i Seng — jeg sov slet om Natten, kom for silde op — og, da jeg saae ud af Vinduet, kom hun ene, fuld paaklædt, til-

bage fra sin Morgenpromenade. Vi erindrede og nu, at Spazier havde sat os Stævne her, og maatte altsaa blive tilbage.

Vi toge Afsked med hende og hendes ærværdige Ledsager; og gik, halv tungsindige, tilbage til vort Værelse, for at bie paa Spazier.

Klokken henimod 10 fløi han ind ad Døren i vore Arme. Vi nøde Glæden af hinandens Gjensindelse kun i to Timer, da Torveskibets Bestyrer afhentede os ned til Broen. Han fulgte os med gjentagne Omfavnelser; indtil den aabne Baad, hvori vi, med endeel Pærer, Høns, Kalve, Bønder og alle Slags Sælgersker, bleve indpakkede, gled fra Broen, og den piilflyvende Aar bragte os hinanden af Syne.

Farten i Torveskibet, paa Aaren fra Thun til Bern, var overmaade pudseerlig. Der blandede sig ikke mindste Fruentimmer-Eventyr deri; men forresten var den ti Gange morsommere, end Farten i Torveskibet fra Frankfurt til Mainz. Egnen, som Floden gjennemlynede med os, lader sig ikke beskrive. Den overordentlige Hurtighed, hvormed man uophørlig forandrer Standpunkt, forhindrer Billedet af de forbiflyvende Objecter fra at fæste Rødder i Hukommelsen. Man føres afsted, som Don Quixotte og Sancho Pansa paa den fortryllede Hest, og seer tusinde skjønne Ting; men det er ikke givet Enhver, som Sancho, at beholde dem, indtil de fineste Smaating. Jeg, for min Part, vover ikke at beskrive et Land, som jeg er kommen igjennem à vol d'Oiseau. Man har meer Fornøielse end Nytte af saadan en Reise. Man vaagner op ved Enden deraf, som af en Drøm, og troer neppe sine Sandser, naar man seer, hvor vidt man er kommen i saa kort en Tid.

Vi strandede imidlertid tre Gange, og vare nær sidste Gang aldrig komne løs igjen — al Umage for at faae den overladede Baad flot, lod til at være spildt; og vi belavede os paa at svømme i Land paa dens sønderslagne Bræder, Æble- og Hønse-Kurvene. Den var saa fuldpakket af Sække, Kurve, Pakker, Mennesker og Qvæg, at Styrmanden maatte staae med det ene Been i en Pæretønde, og det andet paa en stærk Æblesælgerskes Knæe — Stavreren foran var ikke meget bedre faren — han fik med stor Nød puttet det ene Been ned mellem Relingen og en Lægte, og lod det andet hænge udenfor. Understyrmanden, eller hvad han var, den tredie Skibsmand, maatte tage sine

Burer af, og før det meste gaae gjennem Strømmen, holdende sig fast ved Baaden. Mufti laae i Kjølvandet, og jeg stod ved Hjælp af min Alpestok næsten hele Tiden paa Relingen. Bonifacius maatte holde Forelæsninger for det smukke Kjøn i Skibet, for, til Belønning, at kunne smutte snart i den Enes, snart i den Andens Hønsekurv.

Denne Bonifacius er den fuldkomneste Sancho Pansa, man kan tænke sig. Han spiller og, hvor han kommer, Hovedrollen, og morede her det hele Selskab fortræffelig med sine Ordsprog, Indfald og Hanegal; ligesom jeg, uroft, heller ikke bidrog lidet til den støiende Glæde, der herskede ombord, ved mine mangfoldige tydske, franske, engelske og danske lystige Sange. Jeg har og herfor faaet en Compliment af Bonifacius i Dag, som smigrede mig næsten mere, end alle Recensionerne over mine komiske Fortællinger. Han fortalte mig, hvor han selv og de Andre ombord havde forundret og gottet sig over min Lystighed. Jeg havde selv mærket endeel af denne Virkning paa Gemytterne; iblandt Andet lod en gammel, vanskabt Bedstemoder i Baaden til at være bleven synderlig indtagen af min Matrosstemme; thi hun bød mig hvert Øieblik Snuus og umodne Pærer, som jeg med megen Taknemmelighed modtog, og stræbte at gjengjælde med Priser af min Daase, da det, hun gav mig, virkelig var det Nydeligste, hun havde.

Der var imidlertid En ombord, som ikke syntes om min Sang — uagtet jeg ikke er kommen efter, at han var Sanger selv. Men han var overmaade gudfrygtig, og de Gudfrygtige ere undertiden værre end Bassisterne. Han var lidt skjev i den øverste Deel af sit Legeme, havde meget tynde Been, og et saa yderst utydeligt Ansigt, at han, for dets Lineamenters Skyld, gjerne kunde være bleven baade Professor og Bisp og Konge her i Verden. Men nu lod det til, som om Skjebnen havde, til Trods for Naturens ordentlige Gang, ladet ham blive staaende ved en Rottefængers Embede. Denne Lykkens sjeldne Egensindighed havde dog ikke saa reent nedtrykt hans til høiere Poster æltede Væsen, at han jo endnu havde ikke alene al en Rottefængers Værdighed i sin Mine og Anstand, men endog noget Mere, der bedre kan sees, end beskrives. Da vi kom paa Grund, raabte han overlydt, at min ugudelige Sang var Skyld deri — og hviskede til sin Sidekammerat, der igjen hviskede det til en Able-

Kone, der igjen tilsede det til Bonifacius, som igjen sagde det til mig: at slige Hedninger burde kastes over Bord, der sang paa saadanne Farvande, hvor enhver Christen burde bede. Han udstødte bestandig, saa længe vi vare paa Grunden, adskillige Anathemata over mig, der imidlertid ikke lode til at gjøre mere Virkning paa Parterret i Baaden, end en vis Mands Epigrammer paa Parterret i Kjøbenhavn.

Bern.

Søndagen den 6. Sept.

Opad en lukket Trappe, af 180 Trin, stege vi op fra Aaren til Byen Bern, der ligger betydeligt høiere end Floden. Fra Skibet havde Staden ikke taget sig saa prægtigt ud, som jeg havde ventet; men da vi vandrede igjennem dens deilige Gader til det brillante Vertshuus „i Falken," kunde vi ikke andet, end beundre dens smukke offentlige Bygninger, den skjønne gothiske Kirke, og de herlige Arkader. Reenlighed er charakteristisk ved Bern.

Min første Gang fra Vertshuset var til Posthuset — men forgjeves! der var intet Brev!

Det var Søndag og Communiondag; og derfor var Alt sort og stille. Hr. Schultheiß (Præsident) Sinner besøgte os in pontificalibus, og indbød os at drikke Thee hos sig om Eftermiddagen, og dernæst besee Promenaderne. Efter et langt, stort og kjedsommeligt Middagsmaaltid ved table d'hôte, gik vi Kl. 4 om Eftermiddagen hen til Sinner; men Frøken Haller var der ikke. Derimod ledsagede han selv, tilligemed hans to Sønner, os igjennem Staden, udenfor Porten, over den nye Bro; og vi fandt denne Spadseretour ubeskrivelig deilig. Over den dybt nedenunder flydende Aar seer man Marker, Enge, Høie og Skove i den yndigste Afvexling, og ud over disse det ydre Bjergamphitheater, bag hvilket igjen hæve sig de herfra i al deres Herlighed fremstikkende Iisbjerge. Udsigten her er den skjønneste, nogen schweitzersk By har, og der mangler Intet, for at gjøre den fuldkommen, uden en Sø. Byens Beliggenhed er den sande for Schweitzes Hovedstad — Landets Grændsebjerge begrændse dens

Udsigt; og fra intet Standpunkt har jeg seet Bjergene saa prægtige, som fra dette. Det var en deilig Aften.

Vi kom hjem til Sinners, og tilbragte Tiden med physiske, chemiske og anatomiske Samtaler; men jeg følte mig syg, da jeg forlod Selskabet, og blev slettere og slettere.

Mandagen.

Jeg var yderlig slet om Morgenen, efter en meget urolig og smertefuld Nat. Jeg havde en Følelse i alle mine Lemmer, som om de vare sønderknuste, og ved mindste Bevægelse af mine Been fik jeg Krampe.

Da jeg ikke kunde sove, havde jeg Tid nok den hele Morgenstund, til at overtænke min tunge Skjebne: midt i alle andre Livets Behageligheder bestandig at maatte undvære den, uden hvilken disse føles slet ikke, eller i det høieste kun halvt — Sundhed! Jeg blev tungsindig og utaalmodig, og knurrede mod Forsynet. Hemmeligen faldt det mig selv ind, at udsætte herefter, paa den øvrige Reise, mit Liv for alle mulige Farer, da der intet større Held kunde vederfares mig, end at tabe det.

Dog, Erindringen af mine nydte Glæder, den levende Erindring af min Skabers faderlige Godhed i at forunde mig disse, frembrød i sin fulde Morgenglands, og adspredte de sorte Skyer i min Sjæl — alle mit Hjertes mørke Følelser overgik til lys Tak for det, jeg havde nydt, om jeg end ikke skulde nyde mere. Jeg skammede mig over min Knurren; jeg fortrød den, jeg afbad den. Alle Lidelser bør den Vise bære taalmodig; men af dem alle ingen meer end den, han har paaført sig selv. Og er jeg ikke selv aldeles Skyld i min nærværende, nu paa sjette Aar vedvarende, pinefulde Sygdom? Er den ikke en naturlig Følge af egen Daarlighed — af utidig Overspændelse af mine umodne Sjæls- og Legems-Kræfter — af den dyre Lyst til at ville være meer end andre Mennesker? Eet Aars Bod og Bedring er ikke nok til at afsone disse Ubesindigheder. Taalmodig bør jeg vente paa Helbredelsen i lige saa lang Tid i det mindste, som jeg har anvendt paa at forspilde den.

Halvdød slæbte jeg mig omkring i Byens fornemste Gader, i Selskab med Moltke. I Boghandlingen fandt jeg megen tydsk og næsten al fransk Literatur; ja endogsaa endeel danske Skrifter.

Her saae jeg en Broder af Reisebeskriveren William Coxe; og overalt, hvor jeg kom hen, fandt jeg en Vrimmel af Fremmede og især af Franske.

Om Eftermiddagen gik vi hen til Hr. Sinner, der viste os en Mængde sjeldne Petrificationer, Palæotyper og herlige Kobbere. Endelig kom hun! Som Landskabet ved Solens Opgang, saaledes Selskabet, da hun traadte ind! Foruden hende var her ogsaa flere Damer — begge Hr. Sinners gifte Døttre, to yderst behagelige Koner — hans Sønnekone, hvis Mand er Officeer i Holland, et herligt Fruentimmer! — og desuden en anden Frøken v. Haller. Præsidentens Søn, en Hr. v. Haller, han selv, og Moltke, Becker og jeg vare alene imellem dem. Der blev gjort Forslag til Spillepartier; men dette afslog jeg aldeles, og Selskabet istemmede med Glæde. Bonifacius havde fortalt Mirakler om min Sang; Moltke og Becker røbede min Vise-Rigdom, og nu plagede mig Alle om at synge danske National-Viser. Min Forlegenhed var ubeskrivelig, og jeg begyndte at synge, blot for at vise dem, at jeg ikke kunde. Jeg sang: „Liden Gunver“ — og nogle flere foruden den, og indhøstede hele Selskabets mig ubegribelige Bifald. Frøken Hallers Behag derover gjorde mig lykkelig!

Jeg foreslog nu, at lege Panteleeg, hvilket blev optaget med Glæde, og vi valgte Gjettelegen med Raad og Ønsker. Moltke sad først, og der kom Vittigheder paa Vittigheder. Jeg valgte en Hund. Det var mig umuligt, at gjette een eneste, saa smigrende vare alle Sentenserne over mig; thi paa Damerne kunde jeg jo umuligen gjette. Frøken Haller gik omkring, og samlede Bemærkninger over mig. En Dame havde valgt sig et Stykke hvidt Papir. Da hun sad noget adskilt fra de Andre, ønskede jeg, at dette Stykke vilde forene sig med de øvrige Stykker, for at udgjøre den skjønneste Bog, jeg kjendte. Frøken Haller valgte sig en Sommerfugl, og een af Damerne ønskede hende en Sommerfugl til Elsker — Ubeskrivelig Morskab! Endelig skiltes Selskabet ad. Alle sagde de os tusinde Artigheder; og jeg blev baade rød og bleg ved Berømmelsen over min Sang. Man gjorde mangfoldige Planer for os til næste Dag. Der blev valgt, at høre Jomfru Stapfers Sang og Musik; og vi maatte love, at blive her imorgen over.

Tirsdag.

Hr. Sinner havde bedet mig tilbringe en Times Tid hos sig i Cenrum — han havde Noget at vise mig, som han ikke havde viist noget Menneske, og Noget at forelæse mig, som han først efter sin Død vilde lade bekjendtgjøre.

Klokken 9 om Morgenen gik jeg til ham, og fandt ham i Sloprok. Han forærede mig et Digt over sin Elskedes Død, hvilket var trykt for Venner. Han fortalte mig sin besynderlige, rørende, uheldsfulde Familiehistorie, indtil dens mindste Hemmeligheder; og hans faderlige, saa agtelsefulde Fortrolighed rørte mig inderligen. Han forelæste mig det, han havde skrevet til de foran ham Hengangne og til de Efterlevende, og hans egen Gravskrift, som han selv havde gjort. Med ubeskrivelig Henrykkelse talte han om sine Koner.

Da han havde givet mig en Charakteristik af alle de smukke og interessante Damer, jeg havde igaar været i Selskab med, gjorde han mig det Samvittigheds-Spørgsmaal: „hvem af dem jeg holdt meest af?"

Jeg svarede ham ganske oprigtig: „af Frøken Haller."

„Det har jeg mærket," sagde han, „og det er mig meget begribeligt."

Jeg studsede ved at høre, hun er kun 20 Aar — Ubegribelige Mirakel! Hun var mig allerede et Under paa 26 til 27, som jeg havde forestillet mig hende.

Med Glæde modtog jeg hans Forslag, at gjøre hende et Morgenbesøg; og medens han klædte sig paa, see! da kom en Billet fra — hende selv, med Arrangement for Eftermiddagen. Hun havde indrettet det saaledes, at hun kunde være med os paa to Steder. Jeg saae mit Navn i Billetten, og det kildrede mig. Vi hentede nu Moltke og Becker, og gik først til Frøken Haller, som vi fandt alene. Himmel! hvor er den Pige elskelig! Vi opholdt os hos hende i 10, alt for korte Minuter. Da vi havde besøgt Præsten Stapfer, en yderst godlidende Mand, til hvem jeg havde Adresse fra Lavater, og hvis Datter synger og spiller fortræffelig, mødte vi Frøken Haller paa Gaden. Hun skulde samme Vei som vi, og tillod os at følge sig.

Om Eftermiddagen gik vi udenfor Porten til den engelske Minister, af hvem vi vare indbudne, og paa Veien til ham ind i det yndige Landhuus, hvor vi fandt mere Selskab, især Damer.

Her nødte Frøken Haller mig atter til at synge; og under de deilige Træer gjorde „Wenn hier nur kahler Boden wär',“ en fortræffelig Virkning. Vi spadserede derfra — jeg med hende, i en henrislende Samtale — til den engelske Ministers Lyststed.

Her var et overvættes stort Selskab — fer adelige Familier — over tolv udmærkede Damer, hvoraf den ene vandt Prisen for den anden i Forstand, Vittighed, Artighed og Ynde. Vi fløi imellem dem, som Bolde i Lykkens vellystige Hænder. Frøken Bonstetten (en anden Grevinde Stolberg) slugte mig. Conversationen var fransk. Jeg talte med hende, ene, i en afsides Skyggegang i Haugen, næsten en heel Time, om Bonnet og Lavater, om Religion og Philosophie, om Frue la Roche og om Fruentimmer-Skribenteri — og det med en Utvungenhed, og saa godt, som jeg maaskee nogensinde har talt, uden at det Franske var mig til Besvær. Jeg begriber ikke, hvorfra jeg pludselig fik al den Lethed til at udtrykke mig i dette Sprog. Følgerne af denne Samtale var, at jeg kom i udmærket Naade hos Frøken Bonstetten.

Frøken Haller kom siden til mig. „Hvad synes Dem om den Dame, De talte med?“ spurgte hun; og vi forenede os i at rose hendes dyrkede Forstand og venlige Vittighed.

„De talte overmaade længe med hende,“ sagde hun, skjelmsk smilende — „De syntes at glemme hele det øvrige Selskab. Jeg kan ogsaa sige Dem fra hende, at hun ikke lader Dem slippe bort; De maa, der er intet Andet for, blive her i Morgen over!“

Jeg afslog det ganske.

Paa Promenaden tilbage til Byen gjorde den fortryllende Pige intet Andet, end at beleire mig med alle mulige Overtalelser til at blive.

„Vil De lade Dem bevæge til dette Offer,“ sagde hun, „saa vil jeg skjenke Dem alle de andre.“

Jeg havde fast besluttet at reise. Mine faa Penge, mit slette Befindende i Byerne, den altfor nervepystende Vellyst i en saadan Levemaade, Længsel efter Gemmi, Montblanc og mine Breve i Geneve — Alt gjorde mig, næsten indtil Uartighed, ubøielig. Hun blev, utrættet, ved at overtale mig, og brugte tilsidst den uimodstaaelige Fruentimmervold, ved at lade fiint, som om hun fordrede Lydighed.

„Jeg troer," sagde jeg tilsidst, „at hvis De føier endnu to Ord til, saa er jeg tabt."

„Gjør det," sagde hun, „for min Skyld! De gjør mig en inderlig Fornøielse dermed! jeg beder Dem derom!"

„Vi reise ikke herfra før i Overmorgen —" svarede jeg. Og nu fløi hun fra mig hen til de to andre Damer.

Vi kom hen til Professor Stapfers, hvor Jomfru Stapfer var; og vort musikalske Elysium aabnede sig. Der var glimrende Selskab. Frue von Haller (Sophies Moder) en Datter af den store Haller, en indtagende, fortræffelig Kone, var Vertinde. Vi bleve overøste med de meest smigrende, trohjertigste Høfligheder.

Men — ikke mange Minuter havde vi været der, før hele Selskabet stormede om mig, med Bønner om at synge. Det var, som om Orpheus var falden ned fra Himlen iblandt dem. Noget mere oprigtigt kan jeg ikke sige derom, end at det var mig aldeles ufatteligt. Jeg fægtede ogsaa derimod med den meest fortvivlede Haardnakkenhed — jeg stillede min Stemme (som Torvefkibs-Trompet) i det klareste Lys — jeg forsikkrede, at jeg ikke alene aldrig havde lært Musik, men at det neppe var muligt at have et mere vanskabt Organ dertil, end jeg — jeg kaldte Moltke, som en gammel Ven, til Vidne — det hjalp Altsammen ikke. Alle de, der havde før hørt mig, forsikkrede det Modsatte. Jeg sagde reent ud, at det vilde pine mig — at jeg vilde tabe al min Glæde derved — at jeg var overbeviist om, at Selskabet blot af Høflighed vilde blive i Stuen — det hjalp ikke!

Tilsidst lod man mig vide, at, hvis jeg ikke sang, vilde heller ikke Jomfru Stapfer synge; og nu kom jeg i den afskyeligste Knibe, jeg har været i mit hele Liv. Jeg, Ulykkelige, maatte indgaae den skrækkelige Fredsslutning: Jomfru Stapfer og jeg skulde belønne hinandens Umage, ved at synge vexelviis. I saa glimrende et Selskab som muligt, mellem Stadens udvalgteste Damer, at maatte nødes til at kappes med Berns yndigste Sangerinde, der ovenikjøbet spillede fortryllende dertil — med min Hundegjøen, at maatte udholde en Sammenligning med hendes Toner og Harmonica! — jeg maatte blive rasende! Hun begyndte. Hun spillede to Arier af Barberen af Sevilla, med Variationer, saa fuldkomment, saa usigeligt henrivende! jeg har ingen bedre Claveerspillerinde, intet bedre Claveerspil hørt. Derpaa spillede

og sang hun en Arie — jeg erindrer ikke af hvem — som jeg havde hørt af Madame Beck i Mannheim, sang den uforligneligt — hun holdt op, og Raden kom til mig!

„Nu vel!“ sagde jeg, da jeg under mine gjentagne Bønner om Fritagelse og Indvendinger mærkede, at Frøken Haller ordentlig blev vred — og især da en fremmed Ridder i Selskabet, den artigste Mand, jeg har seet, med en Franskmands hele Igelklæben, hang sig ved mig, under Overtalelser til at lade høre en dansk Nationalsang — „Nu vel! siden jeg ikke kan tilkjøbe Selskabet og mig Jomfru Stapfers Sang uden for min Prostitution, saa maa jeg da prostituere mig!“

Om en Engel fra Himlen, om Selines Engel havde Medlidenhed med mig i dette Øieblik, og pludselig omdannede og rensede mine sangstridige Organer — jeg begriber det ikke — men vist er det, at jeg følte selv, saasnart jeg havde sunget de to første Stropher af „Liden Gunver,“ at jeg sang bedre, end jeg nogentid har sunget i mit hele Liv, siden jeg fik Kopperne. Saameget mærkede jeg dog selv, at ingen falsk, hæs eller skurrende Tone slap mig over Læberne; og hvad Udtrykket angaaer, det skaffer mig Følelsen af hvad jeg synger tilstrækkelig. Jeg læste og det meest uskrømtede Bifald i Alles Ansigter, og da jeg havde sunget Romancen ud, fulgte det hele Selskabs stormende Klap og Bravo, med de meest smigrende Taksigelser, og forenede Bønner om meer.

Den franske Ridder, som sagde mig, at man paa Modulationen af mit Udtryk i Sangen næsten kunde høre Meningen af Ordene, uden at forstaae dem, bad mig nu, som en Fange beder om sit Liv, at jeg maatte synge ham en Sømands-Sang, han kjendte, oversat paa Engelsk. Jeg sluttede, det maatte være: „Kong Christian stod ved høien Mast,“ gav i Forveien en Idee om Indholdet, og sang den.

Ubegribelig er og bliver mig den Glæde, hvormed han hørte denne Krigssang. Han trykkede inderlig heftig min Haand, og kunde ikke ophøre, at takke mig derfor. Nu var hele Selskabet, som man sagde mig, overbeviist om, at jeg ikke alene kunde synge, men sang med en Begeistring og et Udtryk, som de ikke kjendte Mage til — og nu hjalp Intet; jeg maatte synge mere. Man studsede over den melancholske Blidhed i de nordiske Nationalsange, og blev saa aldeles fortryllet af dem og af Schulzes to Me-

lodier til: „Schlaf süsser Knabe" — og „Wenn hier nur kahler Boden wär'," at jeg maatte love, at sende Musiken dertil, saasnart jeg kunde faae den.

Jomfru Stapfer spillede og sang nu atter, og endelig istemmede jeg „Komm sancte Punsch, som man halvt qvaltes i Latter over; og den underlige Verelsang ophørte ikke, før Selskabet skiltes ad.

Denne Aftens musikalske Historie er mig den ubegribeligste Tildragelse i mit hele Liv. Dog maa jeg derved bemærke, at Kuntzen, Cramer og Rosing have ofte forundret sig over mit Gehør og Udtrykket i min Sangstemme; og ligeledes er det vist, at, før jeg fik Smaakopperne, blev min Stemme hørt som et Vidunder. Kommer den maaskee stundom tilbage?

Onsdagen den 9.

Altsaa ere vi her endnu, som Roland paa Alcines Øe! Jeg skrev en tydsk Ode til Frøken Sophie Haller for hendes Stambog.

An Sophie Haller.

(9 Sept. 1789.)

Sanft, majestätisch erhaben — bald stiller, bald
Rauschender Freud' entstrahlend — ein Abendhauch,
Wie beim Sonnenglanz stets entzückend,
Ist, o Mutter Natur! dein Antlitz!

Oder du lachst im Spiel' funkelndes Sternenschaums,
Wenn vom Himmel herab Söhne des Aethers sich
Mit den Töchtern des Himmels
Auf die Erde zu stürzen scheinen —

Oder du schweigst im Schlafe himmlische Worte, wie
Oft der Liebende, stumm, deutlicher Liebe spricht;
Oder du lächelst, wie sterbend, die Liebende
Lächelt dem Brautigam — o! der doppelt —

Stirbt in dem zitternden Kuß auf die kalte Hand,
Die mit der letzten Kraft der entschwebenden
Seele die seinige drückt — und starret,
Lebend, im zwiefachen Tod des Lebens —

Oder du weinst — so wie die Erste mir —
So wie Seline mir himmlische Wonne weint —
O! wie selig ist Weinen! Die Erde hat
Nichts so himmlisches — nicht der Himmel!

Schön im chrystallenen Bach, in dem donnernden
Felsenstrom — schön in der heimlichen Laube — schön,
Wenn des Tannenwalds Stirne der Mond bestrahlt,
Ist, o Mutter Natur! dein Antlitz!

Aber noch schöner ist's in den unschuldigen
Seele durchlächelnden Blicken des Lebenden
Erstes — des sanften Mädchens, das ganz ist
Mädchen — ganz, o Natur! dein Abdruck!

Reine, jungfräuliche Seele! Sophie, dir,
Dir, die liebliche Tochter der Lieblichen,
Tönt mein Gesang, von deiner Mutter
Reinen Lippen gelernte Töne —

Töne des Danks — denn du warst es, Unschuldige!
Deine Reden, dein Blick, dein Lächeln —
O! was noch mehr, als Alles, dem Denker war,
Selbst dein Schweigen, was dies mich lehrte.

Nicht, daß früher ja schon die Natur es mir
Lispelte leis' ins lauschende Herz, und laut,
Als die Erste, die Eine mir
Leben — nur Liebe ist Leben! — schenkte.

Aber du lehrtest mich wieder was beide mir
(Deine Mutter und Schwester, Natur und du!)
Lehrten: die Melodie der Seelen,
Jetzt im Dreiklange dreimal süßer.

Niemals sehn' wir uns wieder — im Staube nie —
Niemals auf dieser Erde! So schön sie ist,
Doch zu irdisch — (sie sollte so seyn!)
Doch zu schlüpfrig, und oft benebelt.

Dort, wo Reinheit, Unschuld und Liebe strahlt,
Weder Nebel noch Sturm ewige Strahlen birgt,
Dort, wo Seligkeit Tugend
Winkt — dort sehn wir uns einmal wieder!

Sehnsucht — wie nenn' ich's? — was kleine Seelen sich
Näher einander bracht' — trennt meine Seele von
Hallers Enkelinn — mich von dir, der
Lieblichsten Mutter liebste Tochter!

Doch, meine Seele nicht! In der Erinnerung
Sanfteren Wolke, dem schüchternen Monde gleich,
Wird sie dir stets umschweben — dankend,
Wünschend was hier die Lippen stammeln:

Sey nur immer du selbst! o Sophie! ganz
Die, die du bist — der Natur, deiner Mutter gleich,
Bis das seligste Band dich doppelt
Das, was du bist, was du seyn wirst, zaubert!

Aber der Edelste knüpfe dies Zauberband!
O! wenn es möglich ist! — dies sey mein letzter Wunsch!
Dies mein Abschied! — Der Edelste lehre
Dich des Edelsten Erstes: Liebe!

Præsidenten kom op til os, medens jeg sad og skrev denne Afskedsode. Han vilde føre os hen til Regjeringsraad Fellenberg, Berns første Lærde. Jeg undskyldte mig; og han gik bort med de to Andre, efterat jeg havde lovet, at indfinde mig om to Timer hos Frøken Werth, hvorhen vi vare indbudne.

Imedens jeg fik min Ode reenskreven, blev Klokken fem. Jeg puttede den i Lommen, og gik, i Drømme, feil i Gaderne, kom til den anden Ende af Byen, og maatte gaae tilbage, til jeg fandt Stedet. Jeg blev modtaget af et overmaade stort Selskab hos Frøken Werth; men jeg saae ingen af alle Damerne tydeligen, uden Frøken Haller. Moltke var gaaet hjem, for at hente mig, da man ikke vidste, hvor jeg var bleven af. Frøken Werth spillede, og sang til Claveret nogle italienske Arier. Hun er en Junogestalt, med kulsorte Lokker og fritflagrende Blik, spiller med ualmindelig Færdighed, synger som en fransk Sangerinde. Da hun var færdig, kom Touren til mig — jeg sang nogle Arier, Gud veed hvilke!

Vi spadserede derfra til Frøken Bonnstetten, som havde foranstaltet en ganske artig lille Concert, der begyndte, saasnart vi vare komne ind ad Døren. Jomfru Stapfer var der ogsaa. Frøken Bonnstetten, en yderst vittig, oplyst og sjælefuld Dame, à la Stolberg, underholdt mig fornemmelig. Jeg var forresten i slet Lune og temmelig tungsindig. Jeg havde taget Afsked med Frøken Haller — hun vidste det vel ikke, men Afskeden laae i min Lomme; og den tyngede mig. Jeg kunde neppe udholde at see hende flagre omkring, og bestandig nærme sig til mig med

kjendelig vorende Deeltagelse. Jeg talte hverken paa det forrige Sted, eller her, til hende — svarede alene, og svarede kort. Jeg stod i det aabne Vindue, medens de spillede en Qvartet, og en Taare sneg sig fra mit Øie. Hun kom til mig.

„Jeg er ikke nær saa lykkelig eller glad idag, som de forrige Dage," sagde jeg paa Fransk — „jeg er hjertelig bedrøvet! Lad mig helst gaae bort; thi jeg duer ikke at være i Selskab."

Hun lod, som hun ikke forstod det.

Nu begyndte Jomfru Stapfer at synge og spille — og, hvor forskjellig fra Frøken Werth! Jeg har aldrig hørt en kjælnere Zephyrstemme, som blødere smelter i Claverets Harmonica.

Man spurgte mig om min Dom mellem hendes og Frøken Werths. „Frøken Werths Sang," svarede jeg, „er blendende Solskin, Jomfru Stapfers er Maanens stille Glands — denne er Staubbach, hiin er Rhinfaldet."

„Ja — ikke sandt? ikke sandt?" sagde Frøken Haller.

„Man beundrer Frøken Werths Spil," tilføiede jeg, „men elsker Jomfru Stapfers."

„Men," afbrød nu Frøken Haller mine Bemærkninger, „men hvorfor har De ei medbragt noget af deres Digte? Jeg længes inderlig efter at læse dem — hvor gjerne vilde jeg have en Erindring af Dem!"

„Jeg har kun eengang skrevet et tydsk Digt, og det her i Bern," svarede jeg hende — „med det maa De lade Dem nøie saalænge."

Vi kom hen i en Krog af Værelset, idet vi skulde gaae; jeg tog det op af Vestelommen, og gav hende det. Hun studsede, da hun saae et sammenlagt Papir, der halvt saae ud som et Brev — hun var i Begreb med at rødme, holdt det nogen Tid i Haanden, læste udenpaa: „Andenken von Baggesen," og stak det til sig.

„De vil ikke finde noget Skjønt deri," sagde jeg, „men desto mere — — —" Her blev denne lille Scene afbrudt. Vi maatte gaae, for at tilbringe Aftenen hos hendes Moder, den yderst godlidende Frue Haller.

Paa Veien kom hun stedse til at gaae ved min Side. Hos hendes Moder begyndte Overtalelserne til at blive her Ugen ud; men forgjeves — jeg tog Afsked, forsikkrede, det var reent umuligt, og man ønskede os med tusinde, inderlige Forbindtligheder den

lykkeligste Reise. Jeg havde de forrige Dage bestandig sagt, at vi paa Tilbagereisen sikkert besøgte Bern endnu engang — over syv Gange havde jeg sagt det til hende. Nu vendte jeg mig til hende, og sagde: „Jeg siger Dem nu Farvel! Jeg vil være oprigtig: jeg kommer neppe mere til Bern!“

„Neppe mere!?“ gjentog hun med en Mine, hvori Fortrydelse var hensmeltet i Forundring og Bedrøvelse.

„Umuligt!“ lagde jeg til.

Hun vendte sig om, gik ud ad Trapperne, og jeg fulgte hende. Vi kom ud under Arkaderne. Jeg gik ved hendes Side — og vi taug begge.

Min Underholdning med hende den hele Dag havde været meget besynderlig. Jeg havde været kold og ligegyldig. Jeg havde imidlertid tydelig mærket, at Moltke havde Ret, at hun var mig meget god. En Tredie seer sligt bedre. Jeg spillede saa umiskjendeligen Hovedrollen for hende; næsten hvert Blik, hver Bemærkning, hvert Spørgsmaal henvendte hun til mig. Jeg fandt det ædelt — nu! der var vel Intet, der her fortjente dette Navn — jeg fandt det fornuftigt — og kort, min Pligt: at stille mig ligegyldig an. Bestandig havde hun, naar hun fandt Leilighed dertil, bragt paa Bane Bladet af min Stambog, som Hr. Sinner havde ladet hende faae. „Hun kunde intet Smukt skrive derpaa — hun kunde ikke — hun vidste ikke — det vilde være hende en inderlig Fornøielse — det var hendes Pligt — hun vilde besmitte min Stambog — —!“ Det var, som om jeg hørte Seline selv.

„Saa maa De da lade det være,“ sagde jeg kort — „Troer De mig istand til at forlange Noget af Dem, som det er Dem ubehageligt at give?“

„Nei — ubehageligt er det mig ikke!“

„Men De vilde dog heller lade være at gjøre det?“

„Ja — naar De ikke vilde blive — — —“

„O! aldeles ikke! Nu beder jeg selv om at lade det være. Det kunde ikke glæde mig, naar De ikke gjorde det frivillig — naar De ikke skrev det gjerne — naar De ikke undte mig det.“

„Hvor kan De dog troe sligt?“

„Ja — jeg begriber dog ikke, hvorledes det kan koste Dem saa stor Umage, at skrive Deres Navn, og mere forlanger jeg jo ikke.“

„Kun mit Navn? — Ja — dog! nei!“

„Saa tilgiv mig,“ sagde jeg, „at jeg troede, dette ei kunde koste Dem saamange Betænkeligheder! Lad De kun det Hele fare! Det var kun mit Ønske, at smykke min Stambog — lad os tale om noget Andet — lad De allerhelst være at skrive Noget!“

„Og De vil ikke tage mig det ilde op?“

„Nei, ved Himlen — ikke!“

„Ja saa — saa er det godt!“

Alle disse Underhandlinger bleve multiplicerede. Hun kom bestandig tilbage til det samme — havde nye Grunde til dog at skrive, og nye igjen til at lade være; jeg kunde ligesaa lidet blive klog paa de første, som paa de sidste. Slutningen af disse Underhandlinger blev endelig, at hun ikke skulde skrive.

Vi gik sammen i Arkaderne, og vare efterhaanden komne bort fra de øvrige Damer. Præsidenten, Moltke, Becker og jeg fulgte hende. I Morgen tidlig skulde vi reise.

Vi vare begge tause. Da vi nærmede os hendes Dør, rakte hun sin Haand ud, og tog fat paa tre af mine Fingre.

„De glemmer os dog vel ikke? glemmer dog vel ikke Bern?“ spurgte hun. „De har forskaffet mig megen, ret megen Glæde!“

Hun trykkede mine tre Fingre. Hendes Haand smuttede ind i min — jeg lod den ligge løs deri — jeg trykkede den ikke. Hun saae paa mig, med ubeskrivelig Sympathie — jeg trykte den ei. Hun gjorde en lille Bevægelse med den — jeg trykte den ei! — Og dette var det største Offer, jeg bragte dig, uforglemte, blodig elskede Seline! Imidlertid var jeg ikke saa aldeles Engel (er nogen Dødelig det?) at jeg jo følte denne hendes — sikkerlig største, om ikke første — Gunst, hun har skjenket noget Mandfolk, med ubeskrivelig Henrykkelse. Jeg var stoltere i dette Øieblik, end jeg nogen Tid i mit Liv har været.

Vi ledsagede hende op til Forstuedøren. Hun blev staaende og saae med Urolighed paa mig — jeg begreb det ikke. Vi sagde Farvel — vi sagde atter Farvel!

„Jeg vil aldrig glemme Bern!“ sagde jeg.

„Nei — ikke sandt!?“

„Heller ikke Farten over Thuner-Søen“ — lagde jeg til med et Slags Heftighed.

Jeg bukkede mig for hende; begge de Andre ogsaa.

„Det er sandt," sagde hun, „jeg har Bladet til Deres Stambog;" og rakte det til Becker. Han bukkede sig, for at tage det, med Henrykkelse. Jeg studsede ved, at han fik det, og jeg ikke — da pludselig Bladet laae i min Haand!

„Nei — det er til Dem," sagde hun; og skjenkede mig det sidste Blik, som nær havde dræbt mig. Jeg gik hjem, med triumpherende, blødende Hjerte.

Jeg kom op paa mit Værelse med Becker og Moltke. Jeg læste hvad der stod paa Bladet — og læste følgende:

„Stehen Sie noch einmal still, herlicher Wanderer! Betrach„ten Sie noch unsre kunstlose, aber wundervolle Gegend, und „lassen Sie ihr Ihren Segen zurück! Doch Sie ließen ihn „schon, da Sie uns, durch Ihr Wohlgefallen daran, aufs „neue fühlen lernten was wir an ihr besitzen. O! daß „dieses Gefühl von wahrer Freiheit Sie begleite zurück in „Ihr Land; so wird Segen und Freude in Ihrem Cirkel „herum blühen, wie hier im Lande Ihrer Sie ewig vereh„renden Freundinn Sophie Haller."

Mine Følelser ved at læse dette, vil jeg ikke male — de henhøre til Hjertets evig dunkle Hemmeligheder. Jeg frydede mig over, at hun yndede mig, at hun skrev saa fortræffeligt, at hun værdigede mig saa mange Linier — og især over den Uro, den Tvivlen, den Vankelmod, den undertrykte Betænkelighed, hvormed hun havde skrevet, baaret, og overgivet mig det. Dette gav hver Linie tusindbobbelt Værd. Dette, og den besynderlige frie, for meget fiintstemte Sjæle kun fattelige, Omstændighed, at hun i den hele Tid, hun bad sig fri for at skrive, allerede havde skrevet, og — efterat have bragt i Rigtighed med mig, ikke at skrive — gav mig det!

Umiddelbart efter at have læst dette, læste jeg Kladden af min Afskeds-Ode til hende for Moltke og Becker. De hørte den med vorende Andagt, og da jeg havde udlæst den sidste Strophe, fløi Moltke mig om Halsen i strømmende, næsten blodige Taarer, i et halvt Slag, og udbrød i flammende Heftighed: „ædle, bedste, ædleste Ven! Yngling! hvor er du stor!" han qvalte mig næsten i heftige Kys — og Becker — dette unge, med Kundskaber, meer end med Følelser hidtil fortrolige Menneske, som jeg havde troet

hidtil petrificeert mellem evige Petrificationer, græd, som om han skulde gaae fra Forstanden. De trykte mig heftig til deres Bryst, og vi syntes alle Tre pludseligen at have tabt al Besindelse. Denne Forfatning varede i nogle Minuter; jeg skammede mig over, at kun et Par Taarer blandede sig med deres Strømme. Hvilken Salighed at reise, at betragte Naturen i Favnen af to saa ædle, hjertefulde Venner! Jeg skammer mig over, ikke at elske dem saa brændende, som de elske mig; men jeg trøster mig, at jeg føler, uden at tvinge mig dertil, at jeg føler i mit Hjertes Inderste, at de ere større end jeg i det Dieblik, de kalde mig stor. Jeg skammer mig over, at jeg ikke kan undertrykke i mit Inderste den stolte Overbeviisning, at intet Menneske har faaet af Naturen heldigere Evner, end jeg — jeg skammer mig over, at jeg virkelig i visse Dieblikke tiltroer mig selv Newtons Falkeblik, Voltaires Vittighed, Rousseaus Følelse, Wielands Lethed, Sternes Naturlighed og Klopstocks Phantasie; men jeg trøster mig ved, at jeg føler det, som en tildeels udyrket, tildeels fordærvet Gave af Himmelen, der ydmyger mig, fordi jeg føler mig den uværdig — jeg trøster mig ved, at jeg ikke føler mig mere værd i det Hele, end noget andet Menneske; at jeg — det er især min Hoved-Ydmyghed, og som Gud sikkert vil afveie mod min Stolthed — føler, troer, erkjender, at enhver, selv den værste, jeg kjender af mine Brødre, fortjente de Gaver, jeg benytter og ikke benytter, meer end jeg; kort: at jeg i Guds Dine, der ene seer hvad der tilhører mig, og hvad der ikke tilhører mig — er maaskee den mindste blandt alle mine Brødre.

Ogsaa har jeg endnu en anden Følelse, der ligger paa den anden Vægtskaal, og derved ikke alene letter min Stolthed, men giver min Ydmyghed aldeles Overvægten — den Følelse, at den sjeldneste Gave, Forsynet har givet mig, den, jeg har faaet i største Overflod, og den, jeg maaskee gjør meest Brug af, er at synes, at kunne vise mig fra min bedste Side, og vise den værste selv i et fordeelagtigt Lys. Ingen af alle Dødelige er i det Hele forfængeligere, ærgjerrigere, agtbegjerligere end jeg. Den evig brændende Lyst til at elskes hos mig, har ingen Grændser — og den er Kilden til alle mine Handlinger, Ord, Bevægelser, indtil de mindste Miner og Gebærder. Den gjør mig uophørlig opmærksom paa mig selv — og — skal jeg nedskrive det, jeg i min Sjæls Inderste erkjender for det Skammeligste,

det Værste, det Afskyeligste hos mig? — i de Øieblikke, jeg lader allermindst opmærksom paa mig selv, er jeg det allermeest. Skal jeg tilstaae det? — jeg erindrer ingen Handling i mit hele Liv, naar jeg undtager min Hengivenhed til Seline, som ikke har været en Frugt af Overlæg!

Hvor ofte har jeg sat, hvor ofte sætter jeg — næsten uophørlig Verden en Bornæse paa! Jeg har ofte lagt Mærke dertil, ofte erfaret det — at noget af det, der gjør mig meest elsket — er den barnagtige Sorgløshed, hvormed jeg synes at lade mig rulle, hvorhen man vil have det. Jeg har altid bestyrket denne Mening, tidt af Høflighed, tidt af Godhed, og tidt, fordi jeg i det Øieblik har selv troet det — aldrig af Falskhed. Men der er Intet i Verden mindre sandt, end at jeg lader mig henrive af Livets Bølger — som Grevinde Baudissin sagde i Knoop — liig en Baad uden Ror. Jeg styrer mig uophørlig selv ind imellem dem. At det lykkes mig, at styre mig hen, hvor jeg vil, kommer af den Evne, jeg har, til at være homogen med Alt, hvad der omgiver mig.

Saaledes troer Etatsraad Rothe, naar jeg taler med ham om Philosophien anvendt paa Folkelyksalighed, at jeg har en Rothisk Aand og bør skrive Danmarks Folkehistorie — saaledes troer næsten alle de Fruentimmere, jeg taler længe med, at jeg er det blødeste Mandfolk — saaledes troer Mathematikeren, at jeg er Mathematiker — saaledes troer Barnet, at jeg endnu er Barn — og de lide mig alle.

Jeg veed ikke selv hvad jeg skal sige herom; jeg troer imidlertid, at, hvis alle Mennesker vare som jeg, vilde den selskabelige Lyksalighed vinde derved.

Vi gik alle Tre heftigt op og ned ad Gulvet i vor Stue. Vore Følelser vare alle beskjæftigede, hvers paa sin forskjellige Maade, med Frøken Haller. Kl. var 10. En Pakke kom ind ad Døren. Det var Beckers Stambog, som hun skikkede ham tilbage med en kort Sentenz af Pope, og Sophie H. derunder. Men derved laae et andet Blad — det var til mig:

à Mr. Baggesen!

„Nicht Ausrufungen! denn wahrlich dazu fehlen mir die „Worte, die Verwunderung zu beschreiben, als ich diese Verse „las! — die für die Gegend nicht allein waren. Nein

„wahrlich, niemals werde ich mir trauen sie ganz zu lesen, „weil dies für ein so geringes Mädchenwesen zu viel ist; „aber der Gedanke doch, daß ich Sie wiedersehen werde — „und dies gewiß einmal, wenn wir dies kurze Leben würdig „durchwandert haben — dieser Gedanke entzückt, und wird „mich erquicken, und Sporn seyn, ihn muthig zu gehen bis „dahin. Leben Sie wohl! recht wohl!

Sophie Haller."

Nei — den Forfatning, hvori denne Billet satte mig, er ikke at beskrive! og dog var den ikke voldsom, brusende, stormende — tvertimod, den var stille, blid, melancholsk høitidelig, blandet med Angest. Jeg stod paa Tinden af den reneste jordiske Fryd, og Evighedens yndigste Billeder svævede i stille Susen forbi min frygtsomme Sjæl, som de hvide Skystænk ved Midnattens Time forbi den zittrende Maane — medens Helvede brændte dybt under mig. Dets opstigende Flammer naaede vel ikke min Fod; men den bævede paa den steile Tind, ved Muligheden af at nedstyrte.

Jeg bad!

Et svagt Glimt af Haab — Haab om Bønhørelse — syntes at lysne gjennem det tykke Mørke —

Jeg læste nu nok engang Sophies Billet. Du skal blive her endnu i Morgen over, sagde jeg til mig selv, og troede mig rolig. Jeg var det og mere; men sov ikke om Natten.

Torsdagen d. 10 Sept.

Jeg var syg. De bestandig søvnløse Nætter havde udmattet mig.

Jeg vilde Intet heller, jeg havde ikke inderligere Trang til Noget i Verden, end til at skrive til Seline; men jeg kunde ikke. Det var mig umuligt, i min nærværende Forfatning, at skrive hende et Brev til, uden at udgyde mit hele Hjerte deri. Jeg Ulykkelige tør ikke dette — og aldrig har jeg følt den ulyksalige Tvang i denne Henseende saa tung, som i disse Dage. Jeg forsøgte at skrive Noget til hende — forsøgte det igjen — forgjeves! jeg kunde ikke udtrykke mig koldt — jeg kunde ikke udtrykke mig

blot venskabeligt. Blodet af mit Hjerte var kjendeligere paa Papiret, end Blækket — jeg rev mine Forsøg itu — og græd.

Jeg troede at kunne forstrøe mine alt for heftige Følelser, ved at give nogle af dem Luft paa en anden Maade; jeg fortsatte saaledes Brevet til L. Reventlow, som jeg havde begyndt i Wilhelm Tells Capel — skrev et lille Brev til Sybille — et Par Ord til min Moder — og et Flyvebrev til alle de Andre, hvori jeg gav min Seline saa megen Underretning om mig, som jeg kunde, uden at vove for meget. Men, efterat have skrevet alle disse Breve, var jeg endnu uroligere end før.

Præsident Sinner kom. Han havde atter adskillige Planer for os, til at gjøre os denne Eftermiddag (det var Festdag) saa nydelsesfuld som muligt. Han vilde strax bringe os hen til den lærdeste Mand i Bern, den anseeligste i Raadet, Hr. Fellenberg. Jeg undskyldte mig — med min Post. Moltke gik med ham; og jeg gav nogle af de overvældende Følelser, der bestormede mig, Luft i min Dagbog.

Moltke kom hjem om Middagen henreven af Fellenberg — jeg havde ingen Stemning derfor — jeg tænkte paa Intet, uden paa Seline — og Frøken Haller.

„Hvor Baggesen er bleven et ganske andet Menneske," sagde Moltke og Becker næsten paa eengang, „Bjerge og Dale, Granit og Iis ere svundne for ham. Før saae man ham aldrig stille, uden fordybet i Landkaartet og Saussure — før var Montblanc hans evige Skærvenzel — nu glemmer han selv Bonifacius og oheli! uheli! öheli!"

Men i Morgen, sagde jeg, kommer det Altsammen igjen. Jeg vil endnu engang see Sophie — og aldrig mere. I Morgen ere vi paa Toppen af Stockhorn!

Vi ville see! sagde de Andre.

Klokken 3 om Eftermiddagen kom den utrættelig artige, utrættelig omhyggelige Sinner igjen. „Vi ville benytte det smukke Veir," sagde han, „og betragte Sneebjergene i al deres Glands i Dag, fra Engen. Regjeringsraad Fellenberg, som ønsker at lære at kjende Dem," sagde han til mig, „gjør Partie med." — Sophie med, haaber jeg, lagde mit Hjerte til ganske taus. Han blev en Time, medens jeg klædte mig paa — Kl. 4 spadserede vi ud.

Fellenberg stødte til os. Vi kom udenfor Porten — der var ingen Sophie — vi kom til en anden Raadsherre —

men ikke til Sophie — den unge Sinner kom til; men ingen Sophie — vi saae Sneebjergene; men ingen Sophie. Klokken blev 5 — den blev 6 — den blev 7 — den blev 8; vi gik til Byen igjen — der var ingen Sophie.

Jeg erindrer ikke, at have kjedet mig meer i mit hele Liv. Jeg maatte tale med Fellenberg om den danske Literatur, om Campe, om Trapp, om Basedow — om det hele Philantropievæsen — om den evige Opdragelse — og var næsten død af Kjede, i det Øieblik denne for Resten yderst interessante Mand, plenus cruoris, slap mig udenfor Præsidentens Port. Jeg troede her at staae op igjen, og gik igjennem Porten op ad Trapperne, omtrent med den Art Følelse, en Død hører den sidste Basun med, i det sikkre Haab, at vaagne til et andet Liv; men jeg traadte ind i Stuen og — vaagnede til en anden Død. Der var ingen Frøken Haller, men desto meer Scheuchzers naturhistoriske Foliant-Bibel, hvis Kobbere jeg maatte døie istedetfor hendes levende Billede. Jeg vil ikke tygge længe Drøv paa denne tilsidst smertefulde Aften — jeg kom endelig hjem — gik i Seng, og kunde ikke sove formedelst en flammende Inscription i det mørke Sengehjørne, der bestandig forstyrrede min Sjæl med det Titiske udbrud: Diem perdidi.

Fredag.

Vi vare indbudne til Frue Zeerleder, en anden Datter af den store Haller, Sophies Tante. Vi bleve her altsaa naturligviis, saa meget mere, da det regnede.

Jeg vidste, at det ikke vilde gaae af uden Musik, at jeg vilde blive plaget om at synge. Jeg besøgte altsaa alle Berns Boglader om Formiddagen, og fandt efter megen Snusen omkring deri, Athalie, La fée Urgele, og La Reine de Golconde.

Medens jeg stod allerbedst i den Hallerske Boglade, faldt det mig ind at spørge om Schulzes Lieder — de vare alle bortsolgte. „Kjender De et ganske nyt Stykke: Holger Danske, en Opera, oversat fra Dansk?“ spurgte Boghandleren, der havde mærket, at jeg var forhippet paa Syngestykker. „Saa temmelig,“ svarede jeg, „men det har De dog vel ikke her? — „O! jo!“ sagde han, „eet eneste Exemplar — de øvrige ere allerede solgte.“ — „Hvor mange har De vel solgt i Bern?“ „Ti!“ svarede han.

Jeg veed ikke, om Noget har rildret min Forfatter-Forfængelighed mere.

„Saa har du, før jeg kjendte hende, ligget under hende her i Bern" — sagde jeg til Holger Danske, idet jeg tog den i Haanden — (Bogladen er netop i samme Huus, neden under hendes og hendes Moders Værelser). „Besynderligt!" sagde jeg — og havde kunnet kysse Exemplaret i dette Øieblik — „saa har du, skjelmske Holger! fundet hendes Opholdssted før jeg! Din Fader kunde næsten misunde dig!"

„Saare besynderligt!" blev jeg ved, „og jeg skal just komme i dette Øieblik, og ved den løseste Hændelse finde det sidste Exemplar, for at kunne skjenke hende det, som hun saa meget har bedet mig om — som paa eengang — formedelst min Cramers Fortale — den hun kan læse uden Fordom — kan give hende den bedste Idee om mig, som Skribent!!! Saare besynderligt!" Jeg bad Boghandleren strax lade den hefte og sende mig den Kl. 2.

Kl. 3 vare vi paa Pletten med Præsidenten hos Frue Haller, for at tage hendes Døttre med ud til Zeerledes Lyststed ved Foden af Gurten.

Sophies Øine mødte mine — i det Øieblik dette skete, blev hun staaende for mig „som naglet fast."

Moltke bemærkede, at hun var usædvanlig bleg. Han forbandede sig siden, da vi vare komne hjem igjen om Aftenen, paa — at hun ikke havde sovet. Gud veed, om han havde Ret.

Vi gik. Moltke gik med Sinner, Becker med hendes Søster, og jeg med hende. Vi havde ikke hinanden under Armen (det er ikke Mode her), og det kunde ikke falde mig ind engang, at komme hende saa nær. O! at jeg kunde opskrive en Tiendeel af vor Samtale med hinanden! O! med hvilken Fryd skulde jeg læse den igjen efter svundne Aar; med hvilken Vellyst skulde jeg læse den for dig, Seline! Du skulde lære at kjende Sophie og mig af denne Samtale — du skulde opdage deri vore Tankers, vore Følelsers, vore Ønskers, vore Udtryks Harmonie — og tvivle, om Sophie ikke var dig selv — og troe dig fordoblet i Støvet.

Vi talte om Naturen — vor Yndlings-Materie — om Müsli, hendes Lærer, hendes Ledsager, hendes Ven, hendes anden Fader — om hans Prædikener — hvi jeg dog ikke havde hørt ham. Hendes Glæde over at jeg kjendte ham og skattede ham!

Hun gik ikke gjerne ud de hellige Dage — hun havde bestandig Selskab — hun var saa lykkelig ene — hun vidste ikke den hele Dag andet, end at jeg var over alle Bjerge — hun var vaagnet tidlig om Morgenen, havde seet ud af sit Vindue, og frydet sig over det smukke Veir, vi havde at reise i. Vi kom til en Krydsvei. Man betænkte sig, hvilken man skulde vælge.

„Her staaer jeg — som Hercules“ — sagde jeg dumt; thi denne Lignelse passede sig værre her, end somme Mænd passe sig til somme Koner.

„Nei! hvor kan De sige det,“ sagde hun — „jeg forsikkrer Dem, at begge Veie ere lige —“

„Dydige“ — tilføiede jeg. „Imidlertid troer jeg dog,“ sagde jeg, idet vi gik om til høire Side, „at man i saadanne tvivlsomme Tilfælde gaaer rigtigt, naar man gaaer til Høire; thi — Rechts scheint doch immer ein wenig rechter zu seyn“ —

Hun bifaldt dette Ordspil med et Smiil.

„Men“ — blev jeg ved, „for at være oprigtig, dette er dog ikke den Regel, jeg pleier at følge.“

„Hvorledes det?“

„Saasnart jeg tvivler, vender jeg mig heller til den Side, hvor Hjertet drager mig hen“ — —

„Ja, det er sandt,“ svarede hun, „Hjertet sidder paa den venstre Side — derfor gaae vi ogsaa ofte forkeert (links), naar vi følge det for meget!“

„Herligt!“ raabte jeg, dog gjøre vi maaskee undertiden vort Hjerte Uret, i det vi kalde det Hjerte, som undertiden kun er — — “

„Vistnok! vistnok! det troer jeg ogsaa, i det vi kalde det Hjerte, som kun er — — “

„Sandsebedrag“ — hjalp jeg hende —

„Og Drømmeri“ endte hun. Saaledes fløde vore Repliker i hverandre, og favnedes, saa at sige, før de nærmedes. Moltke har først gjort den Bemærkning, at vi tale ligesaa lidt med hinanden, som Accorder, at vi stjæle Udtrykkene fra hinandens Læber, kjende dem, før vort Øre fornæmmer dem — og at den Ene af os bestandig veed, hvad den Anden vil sige, førend Tungen frembringer det — at vore Sjæle læse, i sammenstemte Blikke, de ufødte Tanker og Følelser — at vor Samtale er ingen Dialog, men en Colog. Vi bleve enige om i denne Samtale, at Hjertet for

det meste er klogere end Hovedet — at rene, uskyldige, gode Naturmennesker neppe vove noget, ved at lade sig lede deraf, fordi Hjertet endnu bedre forstaaer Naturen, end Hovedet.

Vor Samtale bølgede sig herfra saa ganske naturligt til min Ode.

„Jeg veed ikke," — sagde hun — „jeg forstaaer den ikke ganske — jeg tør ikke ret læse den heel — jeg er bange for at læse den ofte."

„Det kan vel være," svarede jeg, „jeg begriber det: De vilde maaskee kunne læse den bedre, forstaae den bedre, naar jeg var langt herfra."

„Ja — jeg forstaaer den dog — jeg har læst den — den har rørt mig; men, jeg veed ikke ret selv hvorledes — — !"

„O! om De end ikke nu forstaaer den ganske; der vil komme en Tid, da — — "

„Nei! jeg ønskede ikke engang at forstaae den aldeles, heelt igjennem — — "

„Det begriber jeg dog ikke! Der er jo dog Intet i den, som De ikke tør forstaae?"

„Vist ikke — nei! — Men i Førstningen — jeg veed ikke ret, hvoraf det kom — jeg var bange for at læse den; jeg tænkte paa at sende den tilbage — jeg kigede i den — jeg var saa besynderlig tilmode. Jeg spurgte mig selv: tør du? — O! hvorfor da ikke? tænkte jeg — — !"

„Ja, jeg fatter det ganske. Det havde jeg Altsammen formodet; jeg vil tilstaae Dem det, jeg var bange for, De skulde sendt mig den, ulæst, tilbage. Det er mig just kjært, at De har havt Betænkeligheder. Imidlertid, saa lidet, tænkte jeg, hun ogsaa kjender mig, saa meget kjender hun mig jo dog, at hun ei kan frygte for, at finde noget virkelig Slemt deri — hvorfor skulde hun ansee dig for en Uværdig?"

„Nei — nei! derpaa tænkte jeg heller ikke; men, naar man siger mig saa meget Forbindtligt, saa meget, som jeg ikke fortjener, saa bliver jeg dog altid bange — De har endnu ikke kjendt mig længe nok — naar Hr. Müsli, der har kjendt mig i 7 Aar, siger mig noget Opmuntrende, da er det mig kjært, det gjør mig en Glæde — men — naar — — "

„Hr. Müsli," tog jeg Ordet, „har dog ogsaa engang maattet begynde."

Hun smilede; og i dette glade Smiil var sikkerlig Noget, jeg veed ikke hvad jeg skal kalde det: Tilfredshed over at finde et Forsvar for hendes Lettroenhed.

„Ja, det er sandt — han har ogsaa begyndt engang; men ikke med saa meget.“

„Fordi De dengang selv endnu ikke havde ret begyndt!“

Atter et tilfreds Smiil!

„Ja, det er sandt — jeg var dengang et Barn.“

„Og, overhovedet,“ blev jeg ved, „man behøver ikke altid hele Aar, for at lære at kjende visse Sjæle. Jeg indseer desuden ikke, hvorfor man ei skal troe det Bedste — hvorfor man skal betige hinanden saa mistroisk, naar man Intet seer, der opvækker saadan Mistro. Jeg, for min Person, elsker det Gode og Skjønne saa høit, at jeg søger paa alle mulige Maader at finde det — selv i Formodningen derom. Hvorfor skulde jeg ikke forestille mig det saa godt og skjønt, som muligt? hvorfor skulde jeg ikke smage den Vellyst, at tænke mig det Gode, som det Bedste?“

Jeg blev veltalende, fordi jeg blev varm, over denne Materie. Hun istemte tilsidst alle mine Meninger; og paa denne Maade kom vi, uden at vide meget bestemt hvordan, til Zeerleders Lystgaard.

Selskabet bestod af Madame Zeerleder, der nylig var smuttet op af sin Barselseng, hendes Datter, der spillede Claveer, de to Frøkener Haller, og endnu en anden Dame, en ung Brud, jeg troer og Zeerleders Datter. Vi spadserede lidt i Blomsterhaven, satte os lidt under Colonnerne — det begyndte at regne, og vi kom ind. Jeg sang: „Das ganze Dorf versammelt sich,“ accompagneret af Jomfru Zeerleder; et Par andre Arier af Aline, og: „Kind paany,“ accompagneret af Becker paa Violin. Vi leirede os om Frugtbordet, jeg ved Siden af hende — og nu sang jeg hendes Yndlings-Sang: „Wenn hier nur kahler Boden wär,“ der klang ret godt i denne sonore Sal. Der laae Fjærboldte paa Sophaen. Jeg tog een og legede med — vips, stod hun op, og indbød mig til et Spil. Det var mig atter et Held i Faldet fra Himmelen! Det er een af mine meest kildrende Beskjæftigelser med en Dame, jeg kan lide; jeg spiller godt, og har Leilighed til at vise min Smule Lethed og øvrige Opmærksomhed. Jeg var des-

uden saa fordeelagtig klædt, som jeg efter min egen Idee kan være det — i Collet, ligesom Moltke og Becker, efter Befaling.

Jeg havde yderlig net og sneehvidt (man vasker her fortræffeligt) Lintøi paa, en nydelig Vest og nette Silkebeen. Haaret flagrede mig frit i Lokker om Nakken, og min Halsklud var lykkedes i Dag à merveille. Min Collet var afbørstet — og jeg begriber sandelig ikke, hvorledes man kan være nettere, lettere og smukkere, end jeg var! Rigtignok havde jeg min sædvanlige Statur, det samme ubetydelige Ansigt, de samme maaskee ikke ganske apollonisk dreiede Been; men, med alt det, var jeg dog smuk nok for den, der er alt dette vel vant — smuk nok for mig selv — og, da Frøken Haller er uendelig ophøiet over Yderlyst, smuk nok for hende.

Vi spillede. Boldten var skjev; vi toge en anden; den var for lille. De Andre gave dem og til at spille i adskillige krydsende Grupper. Vi kunde sjelden bringe det høiere, end til 20, 30 — eengang bragte vi det til 40; men som oftest tabte vi den i det syvende Slag. Jeg fløi om efter den, som en Fugl, reddede den ofte, som ved et Mirakel; hun gav altid sig, jeg altid mig Skylden. I min Flugt vare mine Øine mere heftede paa hende, end paa Boldten; imidlertid traf jeg den temmelig i Blinde, medens jeg berusede mig over hendes Gestalt i alle mulige Stillinger. Midt i Heden — vi bleve immer ivrigere og ivrigere — løste hun noget op for sit Bryst — hun blev nu tusinde Gange saa skjøn som tilforn — hun var virkelig ubeskrivelig fortryllende. Danae i Dandsen henrykte ikke mere Agathon, end hun henrykte mig i denne Omsvæven. Hun blussede — hendes Hjerte bankede — jeg var allerede saa vaad af Sved, som om jeg havde besteget Gotthard — hun var ikke mindre varm end jeg. Vi fortsatte det, til det blev saa dunkelt, at vi ikke kunde see Boldten meer; men aldrig havde hendes usigelige Yndighed voldsommere henrevet alle mine Sandser, end i det Øieblik, hun, mat svinglende, med halvaabnet Barm og blussende Kinder, kom hen til mig og sagde: „Jeg kan ikke meer! — jeg er, som De, som om jeg havde besteget Furka, Grimsel, Gotthard og alle Bjerge!“

Gode Gud! hvor var jeg glad, sorgløs glad, barnlig glad! thi i denne Sandsernes Ruus havde mit Hjerte glemt Seline.

Og sandelig, der er intet Utilgiveligt deri; thi ingen Skabning havde det kunnet gaae anderledes!

Vi kom til at tale om Dands. Hun spurgte mig: „om jeg dandsede gjerne?“ — „Ikke paa store Baller,“ sagde jeg, „men inderlig gjerne i smaa huuslige Kredse, hvor ingen Gêne forstyrrer Chainen.“ — Hun ligesaa. Den evige Optagen og Engagement var hende modbydeligt.

Becker stemte sin Violin. Jeg bad ham spille en Engelsk-Dands, med 6 Toure; jeg førte den op med hende. Det var den anden Gang jeg dandsede paa min Reise; men Himmel! hvor forskjellig var denne fra den første! Det forunderligste er, at jeg ikke var frygtsom; at det var mig som ingen Ting (hun indskyder mig ingen Ængstelighed; jeg tilbeder hende ikke zittrende — jeg elsker hende fortrolig). Jeg valgte de letteste Toure, og de delicateste. Hun svævede med mig i nærmende Heftighed — Hun havde blotte Hænder — jeg havde mine Handsker paa. Jeg kunde ikke bare mig — da jeg havde dandset to Par ned, tog jeg min ene Handske af. Det er første Gang, jeg har gjort dette for nogen anden Dame end Seline. Jeg trykkede alligevel ikke hendes Haand; i det mindste veed jeg det ikke; har jeg gjort det, saa er det skeet uden mit Vidende, og selv uden min Villie; ligesom jeg ikke heller kyssede den ved Enden af Dandsen. Hun spurgte mig, om jeg kjendte Allemanden? Jeg bad hende lære mig den; og nu valsede og dandsede vi To en lille Solo sammen, som neppe har moret saa meget de Andre, som den morede os — og dermed var Ballet forbi — det mindste og behageligste (thi det var ublandet med Kummer og Tvang!) jeg har bivaanet i min Livstid.

Vi leirede os nu atter Alle i en Kreds om det runde Bord — jeg ved hendes Side. Vi sang Arier af Holger Danske, især Tyrke-Musiken, Lavaters Schweitzer-Lieder, og et Par andre Nationalsange — Melodierne vare lette, jeg kunde dem strax; men dette morede Alle meer end alt Andet. De vare ude af sig selv af Glæde over den Ild, den Schweitzer-Salvelse, jeg sang med, som om jeg var, sagde de, den fyrigste, meest patriotiske Schweitzer: „Väter, daß sich Gott erbarm?“

Det var intet Under! Jeg sang de mig kjæreste af alle Viser paa Jorden, ved hendes Side, medens hun selv — tittede i Bogen med mig, og sang med, holdende sig, saa at sige, ved

min Stemme, og derved styrkende den til Tordenens Kraft, og glattende den til Zephyrs Gratie. Jeg var virkelig begeistret. Jeg behøvede neppe at see i Bogen — jeg kunde gjøre Versene selv. Denne fortryllende Selskabssang blev afbrudt med Wilhelm Tells Vise, da Vognen kom, for at afhente Damerne. Vi bedrøvede os Alle derover, og fandt, at vi havde kunnet blive siddende saa til i Morgen.

Det skylregnede. Vi vare 8 Personer, der skulde til Byen. Det blev altsaa besluttet, at Damerne med Hr. Præsidenten skulde kjøre bort først, og Vognen komme igjen, for at afhente os. Jeg fulgte hende med de Andre til Vognen. En Amme med et lille Barn steg ind, hendes Søster steg ind, Hr. Sinner steg ind. Jeg blev staaende udenfor — blot for at see hende saa længe som muligt. De Andre stode bag mig — hun gav mig et temmelig forstaaeligt Vink — og sagde, at jeg gjerne kunde være med i Vognen — at der ellers blev for mange til næste Gang (uagtet her allerede var fem, og vi vare kun tre tilbage). Den gamle, gode Sinner syntes ikke at kunne begribe denne Syllogisme; men hun beviste den, og, medens hun var i Begreb dermed, benyttede jeg mig af Leiligheden, fik begge Benene op i Vognen, lod som jeg ikke fyldte det mindste, og hørte ikke, om hun fik sit Beviis færdigt, eller ikke — nok, at jeg var der, og kunde altsaa være der! Uden Hat, uden at have sagt Farvel deroppe, smuttede jeg ind mellem Sinner paa Venstre og hendes yderst venlig gode Søster, Henriette, ligefor mig — beklagende kun, at jeg ikke var hende nærmere; men glad over, at være i samme Vogn, og henrykt over, at hun saa vilde have det. Kudsken kjørte afsted, knurrende over at der kom saa Mange i Vognen.

Præsidenten generte os forskrækkelig; han sad imellem hende og mig. Jeg sad i yderlig Knibe, halv paa hendes Søsters Knæe — Jeg ønskede imidlertid ikke, at Sophie maatte have siddet, hvor hun sad; thi jeg var uden Sandser; og, naar man er uden Sandser, ønsker man ikke sligt. Jeg ønskede kun, at hun havde siddet mig lidt nærmere, at hendes Klæder havde kunnet berøre mine — det var Alt, hvad jeg attraaede. Lysene i Bern oven over hinanden langt borte gjorde en underlig Virkning i det tykke Regnmørke — bemærkede jeg — Det var saa lystigt, at see Stjernerne vaa Horizonten i Regnveir. Hun fandt det

samme, og, for at kunne see dem desbedre, bøiede hun sig med megen Umage bag Præsidentens Paryk henimod mig, hvis Ansigt hun ved den Leilighed kom til at berøre med sit Haar. Den ædelmodigste blandt alle Kjærligheds-Engle vilde, at Sinner skulde nu faae det Indfald, at sige Noget til Kudsken, og til den Ende bukke sig ud igjennem Vinduet paa hendes Side — hvoraf hun tog Anledning til at skyde sig op bag ham til mig, saa at han, til sin store Forundring, ved at sætte sig igjen, fandt sin Plads optagen — og maatte putte sig i Krogen. „Jeg troer, vi sidde bedre saaledes,“ sagde hun. — „Ja! saa? ja! ja! det troer jeg!“ sagde han. Nu var min eventyrlige Lyksalighed paa sin høieste Spidse. Nu nød jeg den med Zittren — med Zittren, af Frygt for, at den maatte falde; men denne Zittren var saligkildrende. Hun sad tæt op til min Barm — mine Ønsker — alle mine Ønsker vare tusindfold opfyldte — min Sparsomheds-Aand begyndte næsten at mukke — jeg fandt det næsten for meget — jeg havde ikke Evne til at bære det.

Drukken af den reneste Vellyst, rullende igjennem Berns Gader, som Elias paa sin Ildvogn gjennem Himlene, tænkte jeg Intet, følte jeg Alt — vidste neppe, hvor jeg selv var, da jeg hjalp hende ud af Vognen.

„Ikke sandt? Regnen var dog ikke saa ubehagelig?“ —

„O! jeg velsigner denne Regn. Nu troer jeg næsten, jeg elsker den mere end alt Solskin!“ —

„Hvor man dog altid forenes nærmere i Regnen —“

„Ja — ikke sandt? den har noget Hyggeligt, Fortroligt!“ —

Vi gik under Arkaderne, forbi Sinners Huus. Han gik ind; jeg fulgte de to Damer med deres Lygtepiger hjem. Vi morede os over, at jeg var uden Hat. Jeg gik med Sophie under Armen. Den fromme Henriette, hendes Søster, gik snart foran, snart bag efter. Vi kom til deres Huus, jeg tog Afsked med dem. Jeg havde lovet helligen, at vi skulde blive her endnu i Morgen. Afskeden var, som forrige Gang, stille, blikkende. Jeg gik feil — de viste mig ret; jeg dandsede hjemad — dandsede feil; fandt En, der ledte mig til „Falken“; jeg kom op paa mit Værelse — løb op og ned af Gulvet, vred mine Hænder af Glæde, velsignede Gud, velsignede mig selv og hele Verden — tog en Pen, satte mig ned, og skrev saa hurtigt, som Pennen kunde løbe:

Alpenlied.

Ich wandre durch ein Land so froh,
(Ach! ich vergess' es nimmer)
Ich find' es tief, ich find' es hoch,
Und lustig ist es immer.

Auf jedem Berg ist Himmelsglanz!
In jedem Thal ist Segen:
Und überall Gesang und Tanz
In Sonnenschein und Regen.

O Freunde! wenn ihr wüßtet dort,
Wie Freud' auf jeder Wiese,
Wie Friede blüht an jedem Ort
In diesem Paradiese!

Wo Menschen Menschen grüßen nur,
Nur Brüder Brüder sehen,
Wo Freiheit, du, und du, Natur,
Wie Zwillingsschwestern gehen!

Wo weder Läuferstab noch Kron'
Die schöne Welt verzieret!
Wo Gott allein sitzt auf dem Thron,
Und Gott allein regieret!

O ferne Freunde! wüßtet ihr,
Wie schön es ist hier oben,
Ihr eiltet all' hinauf zu mir,
Im Freien Gott zu loben!

Wie trau'rt man doch so klein und bang
Im Schatten von den Dächern!
Wie schweigt der Scherz und der Gesang
In schimmernden Gemächern!

Dort lacht die List der Einfalt Treu',
Gewalt der Ohnmacht Klagen;
Die Pracht thut viel, und sonder Scheu
Darf Reichthum alles wagen.

Wie ist man aber frei und froh
Im Schatten von den Bergen!
Man singt: In dulci jubilo!
Und scherzt trotz allen Zwergen.

Ja Zwerge sind's, die sich nur groß
Auf fremden Schultern heben,
Und denen in der Freiheit Schooß
Nicht Thaten Größe geben.

Hier lacht der Mässigkeit Genug
Des schwelgenden Zuvielen;
Und gleiche Brüder an dem Pflug
Sind Kindern gleich in Spielen.

Hier waltet weder Gram, noch Spott,
Kein Würger, und kein Späher;
Hier sind die Menschen näher Gott,
Und Gott den Menschen näher.

O ferne Freunde! wüßtet ihr,
Wie hier ist gut zu leben;
Auf Alpen würdet ihr mit mir
Dem Himmel näher schweben.

Dann würde dein Genuß, Natur!
Mir jede Wunde heilen.
O! könnt' ich deine Wonnen nur
Mit den Geliebten theilen!

Jeg havde sat dette til en Melodie, Selskabet havde sunget og kjendte, for at opvarte dermed i næste Samfund.

Moltke og Becker kom endelig, og fandt mig i beruset Henrykkelse.

„Misunder I mig ikke?" raabte jeg.

„Man maatte være Djævel, for at misunde Dig!" sagde Moltke. „Nei, det veed Gud, at vi misunde Dig ikke!" sagde Becker — og de tilbade dog Begge Frøken Haller.

Moltke er sikkerlig det ædelmodigste af alle Mennesker paa Jorden. Han blev ligesaa henrykt over Frøken Hallers Yndighed, Forstand, Godhed og hele Livsalighed, som jeg, ved det første Bekjendtskab. Hans Følelse for hende vorte, som min. Hans Sjæl er i denne øde, mørke Forfatning, hvori Hjertet griber efter ethvert Skin af Sympathie; han fandt i denne Tilstand et Fruentimmer, som han strax maatte tilstaae Fortrinet for alle dem, han kjendte — han er Greve, der ikke laaner sin Glands af Titelen, men helliger Titelen med sin Sjæls Adel, sine Kundskaber, Talenter og ubeskrivelige Uskyldighed — alle Aarsager

samlede sig om hans Hjerte, for at overtale ham til at lindre det i den Beundredes Deeltagelse — — og dog — fra det Dieblik af han saae, at jeg maaskee endnu nærmere sympathiserede med Sophie — at jeg tændte min Sympathie i stærkere Brand — at hun syntes at helde mere til mig — fra det Dieblik af især, han hørte min Ode, da lod han sin hele Vellyst bestaae i, at være Vidne til vore Sjæles evige Møder — i, saa meget muligt at lette dem, ved at overlade hende til mig; og da Frøken Haller tilsidst blev paa en Maade ubillig i altfor kjendeligen at forsømme ham og Becker, i altfor kjendeligen at holde sig til mig, da var det saa langt fra denne Mand = Engel (som mangen, selv af de bedste blandt mit Kjøn, maaskee vilde have gjort) at tage hende det ilde op, eller ærgre sig derover, at han tværtimod beundrede hende derfor, fandt hende derfor skjønnere og fuldkomnere, og undte mig ikke alene, men ønskede mig min hele Seier. Jeg kjender intet sikkrere Beviis paa det største, det ædleste, det fortræffeligste Hjerte.

Becker fremstiller i denne Sag paa den anden Side et ikke mindre sjeldent Exempel paa inderlig Sjæls=Godhed. Ogsaa han tilbad strax Sophie Haller. Det var maaskee hans første Følelse af dette Slags; jeg har Grund til at troe det. Sandt nok, han har ikke mindste Haab, har ikke havt det mindste; og dette formindsker rigtignok hans Fortjeneste i at vige; men yderlig ædelt er det dog, at han viger med Fornøielse! Han er virkelig syg — han sover ikke om Natten — han sidder og silhouetterer hende til Klokken 3 om Morgenen — han er færdig at gaae fra Forstanden af Glæde, naar han troer, at have truffet hendes Næse, eller Pande — han tilstaaer selv, at han er saa forelsket, som han kan være det — „og dog,“ siger han, „er det min største Fornøielse at see, hvor hun og Baggesen holde af hinanden.“

Skulde man ikke troe, at jeg var det lykkeligste af alle Mennesker — jeg, der reiser igjennem det Land, jeg helst ønskede at kjende, lærer at kjende de Mennesker, jeg helst ønskede at gjøre Bekjendtskab med, møder alle Gjenstande i hele Naturen med venlige Favnetag, og det i Selskab med tvende saa ædle Brødre! — og dog er jeg, i visse Omstændigheder, saa langt fra at være den lykkeligste, at jeg tværtimod er nærved at være fuldkommen det Modsatte!

Den 14de Sept.

Hvor er jeg? I Himmerig, eller i Helvede? Paa Spidsen af Lyksalighed, eller paa Bunden af Ulykkens Afgrund?

Er jeg den samme, som reiste hid — eller er jeg en Anden? I intet Speil af de tusinde, der omgive mig, seer jeg mig selv igjen; jeg seer et fremmedt Billede! og uden Speil, i den søvnløse Nats Mørke, føler jeg mig dog aldeles mig.

Ah que l'amour est chose jolie!
Avec l'amour toute la vie
Passe comme un jour!

C'est bien vrai! car avec l'amour toute la vie passe sans sommeil!

Skal jeg lee, eller græde? Skal jeg blive, eller reise? Hvor er jeg? Hvad er jeg? Hvad bliver Enden paa denne Drøm?

Er det virkelig en Drøm? Elsker hun mig ikke? Elsker jeg ikke hende? Hvad er det at elske? Daare, som vil opløse dette Spørgsmaal! Hvad er det at leve? —

Livet er en Drøm! Mit Liv er i denne Tid Drømmen i en Drøm!

Er det anstændigt for en fornuftig Skabning, længe at blive i denne Forvirring? længe at henslumre i denne Drøm? Bør jeg ikke vække mig selv med Vold? bør jeg ikke løse Knuden med Sværdet?

Siig mig, du Vise: blev Støvet organiseret, meer til at tænke, eller meer til at føle?

Synes ikke Alt paa denne lille, tykluftede, mørke, taagede, labyrinthiske, trange Klode at harmonere meer med Følelse, end med Tanke? Synes ikke Følelsen at have mere hjemme her, end Forstanden? Synes ikke Hjertet her at tilfredsstilles meer, end Hovedet?

Hvorfor finde Følelserne nok at beskjæftige sig med her, uden at længes efter andre, langtfraværende Objecter? — og hvorfor skynder Tanken sig uophørlig herfra, til større, gjennemsigtigere, lysere, renere, fuldkomnere Kloder?

Har du afveiet Tanken og Følelsen mod hinanden, du Vise? Har du bemærket, at Tanken ingen Tyngde har? Har du bemærket, at Tanken evig stiger — at Følelsen evig synker? Har du bemærket, at Tanken iler fra dig, og Følelsen til dig? — at Tanken er altid udenfor dig, og Følelsen altid inden i dig.

Har du ydermere bemærket, at sande Følelser næsten aldrig misforstaaes af sande Følende; men at sande Ideer ofte misforstaaes af sande Tænkere?

Har du undersøgt, om Tanken i det Aandelige forholder sig til Følelsen, som Centrifugal-Kraften i det Legemlige til Centripetal-Kraften? og har du Vink om, at Aandernes Verdens Ligevægt i Tiden beroer paa hiin, som Materien beroer paa denne?

Har du gjennemtænkt, beregnet, prøvet alt dette, saa sig mig Resultatet — og jeg skal, efter det, snart blive enig med mig selv, om jeg voldsom skal vække mig af denne Skyggedrøm, eller ikke!

Jeg er virkelig — og det er Alt, hvad jeg veed derom — i den vellystigste og pinefuldeste Forfatning, hvori Skjebnen nogensinde har faaet det Indfald at styrte sin Voldt. Jeg føler ny, forynget Kraft i mit hele Væsen, og er syg i en saadan Grad, at jeg neppe kan gaae. Mine Kinder blusse med Sundhedens Ild, og mine Øine ere gule. Jeg staaer med Fyrighed op om Morgenen, og sover aldeles intet om Natten — jeg vrider i den ene Time mine Hænder af Fortvivlelse, og i den anden af berusende Glæde. Jeg vil, at hun skal elske mig — og jeg vil det ikke! Det Eneste, som er stadigt, som er sig selv liigt hos mig, er Længselen efter at see hende — blot at see hende see paa mig!

I Forgaars var jeg nær gaaet fra Forstanden af Længsel! Præsident Sinner, som aldrig nogen Morgen forsømmer at opvarte os ved vort Toilet, mellem 11 og 12, og undertiden kommer to til tre Gange in pontificalibus, havde sagt, vi kom i Selskab med hende. Vi vare budne ud til Frøken Rosalet og hendes Moder paa Landet. Vi fik Sophies Søster med, og den ubeskrivelig morsomme, yderst komisk-vittig-naive, lille Frøken Werth med os — men ingen Sophie! Jeg haabede, hun var i Forveien, og spadserede hele Veien ud til Lystftedet i dette Haab, men fandt ingen der, uden den glimrende skjønne, virkelig mynsterdeilige Frøken Rosalet (jeg har disse Epitether mere af Moltke, Becker og Andre, end af mig selv; thi jeg saae lidet paa hende, og var overalt ikke competent til at bedømme hende — imidlertid saae jeg dog, at hun var usædvanlig smuk, og begreb, at Moltke kunde blive slagen af hende). Hun spillede

nydelig paa et fortryllende Harmonica-Claveer, og sang dertil. Frøken Werth begyndte halvtredsindstyve Arier, uden at komme videre end til den tredie Linie; havde jeg ikke været usigelig bedrøvet, maatte jeg være død af Latter over hendes morsomme Modvillighed. Men Intet rørte mig, hverken Frøken Rosalet, eller hendes Sang, eller hendes Claveer, eller Frøken Werth; thi jeg mærkede tydeligen, at Sophie Haller ikke kom. Af Fortvivlelse havde jeg (fortalte Moltke mig) staaet den hele Tid naglet bag hendes Søsters Stol, indtil jeg endelig maatte nødes til at fryde det hele Selskab med min Sangs mig meer og meer ubegribelige Tryllerier. Jeg gider ikke fortælle alle Omstændighederne i mine Frøken-Hallerløse Forfatninger; de ere tabte aldeles af mit Minde desuden; Sunt horæ perditæ!

Vi gik hjem tilbage til Byen i Mørkningen. Det regnede lidt; men det var i ingen Henseende nogen ægte Regn. Frøken Werth, som jeg gik med, drillede mig. Vi kom udenfor Frue Hallers Dør. Den ældste Frøken Haller, Frøken Werth, og vi selv bade os alle at trine op; Sinner derimod bad os saa godt som at lade være. Vi bønhørte Damerne og os selv — lod ham gaae, og treen op. Jeg fløi meer end gik op ad Trapperne i det sikkre Haab, at hun var hjemme; men hvor studsede jeg, da jeg hverken fandt hende eller hendes Moder. Vi maatte tage til Takke med de to unge Damer, vi havde — og sandelig! enhver Anden end jeg kunde have været fornøiet dermed; thi Frøken Werth er den morsomste, og den ældste Frøken Haller den frommeste Pige, jeg kjender. Jeg spurgte den sidste, hvorfor vi ikke havde havt den Ære, at see hendes Søster den hele Dag? „Hun var hos en syg Veninde," var Svaret.

Vi satte os til at lege Spørge-Gjette-Forærings-Spil, med Panter. Da vi vare komne ret i Lave, traadte den livsalige Engel ind i Stuen. Hun syntes at studse, ved at finde os tre unge Cavallerer der saa fortroligt alene med de to unge Damer; men hun satte sig strax ved min Side, og, efter nogle hinanden undersøgende, hilsende Blikke, begyndte Legen igjen.

Hun var mere tilbageholden mod mig, og jeg mod hende, end nogen Tid før. Det var smukt af os begge. Det varede ikke længe, før hendes Moder kom, der havde været i Besøg et andet Sted. Hun syntes ikke at studse saa meget over at finde os her, bevidnede os sin Fornøielse derover med Ord og med

Gjerningen, i det hun, overmaade munter, tog Deel i Spillet. Legen blev tilsidst yderlig besjælet, Alle bleve muntre — jeg selv blev usigelig munter — og tilsidst blev den for mig en Strøm af de kjælneste Tryllerier. Sophie skulde skjenke mig Noget — o! Gud! hvilken Vellyst svømmede jeg i, medens hun betænkte sig herpaa! — Jeg troer et Qvarteer gik til Ende, inden hun blev enig med sig selv om hvad hun skulde skjenke mig; og hendes Øine syntes imidlertid, ved uophørlig at møde mine med den inderligste frygtsomme Venlighed, at sige mig det hemmelig. Endelig fik hun Luft i den Foræring: „Das Andenken von der, die ich am meisten schätze!“ Hun saae paa mig, da hun havde hviisket mig det; og i det hun hviskede, havde hun lagt sin yndige Kind min saa nær som muligt, som om hun vilde spørge mig: „Er du fornøiet dermed?“ Jeg sagde hende, at hun havde skjenket mig det Dyrebareste paa Jorden. Jeg maatte siden give hende en Foræring; og den bestod i: „det, hun selv ønskede sig.“ Paa Spørgsmaalet: „hvormed hun helst beskjæftigede sig?“ traf Svaret: „at blive til en Forglemmigei.“ Jeg frydede mig næsten convulsivisk herover! „Det troer jeg vel!“ raabte jeg, „den er saa uskyldig.“ Hun saae med ubeskrivelig Venlighed paa mig ved denne Leilighed.

Ved at give hende min Ring, idet jeg maatte betale Pant engang, sagde hun, i det hun betragtede den skjult, med halv lydelig Stemme: „O! at jeg kun ikke mister den!“ Jeg blev dømt til at sige mit Symbolum, jeg sagde det: „Gud, Natur og Kjærlighed!“ Hun syntes at fornøie sig over det.*) Vi maatte endelig engang gaae. Vi bleve indbudne til Overmorgen. I Døren, i det vi vilde gaae, kom jeg i en yderst interessant Samtale med hendes Moder, som hun tog Deel i, paa min høire Side, om Dyds og Lyksaligheds uadskillelige Forening, som jeg paastod var Chimære her paa Jorden. Vi kom endelig ud af Døren. Hendes Blik blev hængende ved mig — hendes Fødder gik, uden at vide det, efter mig — hun glemte, troer jeg, at sige Farvel til Moltke og Becker. Hendes Moder maatte trække hende tilbage.

Jeg sov endnu mindre Natten derpaa, end den forrige Nat.

---

*) En anden Gang fik Moltke den Dom; at skulle gjøre hvad Damerne befalede. Den Første sagde: „bliv her i Morgen over!“ Den Anden: „Overmorgen!“ Den Tredie: „hele næste Uge!“ — Sophie sagde Intet!

Dagen efter, Søndagen, var jeg meget slet, undskyldte mig for at gaae hen til Mad. de la Roche, og blev siddende ved mit Skriverbord til Kl. 4, da vi spadserede, med Hr. Sinner, hen til Frøken Gruber, hvor vi i stort Selskab skulde more os med Musik, Dands og Leeg. I Førstningen fandt jeg det her lidt kjedende. Hun var ikke kommen. Der kom en Dame anstigende efter den anden. Complimenter paa Complimenter — Alt paa sin Fransk. Da omtrent Dusinet var fuldt, kom hun endelig! Hun lod til, at have uendelig meget at sige mig. Jeg var i ubeskrivelig slet Lune. Moltke og Becker bemærkede, at hun var bleg, som Døden. Jeg var ikke meget rødere. Den ældste Frøken Werth spillede. Hun spiller med usædvanlig Færdighed — og jeg kjedede mig derover. Hendes Søster begyndte at synge. Hun sang meest, og har den klareste, sødeste Stemme af dem alle. Hun sang nogle meget tungsindige Arier. Sophie stod stedse ved min Side bag hendes Stol; men jeg maatte tilsidst gaae bort, for at tørre mine Øine og see ud af Vinduet. Jeg glemte, at man spillede og sang fornemmelig for mig — og blev staaende i Vinduet. Sophie kom hen til mig:

„De seer saa bedrøvet ud! De er ikke fornøiet! Hvorfor er De bedrøvet? Det maa De ikke være!"

„Jeg er ikke bedrøvet — jeg er ret glad; men, jeg veed ikke hvorfor — jeg kan ikke være munter idag." —

Nu kom vi i en dyb Samtale om mine overspændte Ideer og Følelser; hun brød sig om Intet, og blev ved at tale med mig alene, om min Affkedsode, om Indflydelsen af at vænne sig for meget til Vers, om Prosaens større Naturlighed, om Svulst i min Ode, om Konst og Unaturlighed der — kort: hun sagde mig Ting herover, som jeg aldrig glemmer, og sagde mig dem saaledes, at jeg nær var gaaet fra Forstanden derover.

Jeg forsvarede mig — jeg undskyldte mig — jeg blev bedrøvet.

„O!" sagde jeg, „jeg vidste det vel, at denne Glæde i Bern skulde faae Ende — men — jeg har været forberedt derpaa! Det er godt, at denne falske forfængelige Tro — —"

„Falske Tro!" tog hun hurtig Ordet — „Hvad mener De dermed? De staaer ikke i nogen falsk Tro! O, gid jeg dog ikke havde sagt eet eneste Ord herom! De er bleven vred paa mig!"

„Nei! — Men jeg begriber det — De kjender mig ikke — dersom De kjendte mig — —!“

„O! De kjender heller ikke mig, naar De troer, jeg kunde have det Ringeste imod Dem!“

Med ubeskrivelig Venlighed viste hun mig sin Fortrydelse, og gjorde mig Afbigt, da hun saae mig blive vred.

„O! kom dog, og vals med mig!“

Jeg dandsede med hende.

„De gjør mig meget ulykkelig! Jeg kan aldrig tilgive mig selv, at jeg har talt derom. Kan De, vil De glemme Alt?“

„Nei! Det interesserer mig altfor meget — jeg maa vide, hvad det er i min Ode, som har stødt Dem!“

„O! jeg fandt Alt deri skjønt, rørende — og hvad De siger om mig, rørte mig inderligt; men strax i Begyndelsen, hvor De taler om Naturen, kunne mine svage Ideer ikke følge Deres, og jeg vilde dog saa gjerne følge dem. Lad os ikke tale mere herom! Jeg ærer, jeg agter Dem jo saa høit! — — Hjælp De mig dog!“

Jeg hjalp hende Kaaben om.

„De er dog min Hjælper i Nøden! — ikke sandt?“

Hun tog min Haand adskillige Gange. I Morgen skulde vi til Frøken Werth. Der var en fremmed Cavalleer i Selskabet, som snappede hende, da hun skulde gaae. Hun blev staaende — hun ventede, at jeg skulde være kommen — men jeg stod, som en Nar, som jeg staaer ved alle slige Leiligheder. Moltke blev ærgerlig og utaalmodig derover. „Ih, min Gud!“ raabte han bag mig, „saa tag dog en Dame og ledsag hende!“ Personen havde hende nu allerede; og jeg gik bag efter. Hun saae sig om efter mig; vi gik under Arkaderne — hun gjorde en Bevægelse med sin høire Haand; jeg vovede mig hen paa hendes anden Side; hun stjal sig til at give mig Haanden, og saae med usigelig Venlighed til mig. Vi toge Afsked i hendes Dør paa den sædvanlige Maade; og jeg gik ubeskrivelig tungt hjem.

„Lev ret vel! ret vel!“ sagde hun, (i det hun bestandig blev staaende, og glemte alle de Andre), med de uroligste Gebærder. „Sov roligt! Sov fuldkommen roligt!“ Moltke trykte mig i Haanden, da vi vare komne noget bort. „Enten elsker intet Fruentimmer,“ sagde han, „eller hun elsker Dig til yderste Yderlighed.“

Jeg kom hjem; og sov aldeles ikke den hele Nat — jeg

vred mig i Sengen som en Orm. Seline var min eneste Følelse — Sophie min eneste Tanke; Seline min eneste Tanke, Sophie min eneste Følelse. De sønderreve min Sjæl imellem sig. Mit Hjerte blødte — mit Legeme syntes at opløses i convulsiviske Krampetræk. Saasnart det blev Dag, stod jeg op. Jeg satte mig ned og skrev Brevet til S., hvori jeg reent ud skildrede hende min Forfatning, sendte hende min Ode til Sophie; og skrev, foruden dette, et Brev til Cramer, hvori jeg underrettede ham aldeles om min nærværende Stemning. Jeg fandt mig en Smule beroliget herved; og endnu mere ved den fortræffelige Moltkes frydefulde Udbrud af Beundring over den strenge Dyd, hvormed jeg, blødende, gik frem i denne Sag. Min Samvittighed trøstede mig ogsaa — og det syntes, som om jeg i dens blide Stemme hørte Gud, Seline og hele Naturen raabe:

„Overlad dig til Sophie Haller!"

Jeg var imidlertid meget syg. Mine Øine vare næsten aldeles gule — det, der ikke var guult deri, var blodrødt af Graad.

Jeg kom saaledes hen til hende, hendes Moder og hendes Søster, med Moltke og Becker. Hendes Hilsen og Sprog vare forunderlig tvungne, ganske anderledes, end nogensinde før. Moltke sagde mig siden, at hun saae ud, som en Døende.

„Saa maae De altsaa bort imorgen?" sagde hun, „Nu — siden det dog engang maa saa være! — Det er maaskee meest philosophisk!"

„Meest philosophisk?" gjentog jeg.

„Ja — for os! Vi kunde ellers let vænne os altfor meget til Dem."

„Heri er der vel kun for os nogen Fare," sagde jeg. „Men, jeg er ogsaa bange for nu — at dersom vi ikke skynde os — ja, i Sandhed, jeg frygter for det — saa kunde vi maaskee — —!"

„Hvad kunde De maaskee?"

„Faae vor Afskeed! — Nu er det sagt!" lagde jeg til.

Hun saae paa mig.

„Endelig slap det ud!" sagde jeg, med en Tone, hvori der udentvivl laae al den Bitterhed, der var tilbage i mit for nærværende Tid ellers for Bitterhed temmelig rensede Hjerte. Moltke dreiede sig om, med en Mine, som om han vilde flyve ud af Stuen, for at hente Satans Flammer, at pidske mig med. Hun

gjorde og en lille Bevægelse, stirrede paa mig, der blev ved at smile spottende.

„Det slap meget absurd ud!" sagde hun; og uagtet hun sagde dette med optændt Vrede, saa var hun mig dog i dette Vredens Moment titusinde Gange elskeligere, end nogentid før; thi hun har i intet Øieblik lignet saameget Seline.

Hendes Moder kom til, og nu vendte jeg mig, beholdende min engang antagne Ligegyldighed, til hende; modtog nogle Lovtaler af hende over mine Vers, og en smigrende Hilsen fra Frue la Roche, der, sagde hun, kjendte mig, og beklagede, ikke at have seet mig her.

Vi bleve staaende noget, og talte sammen — nu skulde vi gaae.

„Jeg maa med min Moder i et andet Selskab," sagde Sophie.

„Min Gud!" slap det mig halvt ud af Munden.

„Men," sagde hun til, „Kl. 7 kommer jeg."

„Er det vist?"

„Ja — vist!" svarede hun, med en fuldkommen forandret Tone, med et Smiil, hvori der var tusinde Gange meer, end Tilgivelse. Hun gik med sin Moder langsomt ned af Trapperne; jeg blev staaende, som et Fæ.

„Min Gud!" hviskede Moltke til mig — „jeg begriber Dig ikke! Saa gaae dog med!"

Jeg løb ned af Trapperne, og fandt dem endnu i Døren.

„Ih! saa kom dog!" sagde hun.

Jeg fløi hende forbi, bukkede mig for hendes Moder, og bad om Tilladelse til at ledsage dem. Sophie var strax paa min anden Side.

„I Morgen Aften maa De være hos os," sagde hendes Moder — Hun saae paa mig.

„Som De befaler," svarede jeg. „I Morgen kan vi desuden ikke komme bort."

„Naar det altsaa ikke er Dem ubehageligt," sagde hendes Moder, „vi see Dem meget gjerne, og ønske ret, De maatte blive her stedse, for at vi stedse kunde see Dem i vort Huus."

Jeg spurgte endnu engang, om Sophie virkelig kom til os? Hun forsikkrede mig det. De gik ind, og jeg forlod dem.

Frue Landfogdinden havde bedet mig, at besøge Frue la Roche — „hun var rigtig nok syg, og havde ladet sig aarelade,

men vilde modtage mig med Fornøielse;" men jeg kunde ikke overtale mig til at gjøre Besøg i min nærværende Forfatning. Jeg gik Gade op, Gade ned i Bern — tilsidst gik jeg hen til Frøken Werth, hvor Selskabet allerede var forsamlet. Den ældste Frøken Werth spillede en Rondo af Pleyl; og vi gik derpaa ud at spadsere — jeg med den ældste Frøken Haller. Udenfor Porten mødte hun os med sin Veninde. —

„Jeg maa endnu i et andet Selskab," sagde hun til mig, „men jeg kommer ganske vist Klokken 7. Gjør ikke Deres Promenade alt for lang! —

„Saa kort som muligt!" svarede jeg. —

Den varede, Gud være lovet! ikke heller meget længe; og strax efter at vi vare komne til Frøken Werths, kom Sophie.

Den Maade, hun kommer ind paa, hendes Hilsen og Neien er saa ubeskrivelig yndig, at jeg ikke veed nogen Stilling, hvori hun er mere fortryllende. Moltke har lagt Mærke til det samme. Baade han og Becker paastaae, at de ikke har seet nogen Dame paa Jorden hilse og neie med mere Uskyldighed, Lethed og Gratie. Hun neier dybt; og jeg er ofte — skinsyg derover; thi alle Hjerter ligge for hendes Fødder, og det forekommer mig, som om hendes bøiede Knæe knuste dem alle, som mit, i salig Henrykkelse. Hun neiede denne Gang med mere dandsende Fødder end nogen Tid. Det var Livet i en Graties Gestalt, der hoppede ind i Selskabet; men saa levende, fyrigen, ilende, let og svævende hun neiede for alle de Andre, saa stivt, tvungent, alvorligt og langsomt neiede hun for mig med aldeles nedslagne Øine. Jeg stod mellem det aabne Vindue og Frøken Werth, der spillede. Det varede ikke længe, før hun kom hen til mig, og satte sig halvt i Vinduet ved min Side.

„Jeg var nær ikke kommen," sagde hun, „man vilde ikke lade mig gaae, og jeg har egentlig gjort en dum Streg; men jeg kunde umuligt andet, end komme herhen — det er den sidste Dag, tænkte jeg — —!"

„O! Gud være lovet, at De kom!" sagde jeg med Heftighed.

„Jeg kunde ikke andet," gjentog hun, og saae paa mig med en Venlighed, hun endnu aldrig i saa høi Grad havde ødslet paa mig.

„Men, vi sees dog atter! De kommer dog igjen?" raabte hun sagte.

„Tør jeg det?"

„Vil De, at jeg — De fordrer ogsaa for meget! — vil De, at jeg skal — —?"

Hun rødmede, og de sidste Ord: „bede Dem derom," smeltede hen i et Blik, der næsten døvede dem, saa høit klang Kjærligheds tause Tone deri.

„O Gud! jeg kunde med Dem — —!"

„Hvad? hvilket? — Jeg forstaaer Dem ikke!" —

„Hvor jeg er lykkelig! Jeg frygter for, at jeg aldrig bliver glad mere —!"

„Hvorfor ei —?"

— „Naar jeg har forladt Bern — Jeg har allerede været her for længe! Til Bern er jeg," sagde jeg, og saae paa hende — „allerede alt for meget —"

— „bunden —?" sagde hun — „mener De? — Det vilde maaskee være mere philosophisk — —?"

„Ak! det veed jeg ikke," svarede jeg hurtig — „det veed kun Himlen — — og — og De!"

Jeg fløi bort fra hende hen i Stuen, uden at oppebie Svar herpaa. Jeg saae ikke engang paa hende — jeg kunde ikke — jeg vilde have løbet ud af Verden.

Vi stræbte at undflye hinanden, og saaledes bestandig. Nærmedes vi, saa hang vore Blikke paa hinandens Øine — uden at turde sige det mindste. Jeg stillede mig hen i Vinduet bag en tom Stol, og lod, som jeg hørte paa den henrivende, yngre Frøken Werths Sang — Hun kom, og satte sig derpaa. Jeg holdt Stolen i Ligevægt paa de to Been med mine Arme og mit Bryst; min Zittren gyngede hende bestandig. — Hun lod til at være opmærksom paa Musiken og Sangen, medens hun hvert Øieblik saae op til mig, med tusindfold Salighed i hvert Blik, og lod sin simple Hovedpynt flagre mod mine Læber. Denne overvættes salige Stilling varede længe. Den blev omsider afbrudt ved Vente-rien-Legen, som hun andengang med utrættelig Omhu stræbte at lære mig. „Je ne le comprend pas! je le suis!" raabte jeg. Hun tog mig. Jeg kunde ikke holde hende om Livet. Jeg blev fangen hvert Øieblik! Vi fik en anden Leeg med at dandse i Kreds, og pludselig sætte sig paa Stole, hvoraf der kun manglede een — den, som ingen Plads fik, maatte give Pant. Jeg blev atter tagen af hende. I Kredsen maatte vi bestandig

holde hinanden i Haanden; men jeg begriber det endnu ikke, hun trykte ikke min Haand een eneste Gang, og naar jeg undertiden alt for heftigen trykte hendes, tog hun den tilbage. Jeg blev rasende herover. Jeg holdt hendes Haand saa løs, som muligt, og sprang ved næste Leilighed hen mellem to andre Damer. Pantene bleve indløste. Jeg havde to. Jeg blev dømt, den første Gang til at synge — jeg sang — den anden Gang til at dandse Solo (min egen Dom) — jeg blev saare forlegen; thi jeg dandser ikke synderlig Solo. — Jeg bad Sophie hjælpe mig. Vi valsede, allemandeerte, flagrede omkring med hinanden længe — jeg bar hende næsten i mine Arme — jeg havde Mercurs Lethed i Gruppen med Psyche — hele Selskabet klappede ved Enden af denne Dands; og vi rødmede begge.

Jeg maatte siden synge min Vise: „Kom sancte Punsch," som jeg denne Gang sang heelt ud — sang med tredobbelt Udtryk — og som blev optagen med uudslukkelig epidemisk Latter og Haandklap. Man forundrede sig over den store Rigdom af lungerystende Ordlyd i det Danske. Klokken blev imidlertid henimod 10, og Selskabet skiltes ad. Jeg passede bedre paa denne, end de forrige Gange, og holdt mig tæt ved Sophie, som strax, da vi vare komne ned ad Trapperne, tog min Arm.

Det var stjernelyst, men forresten høitidelig mørkt. Jeg saae op til Himmelens Fakler; de syntes alle at lyse for os To — Vi gik temmelig langt bag efter de Andre.

„O Gud!" udbrød jeg, „hvor skjønt er det hisset oppe!"

Hendes Øie fulgte mine Blikke mellem Stjernerne.

„O ja!" raabte hun, „Jorden har Intet saa skiønt!"

„Nei!" — sagde jeg, „dog jo" — afbrød jeg mig selv, „Jorden har Noget, der er ligesaa skjønt" — (idet jeg trykkede hendes Arm med knusende Heftighed til mit bankende Bryst) — „der er endnu skjønnere — for mig endnu skjønnere!"

Hun heldede sig, med fuld Overgivelse, til mig.

„O!" raabte jeg, da vi vare komne hen i en mørk Gang — „o! at De maa blive usigelig lykkelig! at Himlen maa gjøre Dem til Jordens lyksaligste Qvinde! o! hvor brændende ønsker jeg dette!"

Hun taug, og lænede sig tættere til mit Bryst.

Hun tog min Haand — jeg trykte hendes; men jeg blev ved, at trykke den saa heftig, at jeg ikke veed, om hun trykkede min

igjen, eller ei. Vi bleve begge stumme — vi saae paa hinanden — jeg troer, hun græd! —

„O! er De ikke vred paa mig? har jeg ikke paa een eller anden Maade fornærmet Dem ved min Adfærd?“ —

„Ak! nei — nei! Jeg har bedrøvet! Dem! — Det martrer mig! — Jeg har igaar for første Gang været ulykkelig —!“

„Frøken Haller! har jeg gjort Dem Sorg?“

„Aldrig før — altid kun Glæde! — Men nu — ja, nu har De lært mig at kjende Sorg!“

„O Gud!“ udbrød jeg, „saa lad mig gaae — lad mig reise — glem mig — see ikke paa mig! Jeg har intet høiere Ønske, end at De maa blive lykkelig!“

„Er De det ikke?“ spurgte hun hurtig.

„Kun i enkelte Øieblikke. Jeg kunde være den Lyksaligste paa Jorden — dog nei! Gud kan have givet mange af sine Mennesker lige saa stor Evne til Lyksalighed, som mig — men sikkert! Ingen paa hans hele Jord kunde være lykkeligere end jeg — — men jeg bliver det aldrig!“

„O! man er det undertiden, uden at vide det!“

Jeg svarede hende herpaa med et Slags Omfavnelse.

Men, jeg ønskede saa inderlig at vide, at De bliver det!“ vedblev hun med voldsom Heftighed.

Jeg havde nær glemt mig selv, og favnet hende aldeles.

„Men De kommer igjen!!“

„Tør jeg?!“

„O! — De kommer igjen!“

„Ja — ja! Jeg kommer!!!“

Vi vare saaledes komne til Døren, hvor de Andre ventede os; hun saae aldeles ikke paa disse, men hendes Øine bleve saa aldeles hængende paa mine, at jeg møder deres Blik endnu, hvor jeg seer hen. Jeg tumlede hen i Moltkes Arm, og trykte den til mit Hjerte! Bonifacius mødte os — jeg tog ham om Livet, og kyssed ham; han gik i min Favn til vor Dør. Jeg kom op, slængte mig i en Stol, og var halv død — af pinefuld Fryd*).

---

*) Om den lidenskabelige og for en Tid raadvilde Kamp imellem den livsfriske Kjærlighed til den „fundne Palmine“ og det sygelige Sværmeri for den „lidende Seline“ vidne den i Dagbogen nedskrevne Skildring af den paafølgende Nats Lidelser, samt de den næste Morgen, ikke blot til Seline selv, men og til flere Andre i Hjemmet skrevne Breve. Udg. Anm.

Onsdag den 16 Septb.

Jeg skal see hende i Eftermiddag. Jeg skal see hende med rolig Glæde! Jeg skal overlade mig til min rene Fryd over hendes Væsens Guddommelighed, uden at skjælve for dets Indflydelse paa mine Dages Ro! Jeg skal see hende, med den Overbeviisning, at jeg er hende værd, med den søde Overbeviisning, at jeg af alle Jordens Ynglinger meest fortjener hende! Den hos mig foregangne Udvikling af mig selv vil vise hende mig i et fordeelagtigere Lys. Jeg vil være mindre tvungen, mindre forlegen, mindre frygtsom! Hun vil see den blødende Elsker gjennem Mandens rolige Mine — og tvivle, om jeg er Helt, eller Slave — finde mig Helt, naar hun vil finde det, og Slave, naar hun vil have det saa! Kort, hun vil finde mig, som hun ønsker det — aldeles, som jeg finder hende — den fuldkomneste tænkelige Mage. Vor Omgang, vore Blikke, vor Samtale, vor Hilsen, vor Affked skal være een eneste Sympathie — een eneste Harmonie — og hvad Naturen har sammenføiet, skal intet Menneske adskille.

Jeg dandsede hen til Frøken Haller, en ung Dame af hendes Familie, hvor vi skulde samles. Der var allerede stort Selskab, fornemmelig af unge Damer. Den lille Frøken Haller var Vertinde. Vi drak Thee. Jeg var lystig og snaksom. Sophie kom — jeg blev det endnu mere. Jeg verlede megen Spøg med Vertinden og Frøken Werth. Sophie lod og til at være muntrere end sædvanlig. Jeg talte endeel med hendes forunderlige Broder. Hun nærmede sig ikke meget til mig, og hendes Blik mødte mine sjeldnere. Jeg var alligevel fuldkommen rolig. Man foreslog en Promenade. Jeg veed ikke, hvorhen den gik, hvor lang den var, eller i hvad Veir vi gjorde den; thi jeg gik med Sophie. Foran gik den ældste Frøken v. Werth med hendes Forlovede, bag os et andet Par — jeg troer, Selskabet bestod omtrent af 20 Personer.

Jeg veed ikke, hvorledes vi kom til igjen at tale om min Affkeds-Ode. Hun udstykkede nøiere hendes Ideer om Sproget og Følelsen deri. Det nyttede ikke, at jeg stræbte at dreie Samtalen til en anden Materie. Hun kom bestandig igjen til denne. Det eneste Smigrende, jeg opdagede ved denne Leilighed, var, at hun kunde den udenad.

„Oder du schweigest im Schlaf himmlische Worte —“

„Nei!“ sagde hun og loe, „jeg lærer i min Levetid aldrig at forstaae dette! „„Schweigende Worte““ — og „„im Schlafe!““ — Jeg kan ikke fatte Meningen — den ligger mig for skjult; den er ikke forstaaelig, som Naturen, nei! den er ikke naturlig!“

„De har Ret! Udtrykket er for dristigt, er — om De saa vil — affindigt; men jeg troer dog, at Tanken, som jeg har villet — forgjeves, mærker jeg — male med dette Udtryk, er ikke meningsløs.“

„Lignelsen,“ afbrød, eller fortsatte hun — „Lignelsen, som følger derpaa:

— — wie der Liebende, stumm, deutliche Liebe spricht —

den forstaaer jeg heller ikke!“

„Hvad!“ udbrød jeg, „Den forstaaer De ikke heller? Himmelske Sophie! hvor er De uskyldig. Ja! denne ubegribelige Uskyldighed henrykker mig! Er det muligt, at De ikke kan begribe det? at De ikke har den ringeste Idee om — —?“

„Nu — ja! dette vil jeg lade gaae — omtrent kan jeg vel forestille mig, hvad det kan sige; men —“

„Ja, sandelig!“ afbrød jeg hende, „er der Mening i noget Udtryk, saa er der i dette!“

„Men,“ blev hun ved, „Worte schweigen??“ —

„Ja — ja! det er usselt sagt — jeg tilstaaer det jo gjerne! Men om ogsaa (hvad jeg villigen troer) den hele Ode er usselt skreven (usselt tænkt og følt er den sikkert ikke!) — er da dette i Deres Øine saa utilgivelig en Brøde? O! gid jeg dog aldrig havde havt det affindige Indfald —!“

„Det glæder mig inderlig, at De havde dette Indfald. O! den har rørt mig, rørt mig meget. Der er mange herlige Ideer i den — kun maaskee altfor mange; og maaskee er det min egen Skyld, at jeg ikke finder den overalt fuldkommen smuk — Nei! det vilde jeg egentlig ikke sige; smuk er den, smuk finder jeg den overalt; men ikke overalt fuldkommen hjertelig, fuldkommen naturlig, fuldkommen ukonstlet. Alt, hvad De siger om mig — overdrevet er det, og jeg rødmer derover, jeg fortjener det ikke — men det er forstaaeligt og naturligt; men derimod hvor De taler om Naturen, synes mig (ja! maaskee er jeg for aabenhjertet, men jeg kan ikke tie dermed for Dem!) der er

De mig for høi, for ubegribelig! „„Sternenschaum — Söhnen des Aethers, die mit den Töchtern des Himmels auf die Erde stürzen — —““ Jeg veed ikke, hvilke Naturscener De kan have villet antyde dermed — jeg har tænkt paa Solens Nedgang, men — —“

„De har Ret — det er uforstaaeligt — det er en Uforsigtighed, at jeg har sigtet til Noget, som kun var til saaledes for mig. Det er Staubbach jeg har meent; og den maa man have seet saaledes og med saadanne Følelser, som jeg betragtede den med, for at kunne begribe, hvorfor jeg har udtrykt mig saa mystisk om den. Tilgiv mig — tilgiv mig, at jeg har vovet at overlevere Dem denne ulykkelige Ode; men slut ikke fra den til min Maade at fornæmme og føle paa! De gjør mig Uret! Jeg er sandelig ikke konstlet!“

Jeg talte med Heftighed; jeg sagde hende, hvorledes jeg tænkte og følte herover; og endte med, at jeg var meget ulykkelig i, fra denne Side, som jeg troede min mindst ufuldkomne, at have mishaget hende.

Hun lod sig ikke forstyrre heraf. Hun sagde mig, at hendes Aabenhjertighed, ligesom den Uro, der foraarsagede den, kom af en større Interesse for mig, end for Andre — at det derfor var hende vigtigere, at blive enig med sig selv over Adskilligt hos mig, end det vilde være hende hos nogen Anden.

Hun troede, at den Heftighed, hvormed jeg overlod mig til min altfor let opflammende Følelse, gjorde mig ulykkelig — og det bedrøvede hende.

„De var vist ikke lykkelig,“ sagde hun, „den Gang De forlod Kjøbenhavn!“

„Nei! sandelig — “ svarede jeg, „meget ulykkelig!“

„Det mærkede jeg strax paa Dem!“

„Men,“ blev jeg ved, „min Rolighed begyndte her i Schweitz atter at vende tilbage. Den mægtige Natur — der stedse har været og stedse vil vedblive at være det Andet for mit Hjerte — den lærte mig, om ikke ganske at glemme min Ulykke, saa dog at bære den med Rolighed, ja, stundom med Glæde. Jeg kom hid; og jeg fandt endnu mere end den skjønne Natur — jeg havde intet Savn mere, og jeg var atter lykkelig — — nu er det forbi — —!!“

„De er ikke fornøiet med Lidet,“ afbrød hun mig, „De

finder ikke nok i stille, roligt, inderligt Venskab. De er jo stedse sørgmodig! De siger, at De er munter i vore smaa Cirkler — De siger det, men De er det jo ikke!"

„Gode Gud! jeg er ikke alene glad — jeg er ofte salig! O! De kjender mig ikke! Jeg hader den larmende Glæde — den Glæde, som græder, er mig langt sødere end den, som leer — og, troe De mig, den sande, inderlige, os værdige Glæde er alvorlig!"

„O, herligt!" udbraabte hun. „Det er netop mine egne Følelser! Ja, den sande Glæde er alvorlig; men den sande Glæde er ogsaa rolig — den — hvorledes skal jeg udtrykke mig? — den stræber ikke efter at udvide sig! Jeg er meget lykkelig!"

„O! bliv det stedse! bliv det evigen!"

„Men jeg tager ogsaa enhver Gave af Forsynet, den være saa liden og saa kortvarig den vil, med Taknemmelighed — jeg er tilfreds med den. — De er ikke tilfreds — De har ikke nok — det har De selv sagt mig!"

„Men, har De da intet Begreb om, at man kan være lykkelig og ulykkelig paa eengang? Just fordi jeg er saa lykkelig, er jeg saa ulyksalig! Jeg maa forlade min Lykke! Jo større den er, desto større er ogsaa den Qval, som ligger i denne Tanke!"

„Men med den burde De heller ikke plage Dem. For mig er en Venskabets Dag liig et Aar; jeg tænker stedse, at, om jeg her taber en Ven, saa skal jeg dog sikkerlig see ham atter engang — og saaledes har jeg ogsaa tænkt i Henseende til vort Bekjendtskab. De reiser bort — maaskee seer jeg Dem aldrig mere her paa Jorden; men det martrer mig ikke, det gjør mig ikke ulykkelig. Jeg ønsker rigtignok, at De maatte blive her længere; men da det nu ikke kan skee, og De ikke kan have nok i det rolige Venskab, som vi kan give Dem, da De altsaa kun kan blive ulykkelig i vor Kreds, saa finder jeg mig deri, finder mig ret godt deri — og takker Gud for den Glæde, Deres Bekjendtskab har skjenket mig — især i Førstningen —!"

„I Førstningen?!"

Jeg skjælvede heftigt. Min Zittren havde bestandig tiltaget under alt det Foregaaende, hun havde sagt; nu gik den over til convulsivisk Bæven!

„I Førstningen?! O! saa sig mig dog for Himlens Skyld! hvormed har jeg siden gjort Dem Fortræd?"

„Igaar Aftes — jeg maa tilstaae det — jeg har næsten ikke sovet den hele Nat af Urolighed derover — jeg ved ikke ret — jeg har stedse været saa fuldkommen tilfreds med Dem — De syntes mig saa barnlig glad over Naturen, ret som jeg selv er det — De syntes mig saa nøisom, saa ganske skabt for Venskab — — Men i Gaar Aftes (ja! jeg er maaskee for aabenhjertet) bragte De mig ret i Forlegenhed — jeg har aldrig været i en saadan Forlegenhed — jeg vidste ikke hvad jeg skulde gjøre! De gjorde mig bange — — !“

„O Gud! De gjør mig i dette Øieblik ubeskrivelig bange! Hvor er jeg ulyksalig! Dem har jeg gjort Fortræd — Dem — ?!“

„Kort —“ sagde hun med en Tone, som røbede, at hun gjorde Vold paa sig selv — „De behandlede mig, som om jeg havde været — — som om jeg var — — Seline — — og deri har De taget meget Feil — — det er jeg langtfra ikke — !“

Jeg taug, som en Steen — Meer egentlig sønderknuust er jeg aldrig bleven!

„„Deri har De taget meget Feil!““ — „„taget meget Feil!!““ — klang i mit Øre, i min Hjerne, i mit Hjerte, i alle mine stivnende Nerver, i mit standsede Blod — klang, som Hvinet af det svungne Sværd over Misdæderens Hoved, i det Øieblik, han troer sig sikker paa Pardon!

Jeg blev ved at tie. Jeg gik, med Øinene stirrende mod Jorden — hun sagde mere — hun spurgte — hun anmærkede — hun forklarede — — jeg kunde Intet svare.

„Det gjør mig ondt,“ udbrød jeg endelig, stammende, „at jeg har vovet det — at jeg næsten stedse har begaaet den Uartighed, den Uforsigtighed, at gaae ved Deres Side! — De gjør mig ondt — jeg plager Dem med mit Selskab, og berøver Dem derved et langt bedre. De har at befale — jeg vil gaae — !“

Jeg veed ikke hvad hun egentlig svarede herpaa; jeg hørte blot:

„O nei! Jeg ønsker intet andet Selskab; jeg gaaer jo gjerne med Dem — jeg agter Dem meget høit — — maaskee mere, end jeg burde! Jeg vilde kun ikke, at De skulde blive ulykkelig. Og jeg tænkte, De kunde maaskee gjøre Dem selv ulykkeligere, ved at — ved her at — jeg veed det jo ikke ret selv — — !“

„De kjender mig aldeles ikke — og endnu mindre mit Livs Historie. Lad os ikke tale eet eneste Ord mere herom!“

„Jeg troede, at jeg burde — —“

„For Himlens Skyld! hør dog op — eller lad dog ikke Selskabet høre min Ydmygelse! Nu er jo Alt forbi! Jeg er ikke saa ganske svag — ulykkelig er jeg; men jeg vil vide at bære min Ulykke. Gud har vel ikke villet, at vi skulde forstaae hinanden. Kun Eet maa jeg sige Dem: jeg har en god Samvittighed; og hvo, der har den, han har ikke tabt Alt! — Nu, haaber jeg, tillader De mig, ikke at blive her længere! De tillader, at jeg gaaer bort endnu i denne Aften; jeg har jo Intet mere her at gjøre, naar jeg bliver misforstaaet. Himlen vil sikkert tilgive mig, at jeg beundrede det, som jeg fandt det Skjønneste, om jeg ogsaa maaskee har beundret det mere, end jeg burde.“

Vi gik tause videre. Jeg veed ikke, om hun var rolig, eller urolig; thi min egen ubeskrivelig urolige Forfatning tillod mig ikke at bemærke hendes. Vi kom paa denne Maade ind i Byen — det var allerede Aften, da vi havde naaet den sidste Arkade.

„Tillader De,“ sagde jeg endelig her, idet vi nærmede os Huset — „tillader De, at jeg bliver borte fra Selskabet. Endnu i Aften vil jeg reise, ifald det er muligt — og om jeg end ikke kommer bort, saa vilde jeg dog kun forstyrre Selskabet; thi jeg er nu ikke synderlig munter. — Lad mig sige Dem Farvel! Glem mig — hvis jeg ellers behøver at bede Dem derom; men hør dog det Sidste, som hele min Sjæl har at sige Dem: De har ingen Kummer gjort mig; kun Glæde, ubeskrivelig, overvættes Glæde har De skjenket mig — det er min egen Skyld, om jeg maa angre, at jeg har lært at kjende Bern. Lev vel! Bliv usigelig lykkelig! Jeg agter Dem inderligere, høiere end alt Andet i Verden — min Erindring vil evig tilbede Dem! Mod Dem har jeg Intet; men desto mere mod mig selv. I et andet Liv vil De erfare, at De her ikke har kjendt mig! — Gud velsigne Dem!“

Jeg lod hende gaae op ad Trappen, bukkede mig, og blev staaende. Det næste Par kom, studsede over at jeg ikke gik op, blev staaende, ligesom hun, for at lade mig komme frem. — jeg bukkede, og bad dem spadsere forbi — tog et Lys, der stod paa Kanten af Trappegitteret, og lyste dem. Hun blev staaende som

naglet til Trappen. Moltke kom med sin Dame, og gik op; jeg blev staaende og kaldte paa ham.

Han gik nogle Trin tilbage ned igjen.

„Hvad er det?“ spurgte han.

„Det er ude!“ raabte jeg — „Det er ude! Jeg gaaer bort, og kommer aldrig mere igjen! — Men Du — gaae Du op — undskyld mig — sig — sig hvad Du vil — at jeg føler mig ikke vel — at jeg er syg — at jeg maatte gaae hjem — —!“

Denne ædle, sande Ven skjalv af Angest — stammede nogle Udbrud i Forvildelse — gik op — og jeg styrtede ud i Arkaderne, som fuldkommen rasende.

